

Programmabegroting 2024

Versie: 5.0.0.0.0

Inhoudsopgave

1 Inleiding	3
1.1 Duurzame en inclusieve stad	4
1.2 Sociale en gezonde stad	5
1.3 Internationale stad van kennis en cultuur	7
2 Hoofdpijnen financiële positie	9
3 Beleidsbegroting	15
3.1 Programmaplan	15
3.1.1 Bestuur en dienstverlening	18
3.1.2 Veiligheid	30
3.1.3 Economie	40
3.1.4 Mobiliteit	60
3.1.5 Omgevingskwaliteit	86
3.1.6 Stedelijke ontwikkeling	112
3.1.7 Jeugd en onderwijs	144
3.1.8 Cultuur, sport en recreatie	161
3.1.9 Maatschappelijke Ondersteuning	182
3.1.10 Werk en inkomen	196
3.1.11 Dekkingsmiddelen, Overhead, Vpb en onvoorzien	209
3.2 Paragrafen	217
3.2.1 Lokale heffingen	217
3.2.2 Weerstandsvermogen en risicobeheersing	222
3.2.3 Onderhoud kapitaalgoederen	229
3.2.4 Financiering	240
3.2.5 Bedrijfsvoering	243
3.2.6 Verbonden partijen	247
3.2.7 Grondbeleid	255
3.2.8 Subsidies	258
3.2.9 Taakstellingen en reserveringen	270
3.2.10 Demografische ontwikkelingen	271
3.2.11 Bijzonder Programma Doorontwikkeling Sociaal Domein	273
3.2.12 Bijzonder Programma Duurzaamheid	275
4 Financiële begroting	279
4.1 Overzicht van baten en lasten	279
4.1.1 Overzicht van baten en lasten in meerjarig perspectief	279
4.1.2 Grondslagen voor de begroting	282
4.1.3 Structureel en reëel evenwicht	284
4.2 Uiteenzetting van de financiële positie	298
4.2.1 Geprognosticeerde begin- en eindbalans	298
4.2.2 Investerings	299
4.2.3 Reserves	320
4.2.4 Voorzieningen	327
4.2.5 EMU Saldo	330
4.3 Overzicht per taakveld	331
5 Bijlagen	333
5.1 Samenstelling stadsbestuur	333
5.2 Begroting per prestatie	335
5.3 Mutaties kaderbrief 2023-2027	342
5.4 Raadsbesluit	348

Hoofdstuk 1

1 Inleiding

Voor u ligt de Programmabegroting 2024-2027 van het Leidse stadsbestuur. In de begroting staat waar de gemeente geld aan besteedt. Het is de tweede begroting van dit college en gaat over 626 miljoen euro in 2024. In de begroting worden de plannen van het college omgezet naar beleid en financiën.

Samen bouwen aan een leefbare stad

Net als in de Kaderbrief 2023-2027 is het ons gelukt een sluitende meerjarenbegroting op te stellen. Dit houdt in dat we onze plannen kunnen betalen uit de beschikbare budgetten. Ondanks dat we in de kaderbrief moeilijke keuzes hebben gemaakt, blijven we koers houden én investeren in de noodzakelijke voorzieningen voor een leefbaar Leiden. We werken aan een duurzame en sociale stad, met betaalbare woningen voor alle Leidenaren. We zijn ambitieus; we willen veel bereiken voor Leiden. Tegelijkertijd moeten Leidenaren de ontwikkelingen kunnen bijbenen. Zo betrekken we de stad bij onze beslissingen. Ook investeren we in maatregelen die ervoor zorgen dat mensen meedoen. We zetten in op het bevorderen van gelijke kansen en het bestrijden van armoede.

Financiële kaders

De financiën van Nederlandse gemeenten staan onder druk. Dit wordt onder meer veroorzaakt door de toegenomen inflatie, rentestijgingen en minder geld vanuit het Rijk voor gemeenten. In vrijwel alle gemeenten worden deze ontwikkelingen gevoeld. Dat geldt ook voor Leiden. Niet alles is zonder meer mogelijk. Daarom heeft het college keuzes gemaakt in de Kaderbrief 2023-2027. Hierbij is de begroting bijgesteld voor de hoge inflatie en gestegen rente. Ook zijn moeilijke keuzes gemaakt. De gemeenteraad heeft meerdere beleidswensen moeten uitstellen. Aanvullend daarop zijn lokale belastingen aangepast voor loon- en prijsontwikkeling. De keuzes uit de kaderbrief zijn verwerkt in deze Programmabegroting 2024-2027. Daarbij is rekening gehouden met de beschikbare financiële ruimte, maar ook met de draagkracht van de stad en de gemeentelijke organisatie.

Ten opzichte van de Kaderbrief 2023-2027 hebben we te maken met een aantal financiële mee- en tegenvallers. Deze zijn vooral toe te schrijven aan de gestegen rente en de Algemene Uitkering uit het Gemeentefonds. Gezien de grote financiële opgaven en onzekerheden naar de toekomst toe, verhoogt het college met de begrotingsruimte die ontstaat het structurele behoedzaamheidsbudget. Hierdoor heeft de gemeente Leiden in 2024 een structurele buffer van € 840.000 die oploopt tot € 1,6 miljoen in 2027. Deze ruimte kan bij de volgende Kaderbrief 2024-2028 worden afgewogen tegen de rente-, loon- en prijsontwikkeling en verdere financiële opgaven en investeringsambities. We stellen voor om de vrije ruimte in de concernreserve te labelen voor het op gang houden van de woningbouw.

Net als voorgaande jaren is de begroting onzeker. Er gebeurt veel in de wereld en veranderingen volgen elkaar snel op. Met de val van het kabinet is daar een nieuwe onzekerheid bijgekomen. Vanuit de gemeente brengen we deze ontwikkelingen in kaart en zetten dit af tegen onze financiële positie. In hoofdstuk 2 'Hoofdpijnen financiële positie' staat welke actuele ontwikkelingen op ons afkomen en welke keuzes we hierbij maken.

1.1 Duurzame en inclusieve stad

Leiden wil een leefbare stad zijn. Vanuit het fysieke domein dragen we hieraan bij door de stad klimaatadaptief in te richten en de biodiversiteit te versterken, het faciliteren van de transitie naar een duurzamer mobiliteits- en energiesysteem en door nieuwe woningen aan de stad toe te voegen. Een leefbare stad is immers een duurzame én een inclusieve stad, waar voor iedereen een passende woning te vinden is in een prettige leefomgeving.

In programma 4. Bereikbaarheid, 5. Omgevingskwaliteit en 6. Stedelijke Ontwikkeling staan onze speerpunten voor 2024.

Bij alle projecten zoeken we naar mogelijkheden om ambities uit andere programma's mee te nemen en om werk met werk te maken. Dit doen we door planningen zo goed mogelijk op elkaar aan te laten sluiten. Op die manier besparen we kosten en verkleinen we de kans dat straten in een korte periode achter elkaar open gebroken worden.

Integrale aanpak: duurzame wijkvernieuwingen

In de Gasthuiswijk zien we het resultaat van deze integrale manier van werken. Op verschillende plekken in de wijk is het riool vervangen. Dit moment hebben we aangegrepen om tegelijkertijd de ondergrond klaar te maken voor de uitbreiding van het warmtenet, en de straten klimaatadaptief in te richten door vergroening aan te brengen en waterlocaties toe te voegen. Ook de komende tijd blijven we op deze manier wijken opknappen. In 2024 gaan we bijvoorbeeld aan de slag in de Hoge Mors, het Haagwegkwartier en in Meerburg. Naast de genoemde doelen zoeken we ook naar aanvullende doelen die we willen realiseren in deze wijken. Zo bieden we meer ruimte aan de fietser door straten anders in te richten. Dit doen we bijvoorbeeld in de Hoge Mors bij de Smaragdlaan. En in Meerburg worden maatregelen genomen om het grondwater te reguleren. Ook blijven we de biodiversiteit in de wijken versterken. Het beheer van onze riolen vormt op deze manier de stuwende kracht achter het realiseren van onze beleidsambities voor de stad.

Vergroening van de stad

Niet alleen de duurzame wijkvernieuwingen dragen bij aan vergroening van de stad. Ook in gebiedsontwikkelingen en mobiliteitsprojecten voegen we groen toe of verbeteren we de kwaliteit van bestaand groen. Het meest impactvolle initiatief dat we in 2024 starten is de aanleg van de Tweede Groene Ring. Dit Leidse initiatief wordt uitgewerkt in een eigen programma. De eerste participatiebijeenkomst is inmiddels geweest.

Energietransitie

In 2024 versnellen we de energietransitie. De huidige klimaat- en energiecrisis benadrukt dat we vaart moeten maken met het gebruik van duurzame energiebronnen. Tegelijkertijd zien Leidenaars hun (energie)rekeningen verder oplopen en vragen mensen zich af of ze nog wel rond kunnen komen. Het is daarom belangrijk dat we energiearmoede zoveel mogelijk bestrijden. We werken aan de energietransitie door in te zetten op:

- **Besparen.** We zetten in op de isolatie van de gebouwde omgeving en bestrijding van energiearmoede.
- **Opwekken.** De focus hierbij ligt met name op het vergroten het aantal zonnepanelen in de stad.
- **Omschakelen.** We geven vorm aan een wijkgerichte aanpak voor de warmtetransitie. Daarbij kiezen we voor een 'multibronnen strategie' met een open net voor het gebruik van verschillende typen schone warmtebronnen. Ook breiden we het elektriciteitsnet verder uit, onder andere door een nieuw 150kV en 50kV-station in de regio aan te leggen.

Woningbouw

De afgelopen jaren zijn ontzettend veel plannen gemaakt voor woningbouw en het vergroenen en verkeersveiliger inrichten van de openbare ruimte. Veel van deze plannen zijn inmiddels uitgewerkt en klaar om in 2024 uitgevoerd te worden. Voor een aantal projecten geldt dat de uitvoerbaarheid onder druk is komen te staan door de sterke rente- en prijsstijgingen. Om de woningbouw op peil te houden trekken we extra middelen uit. Daarnaast zetten we in op het verder bestrijden van excessen op de woningmarkt.

Omgevingswet

Het jaar 2024 is een bijzonder jaar. In dit jaar treedt de langverwachte Omgevingswet in werking. De gevolgen hiervan lichten we toe in hoofdstuk 6 van deze begroting.

1.2 Sociale en gezonde stad

Leiden is een sociale stad. We vinden het belangrijk dat iedereen meetelt, ertoe doet en gezien wordt. Iedereen heeft recht op bestaanszekerheid en gelijke kansen. We willen de gezondheid van Leidenaars op verschillende fronten bevorderen. We bieden ruimte voor leren, ontmoeten, sporten en bewegen. Voor Leidenaars die extra ondersteuning nodig hebben, bieden we bijvoorbeeld hulp bij schulden of ondersteuning thuis.

In programma 7. Jeugd & Onderwijs, 8.C. Sport, 9. Maatschappelijke Ondersteuning en 10. Werk & Inkomen staan onze speerpunten voor 2024.

Maatschappelijke ontwikkelingen

We zijn ons bewust van de gevolgen van inflatie en prijsstijgingen voor onze inwoners en houden de ontwikkelingen goed in de gaten. Het Rijk heeft een deel gecompenseerd via de energietoeslag en het prijsplafond, maar de zorgen over prijsstijgingen blijven bij een deel van de inwoners bestaan. Daarnaast leidt de val van het kabinet tot grote onzekerheid. Het is nog onduidelijk welke gevolgen dit gaat hebben op onderwerpen die voor het sociaal domein van belang zijn, zoals de afschaffing van het abonnementstarief, de Spreidingswet en de Hervormingsagenda Jeugd.

Sociale stad

Alle inspanningen in het sociaal domein zijn erop gericht om de bestaanszekerheid, kansengelijkheid en gezondheid van onze inwoners te vergroten. We hebben hierbij ook speciale aandacht voor gezinnen met problemen op meerdere leefgebieden (multi-probleem-gezinnen).

Kansengelijkheid

Leiden wil gelijke kansen creëren voor alle kinderen en jongeren in de stad om hun talenten te ontwikkelen. We zijn ervan overtuigd dat het soms nodig is om ongelijk te investeren, om een gelijk speelveld te creëren voor alle kinderen. Vanaf 2024 voeren we de Visie Gelijke Kansen uit, waarvoor we continu samenwerken met diegenen om wie het gaat, het gezin en de partijen die om hen heen staan. Verder versterken we de rijke leerdag en zorgen we dat het aanbod binnen en buiten school goed aansluit op wat de leerlingen nodig hebben, met als doel om leerlingen hun talenten te laten ontdekken en ontwikkelen in een stimulerende omgeving.

Bestaanszekerheid

We streven ernaar dat Leidenaars beschikken over een onderkomen en voldoende inkomen. Iedereen in Leiden moet de kans hebben om volledig mee te doen in de samenleving. Er is speciale aandacht voor kinderen die in armoede leven. In 2023 is er door het Nibud een onderzoek uitgevoerd naar de effectiviteit van de armoederegelingen in Leiden. Uit deze rapportage bleek dat we voldoende regelingen hebben om goede ondersteuning te bieden aan bijna alle inwoners met een laag inkomen. Daarbij wordt er echter van uitgegaan dat gebruik wordt gemaakt van alle beschikbare regelingen. We weten dat dit niet het geval is. We willen dat iedereen, vooral mensen die in armoede leven, gebruik kan maken van de beschikbare regelingen. Daarom zetten we met het nieuwe armoedebeleid in op het vergroten van het bereik van deze regelingen. Ook maken we gebruik van vernieuwende aanpakken om de bestaanszekerheid van onze inwoners te vergroten door bijvoorbeeld het starten van een pilot met de Belastingdienst en Eerste Hulp Bij Geldzorgen (EHGB). Er is speciale aandacht voor Leidse kinderen die in armoede leven.

Verder biedt DZB Leiden steeds meer mogelijkheden om binnen het eigen bedrijf werken en leren te combineren. Daarbij wordt gezocht naar innovatieve manieren om passend werk met ontwikkelmogelijkheden te kunnen blijven bieden. De mensen die nu worden aangemeld bij DZB voor een re-integratietraject hebben minder mogelijkheden en hiervoor zijn intensievere trajecten nodig. Het aanbod van re-integratietrajecten en de werkwijze bij de intake is daarop aangepast. Het ministerie van SZW werkt de komende jaren aan een toekomstbestendige arbeidsmarktdienstverlening. We spelen hier zelf al op in. Zo zijn we gestart met het Werkcafé in de LEVEL, waar inwoners zonder afspraak iedere dinsdag terecht kunnen voor gratis advies over werk of scholing. Het werkcafé is bedoeld voor mensen die aan het werk willen en daarbij een beetje hulp kunnen gebruiken. Hiermee bereiken we bijvoorbeeld mensen zonder uitkering die al lang niet gewerkt hebben, werkenden die hun baan dreigen te verliezen of mensen die vrijwilligerswerk doen maar benieuwd zijn naar de mogelijkheden van een betaalde baan. Maar iedereen met vragen over werk of omscholing wordt geholpen. Wij zetten ons als stad in voor de opvang van vluchtelingen en de huisvesting van statushouders.

Gezonde stad

Een gezonde stad is een stad die uitnodigt tot bewegen, spelen en sporten. We zien gezondheid als een fundamenteel onderdeel van alle beleidsterreinen: van het fysieke tot het sociale domein. Dat wordt ook meegenomen in het nieuwe beleidskader Sport, Gezondheid & Spelen. Daarnaast geven we in 2024 invulling aan de brede aanpak mentale gezondheid en zetten we in op studentenwelzijn. We hebben in Leiden al veel in huis om de gezondheid van onze inwoners te vergroten, zoals het Leiden Bio Science Park en Leiden Kennisstad.

We maken gebruik van de aanwezigheid van al deze kennis in onze stad om de gezondheid van onze inwoners te vergroten. Zo biedt het Leiden Healthy Society Center een platform voor kennis- en expertise uitwisseling vanuit Leidse kennisinstellingen en (maatschappelijke) organisaties. Concrete initiatieven zijn het Kenniscentrum voor Angst en Stress (KAS) waarin onderwijs, praktijk en zorg worden verbonden, en de Leyden Academy on Vitality and Ageing (LAVA), met onder andere de organisatie van Vitality Walks. Door in te zetten op een stad die uitnodigt tot spelen, bewegen en sporten en gebruik te maken van de aanwezige kennis over gezondheid in onze stad, maken we gezondheid makkelijk en toegankelijk voor alle inwoners, zowel jong als oud.

Hulp en ondersteuning

We bieden extra hulp en ondersteuning aan inwoners die dat nodig hebben. In 2024 zetten we steviger in op de verbinding van jeugdhulp met bestaanszekerheid, het onderwijs en andere factoren die van invloed kunnen zijn op de situatie van kinderen en jongeren. Er zijn ook landelijke ontwikkelingen op het gebied van jeugd. De Hervormingsagenda Jeugd bevat een groot pakket afspraken om de jeugdzorg te verbeteren en financieel houdbaar te krijgen. Gemeenten en het Rijk gaan structureel investeren in de landelijke kwaliteit en effectiviteit van jeugdhulp.

In 2024 wordt de regionale opvangvoorziening voor jongeren aan het Maansteenpad gerealiseerd. Deze voorziening is voor dakloze jongeren uit de regio Holland Rijnland, die behoefte hebben aan constante toezicht en begeleiding.

En verder

Vanuit Programma Leiden Inclusief wordt gewerkt aan de ambitie 'in Leiden kan iedereen meedoen en is iedereen gelijkwaardig. In Leiden voelt iedereen zich thuis en veilig en verdient iedereen acceptatie en respect'. We zetten ons in om een diverse, inclusieve en gelijkwaardige gemeentelijke organisatie te zijn, en om al het werk dat we doen op die manier uit te voeren. We streven ook naar meer bewustwording op dit thema in samenleving. We versterken de netwerken in de stad die zich inzetten op dit thema en zetten die actief in om het beleid en de uitvoering meer inclusief en gelijkwaardig te maken.

Opgaven in het sociaal domein zijn vaak gemeente-overstijgend. Regionale samenwerking is daarom belangrijk. We werken op het gebied van Wmo, Jeugd en Maatschappelijke Zorg in verschillende verbanden regionaal samen, zoals in Holland Rijnland, de subregio en de arbeidsmarktregio. Samen met andere gemeenten werken we intensief aan het bereiken van onze gezamenlijke doelen.

In de (concept) Wet versterking regie volkshuisvesting is opgenomen dat iedere gemeente uiterlijk in 2026 een volkshuisvestingsprogramma moet hebben. Met de Leidse Regio wordt gewerkt met een (sub)regionaal woonzorgkader, waarin wordt vastgelegd om welke doelgroepen het gaat en waar we (sub)regionaal samenwerken en waar niet. Op basis hiervan wordt in 2024 de Leidse woonzorg(welzijn)visie afgerond en vastgesteld. Dit gebeurt in nauwe samenwerking met corporaties, marktpartijen, zorgkantoor en zorgpartijen en welzijnsorganisaties.

Financiën sociaal domein

Al een aantal jaar is er sprake van een structurele taakstelling binnen het hek rond het sociaal domein. In de aanloop naar de kaderbrief 2024-2028 zal de invulling van de taakstelling van € 2,3 miljoen vanaf 2027 geconcretiseerd worden. Dit vraagt nadere uitwerking en richting. Bijsturing binnen het financieel hek van het sociaal domein heeft zonder meer effect op inwoners in een kwetsbare situatie. Daarnaast zijn er grote onzekerheden op landelijk niveau die mogelijk effect hebben op het meerjarenbeeld, waaronder ook eventuele voordelen. Een voorbeeld hiervan is de invoering van de inkomensafhankelijke bijdrage Wmo.

De resterende taakstelling van € 1,1 miljoen vanaf 2027 wordt nog niet beleidsmatig ingevuld. In de begroting wordt dit deel van de taakstelling gedekt door de behoedzaamheidsruimte.

1.3 Internationale stad van kennis en cultuur

Het gaat goed met Leiden, Stad van Ontdekkingen. Dat is mede te danken aan de focus op kennis en cultuur. Het levert zichtbaar en merkbaar een bijdrage aan de welvaart en het welzijn van inwoners, bedrijven en organisaties. Ook komen veel bezoekers naar de stad voor bijvoorbeeld cultuur, detailhandel en horeca. Samen met onze kenniseconomie zorgt dit voor banen in Leiden en de omgeving. Om de stad economisch weerbaar, toekomstbestendig en aantrekkelijk te houden, blijven we investeren in deze pijlers, en aan een goed vestigingsklimaat. We bieden ruimte voor innovatie, ondernemerschap en samenwerking. Dit doen we nadrukkelijk samen met inwoners, ondernemers, kennis- en cultuurinstellingen en andere maatschappelijke partners.

In programma 3. Economie, 7. Jeugd & Onderwijs en 8. Cultuur staan onze speerpunten voor 2024.

Kennis en internationalisering

Als college willen we dat alle Leidenaren zoveel mogelijk profiteren van de kennis en expertise in onze stad. Dat is ook het uitgangspunt van de samenwerking Leiden Kennisstad, waarin gemeente, universiteit, mbo, hogeschool en Naturalis samen optrekken. Samen met studenten, docenten en onderzoekers wordt gewerkt aan de maatschappelijke opgaven van onze stad. Daarin zoeken we de verbinding met inwoners en professionals in het veld. We gebruiken de stad als rijke leeromgeving voor iedereen. Initiatieven als het Leiden Healthy Society Center, Leiden Biodiversity Netwerk, Leren met de Stad, Het Leiden Educational Fieldlab (LEF), de nieuwe Leidse Educatieve Agenda en het initiatief Verwonder om de Hoek dragen hieraan bij.

Komend jaar leggen we nadruk op de samenwerking met en de positie van het mbo-onderwijs. Van praktijkgericht onderzoek tot de gelijkwaardigheid van studenten. Het profiel van Leiden als kennisstad zien we ook terug in onze Leidenaren. Er komen veel studenten naar Leiden om hier te wonen en/of te studeren. Ook is er een grote groep Leidenaren met alleen een buitenlandse nationaliteit. Daarom hebben we extra aandacht voor onze internationale inwoners en studenten.

Economie

Als stad van internationale kennis en historische cultuur kent Leiden een unieke economische structuur, met zowel de kenniseconomie als de stadsverzorgende- en bezoekerseconomie. Dit maakt dat Leiden een aantrekkelijke economie heeft. Het Leiden Bio Science Park (LBSP) en de binnenstad zijn hierin belangrijk. Daarnaast is ook de economie in de wijken van belang. Denk aan de bedrijventerreinen die Leiden rijk is, maar ook aan de wijkwinkelcentra als hart van de wijk. We zetten in op vijf pijlers binnen ons economisch beleid:

1. Ruimte voor werken in de stad
2. Stimuleren en faciliteren van ondernemerschap
3. Talent behouden en aantrekken voor de stad
4. Stimuleren en faciliteren van kennis en innovatie
5. Stimuleren van Leiden als aantrekkelijke stad

Binnen deze sporen houden we aandacht voor internationalisering en onze ambities ten aanzien van circulaire economie, maar ook voor de balans tussen levendigheid en leefbaarheid van de stad.

Cultuur en erfgoed

Een aantal ontwikkelingen voor 2024:

- We bouwen verder aan een toekomstbestendige cultuur- en erfgoedsector. Onder meer door extra middelen beschikbaar te stellen voor de (gesubsidieerde) culturele instellingen, vanwege de toegenomen inflatie en gestegen energiekosten.
- Het Cultuurfonds wordt afgebouwd, maar middelen voor makers worden geborgd.
- Samen met de sector werken we aan transparante subsidieregeling(en) en beoordelingssystematiek. Ook krijgen de maatwerkoplossingen voor het onderhoud van cultuurhuisvesting steeds meer vorm.
- Voor de herhuisvesting van de bibliotheek in de binnenstad werken we verschillende scenario's uit.
- De gemeentelijke instelling Erfgoed Leiden en Omstreken krijgt een nieuwe bezoekersruimte.

Hoofdstuk 2

2 Hoofdpijnen financiële positie

Het financiële beeld bij deze begroting is door de economische situatie en de val van het kabinet Rutte IV nog steeds onzeker. Er blijft sprake van kansen en risico's ten aanzien van de financiële ruimte die we als gemeente hebben. We moeten daarom een lijn blijven kiezen tussen voorzichtig genoeg begroten om de risico's op te kunnen vangen, maar niet té voorzichtig begroten zodat nu voorzieningen en plannen voor de stad moeten worden afgebroken terwijl dit later niet nodig kan blijken te zijn. In dit hoofdstuk lichten we de financiële beleidskeuzes toe.

Paragraaf 2.1. schetst de externe invloeden op de cijfers en de kansen en onzekerheden die hierbij spelen. In de volgende paragraaf geven we een samenvatting van de financiële besluitvorming in deze begroting ten opzichte van de besluitvorming bij de [Kaderbrief 2023-2027](#). De laatste paragraaf gaat dieper in op de financiële positie.

2.1. Binnen welke context stellen we de Programmabegroting 2024 op?

Hoe ontwikkelt de economie zich om ons heen?

De macro-economische situatie in de wereld is nog steeds onstuimig. Oorzaken hiervan zijn vooral de effecten van de Russische inval in Oekraïne en de naweeën van coronaepidemie. Op onderdelen zien we de situatie iets stabiliseren, op andere onderdelen blijft de onzekerheid groot.

- De hoge **inflatie** lijkt geleidelijk af te nemen. Vooral de hoge energieprijzen van begin 2023 zijn gedaald, al hangt veel af van de gasvraag tijdens de komende winter. De inflatie heeft zich ondertussen verbreed in diverse cao's en prijzen van producten. De verstoringen in productieketens door Covid zijn grotendeels voorbij en door het monetair beleid van diverse banken koelt de wereldeconomie af. Dit drukt ook de vraag (en prijs) van (bouw)materialen. Hoewel de inflatie nog steeds boven de 2%-doelstelling van de Europese Centrale Bank blijft, lijkt een dalende lijn ingezet.
- Onder invloed van de inflatieontwikkeling heeft de Europese Centrale Bank op 14 september besloten om de **rente** nog één maal te verhogen. Tegelijkertijd geeft de ECB aan dat het huidige renteniveau - als dat langere tijd wordt aangehouden - een substantiële bijdrage zou moeten leveren om inflatie naar een aanvaardbaar niveau terug te brengen. De ECB verwacht dus de rente de komende periode niet verder te verhogen. Dit zou betekenen dat de huidige raming van de rente op nieuwe geldleningen in de Leidse begroting voor de komende vier jaar niet hoeft te worden bijgesteld. De structureel hogere rente betekent wel dat we bij iedere kaderbrief in het laatste jaar van de meerjarenbegroting door herfinanciering van de relatief goedkope leningen uit het verleden sowieso een nadeel moeten opvangen. Veel zal afhangen van de verdere ontwikkeling van de inflatie. Als de ECB op enig moment concludeert dat verdere renteverhogingen nodig zijn om de inflatie af te remmen, kan dit naar de toekomst voor extra financiële opgaven leiden. Door de relatief hoge schuldpositie blijft de Leidse begroting hier extra kwetsbaar voor.
- De krapte op de **arbeidsmarkt** en de uitdagingen vanuit de **stikstofproblematiek** en **drukke op het elektriciteitsnet** blijven onverminderd hoog ten opzichte van het beeld bij de Kaderbrief 2023-2027. Met de val van het kabinet zal een duidelijke lijn in het stikstofdossier mogelijk nog verder worden vertraagd. De regelgeving rondom stikstofneerslag heeft vooralsnog vooral effect op de uitvoeringswijze van bouwprojecten waardoor soms vertraging optreedt. In hoeverre landelijke beleidskeuzes rondom stikstof in de toekomst meer verstreckende gevolgen gaan hebben is nu nog onzeker. De drukte op het stroomnet zet nu bedrijvigheid onder druk en kan ook effect gaan hebben op bouwen in de stad.

Wat is de financiële uitgangspositie van de gemeente bij het opstellen van de Programmabegroting 2024?

Bij de programmabegroting en kaderbrief gebruiken we een SWOT-model om in hoofdpijnen een beeld te geven van de sterke en zwakke eigenschappen van onze eigen begroting en balans. Ook laten we in dit model zien welke grootste kansen en bedreigingen in de omgeving van invloed kunnen zijn op de financiële positie van de gemeente.

	Voordelig	Nadelig
Intern	<p><i>Sterkte</i></p> <ul style="list-style-type: none"> De Kaderbrief 2023-2024 geeft een structureel sluitend meerjarenbeeld met reservering structurele begrotingsruimte voor kapitaallasten na 2027. Behoedzame lijn ten aanzien van omvang Algemene Uitkering Gemeentefonds. Het weerstandsvermogen is op orde. 	<p><i>Zwakte</i></p> <ul style="list-style-type: none"> Groei naar een zeer hoge schuldpositie: begroting is zeer gevoelig voor rente-ontwikkeling. Impact loon- en prijsontwikkeling op kostenramingen voor een deel nog onzeker. Openstaande taakstelling Sociaal Domein. Relatief hoge ozb (m.n. niet-woningen) en kostendekkende riool- en afvalstoffenheffing.
Extern	<p><i>Kans</i></p> <ul style="list-style-type: none"> Lobby VNG over omvang Gemeentefonds i.r.t. gemeentelijk takenpakket. Hervormingsagenda Jeugd i.r.t. invulling taakstelling. 	<p><i>Bedreiging</i></p> <ul style="list-style-type: none"> De renteontwikkeling op lange termijn is onzeker. De val van het Kabinet / verkiezingen Op peil blijven van woningbouw (m.n. door rente en stikstofproblematiek)

Met de Kaderbrief 2023-2024 ligt er een structureel sluitend meerjarenbeeld met een toereikende concernreserve. In de ledenbrief [Begrotingsadvies 2024-2027](#) van 14 juli jl. riep de Vereniging Nederlandse Gemeenten (VNG) haar leden op om vanaf 2026 een niet-sluitende begroting vast te stellen. Het college blijft echter binnen het meerjarenbeeld sturen op een sluitend perspectief. Hoewel het college van mening is dat de financiële ruimte binnen het Gemeentefonds voor gemeenten *structureel* ontoereikend is om alle gemeentelijke taken en ambities ten volle uit te kunnen voeren, voelt het ook de verantwoordelijkheid om een solide financieel beleid te voeren. De hierboven omschreven 'zwakten' en 'bedreigingen' voor de Leidse begroting geven hiervoor motivatie. Dit is een meer behoudende koers dan het VNG-advies. Het college heeft voor dit sluitend perspectief wel meerdere ambities in de Kaderbrief 2023-2027 moeten uitstellen. Als een toekomstig kabinet besluit om inderdaad gemeenten *structureel* tegemoet te komen, dan levert dit voor Leiden extra begrotingsruimte op voor de toekomst. Voor deze ambities komt dan mogelijk dekking in beeld. Voor nu maakt het college pas op de plaats.

De grootste bedreigingen voor een sluitende begroting hangen samen met het lopend investeringsprogramma. Een belangrijke component hierbinnen is de renteontwikkeling. Daarnaast hebben we bij de Kaderbrief 2023-2027 gericht de toen bekende en reële knelpunten door loon- en prijsontwikkeling opgelost. Hiermee heeft een grote inhaalslag plaatsgevonden voor de piek van de inflatie eind 2022 / begin 2023. We kunnen echter niet uitsluiten dat bij toekomstige actualisaties van investeringsramingen en budgetten nog een onoplosbaar 'koopkrachtverlies' naar boven zal komen dat om bijsturing vraagt.

Binnen het sociaal domein staat vanaf 2027 een structurele taakstelling open van € 3,4 miljoen. In de Kaderbrief 2023-2027 heeft het college besloten om hiervan € 2,3 miljoen in te gaan vullen. Mogelijk kan de Hervormingsagenda Jeugd hierin nog aanvullende mogelijkheden bieden.

Bij de Algemene dekkingsmiddelen is vooral het op peil blijven van de woningbouwproductie in Leiden een aandachtspunt: in de ramingen voor de Algemene uitkering uit het Gemeentefonds hebben we (met een voorzichtigheidsafslag) rekening gehouden met de toekomstige groei van de stad (zie ook programma Algemene dekkingsmiddelen). Als het aantal woningen fors lager uitvalt, kan dit ook de Algemene uitkering raken. Tot slot heeft gemeente Leiden relatief hoge belastingen (m.n. ozb niet-woningen) en zijn de riool- en afvalstoffenheffing kostendekkend. De effectieve ruimte om hiermee aanvullende structurele tegenvallers op te vangen is daardoor relatief beperkt.

2.2. Wat is er financieel veranderd ten opzichte van de Kaderbrief 2023-2027?

In de [Kaderbrief 2023-2027](#) heeft de gemeenteraad de kaders vastgesteld voor deze Programmabegroting 2024. Bij de behandeling van dit voorstel heeft de gemeenteraad al de discussie gevoerd over autonome ontwikkelingen, mee- / tegenvallers en nieuwe beleidskeuzes.

Ten opzichte van het financieel beeld bij de Kaderbrief 2023-2027 hebben zich enkele financiële ontwikkelingen voorgedaan met een effect op de meerjarenbegroting. In de onderstaande tabel lichten we deze ontwikkelingen toe en doen we voorstellen voor de wijze waarop we hiermee willen omgaan.

(bedragen x € 1.000, - = voordeel)	I/S	2024	2025	2026	2027
a. Meicirculaire Gemeentefonds	S	-670	-840	-1.360	-2.120
b1. Ontwikkeling rentelasten	S	430	700	970	1.200
b2. Inzet rentebuffer behoedzaamheidsruimte	S	-430	-600	-600	-600
c. Correctie kapitaallast investeringen besluitvorming kaderbrief	S	-	-40	-40	-40
d. Bijdrage krediet prijsstijgingen woningbouw uit concernreserve	I	-	1.000	-	-
Totaal mee- / tegenvallers en autonoom	-	-670	220	-1.030	-1.560
e. Toevoegen saldo aan behoedzaamheidsruimte	S	670	780	1.030	1.560
Saldo na bijsturing (te verrekenen met de concernreserve)	-	0	1.000	0	0

a. Meicirculaire Gemeentefonds

Zoals toegelicht in de [collegebrief van 8 juni](#) valt de Algemene uitkering uit het Gemeentefonds vanaf 2024 hoger uit. Een deel hiervan betreft taakmutaties: keuzes op rijksniveau om aan een bepaald beleidsveld meer of minder geld te besteden. Deze verrekenen we met de betreffende budgetten in de programmabegroting. Deze wijzigingen hebben we in de hiervoor genoemde brief toegelicht. Na deze taakmutaties krijgt de gemeente vanaf 2024 jaarlijks via de Algemene uitkering extra geld. Dit loopt op tot € 2,1 miljoen in 2027.

b. Ontwikkeling rentelasten

Sinds het vaststellen van de Kaderbrief 2023-2027 is de rente op de kapitaalmarkt iets gestegen. Waar we er bij de kaderbrief nog van uit gingen dat de gemeente gemiddeld nieuwe leningen tegen 3,3% rente zou kunnen aantrekken, is deze rente in de afgelopen weken gestegen richting 3,5%. Vanwege het lopend investeringsprogramma moet gemeente Leiden de komende jaren relatief grote bedragen aantrekken op de kapitaalmarkt. De stijging van 0,2% leidt daardoor tot een extra rentelast van € 1,2 miljoen.

In de Kaderbrief 2023-2027 heeft de raad een structurele buffer van € 600.000 gevormd om toekomstige rentestijgingen op te vangen. We zetten deze nu in om de renteontwikkeling op te vangen.

c. Correctie kapitaallasten investeringen Kaderbrief

Bij het opstellen van de Kaderbrief 2023-2027 is onterecht een extra kapitaallast van € 40.000 als nadeel voor Sportpark De Mors opgenomen. Deze extra kapitaallast was bij het afronden van het raadsvoorstel komen te vervallen.

d. Krediet prijsstijgingen woningbouw

Volgende duurzame en betaalbare woningen zijn essentieel voor een leefbare stad. De voortgang van meerdere woningbouwprojecten die het hele planproces al hebben doorlopen is door onder meer oplopende rente en stijgende bouwkosten onzeker. Tegelijkertijd is de woningnood onverminderd hoog en heeft een stagnerende woningbouw een negatief effect op de algemene uitkering uit het Gemeentefonds. Het college stelt voor om een krediet van € 8,5 miljoen beschikbaar te stellen voor maatwerkoplossingen. Dit wordt gedekt vanuit herprioritering van meerdere bestaande dekkingsbronnen en inzet van de € 1 miljoen vrije ruimte in de concernreserve. Zie de verdere toelichting bij beleidsterrein Wonen in programma 6 Stedelijke ontwikkeling.

e. Bijsturing: toevoegen saldo aan behoedzaamheidsruimte

Met de bovenstaande financiële ontwikkelingen ontstaat 'onder de streep' een structureel saldo van € 670.000 dat oploopt tot afgerond € 1,6 miljoen in 2027. Hierbij is de rentebuffer van € 600.000 uit de Kaderbrief ingezet. Het college stelt in deze begroting voor om dit saldo voorlopig toe te voegen aan het structurele behoedzaamheidsbudget en bij de volgende Kaderbrief 2024-2028 te betrekken bij de integrale afweging over de gemeentelijke financiën. Dit adviseren we vanwege de volgende redenen:

- De onzekerheden blijven onverminderd groot. De bedreigingen zoals opgenomen in de SWOT-analyse vragen om een behoedzame koers. We stellen daarom voor om deze ruimte vast te houden om de verdere ontwikkelingen op de kapitaalmarkt, de effecten van loon- en prijsontwikkeling en verdere afspraken over het Gemeentefonds af te wachten. Daarnaast staan uit de besluitvorming over de Kaderbrief 2023-2027 dekkingsvragen open voor de bibliotheek, verduurzaming Lammenschansweg en onderwijshuisvesting;
- Voor een goede ambtelijke en bestuurlijke advisering is het wenselijk om besluitvorming over deze ruimte te laten plaatsvinden op basis van een zorgvuldig traject. Richting de kaderbrief wordt bijvoorbeeld verder gewerkt aan planvorming voor de bibliotheek, een nieuw IHP en invulling van de taakstelling sociaal domein. We denken dat het de kwaliteit van besluitvorming ten goede komt om deze informatie bij de afweging te kunnen betrekken.
- Bij de kaderbrief heeft besluitvorming plaatsgevonden over (nieuwe) ambities en een groot aantal moties en amendementen. We willen nu de focus leggen op het uitvoeren van deze plannen en opdrachten uit (de raadsbehandeling van) de kaderbrief voordat we hieraan nieuwe opdrachten toevoegen.

Na deze verrekening is de behoedzaamheidsruimte als volgt:

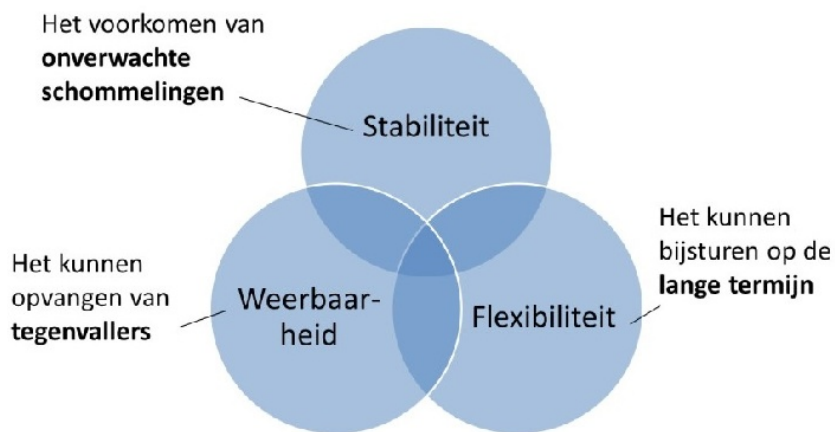
(bedragen x € 1.000)	2024	2025	2026	2027
Behoedzaamheidsruimte na Kaderbrief 2023-2027	600	600	600	1.714
Inzet rentebuffer voor nadelige renteontwikkeling	-430	-600	-600	-600
Verrekening financiële ontwikkelingen Programmabegroting 2024	670	780	1.030	1.560
Behoedzaamheidsruimte Programmabegroting 2024	840	780	1.030	2.674

Hiervan dient in 2027 een bedrag van € 1,1 miljoen om de resterende niet-ingevulde taakstelling sociaal domein bij de beoordeling van het structureel begrotingsevenwicht te compenseren. Ongeveer € 1,6 miljoen is daarmee voor de volgende kaderbrief vanaf 2027 structureel beschikbaar voor aanvullende tegenvallers of ambities.

2.3. Hoe ziet de financiële positie van de gemeente eruit na het vaststellen van de Programmabegroting 2024?

Op basis van de begrippen 'stabiliteit', 'flexibiliteit' en 'robuustheid' geven we een beeld van de financiële positie van de gemeente Leiden. Zie voor meer informatie over de financiële positie en het risicoprofiel voor de korte termijn ook de paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing.

Drie brillen voor de financiële positie

Flexibiliteit

Het begrip flexibiliteit heeft betrekking op de mogelijkheden om op de langere termijn te kunnen bijsturen om de inkomsten en uitgaven van de gemeente.

Met deze Programmabegroting 2024 legt het college een voorstel neer met zicht op een sluitend meerjarenperspectief tot en met 2027 (zie ook hoofdstuk 4.1.3. Structureel en reëel evenwicht). Dit biedt een goede basis om meerjarig de begroting structureel sluitend te houden. In de raming van de structurele lasten voor 2027 houden we voorzichtigheidshalve ook al rekening met € 4,5 miljoen aan kapitaallasten van geplande investeringen waarvan uitvoering start in de periode 2024-2027, maar die buiten het huidige meerjarenbeeld pas in gebruik worden genomen. Zo zorgen we ervoor dat de lasten van de investeringen waarover u de komende vier jaar besluit in toekomstige begrotingen ook echt kunnen worden gedekt.

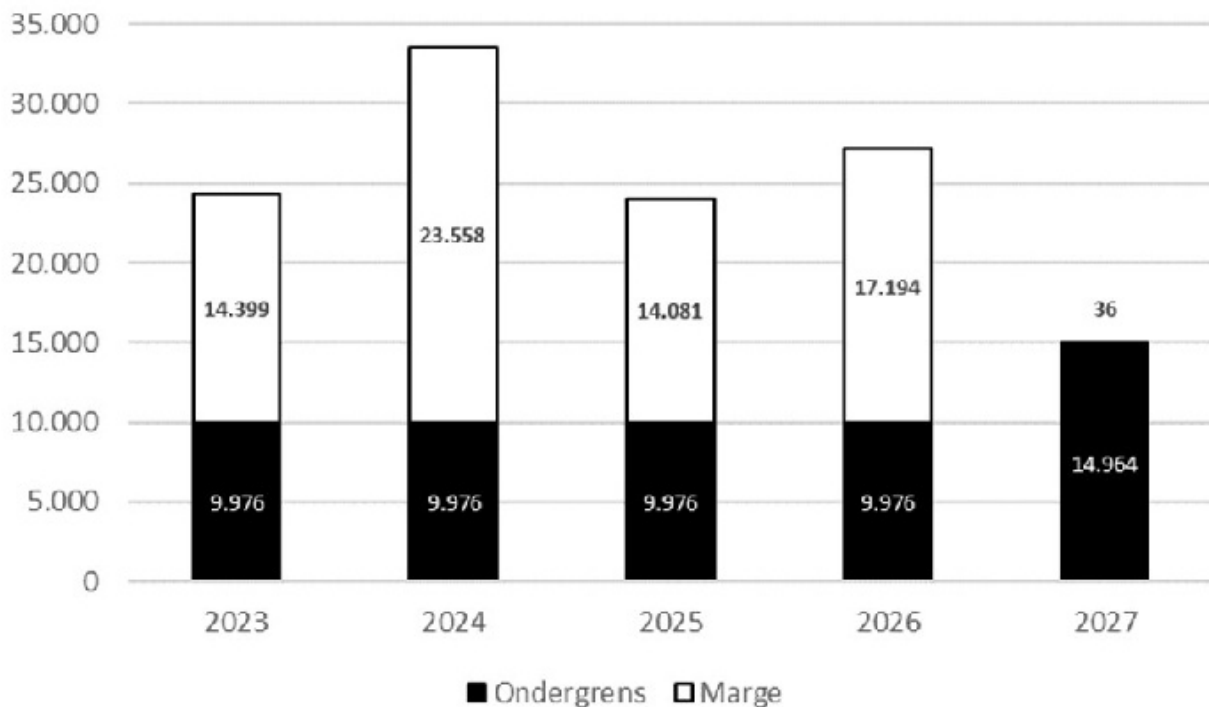
Ondanks deze maatregelen moeten we onderkennen dat de onzekerheden groot zijn (zie ook de Swot-analyse hierboven). Dit maakt dat we bij het toepassen van een kasschuif (= dekken van structurele lasten via de reserve afschrijvingen investeringen) bijvoorbeeld een behoudende lijn hanteren door hiermee de kapitaallasten van investeringen met een afschrijvingstermijn 40 jaar te dekken. Hiermee beperken we de financiële opgave bij de vervangingsinvesteringen aan het eind van de gebruiksduur (= rond 2064). Met dergelijke maatregelen menen we een verantwoorde balans te hebben gevonden tussen het blijven investeren in de leefbaarheid van de stad en een solide financieel beleid.

Weerbaarheid

Weerbaarheid heeft betrekking op het hebben van voldoende buffers om op de korte termijn risico's op te kunnen vangen.

De belangrijkste buffer voor de korte termijn is de concernreserve. Om de minimale omvang hiervan te bepalen voeren we bij de Jaarstukken en de Programmabegroting een risicosimulatie uit. De concernreserve moet in de

eerste drie jaren van de programmabegroting tenminste gelijk zijn aan de uitkomst van deze simulatie. In het laatste jaar van de meerjarenbegroting moet de reserve een omvang hebben van 150% van de uitkomst van de simulatie. De concernreserve voldoet na verrekening van het resultaat van de Tweede Voortgangsrapportage 2023 in alle jaren aan de vereiste minimale omvang. Het verloop van de concernreserve (in € 1.000) is in de periode 2023-2027 als volgt:

Het bovenstaande verloop van de concernreserve is *inclusief* het resultaat van de [Tweede Voortgangsrapportage 2023](#). Hierin wordt € 807.000 onttrokken aan de concernreserve. In de grafiek is de toevoeging van het eigen vermogen van Servicepunt71 van € 3,7 miljoen per 31 december 2022 niet meegenomen, omdat dit in de Tweede Voortgangsrapportage 2023 meteen weer wordt onttrokken. In het verloop van de concernreserve in de toelichting op de reserves in deze begroting is het saldo van Tweede voortgangsrapportage niet meegenomen en het toegevoegde eigen vermogen SP71 juist wel. Hierdoor wijkt het verloop van de concernreserve achterin deze begroting af van de bovenstaande grafiek.

Stabiliteit

Stabiliteit heeft betrekking op het voorkomen van onverwachte schommelingen in inkomsten en uitgaven. Vooral de rente- / schuldontwikkeling is hierbij relevant.

Vorige gemeenteraden en ook de huidige gemeenteraad kiezen om te investeren in de leefbaarheid en bereikbaarheid van de stad. Parkeergarages, mobiliteit, sportvoorzieningen, onderwijshuisvesting en klimaatadaptatie vragen om investeringen die moeten worden gefinancierd. De verwachte schuldpositie loopt hierdoor op. De realisatie hiervan blijft al enige jaren achter ten opzichte van de prognose. Bij de Kaderbrief 2023-2027 is getracht de verwachte snelheid van investeringen beter in de begroting vast te leggen. Hiermee ligt er als het goed is een betere prognose voor de schuldpositie en daarmee samenhangende rentelasten. Deze is ten opzichte van de Programmabegroting 2023 lager, maar nog steeds relatief hoog. Dit laat zien dat de gemeente - zoals hierboven al toegelicht - relatief kwetsbaar blijft voor rentestijging. Bij de Kaderbrief 2024-2028 zullen we het meerjareninvesteringsplan opnieuw kritisch evalueren op de verwachte snelheid van de investeringen.

Hoofdstuk 3

3 Beleidsbegroting

3.1 Programmamplan

Inleiding

Het Programmamplan bestaat uit elf begrotingsprogramma's, tien inhoudelijke, één voor de algemene dekkingsmiddelen en overhead.

We hanteren de volgende uitgangspunten voor vorm en inhoud van het programmamplan:

- Al ons werk brengen we in beeld, dus zowel de going concern als de projectmatige activiteiten.
- We gaan met gezond verstand om met indicatoren: niet te veel, valide en voorzien van realistische streefwaarden.
- We geven inzicht in alles waar de gemeente geld aan uitgeeft door budgetten aan prestaties te koppelen.
- Per begrotingsprogramma verwijzen we duidelijk naar financiële informatie in de bijlagen en geven we een samenvatting van die informatie in het programma.
- We beleggen eenduidig de verantwoordelijkheden van de prestaties.
- We maken onderscheid in informatie door naast de hoofdtekst in de programmabegroting meer gedetailleerde informatie in een zogenaamd prestatie-overzicht te vervatten.
- Hiermee realiseren we tevens een betere aansluiting tussen de programmabegroting, het concernwerkplan en de afdelingsplannen.

Programmamplan

In het programmamplan geven we conform het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) antwoord op de drie W-vragen:

- Wat willen we bereiken?
- Wat gaan we daarvoor doen?
- Wat mag het kosten?

De opbouw per begrotingsprogramma is als volgt:

- Missie.
- Inleiding: toelichting op het hele programma indien gewenst, bijvoorbeeld relevante beleidsontwikkelingen.
- Beleidsterrein: hier wordt kort toegelicht wat het beleidsterrein inhoudt.
- Doelen en prestaties per beleidsterrein.
- Toelichting op die prestaties waar dat gewenst is en/of politiek relevant.
- Effectindicatoren per beleidsterrein: per indicator worden realisatiewaarden vermeld en een aantal streefwaarden. Ook is de bron vermeld. Als in een cel een streepje staat, dan betekent het dat in dat jaar geen cijfer beschikbaar is. Conform een eerdere toezegging van het college (commissie WM d.d. 2 november 2016) is bij de indicatoren ook informatie opgenomen worden over de relevante aanpassingen van de streefcijfers. Bovendien is de historie van elke indicator via een link terug te vinden op de site www.leidenincijfers.nl. Naast de door de Leidse gemeenteraad gekozen effectindicatoren bevat de Programmabegroting ook effectindicatoren die op grond van de verslaggevingsregels (BBV) verplicht zijn. Deze effectindicatoren staan dus in alle gemeentebegrotingen. Op www.waarstaatjegemeente.nl kunnen de scores van verschillende gemeenten met elkaar worden vergeleken.
- Verbonden Partijen: toelichting op welke wijze een bepaalde verbonden partij bijdraagt aan het behalen van de maatschappelijke effecten van de gemeente (zie ook de afzonderlijke paragraaf hierover). De informatie over de verbonden partijen is conform de toezegging vanaf de begroting 2019 uitgebreid.
- Kaderstellende beleidsnota's.
- Programmakosten, inclusief een samenvatting van investeringen, reserves en subsidies indien van toepassing. Dit onderdeel verklaart de afwijking van jaarschijf 2024 van de nieuwe programmabegroting ten opzichte van de gewijzigde programmabegroting 2023. Naast de besluitvorming in de Kaderbrief 2023-2027 zijn er meerdere 'overkoepelende' oorzaken van wijzigingen ten opzichte van het voorgaande jaar. Een belangrijke oorzaak voor de toename van baten en lasten ten opzichte van het voorgaande jaar is de indexering. De budgetten zijn met een percentage verhoogd om deze te compenseren voor loon- en prijsontwikkeling (zie ook het hoofdstuk grondslagen voor de begroting). Een oorzaak voor het lager uitvallen van de lasten ten opzichte van 2023 is dat in de lopende begroting 2023 investeringsbijdragen zijn geraamd die pas bij de Vierde technische wijziging of het Bestemmingsvoorstel bij de Jaarstukken worden overgeheveld naar

de nieuwe begroting. Deze zitten nu dus nog niet in de budgetten in de programmabegroting 2024, maar worden hieraan later toegevoegd.

Paragrafen

In het programmaplan staat niet alles over de begrotingsprogramma's. Programmaoverstijgende informatie over bijvoorbeeld verbonden partijen en het weerstandsvermogen is apart in paragrafen samengebracht.

Bijzondere programma's

Bijzondere programma's zijn tijdelijke organisatorische verbanden om een maatschappelijke opgave en/of politieke wens aan te pakken. De inspanningen hiervoor lopen dwars door diverse begrotingsprogramma's heen. De bijzondere programma's zijn, vanwege dat programmaoverstijgende karakter, opgenomen onder de paragrafen, vanaf paragraaf 3.2.11.

1

Bestuur en dienstverlening

Bestuur en dienstverlening

Programmanummer	1
Commissie	Leefbaarheid en Bereikbaarheid
Portefeuille(s)	Bestuur, Veiligheid, Handhaving & Regio Kansengelijkheid, Jeugd & Onderwijs Klimaat, Bereikbaarheid en Financiën

De missie van het programma Bestuur en dienstverlening luidt:

De gemeente Leiden staat voor een betrouwbaar bestuur: open en transparant en in samenwerking met en voor partners en burgers in de stad en regio. De gemeente Leiden staat voor een klantgerichte, persoonlijke en toegankelijke dienstverlening, waarbij burgers, bedrijven en overige instellingen betrouwbaar, duidelijk, snel en op maat worden bediend.

Inleiding

Bestuur

De gemeente heeft in het komende begrotingsjaar wederom extra aandacht voor de inrichting van de participatie. Toegewerkt wordt naar een handelingsperspectief participatie, een set aan spelregels voor alle bij participatie betrokken partijen.

In juni 2024 vinden de verkiezingen voor het Europees Parlement plaats. De voorbereidingen van deze verkiezingen zullen gedurende 2024 de nodige inzet vragen. De recente, ingrijpende wijzigingen in de Kieswet zijn hierop van invloed.

Het traject voor de benoeming van de nieuwe burgemeester loopt in 2024 door. De vertrouwenscommissie hoopt in juli 2024 de voordracht voor een nieuwe burgemeester voor te leggen aan de raad.

Dienstverlening

Voor de Leidenaar¹ wordt het gezicht van de gemeente voor een groot deel gevormd door de dagelijkse dienstverlening. De gemeente levert producten en diensten aan de Leidenaar. Bijvoorbeeld containerpassen, vergunningen en huwelijken. De Leidenaar krijgt persoonlijke, toegankelijke en betrouwbare dienstverlening.

We organiseren dit op een zo goed mogelijke manier. Voor onze dienstverlening zijn we bereikbaar via:

- Telefoon
- Balie
- Post
- Informatie en contactformulieren op de website
- Live chat
- WhatsApp
- Twitter en Facebook

De medewerkers van het Klantcontactcentrum (KCC) en de balies van Burgerzaken hebben per jaar al meer dan 275.000 klantcontacten.

¹ Met 'de Leidenaar' wordt bedoeld: inwoners, bedrijven en overige instellingen, maar ook de international, student, passant, toerist, etc. Iedereen die dienstverlening van de gemeente Leiden afneemt.

Visie en programma Dienstverlening

In 2024 geven we verder uitvoering aan de visie op dienstverlening **Leiden: goed voor elkaar**. Dit doen we met het Programma Dienstverlening. De Leidenaar staat centraal in ons werk. En vanuit de kernwaarden persoonlijk, toegankelijk, betrouwbaar werken we aan een betere dienstverlening. We brengen de basis beter op orde en ontwikkelen de dienstverlening verder. Dit doen we door ons te richten op twee onderdelen:

- Dienstverlening zit in het DNA van onze medewerkers
- Vernieuwing van de ICT

Alle Leidenaars kunnen bij ons terecht. Ook mensen die minder (digi)taal-vaardig zijn vinden hun weg gemakkelijk door de producten en diensten van de gemeente. Hier werken we aan met het Programma Dienstverlening.

We willen goede dienstverlening bieden. Om onze basis van dienstverlening beter op orde te krijgen, moeten we onze ICT vernieuwen. Het huidige ICT-landschap is te ingewikkeld opgebouwd en belemmert nu vaak in het leveren van goede dienstverlening. We willen stappen zetten in het aanpassen van het ICT-landschap. Alle gemeenten kennen deze uitdaging. Daarom sluiten we hiervoor aan op de landelijke ontwikkeling Common Ground.

We zijn flexibel en verbeteren steeds de dienstverlening. We maken processen gemakkelijker en diensten bieden we steeds meer compleet aan. Zo helpen we de Leidenaar nog beter.

Speerpunten in 2024 zijn:

- Bewustwordingscampagne dienstverlening in het DNA
- Doorontwikkeling klantonderzoek
- Paspootpiek
- Verder experimenteren met de proeftuin MijnLeiden en Common Ground

Beleidsterrein 1A Bestuur

Doelen en prestaties bij 1A Bestuur

Doel	Prestatie
1A1 Volksvertegenwoordiging, kaderstelling en control	1A1.1 De gemeenteraad en raadscommissies vergaderen volgens de vastgestelde vergadercyclus
	1A1.2 Burgers actief informeren over rol en werkzaamheden van de gemeenteraad
	1A1.3 Ondersteuning van de gemeenteraad door de griffie, onderzoek door de rekenkamercommissie en controle door de accountant
1A2 Dagelijks besturen van de gemeente	1A2.1 Dagelijks besturen van de gemeente door het college
	1A2.2 Informeren en betrekken van burgers, bedrijven en instellingen over besluiten en bij uit te voeren beleid
	1A2.3 Organiseren van verkiezingen voor gemeente, provincie, waterschap, Rijk en Europa
	1A2.4 Strategische beleidsadviesing en onderzoek
	1A2.5 Adviseren van bestuur over communicatie
1A3 Bijdragen aan en sturen op samenwerkingsverbanden	1A3.1 Sturing en toezicht houden op samenwerkingsverbanden
	1A3.2 Bevorderen van intergemeentelijke samenwerking

Toelichting op de prestaties

1A1.1 De gemeenteraad en raadscommissies vergaderen volgens de vastgestelde vergadercyclus

Een belangrijke taak van de raadsleden is het vertegenwoordigen van de inwoners van Leiden en het controleren van het college van Burgemeester en Wethouders. Daarnaast stelt de gemeenteraad de kaders voor het beleid vast.

Begin 2023 is de raad gestart met een gewijzigde vergaderstructuur². Belangrijke overwegingen hierbij waren de werkdruk, het verbeteren van de inspraak en de kwaliteit van het debat. Een raads werkgroep werkt verdere aanbevelingen van de raadsdag van oktober 2022 over de vergaderstructuur, vergadercultuur en bestuurscultuur uit. De uitkomsten daarvan komen aan bod bij de volgende raadsdag (verwacht begin 2024). Ook wordt dan duidelijk of en hoe de pilot 'derde donderdag'³ structureel een plek krijgt.

² Vergadercyclus van vier weken, waarin vier commissies de voorstellen bespreken (in week 1 en 2) en de raad in de vierde week besluiten neemt.

³ Dit zijn beeldvormende bijeenkomsten van de raad in verschillende vormen: bijvoorbeeld themabijeenkomsten met inwoners en organisaties, een excursie of werkbezoek of bijeenkomsten die gaan over werkwijze van de raad.

1A1.2. Burgers actief informeren over rol en werkzaamheden van de gemeenteraad

De raad en de griffie betrekken de inwoners zo veel mogelijk bij de besluitvorming. Inwoners kunnen inspreken tijdens commissievergaderingen en kunnen ook zelf een plan of idee indienen (burgerinitiatief). De raadsvergaderingen en de commissievergaderingen zijn in de zaal en ook thuis te volgen. Via de website van de gemeenteraad zijn vergaderingen terug te kijken (met ondertiteling), na te luisteren of na te lezen. Ook is gemakkelijk de inbreng van een partij of een raadslid op te zoeken. Via diverse kanalen zoals de website, sociale media en de Stadskrant informeert de griffie inwoners over de werkzaamheden van de raad. Daarom is het communicatiebeleid van de raad constant in ontwikkeling. Zo wordt bijvoorbeeld het nieuwe raadsinformatiesysteem verder doorontwikkeld.

College, raad en inwoners werken samen aan een nieuwe werkwijze ('handelingsperspectief') voor participatie. Begin 2024 zal de raad hierover besluiten. Op het onderwerp participatie wordt nader ingegaan bij prestatie 1A2.2.

1A1.3 Ondersteuning van de gemeenteraad door de griffie, onderzoek door de rekenkamercommissie en controle door de accountant

De griffie zal, naast de reguliere werkzaamheden voor de raad, in 2024 de raad ook ondersteunen bij het traject rondom de benoeming van de nieuwe burgemeester. Na het vertrek van burgemeester Lenferink per 1 september 2023, is reeds een waarnemend burgemeester benoemd door de Commissaris van de Koning.

De Rekenkamer Leiden-Leiderdorp doet ook in 2024 weer diverse onafhankelijke onderzoeken naar het beleid van de gemeente en het werk van het Leidse gemeentebestuur en is adviseur van de Leidse gemeenteraad bij zijn controlerende taak. Eind 2023 wordt de nieuwe Verordening gemeentelijke rekenkamer Leiden & Leiderdorp 2023 vastgesteld door beide gemeenteraden. Daarin zijn onder meer de wijzigingen uit de nieuwe wet Versterking decentrale rekenkamers verwerkt.

Een externe en een interne accountant controleren in opdracht van de raad de financiële jaarstukken. In 2023 is de aanbestedingsprocedure afgerond voor het aanstellen van de externe accountant, die de controle vanaf de jaarstukken 2023 zal uitvoeren.

1A2.1 Dagelijks besturen van de gemeente door het college

De bestuursstijl die het college voorstaat is beschreven in het beleidsakkoord 2022-2026 'Samen leven in Leiden'. We werken aan een sociaal en duurzaam Leiden. En aan een groene, leefbare en ondernemende stad, waar mensen zich thuis voelen en zichzelf kunnen zijn. We betrekken Leidenaars bij de grote en kleine uitdagingen waar we als compacte stad mee te maken hebben. Vooraf maken we duidelijk wat Leidenaars van ons mogen verwachten. Ook zijn we duidelijk over welke verantwoordelijkheden bij het college en de Leidse gemeenteraad liggen. Dit vraagt van ons en onze organisatie een zelfbewuste houding, transparantie en duidelijke communicatie, zowel vooraf als tijdens en na afloop van een participatietraject. Bij onderstaande prestatie wordt nader ingegaan op het onderwerp participatie.

1A2.2 Informeren en betrekken van inwoners, ondernemers en instellingen over besluiten en bij uit te voeren beleid

De gemeentelijke communicatie is één van de middelen om de doelstellingen uit het collegebeleid te realiseren. Het nieuwe beleidsakkoord legt de nadruk op 'samen leven in Leiden'. Daar waar samen geleefd wordt, zijn communicatie en participatie van groot belang. De gemeente speelt een belangrijke rol als het gaat om het gesprek in en met de stad over het reilen en zeilen van Leiden. Die rol nemen we zeer serieus. Bovendien treedt per 1 januari 2024 de Omgevingswet in werking. Ter voorbereiding hierop heeft het college beleidsregels participatie vastgesteld. Deze beleidsregels zien toe op:

1. het vroegtijdig betrekken van de omgeving bij wijziging van het omgevingsplan, omgevingsvisie of een omgevingsprogramma
2. actieve kennisgeving en terugkoppeling van participatietrajecten
3. toepassing van tenminste het niveau raadplegen op de participatieladder

De gemeente maakt zorgvuldig de afweging tussen wat goed is voor de meeste inwoners en het belang van een kleinere groep mensen. En deze afweging zal ook goed uitgelegd worden, zo ontstaat er meer begrip voor de verschillende standpunten en de uiteindelijke afweging. Op basis van wederzijds respect werken we samen aan de toekomst van Leiden. Een volgende stap is het vaststellen van het handelingsperspectief participatie. Dit is een set aan spelregels voor alle bij participatie betrokken partijen. De uitwerking vindt plaats in samenwerking met de stad en na een collegebesluit vindt behandeling door de raad plaats.

Daarnaast blijven we aandacht besteden aan Duidelijke taal, digitalisering en transparantie in de informatievoorziening. Het college hecht waarde aan laagdrempeligheid en toegankelijkheid. De bestuurders willen nadrukkelijk aanwezig zijn in de stad en benaderbaar zijn voor inwoners, instellingen en ondernemers. Dat betekent iets voor de manier waarop de gemeente de communicatie vorm geeft. Bijvoorbeeld door voor minder digitaal vaardige Leidenaars persoonlijk contact mogelijk te maken. Door informatie actief beschikbaar te stellen en te delen en door maatwerk toe te passen daar waar dat nodig is.

1A2.3 Organiseren van verkiezingen voor gemeente, provincie, waterschap, Rijk en Europa

Het organiseren van verkiezingen is een veelomvattende taak. Het gaat dan niet alleen om de organisatie van de verkiezingen - zoals het regelen van stembureaus, de bemensing ervan, logistiek en materialen, de uitslagverwerking etc. - maar ook om het inspelen op wetswijzigingen. In 2024 zijn er verkiezingen voor de leden van het Europees Parlement. De ingrijpende wijziging van de Kieswet uit 2023 is ook dan van kracht. Deze wijziging beoogt de procedure voor de vaststelling van de uitslag te verbeteren en daarnaast meer transparantie en controleerbaarheid van het verkiezingsproces. De wetswijziging heeft echter ook een aanzienlijk grotere uitvoeringslast voor gemeenten tot gevolg, ook in 2024. Op basis van de evaluatie van de vorige verkiezingen, wordt continu gewerkt aan verbeteringen in het verkiezingsproces.

1A2.4 Strategische beleidsadvisering en onderzoek

Als stedelijke overheid functioneren we in een uiterst complexe omgeving van opgaven, belangen en ontwikkelingen. Om daarbij effectiever te kunnen zijn houden we voortdurend vast aan de ingezette koers, brengen we samenhang in onze strategische thema's en versterken onze public affairs en netwerken. We investeren veel in bestuurlijke samenwerking met strategische partners in de stad en regio. Zoals samenwerking met regiogemeenten in gemeenschappelijke regelingen, en in netwerken als VNG, G40, Groeiagenda, VerstedelijkingsAlliantie, en de Economic Board Zuid-Holland.

De gemeente is steeds meer datagedreven gaan werken. De coördinatie en een deel van de uitvoering hiervan ligt bij de eenheid Onderzoek & Data. Dit team verzamelt, analyseert en ontsluit onderzoeks- en statistische informatie om zodoende bij te dragen aan de kwaliteit van uitvoering, beleid en besluitvorming. Door de samenwerking met het CBS in het Leidse Urban Data Center zijn extra databronnen en mogelijkheden binnen bereik, zodat meer inzicht ontstaat in stedelijke problematiek op het gebied van bv. inkomen, wonen en voorzieningen. Onderzoek & Data richt zich sinds enkele jaren ook intensief op het beter benutten van interne data (o.a. dashboards voor bedrijfsvoering of beleid bij verschillende teams). Daarnaast blijft de vraag naar enquête-onderzoek en statistische informatie onverminderd groot.

1A3.1 Sturing en toezicht houden op samenwerkingsverbanden

Voor de meeste gemeenschappelijke regelingen is een goed functionerend sturingsarrangement ontwikkeld. Sinds 2022 is een nieuw financieel kader voor de gemeenschappelijke regelingen van kracht. Doel van de herziening is het realiseren van een waarde vaste begroting rekening houdend met de loon- en prijsontwikkeling volgens het CPB.

De bedrijfsvoering van de Leidse regio is sinds januari 2023 ondergebracht bij de gemeente Leiden, middels een centrumregeling, en fungeert als Cluster Interne Dienstverlening & Advisering voor de Leidse regio. Voor de andere gemeenschappelijke regelingen zijn geen bijzondere arrangementen voorzien.

1A3.2 Bevorderen van intergemeentelijke samenwerking

In het beleidsakkoord 2022-2026 'Samen leven in Leiden' benadrukken we het belang van goed regionale samenwerking en onze inzet hierin. Drie kernbegrippen staan centraal voor regionale samenwerking: welwillend, wederkerig en zakelijk. Leiden is, in het bijzonder als centrumstad, mede verantwoordelijk voor de ontwikkeling van het internationale vestigingsklimaat en de versterking van de economische structuur in de regio. Versterking van de Leidse regio, Holland Rijnland en het stedennetwerk in de Zuidelijke Randstad om gezamenlijk de grote strategische vraagstukken aan te pakken die cruciaal zijn voor een duurzame veerkrachtige stad, is daarbij de inzet. Leiden wil de komende jaren inzetten op de volgende dossiers:

Leidse regio: samenwerking op operationeel gebied, zoals op het gebied van bedrijfsvoering, het sociaal domein en beheer.

Holland Rijnland/Hart van Holland: samenwerking op ruimtelijk structurerende verdeelvraagstukken.

Zuidelijke Randstad: samenwerking kennis-economie, mobiliteit en verstedelijking.

Hollands Midden: samenwerking in het kader van veiligheid en crisisbeheersing (Veiligheidsregio), gezondheidszorg (GGD), milieu (Omgevingsdienst).

Verbonden Partijen

Holland Rijnland

Holland Rijnland is een samenwerkingsverband van en voor dertien gemeenten in het hart van de Randstad. Deze gemeenten werken vanuit een gezamenlijke strategische visie op de verdere ontwikkeling van de regio om de kwaliteit van wonen, werken, ondernemen en recreëren van burgers, bedrijven en instellingen in het gebied te bevorderen. (Zie voor meer informatie de paragraaf Verbonden partijen)

Holland Rijnland	
Motieven en doelen deelname GR	Het bereiken van sommige maatschappelijke doelen kan alleen maar door middel van grootschalige samenwerking om slagkracht te realiseren. Vraagstukken van mobiliteit, economie, energie, wonen, groen en RO doen zich per definitie voor op de schaal van de agglomeratie. Agendering van samenwerkingspunten kan door alle gemeenten worden geïnitieerd. Holland Rijnland is uitvoeringsorganisatie voor Regionaal Bureau Leerplicht, Woonruimteverdeling en Volwasseneducatie. De Tijdelijke Werkorganisatie Jeugdzorg is per 1 januari 2023 ondergebracht in een aparte gemeenschappelijke regeling SOZ.
Kansen	Versterken van onderlinge verhoudingen tussen de gemeenten. Snel gezamenlijk kunnen inspelen op kansen (o.a. cofinancieringsfonds). Gezamenlijk investeren in bovenlokale grote opgaven. Vaste overlegtafel voor alle beleidsdomeinen met Provincie Zuid-Holland.
Risico's (top 3)	Binnen Holland Rijnland liggen de risico's voornamelijk binnen de reguliere bedrijfsvoering: <ul style="list-style-type: none"> • Debiteurenbeheer; • Subsidiestromen derden; • Personeelskosten; • Ziektekosten; • Automatisering. In het algemeen geldt voor gemeenschappelijke regelingen dat de deelnemende gemeenten garant staan voor financiële overschrijdingen.
Belangrijkste doelstellingen / prestaties en opgaven 2024	In 2022 is de nieuwe meerjarenagenda van Holland Rijnland vastgesteld voor de periode tot 2026. Tussen 2020 en 2023 is gewerkt aan de Ruimtelijke InvesteringsAgenda (RIA), de Regionale Mobiliteitsagenda (RMA) en de Regionale Energie Strategie (RES). Vanaf 2023 wordt gewerkt aan een Regionale Investeringsagenda (RIA) die moet leiden tot een opvolger van het Regionale Investerings Fonds, waarvan de looptijd in 2024 eindigt. De werkwijze binnen de gemeenschappelijke regeling wordt vernieuwd en zal meer opgavegericht worden, meer ruimte voor onderling gesprek tussen de gemeenten en meer variatie in besluitvormingsprocedures.
Belangrijkste bestuurlijke mijlpalen 2024	Vaststellen van (meerjaren)begroting 2024 e.v. Regionale Investeringsagenda en Investeringsfonds Opstellen Uitvoeringsagenda voor RIA, RMA en RES: Ruimtelijke ontwikkeling Stedelijke As
Bijdrage 2024	Inwonersbijdrage en RBL €1.479.306 Regionaal Investeringsfonds €2.033.891
Voor eigenaarsrol paragraaf zie paragraaf verbonden partijen	

Effectindicatoren bij 1A Bestuur

Bij de begroting 2023 is aangegeven dat opnieuw gekeken zou worden naar de indicatoren over het effect van de inzet van de gemeenteraad en het college. Naar aanleiding van de themabijeenkomst van de raad 'Vertrouwen in het lokaal bestuur' (30 maart 2023) en de aandacht voor dit vraagstuk in de raad, is de effectindicator over de stelling 'Ik voel mij vertegenwoordigd door de gemeenteraad' opnieuw toegevoegd. Met als wijziging dat de streefwaarde nu gebaseerd is op het aantal inwoners dat via de Stads- en wijkenquête aangeeft het oneens te zijn met deze stelling.

Op dezelfde wijze zijn indicatoren over de stellingen 'De gemeente wordt goed bestuurd' en 'De gemeente doet genoeg om inwoners te betrekken' (opnieuw) toegevoegd.

Het resultaat van de indicatoren wordt meegenomen bij de jaarstukken over 2023.

Effectindicator	Realisatie	Streefwaarden				Bron
		2024	2025	2026	2027	
Doel 1A1 Volksvertegenwoordiging, kaderstelling en control						
1A1.a Percentage inwoners dat het oneens is met de stelling 'Ik voel mij vertegenwoordigd door de gemeenteraad'	17% (2023) 25% (2021) 16% (2019)	15%	15%	15%	15%	Stads- en Wijkenquête
Doel 1A2 Dagelijks besturen van de gemeente						
1A2.a Percentage inwoners dat het oneens is met de stelling 'De gemeente wordt goed bestuurd'	12% (2023) 11% (2021) 9% (2019)	10%	10%	10%	10%	Stads- en Wijkenquête
1A2.b Percentage inwoners dat het oneens is met de stelling 'De gemeente doet genoeg om inwoners te betrekken'	18% (2023)	15%	15%	15%	15	Stads- en Wijkenquête

Een overzicht van realisatie- en streefwaarden van de indicatoren (ook uit vorige begrotingen) staat op Leiden in Cijfers.

Beleidsterrein 1B Dienstverlening

Doelen en prestaties bij 1B Dienstverlening

Doel	Prestatie
1B1 Burgers, bedrijven en instellingen zijn tevreden over de publieke dienstverlening	1B1.1 Leveren van alle producten en diensten op het gebied van Burgerzaken (o.a. reisdocumenten, rijbewijzen, huwelijken etc.)
	1B1.2 Zorgen voor persoonlijke, betrouwbare en toegankelijke dienstverlening via de belangrijkste kanalen die de burger van ons verwacht en die voldoen aan de moderne standaarden
	1B1.3 Op orde houden basisregistraties (BRP, BAG, BGT)
	1B1.4 Beantwoorden van eerstelijns vragen, verstrekken van informatie en leveren van eerstelijns producten
	1B1.5 Omzetten papieren archieven in digitale archieven naar de moderne standaarden

NB. Bij prestatie 1B1.1 geldt: onder de term 'producten en diensten' vallen niet die producten en diensten die betrekking hebben op de Participatiewet. Informatie over die categorie is opgenomen in begrotingsprogramma 10.

1B1.1 Leveren van alle producten en diensten op het gebied van Burgerzaken (o.a. reisdocumenten, rijbewijzen, huwelijken etc.)

Vanaf 2024 zijn er flink meer aanvragen van het aantal paspoorten en Nederlandse ID-kaarten. Deze paspoortpiek komt doordat vanaf 2014 paspoorten geen 5 maar 10 jaar geldig zijn. Dat betekent dat er na elke 5 jaren met veel aanvragen, 5 jaren volgen met minder aanvragen. In de periode 2024 tot en met 2028 verwachten we jaarlijks tot wel 7 keer meer aanvragen ten opzichte van de periode 2019-2023. We willen de kwaliteit van onze dienstverlening en de aanvraagtijd op niveau houden. Daarom trekken we voor deze jaren extra medewerkers aan. Ook onderzoeken we welke aanpassingen in het aanvraagproces en aan in de inrichting van de balies nodig en mogelijk zijn.

Op 1 januari 2024 wordt het voor nieuwe ouders mogelijk om hun kind een dubbele achternaam te geven. Voor kinderen geboren op of na 1 januari 2016 geldt voor de periode van één jaar een overgangsregeling. Dit leidt tot meer afspraken bij Burgerzaken. En bij het Klantcontactcentrum betekent dit meer vragen. Om dit in goede banen te leiden stellen we een naamswijzigings-stappenplan op.

Sinds de zomer van 2022 kunnen Leidenaars een verlenging van het rijbewijs ook bij de fotograaf of fotohokje aanvragen. Voor de Leidenaar is het sneller en gemakkelijker en het scheelt een bezoek aan de balie op het Stadskantoor. Afhalen van het rijbewijs moet nog wel op het Stadskantoor. Inmiddels vraagt 50% van de Leidenaars een verlenging op deze wijze aan. We verwachten dat dit in 2024 nog verder toeneemt.

1B1.2 Zorgen voor persoonlijke, betrouwbare, toegankelijke en efficiënte dienstverlening via minimaal de belangrijkste vijf kanalen die de burger van ons verwacht en die voldoen aan de moderne standaarden De Leidenaar staat centraal in onze dienstverlening. We werken aan verschillende projecten en activiteiten om de dienstverlening in de organisatie te verbeteren. De planning is dat het college hiervoor eind 2023 een uitvoeringsprogramma vast stelt.

Dienstverlening in het DNA

Er loopt een bewustwordingscampagne als onderdeel van Dienstverlening in het DNA van alle medewerkers. Voor het project Duidelijke taal lag de focus in 2023 vooral op de bewustwording van het gebruik van duidelijke taal en is het grootste deel van de medewerkers getraind. In 2024 worden de teksten actief herschreven. Hier gaan alle afdelingen mee aan de slag. Daarbij kunnen medewerkers gebruik maken van de aangeboden hulpmiddelen, zoals de Schrijfwijzer, een digitaal meetinstrument dat je helpt om in duidelijke taal te schrijven en het Lezerspaneel. En ook organiseren we in februari weer een Dag van de Duidelijke taal. Met de projectgroep beeldbrieven willen we in 2024 nieuwe beeldbrieven ontwikkelen en laten testen

Klantonderzoek

We willen betere inzichten krijgen in hoe de Leidenaar onze dienstverlening ervaart. Zo kunnen we onze dienstverlening beter aanpassen op de behoefte van de Leidenaar en kunnen we de Leidenaar beter helpen. Daarom willen we het klanttevredenheidsonderzoek verder uitbreiden. We meten de processen Paspoort/ID-kaart en rijbewijzen. Ons doel is om de komende jaren het klanttevredenheidsonderzoek uit te breiden over meerdere processen op verschillende afdelingen. Om dit organisatiebreed goed in te kunnen richten, gaan we ook van start met een marktonderzoek voor een klantonderzoekstool.

Publiekshal

Met de start in een nieuw gebouw op een nieuwe plek in Leiden in 2020 is Level toen ingericht met bepaalde doelen en wensen. In het Stadskantoor willen we zorgen voor een prettig klantcontact door een open,

toegankelijke en uitnodigende inrichting met een gastvrij ontvangst. Een gastheer/vrouw is beschikbaar om te helpen.

Medewerkers en bezoekers hebben een periode de tijd gehad om ervaring op te doen met het nieuwe Stadskantoor. We hebben een evaluatie uitgevoerd. Met de resultaten van de evaluatie voeren we ook in 2024 verbeteringen door. Hierbij kan gedacht worden aan bijvoorbeeld het verbeteren van de bewegwijzering en het werkklimaat in de hal.

Vernieuwing van de ICT

Vanuit het programma dienstverlening werken we aan het onderdeel Vernieuwing van de ICT. We zijn afhankelijk van goede ICT. De dienstverlening kent geregeld verstoringen en het huidige ICT-landschap remt ons in het leveren van goede dienstverlening. Ingrijpen in onze informatievoorziening en ICT is nodig om een basisniveau van dienstverlening te kunnen bieden (zie ook paragraaf Informatievoorziening, Informatiebeveiliging & Gegevensbescherming).

Online dienstverlening

In 2023 hebben we een aantal experimenten gedaan om te onderzoeken hoe we digitale dienstverlening kunnen leveren op basis van een nieuwe ICT die uitgaat van Common Ground principes. In 2024 maken we hiermee een start bij het vervangen van het systeem waar de website van de gemeente Leiden in is gebouwd. We gebruiken hiervoor Open Webconcept. Daarmee sluiten we aan bij een groep van 29 gemeenten die samen een Common Ground platform ontwikkelen voor de website en online dienstverlening.

Ook willen we kijken wat er nodig is om de eerste aanpassingen te maken in de online dienstverlening aan de Leidenaar. We werken de komende jaren toe naar een eerste echte testversie voor de Leidenaar. Het doel is om voor de online dienstverlening een MijnLeiden-omgeving te bouwen. Hiermee zorgen we voor één duidelijke herkenbaar Leidse ingang (MijnLeiden) voor alle dienstverleningszaken. Leidenaars kunnen via de persoonlijke online omgeving 'MijnLeiden' makkelijk hun zaken met de gemeente regelen en de voortgang van aanvragen inzien.

Vanaf 2024 zijn er veranderingen in de online dienstverlening door de komst van de omgevingswet. We zorgen ervoor dat de Leidenaar goed de weg kan vinden via de gemeentelijke website en leggen uit hoe de nieuwe processen werken.

1B1.4 Beantwoorden van eerstelijns vragen, verstrekken van informatie en leveren van eerstelijns producten

In het klantcontactcentrum (KCC) wordt steeds gewerkt aan het verbeteren van de dienstverlening. Met behulp van managementinformatie wordt gestuurd op een zo goed mogelijke bereikbaarheid via alle kanalen. En vakteams krijgen inzicht in hun bereikbaarheid en de snelheid van afhandeling van terugbelverzoeken. Voor een goede dienstverlening kan het KCC namelijk niet alleen zorgen. Iedereen in de organisatie die contacten heeft met Leidenaars draagt hieraan bij. Het KCC heeft ook een rol in het herkennen van problemen in processen organisatie breed omdat zij als eerste de klanten spreken die problemen ervaren.

De Leidenaar verwacht snelle en goede dienstverlening. Het KCC kan tegen de 80% van de vragen direct beantwoorden. De klant hoeft niet te worden doorverbonden maar krijgt in zijn eerste contact direct het juiste antwoord. Voor de 20% die het KCC niet zelf kan beantwoorden, zorgen ze dat de klant op de goede plek in de organisatie terecht komt, waardoor de vraag in het tweede contact beantwoord kan worden. Er wordt bij het KCC extra ingezet op het hebben van voldoende kennis. Zo kan het KCC de steeds ingewikkelder wordende vragen goed blijven beantwoorden. In een steeds krappere wordende arbeidsmarkt is het een uitdaging om te zorgen dat de bezetting in het KCC voldoende is om het serviceniveau te realiseren. Hiervoor wordt geëxperimenteerd met nieuwe wervingsvormen.

We werken volgens de Visie Internationalisering (2020) en zetten in op de verbetering van onze dienstverlening aan internationale bewoners (internationals). Er is extra aandacht voor Engelse spreek- en schrijfvaardigheid van de medewerkers. Zo kunnen we de toegankelijkheid en benaderbaarheid van de gemeente voor de groep internationals verbeteren en het steeds grotere aantal klanten dat (nog) geen Nederlands spreekt professioneel helpen. Voor internationale studenten organiseren we 2 keer per jaar een warm welkom. Ook krijgen ze tips van de gemeente en het huurteam om hun verblijf in Leiden goed te laten verlopen.

Uiteindelijk zijn het onze medewerkers die het verschil maken. Waar het gebouw en ICT ondersteunend zijn, zijn de houding en het gedrag van onze medewerkers bepalend. Zij geven invulling aan maatwerk en gastvrijheid. Dienstverlening zit in hun DNA.

In het najaar van 2023 is het bellen via Teams in gebruik genomen. In 2024 wordt ook een nieuwe telefonie-oplossing voor de callcenters ingevoerd. Dit is een gezamenlijk project met Oegstgeest, Leiderdorp en Zoeterwoude. Hiermee zijn we met de techniek voorbereid voor de toekomst.

Effectindicatoren bij 1B Dienstverlening

Effectindicator	Realisatie	Streefwaarden				Bron
		2023	2024	2025	2026	
Doel 1B1 Burgers, bedrijven en instellingen zijn tevreden over de publieke dienstverlening						
1B1.a Tevredenheidsscore nieuw rijbewijs	4,5" (2022) Op een schaal van 5	4,5**	4,5**	4,5" "	4,5**	Enquête in eigen beheer
1B1.b Tevredenheidsscore nieuw paspoort/ identiteitsbewijs	4,6" (2022) Op een schaal van 5	4,5**	4,5**	4,5**	4,5**	Enquête in eigen beheer

*Dit cijfer is op basis van het nieuwe klantonderzoek dat loopt sinds november 2022, zoals hierboven beschreven

** Deze voorspelling is afhankelijk van de keuze van de klantonderzoekstool en de schaal die daaraan gekoppeld is.

1B1.3 Op orde houden basisregistraties

Het Stelsel van Basisregistraties, o.a. de Basisregistratie Personen (BRP), de Basisregistratie Adressen en Gebouwen (BAG) en Basisregistratie Grootchalige Topografie (BGT), speelt een belangrijke rol in het aanpakken van maatschappelijke vraagstukken. Deze vraagstukken worden steeds vaker via data gedreven initiatieven opgepakt: beleid en processen worden hiermee meer ondersteund door data, de kwaliteit van data en informatie is op orde en privacy en vertrouwelijkheid zijn gewaarborgd. De meerwaarde van het stelsel van basisregistraties en andere overheidsgegevens zit hem in het gebruik van kwalitatief goede data. Het op orde houden van de basisregistraties is belangrijk voor betrouwbare gegevensuitwisseling. In verband met nieuwe wetgeving zoals de Omgevingswet en ontwikkelingen zoals het 3D-stadsmodel stellen wij in 2024 een plan van aanpak op voor de BAG en BGT met als eindresultaat het up-to-date houden van deze basisregistraties.

1B1.5 Omzetten papieren archieven in digitale archieven naar de moderne standaarden

Bij het omzetten van de papieren bouwdoosiers naar digitale archieven (e-depot) is de digitalisering van de bouwdoosiers eind 2023 afgerond. Ook is een deel van de papieren bouwdoosier vernietigd. De laatste openstaande punten, zoals de overige vernietiging van de papieren dossiers en de archivering in het zaakstelsel voor vergunningen, worden belegd bij de verantwoordelijke afdelingen. Met de afronding van het project komt deze prestatie te vervallen in de Kaderbrief 2024-2028.

Verbonden Partijen

De onderstaande Verbonden Partijen leveren een bijdrage aan dit beleidsterrein. Zie voor meer informatie de paragraaf verbonden partijen.

Belastingsamenwerking Gouwe-Rijnland

De Belastingamenwerking Gouwe-Rijnland (BSGR) is een samenwerkingsverband op het gebied van belastingen tussen het hoogheemraadschap van Rijnland en de gemeenten: Bodegraven-Reeuwijk, Gouda, Katwijk, Leiden, Leiderdorp, Oegstgeest, Velsen, Voorschoten, Waddinxveen, Wassenaar en Zoeterwoude. De BSGR voert namens de deelnemers de heffing en invordering van lokale belastingen uit. Ook bepaalt de BSGR de hoogte van de WOZ-waarde voor alle onroerende zaken in deze gemeenten.

Belastingssamenwerking Gouwe-Rijnland	
Motieven en doelen deelname GR	Uit overwegingen van kwaliteit, continuïteit en efficiency is het gewenst om samenwerking te vinden bij beleidsvoorbereiding, heffing en invordering van waterschappen en gemeentelijke belastingen, bij uitvoering van de Wet waardering onroerende zaken en bij het beheer en de uitvoering van vastgoedinformatie.
Kansen	De toename van het aantal deelnemers of een samenwerking met een ander belastingkantoor aangaan, kan leiden tot vermindering van de kwetsbaarheid, verlaging van de kosten en verbetering van de kwaliteit van de BSGR.
Risico's (top 3)	<ul style="list-style-type: none"> ■ Toename van het aantal bezwaren door no-cure-no-pay bureau's leidt tot hogere kosten. Dit geldt voor de WOZ, maar ook voor bezwaren tegen de kostendekkendheid van de afvalstoffenheffing en de rioolheffing ■ De komende jaren zal het waarschijnlijk mogelijk worden om formeel bezwaar aan te tekenen tegen het niet-toekennen van een kwijtscheldingsverzoek. Gezien de grote aantallen kwijtscheldingsverzoeken zal dit een fors opstuwend effect op het volume van kostenvergoedingen kunnen hebben. ■ Door de druk van kostprijsproductie en verdergaande ontwikkelingen in de werkzaamheden, waarbij voor de individuele medewerker een verschuiving plaatsvindt van data-entry naar meer inzicht en analytische vaardigheden, is voortzetting van het maken van een kwaliteitsslag met het personeel noodzakelijk.
Belangrijkste doelstellingen / prestaties en opgaven 2024	Transparanter proces rondom waardebeoordeling.
Belangrijkste bestuurlijke mijlpalen 2024	De raad krijgt jaarlijks, op grond van artikel 35 van de Wet gemeenschappelijke regelingen, de mogelijkheid om een zienswijze in te dienen op de ontwerpbegroting. In 2024 staan de volgende bestuurlijke mijlpalen gepland: <ul style="list-style-type: none"> ■ Zienswijze Programmabegroting 2025 (augustus2024)
Bijdrage 2024	€ 2.353 miljoen
Voor eigenaarsrol, zie paragraaf verbonden partijen	

Kaderstellende beleidsstukken

- Visie op dienstverlening 'Leiden: goed voor elkaar' (2022) (RV22.0052)
- Visie internationalisering 2020 (RV 20.0051)
- Beleidskader Verbonden Partijen 2018 (RV 17.0101)

Programmakosten

Bestuur en dienstverlening bedragen x € 1.000,-		Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Meerjarenraming		
					2025	2026	2027
Bestuur	Lasten	13.155	12.253	12.281	10.394	10.309	10.309
	Baten	-128	-179	-199	-199	-198	-198
Saldo		13.026	12.074	12.082	10.195	10.111	10.111
Dienstverlening	Lasten	7.710	11.453	11.655	11.754	11.643	11.642
	Baten	-2.524	-2.740	-2.784	-2.781	-2.772	-2.772
Saldo		5.187	8.713	8.871	8.973	8.872	8.870
Programma	Lasten	20.865	23.706	23.936	22.148	21.953	21.951
	Baten	-2.652	-2.919	-2.982	-2.980	-2.970	-2.970
Saldo van baten en lasten		18.213	20.787	20.953	19.168	18.983	18.980
Reserves	Toevoeging	199	118	0	0	0	0
	Onttrekking	-3.200	-1.989	-1.905	-40	-40	-40
Mutaties reserves		-3.001	-1.871	-1.905	-40	-40	-40
Resultaat		15.212	18.916	19.048	19.128	18.943	18.940

Budgettaire ontwikkelingen

De daling van de lasten en/of de stijging van de baten worden onder andere veroorzaakt door de indexering van budgetten, doorrekening van de kostenverdeelstaat en de kapitaallasten die zijn berekend vanuit het meerjareninvesteringsplan 2024-2027. Beleidswijzigingen met financiële consequenties worden hierna per beleidsterrein toegelicht.

Beleidssterrein Dienstverlening

In de begroting 2023 zijn diverse incidentele budgetten opgenomen, waardoor de lasten exclusief indexering in 2024 € 454.000 lager zijn. Het betreft het project Duidelijke Taal (€ 108.000), aanpassingen publieksruimte Stadskantoor (€ 65.000), project ondernemersdossier (€ 50.000), digitalisering bouwdoosiers (€ 52.000), project 'Mijn Leiden' (€ 80.000) en vervanging CMS (contentmanagementsysteem) & doorontwikkeling elektronische dienstverlening (€ 99.000).

Reserves

Reserves programma 1 bedragen x € 1.000,-		Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
Reserve raad	Toevoeging	0	102	0	0	0	0
	Onttrekking	-36	0	0	0	0	0
Saldo		-36	102	0	0	0	0
Reserve Holland Rijnland	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-3.077	-1.883	-1.883	0	0	0
Saldo		-3.077	-1.883	-1.883	0	0	0
Egalisatiereserve verkiezingen	Toevoeging	151	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-87	-79	-7	-25	-25	-25
Saldo		64	-79	-7	-25	-25	-25
Reserve rekenkamer	Toevoeging	48	16	0	0	0	0
	Onttrekking	0	-27	-15	-15	-15	-15
Saldo		48	-12	-15	-15	-15	-15
Reserves programma 1		-3.001	-1.871	-1.905	-40	-40	-40

Reserve Holland Rijnland

De onttrekking van € 1.883.000 betreft de bijdrage aan het Regionale Investerings Fonds van Holland Rijnland.

Egalisatiereserve verkiezingen

Doel van de reserve is mede dekking geven voor de organisatiekosten voor verkiezingen. De hoogte van de onttrekkingen is afhankelijk van de omvang van de kosten voor de verkiezingen.

Reserve rekenkamer

Geraamde onttrekking dient ter dekking van naar verwachting hogere lasten dan in de begroting voor de rekenkamercommissie Leiden-Leiderdorp (RKC) beschikbaar is. In voorgaande jaren is het beschikbare budget niet volledig besteed en is het resterende budget toegevoegd aan de reserve. De komende jaren wordt de reserve benut om de verwachte jaarlijkse overschrijding ad. € 15.000 te dekken.

Investeringen

Prestatie	Omschrijving prestatie	Omschrijving investering	Categorie	nieuw / vervanging	Bijdrage derden/ reserves	2024	2025	2026	2027
01B103	Op orde houden basisregistraties	Bedrijfsauto's landmeters	Bedrijfsm.	V	-	74	-	-	-
01B103	Op orde houden basisregistraties	Tachymeters 2 stuks 2027	Bedrijfsm.	V	-	-	-	-	213
	Totaal programma 1				-	74	-	-	213

In bovenstaand overzicht staan de investeringen zoals deze zijn opgenomen in het investeringsplan 2024-2027. In paragraaf 4.2.2 Investeringen wordt de ontwikkeling van de kapitaallasten toegelicht en staat een overzicht met te vooteren kredieten.

Subsidies

Totaal volume aan subsidies opgenomen in het subsidie-overzicht

	subsiestaat 2023	subsiestaat 2024
Subsidie saldo	40.173	41.861

Het volledige subsidie-overzicht is opgenomen in paragraaf 3.2.8 subsidies.

2

Veiligheid

Veiligheid

<i>Programmanummer</i>	2
<i>Commissie</i>	Leefbaarheid en Bereikbaarheid
<i>Portefeuille(s)</i>	Bestuur, Veiligheid en Handhaving Gezondheid, Jeugdzorg & Welzijn

De missie van het programma Veiligheid luidt:

De gemeente Leiden staat voor een stad die veilig is en voelt op het gebied van wonen, werken en leven in samenwerking met bewoners en partners.

Inleiding

In juni 2023 is het Integraal Veiligheidsplan 2023-2026 (IVP) vastgesteld door de raad. Daarmee zijn als prioriteiten voor het veiligheidsdomein voor de aankomende jaren de volgende thema's vastgesteld: de integrale wijk- en buurtaanpak, aanpak woonoverlast, veiligheid in de openbare ruimte, regie op jeugd / jeugdoverlast, preventie brandveiligheid, digitale veiligheid en aanpak ondermijning.

Zoals beschreven in het IVP is de afgelopen jaren sprake geweest van meerdere ontwikkelingen in de samenleving met een duidelijke impact op het veiligheidsdomein. Er is allereerst sprake van een duidelijke verharding van het criminele milieu, maar ook van de samenleving als geheel. Ook nemen bepaalde vormen van overlast toe (bijvoorbeeld van verwarde personen) en blijkt deze hardnekkiger om op te lossen. Daarbij neemt ook de maatschappelijke tolerantiegrens af. Daarnaast vragen nieuwe veiligheidsproblemen zoals digitale veiligheid om aandacht. Er wordt kortom vaker om inzet gevraagd vanuit het veiligheidsdomein. Dit is binnen de beperkte capaciteit echter niet altijd haalbaar. Er is een groeiend belang om aan de voorkant van het probleem te zitten en om (waar mogelijk) te voorkomen dat situaties een veiligheidsprobleem worden.

Binnen de uitwerking van een grote hoeveelheid thema's in het IVP geldt preventie daarom als het sleutelwoord. Door vroegtijdig te acteren kunnen veiligheidsvraagstukken vaak voorkomen - of tijdig opgelost worden. We zien dat de hoeveelheid (preventieve) interventies in de afgelopen jaren sterk is toegenomen, maar dat tegelijkertijd de processen voor een doortastende opvolging nog niet consequent georganiseerd zijn. Hier ligt in 2024 de nadruk op. Het veiligheidsdomein werkt daarbij steeds meer in integrale verbinding met bijvoorbeeld het sociaal en fysieke domein. Dit zorgt voor een effectievere inzet van interventies, maar vereist tegelijkertijd ook een zorgvuldige afstemming. Gezien het aantal interventies, maar dus ook met oog op de opvolging, blijft het van belang om (bestuurlijke) keuzes te maken waar op wordt ingezet.

Beleidsterrein 2A Veiligheid

Doelen en prestaties bij 2A Veiligheid

Doel	Prestaties
2A1 Bewaken democratische rechtstaat en beperken van (georganiseerde) ondermijnende criminaliteit	2A101 Aanpak ondermijning
	2A102 Aanpakken radicalisering en polarisatie
	2A103 Inzet Wet Bibob
	2A104 Inzet Veilige Publieke Taak
2A2 Bevorderen van veilige en leefbare woon en leefomgeving	2A201 Beperken van overlast van personen met verward gedrag
	2A202 Beperken van woonoverlast
	2A203 Inzet preventie en weerbaarheid gedigitaliseerde criminaliteit
	2A204 Regievoering samenwerking jaarwisseling/vuurwerk
	2A205 Inzet buurt- en wijkveiligheid en integrale wijkaanpak
	2A206 Aanpak fietsendiefstal
	2A207 Bestuurlijke inzet overtredingen Opiumwet en tegengaan van drugshandel
2A3 Regie op jeugd (overlast en criminaliteit)	2A301 Inzet Stedelijke Jeugdaanpak
	2A302 Inzet Dealbreakers
2A4 Fysieke veiligheid en optimaliseren crisisorganisatie	2A401 Realiseren en bestendigen van BRL-vakbekwame gemeentelijke crisisorganisatie
	2A402 Planvorming rondom grootschalige risicovolle evenement
	2A403 Inzet bij rampen en (cyber)crises
	2A404 Optimale preventie brandveiligheid
	2A405 Inzet bij demonstraties en betogingen
2A5 Veilig ondernemen en veilig uitgaan	2A501 Risicoscan, coördinatie vergunningverlening evenement
	2A502 Inzet Landelijk Programma Veilige Steden
	2A503 Bijdrage aan (digitaal) veilig ondernemen
	2A504 Handhaven coffeeshopsanctiebeleid
	2A505 Coördinatie vergunningverlening horeca
	2A506 Handhaven horecasanctiebeleid
	2A507 Handhaven prostitutiebeleid

2A1.1. Aanpak ondermijning

In 2024 wordt de inzet op de belangrijkste pijlers van de aanpak van ondermijning gecontinueerd. Het betreft hier de informatiepositie, de bestuurlijke en ambtelijke weerbaarheid en de inzet op het voorkomen van ondermijning. Zoals vastgelegd in het IVP ligt bij de uitvoering de focus op het voorkomen van witwassen via vastgoed en de aanpak van georganiseerde drugscriminaliteit. Bij de aanpak van drugscriminaliteit richt de aanpak zich meer specifiek op drugshandel, (criminele) geldstromen, witwassen en jonge aanwas. Daarnaast wordt in 2024 uitvoering gegeven aan het (nog vast te stellen) mensenhandel beleid. Naar verwachting zet ook in 2024 de trend door dat signalen van ondermijning complexer worden. Die complexiteit komt voort uit: de toegenomen verwevenheid van onder- en bovenwereld, de grootte van de netwerken, gebruikte schijnconstructies en de financiële en maatschappelijke impact.

Dit betekent dat ook in 2024 heldere keuzes gemaakt moeten worden. Daarbij zullen de kansrijkheid en het effect van ingrijpen mede bepalend worden. Verder wordt op een aantal concrete onderdelen (jonge aanwas, mensenhandel) uitgewerkt hoe ondermijning en het sociaal domein elkaar verder kunnen versterken. Ook kijken we waar kansen op bestuurlijk afpakken nog onvoldoende worden benut. In 2024 worden verder de volgende concrete acties gecontinueerd:

- signalen van ondermijning opwerken;
- in samenwerking met politie op lokaal niveau concrete interventies inzetten ter voorkoming van ondermijning;
- meedraaien in RIEC-casuïstiek, waarin wordt samengewerkt met politie, OM en Belastingdienst;
- het uitvoeren van integrale controles;
- het op niveau houden van de algemene bewustwording binnen de gemeentelijke organisatie door training en voorlichting;
- het vergroten van de bewustwording in de stad en het aangaan van samenwerkingen met de stad; bijv. het organiseren van ondernemersbijeenkomsten;
- Inzicht verkrijgen in fenomenen en modus operandi om daarbij in te zetten op het voorkomen van ondermijning.

Het vastgoedproject 'Geldstromen in de Leidse vastgoedwereld' eindigt als project eind 2023. Een aantal onderdelen van het project is of wordt geborgd en voortgezet in 2024. Voor die onderdelen waar aanvullende financiering voor nodig is, is in 2023 reeds een lobby gestart bij het Rijk en de provincie.

2A1.3 Inzet Wet Bibob

De Wet Bibob geeft de gemeente Leiden een belangrijk instrument in handen voor het doen van integriteitsonderzoeken. De gemeente wil zaken doen met integere partijen en bonafide burgers en ondernemers in Leiden de ruimte geven. Daarom zet de gemeente in 2024 de inzet van Bibob onverminderd voort. Ook voor Bibob geldt dat in het weegteam keuzes moeten worden gemaakt over welke signalen tot een concreet onderzoek leiden en welke niet. Uitgangspunt bij de onderzoeken is maatwerk: waar mogelijk maken worden afspraken gemaakt met een betrokkene over de wijze waarop integriteitsrisico's en risico's voor de stad weggenomen kunnen worden.

De Wet Bibob wordt ook in 2024 met name ingezet ten aanzien van Alcoholwetvergunningen, Omgevingsvergunningen en vastgoedtransacties. Het eigen onderzoek wordt verder versterkt. Het Bibob proces wordt in 2024 transparanter gemaakt door de inzet van communicatie en voorlichting. Tot slot wordt in 2024 verder gewerkt aan een verdere professionalisering van het Bibob werkproces. Dit betekent dat het werkproces beter ondersteund wordt door ICT voorzieningen en dat wetswijzigingen zoals de gemeentelijke Bibob tip vertaald worden naar uitvoering.

2A1.4 Inzet Veilige Publieke Taak

De toon van het contact tussen burgers en overheid in de loop der jaren steeds steviger geworden. Ambtenaren worden in de uitoefening van hun functie steeds vaker geconfronteerd met verbale en fysieke agressie. Doordat we steviger optreden, ook bijvoorbeeld vanuit de aanpak drugs en ondermijning, volgen steeds vaker (juridische) tegenreacties. Het vergroten van de weerbaarheid van onze medewerkers heeft nu en de komende jaren prioriteit. Zo zal er vanuit de organisatie een norm worden vastgesteld: niet de persoonlijke, maar deze professionele organisatienorm geeft de grens aan wat wel en niet wordt getolereerd. Ook worden er trainingen georganiseerd om de weerbaarheid van medewerkers te vergroten. Daarnaast wordt meer nadruk gelegd op het registreren van ongewenst gedrag en incidenten in het Gemeentelijk Incidenten Registratiesysteem (GIR). Waar nodig volgt een waarschuwingsbrief, een toegangsverbod of aangifte bij de politie. Door registratie wordt informatie over de aard van de problematiek inzichtelijk. Dit maakt het mogelijk te evalueren en beleid en protocollen hierop aan te passen.

2A2.3 Inzet preventie en weerbaarheid gedigitaliseerde criminaliteit

De afgelopen periode is er toenemend aandacht voor (het voorkomen van) cybercrime en gedigitaliseerde criminaliteit, met name wat er nog meer gedaan kan worden om digitale weerbaarheid bij inwoners, ondernemers en de gemeentelijke organisatie te vergroten. Het thema is daarom aangemerkt als prioriteit in het IVP en in 2024 wordt de inzet rondom dit thema nader uitgewerkt. Voortgaand op eerdere publiekscampagne in de stadskrant over digitale criminaliteit met onder andere aandacht voor phishing, is een eerste aanzet gedaan om in kaart te brengen wat er gebeurt rondom cyberveiligheid en digitale weerbaarheid in de stad. Zo bieden BUZZ, BplusC, Inluzio Leiden digitale ondersteuning in de vorm van inloopsprekuren en workshops en heeft de Universiteit Leiden 'Factcheckers' opgezet waarbij studenten Journalistiek & Nieuwe Media feiten in het nieuws checken om zo desinformatie tegen te gaan.

Komend jaar wordt er gekeken hoe aangesloten kan worden op bestaande en lopende programma's, initiatieven en communicatiecampagnes (van o.a. BplusC, Inluzio Leiden en BUZZ) om de digitale weerbaarheid te vergroten. Daarnaast wordt verkend op welke wijze initiatieven zoals Factcheckers van de Universiteit Leiden prominenter kunnen bijdragen aan de digitale weerbaarheid van Leidse inwoners. Verder wordt er ingezet om

ondernemers te blijven informeren, inspireren en te activeren op het gebied van digitalisering en het tegengaan van cybercrime. Dit wordt ondersteund en gefaciliteerd door onder andere de MKB-deal 'laat digitalisering voor je werken' van Economie071 en het Platform Veilig Ondernemen. Binnen de gemeentelijke organisatie wordt er onder andere ingezet op bewustwording van (nieuwe) medewerkers van de gemeente door o.a. trainingen, workshops en e-learnings. Daarnaast wordt er ingezet om cybercrisisoefeningen te organiseren.

2A2.5 Inzet buurt en wijkveiligheid en integrale wijkaanpak

Met de intensieve wijkaanpak in het Jacques Urlusplantsoen en de Slaaghwijk wordt ingezet op het vergroten van de leefbaarheid en veiligheid in deze wijken. Deze aanpak wordt de aankomende jaren doorgezet. De intensieve wijkaanpak bestaat uit een integrale samenwerking tussen onder andere welzijnspartners (Sterke Sociale Basis), woningbouwcorporaties, scholen, politie, OM en interne partners, waaronder ook de Stedelijke Jeugd aanpak (SJA) en Handhaving. Voor beide gebieden is gezamenlijk een plan van aanpak opgesteld op basis van drie pijlers: 'samen leven', 'fysieke omgeving', en 'veiligheid'. Bij de uitvoering worden de acties per partner zorgvuldig gecoördineerd en afgestemd. De wijkaanpak kent zowel een gebiedsgericht, als een persoonsgericht element. Gebiedsgerichte acties zijn bijvoorbeeld herinrichting openbare ruimte, het organiseren van opruimactiedagen en buitenschoolse activiteiten. Persoonsgerichte acties worden opgezet op het moment dat er zorgelijke signalen zijn over specifieke bewoners.

De Slaaghwijk en het Jacques Urlusplantsoen zijn twee verschillende gebieden met elk hun eigen specifieke kenmerken, kansen en uitdagingen. In de afgelopen jaren is er vooruitgang geboekt wat betreft de leefbaarheid en veiligheid. Echter, zodra de aandacht en inzet verslapt, kan de situatie weer achteruit gaan. De wijkaanpak richt zich daarom op structurele onderliggende oorzaken van problematiek in de wijken. Om (duurzame) vooruitgang te boeken zijn structurele veranderingen nodig en dat vergt tijd en aandacht. Duurzame betrokkenheid van alle partners is daarom een vereiste. Om deze betrokkenheid te creëren en te behouden, wordt vanuit de gemeente regie gevoerd op de intensieve wijkaanpak.

2A2.7 Bestuurlijke inzet overtredingen Opiumwet en tegengaan van drugshandel

Drugscriminaliteit zorgt voor een onveilig gevoel in onze wijken en heeft een negatief effect op de leefbaarheid. De aanpak is behalve strafrechtelijk ook bestuursrechtelijk van aard. De inzet van bestuurlijke maatregelen heeft als doel het herstel van verstoringen van de openbare orde en het (preventief) voorkomen van herhaling van overtreding. Dit gebeurt voornamelijk met behulp van pandsluitingen en het opleggen van last onder dwangsommen. Door een pand te sluiten, wordt voor de omgeving duidelijk dat drugscriminaliteit in Leiden niet getolereerd wordt en hiertegen wordt opgetreden. Met een sluiting wordt ook de kenbaarheid van een adres teniet gedaan in het criminele circuit. Het opleggen van een last onder dwangsom aan personen die drugs verhandelen op straat is een persoonsgerichte aanpak en zorgt ervoor dat er financiële consequenties zitten aan het verhandelen van drugs in Leiden. Indien het een jongere betreft is de last een onderdeel van een bredere preventieve aanpak in samenwerking met de Stedelijke Jeugd aanpak (SJA) om de jongere uit het criminele milieu te halen. Om de aanpak van drugscriminaliteit succesvol te laten zijn, is het van belang om in het geval van herhaling van een overtreding, bestuurlijk door te pakken en de dwangsom in te vorderen. Zoals beschreven in de inleiding gaat in 2024 aandacht uit naar de optimalisering van dit proces.

Met deze aanpak geeft de gemeente een duidelijk signaal af dat de handel in drugs negatieve gevolgen heeft. De gemeente werkt nauw samen met de politie, het OM en de Stedelijke Jeugd aanpak om ervoor te zorgen dat alle beschikbare instrumenten worden ingezet om drugscriminaliteit (integraal) aan te pakken en daarmee Leiden nog veiliger en leefbaarder te maken

2A3.1 Inzet Stedelijke Jeugd aanpak (SJA)

In 2024 zet het college in op een verdere doorontwikkeling van de Stedelijke Jeugd aanpak (SJA) om jeugdproblematiek (preventief) op te lossen. Binnen de stedelijke jeugd aanpak ligt de focus komend jaar op samenwerking met VO-scholen en is het streven om een veiligheidsconvenant op te stellen. Dit biedt scholen handvatten om om te gaan met veiligheidsvraagstukken. Daarnaast ligt er een grote uitdaging om de jeugdproblematiek in de Stevenshof verder aan te pakken en onder controle te krijgen. De uitgangspunten blijven hierbij hetzelfde: zo vroeg mogelijk signalen oppikken zodat voorkomen wordt dat jongeren (verder) afglijden in het criminele circuit. Goede samenwerking met ketenpartners en het onderhouden en uitbreiden van het netwerk zijn hiervoor cruciaal en via de stedelijke jeugd aanpak wordt hier ook in 2024 op ingezet.

2A3.2 Inzet Dealbreakers

In 2024 wordt de lokale aanpak op het voorkomen van jonge aanwas in de drugscriminaliteit verder versterkt en uitgebouwd, met als doel om de aantrekkingskracht van criminele netwerken op jongeren te verkleinen. Om dit te bereiken worden preventieve interventies ingezet op scholen, sportverenigingen en in de wijk. Voor het schooljaar 2023-2024 zijn afspraken gemaakt met drie middelbare scholen en het MBO voor de inzet van een reeks interventies uit de doorlopende leerlijn en met twee basisscholen voor de inzet van het onderwijsprogramma 'Kapot Sterk'. 'Kapot Sterk' is een preventief onderwijsprogramma voor leerlingen van groep 7 en 8. In 2024 willen we het aantal scholen waarop we actief zijn met Dealbreakers verder uitbreiden,

de sportinterventie uitrollen, de bewustwording op dit thema onder professionals verder vergroten en de vroegsignalering verder professionaliseren.

Voor de continuering van het project Dealbreakers na 2024 is aanvullende financiering vereist. In de eerste helft van 2024 wordt ingezet op het verkrijgen van een dergelijke financiering.

2A4.4 Optimale preventie brandveiligheid

Het project 'De Leidse zorg brandveilig'; een samenwerking tussen zorginstellingen in Leiden, de brandweer Hollands-Midden en de gemeente met als doel om risicogericht de brandveiligheid bij zorginstellingen te verbeteren, loopt in 2024 af. In de laatste fase van het project wordt door de zorginstellingen, brandweer en gemeente gezamenlijk gekeken, welke vorm van samenwerking passend is zodat het delen van kennis en ervaringen rondom het effectief en efficiënt creëren van brandveiligere situaties geborgd blijft voor de toekomst.

Daarnaast is in 2023 een project gestart toegespitst op preventieve maatregelen voor de brandveiligheid van minder-zelfredzamen die in een eigen huis wonen. Het gaat hierbij specifiek om de doelgroep ouderen. Na een eerste succesvolle bijeenkomst 'Broodje Brandweer', waarbij ouderen met de brandweer in gesprek zijn gegaan over brandveiligheid onder het genot van een broodje, is het plan om ook in 2024 diverse activiteiten en bijeenkomsten te organiseren om bewustzijn rondom brandveiligheid bij ouderen te blijven vergroten. De activiteiten worden samen georganiseerd met de Veiligheidsregio Hollands-Midden, de brandweer Leiden en andere betrokken partners.

2A5.2 Inzet landelijk programma Veilige Steden

De gemeente Leiden is aangesloten bij het landelijk programma Veilige Steden, geïnitieerd door het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW). Dit programma is gericht op het vergroten van de veiligheid van vrouwen in de openbare ruimte en het uitgaansleven. In Leiden wordt hieraan uitvoering gegeven met een lokale vertaling van het Nationaal Actieprogramma Aanpak seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksueel geweld. Bij deze aanpak is aandacht voor preventie en bewustwording van verschillende vormen van seksueel grensoverschrijdend gedrag, waaronder straatintimidatie. De aanpak wordt dit najaar met de raad gedeeld.

Daarnaast kan bij (acute) onveiligheidssituaties, onrust of incidenten worden overgegaan tot de inzet van persoons- of locatiegerichte instrumenten. Voorbeelden van locatiegerichte maatregelen zijn samenscholingsverboden of noodverordeningen. Bij een persoonsgerichte aanpak kunnen maatregelen zoals gebiedsontzeggingen of gebiedsverboden ingezet worden. Vanuit Leiden Inclusief wordt er een verkennend onderzoek gedaan naar de veiligheid van de LHBTI+ personen in Leiden. De aanbevelingen uit het onderzoek kunnen van invloed zijn op het gemeentelijke beleid en het hiervoor genoemde lokaal uitvoeringsplan.

Verbonden Partijen

De onderstaande Verbonden Partijen leveren een bijdrage aan dit beleidsterrein. Zie voor meer informatie de paragraaf verbonden partijen.

Veiligheidsregio Hollands Midden

De Veiligheidsregio Hollands Midden (VRHM) is verantwoordelijk voor de volgende taken: brandweezorg, crisisbeheersing, risicobeheersing, meldkamer brandweer en crisisbeheersing, GHOR en coördinatie gemeentelijke Bevolkingszorg. De VRHM werkt hierbij nauw samen met andere (crisis)partners, onder meer politie, gemeenten, waterschappen, milieudiensten en defensie. De VRHM is een verplichte gemeenschappelijke regeling op grond van het Wet veiligheidsregio's

Het Algemeen Bestuur VRHM bestaat uit de 18 burgemeesters van de deelnemende gemeenten. Het Algemeen Bestuur stelt de hoofdlijnen voor het te voeren beleid en de financiële kaders vast, al dan niet na overleg met de gemeenteraden.

Veiligheidsregio Hollands Midden	
Motieven en doelen deelname GR	Deelname aan de Veiligheidsregio is wettelijk voorgeschreven (Wet veiligheidsregio's). De Veiligheidsregio Hollands Midden (VRHM) is verantwoordelijk voor de volgende taken: brandweezorg, crisisbeheersing, risicobeheersing, meldkamer brandweer en crisisbeheersing, GHOR en coördinatie gemeentelijke Bevolkingszorg.
Kansen	De Veiligheidsregio werkt op basis van het Regionaal Risicoprofiel 2022 – 2025 en het Regionaal Beleidsplan 2020-2023 waarop de gemeenteraad bij vaststelling in 2019 input heeft kunnen leveren. Het nieuwe beleidsplan 2024-2027 zal in het najaar worden besproken met de gemeenteraad.

Veiligheidsregio Hollands Midden	
Risico's (top 3)	<p>De drie belangrijkste financiële risico's zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ de hoge inflatie, stijging loonkosten en prijzen vormen een bedreiging voor een waarde vaste begroting (financieel risico ingeschat op € 0,8 mln); ■ de meerkosten voor de opvang van ontheemden uit Oekraïne en asielzoekers; ■ eventuele extra uitgaven die voortvloeien uit de opgaven in het nieuwe regionaalbeleidsplan 2024-2027 (eventueel pas van toepassing vanaf de begroting 2025) . <p>Deze risico's zijn opgenomen in de ontwerp-Programmabegroting 2024 VRHM die op 10 mei 2023 ter zienswijze is aangeboden aan de gemeenteraden die deelnemen in de gemeenschappelijke regeling VRHM. De Programmabegroting VRHM 2024 is na afloop van deze zienswijzeprocedure vastgesteld door het Algemeen Bestuur VRHM. De Leidse gemeenteraad heeft ingestemd met de programmabegroting.</p>
Belangrijkste doelstellingen / prestaties en opgaven 2024	<p>De veiligheidsregio is namens 18 gemeenten verantwoordelijk voor de volgende taken:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ meldkamerfunctie voor brandweer en crisisbeheersing ■ risicobeheersing ■ rampenbestrijding en crisisbeheersing ■ GHOR (Geneeskundige Hulpverleningsorganisatie in de regio - uitgevoerd door GGD) ■ coördinatie gemeentelijke bevolkingszorg ■ brandweezorg <p>De veiligheidsregio brede doelstellingen en doelstellingen per taak voor 2024 staan in de Programmabegroting 2024 van de Veiligheidsregio Hollands Midden.</p>
Belangrijkste bestuurlijke mijlpalen 2024	<p>De gemeenteraad dient jaarlijks op grond van artikel 35 van de Wet gemeenschappelijke regelingen de mogelijkheid te krijgen om een zienswijze in te dienen op de ontwerp-begroting. In 2024 staan de volgende bestuurlijke mijlpalen gepland:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ Regionaal beleidsplan Veiligheidsregio Hollands Midden 2024-2027 (voorjaar) ■ Wijziging gemeenschappelijke regeling (voorjaar) ■ Zienswijze Programmabegroting 2025 (juni)
Bijdrage 2024	€12 miljoen
Voor eigenaarsrol, zie paragraaf verbonden partijen	

Effectindicatoren bij 2A Veiligheid

Effectindicator	Realisatie	Streefwaarden				Bron
		2023	2024	2025	2026	
Doel 2A1 Bewaken van democratische rechtstaat en beperken van georganiseerde (ondermijnende) criminaliteit						
2A1.b Aantal geregistreerde incidenten in GIR (Gemeentelijk Incidenten Registratiesysteem)	36 (2020) 66 (2021)	31	31	31	31	Gemeentelijk Incidenten Registratiesysteem
Doel 2A2 Bevorderen van veilige en leefbare woon- en leefomgeving						
2A2.a Aantal overlastmeldingen drugs, burenruzie, geluid	4.024 (2020) 4.653 (2021) 3.492 (2022)	2.900	2.900	2.900	2.900	Politie- eenheid Den Haag
2A2.b Aantal woninginbraken (inclusief pogingen) per 1.000 inv.	1,5 (2020) 1,0 (2021) 1,0 (2022)	2,0	2,0	2,0	2,0	CBS (wsjg.nl - BBV)*
2A2.c Percentage inwoners dat in de eigen buurt veel overlast ervaart van drugsgebruik	3% (2021)	4%	4%	4%	4%	Veiligheidsmonitor
2A2.d Percentage inwoners dat in de eigen buurt veel overlast ervaart van drugshandel	4% (2021)	4%	4%	4%	4%	Veiligheidsmonitor
2A2.e Aantal geweldsmisdrijven per 1.000 inwoners	5.4 (2020) 5.5 (2021) 5,8 (2022)	5,5	5,5	5,5	5,5	CBS (wsjg.nl - BBV)*
2A2.f Aantal (brom)fietsdiefstallen	914 (2020) 916 (2021) 1.151 (2022)	1.425	1.425	1.425	1.425	Politie- eenheid Den Haag
2A2.h Overlastmeldingen, gerelateerd aan personen met verward gedrag	1.124 (2020) 1.219 (2021) 1.355 (2022)	1.000	1.000	1.000	1.000	Politie- eenheid Den Haag
Doel 2A3 Regie op jeugd (overlast en criminaliteit)						
2A3.a Aantal incidenten overlast door jeugd	1.630 (2020) 1.133 (2021) 731 (2022)	950	950	950	950	Politie- eenheid Den Haag
2A3.b Aantal HALT verwijzingen per 1.000 jongeren	24 (2020) 12 (2021) 12 (2022)	20	20	20	20	Bureau HALT (wsjg.nl - BBV)*

Effectindicator	Realisatie	Streefwaarden				Bron
		2023	2024	2025	2026	
2A3.c Aantal vernielingen en beschadigingen in de openbare ruimte per 1.000 inwoners	5,3 (2020) 5,7 (2021) 7,1 (2022)	5,0	5,0	5,0	5,0	CBS (wsjg.nl - BBV)*
2A3.d Percentage inwoners dat in de eigen buurt veel overlast ervaart van rondhangende jongeren	7% (2021)	6%	6%	6%	6%	Veiligheidsmonitor
Doel 2A4 Fysieke veiligheid en optimaliseren crisisorganisatie						
2A4.a Aantal brandstichtingen	26 (2020) 32 (2021) 43 (2022)	35	35	35	35	Politie- eenheid Den Haag
2A4.b Aantal woningbranden	78 (2020) 86 (2021) 87 (2022)	85	85	85	85	Veiligheidsregio Hollands-Midden
Doel 2A5 Veilig ondernemen en veilig uitgaan						
2A5.a Percentage inwoners stadsdeel Midden dat in eigen buurt veel overlast ervaart door horecagelegenheden	6% (2021)	7%	7%	7%	7%	Veiligheidsmonitor
2A5.b Percentage inwoners dat vaak overlast heeft van evenementen **	-	3%	3%	3%	3%	Veiligheidsmonitor
2A5.c Percentage inwoners dat in de eigen buurt veel overlast ervaart door dronken mensen op straat	4% (2021)	3%	3%	3%	3%	Veiligheidsmonitor
2A5.d Percentage inwoners van stadsdeel Midden dat vaak overlast heeft van evenementen **	-	8%	8%	8%	8%	Veiligheidsmonitor
2A5.e Aantal winkeldiefstallen per 1.000 inwoners	2,4 (2020) 1,8 (2021) 2,1 (2022)	3,0	3,0	3,0	3,0	CBS (wsjg.nl - BBV)*

* Deze BBV-indicator is landelijk verplicht. De realisatiewaarden staan op [waarsstaatjegemeente.nl](https://www.waarsstaatjegemeente.nl).

** In verband met de coronacrisis is er in 2021 geen uitvraag geweest voor deze twee effectindicatoren in de Veiligheidsmonitor. In 2023 worden deze vragen opnieuw opgenomen.

Een overzicht van realisatie- en streefwaarden van de indicatoren (ook uit vorige begrotingen) staat op [Leiden in Cijfers](#).

Kaderstellende beleidsstukken

- Visie handhaving openbare ruimte 2020-2023 (BW 20.0082)
- Integraal Veiligheidsplan 2023-2026 (RV 23.0043)

Programmakosten

Veiligheid bedragen x € 1.000,-		Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Meerjarenraming		
					2025	2026	2027
Veiligheid	Lasten	15.069	14.909	16.064	15.980	15.900	15.914
	Baten	-814	-164	-170	-170	-170	-170
Saldo		14.255	14.745	15.894	15.810	15.730	15.743
Programma	Lasten	15.069	14.909	16.064	15.980	15.900	15.914
	Baten	-814	-164	-170	-170	-170	-170
Saldo van baten en lasten		14.255	14.745	15.894	15.810	15.730	15.743
Reserves	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-383	0	0	0	0	0
Mutaties reserves		-383	0	0	0	0	0
Resultaat		13.872	14.745	15.894	15.810	15.730	15.743

Budgettaire ontwikkelingen

De daling van de lasten en/of de stijging van de baten worden onder andere veroorzaakt door de indexering van budgetten, doorrekening van de kostenverdeelstaat en de kapitaallasten die zijn berekend vanuit het meerjareninvesteringsplan 2024-2027. Beleidswijzigingen met financiële consequenties worden hierna per beleidsterrein toegelicht.

Beleidssterrein Veiligheid

In 2024 start bij de Veiligheidsregio een nieuwe beleidsplanperiode. De kosten nemen daardoor vanaf 2024 met € 350.000 toe (kaderbrief 2023-2027). Het zijn onvermijdbare kosten die gemaakt worden om te kunnen voldoen aan nieuwe regelgeving en kosten die voortvloeien uit reeds genomen noodzakelijke besluiten. De lasten in 2024 nemen daarnaast met € 79.000 structureel toe vanwege intensivering van het tegengaan van ondermijning (RV 22.0057).

In de begroting 2023 is een incidenteel budget van € 24.500 opgenomen voor aanpak radicalisering.

Het zorgt niet voor een toename van de lasten t.o.v. 2023, maar relevant is wel dat de intensivering van de gemeentelijke aanpak Bibob wordt voortgezet vanaf 2024. Hiermee is € 94.000 gemoeid (kaderbrief 2023-2027).

Reserves

Reserves programma 2 bedragen x € 1.000,-		Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
Reserve Sociaal Domein P2	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-383	0	0	0	0	0
Saldo		-383	0	0	0	0	0
Reserves programma 2		-383	0	0	0	0	0

Investerings

Niet van toepassing.

Subsidies

Niet van toepassing.

3

Economie

Economie

<i>Programmanummer</i>	3
<i>Commissie</i>	Werk en Middelen
<i>Portefeuille(s)</i>	Economie, Kennis, Sport & Gezondheid Energie, Werk, Inkomen & Cultuur

De missie van het programma Economie luidt:

De gemeente Leiden staat voor een vitale en duurzame economische structuur in samenwerking met haar stadspartners en de regio.

Inleiding

Als stad van internationale kennis en historische cultuur kent Leiden zijn eigen kenmerkende economische structuur. Zowel een sterke en innovatieve kenniseconomie als een brede en robuuste stadsverzorgende- en bezoekerseconomie zorgen voor levendigheid in de stad. Het Leiden Bio Science Park (LBSP) en de bruisende binnenstad zijn de unieke parels. Zij geven de stad haar identiteit op regionaal, nationaal en internationaal niveau en maken de stad aantrekkelijk voor zowel haar inwoners als voor nieuw talent en bezoekers van buiten. Het zijn deze Leidse parels en de combinatie van economische bedrijvigheid, creativiteit en ondernemingszin, die ervoor zorgen dat er veel werkgelegenheid is op alle niveaus in de stad. De jarenlange investeringen in ondernemerschap, innovatie en talloze voorzieningen, maken dat de Leidse economie er nu goed voor staat en robuust is gebleken. Leiden is als centrumstad belangrijk voor de omliggende regiogemeenten, onder andere voor dagelijkse en maatschappelijke voorzieningen en werkgelegenheid. Tegelijkertijd is Leiden gebaat bij een sterke regio. Daarom werken we intensief samen met de stadspartners, gemeenten in de regio, de provincie Zuid-Holland en Rijkspartners om onze Leidse (regionale) doelen te realiseren.

Lokale ondernemers zijn de kurk waar de Leidse stadseconomie op drijft, in de binnenstad, op de bedrijventerreinen en in de wijken. Zij zijn belangrijk voor de voorzieningen in de stad, creëren banen en houden de stad levendig. Ondernemers hebben te maken met pittige vraagstukken. Leiden en haar inwoners hebben er baat bij als ondernemers toekomstgericht (kunnen) ondernemen. Om hierin te faciliteren wordt uitvoering gegeven aan een Actieplan Impuls Leidse Lokale economie, (mede (financieel) ondersteund door de Raad). Daarnaast werken we aan de ontwikkelagenda Ruimte voor werken in de stad om in de verstedelijkende stad voldoende ruimte om te ondernemen te waarborgen. Toekomstgericht ondernemen stimuleren we ook met een circulaire economie. Door zuiniger om te gaan met materialen zijn ondernemers beter voorbereid op mogelijke materiaal- en grondstof schaarste in de toekomst.

Het LBSP blijft voor de Leidse economie een belangrijke economische motor. Samen met kennisinstellingen en bedrijven op het LBSP wordt gewerkt aan de transformatie naar een innovatiedistrict waarin een combinatie van onderzoeken en innoveren, studeren, wonen, werken en ontspannen centraal staat. Met kennis als belangrijke grondstof voor ontwikkeling en innovatie.

In 2024 zetten we voort op de koers die door het College is ingezet. Dat doen we langs vijf economische pijlers en binnen de context van Vitale Binnenstad en Leiden Kennisstad:

1. we organiseren fysieke ruimte voor werken in de stad, op bedrijventerreinen, in de binnenstad en in de wijken;
2. we stimuleren en faciliteren ondernemerschap voor (innovatief) MKB en ontwikkelen nieuw ondernemerschap;
3. we werken aan een Human Capital aanpak en zetten in op 3 sporen: aantrekken en behouden van talent, aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt en inzet onbenut arbeidspotentieel;
4. we stimuleren en faciliteren kennis en innovatie en ontwikkelen het Leidse Bio Science Park tot een innovatiedistrict;
5. we zorgen voor een attractieve stad via een aantrekkelijk aanbod aan hotels, winkels, horeca, congressen en evenementen en brengen dit onder de aandacht via marketing en promotie.

Met stadspartners zetten we ons in voor een vitale binnenstad die economisch sterk, duurzaam en inclusief is volgens drie speerpunten: platform vitale binnenstad, verbinding LBSP-Binnenstad en vergroening van de winkelstraten. In Leiden als Kennisstad blijven we inzetten op een goede samenwerking met de kennisinstellingen aan drie aandachtsgebieden: gezondheid & welzijn, biodiversiteit & duurzaamheid en cultureel erfgoed.

We zetten de samenwerking met de ondernemers, kennisinstellingen en onze (stads)partners voort en we blijven investeren in de stad. Een goede balans tussen wonen en werken (naast voorzieningen als zorg, sport, groen, cultuur en bereikbaarheid) is het vertrekpunt en 'een aantrekkelijk vestigingsklimaat van de stad' het uitgangspunt. Dit geldt voor kennisinstellingen, grote bedrijven, het MKB, starters en zelfstandigen, in zowel onze kenniseconomie als stadsverzorgende- en bezoekerseconomie. Daarbij houden we aandacht voor de toenemende internationalisering van onze stad, het belang van de energietransitie en de kansen en uitdagingen die een circulaire economie biedt aan de Leidse bedrijven.

Beleidsterrein 3A Ruimte om te ondernemen

Doelen en prestaties bij 3A Ruimte om te ondernemen

Doel	Prestatie
3A1 Beter ruimtelijke mogelijkheden voor bedrijven en instellingen	3A1.1 Regionale en lokale beleidsontwikkeling, beleidsuitvoering en advisering
	3A1.2 Doorontwikkeling Leiden Bio Science Park (LBSP)

3A1.1 Regionale en lokale beleidsontwikkeling, beleidsuitvoering en advisering

1. Ruimte voor werken in de stad

We geven in 2024 vervolg aan het thema 'ruimte voor werken in de stad' met als vertrekpunt een goede balans tussen werken, wonen, bereikbaarheid en duurzaamheid. Dit sluit aan bij de pijler Fysieke ruimte voor werken in de stad.

De stad Leiden kan niet zonder voldoende woningen en kan ook niet zonder voldoende banen en werklocaties. In het coalitieakkoord Samen leven in Leiden is de ambitie opgenomen om meer regie op bedrijventerreinen te realiseren. In de Omgevingsvisie Leiden 2040 wordt het perspectief van functiemenging als toekomstbeeld van wonen en werken gegeven in een verstedelijkende stad; wonen bij werklocaties en werken bij woonlocaties. Bedrijvigheid (en het daarmee verbonden aspect banen) is namelijk een van de facetten die bijdraagt aan brede welvaart en sociale cohesie in de wijk en in de stad. Mergen van functies vraagt om een goede afstemming waar functies wel en niet gemengd kunnen worden. We willen daarmee fysieke ruimte maken voor zowel startende bedrijven, groeiende bedrijven en gevestigde bedrijven.

In 2023 zijn we gestart met het formuleren van een ontwikkelagenda Ruimte voor werken in de stad, welke in 2024 ter besluitvorming wordt voorgelegd. Hierin worden spelregels vastgelegd over functiemening en transformatie in de stad. Daarmee geven we uitvoering aan de versterking van de regiefunctie vanuit de gemeente om te komen tot vitale Leidse werklocaties, waarbij we inzetten op maatwerk. Zowel voor gebieden die ruimte bieden aan hindergevende bedrijven, als voor gebieden waar functiemenging passend kan zijn.

2. Bedrijventerreinen-strategie

In 2024 wordt uitvoering gegeven aan de strategie 'Ruimte voor bedrijven in de Economie 071-gemeenten, ruimtelijke strategie bedrijventerreinen 2020-2030'. Met de uitvoering van deze strategie wordt gewerkt aan toekomstbestendige bedrijventerreinen. Met deze strategie is tot 2030 de koers van de regio071 voor haar bedrijventerreinen vastgesteld. Daarmee wordt bijgedragen aan de pijler Fysieke ruimte voor werken in de stad. In 2024 vindt besluitvorming plaats over een actualisatie van de strategie naar aanleiding van de evaluatie die in 2023 heeft plaatsgevonden. Tevens vindt besluitvorming plaats over de actualisatie van de bedrijventerreinenstrategie voor de regio Holland Rijnland. In 2023 is een verkenning gestart naar de

mogelijkheden van een Regionale Herontwikkelingmaatschappij (RHOM). Op basis van de uitkomsten uit deze verkenning wordt in 2024 besloten of dit instrument in de herontwikkeling van bedrijventerreinen wordt ingezet door de gemeenten van Economie071.

Als onderdeel van de ontwikkelagenda 'ruimte voor werken in de stad' is in 2024 een ruimtemaker aan de slag die samen met ondernemers profielen voor de Leidse bedrijventerreinen ontwikkelt en kansen verzilvert voor Leidse bedrijventerreinen.

3. Regionale kantorenvisie

De spoorzone van Leiden (het gebied Vondelkwartier, Stationsgebied en omgeving (STEO) en Schipholweg) is dé aantrekkelijkste kantoorlocatie van heel Holland Rijnland. Deze aantrekkelijkheid wordt mede bepaald door de directe nabijheid van Leiden Centraal Station en de ligging aan de Oude lijn Rotterdam-Den Haag, Schiphol-Amsterdam en Utrecht, het Innovatie District Leiden Bio Science Park en de historische binnenstad. De spoorzone is de enige locatie in Holland Rijnland waar de locatiekwaliteit hoog is en groei van het kantorenvolume mogelijk is. Juist door de ruimtelijke kwaliteit, kansen en ligging biedt de spoorzone ook uitstekende kansen voor niet- laboratorium houdende bedrijven van het Leiden Bio Science Park.

De kantorenleegstand in Leiden ligt met 4,1% (jaarlijkse Kantorenmonitor, stand 1/1/2023) onder de frictieleegstand (5-8%) die voor een goed functionerende kantorenmarkt gewenst is. De ontwikkeling van nieuwe kantoren en de herontwikkeling van het bestaande (gedateerde) kantoorareaal is nodig om een kwalitatief en duurzame kantorenaanbod in Leiden te hebben. Met vastgoedeigenaren (zoals ABC in het stationsgebied, van de Vorm/Oudendal en Cystone groep aan de Schipholweg) werken we (her)ontwikkelplannen uit die de komende jaren tot realisatie komen. Daarmee komt kwalitatief hoogwaardig kantoorareaal beschikbaar voor Leiden.

De huidige regionale kantorenvisie Holland Rijnland kent een looptijd van 2019-2024. In 2024 wordt de actualisatie van de regionale kantorenstrategie vastgesteld.

4. Horeca, retail en warenmarkt

Leiden heeft een centrumfunctie voor de regio voor de niet-dagelijkse boodschappen. Daarnaast zijn de wijkwinkelcentra met haar (buurt)winkels belangrijk, niet alleen als belangrijke economische functie voor de dagelijkse boodschappen, maar ook als 'hart van de wijk'. Het beleidskader voor retail(ontwikkelingen) in de binnenstad is de nota en het uitvoeringsplan warenmarkt- en retailbeleid Leiden 2021. In 2024 vindt de uitvoering plaats van acties die in dit uitvoeringsplan zijn opgenomen. Daarnaast worden acties uitgevoerd die in het actieplan impuls Leidse lokale economie zijn opgenomen. Dit actieplan is mede ondertekend door Centrummanagement Leiden.

Horeca

Tijdens de vaststelling van de Horecavisie is besloten om de visie in 2023 tussentijds te monitoren. Hierbij wordt gekeken naar de meest recente ontwikkelingen op het gebied van horeca en hotels. Deze monitoring is gestart in het najaar van 2023. De oplevering van de resultaten vindt plaats in 2024.

5. Actieplan impuls Leidse lokale economie

Onze lokale ondernemers zijn belangrijk voor de voorzieningen in de stad en houden de stad levendig en leefbaar. De nasleep van corona, inflatie, de energieprijzen en ontwikkelingen rondom duurzaamheid, digitalisering en personeel, zorgen voor pittige vraagstukken voor ondernemers. Leiden en haar inwoners hebben er baat bij als de gemeente de ondernemers ondersteunt om toekomstgericht te (kunnen) ondernemen. Daarom is, samen met Centrum Management Leiden, een Actieplan impuls Leidse Lokale economie opgesteld. Dit is een concreet 20-puntenplan voor de periode tot en met 2024 en geeft een impuls aan de lokale economie van de hele stad. Naast gebiedsgerichte acties in het centrum zijn er ook acties opgenomen voor de wijken. In 2024 wordt het actieplan verder uitgevoerd. Voorbeelden hiervan zijn het versterken van het belevingsgebied langs de Nieuwe Rijn, het voortzetten van de werkgroep Keurmerk Veilig Ondernemen tot en met 2026 en het verbeteren van effectieve en efficiënte informatievoorziening voor ondernemers. Voor de laatste stand van zaken is een overzicht beschikbaar via: <https://www.centrumvanleiden.nl/wp-content/uploads/Leiden-Actieplan-6.pdf>.

6. Markten

Op woensdag en zaterdag vindt de markt plaats in het 'Nieuwe Rijngebied'. Samen met onder andere de horeca en de retail, is de woensdag- en zaterdagmarkt belangrijk voor het Nieuwe Rijngebied als belangrijk verblijfs- en belevingsgebied in het centrum van Leiden. In 2024 is de pilot gebiedsmanager gestart. Deze heeft als belangrijkste taak het bevorderen van de samenwerking tussen alle functies in het gebied. Ook wordt verder gewerkt aan de inrichting van de markt, zodat alle functies op een veilige en prettige manier samen kunnen functioneren. Zo vindt er een verkenning plaats naar de praktische mogelijkheden voor de uitbreiding van de weekmarkt richting de Kippenbrug. Op dit moment vinden er al regelmatig themamarkten plaats in dit gebied, die tevens dienen als 'test' voor de uitbreiding van de weekmarkt richting de Kippenbrug.

7. Overnachtingen en toeristische verhuur van woonruimten

Short stay verblijf in combinatie met hotelfunctie

Voldoende aanbod aan short stay voorzieningen is belangrijk voor de verdere ontwikkeling van onder andere het Leiden Bio Science Park. Om inzicht te krijgen in de marktruimte voor short stay wordt in 2023 een onderzoek verricht. Op basis van de uitkomsten zullen komend begrotingsjaar beleidsvoorstellen worden opgesteld.

Beleid Toeristische verhuur van woonruimte

Volgens het beleid voor toeristische verhuur van woonruimte is het voor eigenaren toegestaan om hun woonruimte tijdelijk voor toeristisch of zakelijk verblijf te verhuren. Om te zorgen voor een gelijk speelveld met de hotels en overige logiesvoorzieningen en om de effecten van het beleid te meten, vindt tussentijds een evaluatie plaats. Zo is er onder andere contact met vertegenwoordigers van platforms als Airbnb en Booking.com op de naleving van het beleid. Verder is de provincie Zuid-Holland van plan een Airbnb-monitor te ontwikkelen in samenwerking met de betrokken steden en dorpen. De gemeente Leiden werkt mee aan de uitwerking hiervan.

8. Ligplaatsenbeleid

Het borgen en reguleren van het gebruik van het openbaar water en de walkanten door (woonboot)bewoners, recreanten van binnen en buiten Leiden en (bedrijfsvaart)ondernemers is een onderwerp dat een integrale benadering vraagt in regelgeving en aanpak. Het is ook een onderwerp wat te zijner tijd opgenomen kan worden in het omgevingswetinstrumentarium.

9. Internationalisering

Meer dan een op de acht Leidenaars heeft een andere nationaliteit dan de Nederlandse. We zien ieder jaar het aantal internationale bewoners stijgen in Leiden. Met de visie Internationalisering (2020) en het bijbehorende uitvoeringsplan richt Leiden zich op de toekomst én borduurt de stad voort op de eeuwenlange traditie als 'stad voor iedereen'. In het plan van aanpak (2021-2024) en het meerjarenplan voor internationalisering kiezen we voor een brede, integrale benadering van internationalisering op alle beleidsterreinen. Hierbij hanteren we de volgende speerpunten; integratie & ontmoeting; onderwijs, kennis & economie; stedelijke ontwikkeling & wonen en dienstverlening. Met deze speerpunten spelen we in op de diversiteit onder de gehele groep internationale Leidenaars, van statushouders tot kenniswerkers. Samen met onze partners uit de stad en de regio zetten we in op een kansgerichte benadering op Internationalisering. Zo hangt de ontwikkeling van het Leiden International Centre en het aantrekken van internationaal talent nauw samen met de campusontwikkeling van het Leiden Bio Science Park. Belangrijke ontwikkelingen in 2024 zijn onder andere de borging van het Leiden International Centre, de inzet op het aantrekken en behouden van internationaal talent, de ontwikkeling monitoren van de internationale basisschool (International School Leiden en TISA) en een verbetering van communicatie- en dienstverlening aan internationale bewoners, met speciale aandacht voor internationale studenten.

10. Retailvisie071

De regionale Retailvisie Leidse regio 2025 dient als toetsingskader voor retail initiatieven buiten het centrum van Leiden. In 2024 vindt op het niveau van de Regio071 afstemming en kennisdeling plaats, mede op basis van de Retailmonitor die eind 2023 is gemaakt om de retailontwikkelingen te volgen en hierop, indien nodig, te anticiperen.

11. Economie071

Er is een start gemaakt met het concreet maken van de ambities uit het uitvoeringsprogramma 2023-2026. Zo wordt de komende 3 jaar (met cofinanciering vanuit de provincie Zuid-Holland) een vervolg gegeven aan de MKB deal digitalisering. Ook werken de partners binnen het samenwerkingsverband Economie071 het komende jaar samen aan de vaststelling van de regionale bedrijventerreinenstrategie.

In mei 2023 is de nieuwe, jaarlijkse editie van de Index071 gepubliceerd. De Index071 laat zien dat de regio-economie van Leiden zich in een stijgende lijn bevindt en dat er nog volop kansen zijn voor verdere groei en ontwikkeling. Onder andere op het gebied van het aantrekken en behouden van voldoende opgeleid personeel, de opmars van zelfstandigen en kleine bedrijven in wijken en de samenwerking met andere kennisregio's. De Index071 vormt de basis voor (nieuwe) speerpunten en projecten. De partners gaan de komende periode de onderlinge samenwerking tussentijds evalueren om de uitvoeringskracht en positionering van Economie071 binnen regionale netwerken te versterken.

3A1.2 Doorontwikkeling Leiden Bio Science Park

Het Leiden Bio Science Park (LBSP) behoort tot de top van de Life Science & Health (LSH) in Europa en is de grootste van Nederland. Daarbij is het park cruciaal in het functioneren van Leiden als internationale kennisstad en maakt het onderdeel uit van de Verstedelijkingsalliantie die zich inzet voor stedelijke ontwikkeling langs

de spoorlijn tussen Leiden en Dordrecht, de zogenaamde 'Oude Lijn'. Het doel is om een bijdrage te leveren aan de oplossing van het woningtekort en versterking van de economie vanwege een verbeterde bereikbaarheid tussen de campussen, medische centra, bedrijven en personeel.

Het LBSP is niet alleen van belang voor de lokale Leidse economie, maar ook op regionaal/nationaal en internationaal niveau. Zo is voor ook nationaal beleid het belang van innovatiedistricten een speerpunt (zie ook: [Strategische agenda voor het ondernemingsklimaat in Nederland | Tweede Kamer der Staten-Generaal](#)). Het in 2020 gehouden Rekenkameronderzoek 'Bio Science Park een waardevol onderdeel van de stad', geeft aan dat er circa 20.800 banen waren op het park. Daarnaast creëren de bedrijven en instellingen op het LBSP banen bij toeleveranciers en bedrijven elders in de gemeente Leiden of daarbuiten: in totaal 8.000 banen (2020). Dit is ongeveer 1/3 van de banen in Leiden. Van de werkgelegenheid op het park profiteren niet alleen mensen met een theoretische opleiding en mensen van elders. Zeker de helft van de werkgelegenheid op en voor het LBSP is voor mensen met een praktische opleiding. Zo'n 30 procent van de banen op/dankzij het LBSP wordt ingevuld door Leidenaars. Een op de acht werkzame Leidenaars heeft dus zijn of haar baan te danken aan het LBSP. Daarbij heeft het rapport laten zien dat voor elke euro die wij in het LBSP investeren, wij meer dan twee euro ontvangen. Het Rekenkamerrapport uit 2020 bevestigde de economische kracht van het LBSP. In 2024 zijn de geactualiseerde cijfers van de door de raad vastgestelde indicatoren beschikbaar (RV. 21.0041).

Naast de economische kant kent het LBSP ook een maatschappelijk aspect. Het LBSP draagt namelijk bij aan het verbeteren van de gezondheid van Leidenaars, Nederlanders en de samenleving wereldwijd. Denk hierbij aan de ontwikkeling van vaccins, preventie en leefstijlgeneskunde, diagnostiek en technologische innovaties voor medicijnontwikkeling, regeneratieve geneeskunde & geavanceerde genterapieën.

Gezamenlijke inspanningen en gezamenlijke resultaten

Onze doelen zijn om het LBSP te laten groeien en bloeien en te transformeren naar een Innovatiedistrict. De gemeente Leiden werkt nauw samen met de Universiteit Leiden, het LUMC, Janssen Biologics, de gemeente Oegstgeest en de Ondernemersvereniging Bio Science Park aan de economische en ruimtelijke ontwikkeling van het LBSP via deelname aan de Stichting Leiden Bio Science Park en de Ruimtelijke Regiegroep. Verschillende acties worden opgezet met als doel een aantrekkelijk klimaat te realiseren voor uitstekend onderzoek, onderwijs en ondernemen, waarbij ruimte voor wonen, ontmoeten, duurzaamheid, biodiversiteit en ontspannen belangrijk is. Ook TNO, Naturalis en de Hogeschool Leiden werken hieraan mee.

De ambities uit het Meerjaren-visie en Ambitietraject (2023-2030) van de stichting Leiden Bio Science Park zijn:

- voltooiën van de transitie naar een volwassen innovatiedistrict;
- Innemen leiderschapsrol van bio science clusters in Nederland;
- Realiseren voortgezette groei in schaal en diversiteit;
- Bestendigen en versterken internationale concurrentiepositie.

Onze ambitie is om het LBSP als een wereldwijde broedplaats te laten floreren voor innovatie en als een ontmoetingsplek voor Life Sciences & Health-actoren uit de regio Zuid Holland, Nederland, Europa en de rest van de wereld.

Gebiedsontwikkeling Leiden Bio Science Park

Ruimtelijke en economische ontwikkelingen gaan hand in hand in de ontwikkeling naar een innovatiedistrict.⁴ Innovatie is gebaat bij openheid en toegankelijkheid van gebouwen en faciliteiten. Belangrijke randvoorwaarden zijn een goede bereikbaarheid, hoogwaardige kwaliteit en veel aandacht voor duurzaamheid.

Op het LBSP vindt de ontwikkeling en bouw van diverse nieuwe projecten plaats, in samenwerking met partners (de verantwoordelijke partij is tussen haakjes toegevoegd):

- Renovatie Schotel gereed (project UL-vastgoed);
- Aanleg Campusplein gereed (project UL-vastgoed);
- Herinrichting binnengebied deelgebied Sylvius, waaronder een gebouwde parkeervoorziening gestart (gezamenlijk project UL-vastgoed/gemeente Leiden);
- Nieuwbouw Batavia gestart (project derden);
- Tweede fase vernieuwen openbare ruimte rondom Hogeschool Leiden gereed, derde fase gestart (gezamenlijk project Hogeschool Leiden en gemeente Leiden);
- Aanleg openbare ruimte rondom DuWo gereed (project DuWo);
- Herontwikkeling Pesthuiscomplex, aanvraag omgevingsvergunning + start bouw (project derden);
- Duurzame Reconstructie Openbare Ruimte en Infrastructuur (DRORI) fase 2 gereed, fase 3 gestart (project gemeente Leiden);
- Bouw Mendelweggarage gestart (project Naturalis);

⁴ Een innovatiedistrict is een levendige gemeenschap waar innovatieve bedrijven, kennisinstellingen en talent samenkomen, vaak rond een bepaald thema maar ook steeds sterk verbonden met andere domeinen en sectoren. Een universiteit of academisch medisch centrum is altijd het ankerpunt van het gebied. Ook is er een organisatie die partijen verbindt en de ontwikkeling van het district bevordert.

- Archimedesweg 15, nieuwbouw gestart (project derden);
- Entreegebied, gebouw 3 en 5 gestart (project derden);
- Nieuwbouw Sport- en Tentamencentrum UL gestart (project UL-vastgoed);
- Diverse ingrepen op gebied van het versterken van de biodiversiteit gereed (deelprojecten gemeente Leiden + deelprojecten UL-vastgoed + onderdeel diverse hiervoor genoemde projecten).

De afgelopen periode is veel eigendom in het oudere deel van eigenaar gewisseld en (nieuwe) eigenaren willen hun kavel/gebouw herontwikkelen. Dit sluit goed aan bij het groeitempo dat het LBSP momenteel heeft, waarbij er een grote vraag blijft naar gebouwen met laboratoria en kantoren. Op de Provada is met vastgoedeigenaren uit het LBSP de intentie uitgesproken om gezamenlijk de ontwikkeling van LBSP naar een innovatiedistrict op te pakken. Hier zal de komende jaren uitvoering aan worden gegeven. Ook kunnen we daarmee invulling geven aan de functiemix en het inrichten van de ruimtes -zowel inpandig als de buitenruimte- om ontmoeting te stimuleren. Ook heeft de bereikbaarheid van het LBSP onze aandacht. In 2024 willen we een vervolg geven aan de mobiliteitsmiddag die we in 2023 hebben georganiseerd.

Onderzoek ruimtevraagstuk groeiende bedrijvigheid Leiden Bio Science Park

Buck Consultants Internationals (BCI) heeft voor Leiden, Katwijk, Oegstgeest en de Provincie Zuid-Holland het ruimtevraagstuk van de groeiende bedrijvigheid rondom het LBSP onderzocht. Op het park is momenteel nog voldoende ruimte voor nieuwe bedrijven. Om te zorgen dat het LBSP kan blijven floreren, is het van belang om te kijken waar uitbreiding in de toekomst mogelijk is.

Het onderzoek van BCI richtte zich op de bestaande gebieden LBSP, De Geesten in Oegstgeest en de Spoorzone in Leiden en op twee mogelijke uitbreidingslocaties: Westerpoot in Leiden en Zijlhoek/De Woerd in Katwijk. Dit biedt inzichten in de voorwaarden voor ontwikkeling in 2024 en verder. Zo kan de ontwikkeling van Zijlhoek en De Woerd een lange adem vergen en vraagt dit om een intensieve samenwerking zoals we die al met Oegstgeest kennen. In 2024 zullen we de samenwerking met Katwijk, Oegstgeest en de provincie op dit gebied voortzetten.

Effectindicatoren bij 3A Ruimte om te ondernemen

Effectindicator	Realisatie	Streefwaarden				Bron
		2024	2025	2026	2027	
Doel 3A1 Betere ruimtelijke mogelijkheden voor bedrijven en instellingen						
3A1.a Aantal arbeidsplaatsen	72.170 (2020) 72.389 (2021) 74.696 (2022)	73.000	73.500	74.000	74.500	Bedrijvenregister Zuid-Holland
3A1.b Aantal bedrijfsvestigingen	12.511 (2020) 13.118 (2021) 13.981 (2022)	13.100	13.200	13.300	13.400	Bedrijvenregister Zuid-Holland
3A1.c Percentage leegstand in kantoren	7,9% (2020) 4,0% (2021) 4,1% (2022)	6,5%	6,5%	6,5%	6,5%	Kantorenmonitor Holland Rijnland
3A1.d Aantal arbeidsplaatsen op het Leiden Bio Science Park	19.808 (2020) 20.379 (2021) 21.212 (2022)	24.200	25.000	25.800	25.800	Bedrijvenregister Zuid-Holland
3A1.e Economie071 Index	114 (2019) 115 (2020) 119 (2021)	118	119	120	121	Economie071
3A1.f Percentage functiemenging	55,1% (2019) 54,9% (2020) 54,9% (2021)	-	-	-	-	LISA* (wsjg - BBV)
3A1.h Aantal vestigingen van bedrijven per 1.000 inwoners van 15 /m 64 jaar	129,4 (2019) 139,6 (2020) 148,1 (2021)	-	-	-	-	LISA* (wsjg - BBV)
3A1.i Percentage demografische druk	51,1% (2020) 51,5% (2021) 51,1% (2022)	-	-	-	-	CBS* (wsjg - BBV)

* Deze BBV-indicator is landelijk verplicht. De realisatiewaarden staan op waarstaatjegemeente.nl. Vanwege deze wettelijk opgelegde werkwijze zien we af van het opnemen van streefwaarden.

Een overzicht van realisatie- en streefwaarden van de indicatoren (ook uit vorige begrotingen) staat op LeideninCijfers.

Beleidsterrein 3B Faciliteren en stimuleren van ondernemen

Doelen en prestaties bij 3B Faciliteren en stimuleren van ondernemen

Doel	Prestatie
3B1 Sterker ondernemersklimaat	3B1.1 Faciliteren bedrijvigheid, starters en ondernemerschap in Leiden
	3B1.2 Verbeteren aansluiting onderwijs-arbeidsmarkt en stimuleren ondernemerschap
3B2 Meer kennisintensieve bedrijvigheid	3B2.1 Stimuleren en acquisitie van kennisintensieve bedrijvigheid en netwerken

3B1.1 Faciliteren van bedrijvigheid, starters en ondernemerschap in Leiden

1. Startende ondernemers

Regelmatig organiseert Economie071 regionale avonden voor startende ondernemers. Ook de gemeente Leiden is hierbij betrokken. Verder stimuleren we wedstrijden voor startende ondernemers, zoals bijvoorbeeld Gulliver, en ontmoetingen tussen bedrijven en studenten, zoals bijvoorbeeld 'Science meets Business'. In 2022 is het incubatorprogramma Unlock_ voor startende biotechondernemers gestart. In 2024 zal dit, na twee succesvolle edities, onderdeel gaan uitmaken van de ondernemerschap- en startupprogramma's van PLNT. Gezien de groeiambitie naar 25.000 banen is een ondersteuningsprogramma voor innovatieve startende ondernemers in de voor Leiden Bio Science Park (LBSP) relevante richtingen noodzakelijk.

PLNT, het Leidse Centrum voor innovatie en Ondernemerschap organiseert een divers aanbod aan ondernemerschapprogramma's voor studenten, young professionals en innovatieve kennisintensieve startups. PLNT heeft afgelopen jaren met concrete resultaten laten zien belangrijk te zijn voor het begeleiden van startende ondernemers en ondernemende werknemers.

Voor 2024 zal PLNT het programma voor startups verder ontwikkelen waarmee deelnemers uit verschillende fases worden ondersteund. Daarnaast zal de rol als 'innovatie podium van de stad' verder ontwikkeld worden met de extra ruimte (1800m²) die medio in 2023 met het vertrek van De Sleutels is gehuurd. Hiermee is ook extra ruimte beschikbaar voor de bedrijven om door te groeien. In verband met de gebiedsontwikkeling Energiepark is in de Gebiedsvisie opgenomen dat PLNT op termijn naar Nieuwe Energie verhuist. Hiervoor is een reservering opgenomen in de meerjarenbegroting. De verwachting is dat de verhuizing aan het einde van de collegeperiode zal plaatsvinden. Tot slot zal in 2024 op The Field in triple helix verband een programma worden uitgevoerd in het 'Smart Building' op de thema's energietransitie, klimaatadaptatie, smart technology en circulair bouwen.

De Stichting Werk en Onderneming (SWO) houdt zich al meer dan 35 jaar bezig met het bieden van werkruimte waar (startende) micro-ondernemers onder andere nieuwe mensen kunnen ontmoeten, activiteiten kunnen ontplooiën en samenwerkingen kunnen aangaan. In het Beleidsplan 2022-2030 richt SWO zich in het bijzonder op de startende micro-ondernemers die (nog) niet in staat zijn om tegen commerciële prijzen en voorwaarden een bedrijfsruimte te huren. De SWO exploiteert een aantal broedplaatsen en richt zich primair op startende micro-ondernemers die vaak een langere aanlooptijd nodig hebben, zoals ondernemers uit de creatieve industrie, kleine ambachtelijk bedrijven en diensten. Ook verhuurt SWO locaties met ateliers, werkplaatsen en kantoren.

Onderwijs

De SWO stimuleert het hand in hand gaan van onderwijs en bedrijfsleven. De SWO is actief bezig om samenwerkingen aan te gaan met de Hogeschool Leiden en met het MBO-Rijnland om zo het ondernemerschap van jonge en startende ondernemers aan te moedigen. Zo heeft de SWO meerdere malen hybride onderwijs gefaciliteerd en zal dit ook in 2024 en verder in de toekomst ondersteunen. De programma's voor startende ondernemers van PLNT en SWO vullen elkaar hierop aan zodat er voor diverse doelgroepen programma's kunnen worden gevolgd.

Ruimte voor bedrijvigheid

Zowel PLNT als de SWO bieden ruimte voor bedrijvigheid. Concreet ziet SWO in de komende tien jaar, in combinatie met de verstedelijkingsopgave, ruimte voor het creëren van nieuwe werkplekken in de wijken. Het gaat om een mix van co-workspaces, ateliers en ambachtelijke werkplaatsen voor minder kapitaalkrachtige zelfstandigen, dit als een essentiële invulling van onze inclusieve stad. SWO zoekt daarbij verbinding met de wijk- en buurtorganisaties en in de locatie wordt ruimte gemaakt voor ontmoeting en verbinding.

2. Bevorderen kennisclusters

De stad Leiden kent veel verschillende expertises en hoogwaardige kennisclusters die bijgedragen aan tal van maatschappelijke uitdagingen en innovatieve oplossingen. Deze hoogwaardige kennis en kunde is vooral geconcentreerd op het Leiden Bio Science Park (LBSP) en in de regio. Dit beperkt zich niet tot Life Sciences, maar ook op het gebied van medische-, ruimtevaart- en quantumtechnologie. Vaak gaat het ook om een combinatie

tussen deze sectoren op basis van artificiële intelligentie (AI). In de binnenstad zien we kennisclusters op het gebied van rechten, zorg, talen en culturen (Humanities).

In dit begrotingsjaar doen we onderzoek naar de potentie en doorontwikkeling van DeepTech (AI, Data en Quantum) en MedTech⁵ (Medische Technologie) ecosystemen. DeepTech zijn sleutel-technologieën die fundamenteel en voorwaardelijk zijn voor toekomstige ontwikkelingen in, onder andere, life sciences. MedTech is een belangrijk middel in de transformatie van de gezondheidszorg. In beide heeft Leiden een kansrijke positie op basis van het bestaande ecosysteem op het LBSP.

Vanuit de gemeente werken we nauw samen met de kennisinstellingen en kennisintensieve bedrijven in de stad om innovatie aan te jagen en deze kennisclusters te laten floreren, vanuit de wetenschap dat we daar als stad ook van profiteren in economische én maatschappelijke zin. Een voorbeeld van een nieuwe ontwikkeling is het Pesthuis, dat een initiatief rond het FAIR gebruik van data gaat huisvesten. Zoals de naam suggereert, gaat het om maatschappelijk verantwoord gebruik van data voor AI in de zorg. Digital Twinning (digitale simulatie) van patiënten kan zorgen voor een betere persoonlijke bepaling van de juiste medicatie. Veilig gebruik van patiënten-data is daarbij cruciaal en FAIR draagt daaraan bij. Quantumtechnologie heeft een grote potentiële toekomstige impact op bijvoorbeeld het gebied van ontwikkeling van medicijnen. Door de sterke rekenkracht en software is het op termijn in potentie mogelijk om betere medicatie voor Alzheimer te ontwikkelen. Leiden heeft een sterke positionering als een van de 5 quantumhubs in Nederland dankzij de ontwikkelingen van quantum-algoritmes. In het verband "Medical Delta" wordt samengewerkt in de regio om de kansen te benutten.

De combinatie van Humanities, (life) science en sleuteltechnologie geeft Leiden bovendien een unieke propositie om de ethische en juridische effecten op de samenleving te onderzoeken. Dit culmineert in het Leiden Law Park. In 2024 maken we een start met dit initiatief.

De gemeente Leiden draagt met haar partners bij door ook in 2024 in te zetten op campusontwikkeling, onze netwerkkracht, (indirect) financiering te verstrekken of bij te dragen aan grotere financiële proposities richting het Rijk en de EU en het scheppen van de juiste randvoorwaarden in termen van beleid, regelgeving en benodigde fysieke infrastructuren en faciliteiten. In het bijzonder hebben de ontwikkeling van het Leiden Law Park, medtech en sleuteltechnologie onze aandacht.

3. Digitale economie

Ondernemerschap en digitalisering versnellen de transitie richting de nieuwe economie ('Next Economy'). De coronacrisis heeft de digitaliseringsgolf versneld en daarmee is de urgentie gegroeid voor ondernemers en de stad om de digitale economie verder vorm te geven binnen de kaders van de leefbare stad die we willen zijn. Daarbij zien we dat kennispartners, het brede MKB en innovatieve bedrijven in Leiden vaak dezelfde vragen en behoeftes hebben. Het gaat dan om een goede digitale infrastructuur (glasvezel, 5G), digitale veiligheid (cyber security) en aandacht voor de menselijke maat (ethiek, privacy en digitale vaardigheden voor de arbeidsmarkt van de toekomst). Maar ook, zoals benoemd in punt 2, om (experimenter-)ruimte voor grensverleggend onderzoek en innovatie, bijvoorbeeld op het gebied van kunstmatige intelligentie en quantumtechnologie en nieuwe datatoepassingen. In 2024 werken we aan het laten aansluiten van de behoeften van onze lokale ondernemers op de digitaliseringagenda van ZuidHolland op het gebied van onderzoek, innovatie en cybersecurity. Daarin verkennen we tevens de kansen om initiatieven vanuit het Leiden Law Park hieraan te verbinden. Verder continueren we de MKB-deal Economie071 en de datatoepassingen die de bezoekerseconomie in kaart brengen.

3B1.2 Verbeteren aansluiting onderwijs-arbeidsmarkt en stimuleren ondernemerschap

Met een veerkrachtige arbeidsmarkt draagt Leiden bij aan de brede welvaart van alle inwoners.

De benodigde beleidslijnen zijn geformuleerd in 3 pijlers:

1. Aantrekken & behouden van internationaal talent
2. Verbeteren aansluiting onderwijs & arbeidsmarkt
3. Beter matchen van onbenut arbeidspotentieel

Om een veerkrachtige arbeidsmarkt te zijn en het arbeidspotentieel goed te benutten zetten we in op menselijk kapitaal en zorgen we voor een goede aansluiting tussen onderwijs en de arbeidsmarkt. Binnen de huidige arbeidskrapte, die volgens voorspellingen de komende decennia zal toenemen, is het noodzakelijk in te zetten op het optimaal voorbereiden van de Leidse jongeren en studenten op de arbeidsmarkt en vervolgens het behouden van dit talent in de Leidse regio. Echter, niet alleen de jongeren, maar iedereen is nodig in de huidige arbeidsmarkt. Het gaat om talent op alle niveaus. Daarbij vragen maatschappelijke uitdagingen als digitalisering, energietransitie en de toenemende druk op de zorg om andere vaardigheden en wendbaarheid. Werk biedt perspectief op ontplooiing en bestaanszekerheid. De situatie op de arbeidsmarkt biedt kansen voor

⁵ Medtech is een verzamelnaam van producten en systemen (zowel hardware als software) die worden gebruikt voor diagnose, preventie, bewaking, behandeling of verlichting van ziektes.

werkzoekenden. We werken daarom samen met Werk en Inkomen om, waar mogelijk, mensen met een grotere afstand tot de arbeidsmarkt te kunnen inzetten. Met partners in de stad en regio investeren we in een leven lang leren.

In de uitvoering zoeken we aansluiting bij verschillende partners en initiatieven, zoals: het Human Capital Akkoord van de Economic Board Zuid-Holland, het Human Capital Actieplan van Economie 071, de Human Capital Agenda van Leiden Bio Science park (LBSP) en het Marktbewerkingplan van Holland Rijnland. We zien de volgende focuspunten die passen bij het karakter en de opgave van de stad.

1. Aantrekken & behouden van internationaal talent

Het aantrekken, opleiden en vasthouden van breed geschoold (internationaal) talent is belangrijk voor de regionale economie en werkgelegenheid. Dit is bijvoorbeeld onderdeel van de Human Capital Agenda LBSP, Human Capital Akkoord EBZ en het uitvoeringsprogramma internationalisering. Het Leiden International Centre (LIC) speelt hierin een belangrijke rol. Daarnaast investeren we, in samenwerking met Leiden & Partners en het onderwijs, in de positionering van Leiden als aantrekkelijke stad voor leraren. Een belangrijke partner hierin is het Leids Education Fieldlab (LEF), dat helpt in het sterker neerzetten en vergroten van de kennisdeling rondom deze initiatieven en in het bieden van een inspirerende broedplaats waar de Leidse onderwijsprofessional zich kan blijven ontwikkelen. Aantrekken en behouden van talent gaat ook over het waarderen van talent. Met het pijlerplan mbo maken we zichtbaar hoe we hierin samenwerken met het mbo.

2. Verbeteren aansluiting onderwijs & arbeidsmarkt

We zetten in op duurzame samenwerkingsstructuren met onderwijs en bedrijfsleven, onder meer via Economie071 en de Centra voor Innovatief Vakmanschap (CIV) waar mboRijnland penvoerder van is. We verkennen de doorontwikkeling van het Stagepact om voldoende stageplekken, gelijke kansen (inclusie), goede stagebegeleiding en -vergoeding te waarborgen. Daarbij sluiten we zoveel mogelijk aan op de landelijke/ regionale initiatieven, zoals het landelijke stagepact mbo en de wettelijke taken van SBB. Werkgevers dragen onder andere via de inzet van stagiaires en onbenut arbeidspotentieel bij aan goed gekwalificeerd personeel van de toekomst. Binnen het mbo wordt het vormgeven van hybride werken en leren samen met het bedrijfsleven steeds actueler. Het CIV BioSciences is in 2023 van start gegaan. Dat is een brede samenwerking tussen overheid, onderwijs en bedrijven op het LBSP met een focus op het opleiden van goed gekwalificeerde laboranten en analisten. Ingezet wordt op de co-creatie van hybride en flexibel onderwijs, meer onderzoek in practoraat en het versterken van het imago van de laboranten en analisten. Ook binnen het HBO en de universiteit is onderzoeken, (leven lang) leren en innoveren in triple helix⁶ verband verband een belangrijk thema, waarop de samenwerking verder wordt gezocht.

3. Beter matchen van onbenut arbeidspotentieel

We houden aandacht voor leven lang ontwikkelen en de doorlopende leerlijn, voornamelijk in de tekortsectoren (techniek, onderwijs en zorg). We blijven daarom de samenwerking tussen bedrijven en onderwijsinstellingen stimuleren. Daarnaast zijn er diverse initiatieven, gericht op mbo studenten, die inzetten op alternatieve en/of hybride vormen van leren die de aansluiting op de arbeidsmarkt verbeteren en schooluitval beperken dan wel voorkomen. Voorbeelden hiervan zijn de programma's van het CIV Smart Technology en Studio Moio, in samenwerking met mboRijnland. Samenwerking met het Regionaal Mobiliteitsteam, het Uitvoeringsinstituut Werknemersverzekeringen (UWV), het WerkgeversServicepunt (WSP) en het leerwerkloket wordt versterkt om een betere match te kunnen maken voor het onbenut arbeidspotentieel.

In 2024 vindt weer een nieuwe subsidieronde onderwijsinnovatie plaats. Het onderwijs is vrij om zelf thema's aan te dragen voor nieuwe initiatieven ter bevordering van de aansluiting onderwijs en arbeidsmarkt. Met name in het voortgezet- en vervolgonderwijs wordt steeds meer de verbinding gezocht tussen leren en het werken vanuit maatschappelijke opgaven. Het doel is om zo maatschappelijk relevant onderwijs te maken en studenten de kans te geven op meerdere manieren en andere vaardigheden te leren. De gemeente ondersteunt deze projecten, helpt deze aan te jagen en zorgt voor het tot stand brengen van deze verbindingen. Voorbeelden van projecten zijn Leren met de Stad en MDT UniverCity voor Changemakers.

3B2.1 Stimuleren en acquisitie van kennisintensieve bedrijvigheid en netwerken

1. InnovationQuarter

Om kennisintensieve bedrijvigheid en innovatie te stimuleren is Leiden aandeelhouder van InnovationQuarter (IQ), de Regionale OntwikkelingsMaatschappij (ROM) van Zuid-Holland. Langs de drie lijnen van Innoveren, Internationaliseren en Investeren werkt IQ aan het versterken van de economische structuur in de provincie. Belangrijke werkzaamheden zijn hierbij het stimuleren en aanjagen van innovatie en ondernemerschap door het bevorderen van samenwerking in het ecosysteem. Hetzelfde geldt voor het vinden of zelf financieren van ondernemingen die willen (door)groeien, internationale acquisitie van nieuwe bedrijven richting de provincie

⁶ Triple helix verwijst naar de deelname van minimaal één publieke organisatie (overheid), één kennisorganisatie (kennis- of onderwijsinstelling) en één private onderneming (bedrijfsleven).

of het behoud van de reeds aanwezige internationale ondernemingen. IQ is een actieve investeerder in de regio en beheert meerdere fondsen. Leiden participeert in twee van deze fondsen, het hoofdfonds IQCapital en het proof-of-concept fonds UNIIQ. Een deel van deze middelen komt, aangevuld met private investeringen, uiteindelijk bij innovatieve en kennisintensieve bedrijven in Leiden en de regio terecht.

In 2024 wordt uitvoering gegeven aan de nieuwe meerjarenstrategie 2023-2026 die in 2023 is vastgesteld voor de komende vier jaar. Een van de belangrijkste uitgangspunten is dat na jaren van stevige groei, een consolidatiefase ingezet wordt waarin slechts activiteiten opgepakt worden die bij de kernwaarden en uitgangspunten horen. De LSH sector is en blijft een belangrijk onderdeel van het werkgebied van IQ.

2. Medical Delta

Medical Delta is een samenwerkingsverband in Zuid-Holland dat voortbouwt op de kracht van de foundingpartners: Erasmus MC, Erasmus Universiteit Rotterdam, TU Delft, Universiteit Leiden en LUMC. Gedurende de jaren zijn vele partners aangesloten bij Medical Delta waaronder regionale en lokale overheden zoals de provincie Zuid-Holland, Rotterdam, Delft, Leiden en in 2016 de hogescholen van Rotterdam, Den Haag en Leiden. Medical Delta heeft samen met andere partijen zoals InnovationQuarter een Zorginnovatieprogramma gelanceerd. Hierdoor kunnen startende bedrijven hun producten laten testen. Een voorbeeld van een Leids livinglab is Phenomix. Bedrijven, zorginstellingen en wetenschappers werken samen aan praktische toepassingen van 'metabolomics'-onderzoek: onderzoek naar stofwisselingsproducten. Hierdoor kunnen artsen bijvoorbeeld eerder diagnoses stellen of een persoonlijk behandelplan maken. Er lopen 15 wetenschappelijke programma's. Belangrijke programma's voor Leiden zijn: regeneratieve geneeskunde, metabolomics (Phenomix), Healthy Society, AI for Life Sciences en e-health.

3. Leiden International Centre

Het aantal internationals in de Leidse regio blijft groeien en de verwachting van de grote werkgevers uit de regio is dat er in de komende jaren nog veel meer internationale werknemers nodig zijn om de innovatie en economische kracht van de Leidse regio op peil te houden. De Index071 van Economie071 bevestigt dit beeld. Dit vraagt om extra inzet op het werven en behouden van (internationaal) talent. Het Leiden International Centre (LIC) werkt hierin nauw samen met de provincie, Rotterdam en Den Haag. Inhoudelijk is de basis van het LIC goed op orde, maar met de globale krapte op de arbeidsmarkt zijn er nieuwe maatschappelijke uitdagingen om (een bredere groep) internationals aan te trekken, te verwelkomen en te behouden. Vanuit de visie internationalisering zetten we in op de inbedding van alle internationals in de Leidse samenleving, dat ze mee kunnen doen en onderdeel zijn van de stad. De basisbijdrage aan het Leiden International Centre (LIC) loopt tot eind 2025. In de loop van 2023 en in 2024 wordt de toekomstige koers van het LIC onderzocht in samenwerking met partners in de regio.

4. Economic Board Zuid Holland

De Economic Board Zuid-Holland (EBZ) bestaat uit de 30 belangrijkste spelers uit de Zuid-Hollandse economie. Zowel uit het bedrijfsleven, kennisinstellingen als uit de overheid. De EBZ zet zich in voor het vernieuwen, verduurzamen en versterken van de economie en het vestigingsklimaat in Zuid-Holland.

Leiden neemt deel aan deze samenwerking waarbij netwerk, denkkracht en lobby centraal staan. Onder de paraplu van de EBZ is de Groeiagenda tot stand gekomen. Hierin staan onze ambities voor de transformatie van het Leiden Bio Science Park naar een innovatiedistrict, de verstedelijkingsopgave en Leiden Verbindt (station en omgeving). Via de regionale Human Capital Agenda werken we in 2024 samen verder aan ontwikkeling van initiatieven en projecten, met name voor Life Science en IT/Techniek.

Effectindicatoren bij 3B Faciliteren en stimuleren van ondernemen

Effectindicator	Realisatie	Streefwaarden				Bron
		2024	2025	2026	2027	
Doel 3B1 Sterker ondernemersklimaat						
3B1.a Aantal startende bedrijven in Leiden	2.112 (2019) 2.205 (2020) 2.139 (2021)	2.300	2.400	2.500	2.600	Bedrijvenregister Zuid-Holland

Een overzicht van realisatie- en streefwaarden van de indicatoren (ook uit vorige begrotingen) staat op [LeideninCijfers](#).

Beleidsterrein 3C Marketing en promotie

Doelen en prestaties bij 3C Marketing en promotie

Doel	Prestatie
3C1 Meer zakelijk en recreatief bezoek aan Leiden	3C1.1 Citymarketing en stimuleren toeristische aantrekkelijkheid
	3C1.2 Faciliteren Centrummanagement Leiden en marketing- en activiteitscampagne binnenstad

3C1.1 Citymarketing en stimulering toeristische aantrekkelijkheid

Visie op de Bezoekerseconomie en monitor bezoekerseconomie

In de visie Bezoekerseconomie (2022) is ervoor gekozen om in te zetten op bezoekers die passen binnen het DNA van Leiden als stad van internationale kennis en historische cultuur. Een belangrijk onderdeel van de visie op de Bezoekerseconomie is de aandacht voor de balans tussen leven en beleven voor omwonenden en bezoekers. Daarom wordt ingezet op spreiding van activiteiten in locatie en tijd.

Voor inzicht in en het bewaken van deze balans is de monitor en dashboard van de bezoekerseconomie in ontwikkeling. Deze zal in het tweede kwartaal van 2024 operationeel zijn. Leiden en Partners en Centrummanagement Leiden coördineren de uitvoering van deze monitor samen met een begeleidingsgroep met vertegenwoordigers van de relevante gemeentelijke teams/afdelingen (economie, IDA-SMC/ Data en de Privacy Officer). Leiden sluit ook aan bij de Landelijke Data Alliantie, dat zich richt op de stimulering en ontwikkeling van landelijke, regionale en lokale data en gegevens van de bezoekerseconomie.

Congressen

Het Leiden Convention Bureau van Leiden & Partners zet, in samenwerking met stadspartners als universiteit, hotels en culturele instellingen, actief in op de verenigingsmarkt voor congressen. Deze congressen richten zich op de (inter-)nationale wetenschappelijke instellingen, waaraan de wetenschappers van de diverse vakgroepen van de universiteit Leiden aan deelnemen. Juist de combinatie en geschakeld gebruik van de ruimten van universiteit, culturele voorzieningen zoals de Stadsgehoorzaal en Pieterskerk, kerken en hotels, biedt een interessant aanbod voor deze congressen. Met de sluiting van het Event & Convention Center van voormalig hotel Holiday Inn ontbreekt het aan grote ruimten voor de organisatie van congressen. Na het succes van de European City of Science 2022 wordt, in afstemming met het programma Kennisstad, universiteit, Leiden & Partners en de kennisbedrijvigheid, in 2024 onderzocht of en op welke wijze hiervoor vervangende ruimte kan worden geboden.

Citymarketing

Leiden & Partners, de citymarketingorganisatie voor Leiden, streeft meerdere doelen na die in lijn liggen met de visie Bezoekerseconomie. Ze richten zich op het aantrekken van passende doelgroepen voor toeristisch en zakelijk bezoek aan de stad, op het aantrekken van studenten, uitbreiding van het aantal congressen en toename van bestedingen en waardering voor de historische binnenstad van Leiden door bewoners en bezoekers. De focus ligt op het aantrekken van bewoners van de stad en omliggende regio voor bezoek en verblijf in de binnenstad. Leiden & Partners en de overige gebruikers van het Handelshuis (Centrummanagement Leiden en Cultuurfonds Leiden) werken hierbij samen.

Daarnaast wordt er ingezet op meer verbinding tussen de binnenstad en het LBSP voor het spreiden van bezoekers en bevordering van de leefbaarheid in de binnenstad en levendigheid op het LBSP. Door meer verbinding tussen de binnenstad en het LBSP kunnen beide gebieden elkaar economisch versterken. We verbinden stadspartners en organiseren activiteiten voor Leidenaren, studenten, ondernemers en werknemers die de verbinding stimuleren. Een voorbeeld hiervan is de publiekswedstrijd Verbinding binnenstad-LBSP met als eindresultaat een kunstwerk in de Rijnsburgertunnel die de twee gebieden verbindt. Een ander voorbeeld is de Leiden Science route die wandelaars door beide gebieden leidt.

Regeling overdracht toeristenbelasting

Volgens de door de gemeenteraad vastgestelde regeling worden de netto opbrengsten van de toeristenbelasting overgedragen aan het Ondernemersfonds voor de medefinanciering van de citymarketing van Leiden. Het Hoteloverleg Leiden beheert hierbij de trekkingsrechten van deze middelen. Hiervoor maakt zij met de citymarketingorganisatie Leiden & Partners afspraken over de inzet van de middelen binnen het brede kader van de gezamenlijke citymarketing van onze stad.

Naar aanleiding van de evaluatie van de regeling in 2021, is besloten dat 30% van de opbrengsten terugvloeien naar de gemeente en 70% wordt overgedragen aan het Ondernemersfonds. In 2024 vindt tussentijdse afstemming plaats met het Hoteloverleg en Leiden & Partners, voor de evaluatie van de effecten sinds de wijziging.

Watertoerisme

Havengebied en gemeentelijke passantenhaven

In de visie op de Bezoekerseconomie is ervoor gekozen om niet in te zetten op grootschalige stimulering van het watertoerisme. Bezoekers met sloepen weten de stad immers al voldoende te vinden. Via communicatie voor goed vaargedrag en handhaving wordt ingezet om dit vaarverkeer in goede banen te leiden. Leiden beschikt ook over een gemeentelijke passantenhaven voor tijdelijk verblijf van bezoekers met pleziervaartuigen. Hiervoor is goede kwaliteit van de verblijfsvoorzieningen en gastvrije ontvangst gewenst. In de afgelopen periode is al ingezet op verbetering van de voorzieningen in en rondom de passantenhaven voor de bezoekers per boot. Maar ook in 2024 is de inzet gericht op het behoud van de kwaliteitsnorm 'Blauwe vlag'.

3C1.2 Faciliteren Centrummanagement Leiden en marketing- en activiteitscampagne binnenstad

In 2024 werken gemeente Leiden en stichting Centrummanagement Leiden (CML) samen aan een economisch vitale binnenstad. Dit doen we vanuit de samenwerkingsrelatie die we met CML hebben, vastgelegd in een uitvoeringsovereenkomst. Ook werken we samen met CML in het kader van het actieplan Impuls Lokale Leidse economie aan de acties die in het actieplan voor de binnenstad zijn opgenomen. Onderdeel hiervan zijn acties om het Nieuwe Rijngebied aantrekkelijk te houden als belevingsgebied in het centrum. Daarnaast is vanuit CML een vestigingsadviseur actief, gericht op het bestrijden van leegstand en het aantrekken van nieuwe winkel(formules) in de binnenstad. In 2024 wordt tevens ingezet op de uitvoering van activiteiten en campagnes. Hiervoor ontvangt CML projectsubsidie. Tevens ontvangt CML jaarlijks een basissubsidie voor onder andere de inrichting van haar organisatie.

Effectindicatoren bij 3C Marketing en promotie

Effectindicator	Realisatie	Streefwaarden				Bron
		2024	2025	2026	2027	
Doel 3C1 Meer zakelijk en recreatief bezoek aan Leiden						
3C1.a Aantal arbeidsplaatsen in de bezoekerseconomie	11.483 (2020) 11.190 (2021) 11.422 (2022)	11.400	11.400	11.600	11.xxx	Bedrijvenregister Zuid-Holland
3C1.b Aantal arbeidsplaatsen in de Leidse binnenstad	18.703 (2020) 18.301 (2021) 18.808 (2022)	18.400	18.800	19.200	19.xxx	Bedrijvenregister Zuid-Holland
3C1.c Aantal bezoeken aan de binnenstad per week	243.000 (2019) 161.000 (2020) 125.000 (2021)	230.000	240.000	245.000	250.000	Locatus

Een overzicht van realisatie- en streefwaarden van de indicatoren (ook uit vorige begrotingen) staat op [LeideninCijfers](#).

Beleidssterrein 3D Circulaire Economie

Doelen en prestaties bij 3D Circulaire Economie

Doel	Prestatie
3D1 Circulaire Economie	3D1.1 Circulaire Bouw
	3D1.2 Verwaarden van materiaalstromen
	3D1.3 Circulair inkopen

3D1.1 Circulaire bouw

De bouw- en sloopsector is verantwoordelijk voor 50% van het totale Nederlandse grondstoffengebruik, 40% van het totale energieverbruik en 40% van al het afval. Daarmee is de keten verantwoordelijk voor 35% van alle CO²-emissies. Aangezien in Leiden komende jaren veel gebouwd gaat worden, bereiken we een groot effect door een circulaire werkwijze in gebiedsontwikkeling (B&U en GWW) te stimuleren. Door circulaire woningbouw kunnen we tot 2030 net zoveel CO²(eq.)-uitstoot besparen als de jaarlijkse uitstoot van de gehele Leidse gebouwde omgeving.

Allereerst streven we naar meer circulariteit in eigen bouwprojecten, namelijk in de openbare ruimte en ons eigen vastgoed. Als gemeente hebben we hier veel invloed op, omdat we opdrachtgever en eigenaar zijn. We hebben al mooie resultaten behaald en blijven ons in 2024 inzetten om nog meer impact te maken. Zo faciliteren we het toepassen van de circulaire businesscase en het hergebruik van materiaal via een materiaalwisselplaats waar eind 2023 een pilot voor start met DZB. Wat betreft circulair uitvragen bouwen we voort op wat we al hebben, streven we daarbij naar continue verbetering en we monitoren circulariteit in ons werk. We scherpen het gebruik van de Milieu Kosten Indicator (MKI) aan, net als de ambitieniveaus van

de Leidse Ladder voor de gemeentelijke openbare ruimte- en vastgoedprojecten⁷ en het circulair sloopbeleid. We blijven geleerde lessen delen en communiceren goede voorbeelden, om elkaar te helpen 100% circulair uitvragen te (blijven) realiseren.

Daarnaast streven we naar meer circulariteit in projecten van partners in de stad zoals ontwikkelaars en woningcorporaties. Voor deze projecten werken we aan de aanpassing van bestaande beleidskaders ter bevordering van circulaire bouw. In nauw overleg met betrokken afdelingen wordt gewerkt aan stimulering van circulaire (woning)bouw binnen de mogelijkheden die de gemeente heeft. Hierdoor stimuleren we (toekomstig) hergebruik en werken we aan een beperking van de milieu impact en de materiaal gebonden CO² productie van de bouw.

Bij het Leiden Bio Science Park zetten we, door nauwe samenwerking, nadrukkelijk in op het toepassen van circulaire bouw bij gebiedsontwikkeling. Verder werken we in 2024 intensiever samen met andere overheden en belangenbehartigers ten behoeve van het vormgeven en versnellen van landelijke regelgeving voor circulaire bouw.

3D1.2 Verwaarden van materiaalstromen

De transitie naar een circulaire economie vraagt om andere werkwijzen bij de duizenden bedrijven die Leiden rijk is. Anders inkopen, anders ontwerpen en produceren, anders verkopen en anders omgaan met afval. Dit is nodig om te zorgen dat materiaalstromen hun waarde behouden en hergebruikt kunnen worden. Daarom richten we ons in het thema 'verwaarden van materiaalstromen' op bedrijven in Leiden en stimuleren we hen circulair te gaan werken.

Dat doen we door inspiratie vanuit goede voorbeelden te delen, bijeenkomsten te organiseren en verder te onderzoeken hoe we de transitie naar een circulaire economie zo goed mogelijk kunnen faciliteren. Zo hebben we met het KOPloperproject herbruikbare bekertjes ingevoerd in de Leidse binnenstad. Verder willen we de Subsidieregeling Circulair Verwaarden opnieuw inzetten om daarmee circulaire ideeën onder ondernemers en inwoners te stimuleren. Tot slot zetten we in op het Circulair Ambachtscentrum, waarbij we acties nemen voor het realiseren van een tweede milieustraat.

We weten welke sectoren in Leiden het meeste impact hebben op het milieu, deze kennis stelt ons in staat om de focus aan te brengen. We ontwikkelen stimuleringsbeleid en voeren dit uit. Zo spelen we in op de economische kansen van circulaire economie voor Leiden en bereiden we samen met kennisinstellingen, andere overheden en maatschappelijke partners de stad voor op de toekomst.

3D1.3 Circulair inkopen

In 2022 is het MVI-Actieplan 2.0 vastgesteld en is al gericht invulling gegeven aan de opgestelde MVI-doelen. Eind 2022 is de gemeente Leiden opnieuw deelnemer van het manifest Maatschappelijk Verantwoord Oprachtgeven en Inkopen (MVOI) 2022-2025 geworden. Naast het opbouwen van een circulaire economie, vanuit het thema Circulair, is aandacht voor Klimaat (CO₂ reductie), Internationale sociale voorwaarden (Ketenverantwoordelijkheid), Diversiteit & Inclusie, Social Return en Milieu (biodiversiteit). Het thema MVOI is ondergebracht bij bedrijfsvoering. Vanuit beleidsterrein Circulaire Economie wordt bijgedragen aan circulaire kansen van inkooptrajecten. MVOI groeit hierdoor langzaam ons DNA in.

In 2024 is het streven dat alle inkoop duurzaam zijn. De inkooptrajecten voldoen aan minimaal drie van de eerder genoemde thema's waar maximaal impact op behaald gaat worden.

Effectindicatoren bij 3D Circulaire economie

Een circulaire economie is een economie waarin materialen zo hoogwaardig mogelijk worden hergebruikt. Dat betekent meer aandacht voor gebruik in plaats van bezit, voor reparatie en voor recycling. Dat levert dus ook meer banen op in deze sectoren, vandaar dat dit één van de effectindicatoren is. Tegelijkertijd verwachten we dat bedrijven en consumenten minder materialen als restafval weggooien: via gescheiden inzameling (of nascheiding) kunnen grondstoffen immers gerecycled worden. De hoeveelheid restafval van consumenten is bekend en kan als effectindicator gebruikt worden. Ten slotte wordt het aandeel gemeentelijke uitvragen voor bouwprojecten gemeten, waarbij het thema 'circulariteit' is toegepast volgens de MVI-zelfevaluatiETOOL.

⁷ De Leidse Ladder is een gekwantificeerd monitoringssysteem welke meet in hoeverre de acht circulaire werkprincipes worden toegepast binnen een project. De Leidse Ladder bestaat uit een vragenlijst die vanaf het schetsontwerp tot de aanbesteding ingevuld kan worden. Het heeft betrekking op het gehele project, zowel de boven- als ondergrond. Uit de vragenlijst komt een puntenaantal naar voren dat bepaalt of het project aan de doelstellingen van de Gemeente Leiden voldoet.

Effectindicatoren bij 3D Circulaire Economie

Effectindicator	Realisatie	Voorlopige streefwaarden				Bron
		2024	2025	2026	2027	
3D1.a Kilogram huishoudelijk restafval per inwoner*	213 (2020) 183 (2021) 170 (2022)	150*	150*	150*	150*	CBS
3D1.b Aantal arbeidsplaatsen in de circulaire economie**	677 (2020) 679 (2021) 710 (2022)	687	701	715	729	Werkgelegenheids- en bedrijvenregister Zuid-Holland
3D1.c Aandeel circulaire uitvragen bouw	17% (2019)	75%	100%	100%	100%	MVI-ZelfevaluatiETOOL SP71***

* In de jaarstukken 2022 is een hogere waarde opgenomen voor de hoeveelheid restafval. Gebleken is dat deze waarde te hoog was, omdat de hoeveelheid restafval nog niet was verminderd met het aandeel nagescheiden plastic, metaal en drankenkartons. De streefwaarde voor 2024 en verder zal worden vastgesteld in de Grondstoffennota die begin 2024 aan uw raad wordt aangeboden.

**Betreft Leidse banen in sectoren die te maken hebben met verhuur, verkoop van zehands artikelen, reparatie en recycling.

*** De beoordeling van MVI-criteria en selectie van relevante uitvragen voor deze indicator is niet volledig objectief. Daarom is deze waarde indicatief.

Beleidsterrein 3E Vitale binnenstad & Kennisstad

Doelen en prestaties bij 3E Vitale binnenstad & Kennisstad

Doel	Prestatie
3E1 Vitale binnenstad	3E1.1 Vitale Binnenstad
3E2 Kennisstad	3E2.1 Leiden Kennisstad

3E1.1 Vitale Binnenstad

In 2024 zetten we ons verder met stadspartners in voor een vitale binnenstad die economisch sterk, duurzaam en inclusief is. Een historische binnenstad waar een balans is tussen levendigheid en leefbaarheid. Dit doen we door opgaven van de gemeenten en initiatieven uit de stad met elkaar te verbinden. We werken aan het voorkomen van leegstand, het stimuleren van meer groenvoorzieningen en het versterken van de belevingswaarde in de binnenstad. Initiatieven uit de stad die de vitaliteit van de binnenstad versterken, stimuleren we via de subsidieregeling Vitale Binnenstad.

In 2024 werken we verder onder de lijnen van drie speerpunten:

- Platform Vitale Binnenstad:** de binnenstad is de huiskamer van de regio. Een vitale binnenstad kunnen we dan ook alleen samen bereiken. Daarom wordt een samenwerking opgezet met vastgoedeigenaren en ondernemers in het kernwinkelgebied om leegstand te voorkomen. Met diverse belangengroepen in de binnenstad, van jongvolwassenen tot senior en ondernemer tot student, komen we samen om de balans tussen levendigheid en leefbaarheid te bewaken.
- Verbinding binnenstad-LBSP:** we stimuleren kennismaking tussen stadspartners uit de binnenstad en het LBSP door gezamenlijk activiteiten te organiseren en met elkaar mee te denken. We sluiten waar mogelijk aan bij initiatieven uit het Cultuurkwartier om de verbinding met het LBSP in de binnenstad terug te laten komen. Hetzelfde doen we met initiatieven uit het LBSP, zoals park MORE. In 2024 blijven we, net als met de publiekswedstrijd Rijnsburgertunnel, kijken hoe we met acties Leidenaren bij de verbinding kunnen betrekken.
- Vergroening van de winkelstraten:** om het kernwinkelgebied aantrekkelijk en bestand tegen hittestress te houden gaan we door met vergroening van de winkelstraten. We ronden de initiatieven uit de winkelstegenaanpak rondom het Aalmarktgebied af en kijken naar nieuwe gebiedsgerichte kansen in delen van het kernwinkelgebied. Hiervoor zoeken we wederom de samenwerking met ondernemers, bewoners, instellingen en vastgoedeigenaren en kijken we naar financieringsmogelijkheden vanuit hogere overheden, zoals bij het opstellen van een subsidieaanvraag bij de Impulsaanpak Winkelgebieden.

3E1.2 Leiden Kennisstad

Leiden Kennisstad is een samenwerkingsverband tussen de gemeente, de Universiteit Leiden, Hogeschool Leiden, Naturalis Biodiversity Center en mboRijnland. Deze samenwerking kent twee hoofddoelen:

- Kennisinstituten en kennisbedrijven floreren optimaal in Leiden;
- Leiden (de stad, de regio en haar inwoners) heeft maximaal voordeel van de kennisinstellingen.

Om de doelstellingen van Kennisstad te bereiken hebben de partijen een samenwerkingsovereenkomst 2023-2027 opgesteld ([Publicaties – Leiden Kennisstad](#)). In deze samenwerkingsovereenkomst is afgesproken om

voort te bouwen op het fundament dat de afgelopen jaren is gelegd. Hiermee behouden we aandacht voor campusontwikkelingen, het versterken van onderwijs en onderzoek, externe profilering en internationalisering, en het benutten van de stad als lab en rijke leeromgeving. Daarnaast hebben we nu ook expliciet de wens uitgesproken om studenten, docenten en onderzoekers nog nadrukkelijker te betrekken bij het werken aan vraagstukken uit de stad en onze beleidsopgaven. Daarbij willen we nadrukkelijker samenwerken aan de verbetering van het studentenwelzijn, zowel in Leiden als landelijk via het Netwerk Kennisstedes Nederland.

De huidige samenwerkingsovereenkomst kent ook een sterkere inhoudelijke focus op drie inhoudelijke thema's: gezondheid & welzijn, biodiversiteit & duurzaamheid en cultureel erfgoed. De inzet op deze thema's is daarbij als volgt:

- **Gezondheid & welzijn:** we hebben de gezamenlijke ambitie om in 2030 één van de gezondste gemeenten van Nederland te zijn. Om dit doel te bereiken blijven we met de kennispartners inzetten op diverse lopende activiteiten zoals 'het preventieakkoord', 'Stevenshof Vitaal' en 'gezonde kansrijke start'. Daarnaast gebruiken we de samenwerking met onze kennispartners om in 2024 nieuw gemeentelijk gezondheids- en sportbeleid te ontwikkelen. Ook werken we aan de verdere ontwikkeling van het Leiden Healthy Society Center (LHSC). LHSC zal kennis, initiatieven en vraagstukken over gezondheid en welzijn in Leiden met elkaar verbinden. En zorgen voor nieuwe samenwerkingen met als doel om een bijdrage te leveren aan de gezondheid en het welzijn van de Leidenaren.
- **Biodiversiteit & Duurzaamheid:** de gezamenlijke ambitie is dat Leiden in 2040 een groene, biodiverse en klimaatneutrale stad is. We zetten daarom in op het betrekken van onze kennisinstellingen bij onze gemeentelijke duurzaamheidsopgaven waarbij we de stad inzetten als levend lab en rijke leeromgeving. Zo werken WO, HBO en MBO studenten via het initiatief Leren met de Stad aan duurzaamheidsvraagstukken van de stad en zijn er onderzoekers en bewoners actief om de biodiversiteit van het Singelpark in kaart te brengen en te versterken. Voor de opgaven vergoeden en klimaatadaptatie bouwen we de samenwerking met de kennispartners in het 'Leiden Biodiversity Netwerk' verder uit. Voor de energietransitie (programma 6) en circulaire economie (programma 3) wordt in 2024 verkend hoe we hierin ook samen kunnen optrekken.
- **Cultureel Erfgoed:** De gezamenlijk ambitie is om van Leiden de plek in Nederland te maken die volop kansen biedt voor verbindingen tussen cultuur, erfgoed, wetenschap en de samenleving. Waarbij onderwijs over, onderzoek naar en de beleving van erfgoedcollecties een belangrijke rol speelt. De ambitie is om samen met de musea, de universiteit en de gemeente te komen tot samenwerking waarbij we ook de ondernemers, culturele en maatschappelijke instellingen aanhaken. In 2024 dragen we daarom bij aan de programmering van evenementen die het profiel van de stad versterken. En benutten we de viering van 450 Leids Ontzet als kapstok voor diverse samenwerkingsactiviteiten (zie programma 8).

Daarnaast bouwen we in 2024 ook verder aan een aantal bestaande succesvolle initiatieven, ook wel vlaggenschepen genoemd. Deze vlaggenschepen zijn:

- *Het Leiden Bio Science Park:* voor meer informatie zie 3A1.2.
- *Leren met de Stad:* een initiatief waarin studenten van MBO, HBO en WO gekoppeld worden aan vraagstukken uit onze stad. Leren met de Stad heeft in 2023 opnieuw subsidie ontvangen vanuit de City Deal Kennis Maken. In 2024 wordt hier uitvoering aangegeven en zetten we volgende stappen om het initiatief breder in te bedden bij de kennisinstellingen en in de stad. Met extra focus op het delen van de resultaten met de stad, onder andere via 'Presenteren met de Stad' bijeenkomsten.
- *Het Leiden Educational Fieldlab (LEF):* een netwerk van én voor het Leidse onderwijs. Met een online platform (www.onderwijsindeleidseregio.nl) en een fysieke locatie waar onderwijsprofessionals met een actieve rol binnen het onderwijs samen kunnen innoveren en onderzoeken. In 2024 worden activiteiten ontwikkeld langs vijf inhoudelijke lijnen en worden bijeenkomsten als de 'Nacht van de Leraar' georganiseerd om het veld bij elkaar te brengen en de positie en de zichtbaarheid van Leiden als kennis- en onderwijsstad te versterken.
- *De nalatenschap (legacy) van European City of Science (ECS):* In het ECS-jaar is er goed samengewerkt door de partners en dat willen we vasthouden. Er wordt gekeken hoe we dit toekomstbestendig kunnen maken en dat zal in 2024 vorm krijgen.

Kaderstellende beleidsstukken

Onderstaand overzicht omvat de afgelopen 5 jaar.

- RV 23.0002 Verordening tot wijziging van de verordening fysieke leefomgeving, onderdeel markten
- RV 21.0147 Vaststellen nota Warenmarkt en retailbeleid Leiden 2021
- RV 21.0104 Toeristische verhuur van woonruimte en Verordening tot wijziging van de 'Verordening fysieke leefomgeving Leiden 2020'
- RV 21.0105 Visie op de bezoekerseconomie van Leiden 2021-2024
- RV 21.0128 Wijziging Verordening voor de Fysieke Leefomgeving Leiden ten behoeve van het mogelijk maken van ligplaatsen maatschappelijke doeleinden
- RV 21.0069 Beleidskader buitenreclame Leiden
- RV 21.0099 Voorgenomen besluit Innovation Quarter; fondsuitbreiding IQ capital
- RV 20.0041 Heldere gemeentelijke (tussen) doelen voor het LBSP
- RV 20.0104 Vaststellen Horecavisie
- RV 20.0126 Aanbevelingen Rekenkamercommissie Leiden-Leiderdorp over het Leiden Bio Science Park
- RV 20.0080 Vaststelling ruimtelijke strategie Bedrijventerreinen 2020-2030
- RV 20.0051 Visie internationalisering 2020
- RV 20.0029 Uitvoeringsbesluit LBSP Duurzame Reconstructie Openbare Ruimte en Infrastructuur
- RV 20.0008 Evenementenbeleid Leiden 2020
- RV 20.0005 Kaderstellende strategie 'Op weg naar een circulair Leiden'
- RV 20.0029 Uitvoeringsbesluit LBSP Duurzame Reconstructie openbare Ruimte en infrastructuur
- RV 20.0005 Kaderstellende strategie 'Op weg naar een circulair Leiden'
- RV 19.0085 Uitvoeringsbesluit Biodivers LBSP
- RV 19.0148 Programmaplan Binnenstad 2020-2024
- RV 19.0057 Uitbreiding functies Horeca I en consumentverzorgende dienstverlening in de Haarlemmerstraat-Oost
- RV 19.0034 Kaderbesluit LBSP Duurzame Reconstructie Openbare Ruimte en Infrastructuur
- RV 19.007 Uitvoeringsprogramma Binnenstad 2019
- RV 18.0121 Wijzigingsvoorstel Marktverordening Leiden 2015 na inspraak
- RV 18.0103 Verordening op de heffing en invordering van toeristenbelasting 2019
- RV 18.0104 Verordening op de heffing en invordering van markt- en staangeld 2019
- RV 18.0070 Beschikbaar stellen oorbereidingskrediet voor ontwikkeling Entreegebied LBSP
- RV 18.0075 Nota van Uitgangspunten herontwikkeling Pesthuiscomplex ten behoeve van de verkoop door Rijksvastgoed
- RV 18.0008 SRON; beschikbaar stellen van krediet ten behoeve van grondaankoop voor de hoofdvestiging SRON en het verstrekken van een meerjarige tegemoetkoming in de huisvestingslasten aan SRON ter compensatie van hun erfpachtcanon
- RV 18.0017 Bedrijfs- en Pleziervaartuigenverordening Leiden 2017

Programmakosten

Economie bedragen x € 1.000,-		Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Meerjarenraming		
					2025	2026	2027
Ruimte om te ondernemen	Lasten	1.416	2.802	2.940	2.541	2.452	1.737
	Baten	-471	-531	-554	-554	-554	-554
Saldo		946	2.271	2.386	1.988	1.898	1.183
Faciliteren/Stimuleren van ondernemen	Lasten	5.284	5.082	4.312	4.159	3.801	3.679
	Baten	-198	-143	-4	-4	-4	-4
Saldo		5.085	4.939	4.308	4.155	3.797	3.674
Marketing en promotie	Lasten	2.572	3.162	1.733	1.732	1.732	1.732
	Baten	-1.488	-1.419	-1.611	-1.611	-1.611	-1.611
Saldo		1.085	1.742	123	121	121	121
Circulaire Economie	Lasten	1.064	1.754	1.442	1.385	1.315	1.159
	Baten	0	0	0	0	0	0
Saldo		1.064	1.754	1.442	1.385	1.315	1.159
Vitale Binnenstad en Kennisstad	Lasten	0	0	1.481	1.504	1.503	1.503
	Baten	0	0	0	0	0	0
Saldo		0	0	1.481	1.504	1.503	1.503
Programma	Lasten	10.336	12.800	11.908	11.321	10.803	9.809
	Baten	-2.156	-2.094	-2.168	-2.168	-2.168	-2.168
Saldo van baten en lasten		8.179	10.706	9.740	9.153	8.634	7.641
Reserves	Toevoeging	605	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-1.443	-1.023	-50	0	0	0
Mutaties reserves		-838	-1.023	-50	0	0	0
Resultaat		7.342	9.683	9.690	9.153	8.634	7.641

Budgettaire ontwikkelingen

De daling van de lasten en/of de stijging van de baten worden onder andere veroorzaakt door de indexering van budgetten, doorrekening van de kostenverdeelstaat en de kapitaallasten die zijn berekend vanuit het meerjareninvesteringsplan 2024-2027. Beleidswijzigingen met financiële consequenties worden hierna per beleidsterrein toegelicht.

Beleidssterrein ruimte om te ondernemen

De lasten in de begroting 2023 zijn inclusief indexering afgerond € 135.000 lager dan de begroting 2024. Deze daling is exclusief indexering afgerond € 380.000 lager. Het budget voor groene winkelstraten (€ 100.000 in 2023), regisseur bedrijventerreinen (€ 75.000 in 2023), en programma internationaliseren (€ 60.000 in 2023) vervalt in 2024. Gebiedsmanagementbudget voor de ontwikkeling Leiden Bio Science Park neemt met € 125.000 af.

Beleidssterrein faciliteren en stimuleren van ondernemen

Voor het project glasvezel is er € 45.000 (€ 25.000 incl indexering) minder beschikbaar. Het budget voor kennisstad (€ 0,9 miljoen in 2023) is in 2024 naar een nieuwe beleidsterrein 3E vitale binnenstad & kennisstad, verschillen worden daar toegelicht.

Beleidssterrein marketing en promotie

De baten toeristenbelasting nemen met € 125.000 toe tot € 1,5 miljoen. Vanaf 2024 is 70% van deze inkomsten voor citymarketing beschikbaar. In 2022 en 2023 was dit 85%. Voor citymarketing is hierdoor in 2024 € 120.000 (€ 55.000 incl indexering) minder beschikbaar. Het budget voor vitale binnenstad (€ 1,4 miljoen in 2023) is in 2024 naar een nieuwe beleidsterrein 3E vitale binnenstad & kennisstad, verschillen worden daar toegelicht.

Beleidsterrein circulaire economie

De lasten in de begroting 2024 zijn inclusief indexering afgerond € 310.000 lager dan de begroting 2023. Deze daling is exclusief indexering afgerond € 385.000 lager. De beschikbare middelen vanuit het Financieel Perspectief Duurzame Stad (FPDS) voor circulaire economie liepen af. Bij de kaderbrief 2023-2027 is structureel € 150.000 aanvullend beschikbaar gekomen voor de ambitie om landelijk koploper circulaire economie te blijven en € 25.000 vanuit de middelen capaciteit decentrale overheden voor klimaat- en energiebeleid (CDOKE). Het beschikbare budget neemt echter nog af van 2023 naar 2024. Voor circulaire bouw is € 30.000 minder beschikbaar en voor circulair verwaarden (materiaalstromen) is € 355.000 minder beschikbaar.

Beleidsterrein vitale binnenstad & kennisstad

Het budget voor vitale binnenstad (€ 1,4 miljoen in 2023 - 3C) is in 2024 € 485.000 lager, € 340.000 minder voor subsidies vanwege de afbouwregeling van subsidies in 2023 en € 145.000 minder vanuit programmakosten. Het budget voor kennisstad (€ 0,9 miljoen in 2023 - 3B) is in 2024 € 295.000 lager, door incidenteel budget 2023 (museale buitenruimte en Veilige steden) en het nog niet ramen van de bijdragen van de partners van kennisstad (€ 140.000 2023).

Reserves

Reserves programma 3 bedragen x € 1.000,-		Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
Reserve programma Binnenstad P3	Toevoeging	605	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-664	-460	0	0	0	0
Saldo		-59	-460	0	0	0	0
Reserve economische impulsen Kennisstad P3	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-451	-150	0	0	0	0
Saldo		-451	-150	0	0	0	0
reserve grondexploitaties P3	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-50	-50	-50	0	0	0
Saldo		-50	-50	-50	0	0	0
Reserve Duurzame Stad P3	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-21	-363	0	0	0	0
Saldo		-21	-363	0	0	0	0
Reserve Sociaal Domein P3	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-257	0	0	0	0	0
Saldo		-257	0	0	0	0	0
Reserves programma 3		-838	-1.023	-50	0	0	0

In 2024 wordt € 50.000 vanuit de reserve grondexploitatie onttrokken voor deelname aan de Provada.

Investerings

Prestatie	Omschrijving prestatie	Omschrijving investering	Categorie	nieuw / vervanging	Bijdrage derden/ reserves	2024	2025	2026	2027
03A101	Regionale en lokale beleidsontwikkeling	Elektr. installatie centrummarkt 2022	Econ.	V	-	326	-	-	-
03A101	Regionale en lokale beleidsontwikkeling	Elektrische inst vrijdagmarkt Kopermolen	Econ.	V	-	54	-	-	-
03A101	Regionale en lokale beleidsontwikkeling	Elektrische installatie donderdagmarkt	Econ.	V	-	53	-	-	-
03B101	Faciliteren bedrijvigheid, starters en ondernemerschap in Leiden	Reconstructie Diamantplein P3	Maatsch.	V	93	-	-	93	-
03B102	Verbet. Ansl. onderwijs-arbeidsmarkt	Deelname Proof on Concepts(MJB2016 K3.1)		N	-	-	-	-	-
03E101	Vitale binnenstad	Toiletten binnenstad	Econ.	N	-	163	-	-	-
	Totaal programma 3				93	595	0	93	-

In bovenstaand overzicht staan de investeringen zoals deze zijn opgenomen in het investeringsplan 2024-2027. In paragraaf 4.2.2 Investerings wordt de ontwikkeling van de kapitaallasten toegelicht en staat een overzicht met te voteren kredieten.

Subsidies

	subsidiestaat 2023	subsidiestaat 2024
Subsidie saldo	2.164.455	1.830.002

Het volledige subsidie-overzicht is opgenomen in paragraaf 3.2.8 subsidies.

4

Mobiliteit

Mobiliteit

<i>Programmanummer</i>	4
<i>Commissie</i>	Leefbaarheid en Bereikbaarheid
<i>Portefeuille(s)</i>	Klimaat, Mobiliteit & Financiën Wonen, Bouwen & Welzijn

De missie van het programma Bereikbaarheid luidt:

De gemeente Leiden wil duurzaam bereikbaar zijn. De komende jaren wordt ingezet op duurzame mobiliteit, waarbij voetgangers, fietsers en het openbaar vervoer voorrang krijgen. Door de aanleg van een goede hoofdontsluitingsstructuur, het zoeken naar nieuwe innovatieve vormen van vervoer, het optimaal gebruiken van parkeervoorzieningen en het autoluw maken van de binnenstad wil de gemeente Leiden de leefbaarheid, duurzaamheid en bereikbaarheid verbeteren.

Inleiding

De komende jaren worden de mobiliteitsambities zoals opgenomen in de Mobiliteitsnota en de Parkeervisie gerealiseerd. We kiezen nadrukkelijk voor vormen van schoon vervoer, die tegelijkertijd ook weinig ruimte innemen. In de groeiende stad is een overgang naar duurzame vervoersvormen nodig om Leiden als historische Hollandse stad leefbaar en bereikbaar en de luchtkwaliteit op het gewenste niveau te houden. Het is daarbij zoeken naar een goed evenwicht tussen bereikbaarheid, leefbaarheid, duurzaamheid, economische ontwikkeling en verstedelijking. Uitgangspunt bij de inrichting van de openbare ruimte is altijd het verbeteren van de verkeersveiligheid.

Een prettig leefklimaat is belangrijk voor zowel de bewoners als de ondernemers, als ook voor de bezoekers. Leiden zet de komende periode meer in op het verbeteren van het leefklimaat. Dit doen we door het stimuleren van langzaam verkeer en openbaar vervoer, maar ook door het aanwijzen van gebieden waar het verblijven en de voetganger voorop staat. Een goede hoofdstructuur voor het autoverkeer is daarbij van groot belang, zodat op die wegen het autoverkeer afgewikkeld kan worden. Dit komt ten goede aan de verkeersveiligheid en zo ontstaat er in de verblijfsgebieden meer ruimte voor ontmoeten. Maar ook een goede oplossing voor het stallen van fietsen en auto's draagt bij aan het verbeteren van het verblijfsklimaat. Gesteld kan worden dat een goede leefomgeving alleen kan ontstaan als op het gebied van hoofdstructuur, parkeren, langzaam verkeer en openbaar vervoer alles goed geregeld is.

De mobiliteit in de stad verandert

Leiden werkt aan grote infrastructurele projecten die ervoor zorgen dat de stad, ook in de toekomst, bereikbaar en veilig blijft. Met het project Leidse Ring Noord werken Leiden en Leiderdorp aan een betere doorstroming van het verkeer op de Plesmanlaan, Schipholweg, Willem de Zwijgerlaan, Engelendaal en de Oude Spoorbaan. Deze wegen vormen samen met de A4, A44, N446 en de in aanleg zijnde RijnlandRoute de Leidse Ring. De ringstructuur leidt doorgaand verkeer om het stadscentrum van Leiden en de dorpskern van Leiderdorp. Met de Centrumroute, die een belangrijke busroute vormt, maken we de stad geschikt voor Hoogwaardig Openbaar Vervoer. Door een verbetering van de doorstroming verbetert ook de luchtkwaliteit. Ook voor de fiets- en voetganger werken we aan een verbeterde infrastructuur voor zowel de bewegende als stilstaande vervoersmiddelen.

Geparkeerde auto's nemen veel ruimte in, en in Leiden is de ruimte schaars. Die ruimte willen we vooral gebruiken om de leefbaarheid te verbeteren. Daarom werken we aan oplossingen die 'de juiste parkeerder

op de juiste plek' brengen. Bezoekers parkeren zoveel mogelijk in de parkeergarages of op het eigen terrein van de organisatie waar ze te gast zijn, bewoners op loopafstand van hun woning. Waar mogelijk brengen we het aantal parkeerplaatsen op straat terug, zo ontstaat meer ruimte voor bijvoorbeeld de voetganger, groen en fietsparkeren. We stimuleren de overgang van "bezit" naar "deelgebruik", denk daarbij aan deelauto's en deelbakfietsen. Steeds meer auto's rijden elektrisch en we versterken de laadinfrastructuur.

Autoluwe Binnenstad

We verbeteren met de Agenda autoluwe binnenstad de leefbaarheid, het ondernemersklimaat en de toegankelijkheid in de binnenstad. De grachten uit de Gouden Eeuw zijn niet ontworpen voor doorgaand autoverkeer en de middeleeuwse straten rondom de Pieterskerk of de Hooglandse kerk zien we het liefst autovrij. Vanaf het station creëren we een groene loper naar het kernverblijfsgebied.

We versterken de kwaliteit van de openbare ruimte doordat er langzaam minder ruimte nodig is voor de geparkeerde auto's op straat. Het doorgaande verkeer rijdt niet meer door de binnenstad. De binnenstad blijft uiteraard wel goed bereikbaar voor de bezoekers aan de stad en voor de bevoorrading. Dat straks ook nog nul-emissie wordt uitgevoerd. Zo zorgen we voor schonere lucht en minder geluid. En daarmee blijft het in de binnenstad prettig en veilig vertoeven en wordt het leefklimaat voor bewoners gewaarborgd.

Programma Leiden Duurzaam Bereikbaar

Leiden staat voor een grote opgave om een forse uitbreiding van functies te realiseren in een dichtbevolkte stad, waar de ruimte schaars is. Daarnaast is de ambitie om de leefbaarheid te verbeteren door te investeren in groen en duurzaamheid. Bereikbaarheid en mobiliteit vormen daarin de ruggengraat van de stad.

Om de groeiende verkeersstromen in goede banen te leiden, is beleid geformuleerd in de vorm van een mobiliteitsnota. De uitwerking en uitvoering ervan is opgenomen in het programma Leiden Duurzaam Bereikbaar 2020-2030. Passend daarbij is het programma waarbinnen aan meerdere thema's wordt gewerkt: Fietsstad, De Ring, Duurzame Mobiliteit en Bereikbaarheid.

De daadwerkelijke uitvoering van de thema's dan wel programmaonderdelen gebeurt in projecten. In het programma zijn o.a. bereikbaarheidsprojecten als de Leidse Ring Noord, de Centrumroute en de Rijnlandroute opgenomen. Daarnaast zijn diverse fiets(parkeer) projecten vastgesteld ter stimulering van het fietsverkeer. Het programma staat uiteraard niet op zichzelf, maar moet in verband gezien worden met andere vraagstukken die in Leiden spelen. Met name de verstedelijkingsopgave, klimaatadaptatie en energietransitie, zijn onderwerpen die evenals mobiliteit en bereikbaarheid een fors beslag leggen op niet alleen de schaarse ruimte in Leiden, maar ook op de schaarse financiële middelen en moeten alleen daarom al noodzakelijkerwijs in samenhang worden bekeken en opgepakt.

Beleidsterrein 4A Duurzame Mobiliteit

Wil Leiden nu en in de toekomst bereikbaar blijven, ook met een groei in aantal inwoners en arbeidsplaatsen, is het noodzakelijk dat er een verschuiving plaats vindt in vervoerswijze van auto naar fiets, lopen en openbaar vervoer. Voor de leefbaarheid in de stad is het belangrijk dat de noodzakelijke gemotoriseerde vervoersbewegingen plaatsvinden met minder milieu belastende vervoersmiddelen, de zogenaamde zero emissie voertuigen.

Doelen en prestaties bij 4A Duurzame Mobiliteit

Doel	Prestatie
4A1 Verduurzaming Mobiliteit	4A1.1 Beïnvloeding modal shift ten gunste van fiets, voetganger en openbaar vervoer
	4A1.2 Stimuleren verduurzaming personen- en goederenvervoer
	4A1.3 Invoering zero-emissie stadslogistiek

4A1.1 Beïnvloeden modal shift ten gunste van fiets, voetganger en openbaar vervoer

Leidenaren en bezoekers aan de gemeente gebruiken vervoermiddelen voor hun verplaatsing. De verhouding tussen het gebruik van deze vervoermiddelen (modaliteiten) wordt de modal split genoemd. Bijvoorbeeld: 45% van de mobilisten gebruikt de fiets. Een verschuiving tussen de modaliteiten wordt de modal shift genoemd. We streven naar het vergroten van het aandeel duurzame en gezonde vervoerswijzen lopen, fietsen en openbaar vervoer. In veel van onze maatregelen zit impliciet ook deze doelstelling. Sommige maatregelen gaan echter expliciet over het beïnvloeden van de modal split.

Zo vergroten wij het keuzeaanbod in de vervoersketen door ook in 2024 samen met de aanbieders in te zetten op een goed aanbod aan deelauto's verspreid over stad. Tevens zetten we in op de deelbakfiets en faciliteren we de forens met parkeerfaciliteiten aan de randen van de stad (P+R) in combinatie met onder andere de deelfiets. Dankzij de inzet van de mobiliteitsmakelaar en een logistiek makelaar worden de lijnen met het bedrijfsleven verkort en kan met hun inzet snel met het bedrijfsleven worden geschakeld op thema's als de zakelijke elektrische deelauto, stadsdistributie, invoering nul-emissiezone stadsdistributie en parkeren. Ook zetten we samen met een mobiliteitsmakelaar in op een alliantie met werkgevers om duurzaam mobiliteitsgedrag te bevorderen, zoals in het Bio Science Park in het kader van de autoluwe binnenstad. In 2024 zetten we zowel de mobiliteitsmakelaar, als de logistiek makelaar in op verdere uitbouw van deze allianties.

Autoluwe binnenstad

In onze historische binnenstad genieten we van ons rijke verleden en bouwen we verder aan onze toekomst. Om ervoor te zorgen dat onze binnenstad nu, straks en later een nog fijnere plek wordt, heeft de gemeente samen met de stad de 'Agenda Autoluwe Binnenstad' opgesteld. De binnenstad is niet gebouwd voor veel verkeer of veel geparkeerde auto's. Omdat Leiden naar verwachting blijft groeien qua inwoners, bezoekers, studenten en werknemers, willen we de ruimte zo goed mogelijk besteden. De ruimte die er is, delen we daarom anders in. Het versterken van de kwaliteiten van een economische vitale en leefbare Leidse binnenstad met een kwalitatief hoogstaande (historische) openbare ruimte is één van de belangrijkste ambities van ons gemeentebestuur. We versterken deze kwaliteit verder door de binnenstad Autoluwe te maken waarmee ruimte ontstaat voor extra groen en de luchtkwaliteit verbetert, zodat de leefbaarheid verbetert. Voor iedereen. Daarnaast zetten we in op het stimuleren van fietsen, lopen en gebruik van openbaar vervoer en deelmobiliteit. Tegelijkertijd zorgen we voor voldoende parkeerruimte, zodat de stad toegankelijk, bereikbaar en woonbaar blijft.

Door inzet op overgang naar fiets, voetganger en openbaar vervoer ontstaat ruimte voor vergroenen. Ook dat is onderdeel van de agenda autoluwe binnenstad. Deze projecten dragen bij aan de doelen geformuleerd in programma 5.

Projecten in de programma's Autoluwe binnenstad en Leiden duurzaam bereikbaar

Project	(Eerstvolgend) raadsbesluit	Start uitvoering
P+R Mendelweg	n.v.t.	Q3 2024
Herinrichting Noordeinde	n.v.t.	Q1 2024
Herinrichting Kaasmarkt	Q1 2025 (Uitvoeringsbesluit)	Q1 2026
Verkenning ontdeppen Kort Rapenburg	Q2 2024	n.t.b.

4A1.2 Stimuleren verduurzaming personen- en goederenvervoer

Duurzame mobiliteit draagt bij aan een leefbare binnenstad. De meest gebruikte manier van verplaatsen met de veelal fossiel aangedreven auto, is niet duurzaam en een belangrijke veroorzaker van de uitstoot van verontreinigende stoffen als CO₂, fijnstof en NOx. Ook neemt de auto veel ruimte in beslag; ruimte die we ook nodig hebben voor groen, klimaatadaptatie, fietser, voetganger en OV gebruik. De inzet op efficiënt en duurzaam vervoer is noodzakelijk om de leefbaarheid en de economische activiteit in de binnenstad te kunnen garanderen. Naast inzet op de transitie van autogebruik naar fietsgebruik, openbaar vervoer gebruik en lopen (korte afstand) gaat het daarbij ook om de transitie van noodzakelijk gemotoriseerd autoverkeer naar emissieloos (deel)verkeer. Daarbij geldt de transitie in brede zin voor het personenvervoer en het goederenvervoer. Voor het goederenvervoer wordt daarbij ingezet op duurzaam (emissieloos), anders (kleinschalig op de last mile, vervoer over water) en minder bewegingen (meer gebundeld). Als convenantpartner van Zuid-Holland Bereikbaar en in Holland Rijnland verband wordt met publieke en private partners samengewerkt om de duurzame bereikbaarheid van de regio te verbeteren.

Laadinfrastructuur

We stimuleren elektrisch rijden door het faciliteren van publieke laadpalen en laadpleinen in de openbare ruimte. De laadpalen zijn niet alleen bedoeld voor de realisatie van de nul-emissiezone, maar ook om de transitie te bevorderen naar duurzaam en schoon rijden onder bewoners en medewerkers in de gemeente Leiden. Daarbij werken we samen in Zuid-Holland met de provincie en regio zodat een dekkend netwerk van (snel-) laadinfra ontstaat. Ook wordt dankzij twee rijkssubsidies vanaf het tweede kwartaal 2023 ingezet op de realisatie van bouwstroompunten in 2024 en het mede beschikbaar stellen van evenementenstroom voor laadstroom. Tenslotte worden ook (elektrische) deelauto initiatieven ondersteund en gefaciliteerd.

Deelmobiliteit

We zetten ons beleid op het gebied van de deelauto voort in 2024, dat wil zeggen dat autodate parkeerplaatsen (op aanvraag) ruimhartig worden gefaciliteerd. In 2024 willen we inzetten op de realisatie van wijk/minihubs, zoals de combinatie van een deelauto met deel(bak)fiets. Vanaf de tweede helft van 2023 en in 2024 streven we naar de uitrol van de deelbakfiets. Ook onderzoeken we of en hoe we deelmobiliteit in gebiedsontwikkeling kunnen stimuleren.

Projecten in de programma's Autoluwe binnenstad en Leiden duurzaam bereikbaar

Project	(Eerstvolgend) raadsbesluit	Start uitvoering
Kentekenregistratie (t.b.v. autoluwe binnenstad en duurzame mobiliteit)	n.v.t.	Pilot is gestart in Q2 2023, vervolg n.t.b.

4A1.3 Invoering zero-emissie stadslogistiek

In het kader van het convenant stadsdistributie 071 wordt nauw met stakeholders en lokaal bedrijfsleven toegewerkt aan het inrichten en opzetten van een duurzaam stedelijk distributiesysteem. Het einddoel is een emissievrije zone voor stedelijke distributie in de binnenstad (inclusief Stationsplein voorzijde) in 2025. In de periode 2022 -2024 werken we samen met de partners verder aan het verduurzamen van de stedelijke logistiek over de weg en het water, ons eigen wagenpark en het inkoopproces in het algemeen. Daartoe is met de partners een communicatieplan zero emissie opgesteld met inzet op nieuwsbrieven, social media, websites, podcasts, ambassadeurs en bijeenkomsten. Specifiek wordt in 2024 samen met Bereikbaar Zuid-Holland volop ingezet op communicatie en bewustwordingscampagnes zoals via bijeenkomsten, de website doehetzero.nl en bevoorraden zonder CO₂ uitstoot. Ook worden aan ondernemers gratis adviezen en probeertegoeden aangeboden.

Momenteel lopen veel projecten en pilots op nul-emissie gebied zoals nul-emissie bouwlogistiek (bouwafval) over water (Universiteit en Zijlpoort), het beschikbaar stellen van evenementenstroom als laadstroom (zoals op Bakkerplein), gebundeld leveren aan lokale horeca (binnenstad), nul-emissie afval inzamelen etc. Ook komen steeds meer nul emissiediensten in Leiden beschikbaar. Onderdeel van de nul-emissiezone is ook het handhavingsproces, waarvoor ANPR (kentekenregistratie) camera's worden ingezet. Deze camera's dienen een dubbel doel, met de camera's wordt ook gehandhaafd in het kader van de autoluwe binnenstad. Op drie plekken in de stad (Breestraat, Langebrug en Campus Yours) worden deze camera's en het achterliggende systeem beproefd in de periode april 2023 - april 2024.

2024 Staat in het teken van uitbreiding/uitrol van het kentekenregistratie systeem voor de handhaving van de nul-emissie zone, de vaststelling van het ontheffingenbeleid en het verkeersbesluit zero-emissie zone (uiterlijk tweede kwartaal 2024). Voor goede bestuurlijke besluiten dient het Rijk ook helderheid en duidelijkheid te scheppen in het landelijke ontheffingenbeleid, de verwerking via het centrale loket ontheffingen en voldoende en veelvuldige landelijk communicatie over zero-emissie. De gemeente heeft een brandbrief naar het Rijk gestuurd waarbij zij het Rijk dringend verzoekt om aan deze punten te voldoen, met specifieke aandacht voor de zorgen die bij ondernemers leven.

Effectindicatoren bij 4A Duurzame mobiliteit

Effectindicator	Realisatie	Streefwaarden				Bron
		2024	2025	2026	2027	
Doel 4A1 Verduurzaming Mobiliteit						
4A1.a Percentage bewoners dat lopend, per (brom/snor)fiets, scooter of openbaar vervoer naar werk, opleiding, binnenstad of winkels gaat	86% (2019) 83% (2021) 85% (2023)		>85%		>90%	Stads- en wijkenquête
4A1.b Percentage bewoners dat tevreden is over de hoeveelheid laadinfrastructuur in de buurt	nulmeting: 2023*		>75%		>75%	Stads- en wijkenquête
4A1.c Percentage huishoudens dat gebruik maakt van een deelautosysteem	3% (2019) 3% (2021) 6% (2023)		>7%		>8%	Stads- en wijkenquête
4A1.d Duurzaamheidsscore CROW totaal	Voldoende (2019) Voldoende (2020) Voldoende (2021)	voldoenc	voldoenc	voldoenc	voldoenc	CROW
4A1.e Gemiddeld rapportcijfer op de vraag "Hoe prettig vindt u het om in uw buurt te wonen" voor de buurten Binnenstad noord en zuid tezamen"	2019: 8,2 2021: 8,1 2023: 8,0		>8		>8	Stads- en wijkenquête

*) Er waren te weinig respondenten met een elektrische auto voor de nulmeting.

Een overzicht van realisatie- en streefwaarden van de indicatoren (ook uit vorige begrotingen) staat op [Leiden in Cijfers](#).

Beleidsterrein 4B Bereikbaarheid

Een goede bereikbaarheid is van belang voor de economie van een stad. Voor de leefbaarheid in een stad is het belangrijk dat het autoverkeer gebundeld wordt op goed ingerichte hoofdroutes, zodat de verblijfsgebieden ontlast worden. Ook een goede hoofdstructuur voor het fietsverkeer is van belang. In de Mobiliteitsnota is de structuur van het toekomstige hoofdwegennet voor het autoverkeer en het wegennet voor het fietsverkeer opgenomen.

Doelen en prestaties bij 4B Bereikbaarheid

Doel	Prestatie
4B1 Verbeteren bereikbaarheid	4B1.1 Verbeteren bereikbaarheid voor voetgangers
	4B1.2 Verbeteren bereikbaarheid fiets
	4B1.3 Verbeteren openbaar vervoer
	4B1.4 Waarborgen doorstroming
	4B1.5 Verbeteren parkeeraanbod

4B1.1 Verbeteren bereikbaarheid voor voetgangers

Iedereen is op een bepaald moment in zijn verplaatsing voetganger. Het beleidsprogramma voetganger, dat in 2021 is vastgesteld, geeft richting aan onze ambities en draagt bij aan het versterken van de positie van de voetgangers in het mobiliteitssysteem. In de mobiliteitsnota is opgenomen dat we streven naar een modal shift van auto naar duurzame vervoerswijzen als fiets, openbaar vervoer en voetganger. In het beleidsprogramma voetganger zijn de uitgangspunten uit de Mobiliteitsnota verder uitgewerkt. Deze uitgangspunten zijn:

- Een fijnmazig netwerk en continuïteit in routes;
- Passende maatvoering daar waar grote stromen voetgangers zijn;
- Inclusiviteit en lopen;
- Beleving en kwaliteit van routes;
- Voetganger in de ketenverplaatsing.

Met duurzame beleidsdoelen uit het beleidsprogramma voetganger 2020-2030 spelen we in op de actuele vraagstukken. We willen hiermee dat mensen meer kiezen voor de fiets, voet en het openbaar vervoer dan de auto.

Langs drukke wegen zijn veilige trottoirs, kruispunten en oversteekplaatsen vereist. Vanuit het ontwerpproces is een eenduidig kader nodig voor de toepassing van oversteekplaatsen: een oversteekwijzer. Dit zijn beleidsregels over de afweging tussen oversteekplaatsen en zebra's. De oversteekwijzer zal in 2024 worden vastgesteld.

Ruimte op straat

Een van de middelen om de binnenstad gezonder, prettiger en leefbaarder te maken is het weghalen van parkeerplaatsen op locaties waar de leefbaarheid onder druk staat. Het betreft bijvoorbeeld smalle historische straten waar het parkeren ten koste gaat van een plek voor de voetganger, of geparkeerde auto's pal voor een raam van een woonhuis. Door het weghalen van parkeerplaatsen ontstaat er ruimte voor verblijven, groen of fietsparkeren. Het uitgangspunt bij het omvormen van de parkeerplaatsen is altijd dat er meer ruimte voor de voetganger ontstaat. Dit kan ook betekenen dat we maatregelen treffen die indirect meer ruimte voor de voetganger oplevert, door bv op een parkeerplaats fietsvoorzieningen te realiseren waardoor er geen / minder fietsen op de stoep geparkeerd worden. Parkeerplaatsen worden enkel weggehaald als de parkeerdruk dit toestaat. Het project "ruimte op straat" zal de komende jaren zorgen voor het omvormen van deze parkeerplaatsen. Voor 2024 staan de omvorming van autoparkeerplaatsen in de straten in de omgeving van het Noordeinde en de parkeerplaatsen van de Tweede Binnenvestgracht op de planning om zo ruimte te maken op de trottoirs voor voetgangers.

Projecten in de programma's Autoluwe binnenstad en Leiden duurzaam bereikbaar

Project	(Eerstvolgend) raadsbesluit	Start uitvoering
Herinrichting Koepoortsbrug / Jan van Houtkade	n.v.t.	Q4 2024
Ruimte op straat	n.v.t.	Doorlopend
Afsluiting Turfmarkt en Herinrichting Turfmarkt, Prinsessekade, Kort Rapenburg	Q2 2026 (Uitvoeringsbesluit)	Q1 2027

4B1.2 Verbeteren bereikbaarheid fiets

Op 15 december 2020 is het Beleidsprogramma Fiets 2020-2030 vastgesteld door de gemeenteraad. Met nieuwe beleidsdoelen gericht op fietsparkeren, fietsroutes en fietsgedrag, spelen we in op de actuele vraagstukken. We willen dat mensen meer kiezen voor de fiets en het openbaar vervoer dan voor de auto. Ook de eventuele inzet van deelfietsen kan hieraan bijdragen. We verwachten in 2030 40% meer fietsers door de toename van het aantal inwoners, werknemers, studenten, bezoekers en reizigers van het openbaar vervoer. Daarbij zorgt ook de verdere ontwikkeling van de elektrische fiets, als alternatief voor de auto, de leasefiets en een gezondere levensstijl van inwoners voor meer fietsgebruik. De veiligheid van onze fietsers staat altijd bovenaan, maar ook comfortabele, directe en aantrekkelijke fietsroutes dragen bij aan meer fietsgebruik. We willen dat de kinderen in Leiden zelfstandig kunnen deelnemen aan het verkeer. Daarom verbeteren we de fietsroutes en zorgen we voor meer fietsparkeervoorzieningen, waaronder fietsenstallingen. In Leiden zetten we de Fiets op 1! Hierbij werken we samen met de regiogemeenten, provincie Zuid-Holland en op landelijk niveau met de andere fietsgemeenten, die gaan voor een 10 (F10 gemeenten) en Tour de Force.

Naast voorzieningen zoals extra fietsenstallingen is het van groot belang het fietsnetwerk te verbeteren en uit te breiden om de huidige fietsers beter te faciliteren. We bereiden ons daarbij ook voor op de toekomstige groei van het aantal fietsers.

Het fietsnetwerk in Leiden moet veilig, direct, samenhangend, comfortabel en aantrekkelijk zijn. Zo moet bijvoorbeeld de breedte van fietspaden afgestemd zijn op het aantal fietsers in de spits. Fietsroutes worden bij voorkeur uitgevoerd in rood asfalt zodat ze herkenbaar en comfortabel zijn en liggen bij voorkeur in een aantrekkelijke omgeving. De fietser, het fietsen en de fiets zijn uitgangspunt bij de inrichting van nieuwe infrastructuur.

De verbeteringen aan het fietsnetwerk zijn zeer divers, van kleine aanpassingen ter verbetering van het comfort en veiligheid op een route (quick wins), tot aanleg van ontbrekende schakels en als onderdeel van reconstructies en wijkvervangingen.

Projecten in de programma's Autoluwe binnenstad en Leiden duurzaam bereikbaar

Project	(Eerstvolgend) raadsbesluit	Start uitvoering
Afsluiting Rijnzichtbrug en herinrichting Morsweg	Q4 2024 (Uitvoeringsbesluit)	Q4 2025
Fietsroute Potgieterlaan	n.v.t.	Q1 2025
Fietsstraat Nachtegaallaan	n.v.t.	Gereed in okt 2023
Fietsroute Zoeterwoudseweg en Vrijheidslaan	n.v.t.	Gereed 2023
Fietsroute Agaatlaan	n.v.t.	Q1 2025
Fietspoort Spanjaardsbrug	Q4 2023/Q1 2024 (Kaderbesluit)	Q1 2026
Kruispunt Blauwe Tramstraat/Haagweg	n.v.t.	Q2 2024
Fietsmaatregelen Stevenshof	n.v.t.	Uitvoering gestart in 2023

4B1.3 Verbeteren openbaar vervoer

Leiden heeft een uitstekende aansluiting op het landelijke openbaar vervoersnetwerk. Ons centraal station is het zesde station van Nederland. Ook de stations De Vink en Lammenschans worden goed gebruikt. Lijn 400 tussen Leiden en Zoetermeer is de drukste R-net lijn in Zuid-Holland.

Voor Leiden is een aantal verbeterpunten wenselijk en belangrijk. Voor het oplossen van deze punten werken we samen met collega overheden en andere partners (zoals de MIRT-verkenning Leiden Centraal). We investeren in de fietsbereikbaarheid van de Leidse stations. We verkennen met alle relevante partners de verbeteringen op de OV-knooppunten en het spoor, zowel richting Den Haag / Rotterdam, Amsterdam/Haarlem als richting Utrecht.

Bussen moeten elektrisch en comfortabel zijn en frequent rijden. De gemeente maakt de komende jaren de bushaltes voor iedereen toegankelijk, zodat we werk maken van een inclusieve stad, die voor iedereen bereikbaar is. Er zijn forse investeringen nodig om de groei en schaa sprong van het openbaar vervoer te kunnen realiseren. Dit pakken we op in Holland Rijnland verband, met de provincie en met het Rijk.

Het streven is om de kwaliteit van het openbaar vervoer in de Leidse regio op een hoogwaardig niveau te brengen, waarbij zowel de drukke woon-werk routes hoogfrequent en snel bediend worden, als ook het onderliggende netwerk op voldoende niveau gehouden wordt.

In het voorjaar van 2024 worden de resultaten van het onderzoek naar de HOV-corrridor Leiden – Noordwijk en het onderzoek naar de mogelijk doorstromingsmaatregelen op de corridor Leiden – Zoetermeer verwacht. In dit laatste onderzoek worden ook de kansen voor een BRT-systeem (bus rapid transit) onderzocht.

We onderzoeken de mogelijkheid om het gebruik van het OV door mensen met een beperking te stimuleren. Hiermee blijven de mensen zelfstandig mobiel en hoeven ze minder gebruik te maken van de regiotaxi.

Nieuwe concessie

In het voorjaar van 2022 is de aanbesteding van een nieuwe concessie 2024 - 2034 weer opgestart. Leiden heeft, samen met de regiogemeenten en de gemeenten uit de regio Midden-Holland, input geleverd voor de nieuwe concessie. Het verlenen van de OV-concessie is de verantwoordelijkheid van de provincie Zuid-Holland. De provincie besluit welke wensen en eisen er worden opgenomen in het programma van eisen. Tevens worden lopende OV-projecten en infrastructurele projecten in Leiden getoetst op onze openbaar vervoerambitie. Eind juni 2023 is de concessie verleend aan de nieuwe vervoerder. In 2024 zullen provincie, als opdrachtgever van het openbaar vervoer, en de gemeente, in haar rol als wegbeheerder, voorbereidingen treffen voor de start van de nieuwe concessie in 2024.

Spoor

Om de Leidse ambitie op het spoor te kunnen realiseren wordt er gewerkt aan de positionering van Leiden in langlopende beleidsinitiatieven in het spoornetwerk van de Randstad. Hiervoor is aansluiting gevonden bij onder andere het Programma Hoogfrequent Spoor, programma's die in het kader van het Programma Mobiliteit & Verstedelijking (MoVe) van de Metropoolregio Rotterdam-Den Haag (MRDH) worden opgesteld, de lange termijn spooragenda (Toekomstbeeld OV 2040) en de spoorconcessie. Leiden is sinds 2021 bestuurlijk vertegenwoordigd in de Programmaraad MoVe op het onderwerp spoor. Er is samen met de andere MoVe-partners een organisatie geformeerd, die nu werkt aan de OV-knoop. Daarnaast verkennen we samen met onder meer de provincie Zuid-Holland wat de lange termijn oplossingen zijn voor de succesvolle lijn 400 Leiden – Zoetermeer. Samen met de provincie Zuid-Holland, provincie Utrecht en de gemeente Utrecht werken wij aan de verbetering van het spoor Leiden-Utrecht. In de dienstregeling 2022 (december 2021) is in de brede spits 4x per uur in beide richtingen tussen Leiden en Utrecht ingesteld. Momenteel werken we aan het invoeren van 4x per uur gedurende de gehele dag. Naar verwachting wordt in 2024 duidelijk onder welke condities dit kan.

Toegankelijkheid

De gemeente werkt doorlopend aan het toegankelijk maken van bushaltes. Ook in 2024 worden tientallen haltes toegankelijk gemaakt voor iedereen, zodat we werk maken van een inclusieve stad die voor iedereen bereikbaar is. Dit gebeurt door geleidenlijnen op en naar de haltes aan te brengen en de instap te vergemakkelijken. De laatste haltes worden in een aantal projecten aangepast.

Stationsgebied

Het stationsgebied van Leiden is de toegangspoort van onze stad en hét OV-knooppunt dat de regio verbindt met de rest van het land. Station Leiden Centraal is het zesde station van Nederland en bedient een regio, die doorgroeit naar 400.000 inwoners. Dit zorgt in de toekomst voor een sterke groei van de reizigersstromen van openbaar vervoer, fiets en voetganger. Om deze groei te kunnen blijven faciliteren is een sprong nodig in kwaliteit en capaciteit van het ov-knooppunt. Dat doen we als onderdeel van de totale ontwikkeling van het stationsgebied met een flink programma van woningbouw en kantoren.

De ontwikkeling van knooppunt Leiden Centraal is onderdeel van de MIRT*-Verkenning Oude Lijn, waarin de capaciteit van spoorlijn en nieuwe en bestaande stations tussen Leiden en Dordrecht wordt vergroot ten behoeve van woningbouwontwikkeling in heel de provincie. In Leiden werken we hiervoor samen met Rijk, provincie, NS, ProRail en LUMC. Uiteraard worden ook omgevingspartijen en belanghebbenden bij de MIRT-verkenning betrokken. De MIRT-verkenning is in 2023 opgestart en zal naar verwachting in 2025 worden afgerond met een gezamenlijke voorkeursbeslissing van de projectpartners over de toekomstige inrichting van het stationsgebied binnen het scopegebied van de MIRT-verkenning. Daarna volgt de planuitwerking waarin de verschillende deelprojecten in het stationsgebied verder worden uitgewerkt.

Binnen de scope van de MIRT-verkenning wordt gekeken naar verschillende onderdelen, zoals het fietsparkeren, inrichting en locatie van het busstation, capaciteit van het reizigersdomein in het treinstation, het verbinden van stads- en zeezijde van het spoor, de ontwikkeling van woningbouw, kantoren en voorzieningen en belangrijke randvoorwaarden als duurzaamheid, verkeersveiligheid en toegankelijkheid.

*) MIRT = Meerjarenprogramma Infrastructuur Ruimte en Transport

Projecten in de programma's Autoluwe binnenstad en Leiden duurzaam bereikbaar

Project	(Eerstvolgend) raadsbesluit	Start uitvoering
Verbeteren toegankelijkheid OV haltes	n.v.t.	doorlopend
HOV halte Groenord	n.v.t.	2024

4B1.4 Waarborgen doorstroming

Zich goed kunnen verplaatsen is belangrijk voor de stad, vanuit sociaal en economisch perspectief. De gemeente spant zich daarom in te voorzien in infrastructuur die het verkeer naar behoren kan verwerken. Met andere woorden, om de bereikbaarheid in de stad te waarborgen.

In de huidige situatie is er in Leiden sprake van een fors belast wegennet. Dit zorgt gedurende delen van de dag voor aanzienlijke vertragingen. De toenemende verstedelijking zal bovendien zorgen voor een toename van de hoeveelheid verkeer. Zowel vanwege de bestaande situatie als vanwege de verstedelijking zijn er daarom verbeteringen nodig van de infrastructuur.

Bij bereikbaarheid dient gedacht te worden aan alle vervoerwijzen. Zeker in het stedelijk wegennet hebben deze een sterk verband met elkaar. Verreweg de meeste wegen in Leiden worden gebruikt door de fietser, voetganger, auto en ook de bus. Infrastructurele maatregelen hebben dan ook in veel gevallen effect op alle vervoerwijzen. Daarom wordt met een integrale blik gekeken naar het wegennet om zo de juiste projecten uit te voeren. Bij de uitvoering ervan wordt de verschillende beleidsambities meegenomen, zoals het stimuleren van duurzame vervoerwijzen.

Tegelijk is als basis voor het wegennet het noodzakelijk ook te investeren in maatregelen om meer autoverkeer te kunnen verwerken. Dit kan het geval zijn vanwege grote overlast op locaties die overbelast zijn. Dit gaat ook ten koste van de verkeersveiligheid. Daarnaast is het belangrijk een aantal vlotte verbindingen te hebben voor het autoverkeer, zoals de Leidse Ring, zodat het autoverkeer zich hier concentreert en er zo minder auto's elders rijden. Hier rijden ook vaak lijnbussen, waarvoor een vlotte en betrouwbare reistijd belangrijk is. Voor deze drukke wegen is het belangrijk tegelijk ook te voorzien in goede oversteekvoorzieningen en een goede inpassing.

Verreweg de meeste wegen in de stad zijn overigens rustige woonstraten. Daar is een eenvoudige inrichting meestal voldoende en kunnen fietser en auto gebruik maken van dezelfde ruimte. Daarbij geldt een snelheidslimiet van 30 km/h. Er is in Leiden nog een aantal wegen van een dergelijk type waar nog een limiet van 50 km/h geldt. We werken aan een verlaging van de snelheid op deze wegen. Een hogere limiet zal dan alleen nog gelden op de ontsluitende wegen in de stad.

De basis die bepaalt welke projecten te realiseren vanuit bereikbaarheid is de Mobiliteitsnota. Zo werkt de gemeente aan verschillende infrastructurele projecten om de verkeersveiligheid, leefbaarheid en bereikbaarheid van Leiden te verbeteren. Ook vinden diverse studies plaats om te onderzoeken welke maatregelen mogelijk en nodig zijn. Een van de studies die in 2024 wordt uitgevoerd is de corridorstudie Rijnsburg-Leiden.

Naast deze projecten werken we met de inzet van verkeersmanagement dagelijks aan efficiënt en veilig gebruik van het Leidse mobiliteitsnetwerk.

Verkeersmanagement

Met de inzet van verkeersmanagement sturen en geleiden we het verkeer in de stad, zodat Leiden ook in 2024 goed bereikbaar blijft.

- Verkeersmanagement draagt bij aan verandering van de model shift door weggebruikers te stimuleren bepaalde routekeuzes te maken. We zorgen er bijvoorbeeld voor dat de wachttijd bij verkeerslichten van regionale fietsroutes kort is. Ook zien wij erop toe dat de doorstroming van het HOV en OV optimaal functioneert in relatie tot het overige wegverkeer;
- Vanuit regulier onderhoud aan de verkeerssystemen wordt in 2024 bij geregelde kruispunten verkeerskundig beheer uitgevoerd om de verkeersdoorstroming te beheersen. Dit doen wij door monitoring en bijsturing. Hiervoor maken wij gebruik van TomTom beeldmateriaal en een verkeersmonitoringsysteem, die gedetailleerd en actueel inzicht geeft over verkeersstromen aan de hand van verkeersdata uit de verkeerslichten. Jaarlijks worden meerdere verkeersregelininstallaties verkeerskundig geanalyseerd en waar nodig wordt een optimalisatie uitgevoerd;
- De verkeersdata gebruiken we onder andere om te bepalen wanneer en hoe laat er op de weg gewerkt mag worden om daarmee Leiden bereikbaar te houden. Daarnaast gebruiken we de verkeersdata voor het opstellen en bijstellen van omleidingsplannen bij werkzaamheden en voor evenementen. Ook voor het ontwikkelen van mobiliteitsbeleid wordt de data uit het verkeersmonitoringsysteem gebruikt;
- Binnen Verkeersmanagement maken we verkeersregelscenario's vanuit de Verkeerscentrale als blijkt dat afsluitingen en wegomleidingen effecten hebben op de doorstroming. Deze verkeersregelscenario's worden gebruikt om verkeersregelingen in een bepaalde periode automatisch aan te passen. Tijdens een actieve verkeersregelscenario monitoren we de verkeersdoorstroming om de bereikbaarheid te garanderen;
- Om de betrouwbaarheid en verkeersveiligheid van het Leidse wegennet te waarborgen, plegen wij preventief en correctief technisch onderhoud aan de verkeerssystemen (verkeerscentrale, verkeersregelininstallaties, pollers en camera's). Bij defecte detectielussen of andere technische mankementen doen we vanuit de Verkeerscentrale verkeerskundige aanpassingen in de verkeersregeling om de doorstroming te waarborgen en de verkeersveiligheid te garanderen;
- Verkeersregie richt zich op de veiligheid van het verkeer, verkeersdoorstroming en uitvoering van de werkzaamheden. Verkeersregie zorgt ervoor dat de stad bereikbaar blijft tijdens de bouw van grote (infrastructurele) projecten. De stad mag immers niet op slot gaan. Daarom is het maken van goede plannings en een goede afstemming met de hulpdiensten van groot belang. Naast werken die aan de weg of het water plaatsvinden houdt verkeersregie zich ook bezig met andere activiteiten die ingrijpen op de beschikbaarheid en de werking van de weg, zoals kabels en leidingen, rioolwerkzaamheden, evenementen en bouwlocaties. Ook draagt verkeersregie elk jaar bij aan het afwikkelen van het verkeer bij de terugkerende grote Leidse evenementen. Zoals bijvoorbeeld 3 Oktober en de Leiden Marathon maar ook de kerstmarkt op het water van de Nieuwe Rijn.

Projecten in de programma's Autoluwe binnenstad en Leiden duurzaam bereikbaar

Project	(Eerstvolgend) raadsbesluit	Start uitvoering
Kaderbesluit Afsluiting Rijnzichtbrug en Turfmarkt en vervolgprojecten	Q2 2024 (Kaderbesluit)	Project wordt na raadsbesluit opgedeeld in meerdere deelprojecten
Leidse Ring Noord	Q3 2024 (Kaderbesluit Schipholweg West) Q4 2024 (Uitvoeringsbesluit tracé WdZ-laan)	Q3 2025 (Schipholweg West; afhankelijk van integrale planning) Q1 2027 (WdZ-laan) Q1 2024 (tracé Plesmanlaan) Q2 -2024 (Engelendaal/Oude Spoorbaan)
Rijnlandroute – Europaweg tot en met Lammenschansplein	n.v.t.	Q4 2024 (N206-Europaweg)
Reconstructie Churchillaan	Q2/Q3 2024 (Kaderbesluit)	n.t.b.
Herinrichting Hoge Rijndijk	Q1 2025 (Uitvoeringsbesluit)	Q1 2027
Noord-Zuid Verbindingsas	Q2 2024 (Kaderbesluit NZVA lange termijn, afhankelijk van resultaten verkeersonderzoek)	Q3 2023/Q1 2024 NZVA korte termijn maatregelen Q3 2026 NZVA lange termijn
Kruispunt Hoge Rijndijk/Willem van der Madeweg	Q4 2024	Q3 2026

4B1.5 Verbeteren parkeeraanbod

Om Leiden aantrekkelijk te houden om in te wonen, werken en verblijven en als vestigingsplaats voor bedrijven is het noodzakelijk om integraal parkeerbeleid te hebben. Onze ambitie is om de juiste parkeerder op de juiste plek te laten parkeren. Dit doen wij door de inzet van gereguleerd parkeren, vergunningen en door ons parkeerareaal kwantitatief en kwalitatief aan te laten sluiten bij de ambitie.

Parkeerbeleid

De ambities op het gebied van parkeren zijn verwoord in de Parkeervisie Auto- en Fietsparkeren Leiden 2020-2030. Dit parkeerbeleid draagt bij aan het stimuleren van het gebruik van duurzame vervoersmiddelen en het verbeteren van de leefbaarheid en kwaliteit van de openbare ruimte. Wij willen de juiste parkeerder op de juiste plek laten parkeren. Uitgangspunt hierbij is dat (langparkerende) bezoekers – die met de auto moeten/willen komen – in de garages parkeren, zodat de openbare parkeerplaatsen op straat gebruikt kunnen worden door bewoners en kortparkerende bezoekers. Tevens levert het parkeerbeleid een bijdrage aan het op een verantwoorde wijze inbedden van de verstedelijkingsopgave. Daarnaast wordt met het parkeerbeleid beoogt de parkeerdruk op een acceptabel niveau te houden, dan wel te krijgen. Dit om de benodigde ruimte te creëren voor groen- en verblijfsvoorzieningen. Verder wordt, in nauwe samenhang met onderzoek naar andere ruimtevragers voor onze stad, locatieonderzoek verricht naar P+R mogelijkheden, zowel in particuliere garages als op potentiële P&R locaties daarbuiten (mobiliteitshubs).

Parkeermanagement

Het parkeermanagement heeft de taak om het parkeerbeleid voor de auto en fiets effectief en efficiënt in de praktijk te brengen en zodoende de parkeerruimte optimaal te benutten en de opbrengst van het parkeren binnen de beleidskaders te optimaliseren. Parkeermanagement voert regie uit over het fietsparkeren en autoparkeren. Dit gebeurt door middel van het afsluiten en onderhouden van dienstverleningsovereenkomsten over de resultaten van de uitvoering. Hieronder vallen onder andere. beheer en onderhoud van straatparkeren en parkeren in garages, uitgifte van parkeervergunningen, innen van naheffingen en afhandeling van bezwaar en beroep, inzet van handhaving in de parkeerrestrictiegebieden en beheer van de fietsenstallingen. Daarnaast voert parkeermanagement het contractmanagement uit voor contracten met externe partijen. Aanvullend is parkeermanagement verantwoordelijk voor het verder digitaliseren van de parkeerketen.

Autoparkeren

In juli 2020 is de parkeervisie vastgesteld. Naast de parkeervisie zijn ook de Beleidsregels parkeernormen Leiden 2020 vastgesteld en is de parkeerverordening aangepast. In de afgelopen jaren is reeds aangevangen met de uitvoering van de maatregelen uit de parkeervisie. In fase 1 van de uitvoering zijn maatregelen in parkeerzone A (binnenstad en stationsgebied) genomen. Zo zijn de bezoekersparkeerplaatsen omgezet naar vergunninghoudersparkeerplaatsen (behoudens een aantal locaties waar nog kort geparkeerd kan worden voor maximaal 2 uur), is de geldigheid van de gehandicaptenparkeervergunning aangepast, is het aantal bezoekersparkeeruren uitgebreid van 200 naar 300 uur en is juridisch geregeld dat vergunningen niet meer geldig zijn bij een rode-band-parkeerautomaat. Fase 2 van de uitvoering is begin 2023 afgerond. De maatregelen beheldden het opdelen van parkeerzone A voor de uitgifte van parkeervergunningen in deelzones A1 t/m A4. Per deelzone is een uitgifteplafond vastgesteld en kan er een wachtlijst gehanteerd worden wanneer dit plafond bereikt is. Verder zijn maatregelen genomen die samenhangen met de uitbreiding

van het parkeerrestrictiegebied. Zo is een besluit genomen om de nieuwe parkeerzone C op te delen in de kleinere parkeerzones C1 t/m C4 en is aangegeven op welke locaties een dubbeltjestarief (starttarief van € 0,10 per uur voor de eerste 2 uur parkeren) geldt en op welke locaties een rode-band-parkeerautomateregime wordt toegepast.

In 2024 wordt het effectueren van de maatregelen uit de parkeervisie en Agenda Autoluw voortgezet. Zo worden onder andere parkeerzones B1 en B2 onderverdeeld in kleinere parkeerzones, wordt het dubbeltjestarief afgeschaft (behoudens bij winkelcentra, bedrijfslocaties en zwembaden, worden locaties aangewezen waar een rode-band-parkeerautomateregime wordt toegepast en worden de reguleringsdagen en -tijden in (voormalig) parkeerzone B1 aangepast, zodat deze beter aansluiten bij het regime in de binnenstad. De meest omvangrijke maatregel die in 2023/2024 gefaseerd wordt uitgevoerd, betreft de uitbreiding van het parkeerreguleringsgebied in de wijken Hoge Mors, Boshuizen, Fortuinwijk, Oostvliet, Klein Cronestein, Meerburg en Vlietpoort. Tevens wordt het vergroenen van parkeerplaatsen in 2024 voortgezet, onder andere door het meeliften met werkzaamheden in de openbare ruimte. De maatregelen hebben een directe relatie met de ambities uit de Agenda Autoluw.

Fietsparkeren

Door de groei van het fietsgebruik ontstaat er ook meer vraag naar fietsparkeervoorzieningen. De ruimtelijke beperkingen in de historische binnenstad, maar ook de kwaliteitsambities voor de openbare ruimte hebben tot gevolg dat er steeds meer in pandige voorzieningen nodig zijn. In de vele smalle straten van de binnenstad is vaak de enige mogelijkheid voor uitbreiding van fietsparkeerplaatsen het opheffen van autoparkeerplaatsen ten behoeve van fietsenrekken. Het realiseren van voldoende fietsparkeerplaatsen vergt dan ook een lange adem, zoals al blijkt bij de realisatie van de Mosterdsteegstalling.

Met name bij stations en in de binnenstad is de vraag naar parkeervoorzieningen groter dan het aanbod. Ook sluiten de parkeervoorzieningen niet altijd aan bij de parkeervraag. De kwalitatieve en kwantitatieve uitbreiding van het aantal fietsparkeerplaatsen sluit aan bij de ambitie Fiets op 1 en de overgang naar duurzame mobiliteit.

In 2024 wordt verder gegaan met het uitvoeren van de doelstellingen uit de Parkeervisie, waarin fietsparkeren een prominente rol heeft. In de binnenstad wordt gewerkt aan verbeteringen van het fietsparkeren via het Uitvoeringsplan Fietsparkeren Binnenstad.

Om het fietsen te stimuleren zijn voldoende, kwalitatief hoogwaardige voorzieningen op een strategische locatie randvoorwaardelijk. De kosten en baten van het fietsparkeren zijn onderdeel van de Parkeerexploitatie (Pex) waarin ook de kosten en opbrengsten van het autoparkeren opgenomen zijn.

Projecten in de programma's Autoluwe binnenstad en Leiden duurzaam bereikbaar

Project	(Eerstvolgend) raadsbesluit	Start uitvoering
Renovatie en ophoging Haarlemmerstraatgarage	n.v.t.	Q4 2024*
Fietsenstalling Hartebrugkerk	Q2 2024 (Uitvoeringsbesluit)	Q3 2025
Fietsparkeren in de wijk	n.v.t.	doorlopend
Fietsparkeren Station de Vink	n.v.t.	Q1/Q2 2024
Fietsparkeren station Lammenschans	n.v.t.	Uitvoering is gestart in Q1 2023

*) Als gevolg van de mislukte aanbesteding zal in Q3 2023 een marktconsultatie plaatsvinden. Afhankelijk van de uitkomst naar aanleiding van de consultatie zal de aanbesteding aangepast in de markt worden gezet.

Effectindicatoren bij 4B Bereikbaarheid

Effectindicator	Realisatie	Streefwaarden				Bron
		2024	2025	2026	2027	
Doel 4B1 Verbeteren bereikbaarheid						
4B1.a Percentage voetgangers dat geen of slechts af en toe hinder ondervindt in de binnenstad (SE)	2019:78% 2021:73% 2023: 72%		>75%		>75%	Stads- en Wijkenquête
4B1.b Aantal fietsritten op werkdagen bij stadspoorten	62.612 (2020) 69.952 (2021) 75.388 (2022)	87.500	89.750	92.000	94.250	Afdeling Mobiliteit Beleidsprogramma Fiets 2020-2030
4B1.c Aantal check-ins op de stadslijnen	9.566.289 (2019) 6.086.765 (2020) 6.288.893 (2021)	+1,25%	+1,25%	+1,25%	+1,25%	Arriva
4B1.d Aantal in- en uitstappers treinstations in Leiden gemiddeld per werkdag	82.700 (2019) 39.889 (2020) 43.897 (2021)	90.000	91.000	92.000	93.000	NS
4B1.e Percentage Leidenaren dat zelf veel overlast van parkeerproblemen ondervindt	13% (2019) 17 % (2021)	<20%	<20%	<20%	<20%	Veiligheidsmonitor
4B1.f Percentage autobezitters dat parkeermogelijkheden voor bewoners in openbare ruimte bij huis met goed of voldoende beoordeelt	69% (2019) 65% (2021) 77% (2023)		75%		75%	Stads- en Wijkenquête
4B1.g Percentage autobezitters dat parkeermogelijkheden voor bezoekers in openbare ruimte bij huis met goed of voldoende beoordeelt	57% (2019) 58% (2021) 63% (2023)		>75%		>75%	Stads- en Wijkenquête
4B1.h Percentage fietsers dat de parkeermogelijkheden voor de fiets in de binnenstad van Leiden met uitstekend of goed beoordeelt	67% (2019) 63% (2021) 65% (2023)		>75%		>75%	Stads- en Wijkenquête
4B1.i Percentage fietsers dat de parkeermogelijkheden voor de fiets bij het Centraal Station met uitstekend of goed beoordeelt	45% (2019) 61% (2021) 69% (2023)		>75%		>75%	Stads- en Wijkenquête
4B1.j Percentage fietsers dat de parkeermogelijkheden voor de fiets in de woonbuurt met uitstekend of goed beoordeelt (SE)	75% (2019) 64% (2021) 66% (2023)		>75%		>75%	Stads- en Wijkenquête

Een overzicht van realisatie- en streefwaarden van de indicatoren (ook uit vorige begrotingen) staat op [LeideninCijfers](#).

Beleidsterrein 4C Verkeersveiligheid

Het verbeteren van de verkeersveiligheid is een belangrijke ambitie van Leiden. Leiden is een drukke en dichtbebouwde stad, waar veel mensen met elkaar samen leven en samen op een veilige manier gebruik maken van die stad. In 2022 is voor het eerst de verkeersveiligheidsmonitor opgesteld waarmee de verkeersveiligheid in de stad gemonitord wordt.

Doelen en prestaties bij 4C Verkeersveiligheid

Doel	Prestatie
4C1 Verbeteren Verkeersveiligheid	4C1.1 Stimuleren verkeersveilig gedrag
	4C1.2 Verbeteren verkeersveilige inrichting

4C 1.1. Stimuleren verkeersveilig gedrag

Het verkeersveiligheidsbeleid is onderdeel van de Mobiliteitsnota 2020-2030. Om de stad verkeersveiliger te maken richten we ons op de drie pijlers van het verkeersveiligheidsbeleid: infrastructuur, educatie en handhaving. In 2024 zetten wij weer volop in op verkeerseducatie ter verbetering van de verkeersveiligheid. De gemeente doet mee aan landelijke en regionale campagnemomenten aan het begin van het schooljaar, over fietsverlichting, alcoholgebruik en afleiding in het verkeer. Ook wordt er jaarlijks voor ouderen een Oprfriscurus georganiseerd, in het kader van het landelijke programma Doortrappen. De campagnes en acties worden steeds meer in regioverband afgestemd en uitgevoerd. In 2024 zal samen met de regiogemeenten en Holland Rijnland een nieuw programma worden opgesteld met verkeerseducatieprojecten.

Rondom scholen is veel aandacht voor de verkeersveiligheid. Op basis van een eerder uitgevoerde evaluatie schoolomgeving, nemen wij aanvullende maatregelen om de verkeersveiligheid rondom basisscholen te verbeteren. Deze maatregelen hebben als doel een zo veilig mogelijke schoolomgeving voor iedere basisschoolleerling te maken. In de contacten met de Leidse scholen kijken we, naast verbeteringen in de fysieke omgeving, ook naar gedragsbeïnvloeding door educatie en handhaving om de verkeersveiligheid te verbeteren. In 2024 werken we aan een verbeterde schoolomgeving bij Woutertje Pieterse, De Thermiek, De Vlieger, Lorentz, Joppensz, De Tweemaster en de Meerpaal.

4C1.2 Verbeteren verkeersveilige inrichting

Leiden streeft naar een zo veilig mogelijke inrichting van de openbare ruimte. Bij alle projecten in de openbare ruimte is dan ook nadrukkelijk aandacht voor verbetering van de leefomgeving en de verkeersveiligheid. Bijvoorbeeld bij de wijkgerichte aanpak vanuit beheer is nadrukkelijk aandacht voor verbetering van de verkeersveiligheid in een wijk. Maar ook bij de projecten uit de programma's Leiden Duurzaam Bereikbaar en Autoluwe Binnenstad is het verbeteren van de verkeersveiligheid altijd onderdeel van de opgave.

Middels de veiligheidsmonitor, die iedere twee jaar wordt opgesteld, wordt de verkeersveiligheid gemonitord. Uit de monitor van 2022 blijkt dat de nadruk in aanpak het beste kan komen te liggen op het Duurzaam Veilig inrichten van 30 kilometerzones op gemeentelijke wegen, het verbeteren van de verkeersveiligheid voor de fietser op gemeentelijk gebiedsontsluitingswegen binnen de bebouwde kom, aandacht voor de oudere verkeersdeelnemer (55+), aandacht voor de jongere verkeersdeelnemer (18 – 24 jaar) en verkeersveiligheidsoplossingen voor de bromfietzers op gebiedsontsluitingswegen.

De aandachtslocaties, die in de monitor naar voren zijn gekomen, zullen de komende jaren worden onderzocht en zo mogelijk verbeterd.

In 2024 zal de tweede tweejaarlijkse verkeersveiligheidsmonitor opnieuw worden opgesteld.

In 2023-2024 zullen we de landelijke ontwikkelingen in verband met het afwaarderen van wegen naar gebiedsontsluitingsweg 30 volgen. Indien deze ontwikkeling beleidsmatige aanpassingen vraagt zullen die in 2024 worden opgepakt.

Projecten in de programma's Autoluwe binnenstad en Leiden duurzaam bereikbaar

Project	(Eerstvolgend) raadsbesluit	Start uitvoering
Herinrichting Oosterkerkstraat/Ir. Driessenstraat	Q2 2024 (Kaderbesluit)	Q1 2026
Fietsoversteek rotonde Ommedijkseweg/Haagse Schouwweg	n.v.t.	Uitvoering is gestart in 2023
Herinrichting Groote Vink/Ontsluiting Voorschoten	n.v.t.	Q4 2024
Verbeteren verkeersveiligheid Lammenschansweg Korte Termijn	n.v.t.	Q1/Q2 2024
Reconstructie Lammenschansweg (lange termijn)	Q2 2024 (Kaderbesluit)	Q1 2027
Afwaarderen van 50 naar 30	n.v.t.	Uitvoering is gestart in 2023
Verbeteren verkeersveiligheid Houtkwartier	n.v.t.	Uitvoering is gestart in Q4 2023

Effectindicatoren bij 4C Verkeersveiligheid

Effectindicator	Realisatie	Streefwaarden				Bron
		2024	2025	2026	2027	
Doel 4C1 Verbeteren Verkeersveiligheid						
4C1.a Percentage bewoners dat zich meestal of altijd veilig voelt in het verkeer in Leiden	85% (2019) 87% (2021) 79% (2023)		>85%		>85%	Stads- en Wijkenquête
4C1.b Aantal letselongevallen over 3 jaar op de aandachtslocaties in de verkeersveiligheidsmonitor	79 (2019-2021) 85 (2020-2022)	<85		<80		Ongeval data en verkeersveiligheidsmonitor

Een overzicht van realisatie- en streefwaarden van de indicatoren (ook uit vorige begrotingen) staat op [LeideninCijfers](#).

Kaderstellende beleidsstukken

Onderstaand overzicht omvat de afgelopen 5 jaar.

- RV 23.0037 Kaderbesluit fietsenstalling Hartebrugkerk
- RV 23.0029 Aanvullend krediet fietsenstalling de Geus
- RV 23.0009 Kaderbesluit gebiedsontwikkeling Park De Zwijger en aanvullende kaders Leidse Ring Noord Willem de Zwijgerlaan
- RV 23.0001 Aanpassingen parkeer- en parkeerbelastingverordening ten behoeve van implementatie nieuwe parkeerzones en wijzigingen parkeerzone A
- RV 22.0027 Kaderbesluit Herinrichting kruispunt bij de Groote Vink (Haagweg-Leidseweg)
- RV 21.0140 Uitvoeringsbesluit Leidse Ring Noord – Deelproject Schipholweg Oost
- RV 21.0137 Verordening parkeerbelastingen gemeente Leiden 2022
- RV 21.0130 Uitvoeringsbesluit Ophogen parkeergarage Haarlemmerstraat
- RV 21.0107 Esthetisch programma van Eisen Rijnlandroute Europaweg en Lammenschansplein
- RV 21.0102 Uitvoeringsbesluit Leidse Ring Noord - deelproject Oude Spoorbaan
- RV 21.0086 Uitvoeringsbesluit Herinrichting Veerplein e.o. deelproject Singelpark
- RV 21.0081 Verordening tot wijziging van de Wegsleeperverordening Leiden 2004
- RV 21.0077 Uitvoeringsbesluit Openbare Ruimte projecten Binnenstad: Havenplein
- RV 21.0075 Parapluherziening beleidsregels parkeren Binnenstad en Stationsomgeving
- RV 21.0071 Uitvoeringsbesluit herinrichting Centrumroute fase 4, tracédeel Schuttersveld
- RV 21.0059 Uitvoeringsbesluit Leidse Ring Noord – Deelproject Engelendaal
- RV 21.0057 Uitbreiding gereguleerd parkeren
- RV 21.0051 Exploitatie en Beheer Fietsenstalling Breestraat-Mosterdsteeg
- RV 21.0045 Wensen en bedenkingen bij Regionale Strategie Mobiliteit Holland Rijnland
- RV 21.0038 Gebiedsvisie Stationsgebied
- RV 21.0034 Kaderbesluit Herinrichting Jan van Houtkade (Singelpark fase 2)
- RV 21.0033 Uitvoeringsbesluit Leidse Ring Noord Plesmanlaan
- RV 21.0028 Beleidsprogramma Voetganger 2020-2030
- RV 21.0012 Instandhoudingswerkzaamheden Fietsenstalling Taxistandplaats
- RV 21.0002 Vaststellen bestemmingsplan Parapluherziening Fietsparkeren
- RV 20.0148 Autoluwe Binnenstad
- BW 20.0379 Beleidsregels Parkeernormen Leiden 2020
- BW 20.0258 Beleidsregel Opladinfrastructuur elektrische voertuigen gemeente Leiden 2020
- RV 20.0137 Aanpassen Parkeerverordening, Parkeerbelastingverordening en de Nadere voorschriften (K.31.2)
- RV 20.0125 Uitvoeringsbesluit geluidvoorzieningen c.a. Willem de Zwijgerbrug
- RV 20.0111 Beleidsprogramma Fiets 2020-2030 Leiden Fietsstad
- RV 20.0078 Aanpassen komgrenzen Wegenwet en Wegenverkeerswet
- RV 20.0063 Fietsenstalling De Geus
- RV 20.0050 Uitvoeringsbesluit Brug Poelgeest
- RV 20.0038 Parkeervisie Leiden Auto- en Fietsparkeren 2020-2030
- RV 20.0031 Kaderbesluit Renovatie en ophoging Haarlemmerstraat parkeergarage
- RV 20.0030 Mobiliteitsnota Leiden duurzaam bereikbaar 2020-2030
- RV 20.0029 Uitvoeringsbesluit LBSP Duurzame Reconstructie Openbare Ruimte en Infrastructuur
- RV 20.0007 Uitvoeringsbesluit herinrichting Centrumroute fase 3, tracédeel Langegracht en Oude Herengracht
- RV 19.0128 Verordening op de heffing en invordering van parkeerbelastingen 2020
- RV 19.0109 Geactualiseerd Kaderbesluit Leidse Ring Noord
- RV 19.0079 Tussentijdse aanpassing Beleidsregels parkeernormen Leiden en parkeerverordening
- RV 19.0045 Voortgangsbesluit Centrumroute
- RV 19.0034 Kaderbesluit LBSP Duurzame Reconstructie Openbare Ruimte en Infrastructuur
- RV 19.0023 Wijzigingsverordening parkeerbelastingen 2019
- RV 18.0129 Openbare ruimte projecten Binnenstad: Uitvoeringsbesluit Haven
- RV 18.0128 Openbare ruimte projecten Binnenstad: Uitvoeringsbesluit Herenstraat
- RV 18.0105 Uitvoeringsbesluit Haarlemmerweg
- RV 18.0090 Actieplan Omgevingslawaaï 2018 – 2023
- RV 18.0014 Fietsverbinding Knoop Leiden-West
- RV 18.0005 Vaststelling bestemmingsplan Tracébesluit A4 en A44
- RV 18.0004 Uittreden 'Gemeenschappelijke regeling schadevergoedingsschap HSL-Zuid, A16 en A4'
- RV 18.0003 Aanvraag rijksbijdrage voor het uitgevoerde project 'Spoortunnel Kanaalweg-Zuid'

Programmakosten

Mobiliteit bedragen x € 1.000,-		Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Meerjarenraming		
					2025	2026	2027
Duurzame Mobiliteit	Lasten	0	0	1.796	2.024	1.786	1.684
	Baten	0	0	-387	-387	0	0
Saldo		0	0	1.409	1.637	1.786	1.684
Bereikbaarheid	Lasten	0	0	21.166	25.309	30.297	32.832
	Baten	0	0	-19.782	-19.306	-19.305	-19.272
Saldo		0	0	1.384	6.003	10.992	13.560
Verkeersveiligheid	Lasten	0	0	1.039	1.218	1.309	1.384
	Baten	0	0	0	0	0	0
Saldo		0	0	1.039	1.218	1.309	1.384
Fietsers en voetgangers	Lasten	306	551	0	0	0	0
	Baten	0	0	0	0	0	0
Saldo		306	551	0	0	0	0
Openbaar vervoer	Lasten	1.239	4.915	0	0	0	0
	Baten	-529	-1.828	0	0	0	0
Saldo		710	3.086	0	0	0	0
Autoverkeer	Lasten	3.915	8.738	0	0	0	0
	Baten	-1	0	0	0	0	0
Saldo		3.914	8.738	0	0	0	0
Parkeren	Lasten	13.220	15.490	0	0	0	0
	Baten	-16.943	-17.642	0	0	0	0
Saldo		-3.723	-2.152	0	0	0	0
Leefomgeving	Lasten	2.551	8.394	0	0	0	0
	Baten	-279	-599	0	0	0	0
Saldo		2.272	7.794	0	0	0	0
Programma	Lasten	21.231	38.088	24.001	28.551	33.392	35.899
	Baten	-17.751	-20.069	-20.169	-19.692	-19.305	-19.272
Saldo van baten en lasten		3.480	18.019	3.832	8.858	14.087	16.627
Reserves	Toevoeging	12.348	-634	903	24.311	2.525	188
	Onttrekking	-12.345	-11.043	-92	-3.349	-19.763	-7.794
Mutaties reserves		3	-11.676	811	20.962	-17.238	-7.607
Resultaat		3.482	6.342	4.643	29.821	-3.151	9.021

Wijziging indeling programmabegroting

De afgelopen jaren is het beleidskader rondom mobiliteit vernieuwd en zijn er nieuwe programma's Leiden Duurzaam Bereikbaar en Agenda Autoluwe Binnenstad opgezet. De opbouw van programma 4 in de beleidsbegroting sloot hier echter niet bij aan. Deze was nog gebaseerd op het oude beleid en programma. Tevens was er de wens om de voortgang op de programma's meer te verweven met de P&C cyclus, zoals aangegeven in de brief van 9 januari 2023 (Z/21/3274304) behorende bij de voortgangsrapportage programma Autoluwe en Leiden Duurzaam Bereikbaar. Bij de Kaderbrief 2023 - 2027 is besloten om de doelenboom voor de begroting aan te passen, zodat deze aansluit bij het nieuwe beleidskader en de programma's.

Tevens is besloten de titel van programma 4 te wijzigen van bereikbaarheid naar mobiliteit. Het programma gaat over meer dan alleen het bereikbaar houden van de stad. Het programma behelst ook de

verkeersveiligheid, de overgang naar duurzame vervoersmiddelen en het verbeteren van de leefbaarheid door het invoeren van autoluwe gebieden. De titel Mobiliteit dekt dan ook beter de inhoud van het programma.

De nieuwe doelenboom is opgebouwd vanuit drie beleidsterreinen die samen de belangrijkste pijlers zijn in de mobiliteitsambitie. De drie beleidsterreinen zijn "4A Verduurzaming mobiliteit", "4B Verbeteren bereikbaarheid" en "4C Verbeteren verkeersveiligheid".

Vanwege deze nieuwe beleidsterreinen kan in deze begroting 2024 geen financiële analyse op het niveau van de nieuwe beleidsterrein worden gemaakt. Tot en met 2023 is immers sprake van de tot dan geldende indeling in beleidsterreinen.

Voor dit jaar is daarom gekozen om de analyse op het niveau van het totale programma te baseren. De opbouw van de analyse volgt hetzelfde stramien als gebruikelijk bij de beleidsterreinen. Eerst wordt ingegaan op besluitvorming over de Kaderbrief 2023 - 2027 die leiden tot verschillen tussen de jaren 2023 en 2024. Vervolgens worden de verschillen verklaard die hun oorsprong hebben vanuit de bestaande begroting 2023. En tot slot wordt ingegaan op overige noemenswaardige verklaringen en toelichtingen (bijvoorbeeld het verloop van de parkeerreserve).

budgettaire ontwikkelingen

De totale **lasten** van het programma Mobiliteit bedragen in 2024 € 23,8 mln. In 2023 bedroeg deze € 38,1 mln. Derhalve is sprake van lagere lasten in 2024 voor een bedrag van € 14,3 mln.

Vanuit de Kaderbrief 2023 - 2027 is voor een bedrag van € 350.000 in 2024 aan extra nieuwe uitgaven besloten. Onder andere voor het inwinnen van verkeersgegevens (€ 50.000) maar ook voor de programma organisatie van de nieuwe programma's Leiden Duurzaam Bereikbaar en Agenda Autoluwe Binnenstad (€ 300.000).

Een belangrijke oorzaak van de verlaging van van de lasten in 2024 is dat er in de bestaande begroting 2023, in de exploitatie, lasten zijn begroot (in de regel gedekt door reserves) voor bijdragen aan de mobiliteitsinvesteringen voor een totaalbedrag van € 11,8 mln. Wanneer deze lasten gedeeltelijk niet worden gerealiseerd omdat er bijvoorbeeld sprake is van enige vertraging in de projecten, blijven deze lasten wel beschikbaar voor de uitvoering in een volgend jaar.

Een verlaging van € 3,7 mln. heeft betrekking op het besluit dat is genomen bij de tweede technische wijziging in 2023 inzake de planvoorbereidingskosten "MIRT-verkenningsfase OV knoop Leiden CS" waarbij de gemeente Leiden optreedt als aanbestedende organisatie namens alle partijen, voor de gezamenlijke voorbereidingskosten MIRT-verkenningsfase OV knoop Leiden CS. Leiden gaat voor de gezamenlijke partijen verplichtingen aan en financiert voor. Bij afloop van elk jaar worden de kosten in rekening gebracht bij het Rijk en de Provincie Zuid Holland, zoals afgesproken in de programmaraad Mobiliteit en Verstedelijking.

De daling van de lasten met betrekking tot het auto- en fietsparkeeraanbod bedraagt afgerond € 500.000 in 2024 ten opzichte van 2023. Dat komt doordat in dit jaar 2023 sprake is van incidentele lasten (van onder andere de projectorganisatie) voor de uitbreiding van het gereguleerd parkeren in de stad.

Een stijging van de lasten van afgerond € 1,4 mln. wordt onder andere veroorzaakt door de indexering van budgetten, doorrekening van de kostenverdeelstaat en de kapitaallasten die zijn berekend vanuit het meerjareninvesteringsplan 2024-2027.

De totale **baten** van het programma in 2024 ten opzichte van 2023 blijven nagenoeg gelijk. De stijging bedraagt € 100.000.

De opbrengsten van het auto- en fietsparkeren nemen toe met een bedrag van € 1,4 mln. onder andere als gevolg van de indexering en uitbreiding van het gereguleerd parkeren in de stad. Tegenover deze stijging van de baten staat een daling van bijdragen in 2024 van het Rijk en de Provincie Zuid-Holland voor de dekking van de gezamenlijke voorbereidingskosten MIRT verkenningsfase OV knoop Leiden CS met een bedrag van € 1,3 mln.

Reserves

Reserves programma 4 bedragen x € 1.000,-		Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
Reserve parkeren P4	Toevoeging	11.566	-942	828	299	0	113
	Onttrekking	-10.321	-971	0	0	-12.313	0
Saldo		1.246	-1.913	828	299	-12.313	113
Reserve bereikbaarheidsprojecten	Toevoeging	680	308	75	75	2.525	75
	Onttrekking	-1.661	-9.298	-92	0	-2.450	0
Saldo		-982	-8.990	-17	75	75	75
Reserve duurzaamheidsfondsen P4	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-40	0	0	0	0	0
Saldo		-40	0	0	0	0	0
Reserve stedelijke ontwikkeling P4	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	0	-112	0	0	0	0
Saldo		0	-112	0	0	0	0
Reserve Duurzame Stad P4	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-323	-646	0	0	0	0
Saldo		-323	-646	0	0	0	0
Reserve RVMK (reg verkeer en milieukrt)	Toevoeging	101	0	0	0	0	0
	Onttrekking	0	-15	0	0	0	0
Saldo		101	-15	0	0	0	0
Reserve OV knoop Leiden CS	Toevoeging	0	0	0	23.938	0	0
	Onttrekking	0	0	0	-3.349	-5.000	-7.794
Saldo		0	0	0	20.588	-5.000	-7.794
Reserves programma 4		3	-11.676	811	20.962	-17.238	-7.607

Reserve Parkeren

De stand van de gecombineerde reserve Parkeren (een combinatie van auto- en fietsparkeren) bedraagt per 1 januari 2023 totaal circa € 18,4 mln. De prognose 2022 ging uit van een stand van de reserve Parkeren per 1 januari 2023 van circa € 18,9 mln. Dit betekent een tegenvallend resultaat van het exploitatiejaar 2022, dat afgerond € 0,55 mln. lager uitviel dan verwacht. Dit wordt verklaard door de volgende zaken:

- **Autoparkeren:** Het negatieve exploitatieresultaat voor autoparkeren vertoonde een lager resultaat van afgerond € 644.000. De parkeeropbrengsten zijn stabiel gebleven, ondanks Corona-effecten, en lagen op het niveau van de prognose bij circa € 16,5 mln. Aan de lastenkant is € 644.000 meer besteed t.o.v. de begroting. Een eenmalige uitgave voor onvoorzien onderhoud aan de parkeergarage Garenmarkt en ICT kosten voor parkeerapparatuur zijn de grootste kostenposten die dit negatieve resultaat verklaren.
- **Fietsparkeren:** Het negatieve resultaat voor fietsparkeren is € 63.000. De verklaring voor dit resultaat is grotendeels toe te schrijven aan de structurele beheerkosten voor fietsenstallingen die jaarlijks wordt geïndexeerd.
- **Algemeen:** Er is een meevaller bij Handhaving Openbare Ruimte en Veiligheid met betrekking tot de salarissen ter hoogte van € 153.000 (alleen daadwerkelijke bestede uren aan parkeren worden doorbelast).

Prognose reserve parkeren:

Voor de prognose van de reserve parkeren zijn onderstaande aspecten meegenomen die nog niet waren opgenomen in de MJB 2023. De belangrijkste posten zijn:

- De aanvullende kosten van fietsenstalling de Geus. De kosten zijn begroot op € 3,9 mln.
- De fietsenstalling in de Hartebrugkerk. De kosten zijn begroot op € 4,4 mln.
- Een risicobuffer voor de impact rentewijzigingen van jaarlijks € 0,2 mln.

Verder zijn er de macro-economische ontwikkelingen (de meerkosten van nieuwe investeringen, de kostenstijgingen door inflatie) die ook invloed hebben op het toekomstig verloop van de reserve Parkeren. Deze ontwikkelingen zorgen in combinatie met de genoemde tegenvallers en de afspraken en ambities uit

het Beleidsakkoord (bijdrage uit de exploitatie parkeren aan mobiliteitsprojecten, nieuwe ondergrondse Morspoortgarage) dat de stand van de parkeerreserve in 2026 negatief wordt. Dit is niet toegestaan. Er is in het rekenmodel echter nog geen rekening gehouden met een inflatiecorrectie die de gevolgen van de macro-economische prijsontwikkelingen op het parkeerdomein opvangt. In 2021 heeft dit voor het laatst plaatsgevonden. We indexeren de parkeerproducten elke twee jaar. In 2021 heeft dit voor het laatst plaatsgevonden. Daarmee is 2023 weer een indexeringsjaar. Door deze inflatiecorrectie door te voeren, keert de stand van de reserve weer positief, worden de gemelde tegenvallers opgevangen en blijven de ambities uit het Beleidsakkoord realiseerbaar.

In de Kaderbrief 2023 - 2027 is ook besloten om de onttrekking aan de reserve Parkeren van € 17,0 miljoen voorlopig te verlagen met € 4,0 miljoen zodat in 2026 € 13,0 miljoen onttrokken wordt aan de reserve Parkeren. Het principe voor het aanwenden van de parkeerreserve voor investeringen in de mobiliteit blijft niettemin wel overeind conform de coalitie afspraken

Reserve Bereikbaarheidsprojecten

De toevoeging aan de reserve bereikbaarheidsprojecten van € 75.000 heeft betrekking op de beheerkosten van de Leidse Ring Noord.

De onttrekking van € 92.000 heeft betrekking op de dekking van de managementkosten van het programma autoluwe binnenstad.

Investeringen

Prestatie	Omschrijving prestatie	Omschrijving investering	Categorie	nieuw / vervanging	Bijdrage derden/ reserves	2024	2025	2026	2027
04A101	Beïnvloeding modal shift ten gunste van fiets, voetganger en openbaar vervoer	FPDS Projecten Autoluwe Binnenstad 2021-2027	Maatsch.	N	3.500	2.000	500	1.008	500
04A101	Beïnvloeding modal shift ten gunste van fiets, voetganger en openbaar vervoer	Herontwikkeling van de Kaasmarkt	Maatsch.	N	-	1.649	-	-	-
04A101	Beïnvloeding modal shift ten gunste van fiets, voetganger en openbaar vervoer	Autoluwe gebied mbv kentekenregistr A	Maatsch.	N	-	273	-	-	-
04A101	Beïnvloeding modal shift ten gunste van fiets, voetganger en openbaar vervoer	Overall veilig en comfortabel over stoep	Maatsch.	N	-	364	-	-	-
04A101	Beïnvloeding modal shift ten gunste van fiets, voetganger en openbaar vervoer	Fietspad Korte Mare	Maatsch.	N	-	104	-	-	-
04A101	Beïnvloeding modal shift ten gunste van fiets, voetganger en openbaar vervoer	Afsl. Oude Rijn donkersteeg-Pelikaanstr	Maatsch.	V	-	917	-	-	-
04A101	Beïnvloeding modal shift ten gunste van fiets, voetganger en openbaar vervoer	Omgeving Pieterskerk en Hooglandse Kerk	Maatsch.	N	-	-	-	208	-
04A101	Beïnvloeding modal shift ten gunste van fiets, voetganger en openbaar vervoer	Knip Langebrug fase 1	Maatsch.	N	-	-	156	-	-
04A101	Beïnvloeding modal shift ten gunste van fiets, voetganger en openbaar vervoer	Knip Langebrug fase 1 A	Maatsch.	N	-	-	52	-	-
04A101	Beïnvloeding modal shift ten gunste van fiets, voetganger en openbaar vervoer	Herinrichting Langebrug fase 2	Maatsch.	N	-	-	-	-	208

Prestatie	Omschrijving prestatie	Omschrijving investering	Categorie	nieuw / vervanging	Bijdrage derden/ reserves	2024	2025	2026	2027
04A101	Beïnvloeding modal shift ten gunste van fiets, voetganger en openbaar vervoer	Steenshuur Noord	Maatsch.	N	-	104	-	-	-
04A101	Beïnvloeding modal shift ten gunste van fiets, voetganger en openbaar vervoer	Rapenburg + Steenshuur West	Maatsch.	N	-	-	520	-	-
04A101	Beïnvloeding modal shift ten gunste van fiets, voetganger en openbaar vervoer	Bostelbrug, verbetering doorvaarbaarheid	Maatsch.	V	-	-	2.142	-	-
04A101	Beïnvloeding modal shift ten gunste van fiets, voetganger en openbaar vervoer	Turfmarktbrug, Ophogen en verbreden	Maatsch.	V	-	-	2.174	-	-
04A101	Beïnvloeding modal shift ten gunste van fiets, voetganger en openbaar vervoer	Autoluw Binnenstad en ontsl gebiedsontw	Maatsch.	N	-	-	16.256	-	-
04A102	Stimuleren verduurzaming personen- en goederenvervoer	Dynamisch verkeersmng verkeersmonitor	Maatsch.	N	-	831	-	-	-
04A102	Stimuleren verduurzaming personen- en goederenvervoer	Zero Emissie	Maatsch.	V	-	1.663	-	-	-
04B101	Verbeteren bereikbaarheid voor voetgangers	Verbeteren aanlooproutes centrum 1	Maatsch.	N	-	-	-	160	-
04B101	Verbeteren bereikbaarheid voor voetgangers	Vh Kwaliteitsverbetering Breestraat	Maatsch.	V	-	-	-	1.124	-
04B102	Verbeteren bereikbaarheid fiets	Fietscorridor Den Haag West 2016	Maatsch.	N	213	394	-	-	-
04B102	Verbeteren bereikbaarheid fiets	MEAS-locatie Rooseveltstraat-Vijfmeilaan IP	Maatsch.	V	-	433	-	-	-
04B102	Verbeteren bereikbaarheid fiets	Fietscorridor Noordwijk	Maatsch.	N	-	277	-	-	-
04B102	Verbeteren bereikbaarheid fiets	Fietscorridor Alphen aan den Rijn 2016	Maatsch.	N	167	261	-	-	-
04B102	Verbeteren bereikbaarheid fiets	Fietscorridor Alphen aan den Rijn 2017	Maatsch.	N	-	169	-	-	-
04B102	Verbeteren bereikbaarheid fiets	Fietscorridor Alphen aan den Rijn 2018	Maatsch.	N	-	367	-	-	-
04B102	Verbeteren bereikbaarheid fiets	Fietscorridor Alphen aan den Rijn	Maatsch.	N	-	56	-	-	-
04B102	Verbeteren bereikbaarheid fiets	Asverlegging Kanaalweg IP	Maatsch.	N	-	290	-	-	-
04B102	Verbeteren bereikbaarheid fiets	Kruising Plantijnstraat-Kanaalweg	Maatsch.	V	-	155	-	-	-
04B102	Verbeteren bereikbaarheid fiets	5 knelpunten Leiden CS en BSP Tunnels	Maatsch.	N	-	13.042	-	-	-
04B102	Verbeteren bereikbaarheid fiets	5 knelpunten Leiden CS en BSP overig	Maatsch.	N	-	-	-	3.251	-
04B102	Verbeteren bereikbaarheid fiets	FPDS Projecten Fiets op 1 2021-2027	Maatsch.	N	8.000	3.101	5.642	3.024	3.000

Prestatie	Omschrijving prestatie	Omschrijving investering	Categorie	nieuw / vervanging	Bijdrage derden/ reserves	2024	2025	2026	2027
04B102	Verbeteren bereikbaarheid fiets	Fietspaden Hoge Mors	Maatsch.	N	-	217	-	-	-
04B103	Verbeteren openbaar vervoer	Centrumroute	Maatsch.	N	-	879	-	-	-
04B103	Verbeteren openbaar vervoer	Overige busroutes en -maatregelen	Maatsch.	N	-	422	-	-	-
04B103	Verbeteren openbaar vervoer	Verplaatsen bus infra tbv concessie	Maatsch.	N	100	309	-	-	-
04B103	Verbeteren openbaar vervoer	Knooppunt Leiden Centraal	Maatsch.	V	23.938	-	4.070	20.918	-
04B104	Waarborgen doorstroming	Bijdrage aanvullende inpassingswensen RLR	Maatsch.	N	742	742	-	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	FPDS Leidse Ring Noord 2021-2022	Maatsch.	N	-	-	1.828	2.110	-
04B104	Waarborgen doorstroming	LRN algemene kosten 1	Maatsch.	N	160	-	-	3.497	-
04B104	Waarborgen doorstroming	LRN algemene kosten 2	Maatsch.	N	-	-	-	4.051	-
04B104	Waarborgen doorstroming	LRN trace Schipholweg 10 jaar	Maatsch.	N	-	-	177	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	LRN trace Willem de Zwijgerlaan 60 jaar	Maatsch.	V	5.515	-	30.952	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	LRN tracé Oude Spoorbaan 60 jaar	Maatsch.	V	4.123	4.988	-	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	LRN trace Schipholweg-West 40 jaar	Maatsch.	V	3.692	11.750	-	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	LRN trace Willem de Zwijgerlaan 40 jaar	Maatsch.	V	10.669	-	18.540	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	LRN tracé Engelendaal 40 jaar IP	Derden	N	-	-	-	522	-
04B104	Waarborgen doorstroming	LBSP Reconstructie Openbare Ruimte Fase1	Maatsch.	N	-	128	-	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	LBSP infratructuur	Maatsch.	N	-	-	1.129	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	LBSP infrastructuur	Maatsch.	N	-	211	-	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	LBSP infrastructuur 3	Maatsch.	N	-	353	-	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	ORB 1-Singelpark-Promenade 3	Maatsch.	N	-	754	-	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	ORB 6a - Steenstraat-Beestenmarkt	Maatsch.	N	-	1.336	-	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	ORB 6c - Kort Rapenburg-Prinsessekade	Maatsch.	N	-	874	-	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	Noordeinde IP	Maatsch.	N	-	1.134	-	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	ORB 7 - Separate projecten 1	Maatsch.	N	-	2.721	-	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	Herinrichtingsm verb. Centrum - N11 1	Maatsch.	N	-	-	-	564	-
04B104	Waarborgen doorstroming	Herinrichtingsm verb. Centrum - N11 2	Maatsch.	N	-	7.299	-	-	-

Prestatie	Omschrijving prestatie	Omschrijving investering	Categorie	nieuw / vervanging	Bijdrage derden/ reserves	2024	2025	2026	2027
04B104	Waarborgen doorstroming	VRI's Hoge Rijndijk	Maatsch.	V	-	1.000	-	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	Herinrichtingsmaatregel centrum-N11 3	Maatsch.	V	212	-	1.148	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	Herinrichtingsmaatr. Spanjaardsbr. Eo 2	Maatsch.	V	-	621	-	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	Herinrichtingsmaatr. Spanjaardsbr. Eo 3	Maatsch.	V	-	634	-	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	Overige herinrichtingsmaatregel 4	Maatsch.	N	-	173	-	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	Overige herinrichtingsmaatregel 5	Maatsch.	N	-	367	-	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	Kopermolen Openbare Ruimte	Maatsch.	N	-	4.723	-	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	Dr. Boyleviaduct betegelen wanden	Maatsch.	V	30	-	30	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	ORB Nader in te delen Binnenstad	Maatsch.	V	-	-	92	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	Herinrichtingsmaatr. Churchillaan eo	Maatsch.	V	-	-	528	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	Verk.maatr.K501 Churchillaan-Kennedylaan	Maatsch.	N	-	-	-	52	-
04B104	Waarborgen doorstroming	Aanpak knelp. Rijnzichtbrug/ Morskwartier	Maatsch.	V	-	270	-	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	Herinrichting Hoge Rijndijk Oost	Maatsch.	V	-	-	-	260	-
04B104	Waarborgen doorstroming	Verkeersveiligheid in de wijken 2023-2025	Maatsch.	V	-	1.016	508	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	Div Mobiliteitsinvestering 2025	Maatsch.	N	-	-	2.540	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	Churchillaan ruimtereservering	Maatsch.	N	-	-	-	196	-
04B104	Waarborgen doorstroming	Noord Zuid verbindingsas ruimtereserv.	Maatsch.	N	-	-	-	94	-
04B104	Waarborgen doorstroming	Dr. Lelylaan ruimtereservering	Maatsch.	N	-	25	-	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	Churchillaan KLIMA 25 jaar	Maatsch.	N	-	597	-	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	Churchillaan KLIMA 40 jaar	Maatsch.	N	-	896	-	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	Diverse kruispunten KLIMA 25 jaar	Maatsch.	N	-	35	-	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	Diverse kruispunten KLIMA en ruimtereservering 40 jaarr	Maatsch.	N	-	64	-	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	Noord Zuid verbindingsas KLIMA 25 jaar	Maatsch.	N	-	-	286	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	Noord Zuid verbindingsas KLIMA 40 jaar	Maatsch.	N	-	-	430	-	-

Prestatie	Omschrijving prestatie	Omschrijving investering	Categorie	nieuw / vervanging	Bijdrage derden/ reserves	2024	2025	2026	2027
04B104	Waarborgen doorstroming	Dr. Lelylaan KLIMA 25 jaar	Maatsch.	N	-	-	77	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	Dr. Lelylaan KLIMA 40 jaar	Maatsch.	N	-	-	115	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	Lammenschansweg KLIMA 40 jaar	Maatsch.	N	-	-	-	-	901
04B104	Waarborgen doorstroming	Lammenschansweg KLIMA 25 jaar	Maatsch.	N	-	-	-	-	601
04B104	Waarborgen doorstroming	Hoge Rijndijk KLIMA 40 jaar	Maatsch.	N	-	-	-	-	377
04B104	Waarborgen doorstroming	Hoge Rijndijk KLIMA 25 jaar	Maatsch.	N	-	-	-	-	252
04B104	Waarborgen doorstroming	FPDS onrendab. top projecten versted	Maatsch.	N	-	9.023	-	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	PDI VK Planvoorbereiding def.fase infra IP	Maatsch.	V	5.073	5.073	-	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	Uitvoering bebodingsplan Rijnlandroute	Maatsch.	N	230	234	-	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	Overkluizing wd Zwijge/ verleng Kooiln	Maatsch.	N	14.593	-	20.000	-	-
04B105	Verbeteren parkeeraanbod	Parkeergarage Soestdijkkade	Maatsch.	N	-	164	-	-	-
04B105	Verbeteren parkeeraanbod	Fietsparkeren overige maatregelen	Maatsch.	N	-	573	-	-	-
04B105	Verbeteren parkeeraanbod	Aanschaf parkeerautomaten	Econ.	V	-	-	-	766	-
04B105	Verbeteren parkeeraanbod	Digitaliseren parkeercontrole	Econ.	V	-	-	-	375	-
04B105	Verbeteren parkeeraanbod	Handterminals stadstoezicht	Econ.	V	-	-	-	200	-
04C102	Verbeteren verkeersveilige inrichting	UVP Wijkcirculatie- en veiligheidsplan - wijk 7	Maatsch.	V	-	854	-	-	-
04C102	Verbeteren verkeersveilige inrichting	UVP Wijkcirc.en veiligheidsplan - wijk 8	Maatsch.	V	-	790	-	-	-
04C102	Verbeteren verkeersveilige inrichting	Vervangen verkeerslichten 2024-2027	Maatsch.	V	-	361	579	566	557
04C102	Verbeteren verkeersveilige inrichting	Churchillaan	Maatsch.	V	171	-	-	6.543	-
04C102	Verbeteren verkeersveilige inrichting	Infra Lammenschansweg-zuid	Maatsch.	V	2.700	4.556	-	-	-
04C102	Verbeteren verkeersveilige inrichting	FPDS Maatregelen Masterplan Houtkwartier IP	Maatsch.	N	-	1.325	-	-	-
	Totaal programma 4				83.828	93.940	110.469	49.490	6.396

In bovenstaand overzicht staan de investeringen zoals deze zijn opgenomen in het investeringsplan 2024-2027. In paragraaf 4.2.2 Investeringsplan wordt de ontwikkeling van de kapitaallasten toegelicht en staat een overzicht met te vóóren kredieten.

Subsidies

Niet van toepassing.

5

Omgevingskwaliteit

Omgevingskwaliteit

<i>Programmanummer</i>	5
<i>Commissie</i>	Leefbaarheid en Bereikbaarheid
<i>Portefeuille(s)</i>	Klimaat, Mobiliteit & Financiën Energie, Werk, Inkomen & Cultuur Bestuur, Veiligheid, Handhaving & Regio Wonen, Bouwen & Welzijn

De missie van het programma Omgevingskwaliteit luidt:

De gemeente Leiden staat voor een stad met een schone, hele en veilige openbare ruimte, waar het goed vertoeven is voor iedereen. Samen met alle gebruikers zorgen we dat dat ook zo blijft, nu en in de toekomst. Daarom passen we de stad aan, we maken haar klimaatrobuust en versterken de biodiversiteit om Leiden ook voor toekomstige generaties leefbaar en aantrekkelijk te houden.

Inleiding

Leiden is een fijne stad om in te wonen, te werken en te leven. Dat willen we graag zo houden. We moeten de stad aanpassen, door te werken aan het toekomstbestendig maken van de stad. Onder andere voor klimaatverandering, maar ook om de biodiversiteit in de stad te versterken. Het gaat dan om het voorkomen van wateroverlast, hittestress en het omgaan met droogte. De maatregelen die we de komende jaren hiervoor gaan nemen staan beschreven in het Uitvoeringsprogramma 2023-2026 "Samen maken we Leiden groener, gezonder en klaar voor de toekomst", dat in 2023 door het college is vastgesteld. De gemeenteraad heeft uitgesproken dat er sprake is van een noodtoestand voor het klimaat en de natuur. Bij alle maatregelen die we nemen zullen we richting burgers en bedrijven benadrukken hoe urgent de situatie is wat betreft klimaat en natuur en dat nu handelen noodzakelijk is om de stad nu en in de toekomst leefbaar te houden.

Een groene, toekomstbestendige stad is ook een gezonde stad met een goede luchtkwaliteit. De leefkwaliteit de stad is te verbeteren door het gezond inrichten van de leefomgeving door het toevoegen van groen. Meer groen draagt bij aan een betere mentale en fysieke gezondheid. Ook programma 4 met onder meer de agenda autoluwe binnenstad draagt bij aan het verbeteren van de leefomgeving van de stad. Door inzet op overgang naar fiets, voetganger en openbaar vervoer ontstaat ruimte voor vergroenen.

Het aanpassen van de stad vraagt een lange adem. We combineren op een slimme manier projecten en werkzaamheden in de openbare ruimte en doen dit samen met inwoners uit de wijken. Een bekend voorbeeld hiervan zijn de duurzame wijkvernieuwingen: tegelijkertijd met het vervangen van het riool, richten we de openbare ruimte klimaatadaptief in en nemen we maatregelen om de biodiversiteit te versterken. We vragen ook andere partijen om mee te doen, de helft van de stad is namelijk particulier eigendom. Aan inwoners, bedrijven en maatschappelijke organisaties vragen we daarom met ons samen te werken aan een duurzame stad die ook voor de toekomstige generaties leefbaar blijft. Iedereen kan daarin kleine of grote stappen zetten; van de aanleg van een geveltuint tot het bouwen van natuurinclusieve en klimaatadaptieve gebouwen door ontwikkelaars. De gemeente ondersteunt inwoners en ondernemers met initiatieven zoals Samen aan de slag, subsidies of het delen van kennis. Samen aan de Slag richt zich in 2024 op vergroenen van de stad en het actief benaderen van bewoners in buurten waar meer hittestress is én minder groeninitiatieven zijn.

We beheren en onderhouden de openbare ruimte op basis van wettelijke regels, de ambities uit het beleidsakkoord, zorgplichten en de bedoelde functionaliteit en kwaliteit zoals die een plek hebben in de beleidskaders en beheerplannen.

Wanneer we de bestaande openbare ruimte aanpassen is het handboek kwaliteit openbare ruimte van toepassing. Bij vernieuwingen houden we rekening met de maatschappelijke, technologische en klimatologische ontwikkelingen, waaronder klimaatadaptatie, circulaire economie en de energietransitie, inclusief het reserveren van de benodigde ruimte in de ondergrond.

Zoals in het collegeakkoord is opgenomen, stellen we een aanpak op om de leefbaarheid in Transvaal te vergroten. Leefbaarheid is een integraal vraagstuk, waarbij zowel beheer, leefbaarheid, gezondheid en omgevingskwaliteit van belang zijn. In 2024 wordt een aanpak bepaald.

Beleidsterrein 5A Verharde openbare ruimte

De gemeente heeft als primaire taak de zorg voor een goed functionerende openbare ruimte die aansluit bij de beleving van haar inwoners. We hanteren hierbij beeldkwaliteit Niveau B CROW. Voor de kwaliteit van de openbare ruimte zijn niet alleen het beheer en onderhoud belangrijk, maar ook functionele, esthetische, ruimtelijke en sociale aspecten. Hierbij regelt en borgt de gemeente dat ingrepen op het juiste moment, tegen de laagste mogelijk maatschappelijke kosten en zonder kapitaalvernietiging worden uitgevoerd. Binnen de beschikbare middelen wordt daarbij veel aandacht besteed aan verduurzaming en circulair werken.

Doelen en prestaties bij 5A Verharde openbare ruimte

Doel	Prestatie
5A1 Schoon, heel en veilig	5A1.1 Ontwikkelen beleid openbare ruimte
	5A1.2 Beheren openbare ruimte
	5A1.3 Inzamelen huishoudelijk afval
	5A1.4 Beheren contracten buitenreclame
	5A1.5 Handhaven gebruik openbare ruimte
	5A1.6 Werken voor derden cluster beheer

5A1.1 Ontwikkelen beleid openbare ruimte

Bodem en ondergrond

De bodem kan veel bieden aan de ontwikkeling van de stad: de bodem is het fundament waar veel functies bij elkaar komen, zoals waterberging, kabels en leidingen, boomwortels, fundering. Daarnaast kent de bodem uitdagingen uit het heden en verleden zoals bodemverontreiniging, ontplofbare oorlogsresten en bodemdaling. Daarom moeten we afwegen welke functies we allemaal nodig hebben van de bodem en hoe we de stad duurzaam ontwikkelen (klimaatadaptief, biodivers, duurzame energie, woningbouw etc.). Zoals in het beleidsakkoord staat, is de uitdaging om zowel klimaatadaptieve en vergroeningsmaatregelen als ondergrondse infrastructuur voor energietransitie een plek te geven. De inpassing van extra en nieuwe energiesystemen voor elektra en warmte vragen om regie en afwegingen zowel boven- als ondergronds. In meer dan de helft van de Leidse straten zal een ruimtelijk conflict optreden tussen de beleidsambities. Het belang van het bodem- en watersysteem is erkend in de brief aan de Tweede Kamer (Water en Bodem Sturend), waarin Leiden invulling wil geven middels een integrale afweging bij conflicterende ruimtelijke belangen. Daarnaast werkt Leiden aan een innovatie om praktische de ruimtelijke conflicten te voorkomen door kabels en leidingen ondergronds verticaal te ordenen i.p.v. horizontaal zoals voorheen gebruikelijk was. Hierdoor ontstaat er meer ruimte voor andere opgaven, zoals klimaatadaptatie en biodiversiteit. In het verlengde hiervan wordt de Leidingenverordening voorzien van een update, zodat de toekomstige ruimtelijke inpassingen van randvoorwaardelijke systemen, zoals drinkwater, warmte en elektra, op een geordende manier kunnen worden aangelegd. Tenslotte verlengen we het convenant met Dunea en Liander zodat we kunnen doorgroeien naar een integrale programmering met interne en externe partijen. In het Leids Uitvoeringsprogramma Bodem en Ondergrond (LUBO) 2023-2030 is het Leidse beleid ten aanzien van bodem en ondergrond vastgelegd en hoe de gemeente de reserve LUBO en de door het rijk beschikbaar gestelde budgetten voor bodem en ondergrond wil inzetten.

Openbare verlichting

Openbare verlichting Leiden participeert in een meerjarig onderzoek van diverse universiteiten waaronder die van Leiden en het Nederlands Instituut voor Ecologie (NIOO) in combinatie met diverse instituten in onder andere de gezondheidszorg en lichtwereld naar de invloed van (straat)verlichting op biodiversiteit. Vanuit de gemeente Leiden (openbare verlichting) haken we hierbij aan om uiteindelijk openbare verlichting te kunnen plaatsen waar wetenschappelijk onderbouwd, (meer) recht wordt gedaan aan mens, flora en fauna (zoveel mogelijk) binnen de normen van landelijke richtlijnen (verkeersveiligheid, sociale veiligheid). Als de onderzoeksmethodiek is uitgewerkt, kan het onderzoek beginnen, dit is naar verwachting in 2024. Verder wordt in het kader van openbare verlichting geëxperimenteerd met anders verlichten om meer rekening te houden met flora en fauna (en de mens) op de Van Vollenhovenkade en Mariënpoolstraat en wordt nader uitvoering gegeven aan de besluiten van het college op het advies van de stadsecoloog op de Driemanschapskade.

5A1.2 Beheren openbare ruimte

Duurzame Wijkvernieuwingen

De voortgang van de duurzame wijkvernieuwingen verloopt voorspoedig. Zo is het Houtkwartier bijvoorbeeld afgerond. Een flink aantal wijken is in uitvoering of gaat binnenkort in uitvoering. Hieronder staat een overzicht per project:

Project	Start	Gereed
Houtkwartier		afgerond
Gasthuiswijk-Haagweg Zuid fase 1	In uitvoering	Q4 2023
Gasthuiswijk-Haagweg Zuid fase 2	In uitvoering	Eind 2025
Gasthuiswijk-Haagweg Zuid fase 3 + 4	Eind 2024	Medio 2026
Professorenwijk fase 1	In uitvoering	Q4 2023
Professorenwijk fase 2	Q1 2024	Q4 2025
Vogelwijk	In uitvoering	Q4 2024
Raadsherenbuurt	Q1 2024	Q4 2025
Hoge Mors fase 1	In uitvoering	Q2 2024
Hoge Mors fase 2 + 3	Q1 2024	Q4 2026
Hart van Meerburg	Q4 2024	Q4 2026

Voor Professorenwijk-Oost (fase 2) is het uitvoeringsbesluit Q4 2023 ter besluitvorming aan de raad aangeboden. Voor de Gasthuiswijk en Haagweg-Zuid (fase 3 en 4) en Hart van Meerburg worden de uitvoeringsbesluiten in Q1 en Q2 2024 ter besluitvorming aan de raad aangeboden. Voor de wijken Boshuizen, Fortuinwijk Noord en Zuid zal een overkoepelend kaderbesluit worden opgesteld dat in Q4 2023 ter besluitvorming aan de raad is aangeboden.

Wijkbeheer

Samen aan de Slag richt zich in 2024 op uitbreiding van de Leidse Kweektuin en gaat verder met de aanpak van versteende straten waar vergroening minder makkelijk op gang komt. Tevens bouwen we de samenwerking met de stad verder uit door nog sterker de koppeling te maken tussen groene initiatiefnemers, organisaties en instellingen en bewoners die wel willen, maar nog niet aan vergroening toekomen.

Beheer kapitaalgoederen openbare ruimte

Voor het beheer van de kapitaalgoederen werken we met beheerplannen die we elke vijf jaar actualiseren, zie voor een nadere toelichting de paragraaf onderhoud Kapitaalgoederen. De huidige beheerplannen kapitaalgoederen hebben de planperiode 2022-2026. Voor riolering geldt een andere planperiode: het Integraal Waterketenplan is in 2023 vastgesteld als beheerplan voor de planperiode 2024-2028.

Beheren openbare verlichting

Het beheer heeft als doel om te blijven voldoen aan het realiseren van een veilige, duurzame en sfeervolle omgeving voor alle gebruikers van de openbare ruimte. Bij de vervanging passen we LED-techniek toe in combinatie met het dimmen van de verlichting. Inmiddels is ca. 55% van de openbare verlichting voorzien van led-lichtbronnen.

In 2024 gaan wij verder met het wijkgericht vervangen van armaturen en masten die aan het einde van hun levensduur zijn. Met focus op Roodenburgerdistrict, Bos- en Gasthuisdistrict, en in de binnenstad het vervangen van Leidse lantarens.

Beheren bruggen en viaducten

We beheren en onderhouden de bruggen, tunnels en viaducten zodat de stad toegankelijk en bereikbaar is voor alle verkeersdeelnemers en voor de doorvaarbaarheid van het scheepvaartverkeer. Ook de bediening van de beweegbare bruggen hoort hier bij. De volgende activiteiten voeren we in 2024 uit:

- Vernieuwing elektro-mechanica (conform machinerichtlijn) Grote Havenbrug, Rijnzichtbrug en Singelbrug;
- Cyclisch onderhoud conserveren, slijtlagen, straatwerk, betononderhoud en remmingswerken;
- Aanbrengen brandvertragende beplating, LED ledverlichting en vernieuwing elektronica Stationspleintunnel;
- Vernieuwen en groot onderhoud verkeersbruggen Julius Caesarbrug i.s.m. de Provincie Zuid-Holland.

Beheer wegen

We onderhouden verharding op het wettelijke aansprakelijkheidsniveau (R-). Dat betekent dat we alleen ingrijpen (onderhoudsmaatregel uitvoeren) wanneer het aansprakelijkheidsniveau dreigt te worden

overschreden. In de wijken Binnenstad Noord en Roodenburgerdistrict wordt groot onderhoud uitgevoerd. Daarnaast wordt de verharding van de Dr Lelylaan en Kanaalweg vervangen. T.a.v. de vervanging van de Zoeterwoudsesingel wordt momenteel gekeken of het haalbaar is er een Singelparkproject van te maken. Er wordt bekeken welke middelen nodig zijn om de ruimtelijke kwaliteit te vergroten en de openbare ruimte in te richten conform het beeldkwaliteitsplan voor het Singelpark. Deze verkenning loopt van medio 2023 tot medio 2024. In die periode wordt levensduur verlengend onderhoud uitgevoerd. Tegelijk met de onderhoudswerkzaamheden wordt ook groeiplaatsverbetering voor bomen die wortelopdruk veroorzaken toegepast. Tijdens de onderhoudswerkzaamheden worden waar mogelijk (kleine) verkeerskundige verbeteringen uitgevoerd.

Uitvoeren straatreiniging en graffiti-bestrijding

Straatreiniging draagt bij aan een schone en veilige openbare ruimte door het vegen van zwerfafval en blad, het legen en schoonhouden van prullenbakken, onkruidbestrijding en het verwijderen van graffiti en illegaal plakwerk. De ledigingsfrequentie van de prullenbakken is in de binnenstad verhoogd en waar mogelijk worden grotere prullenbakken geplaatst. Verder worden er ook dit jaar clean sweeps uitgevoerd waarbij elke maand een wijk met de inzet van een team zwerfafvalvrij wordt opgeleverd. Als proef is er in 2023 gestart met doneerringen. Een ring rond prullenbakken waar mensen hun statiegeldflesjes in kunnen zetten, zodat de flesjes door andere mensen ingeleverd kunnen worden en het statiegeld kunnen innen. Na evaluatie in 2024 kan worden besloten over verdere uitrol van de doneerring. De (on)kruidbestrijding vindt plaats zonder inzet van chemische middelen maar is daarmee arbeidsintensief wat zich vertaalt in stijgende kosten. Indien de resultaten van de proef met intensief vegen positief zijn, zal dit in dit jaar verder worden opgeschaald. De resultaten van de proef om stoepplantjes langs de gevels niet meer te behandelen (op basis van motie nr M.22.0056.15 Meer ruimte voor stoepplantjes), worden met de raad gedeeld, vergezeld van een voorstel voor het al dan niet uitbreiden.

Beheren Walmuren

De volgende werkzaamheden voeren we in 2024 uit:

- Cyclisch groot onderhoudsprogramma aan beschoeiingen en damwanden;
- Uitvoeringvervangingsprogramma beschoeiing en damwanden.
- Afronden vervanging damwand Cronesteijnkade, Schelpenkade en Zijlsingel;
- Continuering 10 jarige LVO programma (levensduur vervangend onderhoud van de grachtenkades) waarvan herstel achterschotten L-wanden kademuren;
- Afronden Ontwerpvisie Kades Binnenstad 2050 als onderdeel van het LVO programma;
- Klimaatadaptie, bijvoorbeeld het ondersteunen van het grondwater regulerend systeem en waar mogelijk vergroenen langs grachten, beschoeiing en damwanden, wordt meegenomen bij deze werkzaamheden.

Beheren straatmeubilair

Voor het cyclische beheer van het straatmeubilair wordt met extra maatregelen gekeken hoe de beeldkwaliteit weer op CROW B niveau te krijgen is. Dit doen we door tijdelijk de middelen anders te verdelen en inzet van meer personeel. We leggen hierbij de focus op de 4 wijken die het minste scoren. Op basis van het evaluatiemoment van eind 2023 bepalen we of en hoe we dit door willen zetten in 2024.

Beheren Spelen

De speeltuinen en speelplekken worden conform het beheerplan Spelen onderhouden en beheerd. Er is extra aandacht voor participatie, inclusie en vergroening, zodat de vervanging van speeltoestellen aansluit bij de wens van bewoners (vooral kinderen). Van oude speeltoestellen wordt eerst bekeken of renovatie en/of herplaatsing mogelijk is, of ze worden tijdelijk in depot opgeslagen tot een geschikte herbesteding wordt gevonden. Hiermee beperken we het gebruik van grondstoffen en bevorderen we circulariteit. De aanwezige speeltoestellen worden jaarlijks op veiligheid getoetst aan het Warenwetbesluit Attractie- en Speeltoestellen.

Verminderen van overlast in eigen wijk

Hoewel de beoordeling van de openbare ruimte in de stadsenquête ruim voldoende is zien we een toename van ervaren overlast van zwerfafval en bijplaatsingen. Middels diverse maatregelen wordt dit ondervangen. Denk aan plaatsen van grotere prullenbakken en waar nodig vaker legen en het uitvoeren van cleansweeps in de wijken. Daarnaast is er zes wekelijks overleg met Handhaving om de lijst met hotspots te actualiseren. De hotspots worden wekelijks gezamenlijk bezocht om waar mogelijk verbaliserend op te treden en tegelijkertijd de locatie op te ruimen. In 2023 is er een project gestart met extra inzet op hotspots. Het zwerfafval in het groen wordt zo veel als mogelijk voorafgaand aan de groenwerkzaamheden gedaan om te voorkomen dat het zwerfafval bij het groenafval komt. De frequentie waarmee dit gebeurt hangt sterk samen met de gebruikersdruk en het weer. De werkzaamheden worden zo ingericht dat de gewenste beeldkwaliteit wordt gehaald. Daarnaast worden elke dag de meldingen van overlast, zwerfafval en dumping opgepakt. Deze meldingen worden meestal binnen 1 werkdag opgelost. Bewoners worden bij opschoonacties ondersteund met materialen en containeradoptie wordt aangemoedigd.

5A1.3 Inzamelen huishoudelijk afval

Wekelijks wordt bij de ruim 55.000 huishoudens in Leiden afval opgehaald. Met minicontainers aan-huis voor restafval, GFT en papier en verzamelcontainers voor papier, glas en textiel. Het kunststofafval, drankenkartons en blik wordt nagescheiden. Vrijwel alle verzamelcontainers zijn inmiddels ondergronds gebracht. Dit geeft een opgeruimder straatbeeld en leidt tot minder bijplaatsing. De hotspot-aanpak bij containers die in beeld zijn vanwege frequente bijplaatsingen wordt in samenwerking tussen Inzameling en Handhaving verder geïntensiveerd. Verder is er een proef uitgevoerd met de inzameling van groente- fruit- en etensresten (GFE) in de hoogbouw. In het verleden is hiermee gestopt vanwege de hoge vervuilingsgraad. Nu wordt gewerkt met afsluitbare containers en de resultaten zijn positief. Een voorstel over verdere uitrol wordt opgenomen in het geactualiseerde afvalbeleid en voorgelegd aan de Raad. Verder worden de plannen voor de realisatie van een tweede milieustraat / duurzaamheidsplein op de Kenauweg verder uitgewerkt waarbij ook ruimte wordt gecreëerd voor aanvullende circulaire initiatieven om scheiding en hergebruik verder te stimuleren, grondstofcirkels te sluiten en daarmee de hoeveelheid te verbranden afval verder te reduceren.

5A1.4 Beheren contracten buitenreclame

Alle reclamecontracten zijn volledig operationeel. Om de opbrengsten buitenreclame zoveel mogelijk op peil te houden, passen we actief contractbeheer en contractmanagement toe. Het in beperkte mate digitaliseren van een aantal reclameobjecten in de abri's is door vaststelling van het nieuwe reclamebeleid toegestaan. Het huurcontract van de digitale mast langs de A4 is eind december 2023 afgelopen. Na de aanbesteding wordt de mast (en deels constructie) verwijderd en in eerste helft van 2024 nieuw geplaatst. Dit betekent dat er gedurende ca zes maanden geen reclameopbrengsten uit de A4 mast gerealiseerd wordt. Omdat de resultaten van de aanbesteding nog niet bekend zijn, is de hiermee samenhangende impact niet te schatten. Zekerheidshalve worden de opbrengsten uit de A4 mast voor 2024 aangehouden op nihil.

5A1.5 Handhaven gebruik openbare ruimte

Het toezicht op en de handhaving in de openbare ruimte betreft de naleving van de (lokale) wet- en regelgeving zoals bijvoorbeeld vastgelegd in de APV. De gemeente wil voorkomen dat een leefbaarheidsvraagstuk een veiligheidsvraagstuk wordt. De prioriteiten waar de toezichthouders en Buitengewoon Opsporingsambtenaren (Boa's) van de gemeente aan werken, worden jaarlijks in het Uitvoeringsprogramma Handhaving (UPH) bepaald en uitgewerkt. In lijn met de uitgangspunten in de Visie Handhaving Openbare Ruimte 2020-2023 staat het bewaren van de leefbaarheid van de stad centraal, en zorgt Handhaving ervoor dat leefbaarheidsproblemen geen veiligheidsproblemen worden. Handhaving draagt hiermee bij aan een schone, bereikbare, veilige en aantrekkelijke stad.

5A1.7 Werken voor derden Cluster Beheer

De gemeente Leiden zamelt voor de omliggende gemeenten Leiderdorp, Oegstgeest en Zoeterwoude verschillende huishoudelijke afvalfracties in. Hiervoor wordt een vergoeding ontvangen. In 2024 werken we aan het versterken van de samenwerking en het actualiseren van de contracten met de omliggende gemeenten.

Effectindicatoren bij 5A Verharde openbare ruimte

Effectindicator	Realisatie	Streefwaarden				Bron
		2024	2025	2026	2027	
Doel 5A1 Schoon, heel en veilig						
5A1.a Rapportcijfer onderhoud openbare ruimte	7,1 (2019) 7,0 (2021) 7,1 (2023)	7,1	7,1	7,1	7,1	Stads- en wijkenquête
5A1.b Percentage inwoners dat 'behoorlijk wat' tot 'zeer ernstig' zwerfvuil ervaart	38% (2019) 44% (2021) 36% (2023)	39%	39%	39%	39%	Stads- en wijkenquête
5A1.c Gemeten kwaliteitsniveau 'zwerfvuil'	B (2020) B (2021) B (2022)	B	B	B	B	Beleidsmeting openbare ruimte
5A1.d Percentage inwoners dat 'behoorlijk wat' tot 'zeer ernstig' hondenpoep ervaart	21% (2019) 23% (2021) 18% (2023)	25%	25%	25%	25%	Stads- en wijkenquête
5A1.e Gemeten kwaliteitsniveau 'hondenpoep'	B (2020) A (2021) B (2022)	B	B	B	B	Beleidsmeting openbare ruimte
5A1.f Percentage inwoners dat 'behoorlijk wat' tot 'zeer ernstig' onkruid ervaart	22% (2019) 17% (2021) 18% (2023)	25%	25%	25%	25%	Stads- en wijkenquête
5A1.g Gemeten kwaliteitsniveau 'onkruid'	B (2020) D (2021) B (2022)	B	B	B	B	Beleidsmeting openbare ruimte
5A1.h Percentage inwoners dat 'behoorlijk wat' tot 'zeer ernstig' drijfvuil ervaart	22% (2019) 22% (2021) 19% (2023)	25%	25%	25%	25%	Stads- en wijkenquête
5A1.i Gemeten kwaliteitsniveau 'drijfvuil'	B (2020) A (2021) A (2022)	B	B	B	B	Beleidsmeting openbare ruimte
5A1.j Percentage inwoners dat het onderhoud van straten en wegen als 'uitstekend' of 'goed' beoordeelt **	68% (2019) 69% (2021) 69% (2023)	68%	68%	68%	68%	Stads- en wijkenquête
5A1.k Gemeten kwaliteitsniveau verharding	B (2020) B (2021) B (2022)	B	B	B	B	Beleidsmeting openbare ruimte
5A1.l Percentage inwoners dat het onderhoud van straatmeubilair als 'uitstekend' of 'goed' beoordeelt	65% (2019) 61% (2021) 67% (2023)	70%	70%	70%	70%	Stads- en wijkenquête
5A1.m Gemeten kwaliteitsniveau 'straatmeubilair'	B (2020) C (2021) C (2022)	B	B	B	B	Beleidsmeting openbare ruimte

Een overzicht van realisatie- en streefwaarden van de indicatoren (ook uit vorige begrotingen) staat op [LeideninCijfers](#).

Beleidsterrein 5B Openbaar water

Water is een belangrijke kwaliteit in Leiden en heeft verschillende functies. Dit wordt onderschreven in de Omgevingsvisie Leiden 2040: "Openbaar water heeft niet alleen een recreatief, maar ook een functioneel nut. Het heeft een transportfunctie, kan warmte / koude opslaan, de stad koelen en overtollig water na hevige regenval opvangen." Door de aanleg van natuurvriendelijke oevers en het verbeteren van de waterkwaliteit draagt het ook bij aan het versterken van de biodiversiteit.

Doelen en prestaties bij 5B Openbaar water

Doel	Prestatie
5B1 Waterkwantiteit op orde en verbeteren waterkwaliteit	5B1.1 Ontwikkelen en uitvoeren beleid waterkwantiteit en waterkwaliteit
	5B1.2 Beheren openbaar water en riolering
5B2 Stimuleren van een doelmatig gebruik van het openbaar water	5B2.1 Ontwikkelen beleid gebruik openbaar water
	5B2.2 Exploiteren havens en waterwegen
	5B2.3 Behandelen ligplaatsvergunningen
	5B2.4 Handhaven gebruik openbaar water

5B1.1 Ontwikkelen en uitvoeren beleid waterkwantiteit en waterkwaliteit

In 2023 zijn we gestart met een uitwerking van het principe Water en Bodem sturend in Leiden, waarin we samen met het hoogheemraadschap van Rijnland maatregelen uitwerken ten aanzien van het verbeteren van de waterkwaliteit. Een goede waterkwaliteit is belangrijk voor de biodiversiteit en volksgezondheid. We gaan door met het aanleggen van natuurvriendelijke oevers. Op deze manier dragen we bij aan verbetering van het Rijnsysteem en het realiseren van de doelen uit de Kaderrichtlijn water. Tevens wordt er in deze uitwerking van Water en Bodem sturend gekeken naar waterkwantiteit in Leiden, naar het belang van water in de stad en naar klimaatadaptatie in relatie tot verstedelijking. Hierin wordt rekening gehouden met de nieuwe klimaatscenario's van het KNMI en de nieuwe 'boezemstudie' die wordt uitgevoerd door het Hoogheemraadschap van Rijnland. De boezemstudie geeft inzicht in de effecten van klimaatverandering op het hoofdwatersysteem van Rijnland. De Water en bodem sturend uitwerking voor Leiden laat de effecten zien in het Leidse deel van het watersysteem, aangevuld met mogelijke oplossingen voor knelpunten. Mogelijk worden deze acties daarna vastgelegd in de Samenwerkingsagenda Gemeente Leiden en Hoogheemraadschap van Rijnland. Maar welke vorm precies wordt gekozen is nog afhankelijk van de uitkomsten van de studie en het bestuurlijk overleg daarover.

5B1.2 Beheren openbaar water en riolering

Beheren Openbaar Water

Het groot en regulier onderhoud aan de watergangen waar de gemeente voor verantwoordelijk is doen we om de waterkwantiteit te borgen en de waterkwaliteit te verbeteren conform de "Legger" van het Waterschap. We verwerken de vrijgekomen biomassa duurzaam naar een erkende verwerkingsinstallatie of als dat kan in het terrein. De werkzaamheden worden verricht conform de Wet Natuurbescherming.

De volgende activiteiten voeren we in 2024 uit:

- Opstellen verbeterd beheerplan fonteinen ten behoeve van waterkwaliteit en klimaatadaptatie;
- Het 'vissen van bladafval/zwerfvuil';
- De jaarlijkse "Schouw Rijnland", hierbij wordt circa 110 km watergang geschoond van vegetatie binnen de grenzen van de Wet Natuurbescherming, volgens het ecologisch werkprotocol van waterschappen;
- Voorbereiding baggercluster 2024/2025 van diverse watergangen;
- Reinigen van duikers en waar nodig herstellen.

Beheren Openbare Riolering

Het doel is het duurzaam beschermen van de volksgezondheid, het afvoeren van afvalwater en hemelwater en het reguleren van de grondwaterstand. Eind 2023 is het Integraal Waterketenplan 2024-2028 ter vaststelling aangeboden. De financiële consequenties zijn in de Kaderbief 2023-2027 meegenomen.

Overeenkomstig het Integraal Waterketenplan wordt onderstaand regulier en groot onderhoud verricht:

- Reiniging en inspectie van circa 54km lengte aan riolering in Roodenburgerdistrict, Leiden Noord en Boerhaavedistrict;
- Het renoveren van 14 gemalen;
- Reinigen kolkafvoerleidingen;
- Onderhoud zinker- en gemaalschuiven;
- Reinigen circa 43.000 straat- en trottoirkolken.

De geplande rioolvervanging wordt integraal in de duurzame wijkvernieuwingsprojecten aangepakt; in de ondergrond krijgt de energietransitie een plaats door ruimtereservering en tegelijkertijd wordt een klimaatrobuust gescheiden systeem aangelegd. Tevens wordt in de duurzame wijkvernieuwingsprojecten de grondwaterstand gereguleerd middels een drainage-infiltratiesysteem. Bovengronds wordt de openbare ruimte klimaatadaptief, biodivers en groener ingericht. Bij aanbestedingen worden duurzaamheid en hergebruik van materiaal en circulariteit opgenomen.

De voortgang van de duurzame wijkvernieuwingen verloopt voorspoedig. De Fortuinwijk en Boshuizen worden vanuit initiatieffase voorbereid.

Waar mogelijk wordt werk met werk gemaakt in projecten zoals, Stationsgebied, Bio Science Park, Schipholweg, Willem de Zwijgerlaan en Lammenschans.

5B2.1 Ontwikkelen beleid gebruik openbaar water

In de visie op de Bezoekerseconomie is ervoor gekozen om niet in te zetten op grootschalige stimulering van het watertoerisme. Bezoekers met sloepen weten de stad immers al voldoende te vinden. Via communicatie voor goed vaargedrag en handhaving wordt ingezet om dit vaarverkeer in goede banen te leiden.

5B2.2 Exploiteren havens en waterwegen

In 2024 wordt in de Passantenhaven en de Charterhaven (langs de Zijlsingel) het jaarlijkse klein onderhoud uitgevoerd. Voor het overnachten in de haven int de gemeente havengelden. Daarnaast zorgt de gemeente in de havens voor een goed functionerende douche en toiletvoorziening. Dit wordt gedaan conform de huidige milieukundige regelgeving. Dit betekent o.a. de jaarlijkse controle op legionella. De werkzaamheden t.b.v. het dragen van Blauwe Vlag worden geëvalueerd.

5B2.3 Behandelen ligplaatsvergunningen

De gemeente publiceert ieder kwartaal een lijst met vrije ligplaatsen voor pleziervaartuigen. Inwoners van Leiden die zich hebben geregistreerd op de wachtlijst kunnen hun interesse voor een vrije ligplaats kenbaar maken. De ligplaats wordt vervolgens vergund aan de inwoner die het hoogst op de wachtlijst staat. Naast vergunningen voor pleziervaartuigen worden ook aanvragen voor vrije ligplaatsen voor bedrijfsvaartuigen behandeld. Daar speelt het vraagstuk van schaarse vergunningen.

5B2.4 Handhaven gebruik openbaar water

Om overlast op het water te beperken, wordt door gemeentelijke handhavers nauw samengewerkt met de politie en andere partners op het water. De inzet van Handhaving op het water wordt jaarlijks in het Uitvoeringsprogramma Handhaving (UPH) bepaald en uitgewerkt. Doorgaans is de inzet vooral preventief ingestoken. Door gezamenlijk zichtbaar aanwezig te zijn en mensen aan te spreken hopen wij het vaargedrag in positieve zin en blijvend te veranderen. Daarnaast wordt ingezet op de handhaving op de ligplaatsvergunningen van bedrijfs- en pleziervaartuigen.

Effectindicatoren bij 5B Openbaar water

Effectindicator	Realisatie	Streefwaarden				Bron
		2024	2025	2026	2027	
Doel 5B2 Verbeteren waterkwaliteit						
5B2.a Percentage inwoners dat het onderhoud van watergangen als 'uitstekend' of 'goed' beoordeelt	67% (2019) 70% (2021) 71% (2023)	66%	66%	66%	66%	Stads- en wijkenquête
Doel 5B3 Recreatieve waarde water vergroten						
5B3.a Rapportcijfer door Leidenaars voor de recreatieve kwaliteit van groen en water in Leiden	7,2 (2019) 7,2 (2021) 7,0 (2023)	7,3	7,3	7,3	7,3	Stads- en wijkenquête

Een overzicht van realisatie- en streefwaarden van de indicatoren (ook uit vorige begrotingen) staat op [LeideninCijfers](#).

Beleidsterrein 5C Openbaar groen en biodiversiteit

De aantrekkelijkheid van Leiden als vestigingsplaats voor bewoners en ondernemers is gebaat bij een groene leefomgeving. Groen is immers een belangrijke voorwaarde voor een gezonde leefomgeving, zowel fysiek als mentaal. Een groene omgeving maakt het mogelijk om te sporten, spelen en bewegen, maar ook om te ontmoeten en te ontspannen. Daarom is, naast het aanbieden van een solide groen recreatief netwerk, de zichtbaarheid en nabijheid van groen belangrijk. Een groene inrichting draagt daarnaast ook bij aan de belangrijke opgaven als het behouden en versterken van de biodiversiteit en klimaatbestendigheid.

Doelen en prestaties bij 5C Openbaar groen

Doel	Prestatie
5C1 Ontwikkelen en beheren van het openbaar groen	5C1.1 Ontwikkelen en uitvoeren beleid stedelijk en regionaal groen
	5C1.2 Renoveren en herinrichten parken
	5C1.3 Beheren openbaar groen
	5C1.4 Behandelen kapvergunningen
	5C1.5 Aanleggen Singelpark
	5C1.6 Beheren Oostvlietpolder
5C2 Bevorderen biodiversiteit	5C2.1 Ontwikkelen en uitvoeren beleid biodiversiteit
5C3 Bevorderen dierenwelzijn	5C3.1 Ontwikkelen en uitvoeren beleid dierenwelzijn

5C1.1 Ontwikkelen en uitvoeren beleid stedelijk en regionaal groen

Leiden neemt net als in voorgaande jaren deel aan de samenwerking binnen Nationaal Park Hollandse Duinen (in oprichting) en aan een aantal regionale samenwerkingsverbanden: samenwerking van de Landschapstafel Duin Horst & Weide met de provincie; samenwerking van veenweidegebied noord met de provincie en binnen Holland Rijnland de samenwerking binnen de stedelijke as Westflank (Leiden -Katwijk) en Oostflank (Leiden - Alphen aan de Rijn).

De samenwerking met de provincie heeft in 2023 geleid tot een Provinciaal Programma Landelijk gebied. Het Provinciaal programma Landelijk gebied bevat de ambities van Zuid Holland op het gebied van klimaat, natuur en water, bevat projecten en maakt aanspraak op een deel van het budget van het Nationaal programma Landelijk gebied. In de loop van 2023/2024 wordt duidelijk welk budget door het rijk aan de provincie beschikbaar wordt gesteld en voor welke projecten cofinanciering beschikbaar komt.

Het provinciaal programma landelijk gebied vormt ook in 2024 input voor andere ruimtelijke trajecten met provincie en rijk (ruimtelijke puzzel, NOVEX).

Tweede groene ring

In het Beleidsakkoord 2022 – 2026 Samenleven in Leiden is afgesproken om in deze collegeperiode een start te maken met de realisatie van een Tweede Groene Ring naast de groene ring van het Singelpark. De ambities voor een Tweede Groene Ring moeten verder uitgewerkt worden in concrete doelen, opgaven en ambities. Daarvoor is een procesaanpak geschreven die uw raad heeft ontvangen, die de basis vormt voor een op te stellen programmatische aanpak voor de toekomst. Naar verwachting ontvangt uw raad dit programma in de tweede helft van 2024. De volgende onderdelen staan daarin centraal:

1. Inhoudelijke verdieping en uitwerking van de Tweede Groene Ring;
2. (raakvlak) projecten: tijdig inspelen op lopende projecten en beleidskaders leidt tot koppelkansen voor Tweede Groene Ring in gemeentelijke en maatschappelijke initiatieven;
3. Financiering en lobby: als belangrijke basis voor realisatie wordt een financierings- en lobbystrategie uitgewerkt.

Samenwerken met de stad in de invulling en realisatie van de Tweede Groene Ring is een belangrijke ambitie. Daarom is communicatie en participatie een cruciaal onderdeel van deze procesaanpak. De Tweede Groene Ring zal alleen gerealiseerd kunnen worden wanneer niet alleen de gemeente aan de uitvoering werkt, maar wanneer ook ondernemers, inwoners en andere initiatiefnemers hun activiteiten op een manier gaan uitvoeren zoals dat past in een gezamenlijke visie op de Tweede Groene Ring.

Groene Hoofdstructuur

In 2018 is de Groene Hoofdstructuur vastgesteld. Deze is onderdeel van het Groen Blauwe raamwerk uit de Omgevingsvisie en vormt een verbinding tussen het Singelpark en de Tweede Groene Ring. In 2024 wordt de Haagse Schouwweg aangepakt: het gaat hierbij zowel om kwaliteitsverbetering als om het toevoegen van groen areaal. De exacte volgorde van uitvoering wordt bepaald in overleg met de uitvoerende externe partij.

Vergroenen op buurtniveau

Op buurtniveau zijn er verschillende projecten. Op basis van de Groene Kansenkaart 2023-2026 vergroent het college versteende plekken. In 2024 gaat het om het Granaatplein, de Franchimontlaan/ Melchior Treublaan, Cobetstraat/ De Laat de Kanterstraat, kruising Lage Morsweg/ Leeghwaterstraat, Vondellaan, Stevenshofdreef/ Stevensbloem en een aantal straten in Cronestein. Ook worden op basis van de Groene Kansen Kaart extra bomen geplant op plekken waar dat wenselijk is en waar ook ruimte is in de ondergrond. In 2024 komen deze bomen in de binnenstad. Daarnaast neemt het aantal geveltuintjes en groene boomspiegels, beheerd door buurtbewoners toe. Dit gebeurt binnen het project Samen aan de Slag.

Baby Boom

Samen met het vrijwilligersinitiatief Cooldowncity Leiden en de afdeling Burgerzaken wordt een pilot opgezet om de ouders van iedere baby die in 2024 wordt geboren een zaailing of voucher voor een zaailing te geven. Najaar 2023 wordt gebruikt om hiervoor een systeem op te zetten. Begin 2025 wordt de pilot geëvalueerd.

5C1.2 Renoveren en herinrichten parken

Leiden heeft veel parken. Om de kwaliteit van deze parken te behouden, te versterken en aan te passen aan nieuwe behoeften, heeft Leiden een Investeringsprogramma Parken (IP Parken), waarin middelen zijn gereserveerd om ieder jaar één of meerdere parken te renoveren. Aan de hand van de evaluaties van de beheerplannen wordt jaarlijks bepaald welke parken in aanmerking komen voor een grootschalige onderhoudsbeurt. Het doel is om de parken in goede conditie te houden door deze ongeveer eens in de 25 jaar te renoveren (cyclus in Beheerplannen). Voor 2024 staat het Hooghkamerpark in de planning voor renovatie.

5C1.3 Beheren openbaar groen

Bij het (her)planten van bomen kijken we naar de juiste soort op de juiste plaats. Hierbij spelen de ecologische waarde, klimaatbestendigheid, toekomstbestendigheid, standplaats, esthetische waarde en welke soorten er weinig in de stad aanwezig zijn een rol. Verder gaan we door met het verbeteren van de ecologische kwaliteit in bosplantsoenen door te dunnen. Ook werken we in 2024 verder aan het verbeteren van de kwaliteit van het bomenbestand door kwarrende bomen te vervangen, door extra voedsel in de bodem te brengen en door bij droge periodes indien nodig water te geven. De in 2023 gestarte pilot met watersensoren geeft aan waar dat nodig is. Het verbeteren van de biodiversiteit wordt in 2024 voortgezet door ecologisch te maaien, door waar mogelijk gazons om te vormen naar bermen, door een andere maai frequentie of door sinusbeheer toe te passen (maaien in sinusvormige patronen) of mozaiek maaien (tussenvorm van bermbeheer en sinusbeheer) of door plantenvakken om te vormen naar bloemrijke bermen. Hierbij is van belang dat er een balans is tussen het draagvlak van inwoners en ecologische kwaliteit. De Japanse duizendknoop wordt planmatig onder controle gehouden. Daarnaast monitoren we de ervaringen en behaalde resultaten in Nederland met bestrijding door de bladvlo die de natuurlijke vijand is van de Japanse duizendknoop.

5C1.4 Behandelen kapvergunningen

Het stedelijk groen is waardevol en het bomenbestand wordt gezien als ruimtelijke kwaliteit. Bij ruimtelijke ingrepen wordt vanaf de initiatieffase al zorgvuldig gekeken hoe bomen behouden kunnen blijven. Pas in het uiterste geval wordt tot kap over gegaan.

5C1.5 Aanleggen Singelpark

Het Singelpark is een project van en voor de bewoners, en maakt onderdeel uit van het Groen-Blauwe raamwerk. Het is een groene omlijsting van de historische binnenstad, een park waar Leiden zich mee op de kaart zet. Alle projecten van de eerste fase zijn gereed. Ook de eerste projecten van de tweede fase zijn gereed. Vele inwoners en bezoekers van Leiden kunnen genieten van het rondje Singelpark. In 2024 werken we verder aan het project Singelpark en ligt de focus op de voorbereiding van de uitvoering van de Jan van Houtkade en de pilot met verplaatsbaar groen op het Arsenalplein.

5C1.6 Beheren Oostvlietpolder

Het beheerplan Oostvlietpolder 2019-2024 wordt door het Zuid-Hollands Landschap uitgevoerd. Het creëren van een ecologische verbinding tussen de Oostvlietpolder en Polderpark Cronestein in de Oostvlietpolder is voor een deel gerealiseerd (fase 1 en 2 bij de Vogelhoff). Voortzetting van deze ecologische NatuurNetwerk Nederland verbinding heeft geen prioriteit bij de provincie. Daarom zet de gemeente de komende jaren in op algehele ecologische verbetering van de door Zuid Hollands Landschap gepachte delen van de Oostvlietpolder. In 2023 is een advies opgesteld hoe te investeren in weidevogels in het bijzonder voor het weidevogelreservaat (het meest westelijke deel van de Oostvlietpolder). In 2023 is gestart met het verbeteren van de natuurwaarden door het waterpeil in het westelijk deel te verhogen. De komende jaren worden meer maatregelen uitgevoerd afhankelijk van de planning van de aanleg van de WarmtelinQ.

5C2.1 Ontwikkelen en uitvoeren beleid biodiversiteit

Voor 2024 wordt gewerkt aan leefgebieden en verbindingen voor dieren en planten. Hierbij richten we ons op de zeven leefgebieden: straat- en muurvegetatie, water- en oevermilieu, kruidenrijk grasland, struwelen en zoombegroeiing, bosplantsoen, bebouwing en weidegebied. Hiermee geven we invulling aan

het groen-blauwe raamwerk en we richten ons op de zeven leefgebieden. Waar mogelijk wordt gebruik gemaakt van meekoppelkansen om acties te realiseren, bijvoorbeeld vanuit de duurzame wijkvernieuwingen en lopende beheercycli. We verankeren het puntensysteem natuurinclusief bouwen, we versterken de ecologische verbinding Singelpark-Gooimeerlaan en we ontwikkelen we een natuurvriendelijke oever bij de Zwartemeerlaan. Daarnaast zetten we in 2024 in op het omzetten van straatplantsoenen naar een robuuste groenstructuur met diverse soorten houtachtige planten ten behoeve van vlinders, vogels en vleermuizen. Monitoring van de ecologische resultaten vindt net als in voorgaande jaren plaats door middel van het Stadsnatuurmeetnet, dat sinds 2004 als graadmeter voor de Leidse stadsnatuur dient.

5C3.1 Ontwikkelen en uitvoeren beleid dierenwelzijn

In 2024 actualiseren we het hondenbeleid en de Nota Dierenwelzijn. We doen dit op een integrale manier, omdat beide onderwerpen vanzelfsprekend met elkaar samenhangen. Binnen het hondenbeleid worden onder andere de honden losloopgebieden geëvalueerd. Om het bewustzijn over hittestress bij dieren te vergroten zal vanaf 2024 bij alle communicatie uitingen rondom het Lokale Hitteplan ook aandacht besteed worden aan wat hitte met dieren doet. Hiervoor wordt verwezen naar de websites van de RVO en dierenwelzijnsorganisaties. De websites geven onder andere tips om hittestress bij dieren te voorkomen.

Effectindicatoren bij 5C Openbaar groen

Effectindicator	Realisatie	Streefwaarden				Bron
		2024	2025	2026	2027	
Doel 5C1 Ontwikkelen en beheren van het openbaar groen						
5C1.a Percentage inwoners dat het onderhoud van groen als 'uitstekend' of 'goed' beoordeelt	74% (2019) 72% (2021) 77% (2023)	73%	73%	73%	73%	Stads- en wijkenquête
5C1.b Aantal hectare groen*	483 (2020) 474 (2021) 482 (2022)	≥474	≥474	≥474	≥474	GBI
5C1.c Rapportcijfer door Leidenaren voor de recreatieve kwaliteit van groen en water in de omgeving van Leiden	7,8 (2019) 7,9 (2021) 7,8 (2023)	7,7	7,7	7,7	7,7	Stads- en wijkenquête
5C2 Bevorderen biodiversiteit						
5C2.a Het percentage gemeten dieren met een stabiele of positieve trend sinds 2004	50% bij gevonden (meetronde 2020-2021)	50%	50%	50%	50%	Stadsnatuurmeetnet
5C2.b Voor planten: het percentage van de gemeten doelecotopen met een stabiele of positieve trend sinds 2004	55% stabiel of positief gevonden in meetronde 2020-2021	55%	55%	55%	55%	Stadsnatuurmeetnet

* Zoals toegelicht bij de groenrapportage 2021 wordt voor deze indicator het beheersysteem Geovisia van de gemeente gebruikt. Het betreft het groenareaal in eigendom van de gemeente.

Een overzicht van realisatie- en streefwaarden van de indicatoren (ook uit vorige begrotingen) staat op [Leiden in Cijfers](#).

Beleidsterrein 5D Milieu en duurzaamheid

Dit beleidsterrein omvat alle activiteiten binnen dit programma die gericht zijn op de functionaliteit van de openbare ruimte voor duurzaamheids- en milieuaspecten, voor zover ze geen plek hebben gekregen bij de beleidsonderdelen circulaire economie (programma 3), duurzame mobiliteit (programma 4), klimaatadaptatie en biodiversiteit (programma 5), energietransitie (programma 6) en duurzame verstedelijking (programma 6). De gemeente Leiden heeft ten aanzien van milieu de gemeentelijke taken en bevoegdheden op grond van milieuwetgeving overgedragen aan de Gemeenschappelijke Regeling Omgevingsdienst West-Holland. Het Algemeen Bestuur van de Omgevingsdienst stelt de kaders vast waarbinnen de milieudoelstellingen voor Leiden worden gerealiseerd. Het doen van investeringen in het verbeteren van de lokale milieukwaliteit is evenwel een lokale aangelegenheid.

Doelen en prestaties bij 5D Duurzaamheid

Doel	Prestatie
5D1 De stad behouden voor toekomstige generaties door het tegengaan en voorkomen van aantasting van het leefmilieu.	5D1.1 Milieubeheer algemeen
	5D1.2 Uitvoeren geluidsanering
	5D1.3 Uitvoeren bodemsanering
	5D1.4 Uitvoeren duurzaamheidsbeleid

5D1.1 Milieubeheer algemeen

De Omgevingsdienst West-Holland voert de algemene milieutaken voor de gemeente Leiden uit. Een groot deel betreft het reguliere werk rondom de wettelijke taken op het gebied van vergunningverlening, toezicht en handhaving. Verder adviseert de Omgevingsdienst voor de ruimtelijke planvorming op diverse milieueffecten. Ook adviseert de Omgevingsdienst de gemeente Leiden op het gebied van duurzaamheid, waaronder het Regionaal Energieakkoord en het faciliteren van duurzaamheidsfondsen. De dienst adviseert over beleid- en wetgeving rondom Schiphol met name op het gebied van geluid en veiligheid. In 2024 werkt de gemeente constructief en nauw samen met de Omgevingsdienst aan nadere inpassing van de Omgevingswet en de verdere uitwerking van het Omgevingsplan.

De gemeente Leiden wordt voor haar milieu- en duurzaamheidsbeleid geadviseerd door de Leidse Milieuraad (LMR). De LMR is een onafhankelijk adviesorgaan van het college en adviseert gevraagd en ongevraagd over de duurzaamheidsaspecten van het gemeentelijk beleid. Duurzaamheid wordt ruim opgevat en omvat milieu gerelateerde, sociale en economische aspecten.

5D1.2 Uitvoeren geluidsanering

Ter vergroting van de leefbaarheid op de verkeersknelpunten moet de geluidsoverlast worden teruggedrongen. Op basis van een Europese verplichting is een geluidsbelastingkaart en een Actieplan Omgevingslawaaï 2018-2023 vastgesteld. Dit actieplan wordt in 2024 geactualiseerd. In het actieplan wordt geadviseerd een bepaald type geluid reducerend asfalt op hoofdwegen aan te brengen als belangrijkste maatregel om het aantal geluidgehinderden te reduceren. Geluidsoverlast vraagt voorts om fysieke maatregelen aan woningen die door het verkeerslawaaï een te hoge geluidsbelasting hebben. Het middel hiervoor is gevelsanering. Alle Leidse woningen die op de zgn. landelijke saneringslijst staan zijn opgenomen in een project en hiervoor is projectsubsidie aangevraagd en ontvangen. Deze projecten worden de komende jaren uitgevoerd waarbij het gaat om geluidwerende gevelmaatregelen en soms ook maatregelen aan de weg. De projectbegeleiding van de sanering vindt plaats door de Omgevingsdienst.

5D1.3 Uitvoeren bodemsanering

Het uitvoeringsprogramma voor bodemsanering wordt in overleg met de gemeente Leiden opgesteld en vormt een onderdeel van het Leids Uitvoeringsprogramma Bodem en Ondergrond 2023-2030. In Leiden vindt de aanpak van bodemverontreiniging plaats via twee sporen. Enerzijds wordt zoveel mogelijk gesaneerd in samenloop met bouw- of herinrichtingsplannen. Daarmee wordt de omgevingskwaliteit integraal verbeterd. Anderzijds worden locaties aangepakt op grond van milieuhygiënische urgentie (spoedlocaties). De Omgevingsdienst voert de taak bodemsanering voor de gemeente uit.

5D1.4 Uitvoeren duurzaamheidsbeleid

Projectadvisering

Op de verschillende duurzaamheidsthema's is en wordt er beleid ontwikkeld. In 2024 hebben de opgaven Klimaatadaptatie, Circulaire economie en Energietransitie nieuwe uitvoeringsprogramma's. Dit beleid moet worden toegepast en uitgevoerd. Om ervoor te zorgen dat dit gebeurt, wordt het adviseren bij projecten (nog)

meer integraal vorm te geven. Hierdoor wordt het duurzaamheidsbeleid meegenomen in projecten en tot uitvoering gebracht.

Duurzaamste Kilometer

Met de Duurzaamste Kilometer is duurzaamheid in de Spoorzone op de kaart gezet en is de Green Deal door vele betrokken stakeholders ondertekend. Hoewel de Duurzaamste Kilometer als zelfstandige organisatie per 2024 zal stoppen, zullen het merk en de hoge duurzaamheidsambities blijven bestaan. De ambities van de Duurzaamste Kilometer zijn inmiddels verankerd in de gebiedsvisies Schipholweg en Stationsgebied. Daarnaast zijn in de kaderbrief 2023 middelen gevraagd om vanaf 2024 gebiedsgericht te sturen. Duurzaamheid is daarbij 1 van de belangrijkste thema's waarbij gestuurd wordt om de ambities van de DZKM en vastgestelde gebiedsvisies te realiseren.

Met alle huidige en toekomstige ontwikkelingen in de Spoorzone, willen we de deelnemers van de community (waarbij een deel van de partijen bewoner is, een ander deel vastgoedpartijen zijn en een deel gebruiker of eigenaar is van het gebied) betrekken bij de concrete invullingen op het gebied van duurzaamheid in de Spoorzone

Verbonden Partijen

De onderstaande Verbonden Partij levert een bijdrage aan dit beleidsterrein. Zie voor meer informatie de paragraaf verbonden partijen.

Omgevingsdienst West-Holland	
Motieven en doelen deelname GR	Uitvoering van de wettelijke taken zoals de vergunningverlening en handhaving van delen van de Omgevingswet, en advisering van de deelnemende gemeenten en de provincie Zuid-Holland bij de uitvoering van hun taken, zoals ruimtelijke planvorming en verkeersbeleid.
Kansen	<ul style="list-style-type: none"> ■ Het verder bekwamen als centrum voor kennis- en advies, vergunningverlening en handhaving & toezicht. ■ De Omgevingswet biedt de ODWH een kans om de dienst zich als adviesdienst te profileren voor de regio. ■ De ODWH zou voor de Provincie een specifieke taak kunnen uitvoeren voor heel Zuid-Holland, zoals reguleren van life science en GGO bedrijven.
Risico's (top 3)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Een mogelijk hogere bijdrage aan de Omgevingsdienst West Holland dan de vastgestelde begroting. 2. Imagoschade voor de omgevingsdienst; negatieve beeldvorming kan ontstaan. 3. Het vinden van voldoende specialistische medewerkers bij de Omgevingsdienst West-Holland.
Belangrijkste doelstellingen / prestaties en opgaven 2024	In 2024 zal de dienst samen met het nieuwe bestuur de nieuwe strategie ontwikkelen. De verwachting is dat er dan meer zicht is op de landelijke ontwikkelingen en de acties en maatregelen die daaruit voortkomen, zodat die in de strategie vertaald kunnen worden. Ook de opdracht van de provincie aan de vijf Zuid-Hollandse diensten om een samenwerkingsprogramma op te stellen zal dan tot eerste resultaten hebben geleid. Daarnaast wordt in 2024 door de ODWH gewerkt aan het door ontwikkelen van informatiesystemen zoals GIS. Op 1 januari 2024 treedt de Omgevingswet in werking alle voorbereidingen zijn gedaan, echter er zullen zich ongetwijfeld nog kinderziektes voordoen. Daarom neemt de ODWH ook dit jaar deel aan diverse regionale werkgroepen en leerkringen en is er extra aandacht voor samenwerking met de andere partners binnen het stelsel van de Omgevingswet. Voor de werving van personeel werkt de ODWH intensief samen met de vijf omgevingsdiensten in Zuid-Holland. Andere belangrijke doelen hierbij zijn om de dienst te verjongen en de kosten van inhuur te beperken.
Belangrijkste bestuurlijke mijlpalen 2024	<ul style="list-style-type: none"> ■ Zienswijze Begroting 2025 en MJR 2026-2028 ■ Ontwikkelen nieuwe strategie
Bijdrage 2024	€ 3.462.000 (begroting 2024)
Voor eigenaarsrol, zie paragraaf verbonden partijen	

Effectindicatoren bij 5D Milieu en Duurzaamheid

Effectindicator	Realisatie	Streefwaarden				Bron
		2024	2025	2026	2027	
Doel 5D1 Werken aan een duurzame stad						
5D1.c Aantal hoofdwegen* met stikstofgehalte > 35 µg/m ³	0 (2020) 0 (2021) 1 (2022)**	0	0	0	0	Ministerie I & W

* De 23 gemeentelijke hoofdwegen zijn: Churchillaan, Dr Lelylaan, Haagweg, Haagse Schouwweg, Herenstraat, Hoge Rijndijk, Hooigracht, Kanaalweg, Kooilaan, Lammenschansweg, Langebrug, Langegracht, Levendaal, Noordeinde, Oranjeboomstraat, Plesmanlaan, Schipholweg, Stevenshofdreef, Tunnelmond Schipholweg / Stationsweg, Vrijheidslaan, Willem de Zwijgerlaan, Willem v d Madeweg, Zijlsingel

** Dit betreft de tunnelmond van de Willem de Zwijgerlaan bij de Kooilaan. Voor de monitoringsronde 2022 van de luchtkwaliteit is een uitgebreide actualisatie van de invoergegevens voor het rekenmodel uitgevoerd. Hierbij zijn ook de tunnelfactoren opnieuw bepaald en zijn daar waar nodig wegvakken aangepast naar de huidige situatie. Het toepassen van de rekenregels voor tunnels in het rekenmodel is een worst-case benadering. Als gevolg van de actualisatie van de invoergegevens is de concentratie in 2022 hoger dan voorgaande jaren. Indien de concentratie volgens berekening met het model gelijk is of hoger dan de grenswaarde, dan is aanvullend onderzoek noodzakelijk. Dit aanvullend onderzoek heeft in het najaar van 2022 uitgewezen dat er bij de tunnelmonden van de Kooitunnel geen sprake is van de overschrijding van een grenswaarde. De waarde op dit punt was 35,7 µg/m³ en komt daarmee dus net boven die 35 uit. Omdat de termijn voor het indienen van de gegevens voor de monitoring luchtkwaliteit al was gesloten konden de resultaten van het aanvullend onderzoek niet worden verwerkt in monitoringsronde 2022. In de Monitoringsrapportage NSL 2022 van het RIVM (RIVM-rapport 2022-0142) is dit toegelicht. De resultaten van het aanvullend onderzoek zullen worden meegenomen in monitoringsronde 2023.

Beleidsterrein 5E Klimaatadaptatie

In 2023 is het Uitvoeringsprogramma 2023-2026 "Samen maken we Leiden groener, gezonder en klaar voor de toekomst", vastgesteld. De ambitie is om in 2050 een klimaatbestendige stad te zijn, waarbij Leiden zichtbaar groener is geworden en de biodiversiteit is versterkt. We kiezen voor een aanpak waarbij we parallel aan het verdere onderzoek naar de gevolgen van het veranderende klimaat voor Leiden ook al concrete zichtbare resultaten in de stad realiseren.

Doelen en prestaties bij 5E Klimaatadaptatie

Doel	Prestatie
5E1 Beperken van effecten van extreme neerslag, langdurige droogte en hittestress; betrekken bewoners en ondernemers bij klimaatverandering	5E1.1 Ontwikkelen en uitvoeren beleid klimaatadaptatie

5E1.1 Ontwikkelen en uitvoeren beleid klimaatadaptatie

De uitvoering van klimaatdaptatieve maatregelen nemen we mee bij de realisatie van projecten, zoals de wijkvernieuwingen, maar ook door de vastgestelde richtlijnen klimaatadaptief bouwen mee te geven bij projecten. In 2024 analyseren we de toepassing van deze richtlijnen bij de verschillende projecten. Daarnaast gaan we onderzoeken of we op het schaalniveau van de stad en buurt aan deze richtlijnen voldoen. Deze analyses vormen ook de input voor monitoring. In 2023 komen ook de nieuwe KNMI-klimaatscenario's beschikbaar, deze vormen de input voor het opstarten van nieuwe klimaatstresstest, waarschijnlijk op regionaal schaalniveau. In 2024 starten we dit proces op met onze regionale partners.

Effectindicatoren bij 5E Klimaatadaptatie

Effectindicator	Realisatie	Streefwaarden				Bron
		2024	2025	2026	2027	
Doel 5E Beperken van effecten van extreme neerslag, langdurige droogte en hittestress; betrekken bewoners en ondernemers bij klimaatverandering						
5E1.a Percentage inwoners dat vindt dat groen belangrijk is voor klimaatadaptatie*						Stads- en wijkenquête

* In Hoofdstuk 7 van het Uitvoeringsprogramma "Leiden biodivers en klimaatbestendig" staat beschreven hoe we de komende jaren toewerken naar een monitoringssystematiek voor klimaatadaptatie.

Kaderstellende beleidsstukken

Onderstaand overzicht omvat de afgelopen 5 jaar.

- RV 23.0042 Aanbevelingen onderzoek 'Overig groen' of stadsnatuur? (Rekenkamercommissie Leiden-Leiderdorp)
- RV 23.0040 Uitvoeringsbesluit openbare ruimte Sportpark De Vliet
- RV 23.0032 Uitvoeringsbesluit duurzame wijkvernieuwing Hoge Mors (fase 2 en 3)
- RV 23.0030 Zienswijze Begroting 2024 en Meerjarenraming 2025-2027 Omgevingsdienst West-Holland
- RV 23.0019 Uitvoeringsbesluit Duurzame wijkvernieuwing Raadsherenbuurt fase 2
- RV 23.0013 Kaderbesluit Duurzame wijkvernieuwing Hart van Meerburg
- RV 23.0003 Wensen en bedenkingen Uitvoeringsprogramma 2023 Handhaving openbare ruimte
- RV 22.0094 Uitvoeringsbesluit Openbare Ruimte Indoor Sportcentrum (ISC)
- RV 22.0086 Aanbevelingen Rekenkamercommissie Leiden Leiderdorp rapport 'Beleid en beheer van de riolering'
- RV 22.0075 Verordening op de heffing en invordering van rioolheffing Leiden 2023
- RV 22.0074 Verordening op de heffing en invordering van binnenhavengeld Leiden 2023
- RV 22.0071 Verordening op de heffing en invordering van afvalstoffenheffing Leiden 2023
- RV 22.0068 Verordening tot wijziging van de Verordening voor de fysieke leefomgeving Leiden 2020 – najaar 2022
- RV 22.0048 12e wijziging van de Gemeenschappelijke regeling Omgevingsdienst West-Holland
- RV 22.0046 Aanwijzing leden Algemeen bestuur Gemeenschappelijke regeling Omgevingsdienst West-Holland
- RV 22.0020 Wijziging legesverordening 2022
- RV 22.0018 Wijziging van de Algemene plaatselijke verordening gemeente Leiden 2020 (APV)
- RV 21.0148 Uitvoeringsbesluit Hoge Mors Fase1 Diamantplein Granaatplein en Onyxstraat
- RV 21.0142 Wensen en bedenkingen Uitvoeringsplan 2022 Handhaving Openbare Ruimte
- RV 21.0139 Vaststelling Verordening bodemenergiesystemen gemeente Leiden 2022
- RV 21.0136 Uitvoeringsbesluit Vogelwijk / Raadsherenbuurt fase 1 wijkvervangings
- RV 21.0128 Wijziging Verordening voor de Fysieke Leefomgeving Leiden 2020 ten behoeve van mogelijk maken ligplaatsen voor maatschappelijke doeleinden
- RV 21.0124 Verordening tot wijziging van de Afvalstoffenverordening 2020
- RV 21.0108 Uitvoeringsbesluit Gasthuiswijk-Haagweg-Zuid fase 2
- RV 21.0103 Uitvoeringsbesluit Klimaatbestendige openbare ruimte Noorderkwartier-Oost fase 2
- RV 21.0086 Uitvoeringsbesluit Herinrichting Veerplein e.o. deelproject Singelpark
- RV 21.0082 Kaderbesluit Openbare Ruimte Sportpark De Vliet
- RV 21.0077 Uitvoeringsbesluit Openbare Ruimte projecten Binnenstad: Havenplein
- RV 21.0076 Kaderbesluit Hoge Mors
- RV 21.0073 Wijziging Verordening fysieke leefomgeving onderdeel bomen op punt ecologische waarden
- RV 21.0069 Beleidskader Buitenreclame Leiden 2021
- RV 21.0050 Kaderbesluit Energiepark
- RV 21.0036 Uitvoeringsbesluit Professorenwijk-Oost fase 1
- RV 21.0035 Uitvoeringsbesluit Gasthuiswijk-Haagweg-Zuid fase 1
- RV 21.0034 Kaderbesluit Herinrichting Jan van Houtkade (Singelpark fase 2)
- RV 21.0029 Aanbevelingen Rekenkamercommissie Leiden-Leiderdorp over Onderzoek naar de werking van het Bomenfonds in Leiden
- RV 21.0025 Omgevingsvergunning kunstwerk Schoorsteen Ankerpark
- RV 21.0023 Verordening tot wijziging van de Verordening fysieke leefomgeving Leiden 2020 onderdeel bomen
- RV 21.0021 Vaststellen tweede tranche van de Verordening fysieke leefomgeving
- RV 21.0017 Rechtmatigheid Referendum raadsvoorstel Inrichtingsvoorstel Wijk sportpark Roomburgerpark
- RV 21.0008 Aanbevelingen Rekenkamercommissie Leiden-Leiderdorp over Evaluatie duurzaamheidsbeleid gemeente Leiden
- RV 21.0006 Visie Stadstuinieren
- RV 21.0004 Referendum raadsvoorstel Inrichtingsvoorstel wijk sportpark Roomburgerpark
- RV 20.0149 Uitvoeringsbesluit Wijkvervangingsprogramma Houtkwartier-Oost
- RV 20.0146 Wensen en bedenkingen Uitvoeringsprogramma 2021 Handhaving openbare ruimte
- RV 20.0118 Herstelbesluit inwerkingtredebepalingen wijzigingsverordeningen behorende bij de Verordening fysieke leefomgeving
- RV 20.0082 Overname water Dobbewatering van het Hoogheemraadschap van Rijnland
- RV 20.0079 Vaststellen Verordening fysieke leefomgeving en intrekking en wijzigingen verordeningen
- RV 20.0074 Vaststellen Verordening hemelwater en grondwater Gemeente Leiden 2020
- RV 20.0043 Afvalstoffenverordening 2020
- RV 20.0028 Kaderbesluit Vogelwijk en Raadsherenbuurt

- RV 20.0027 Leiden Biodivers en klimaatbestendig, Samen maken we Leiden groener! Uitvoeringsprogramma 2020-2023
- RV 20.0026 Kaderbesluit Houtkwartier-Oost
- RV 20.0025 Kaderbesluit Professorenwijk-Oost
- RV 20.0021 Verordening Duurzaamheidsvoucher Leiden 2020
- RV 20.0018 Verlenging VTH Beleidsplan 2016-2018 tot invoering Omgevingswet
- RV 20.0013 Uitvoeringsbesluit Klimaatbestendige openbare ruimte Noorderkwartier Oost fase 1
- RV 20.0013 Uitvoeringsbesluit Klimaatbestendige Openbare Ruimte Noorderkwartier Oost Fase 1
- RV 20.0006 Verordening tot wijziging van de 'Verordening Duurzaamheidslening'
- RV 20.0005 Kaderstellende strategie 'Op weg naar een circulair Leiden'
- RV 19.0163 Visie Handhaving openbare ruimte 2020 – 2023
- RV 19.0162 Jaarverslag en uitvoeringsprogramma handhaving openbare ruimte
- RV 19.0161 2e begrotingswijziging 2019 Omgevingsdienst West Holland en 1e begrotingswijziging 2020 Omgevingsdienst West Holland
- RV 19.0157 11e wijziging gemeenschappelijke regeling Omgevingsdienst West Holland
- RV 19.0156 Uitvoeringsbesluit herinrichting Lakenpark (Katoenpark, Lakenplein en Kaarsenmakersplein) , deelproject Singelpark
- RV 19.0148 Programmaplan Binnenstad 2020-2024
- RV 19.0146 Vaststelling Algemene plaatselijke verordening 2020 (APV)
- RV 19.0139 Uitvoeringsbesluit herinrichting Ankerpark, deelproject Singelpark
- RV 19.0123 Reactie van de gemeente Leiden op het concept Klimaatakkoord
- RV 19.0122 Kaderbesluit project Gasthuiswijk en Haagweg-Zuid (fase 1 en 2)
- RV 19.0121 Partiële herziening ligplaatsenplan woonschepen
- RV 19.0117 Aanwijzing collegelid als lid Algemeen Bestuur Omgevingsdienst West Holland
- RV 19.0085 Uitvoeringskrediet Biodivers Leiden Bio Science Park
- RV 19.0056 Kaderbesluit Klimaatbestendige openbare ruimte Noorderkwartier Oost
- RV 19.0042 Groene Kanskaart (incl. Samen aan de Slag 2.0.)
- RV 19.0056 Kaderbesluit Klimaatbestendige openbare ruimte Noorderkwartier Oost
- RV 19.0027 Aanpassing Duurzaamheidsfonds ondernemers en maatschappelijke organisaties
- RV 19.0024 Nota van Uitgangspunten Kantoorschip Groenewegen
- RV 19.0015 Voorbereidingsbesluit Haarlemmertrekvaart
- RV 18.0130 Uitvoeringsprogramma Handhaving openbare ruimte 2019
- RV 18.0129 Openbare ruimte projecten Binnenstad: Uitvoeringsbesluit Haven
- RV 18.0128 Openbare ruimte projecten Binnenstad: Uitvoeringsbesluit Herenstraat
- RV 18.0123 Integraal Waterketenplan (IWKp) 2019 -2023 Leidse Regio
- RV 18.0105 Uitvoeringsbesluit Haarlemmerweg
- RV 18.0090 Actieplan Omgevingslawaaï 2019 – 2023
- RV 18.0034 Deelverordening subsidiering wijk- en buurtinitiatieven
- RV 18.0051 Technische wijzigingen Wegsleepverordening Leiden 2014
- RV 18.0063 Aanwijzing leden Algemeen bestuur Gemeenschappelijke Regeling Omgevingsdienst West Holland
- RV 18.0017 Bedrijfs- en Pleziervaartuigenverordening Leiden 2017
- RV 18.0022 Instellen Duurzaamheidsfonds Leiden voor ondernemers en maatschappelijke organisaties
- RV 18.0016 Uitvoeringsbesluit Herinrichting Blekerspark, deelproject Singelpark
- RV 17.0118 Afval beleidskader 2018-2022

Programmakosten

Omgevingskwaliteit bedragen x € 1.000,-		Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Meerjarenraming		
					2025	2026	2027
Verharde openbare ruimte	Lasten	39.966	43.108	46.034	47.867	48.160	48.471
	Baten	-22.997	-24.834	-26.151	-26.000	-25.642	-25.626
Saldo		16.969	18.273	19.884	21.867	22.519	22.845
Openbaar water	Lasten	8.913	9.197	10.606	11.190	11.658	12.453
	Baten	-12.024	-12.463	-14.167	-14.663	-15.096	-15.852
Saldo		-3.111	-3.266	-3.561	-3.474	-3.438	-3.399
Openbaar groen	Lasten	9.795	10.685	11.067	11.475	11.691	11.797
	Baten	-283	-56	-57	-55	-55	-55
Saldo		9.512	10.629	11.010	11.420	11.636	11.742
Milieu en duurzaamheid	Lasten	3.963	4.824	3.937	3.939	3.898	3.898
	Baten	-418	-69	-20	-20	-20	-20
Saldo		3.546	4.755	3.917	3.919	3.878	3.878
Klimaatadaptatie	Lasten	276	861	1.115	767	679	575
	Baten	-12	0	0	0	0	0
Saldo		263	861	1.115	767	679	575
Programma	Lasten	62.913	68.675	72.759	75.238	76.087	77.193
	Baten	-35.733	-37.424	-40.395	-40.739	-40.813	-41.553
Saldo van baten en lasten		27.179	31.252	32.365	34.499	35.273	35.641
Reserves	Toevoeging	108	174	108	108	108	108
	Onttrekking	-1.182	-3.621	-456	0	0	0
Mutaties reserves		-1.074	-3.448	-349	108	108	108
Resultaat		26.105	27.804	32.016	34.607	35.381	35.748

Budgettaire ontwikkelingen

De daling van de lasten en/of de stijging van de baten worden onder andere veroorzaakt door de indexering van budgetten, doorrekening van de kostenverdeelstaat en de kapitaallasten die zijn berekend vanuit het meerjareninvesteringsplan 2024-2027. Beleidswijzigingen met financiële consequenties worden hierna per beleidsterrein toegelicht.

Beleidssterrein Verharde openbare ruimte

In 2024 stijgen de lasten met € 2.925.000. De stijging komt vooral door de gestegen salariskosten door nieuwe cao, indexatie en gestegen kapitaalslasten (totaal € 2.986.000).

In 2024 stijgen de baten met € 1.317.000. De stijging komt vooral door de afvalstofheffing (totaal € 1.150.000) met de volgende reden:

- Bij de afvalstofheffing gaan we uit van 100% kostendekking. Door gestegen kosten in 2022 en 2023 stijgt ook de afvalstoffenheffing met € 352.000 (afgerond 2%)
- Indexatie van de afvalstofheffing (€ 796.000).

Beleidssterrein Openbaar water

In 2024 stijgen de lasten met € 1.409.000. Dit komt o.a. door:

- Gestegen kosten door het actualiseren van het integraal Waterketenplan (IWKP) (€ 661.000). De aanlegkosten van riolering worden hoger (van € 1.440/m naar € 1.885/m), enerzijds door gestegen prijzen voor drainage, materiaal- en plankosten en anderzijds door kosten voor het verwijderen van asbest in (oude) voegenkit en het opnemen van kosten voor het afkoppelen van woningen. Verder zijn de kosten voor klimaatadaptatieve maatregelen in de duurzame wijkvernieuwing en bereikbaarheid opgenomen in het IWKP en is de overname van twee gemalen van het LUMC en de Universiteit Leiden in afwachting van een positief besluit van uw raad alvast opgenomen. De gegevens zijn gebaseerd op recente informatie over de kwaliteit

van het rioolstelsel, waardoor een actueel beeld van de vervangings- en onderhoudsvraag is ontstaan. Het investeringsvolume en daarmee de kapitaallasten nemen de komende jaren toe. De belangrijkste oorzaak hiervan is dat veel riolering indertijd is aangelegd met eenmalige middelen van het Rijk. Er vallen daardoor nauwelijks kapitaallasten vrij. De kapitaallasten nemen hierdoor toe met € 360.000 in 2024 tot € 2.100.000 in 2027. In totaal nemen de kosten toe met € 700.000 in 2024 tot € 1.900.000 in 2028. Als gevolg hiervan stijgen de totale heffingsopbrengsten uit riolering ook met deze bedragen.

- Incidenteel budget in 2023 voor de overdracht van beheer van polders (Kikkerpolder) van de gemeente Leiden naar het hoogheemraadschap van Rijnland. Hierdoor een daling van de lasten in 2024 met € 446.000.
- Gestegen salariskosten door nieuwe cao en indexatie (totaal € 539.000)

In 2024 stijgen de baten met € 1.704.000. De stijging komt vooral door de rioolheffing (€ 1.622.000) met de volgende redenen:

- Uitvoering van het Integraal waterketenplan (IWKP) (€ 661.000). Gelijk aan de gestegen kosten zoals benoemd bij de lasten.
- Indexatie van de rioolheffing (€ 502.000).
- Gestegen salariskosten door nieuwe cao (€ 246.000). Het betreft hierbij om hogere salariskosten die rechtstreeks samenhangen met werkzaamheden die worden gedekt uit de rioolheffing.

Beleidsterrein Openbaar Groen en biodiversiteit

In 2024 stijgen de lasten met € 382.000.

De volgende budgetten waren incidenteel in 2023 en zorgen voor een daling van de lasten in 2024.

- Incidenteel budget in 2023 van € 150.000 t.b.v. een incidentele onttrekking uit de reserve bomen.
- Incidenteel budget in 2023 van € 174.000 t.b.v. dekking van het investeringskrediet voor Rhijnhof.

Het uiteindelijk stijgen van de lasten is ontstaan door de gestegen salariskosten door nieuwe cao, indexatie en gestegen kapitaalslasten (totaal € 881.000).

Beleidsterrein Milieu en Duurzaamheid

In 2023 dalen de lasten met € 887.000. De daling komt vooral door incidenteel budget in 2023 van € 999.000 voor gevelsanering. Jaarlijks wordt het restant bedrag overgeheveld naar het volgend jaar als incidentele bijdrage. De bijdrage wordt gedekt uit de reserve GSB middelen (P5).

Beleidsterrein Klimaatadaptatie

In 2024 stijgen de lasten met € 253.000. De stijging komt o.a. door incidenteel budget in 2024 voor bijdragen aan klimaatadaptatieve projecten.

Reserves

Reserves programma 5 bedragen x € 1.000,-		Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
Reserve asbestsanering (P5)	Toevoeging	106	106	106	106	106	106
	Onttrekking	0	0	0	0	0	0
Saldo		106	106	106	106	106	106
Reserve ontsluiting van groengebieden	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-4	-834	0	0	0	0
Saldo		-4	-834	0	0	0	0
Reserve duurzaamheidsfondsen	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-180	0	0	0	0	0
Saldo		-180	0	0	0	0	0
Res. Leefbaarh.projecten in de wijken P5	Toevoeging	2	2	2	2	2	2
	Onttrekking	-381	-874	0	0	0	0
Saldo		-379	-872	2	2	2	2
Reserve gsb-middelen ISV/EZ P5	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-36	-1.053	0	0	0	0
Saldo		-36	-1.053	0	0	0	0
Reserve Duurzame Stad P5	Toevoeging	0	0	0	0	0	0

Reserves programma 5 bedragen x € 1.000,-		Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
	Onttrekking	-289	-501	-372	0	0	0
Saldo		-289	-501	-372	0	0	0
Reserve grondexploitatie P5	Toevoeging	0	66	0	0	0	0
	Onttrekking	-42	0	-84	0	0	0
Saldo		-42	66	-84	0	0	0
Reserve Leids uitvoeringspr LUBO 2016 P5	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-16	0	0	0	0	0
Saldo		-16	0	0	0	0	0
Reserve Bomenfonds P5	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-234	-360	0	0	0	0
Saldo		-234	-360	0	0	0	0
Reserves programma 5		-1.074	-3.448	-349	108	108	108

Reserve asbestsanering

Oorspronkelijk is begroot een jaarlijkse structurele storting van € 282.026 en voor het strategisch huisvestingsplan is een structurele onttrekking opgenomen van € 176.000 (RV12.0120). Per saldo € 106.000.

Reserve Leefbaarheid projecten in de wijken

In 2024 is een storting begroot van € 2.000 voor kapitaalslasten.

Reserve Duurzame Stad

In totaal wordt er in 2024 voor €372.000 onttrokken. €37.500 voor biodiversiteit, € 160.000 voor klimaatadaptatie en €175.000 voor klimaatadaptatieve projecten.

Reserve Grondexploitatie

In 2024 wordt € 84.000 onttrokken voor herinrichting Diamantplein

Investerings

Prestatie	Omschrijving prestatie	Omschrijving investering	Categorie	nieuw / vervanging	Bijdrage derden/reserves	2024	2025	2026	2027
05A102	Beheren openbare ruimte	Verkeersmaatregelen Houkwartier	Maatsch.	V	-	227	-	-	-
05A102	Beheren openbare ruimte	Investerings wegen 2024-2027	Maatsch.	V	-	1.351	372	6.417	10.876
05A102	Beheren openbare ruimte	FPDS RWN Bachstraat-Domela Nieuwenhuisln	Maatsch.	V	-	41	-	-	-
05A102	Beheren openbare ruimte	FPDS RWN Gasthuiswijk fase 3-4	Maatsch.	V	-	203	-	-	-
05A102	Beheren openbare ruimte	FPDS RWN Hoge mors	Maatsch.	V	-	-	-	-	-
05A102	Beheren openbare ruimte	FPDS RWN Meerburg	Maatsch.	V	-	-	143	-	-
05A102	Beheren openbare ruimte	FPDS RWN Professorenwijk - oost	Maatsch.	V	-	58	-	-	-
05A102	Beheren openbare ruimte	FPDS VMOR Meerburg	Maatsch.	V	-	2.728	-	-	-
05A102	Beheren openbare ruimte	FPDS Verharding Hoge mors	Maatsch.	V	-	4.866	-	-	-
05A102	Beheren openbare ruimte	FPDS Verharding Professorenwijk	Maatsch.	V	-	1.215	-	-	-

Prestatie	Omschrijving prestatie	Omschrijving investering	Categorie	nieuw / vervanging	Bijdrage derden/ reserves	2024	2025	2026	2027
05A102	Beheren openbare ruimte	Reconstructie Diamantplein	Maatsch.	N	-	401	-	-	-
05A102	Beheren openbare ruimte	Kademuren 2024-2027	Maatsch.	V	-	3.557	4.047	4.047	4.937
05A102	Beheren openbare ruimte	Beschoeiing 2024-2026	Maatsch.	V	-	522	522	522	-
05A102	Beheren openbare ruimte	Parkbruggen - Klein Cronestein Proj. 22 IP	Maatsch.	V	-	0	-	-	-
05A102	Beheren openbare ruimte	damwanden 2024-2026	Maatsch.	V	-	334	334	334	-
05A102	Beheren openbare ruimte	Parkbruggen 2026	Maatsch.	V	-	-	-	276	-
05A102	Beheren openbare ruimte	Verkeersbruggen - Bostelbrug	Maatsch.	V	-	3.066	-	-	-
05A102	Beheren openbare ruimte	Verkeersbruggen - Maartje Offersbrug	Maatsch.	V	-	-	-	121	-
05A102	Beheren openbare ruimte	Remmingswerken en meerpalen (LVO) 2024	Maatsch.	V	-	-	123	-	-
05A102	Beheren openbare ruimte	Stationsplein tunnel brandw beplating IP	Maatsch.	V	-	4.570	-	-	-
05A102	Beheren openbare ruimte	Stationsplein tunnel - Led-verlichting	Maatsch.	V	-	662	-	-	-
05A102	Beheren openbare ruimte	Stationsplein tunnel -asfalt	Maatsch.	V	-	906	-	-	-
05A102	Beheren openbare ruimte	Stationspl tunnel electro - veiligheid	Maatsch.	V	-	489	-	-	-
05A102	Beheren openbare ruimte	Diverse vervangingen kunstwerken 2027	Maatsch.	V	-	-	-	-	376
05A102	Beheren openbare ruimte	Lichtmasten 2024-2027	Maatsch.	V	-	-	521	363	1.015
05A102	Beheren openbare ruimte	Armatuuren 2024-2025	Maatsch.	V	-	-	965	923	-
05A102	Beheren openbare ruimte	Automatisering gladheidsbestrijding 2027	Econ.	V	-	-	-	-	50
05A102	Beheren openbare ruimte	Boshuizen ruimtereservering	Maatsch.	N	-	-	326	-	-
05A102	Beheren openbare ruimte	Fortuinwijk Noord ruimtereservering	Maatsch.	N	-	-	-	-	550
05A102	Beheren openbare ruimte	Fortuinwijk Zuid ruimtereservering	Maatsch.	N	-	-	-	-	390
05A102	Beheren openbare ruimte	Boshuizen KLIMA 25 jaar	Maatsch.	N	-	-	990	-	-
05A102	Beheren openbare ruimte	Boshuizen KLIMA 40 jaar	Maatsch.	N	-	-	1.486	-	-
05A102	Beheren openbare ruimte	Fortuinwijk Noord KLIMA 40 jaar	Maatsch.	N	-	-	-	2.509	-
05A102	Beheren openbare ruimte	Fortuinwijk Noord KLIMA 25 jaar	Maatsch.	N	-	-	-	1.673	-
05A102	Beheren openbare ruimte	Fortuinwijk Zuid KLIMA 40 jaar	Maatsch.	N	-	-	-	-	1.780
05A102	Beheren openbare ruimte	Fortuinwijk Zuid KLIMA 25 jaar	Maatsch.	N	-	-	-	-	1.187
05A103	Inzamelen huishoudelijk afval	Inzamelmiddelen 2024-2026	Econ.	V	-	457	450	457	468

Prestatie	Omschrijving prestatie	Omschrijving investering	Categorie	nieuw / vervanging	Bijdrage derden/ reserves	2024	2025	2026	2027
05A103	Inzamelen huishoudelijk afval	FPDS 2de milieustraat gebouw	Econ.	N	-	2.236	-	-	-
05A103	Inzamelen huishoudelijk afval	FPDS 2de milieustraat machines	Econ.	N	-	-	-	-	776
05A103	Inzamelen huishoudelijk afval	Verv. hoofdgeb. ABW 2024 5 jaar	Maatsch.	N	-	-	314	-	-
05A103	Inzamelen huishoudelijk afval	Ondergrondse containers 2026	Econ.	V	-	-	-	4.706	-
05B102	Beheren openbaar water en riolering	Vervanging gemalen 2024-2027	Econ.	V	-	479	479	479	479
05B102	Beheren openbaar water en riolering	KLIMA Domela nieuwenhuislaan	Econ.	N	-	48	-	-	-
05B102	Beheren openbaar water en riolering	KLIMA Gasthuiswijk fase 3-4	Econ.	N	-	961	-	-	-
05B102	Beheren openbaar water en riolering	KLIMA Meerburg	Econ.	N	-	1.091	-	-	-
05B102	Beheren openbaar water en riolering	KLIMA Professorenwijk - oost	Econ.	N	-	502	-	-	-
05B102	Beheren openbaar water en riolering	KLIMA Bachstraat	Econ.	N	-	265	-	-	-
05B102	Beheren openbaar water en riolering	Rioolvervanging JS 2024	Econ.	V	-	8.233	-	-	-
05B102	Beheren openbaar water en riolering	Rioolvervanging JS 2025	Econ.	V	-	-	9.073	-	-
05B102	Beheren openbaar water en riolering	Rioolvervanging JS 2026	Econ.	V	-	-	-	12.877	-
05B102	Beheren openbaar water en riolering	Rioolvervanging JS 2027	Econ.	V	-	-	-	-	13.692
05B102	Beheren openbaar water en riolering	Tunnels Veiligheidsregio Wateroverlast	Econ.	N	-	-	-	2.649	-
05B102	Beheren openbaar water en riolering	wv rio Gasthw Haagweg-zuid fase 1+2 2025-2026	Econ.	N	-	-	382	616	-
05B102	Beheren openbaar water en riolering	wv rio Morskwartier 2025	Econ.	N	-	-	2.740	-	-
05B102	Beheren openbaar water en riolering	wv rio Meerburg 2025-2026	Econ.	N	-	-	1.434	2.194	-
05B102	Beheren openbaar water en riolering	wv rio Vogelwijk	Econ.	N	-	-	1.641	-	-
05B102	Beheren openbaar water en riolering	Universiteit LUMC Pers / Gemaal 12 jaar	Econ.	V	-	1.042	-	-	-
05B102	Beheren openbaar water en riolering	Universiteit LUMC Pers / Gemaal 20 jaar	Econ.	V	-	1.044	-	-	-
05B102	Beheren openbaar water en riolering	Duikers 2024	Maatsch.	V	-	-	47	-	-
05B102	Beheren openbaar water en riolering	Duikers 2025	Maatsch.	V	-	-	-	-	31
05C101	Ontw en uitv beleid sted. en regio groen	Herinrichting grafvakken Rhijnhof	Maatsch.	V	-	157	-	-	-
05C101	Ontw en uitv beleid sted. en regio groen	GHS herprofileringprojecten 2024-2027	Maatsch.	V	-	105	104	102	100
05C101	Ontw en uitv beleid sted. en regio groen	GHS reconstructieprojecten 2024 -2027	Maatsch.	V	-	53	-	52	100

Prestatie	Omschrijving prestatie	Omschrijving investering	Categorie	nieuw / vervanging	Bijdrage derden/ reserves	2024	2025	2026	2027
05C101	Ontw en uitv beleid sted. en regio groen	IP parken 2024-2027	Maatsch.	V	-	527	520	508	500
05C101	Ontw en uitv beleid sted. en regio groen	Singelpark XL 2023-2025	Maatsch.	V	-	484	559	559	-
05C103	Beheren openbaar groen	FPDS Groene Kanskaart 2024	Maatsch.	V	-	1.005	-	-	-
05C103	Beheren openbaar groen	Speeltoestellen in openbare ruimte 2024-2027	Econ.	V	-	615	520	611	452
05C103	Beheren openbaar groen	Vervangen bomen 2024-2027	Maatsch.	V	-	255	255	255	293
05C105	Aanleggen Singelpark	Tweede fase Singelpark js 2019	Maatsch.	N	-	448	-	-	-
05C105	Aanleggen Singelpark	Herinr Jan v Houtkade, deelpr Singelpark	Maatsch.	V	-	1.286	-	-	-
05C105	Aanleggen Singelpark	Singelpark binnen het Energiepark	Maatsch.	N	-	2.773	-	-	-
05C105	Aanleggen Singelpark	Nog uit te voeren projecten Singelpark	Maatsch.	V	-	386	-	-	-
05C105	Aanleggen Singelpark	Singelpark 3e fase	Maatsch.	N	-	790	-	-	-
05C106	Beheren Oostvlietpolder	Aanleg volkstuinen	Maatsch.	N	791	-	1.604	-	-
	Totaal programma 5				791	50.440	29.950	43.249	38.053

In bovenstaand overzicht staan de investeringen zoals deze zijn opgenomen in het investeringsplan 2024-2027. In paragraaf 4.2.2 Investeringsplan wordt de ontwikkeling van de kapitaallasten toegelicht en staat een overzicht met te voteren kredieten.

Subsidies

	subsidiejaar 2023	subsidiejaar 2024
Subsidie saldo	133.205	109.636

Het volledige subsidie-overzicht is opgenomen in paragraaf 3.2.8 subsidies.

6

Stedelijke ontwikkeling

Stedelijke ontwikkeling

<i>Programmanummer</i>	6
<i>Commissie</i>	Stedelijke Ontwikkeling
<i>Portefeuille(s)</i>	Wonen, Bouwen & Welzijn Bestuur, Veiligheid, Handhaving & Regio Energie, Werk, Inkomen & Cultuur

De missie van het programma Stedelijke ontwikkeling luidt:

De gemeente Leiden staat voor een optimale ruimtelijke ontwikkeling van de beschikbare, schaarse ruimte van stad en regio die gericht is op een kwalitatief hoogwaardige woon-, werk- en leefomgeving voor iedereen.

Inleiding

In de begroting voor 2024 blijft het werken aan een leefbare stad centraal staan. We blijven investeren in het vergroenen en klimaatbestendiger maken van de stad, in het bevorderen van schone en ruimte-efficiënte mobiliteit en het toevoegen van ruimte om te spelen, bewegen en ontmoeten. We blijven ook werken aan een eerlijke, inclusieve woningmarkt, die toegankelijk is voor iedereen. En aan ruimte voor ondernemen, kennis en cultuur. Dit alles op basis van de ambities die zijn opgenomen in het beleidsakkoord 'Samen leven in Leiden'.

2024 zal tegelijkertijd ook een jaar worden met de nodige uitdagingen. Naar verwachting zullen rentes relatief hoog blijven en de bouwkosten ook. Dit maakt dat de uitvoerbaarheid van zowel woningbouwprojecten als projecten gericht op de herinrichting van openbare ruimte ook komend jaar onder druk zal blijven staan. Het college wil zich maximaal inspannen om projecten die al in de startblokken staan ook daadwerkelijk uitgevoerd te krijgen. Onder andere door in te zetten op hulplijnen van het Rijk, zoals de Regeling Startbouwimpuls, de Regeling Woningbouwimpuls en de Investeringsagenda NOVEX Zuidelijke Randstad. Maar ook door zelf waar nodig en mogelijk meer te investeren. Dat is nodig om op koers te blijven van het bouwen van gemiddeld 1.000 woningen per jaar en het jaarlijks toevoegen van ruimte voor circa 1.000 arbeidsplaatsen.

Het doel blijft daarbij om locatie- en gebiedsontwikkelingen zodanig te programmeren en te ontwerpen dat zij optimaal bijdragen aan een duurzamere en inclusievere stad. Dat doen we door de openbare ruimte in verstedelijkingsprojecten, net zoals in mobiliteitsprojecten en duurzame wijkvernieuwingen, groen en klimaatadaptief in te richten met veel ruimte voor spel, sport en ontmoeting. Ook reserveren we ruimte voor woon- en woonzorgconcepten die gericht zijn op bijzondere vormen van samenwonen, onder andere door de aanwezigheid van een fusie (een gezamenlijke woonkamer en keuken in een studentenhuus), gezamenlijke huiskamer en (semi)openbare tuinen. Deze bijzondere woonconcepten moeten ook bijdragen aan het bevorderen van de doorstroming. Door nieuwe woningen dermate aantrekkelijk te maken voor bijvoorbeeld ouderen, zijn zij eerder bereid uit een grotere eengezinswoning te verhuizen en daarmee ruimte vrij te maken voor gezinnen.

In 2024 voeren we een aantal woningmarkreguleringsinstrumenten in. De bedoeling van de inzet van deze instrumenten is dat iedereen in Leiden fijn kan wonen. Om dat te bereiken wordt de woningmarkt in Leiden op een dusdanige manier gereguleerd dat de huidige knelpunten met betrekking tot misstanden in de particuliere verhuur, overlast door te veel verkamering en het opkopen van woningen door beleggers van betaalbare koopwoningen die verdwijnen in het dure huursegment adequaat worden aangepakt.

Komend jaar focussen we ons op gebiedsontwikkelingen in de nabijheid van NS-stations Centraal en Lammenschans en de R-nethaltes van buslijnen 400, 410 en 430. We hanteren daar relatief lage parkeernormen en verlangen juist een extra inspanning op fiets- en deelmobiliteit. Op deze manier leveren deze gebiedsontwikkelingen een optimale bijdrage aan de beoogde transitie naar een duurzamer mobiliteitsprofiel. Ook programmeren we ruimte voor ontbrekende buurtgerichte voorzieningen, waaronder ruimte voor huisartsen, kinderdagverblijven en ruimte om te werken voor lokale ondernemers.

Voor vrijwel al deze ontwikkelingen zijn al kaders door de raad vastgesteld in de vorm van bijvoorbeeld gebiedsvisies voor het Stationsgebied, Park De Zwijger, de Schipholweg, het Vondelkwartier en Lammenschans. Daar waar dat nog niet is gebeurd, zoals bij Westerpoot en in Meerburg, betrekken we de omgeving bij het opstellen van deze plannen. Daarbij zullen we ook de eerste ervaringen opdoen met het werken onder de Omgevingswet, die op 1 januari 2024 in werking treedt. Deze wet vraagt om meer inspanningen van projectontwikkelaars op het gebied van participatie, waarbij we als gemeente wel nadrukkelijk betrokken zullen blijven en het proces samen met alle partijen goed willen doorlopen.

In 2024 verandert als gevolg van de inwerkingtreding van de Omgevingswet ook de wijze waarop projecten juridisch-planologisch worden toegestaan. Het bestemmingsplan maakt plaats voor het omgevingsplan en daarin wordt op een geheel andere wijze regels voor het bebouwen en gebruiken van grond gesteld en ontsloten. Op 1 januari starten we met het zogenaamde Omgevingsplan-van-rechtswege. Tot januari 2032 loopt de transitie naar het Leidse Omgevingsplan wat voldoet aan de eisen van de nieuwe wet. We hebben veel gedaan om ons op de inwerkingtreding van de Omgevingswet voor te bereiden, zoals de vaststelling van werkafspraken tussen het college en de raad in oktober van 2021. Desondanks blijft de komende periode om de nodige capaciteit vragen, zowel van de ambtelijke organisatie als college en raad, om te wennen aan en te werken met dit nieuwe instrumentarium en de content voor de verschillende instrumenten te genereren.

Bestemmingsplannen waarvan het ontwerp bestemmingsplan voor ingaan van de Omgevingswet ter inzage zijn gelegd, kunnen na de inwerkingtreding van de Omgevingswet nog op basis van de Wro worden afgerond. Projecten waarvoor dit niet meer mogelijk is én nieuwe (toekomstige) projecten, zullen na de inwerkingtreding van de Omgevingswet de vorm krijgen van een wijzigingsbesluit. De gemeenteraad zal in dat geval per project het nieuwe Omgevingsplan op onderdelen wijzigen. Op deze manier zal er altijd sprake zijn van één up-to-date Leids Omgevingsplan.

Ook versnellen we de energietransitie in Leiden. De huidige klimaat- en energiecrisis benadrukt nogmaals dat we vaart moeten maken met het gebruik van duurzame energiebronnen. Tegelijkertijd zien Leidenaars hun (energie)rekeningen verder oplopen en vragen mensen zich af of ze nog wel rond kunnen komen. Het is daarom belangrijk dat we energiearmoede zoveel mogelijk bestrijden en dat iedereen meeprofiteert van isolatie, energiebesparing en schone energie. We werken met scherpe doelen richting 2030 en 2050 aan de energietransitie, onder andere door in te zetten op energiebesparing, opwekking, omschakeling en een toekomstbestendig elektriciteitsnetwerk. Om de gestelde klimaat- en beleidsdoelen te halen, is het bovendien belangrijk dat we alle Leidenaars goed betrekken. Niet alleen voor voldoende draagvlak, maar juist ook voor innovatieve en creatieve ideeën om de energietransitie een stap verder te brengen.

Beleidsterrein 6A Ruimtelijke planvorming en plantoetsing

Doelen en prestaties bij 6A Ruimtelijke planvorming en plantoetsing

Doel	Prestaties
6A1 Toedelen van Ruimte	6A1.1 Opstellen kaderstellende visies voor de ruimtelijke ontwikkeling van regio, stad en stadsgebieden
	6A1.2 Stimuleren ruimtelijke initiatieven en ruimtelijke kwaliteit
	6A1.3 Opstellen en actualiseren ruimtelijk instrumentarium
	6A1.4 Implementatie Omgevingswet
6A2 Ruimtelijke kwaliteit van de bebouwde ruimte	6A2.1. Behandelen verzoeken om omgevingsvergunning
	6A2.2. Het voeren van vooroverleg
6A3 Veilig bouwen en veilig gebruiken van bebouwde ruimte	6A3.1 Toezicht en handhaving op veilig bouwen en gebruiken

Prestatie 6A1.1 Opstellen kaderstellende visies voor de ruimtelijke ontwikkeling van regio, stad en stadsgebieden

Met kaderstellende visies voor de ruimtelijke ontwikkeling geven we aan hoe de maatschappelijke en transitieopgaven een plek krijgen in de regio en de stad. Daarbij gaan we uit van de bestaande kwaliteiten en kansen. De gemeente geeft met producten zoals de Omgevingsagenda Holland Rijnland en de Omgevingsvisie richtinggevende kaders mee aan de brede ontwikkeling van de stad en de regio.

Onder druk van de grote ruimtelijke opgaven wil het Rijk meer regie op de ruimtelijke ordening. Ter voorbereiding van een nieuwe Nota Ruimte is de provincies gevraagd de ruimtelijke inpassing van opgaven zoals leefbaarheid, gezondheid, duurzaamheid, vergroening, verstedelijking, de ondergrond en duurzame bereikbaarheid in beeld te brengen (de zogenaamde ruimtelijke puzzel). Bij zowel Rijk als provincie brengen wij vastgestelde visies en/of beleid en eventuele andere relevante gemeentelijke en regionale informatie in. Het gaat dan bijvoorbeeld om de Omgevingsvisie Leiden 2040, de Regionale Omgevingsagenda, de Regionale Energiestrategie, de Regionale Woonagenda en de Regionale Mobiliteitsstrategie.

Het hebben van actuele en richtinggevende kaders is van belang voor de gemeenteraad. Met de kaders bepaalt de raad de richting van de gemeente en regio en kan ze goed haar controlerende functie uitoefenen. De inspanningen bij kaderstellende visievorming variëren van verkennen, agenderen, prioriteren, afstemmen en het ruimtelijk structureren tot het versterken van samenwerkingen en gesprekken met bewoners, partijen in de stad, de buurgemeenten, allianties, de provincie, het rijk en ketenpartners.

Komende jaren werken we aan actualisering van de richtinggevende kaders, door de nieuwe beleidsambities, beleidsontwikkelingen en beleidsinzichten ruimtelijk te vertalen in de Omgevingsvisie. Dit is een voortdurend proces. Ook spelen we in op verschillen binnen de stad met gebiedsgerichte kaders die rekening houden met de kwaliteiten, fysieke kenmerken en de functies in een gebied. Voor de gemeentegrens-overstijgende opgaven werken we op regionaal niveau samen aan het agenderen van regionale en Leidse opgaven op provinciale en landelijke tafels om tot realisatie te komen. We werken aan kaderstellende visies die voldoen aan de eisen van de Omgevingswet en vindbaar zijn in het nieuwe Omgevingsloket. We hebben hierbij oog voor samenhang en de doorwerking van ambities naar de verschillende instrumenten van de Omgevingswet. Door de dynamiek in het ruimtelijk domein vraagt dit steeds om aanpassingen door nieuwe inzichten en onder andere ook wijzigend beleid van hogere overheden.

Prestatie 6A1.2 Stimuleren ruimtelijke initiatieven en ruimtelijke kwaliteit

Aan nieuwe ruimtelijke initiatieven in de stad werken we graag mee. Met de Omgevingsvisie, Ontwikkelperspectieven en gebiedsvisies geven we meer ruimte om de doelstellingen van de stad te realiseren. Bij een plan in de idee- of schetsfase dat niet zondermeer binnen het bestaand beleid of een bestaand bestemmingsplan past, kijken we of en hoe we dit initiatief (volgens de gedachte van de Omgevingswet) wel kunnen faciliteren. Als een initiatief de gemeentelijke doelstellingen versterkt, kansrijk wordt geacht en past binnen de omgeving kan zo'n initiatief in aanmerking komen voor een vervolgaanpak en verdere uitwerking. De beoordeling van deze initiatieven vindt plaats op hoofdlijnen op basis van de afspraken in het beleidsakkoord. Ambtelijke capaciteit zetten we vooral in bij gebiedsontwikkelingen en in projecten waar we werk met werk kunnen maken.

Onder de noemer stimulering ruimtelijke kwaliteit vallen beleid en acties die betrekking hebben op de beleving van de leefomgeving. In de praktijk gaat dit met name om de aspecten welstand, beeldkwaliteit en architectuur. Het Rijnlands Architectuur Platform (RAP) vormt een brug tussen de gemeente en de stad om de discussie over ruimtelijke kwaliteit te voeren. De gemeente heeft met het RAP dan ook een langdurige subsidierelatie. In de kaderbrief 2023-2027 is opnieuw voor een periode van 4 jaar subsidie toegekend aan het RAP. Hierdoor is het RAP in staat om met een goed programma de belangstelling voor architectuur en leefomgeving voor een breed publiek in de regio te stimuleren. Het programma van het RAP voor 2024 wordt bepaald in het najaar van 2023.

De kwaliteit van de gebouwde omgeving is een permanent aandachtspunt voor het stadsbestuur. We staan zelf aan de lat voor een hoogwaardige en tegelijkertijd betaalbare inrichting van de openbare ruimte en hebben hiervoor standaarden vastgelegd in het Handboek Openbare Ruimte, dat praktische aansturing geeft op de transformaties van de openbare ruimte.

Daarnaast stimuleren we de markt om te investeren in de kwaliteit van het vastgoed. Bij grotere/belangrijkere ruimtelijke ontwikkelingen oefenen we invloed uit op de selectie van architecten. De stedenbouwkundig supervisor van de gemeente Leiden is een belangrijke overziener als het gaat om ruimtelijke kwaliteit. Binnen de gemeentelijke organisatie wordt een proactieve rol opgepakt in het organiseren van het gesprek tussen de "binnen" en "buiten" wereld. De relatie met de regio, de stedenbouwkundig/architectonische kwaliteit van de ontwikkelingen in de stad en participatie en communicatie vragen blijvend aandacht.

Prestatie 6A1.3 Opstellen en actualiseren ruimtelijk instrumentarium

Implementeren van de Omgevingswet kost nog jaren tijd en aandacht. Dat geldt voor de transitie naar het Leids Omgevingsplan, het vullen van het Digitaal Stelsel Omgevingswet en voor het werken met de Omgevingsvisie Leiden 2040 conform de beleidscyclus. Sectoraal beleid overzetten en integreren in het nieuwe instrumentarium vraagt een intensieve samenwerking tussen afdelingen en kennis en tijd voor ontwikkeling. Ook worden wijzigingen vanuit lopende projecten hier bij ingevoegd.

Voor de volledige transitie hebben we volgens de Omgevingswet nog tot januari 2032. De snelheid waarmee we ons omgevingswetinstrumentarium ontwikkelen heeft grote invloed op (het inzicht in) de ruimte voor ontwikkelingen en duurzame verstedelijking. Van sectoraal beleid, vele bestemmingsplannen en losse gemeentelijke verordeningen, brengen we straks voor heel Leiden inhoudelijke besluitvorming samen in integrale producten. Redenerend vanuit de kaders in de Omgevingsvisie en drie Ontwikkelperspectieven, brengen we alle regels waar initiatiefnemers aan moeten voldoen vanaf 2024 stapsgewijs bijeen in één digitaal Leids Omgevingsplan. De wettelijke beleidscyclus van de Omgevingswet en het Leids planproces worden zorgvuldig op elkaar afgestemd. Dit vraagt nog wel oefening in de gemeentelijke organisatie én in de wijze van besluitvorming. Vanaf 2024 zullen we verder concretiseren met welke omgevingsprogramma's uitvoering wordt gegeven aan de Omgevingsvisie Leiden 2040. Het kan gaan om nieuwe omgevingsprogramma's of positioneren van bestaande (uitvoerings)programma's binnen de beleidscyclus van de Omgevingswet.

Het Leids Omgevingsplan heeft straks een 'brede reikwijdte'. Alle regels met betrekking tot de fysieke leefomgeving worden hierin opgenomen, ook bijvoorbeeld voor milieu, gezondheid, cultuurhistorie en evenementen. Dit geeft initiatiefnemers meer inzicht en vormt het toetsingskader bij omgevingsvergunningaanvragen. De juridische regels die voor eenieder bindend zijn zullen de komende jaren tegen het licht gehouden worden en opnieuw in samenhang (integraal) met elkaar worden vastgesteld. Voor de organisatie betekent dit een intensief traject waarin aan de hand van de doelen uit de Omgevingsvisie enerzijds bepaald wordt welke regels nodig zijn voor realisatie van deze doelen en anderzijds welke inspanningen (omgevingsprogramma) nodig zijn voor het behalen van deze doelen.

De raad stelde in 2021 uitgangspunten voor de ontwikkeling van het Leids Omgevingsplan vast (RV 21.0056), onder andere over de balans tussen flexibiliteit versus (rechts)bescherming en gebruik van open normen. Bij open normen is in de wettekst bewust open gelaten hoe precies aan de verplichtingen moet worden voldaan. Het complete Leidse Omgevingsplan moet op grond van de wet – vooralsnog – uiterlijk op 31 december 2031 zijn vastgesteld door de gemeenteraad. Om deze deze termijn te halen onderzoeken we welke versnelling wenselijk is. Daarbij zullen we ook afwegen of bestaande regels voldoende kunnen worden aangepast aan de wettelijke eisen, of dat het tijds- en kostenefficiënter is om beleidsdoelstellingen opnieuw te operationaliseren in regels en vergunningscriteria die digitaal raadpleegbaar en begrijpelijk zijn via het Omgevingsloket. De mate waarin ze publieksvriendelijk en toepasbaar gemaakt worden volgt onze visie op dienstverlening.

Vanaf de inwerkingtreding van de Omgevingswet ontstaat automatisch het Omgevingsplan-van-rechtswege met bestaande regelgeving. Dit omvat de huidige bestemmingsplannen, de Verordening afvoer hemelwater en grondwater en een set regels in de zogenaamde 'Bruidsschat' (rijksregels die met de komst van de Omgevingswet overgeheveld worden naar gemeenten). We voegen daar gedurende de transitieperiode ook de nieuwe Verordening Fysieke Leefomgeving) aan toe en eventuele overige verordeningen. Bestaande regels en verordeningen die betrekking hebben op de fysieke leefomgeving, die niet automatisch opgaan in het Omgevingsplan-van-rechtswege, blijven tot ze zijn overgezet van kracht.

Prestatie 6A1.4 Implementatie Omgevingswet

Op 1 januari 2024 treedt de Omgevingswet in werking. Dit is een belangrijke mijlpaal. Het motto van de wet 'ruimte voor ontwikkeling, waarborgen voor kwaliteit' komt tot uitvoering via meerdere begrotingsprogramma's en prestaties. De programmatische aanpak zoals in 2020 beschreven in de collegebrief Implementatie Omgevingswet (kenmerk Z/20/1508141) ondersteunt de organisatie en het bestuur bij de ontwikkeling van nieuwe (beleids-)producten en werkwijzen.

De Omgevingswet is een gemeentebrede opgave en vraagt een meerjarige transitie. Een aantal van de activiteiten uit 2023 loopt in 2024 door om te zorgen voor een soepele overgang bij inwerkingtreding van de wet in 2024. Daarnaast starten nieuwe activiteiten met als doel in 2025 in lijn met de Omgevingswet te werken en in 2032 volledig Omgevingswetproof te zijn. Periodiek wordt de raad over de voortgang geïnformeerd.

We volgen de volgende vier implementatielijnen:

Lijn 1. Ruimte voor ontwikkelingen en waarborgen voor kwaliteit:

- Werken met integrale, opgavegerichte kaders uit de Omgevingsvisie en Ontwikkelperspectieven voor beleid en projecten;
- Stimuleren van een nieuwe, integrale werk- en bestuurspraktijk voor thematisch (uitvoerings)beleid en het planproces;
- Werkende regels in het tijdelijk omgevingsplan-van-rechtswege stapsgewijs ontwikkelen tot Leids Omgevingsplan.

Lijn 2. Eigentijdse informatievoorziening en dienstverlening:

- Gebruiken en verbeteren van het Omgevingsloket/Digitaal Stelsel Omgevingswet voor Leids gebruik (vergunningcheck, indieningsvereisten, ontsluiten van actuele plannen);
- Omgevingswetproof maken van het vergunningsproces in samenwerking met ketenpartners;

- Inrichten Omgevingsoverleg met initiatiefnemers en ketenpartners;
- Stapsgewijs ontsluiten van (digitale) gemeentelijke informatie en data in het Omgevingsloket voor het Omgevingsplan;
- Uitwerken van monitoringplan voor kaders en doelstellingen als onderdeel van de wettelijke beleidscyclus.

Lijn 3. Democratisch gelegitimeerde kaderstelling en besluitvorming:

- Raadsleden en bestuurders blijven toerusten op het werken volgens de Omgevingswet, waaronder het faciliteren van eventueel extern, onafhankelijk en deskundig advies voor en ondersteuning van de gemeenteraad op gebied van de veranderende rol van de Raad onder de Omgevingswet – waaronder invulling van het adviesrecht.
- Bijdragen aan een beter geïnformeerde stad: duidelijkheid over de werking van de Omgevingswetproducten.

Lijn 4: Organisatieontwikkeling en met elkaar werken aan stapsgewijze verbetering:

- Werken met en in de geest van de Omgevingswet vraagt kennisontwikkeling en een manier van werken die goed past bij de Leidse benadering 'samen maken we de stad.'

Prestatie 6A2.1. Behandeling verzoeken van omgevingsvergunningen

Behandelen van aanvragen omgevingsvergunningen is een wettelijke taak van de gemeente. De aanvragen behandelen we op een juridisch correcte, transparante wijze, binnen de wettelijke termijnen. Zodra blijkt dat een aanvraag niet voldoet aan het geldende ruimtelijk kader, beoordelen we of we alsnog medewerking kunnen verlenen.

De invoering van de Omgevingswet heeft gevolgen voor de vergunningverlening. Verkorting van wettelijke termijnen vraagt om duidelijke regels, goede stroomlijning van werkprocessen binnen de gemeente en intensievere samenwerking met regionale ketenpartners zoals de omgevingsdienst. In voorbereiding op de invoering van de Omgevingswet passen we de vergunningsprocessen aan op de eisen die de wet stelt, zodat werkprocessen klaar zijn voor invoering.

Het is waarschijnlijk dat gelijktijdig met de inwerkingtreding van de Omgevingswet ook de Wet Kwaliteitsborging voor het bouwen wordt ingevoerd. Essentie van deze wet is dat de bouwtechnische toets en het bouwtechnische toezicht van gemeenten in fasen overgeheveld gaat worden naar marktpartijen. De eerste fase betreft vooral kleine bouwwerken en seriematige grondgebonden nieuwbouwwoningen. Deze eerste fase zal naar verwachting 3 jaar beslaan, waarna evaluatie van het wettelijk stelsel volgt. De impact van deze eerste fase op de vergunningverlening in Leiden is vooralsnog beperkt.

Het VTH softwarepakket is op de invoeringsdatum van de Omgevingswet gereed voor de digitale communicatie met het nieuwe landelijke loket, de Landelijke Voorziening Digitaal Stelsel Omgevingswet (DSO). De kosten van de vergunningverlening (en het bouwtoezicht) dekken we deels met de legesopbrengsten en deels vanuit de algemene middelen.

Prestatie 6A2.2 Het voeren van vooroverleg

Ook in 2024 voert de gemeente vooroverleg met initiatiefnemers van bouwplannen in de stad. Het vooroverleg (onder de Omgevingswet ook wel de omgevingstafel) is een goed middel om de burger of professional met een bouwinitiatief waarvan niet onmiddellijk valt aan te geven dat de vergunningaanvraag kansrijk is, te begeleiden richting een vergunbare aanvraag. Of, indien een vergunningaanvraag geen enkele kans van slagen heeft, hierover zo snel mogelijk duidelijkheid te geven. Zo voorkomen we ook dat onnodig tijd en geld geïnvesteerd wordt in een onhaalbaar bouwplan, zowel aan de kant van de initiatiefnemer als aan de kant van de gemeente. Het vooroverleg/de omgevingstafel biedt wat ruimer gelegenheid om reacties uit de omgeving van het bouwinitiatief in de planvorming te betrekken dan na het indienen van een aanvraag. Een goed doorlopen vooroverleg met positief resultaat biedt ook zicht op sneller kunnen vergunnen.

Prestatie 6A3.1 Toezicht en handhaving op veilig bouwen en gebruiken

Op 1 januari 2024 treedt de eerste fase van Wet Kwaliteitsborging voor de bouw in werking, tegelijk met de Omgevingswet. Dat leidt tot wijziging van de technische toetsing en het technisch toezicht. Voor zover op dit moment bekend gaat het in de eerste fase voornamelijk om kleine bouwplannen en grondgebonden seriematige nieuwbouw. Bij dit type bouwplannen gaat de technische toetsing en het technisch toezicht naar marktpartijen. De gemeente controleert nog of toetsing heeft plaatsgevonden. De invoering van de tweede en derde fase is afhankelijk gemaakt van de praktijkresultaten in de eerste fase. Die resultaten worden 3 jaar na de invoeringsdatum verwacht.

In 2024 blijven wij conform het Leids toezicht protocol toezicht houden op de uitvoering van de Omgevingsvergunningen, mogelijk met een kleine bijstelling op het type bouwplannen dat in de eerste fase valt van de Wet Kwaliteitsborging voor de bouw per 1 januari 2024. Prioriteit blijft liggen op constructieve veiligheid, brandveiligheid en omgevingsveiligheid. Jaarlijks wordt een nadere prioritering vastgelegd in het uitvoeringsprogramma Vergunningen, Toezicht en Handhaving.

Beleidsterrein 6B Gemeentelijke gronden en gebouwen

Doelen en prestaties bij 6B Gemeentelijke gronden en gebouwen

Doel	Prestatie
6B1 Optimale exploitatie van gemeentelijke gronden en gebouwen	6B1.1 Voeren van een erfpachtbedrijf
	6B1.2 Opstellen Meerjaren Perspectief Grondexploitaties en Vermogensbeheer Grondexploitaties
	6B1.3 Exploiteren van gemeentelijke gebouwen

Prestatie 6B1.1 Voeren van een erfpachtbedrijf

De reguliere werkzaamheden binnen het erfpachtbedrijf betreffen het voeren van de administratie, het aanpassen en innen van de erfpachtcanon, het adviseren en het verstrekken van inlichtingen over erfpacht aan bijvoorbeeld aspirant kopers, erfpachters, notarissen en makelaars. Met het instrument erfpacht behoudt de gemeente ook privaatrechtelijk grip op ontwikkelingen, wat de mogelijkheid van sturing vergroot. Leiden biedt erfpachters van woningen en appartementen de mogelijkheid om de erfpachtgrond te kopen. Bij zakelijke erfpachtgronden (bedrijven, kantoren, garages, parkeerplaatsen e.d.) is het voor erfpachters niet mogelijk om het bloot eigendom te verkrijgen.

Prestatie 6B1.2 Opstellen MPG en Vermogensbeheer grondexploitaties

Het Meerjaren Perspectief Grondexploitaties (MPG) 2024 is onderdeel van de jaarrekeningcyclus rekening 2023. In het MPG wordt verantwoording afgelegd over de lopende (en in voorbereiding zijnde) grondexploitaties. Onderstaande tabel toont de grondexploitaties die in het MPG 2023 zijn opgenomen.

Tabel : Grondexploitaties MPG 2023

Grondexploitaties		
4	Oude Rijnlocatie	BIE*
9	Lammenschansdriehoek	BIE
19	Groenordhallen eo (Groenordhallenterrein, Noord en bedrijven)	BIE
45	Stationsgebied - Rijnsburgerblok k1 t/m 5 en Morspoortgebied	BIE
Strategische gronden		
45	Stationsgebied – overig (m.u.v. RBB)	MVA**
	* Bouwgronden In Exploitatie	
	** Materiële vaste activa: "verhandelbaar" eigendom.	

Het Vermogensbeheer Grondexploitaties 2024-2028 loopt samen op met de kaderbrief 2025. In deze rapportage worden de grondexploitatie gerelateerde stedelijke (her)ontwikkelingen, afgezet tegen de financiële spankracht van de gemeente. Het centrale onderdeel van het vermogensbeheer is de reserve Grondexploitaties. Er dient een sluitend perspectief van deze reserve te worden gepresenteerd voor de komende 5 jaar (2024-2028). De netto verkoopopbrengst uit verkoop van gemeentelijk vastgoed levert een bijdrage in de dekking van ruimtelijke ambities, zo ook het resultaat van het erfpachtbedrijf. Met het sluitend perspectief van de reserve Grondexploitaties en de daarbij behorende besluiten, doet het college een voorstel aan de gemeenteraad voor dekking van de ruimtelijke ambities.

Prestatie 6B1.3 Exploiteren van gemeentelijke gebouwen

Ook in 2024 wordt uitvoering gegeven aan het Beleidskader Vastgoed. Een belangrijk uitgangspunt is dat voor de gehele portefeuille (m.u.v. een aantal unieke cultuurpanden) een marktconforme huur gehanteerd wordt. Indien de mogelijkheid zich voordoet zal de huur aangepast worden naar een marktconforme huurprijs. Het Beleidskader Vastgoed maakt onderscheid tussen beleidsmatig te ondersteunen functies en niet te ondersteunen functies. Het vastgoed dat geen beleidsdoel (meer) dient, kan worden afgestoten. Ook de komende jaren wordt gemeentelijk vastgoed verkocht, maar dat beperkt zich tot een beperkt aantal panden.

Bij de huisvesting van de culturele instellingen is de basis (in 2023) op orde gebracht. De structurele extra middelen die vrij gemaakt zijn in het beleidsakkoord 2022-2026, zijn verdeeld over de instellingen voor het onderhoud van de gebouwen en het gericht verhelpen van historische knelpunten. Er zijn afspraken gemaakt met de instellingen over hoe zij (het onderhoud van) de huisvesting op peil houden voor de toekomst. We blijven kijken naar effectief en goed gebruik van de beschikbare gebouwen en ruimtes.

De maatwerkoplossingen huisvesting worden geborgd in de huurovereenkomsten en subsidiebeschikkingen. Het vastleggen en nakomen van alle afspraken zal in 2024 nog wel de nodige capaciteit vragen. Wanneer blijkt dat er extra investeringen in de huisvesting nodig zijn, dan worden deze in de integrale afweging bij de kaderbrief 2024-2028 meegenomen.

Het verduurzamen van de gemeentelijke vastgoedportefeuille is een speerpunt voor de komende tijd. In 2020 is de routekaart voor verduurzaming vastgoed vastgesteld. De routekaart is een stappenplan die is opgezet om de gefaseerde aanpak van de verduurzaming van gemeentelijk vastgoed vorm te geven. In de routekaart wordt het 'Paris Proof' maken van de vastgoedportefeuille als einddoel in 2050 geformuleerd. Dit houdt in dat het gebouwenbestand op dat moment zo opgebouwd is dat de duurzaamheidsdoelstellingen uit het VN-klimaatakkoord van Parijs gehaald zijn. Hiermee wordt een belangrijke bijdrage geleverd aan een groener, gezonder en duurzamer Leiden. Doelstelling is om de energielabels van de gebouwen te verbeteren naar een merendeels groen energielabel en om de CO² uitstoot fors te verminderen. De verduurzaming van de eerste en tweede fase is bijna afgerond. Er is ook een krediet beschikbaar gesteld voor de verduurzaming van de derde fase panden. Deze fase bestaat uit circa 20 panden. Hiervoor is in 2023 een plan gemaakt om zo snel mogelijk te starten met de verduurzaming van deze panden. Omdat het beschikbare krediet niet toereikend was om de 20 panden te verduurzamen is bij de Kaderbrief een aanvullend krediet van circa € 2,6 miljoen toegekend. Hierdoor kan invulling worden gegeven aan de routekaart voor verduurzaming van het vastgoed zodat er in de stad op steeds meer plekken zichtbaar wordt dat de gemeente werkt aan de verduurzaming van haar eigen panden. Hiermee wordt nagestreefd dat ook andere vastgoedeigenaren geïnspireerd raken en hun steentje zullen gaan bijdragen met betrekking tot verduurzaming.

In 2021 is een nieuw meerjaren onderhoudsplan (MJOP) opgesteld voor het planmatig onderhoud van het gemeentelijk vastgoed. Op basis van het nieuwe MJOP zal ook voor 2024 een jaarplan worden opgesteld voor de uitvoering van het planmatig onderhoud in 2024.

Beleidsterrein 6C Wonen

Leiden is een aantrekkelijke stad. De meeste Leidenaars zijn erg tevreden over hun woning en woonomgeving. De landelijke trek naar de Randstad slaat deels ook neer in Leiden. Samen met de extramuralisering van de zorg (het bieden van gelijkwaardige zorg buiten de muren van een instelling), waaronder ook het langer zelfstandig thuis wonen van ouderen en de voortgaande daling van de gemiddelde huishoudensgrootte, betekent dit dat er de komende jaren een grote bouwopgave ligt. Via een goede analyse, monitoring en programmering, geven we richting aan deze opgave.

In het beleidsakkoord 2022 -2026, 'Samen leven in Leiden' hebben we de ambitie vastgelegd om vanaf 2021 tot 2030 8.800 woningen te realiseren waarbij we in uitvoering van bouwplannen en projecten de focus op vier kansrijke woningbouwlocaties hebben gelegd: Stationsgebied, Wernink, Lammenschans en Willem de Zwijgerlaan. Daarnaast werken we aan een stadsbrede verhoging van het percentage sociale huurwoningen bij nieuwbouw van 30% naar 35% en voor het middensegment een percentage van 35%. Hierover maken we bij nieuwe projecten afspraken met de ontwikkelende partijen. We leggen de aangepaste percentages vast in het bestemmings-/omgevingsplan. Om ervoor te zorgen dat een groot deel van de nieuwe sociale huurwoningen in bezit van de corporaties komt, brengen we woningcorporaties meer in positie bij ontwikkelende partijen door de voorwaarden aan te passen, waaronder partijen voldoen aan de definitie 'sociaal'. Zo komen de voorwaarden meer overeen met die van corporaties. Deze uitwerking is vastgelegd in onze doelgroepenverordening.

Binnen onze ruimtelijk en financiële kaders onderzoeken en bouwen we nieuwe gezamenlijke woonconcepten die beter aansluiten bij de wensen van bijvoorbeeld ouderen. Hierbij wordt concreet gedacht aan geclusterde woonvormen voor ouderen die bijdragen aan het vergroten van de zelfredzaamheid en het verminderen van eenzaamheidsgevoelens. In 2023 is een traject van start gegaan om te komen tot een woonzorgvisie. Dit traject gebruiken we onder andere om samen met onze partners dergelijke woonconcepten verder uit te werken. Op een aantal locaties zijn al plannen voor geclusterde woonvormen of woonvormen waarbij ontmoeting en omkijken naar elkaar wordt gestimuleerd. Naar verwachting wordt in 2024 gestart met de bouw van de woontoren op de Kopermolen. Hierbij krijgen (oudere) bewoners uit de Merenwijk voorrang bij verhuur van de nieuwe woningen. De woontoren staat naast het winkelcentrum waarmee verschillende voorzieningen op loopafstand bereikbaar zijn. In de Lorentzhof (fase 2) zal een geclusterde woonvorm voor ouderen worden gerealiseerd in samenwerking met het Ouderencontact Profburgwijk. Maar ook in bestaande bouw in de Stevenshof kijken we samen met onze partners of een deel van de woningen omgevormd kunnen worden om makkelijk zorg aan ouderen te kunnen leveren naar het voorbeeld van de Parelvisiers.

Nadat in 2023 de keuzes met betrekking tot de woningmarktregulerende maatregelen, zoals vergunningen voor Goed verhuurderschap, verkamering en opkoopbescherming, door de raad zijn vastgesteld, worden in 2024 de diverse maatregelen op het gebied van woningmarktregulering uitgevoerd. De Nationale woon en

bouwagenda brengt een aantal programma's met zich gericht op het bevorderen van de beschikbaarheid, betaalbaarheid en kwaliteit van het woningaanbod in Nederland. Dit leidt tot nieuwe regels en wetgeving. Voorbeelden hiervan zijn de Wet versterking regie volkshuisvesting, Wet regulering middenhuur, aanpassingen in de Huisvestingswet etc. In verband met de demissionaire status van het kabinet is het nog niet zeker of en wanneer deze regelgeving in gaat. Daarnaast houden we rekening met mogelijk veranderende (markt)omstandigheden. Voorbeelden hiervan zijn meer rijksregulering, personeels- & materiaalkortingen en oplopende rente die allen hun weerslag hebben op de woningbouwproductie.

Doelen en prestaties bij 6C Wonen

Doel	Prestaties
6C1 Hogere kwaliteit en toename van de woningvoorraad	6C1.1 Woonvisie Leiden 2020-2030 en uitvoeringsagenda wonen
	6C1.2 Uitvoering prestatieafspraken 2020-2025
	6C1.3 Regionale woonvisie en woonruimteverdeling
	6C1.4 (Laten) uitvoeren van projecten (inclusief studentenhuysvesting)
6C2 Opheffen illegale huysvesting	6C2.1 Toezien en handhaven op onrechtmatige bewoning

Prestatie 6C1.1 Woonvisie Leiden 2020-2030 en uitvoeringsagenda Wonen

Op 14 november 2019 heeft de gemeenteraad de 'Woonvisie 2020-2030' met de bijbehorende 'Uitvoeringsagenda 2020-2023' vastgesteld. In de woonvisie verwoordt de gemeente Leiden haar visie op de toekomst van wonen in de stad. De concrete uitwerking voor de daaropvolgende vier jaar is opgenomen in de 'Uitvoeringsagenda wonen Leiden 2020-2023'. De vele ontwikkelingen in de markt en op het gebied van volkshuisvesting zijn reden om het huidige Leidse woonbeleid te evalueren en te kijken naar de effecten van de nieuwe ontwikkelingen op ons woonbeleid. Bij het vaststellen van nieuw volkshuisvestelijk beleid krijgen we te maken met de Wet versterking regie volkshuisvesting. In het wetsvoorstel wordt volkshuisvesting toegevoegd aan de doelen van de Omgevingswet. In het wetsvoorstel staat dat gemeenten hun woonbeleid op hoofdlijnen in de Omgevingsvisie moeten zetten. Gemeenten zijn verplicht om een volkshuisvestingprogramma op te stellen om de door de raad vastgestelde hoofdlijnen van het woonbeleid op een aantal verplichte volkshuisvestelijke onderdelen te concretiseren. Het volkshuisvestingsprogramma vervangt de woonvisie en krijgt een plek in de beleidscyclus van de Omgevingswet. Om het geactualiseerde beleid goed te laten aansluiten bij de aangekondigde nieuwe wetgeving en lopende ontwikkelingen is 2023 benut voor evaluatie en uitwerken van nieuwe beleidsvoorstellen. In de eerste helft van 2024 zal een geactualiseerd woonbeleid worden vastgesteld.

Hieronder volgt een opsomming van een aantal belangrijke, actuele onderwerpen waaraan in 2024 (verder) invulling wordt gegeven.

Sturen op de woningbouwopgave

In de Woonvisie hebben we doelstellingen geformuleerd met betrekking tot het aantal en typen woningen. In het beleidsakkoord 'Samen leven in Leiden' staan op basis van een nieuwe woningbehoefteraming nieuwe doelstellingen. Daarnaast is ook een nieuwe ambitie voor het aantal toe te voegen studentenkamers geformuleerd. Deze nieuwe ambities zijn in 2023 verwerkt in de woningbouwmonitor. We blijven de vastgestelde woningbouw doelstellingen monitoren en we rapporteren hier twee keer per jaar over via de rapportage Woningbouwmonitor. Als uit de rapportage blijkt dat we op deelniveaus onze doelstellingen niet halen, sturen we in projecten de mix van woningbouwprogramma bij.

Woningmarktregulering en verkamering

Ook in de bestaande woningvoorraad is het belangrijk om de beschikbaarheid en betaalbaarheid van woningen en de leefbaarheid van de omgeving zo goed mogelijk beschermen. Daarom voeren we een opkoopbescherming en een verhuurdersvergunning in. Daarnaast onderzoeken we welke aanvullende reguleringmogelijkheden wenselijk zijn. Hierin betrekken we onder meer het verkameringsvraagstuk. Door verschillende rechterlijke uitspraken werd in 2021 duidelijk dat we in Leiden het risico liepen dat de huysvestingsverordening (gedeeltelijk) onverbindend kon worden verklaard waarmee de vergunningsplicht bij verkamering zou komen te vervallen. In oktober 2021 is daarom een tijdelijke stand-still afgekondigd voor de mogelijkheid om te verkameren (het afgeven van omzettingvergunningen).

In 2022 en 2023 is gekeken op welke wijze een samenhangend beleid voor woningmarktregulering en verkamering kan worden opgesteld. Belangrijkste input daarvoor is:

- de Wet opkoopbescherming en verruiming mogelijkheden tijdelijke verhuur, die op 1 januari 2022 inwerking is getreden;
- de aanpassing van de Huisvestingswet, die naar verwachting op 1 januari 2024 in werking treedt;
- het nieuwe beleidsakkoord waarin is opgenomen dat er een verhuurdersvergunning wordt ingevoerd;
- de nieuwe Wet goed verhuurderschap, die op 1 juli 2023 in werking is getreden;
- de aangenomen motie Voer gemeentelijke verhuurvergunning in;

- de aangenomen motie VOD Maatwerk per straat.

Medio 2023 is een samenhangend pakket aan woningmarktregulerende maatregelen inclusief nieuw verkameringsbeleid opgesteld. Hierin wordt voorgesteld in een aantal wijken in de stad vergunningen in te voeren voor goed verhuurderschap en voor omzetting en woningvorming op basis van leefbaarheid. Een opkoopbescherming wordt voorgesteld in de hele stad in te voeren op basis van schaarste. Na instemming van de raad, worden deze maatregelen (naar verwachting) op 1 januari 2024 van kracht.

Huurteam

Sinds juni 2021 is in Leiden een huurteam actief, in eerste instantie als pilot voor twee jaar. Steenvlinder voert de huurteam-werkzaamheden uit en werkt hierbij samen met de afdeling Wonen en Overheid van de Leidse Rechtswinkel. Ook het komende jaar zal Steenvlinder naar verwachting minimaal 300 woningopnames uitvoeren. (N.B. Afgelopen jaar is Urbannerdam overgenomen door Steenvlinder)

Voor de handhaving van de woningmarktregulerende maatregelen, met name voor goed verhuurderschap zal ook inzet van het huurteam worden gevraagd.

Samenwerkingstafel

Aan de Samenwerkingstafel zitten afgevaardigden van de woningbouwcorporaties, ontwikkelaars, investeerders en de gemeente. De Samenwerkingstafel heeft als missie: "Samen zorgen we voor het sneller beschikbaar komen van een passende woning voor elke Leidenaar, in een prettige stad met hoogwaardige en inclusieve leefomgeving."

Daarbij is afgesproken dat de koplopers elkaars partners zijn in de realisatie van de missie. Het gesprek is gericht op het vinden van concrete oplossingen voor knelpunten op een wijze die algemeen toepasbaar is in de stad om de versnelling te realiseren.

Woonzorg(welzijn)visie

In de (concept)wet Versterking regie volkshuisvesting is opgenomen dat iedere gemeente uiterlijk in 2026 een volkshuisvestingsprogramma (conform de structuur van de omgevingsvisie) moet hebben. Daarin moet onder meer de woonbehoefte en woonopgaven zijn opgenomen en de zorg- en ondersteuningsbehoefte van aandachtsgroepen en ouderen. Voor veel doelgroepen hebben we al (sub)regionale of lokale beleidskaders of samenwerkingen opgesteld. Bijvoorbeeld in het Programma Oekraïners, Statushouders en Asielzoekers (Leiden) of het Programma Doordecentralisatie MZ en herordening Wmo (Leidse Regio), maar ook de WMO wordt reeds subregionaal ingekocht. Deze kunnen als uitgangspunt worden genomen. Een woonzorg(welzijn)visie is echter meer dan alleen een nietje door deze beleidstukken. Het gaat ook over samenhang, prioritering en waar en hoe dit moet landen in de wijken.

Met de Leidse Regio is afgesproken dat gewerkt wordt met een (sub)regionaal woonzorgkader. Hierin leggen we vast om welk doelgroepen het gaat en waar we (sub)regionaal samenwerken en waar niet. Vanuit dit kader kan een Leidse visie op wonen, zorg en welzijn worden opgesteld. Deze kan uiteindelijk opgaan in het volkshuisvestingsprogramma. Partners als corporaties, marktpartijen, zorgkantoor en zorgpartijen en welzijnsorganisaties zijn sleutelspelers bij het opstellen. Zij zijn en voelen zich medeverantwoordelijk voor het aangaan van de uitdagingen die op ons afkomen. In 2023 is ingezet om het proces, de afbakening en de samenwerking met alle betrokken partners goed in te richten en de eerste teksten op te stellen. In 2024 wordt de woonzorg(welzijn)visie afgerond en vastgesteld.

Inzet op de huisvesting van doelgroepen (statushouders, spoedzoekers en kwetsbare doelgroepen)

We werken aan een inclusieve samenleving waarbij wonen de basis is. De cliënten die uitstromen uit beschermd wonen en maatschappelijke opvang, doen een beroep op de goedkope sociale huurwoningen van de woningcorporaties. Dit gebeurt via de zogenaamde contingentenregeling. Binnen hetzelfde woonsegment moeten de bijzondere doelgroepen concurreren met urgent woningzoekenden, een nog altijd groeiend aantal statushouders en woningzoekenden op de woningmarkt. We blijven inzetten op het maken van plannen en afspraken over de toewijzing met zowel projectontwikkelaars als corporaties voor de realisatie van meer sociale huurwoningen die geschikt zijn voor deze doelgroep. Met projectontwikkelaars gaan we in onderhandeling over het onderbrengen van sociale huurwoningen bij corporaties, waar wij zelf grond hebben maken we afspraken met corporaties en in de doelgroepenverordening worden voorwaarden gesteld aan onder andere de instandhoudingstermijn voor sociale- en middeldure huur. Op deze wijze proberen we corporaties meer in positie te brengen zodat nieuwe sociale huurwoningen in de regel in bezit zullen zijn van corporaties, conform het beleidsakkoord. In de prestatieafspraken met de corporaties is al afgesproken dat ernaar gestreefd wordt om 10% van de nieuw gebouwde sociale huurwoningen te bestemmen voor de bijzondere doelgroepen.

Dit alles doen we in nauwe samenwerking met de betreffende collega's uit het sociale domein en het projectbureau. Zie hiervoor ook de toelichting onder het Programma Oekraïners, Statushouders en Asielzoekers en in hoofdstuk 9D Maatschappelijke Ondersteuning – Kwetsbare groepen.

Prestatie 6C1.2 Prestatieafspraken met corporaties 2022

Eind 2020 hebben we kaderafspraken gemaakt met de Leidse woningcorporaties om gezamenlijk invulling te geven aan onze woonambities en -uitdagingen in de periode 2020 t/m 2025. Thema's in de prestatieafspraken zijn onder andere 'beschikbaarheid & betaalbaarheid', 'studentenhuisvesting', 'duurzaamheid', 'leefbaarheid' en 'wonen & zorg voor bijzondere doelgroepen'. De prestatieafspraken zijn een nadere invulling van de kaders die in de gemeentelijke Woonvisie 2020-2030, de bedrijfs-/ondernemingsplannen van de corporaties en de werkplannen van de huurdersorganisaties zijn vastgelegd. Ook in andere documenten (convenanten/overeenkomsten) zijn afspraken tussen gemeente, corporaties en huurdersorganisaties vastgelegd. Een voorbeeld hiervan zijn de afspraken over de energietransitie. De afspraken over energie kunnen weer gezien worden als een nadere uitwerking van de prestatieafspraken.

De gemeenteraad wordt jaarlijks geïnformeerd over de uitvoering van de prestatieafspraken 2020-2025. Dit geeft de raad de gelegenheid om het college input mee te geven bij de sturing op de uitvoering van de gemaakte afspraken.

Prestatie 6C1.3 Regionale woonagenda en woonruimteverdeling 2022

Uitvoering RWA 2023 en rHVV 2023

Het Algemeen Bestuur van Holland Rijnland heeft de Regionale Woonagenda (RWA) en de regionale Huisvestingsverordening (rHVV) medio 2023 vastgesteld, waarna de uitvoering is gestart. Die spitst zich met name toe op de uitvoering van de geactualiseerde regionale woningbouwproductie. We versterken de regionale afstemming van de woningbouwprogrammering door meer te kijken naar de kwalitatieve opgave en deze met de (sub)regio's af te stemmen. De koers van de RWA ligt in lijn met de Leidse Woonvisie en het Coalitieakkoord 'Samen leven in Leiden'. In de RWA 2023 hebben we striktere maatregelen opgenomen om elkaar op de voortgang en realisatie aan te spreken en waar nodig bij te sturen. Onderdeel van de uitvoering van de regionale woningbouwproductie is de jaarlijkse regionale afstemming van de woningbouwplanlijst en aanbidding hiervan aan de provincie door Holland Rijnland.

Op 1 januari 2024 zal de geactualiseerde regionale Huisvestingsverordening van kracht zijn en worden de sociale huurwoningen volgens deze nieuwe regels via het regionale woonruimteverdeelsysteem verdeeld.

Regionale Realisatieagenda / Woondeal Holland Rijnland

In het kader van het Nationale Woon- en Bouwagenda en het Programma Woningbouw hebben de gemeenten in Holland Rijnland (waaronder Leiden) met provincie Zuid-Holland en het rijk de Regionale Realisatieagenda / Woondeal vastgesteld. Nadat in 2023 de regionale Versnellingstafel en Woondealtafels zijn opgesteld, kunnen in 2024 deze tafels operationeel zijn. Doel van deze tafels is om woningbouwprojecten te versnellen en doorgang te laten vinden en knelpunten / kritische succesfactoren op te lossen met de stakeholders aan deze tafels. In het kader van de realisatieagenda wordt ook de voortgang en samenstelling van de woningbouw gemonitord.

Uitvoering Beleid Woonwagens

Op basis van de uitkomsten van het in 2020 afgeronde behoefteonderzoek heeft in 2021 een aanpassing van de regionale huisvestingsverordening plaatsgevonden waarbij een nieuwe rangordebepaling voor de toewijzing van standplaatsen is vastgelegd. Daarnaast hebben de regiogemeenten afgesproken 36 standplaatsen in Holland Rijnland te realiseren. In 2023 gingen de gemeenten in de Leidse Regio gezamenlijk op zoek naar uitbreiding van 12 standplaatsen. Hierbij werd ook gekeken naar nieuwe locaties voor standplaatsen. Leiden concentreerde zich hierbij op het agenderen van de realisatie van de standplaatsen in regionaal verband en de spreiding hiervan over de regio. In mei 2023 is er Lokaal Maatwerk vastgesteld door het College voor de Trien Semlerstraat voor het terugbrengen van 5 standplaatsen. Deze standplaatsen worden na renovatie en de geplande herinrichting opnieuw aangeboden. In 2023 is ook gestart met een onderzoek naar de haalbaarheid voor het realiseren van 2 extra standplaatsen op de woonwagenlocatie Trekvaartplein, als onderdeel van de 12 standplaatsen uitbreiding in de Leidse Regio.

Prestatie 6C1.4 (Laten) uitvoeren van projecten (inclusief studentenhuisvesting)

Onder deze prestatie zijn de projecten opgenomen die qua omvang het grootste zijn en het meeste bijdragen aan de woningbouwopgave in de komende tien jaar. Deze projecten zijn van belang voor de gehele verstedelijkingsopgave (met meer gewicht aan sociale huur toevoeging dan de toevoeging van studentenhuisvesting of vrije sector huur) en worden onder de prestatie 6C1.4 (Laten) uitvoeren van projecten (inclusief studentenhuisvesting) opgenomen. Projecten waarbij "derden / de markt" verantwoordelijk zijn worden niet opgenomen. De volgende belangrijkste projecten worden toegelicht:

1. Lammenschansdriehoek
2. Stationsgebied
3. De Zwijger
4. Entreegebied
5. Westerpoot
6. Vondelkwartier

7. Energiepark
8. Wernink
9. LEAD
10. Groenordhallen fase 2
11. Telderskade e.o.
12. Plesmanlaan 100 / Jacobs
13. Meerburg

Bij deze projecten is de gemeente (mede) verantwoordelijk en is veelal sprake van een breder doel dan alleen de vergroting van de woningvoorraad. Hierbij kan gedacht worden aan het (gecombineerd) realiseren van sociaal culturele voorzieningen, het realiseren van goede bereikbaarheid en parkeervoorzieningen en het verbeteren van de stedenbouwkundige kwaliteit van de binnenstad en andere gebiedsdelen. Bij dergelijke projecten heeft de gemeente als opdrachtgever een sturende rol en is voor het proces verantwoordelijk. Veelal heeft de gemeente hierbij ook een grondpositie.

Krediet prijsstijgingen woningbouw

De gemeente heeft de opgave om in 2030 8.800 woningen toe te voegen. De laatste jaren ligt Leiden goed op koers met de woningbouw. In 2022 werden er ruim 1.000 reguliere nieuwe woningen toegevoegd aan de voorraad. Dit jaar voegen we vooral veel studentenwoningen toe. Echter, door verslechterende marktomstandigheden staat de voortgang van verschillende bouwprojecten in Leiden onder druk. Het tekort aan betaalbare woningen heeft geleid tot hoge prijzen voor koophuizen en jarenlange wachtlijsten voor een sociale huurwoning. Woningen dreigen onbetaalbaar te worden voor studenten, gezinnen en middeninkomens. Daarom is het de komende jaren van belang om voortgang te houden in de verstedelijkingsprojecten en daarmee niet alleen de woningproductie goed op peil te houden (voldoende betaalbare en duurzame woningen), maar ook de ambities die met de verstedelijkingsprojecten verknoopt zijn, verder te realiseren. De verstedelijkingsprojecten dragen bij aan de duurzaamheidsdoelen (verduurzamen woningvoorraad, toevoegen van kwaliteit aan de openbare ruimte met meer groen en water), aan de ambities op het gebied van mobiliteit (het bevorderen van OV- en fietsgebruik en het terugdringen van het autogebruik) en aan de ambities op het gebied van sociale cohesie, (maatschappelijke) voorzieningen en inclusiviteit. Omdat de marktomstandigheden het afgelopen jaar dusdanig verslechterd zijn (oplopende rente, stijgende bouwkosten) en daardoor de woningopgave in de knel dreigt te komen wordt er budget vrijgemaakt om goed voortgang te houden in de verstedelijkingsprojecten. Het gaat om projecten die in de eindfase van het planproces en planologische procedures zitten, tegen startbouw aanzitten en waar oplevering van woningen is voorzien voor 2025 en 2026. Het krediet wordt deels gedekt door binnen de verstedelijkingsportefeuille te herprioriteren en deels door aanvullende middelen beschikbaar te stellen. Qua herprioritering is gekozen voor de projecten Wernink en de Rooseveltstraat. De raad is eerder geïnformeerd over de ontstane situatie bij het project Wernink. Boodschap was dat we tot het einde van het jaar nodig zouden hebben om te onderzoeken hoe we het beste met dit project door kunnen. Vanwege de vele onzekerheden rond dit project en de onduidelijkheden rond een eventuele doorstart, wordt er nu voor gekozen om het resterende deel van de cofinanciering van de WBI-subsidie ter waarde van € 2,48 mln. voor het krediet in te zetten. Over het vervolg van project Wernink zal de gemeenteraad nader worden geïnformeerd. Door nu te herprioriteren kiest de gemeente voor daadwerkelijk bouwen en wordt vermeden dat we aan veel plannen werken maar er weinig wordt gebouwd.

Het tweede project betreft Roosevelt-West. De keuze om nu geen prioriteit te geven aan Roosevelt-West komt voort uit het feit dat het gebied niet tot de aangewezen focusgebieden uit het beleidsakkoord 'Samen leven in Leiden' behoort, het een ingewikkelde binnenstedelijke transformatielocatie betreft en verkeerskundig de nodige uitdagingen kent. De projecten binnen de gebiedsontwikkeling Roosevelt-West voegen extra verkeer toe aan de Rooseveltstraat en/of de Vijf Meilaan. Voor Roosevelt-West geldt dat er meerdere verkeerskundige knelpunten moeten worden opgelost alvorens de ontwikkeling echt van de grond kan komen, zowel ten aanzien van doorstroming als van verkeersveiligheid. Een uitzondering vormt plot 1A waar Portaal kan ontwikkelen zonder extra verkeersmaatregelen.

De kosten van de verkeerskundige ingrepen zijn voor een deel nog niet becijferd. De dekking zou in de loop van de tijd moeten komen uit anterieure bijdragen. Om de ontwikkeling van de grond te laten komen heeft de gemeente dekking voor een voorfinanciering van een deel van de verkeerskundige maatregelen van € 3,02 mln. Het college stelt de raad de als voorfinanciering beschikbaar gestelde middelen voor de herinrichting van de Rooseveltstraat vrij te laten vallen en in te zetten van het krediet 'Prijsstijgingen Woningbouw'.

In de Programmabegroting 2023 heeft de raad het krediet prijsstijgingen (€ 14,1 mln.) vrijgemaakt om prijsstijgingen in op dat moment in uitvoering zijnde projecten op te vangen die niet op andere wijze binnen het project konden worden gedekt. Dit krediet is inmiddels voor € 8,1 miljoen aangewend. Van de resterende € 6 miljoen is het de verwachting dat dit niet geheel nodig is om prijsstijgingen binnen lopende projecten op te vangen. Gezien het belang van het op niveau houden van de woningbouw in de stad, stellen we voor om € 2 miljoen hiervan te alloceren voor het Krediet 'Prijsstijgingen Woningbouw'.

Tot slot stellen we voor om de vrije ruimte in de concernreserve van € 1 miljoen in te zetten als dekkingsbron. Dit telt op tot een incidenteel krediet van € 8,5 mln.

1. Lammenschansdriehoek

Sinds 2012 is in de Lammenschansdriehoek sprake van een gebiedsontwikkeling op basis van uitnodigingsplanologie. De verschillende deelgebieden binnen de Lammenschansdriehoek bevinden zich allemaal in een andere fase van ontwikkeling.

Campus Yours

Vanaf 2013 is Campus Yours gefaseerd gebouwd, de gemengde studentencampus in het centrumgebied met in totaal circa 1.900 wooneenheden en diverse ondersteunende functies. In 2021 is het laatste bouwblok opgeleverd en in 2022 is de openbare ruimte aangelegd. In 2023 wordt dit deelgebied helemaal afgerond en officieel overgedragen aan Beheer. Daarna zijn er vanuit het project geen werkzaamheden meer aan dit deelgebied.

Kanaalpark

In deelgebied Kanaalpark is eind 2019 op drie locaties de nieuwbouw gestart van in totaal circa 180 Huurappartementen. De laatste appartementen zijn in Q2 van 2022 opgeleverd. De openbare ruimte in het Kanaalpark wordt vanaf december 2022 klimaatadaptief heringericht en in 2023 opgeleverd en in 2024 overgedragen aan Beheer. Voor de ontwikkellocatie Kanaalpark 142 voert GREEN een verkenning uit naar diverse concepten, waaronder het bouwen van een respijthuis, een wooncomplex voor ouderen en een wooncomplex voor andere doelgroepen met een lichte zorgvraag.

Lammenschans-strip

Na een intensief traject van voorbereiding zijn medio 2021 de bestemmingsplanprocedures voor een aantal nieuwbouwprojecten langs de Lammenschansweg gestart. Voor de voormalige locaties van Avery Dennison (project HOF36) is het bestemmingsplan in 2021 vastgesteld. De bouw van HOF36 is in Q2 van 2022 gestart en zal in augustus 2024 opgeleverd worden. Voor AKB Longs (project Omega) is het bestemmingsplan begin 2022 vastgesteld en voor Lammenschansweg 136a (project Kappa) is het uitwerkingsplan daarvoor begin 2023 vastgesteld. De start bouw van project Omega/Kappa staat gepland voor 2024. Samen zijn de projecten Hof 36 en Omega/Kappa goed voor 719 woningen en ondersteunende voorzieningen.

Ook voor de voormalige locaties van Zirkzee Wonen en Slapen/Autohaag de Zeeuw en Aannemingsbedrijf Schouls (project Zirro/Schouls) is in 2022 een bestemmingsplanprocedure gestart voor nog eens maximaal 780 woningen. Het bestemmingsplan voor project Zirro-Schouls is in april 2023 door de gemeenteraad vastgesteld; de verlening van de omgevingsvergunning wordt verwacht in Q3 2023, waarna de start bouw gepland staat in Q1 2024. 2024 staat dus vooral in het teken van de bouw van deze appartementencomplexen.

Dunea

In 2022 is de gemeente de voorbereidingen gestart voor de aanleg van de nieuwe, kwalitatief hoogwaardige openbare ruimte tussen de nieuwe gebouwen langs deze Lammenschansstrip. Hiervoor is een samenwerkingsovereenkomst gesloten met Dunea om hun steunpunt te verhuizen naar een andere locatie. Zo kan de ruimte rondom de reinwaterbergingen in 2023 ingericht worden als bouwplaats en daarna een parkachtige openbare ruimte voor de buurt.

Gamma

De intentieovereenkomst (IOK) is getekend met De Raad Bouwontwikkeling B.V. voor de Gamma locatie in de Lammenschansdriehoek. In deze overeenkomst is het project benoemd en kan de planvorming gezamenlijk verder worden opgepakt. Het Bouwplan omvat de bouw van ruim 400 woningen, waarvan 35% sociale huurwoningen en 35% in de middeldure huur-/koop categorie, met maatschappelijke en/of commerciële voorzieningen.

WBI

Stijgende prijzen, hogere kwaliteitsambitie en eisen, en meer druk op de openbare ruimte ten opzichte van 2019 als gevolg van deze stedelijke ontwikkeling en intensieve woningbouwprogramma, maken dat de openbare ruimte niet binnen het geraamde budget past. Daarom is de gemeente in gesprek met het ministerie van BZK om een deel van de toegekende Woningbouw Impuls Subsidie daar voor in te kunnen zetten. Naar huidig inzicht gaat het ministerie akkoord met de wijziging van de beschikking waarna de meerkosten vanuit de reeds beschikbaar gestelde subsidie gedekt kunnen worden.

2. Stationsgebied

Het Stationsgebied is met Leiden Centraal het belangrijkste OV-knooppunt in de regio en daarmee het visitekaartje van onze stad. Het wordt getransformeerd naar een plek waar ruimte is voor wonen, werken, ontspannen, reizen en ontmoeten. Het Stationsgebied verbindt de historische binnenstad en het Leiden Bio Science Park. Het is, mede gelet op de grote verstedelijkingsopgave in de Leidse regio, van groot belang om in

de komende jaren deze integrale gebiedsontwikkeling door te zetten. Naar aanleiding van de ontwikkelingen in de afgelopen periode, zoals de locatiekeuze voor het busstation en het collegeakkoord en de Duurzaamste Kilometer van Nederland, heeft het college het Masterplan met de vaststelling van de gebiedsagenda Stationsgebied (eind 2019) en gebiedsvisie Stationsgebied (begin 2021) verrijkt met nieuwe inzichten. Met name op het gebied van OV / mobiliteit, verduurzaming, parkeren en sociale woningbouw. In vervolg hierop is in 2020 de gebiedsvisie voor het stationsgebied uitgewerkt en in het tweede kwartaal van 2021 aan de raad ter besluitvorming voorgelegd. Afspraken over de verstedelijking in de invloedssfeer van de OV-knoop zorgen voor verdere groei van de reizigersstromen van OV, fiets en voetganger. In 2020 is de opgave voor Knooppunt Leiden verder uitgewerkt samen met NS, ProRail, PZH, Ministerie van I&W, MRDH, Holland Rijnland en LUMC. Dit heeft geresulteerd in het document 'Leiden Verbindt' en een besluit tijdens het bestuurlijk overleg Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport (BO-MIRT) in november 2020 dat de gezamenlijke partijen naar een MIRT-verkenning voor de Oude Lijn en Knooppunten toe kunnen werken. Eind 2021 heeft het ministerie van I&W bij het Nationaal Groeifonds een propositie ingediend voor de bekostiging van de investeringen. Met de kabinetsformatie zijn middelen van het Groeifonds overgeheveld naar het Mobiliteitsfonds. Op basis hiervan is in november 2022 de startbeslissing voor de MIRT-verkenning ondertekend. Met de ontwikkeling van Knooppunt Leiden transformeert het zesde station van Nederland naar een hoogwaardige mobiliteitshub die reizigers veel reis-, overstap- en verblijfskwaliteit biedt. De deelgebiedsontwikkelingen Bus-, Trafo en Connexionlocatie zijn door de aanwezigheid van het busstation en de busremise belangrijk in het functioneren van het Knooppunt en daarom onderdeel van het gebied wat betrekking heeft op de MIRT-verkenning. Zie programma 4 (Mobiliteit) voor verdere toelichting over Knooppunt Leiden Centraal als onderdeel van het rijksproject Oude Lijn en Knooppunten.

Op de volgende gebiedsontwikkelingen wordt hierna ingegaan:

- Rijnsburgerblok / Lorenz Fase 2 en Octagon
- De Geus
- Morspoortterrein, Morssingelblok en Trafolocatie
- Morssingelblok
- Gebiedsmarketing, participatie en verduurzaming

Rijnsburgerblok / Lorenz fase 2 en Octagon:

Het Rijnsburgerblok, ingeklemd tussen de Stationsweg en het Schuttersveld, wordt in drie delen ontwikkeld. De Lorentz fase 1 is begin 2020 opgeleverd en bestaat uit kantoren in de eerste vier bouwlagen in de sokkel en twee woontorens met een openbare fietskelder. Het tweede deel van het Rijnsburgerblok is Lorentz fase 2. In 2020 is ABC Vastgoed geselecteerd om deze ontwikkeling op te pakken. Het bouwplan bevat circa 13.000 m2 bruto vloeroppervlakte aan kantoren met horecavoorzieningen in de plint en circa 4.000 m2 bruto vloeroppervlak aan woningen. De kaders voor deze ontwikkeling blijven in principe binnen het uitvoeringsbesluit voor Rijnsburgerblok fase 1 en 2 en het vastgestelde bestemmingsplan. Door de coronaepidemie hebben bedrijven hun huisvestingsvraag uitgesteld. Inmiddels is daar weer vraag naar en kunnen deze nieuwe concepten zoals Lorentz 2 goed inspelen op de veranderende vraag naar kantoren. De bouw zal medio 2024 starten en medio 2026 gereed komen.

Octagon, het derde deel van het Rijnsburgerblok, komt op de plaats van het voormalige ABN AMRO gebouw en de school aan het Ballonpad. Octagon omvat een gebouw met horeca, een hotel en koop- en huurwoningen. De sloop is afgerond en de bouw is in de tweede helft van 2021 gestart. Inmiddels zijn alle woningen verkocht en is een belegger en exploitant voor het hotel gevonden. De bouw is vergevorderd en komt in het tweede kwartaal 2024 gereed.

De Geus:

Een grote bioscoop, horeca, kapperszaak, een Jumbo supermarkt én woningen op de hoek van het Stationsplein geven het Stationsplein de gewenste allure. In de kelder van het gebouw komt een openbare fietsenstalling. De bestemmingsplanprocedure heeft in 2021 geleid tot vaststelling van het bestemmingsplan. De werkzaamheden voor het verleggen van de Stationsweg ter hoogte van de Geus en het omleggen van kabels en leidingen zijn rondom de zomerperiode van 2022 afgerond. De sloop van het huidige pand is juli 2023 gestart en is in september 2023 afgerond. In juli 2023 is het aanvullende krediet voor de realisatie van de fietsenstalling vastgesteld. De bouw start direct na de sloop en is medio 2026 gereed.

Morspoortterrein, Morssingelblok en Trafolocatie:

In februari 2021 is een subsidie toegekend door het ministerie van Binnenlandse Zaken in het kader van de woningbouwimpuls voor de ontwikkeling van het Morspoortterrein, Morssingelblok en de Trafolocatie. Van deze drie ontwikkelingen loopt het Morspoortterrein voorop. Het gemeentelijk kantoorgebouw Stationsplein 107 komt immers vrij waardoor er een directe aanleiding is om de herontwikkeling op te pakken. Vanaf medio 2022 tot en met medio 2024 is Stationsplein 107 in gebruik als tijdelijke huisvestingslocatie voor statushouders en vluchtelingen uit Oekraïne. Eind 2022 zal de grondexploitatie worden vastgesteld en het bestemmingsplan vrijgegeven worden voor inspraak. Medio 2024 start de sloop van het kantoorgebouw en eerste helft 2025 zal gestart moeten worden met bouwen van het eerste bouwdeel. Onderdeel van de

ontwikkeling is het onderzoeken van de mogelijkheden en noodzaak van nieuwbouw van de Morspoortgarage in een ondergrondse openbare garage. Voor het Morssingelblok lopen gesprekken met de eigenaar van de Stationspleinflat. De Trafolocatie wordt op een later moment verder uitgewerkt.

Morssingelblok

De gemeente heeft medio 2023 met Urban Interest, eigenaar van de Stationspleinflat, een Intentieovereenkomst gesloten voor de herontwikkeling van de Stationspleinflat en het achterliggende parkeerterrein. Doel is te komen tot een realisatie van 420 nieuwe woningen en winkels. Ook de realisatie van 75 sociale huurwoningen op een van de kavels van het Morspoortterrein maakt onderdeel uit van deze overeenkomst.

De start van de sloopwerkzaamheden zijn gepland voor begin 2026, start van de realisatie van de woningen eind van dat jaar. Na het sluiten van de Intentieovereenkomst zal tot zomer 2024 gewerkt worden aan drie producten: een Samenwerkingsovereenkomst (SOK) waarin de afspraken concreet worden gemaakt, een Grondexploitatie voor de H-kavels (Morssingelblok) en een Stedenbouwkundig Plan voor de H-kavels. Deze laatste twee producten zullen door de Gemeenteraad vastgesteld moeten worden. Na de besluitvorming over deze drie producten zal in de periode medio 2024 tot eind 2025 gewerkt worden aan een omgevingsplan en bouwplanuitwerking, het uitplaatsen van huurders en het voorbereiden van de sloop en het bouwrijp maken. De start van de uitvoering is beoogd per januari 2026 met start van de sloop. Vanaf het vierde kwartaal 2026 kan met de realisatie van de nieuwbouw een begin gemaakt worden.

Gebiedsmarketing, participatie en verduurzaming:

Het Stationsgebied is een prominent project binnen Leiden. De gebiedsmarketing wordt geleidelijk aan uitgebouwd, geïntegreerd met participatie, met als uiteindelijk doel dat de inwoners van Leiden trots zijn op hun Stationsgebied. Zo worden er informatieavonden georganiseerd ten behoeve van de actuele ontwikkeling van onder andere De Geus en Octagon. The Field is een duurzame ontmoetingsplek in het gebied en brengt, daar waar de mogelijkheid zich voordoet, met tijdelijke invullingen reuring in het gebied. Een belangrijke stap in het positioneren van het Stationsgebied (inclusief Schipholweg) is gezet door gezamenlijk met verschillende partners de Duurzaamste Kilometer van Nederland te lanceren. In dit project werken we samen om op een creatieve en innovatieve manier de Leidse entree te vergroenen en als duurzaam verstedelijkingsgebied op de kaart te zetten. Deze community – waarin de gemeente deelneemt – vormt de basis voor de dialoog en actie over verduurzaming, maar is tegelijkertijd een platform voor participatie en een landelijk unieke propositie om het gebied ook nationaal op de kaart te zetten.

3. De Zwijger

In april 2023 heeft de gemeenteraad het Kaderbesluit met daarbij de integrale gebiedsvisie (project genaamd "Park de Zwijger") en een geïntegreerde oplossing voor het deeltracé Leidse Ring Noord-Willem de Zwijgerlaan (project LRN) vastgesteld. De gebiedsontwikkeling ligt ingesloten tussen de IJsselmeerlaan/Sumatrasstraat/Surinamestraat, Curaçaostraat, Pieter Bothstraat en Joop Vervoornpad. In het beleidsakkoord 2022-2026 "Samen leven in Leiden" staat dit gebied benoemd bij de top vier van kansrijke focuslocaties voor woningbouw. Voor dit project is voorlopig € 8,3 miljoen beschikbaar gesteld aan subsidies (Woningbouwimpuls subsidie en Versnellingsimpuls Mobiliteitsfonds) door het Rijk. Voor met name de verbetering van de fietsinfrastructuur worden subsidiemogelijkheden bij de provincie Zuid-Holland onderzocht.

Op basis van de vastgestelde kaders, wordt er in de komende jaren invulling gegeven aan de transformatie van het gebied. De bouwplannen worden door de woningcorporaties in nader te bepalen volgorde via de ontwerpfasen verder gebracht, waarbij aan de gemeenteraad wordt voorgesteld het ruimtelijk besluit te nemen. Het eerste bouwplan betreft "Touw" van Ons Doel. In 2023 wordt er toegewerkt naar een vervolgovereenkomst met de corporaties waarin nadere afspraken over de rolverdeling en (financiële) verantwoordelijkheden in het vervolgproces worden vastgelegd. De Bovenwijkse investeringen, waaronder de aanleg van de Verlengde Kooilaan en de verdiepte ligging, zijn onderdeel van het project LRN. Voor dat project zal in 2024 een Uitvoeringsbesluit aan de gemeenteraad ter besluitvorming worden voorgelegd.

Bij de transformatie van het gebied komen veel (ontwerp)uitdagingen en belangen bij elkaar, wat interessante kansen biedt maar ook nauwe afstemming vraagt. Daarbij is er extra aandacht voor de integraliteit van de gebiedsontwikkeling met de LRN inclusief bijbehorende participatie met de omgeving (bewoners, (wijk)verenigingen en bedrijven). Voor beide gemeentelijke projecten wordt één participatieplan gemaakt gericht op deze geïntegreerde aanpak. Ook wordt de participatie voortgezet in nauwe samenwerking met de corporaties (en met marktpartijen wanneer die actief worden in het gebied).

Tot slot bieden de kaders van de gebiedsvisie ruimte om invulling te geven aan deelgebied 1 en 2 ten noorden van de Kooilaan van het al langer lopende project Kooiplein e.o., waarmee de kans op ontwikkeling wordt vergroot.

4. Entreegebied

Het Entreegebied wordt het kloppende hart van het Leiden Bio Science Park, met als belangrijke uitdaging de toevoeging van een groot aantal woningen en stedelijke voorzieningen. De autoluwe zone biedt veel ruimte voor groen, ondanks de hoge bebouwingsdichtheid. Rondom de gebouwen komen tuinen met inheemse bomen en planten en vijvers. De eerste twee gebouwen met 703 studentenwoningen zijn in 2023 opgeleverd.

In overleg met gemeente en universiteit werkt de ontwikkelaar in 2024 verder aan de uitwerking van de bouwplannen voor de verschillende kavels van het Entreegebied. Om de plannen juridisch planologisch mogelijk te maken wordt een wijziging gemaakt op het omgevingsplan of wordt afgeweken van het bestemmingsplan met een omgevingsvergunning. Daarnaast wordt er in 2024 gebouwd aan 150 sociale huurwoningen voor internationale medewerkers van de universiteit en 56 midden en vrije sector huurwoningen.

5. Westerpoot

In het najaar 2022 is uit verkeersonderzoeken gebleken dat de autonome groei van het verkeer, in combinatie met diverse gebiedsontwikkelingen en het programma Autoluwe Binnenstad, tot overbelasting van de wegen rondom Westerpoot kan leiden en dat nader onderzoek benodigd is. Ook stikstofdepositie is een vraagstuk waarvoor nadere verkenning nodig is. Verkeer en stikstof kunnen van invloed zijn op de programmatische en financiële haalbaarheid van de gebiedsontwikkeling Westerpoot in zijn geheel en de afzonderlijke deelgebieden. Om die reden is besloten om de resultaten van deze verkenningen af te wachten en de besluitvorming van het kaderbesluit op te schorten. Afhankelijk van de uitkomsten van deze verkenning zal kunnen worden bepaald of en zo ja, in welke mate de concept gebiedsvisie Westerpoot aanpassing vraagt voor deze met het kaderbesluit in besluitvorming te brengen.

6. Vondelkwartier

Omdat er meerdere initiatieven in het gebied speelden, heeft de gemeente een gebiedsvisie voor het Vondelkwartier opgesteld. Eind 2020 heeft de gemeenteraad de Gebiedsvisie vastgesteld. Binnen de Gebiedsvisie Vondelkwartier zijn kavels opgenomen die ontwikkeld kunnen worden door de eigenaar/ ontwikkelaar. Deze kavels zijn:

- Motorhuislocatie en Vijverlocatie/Paviljoenlocatie, eigenaar Spuigroep B.V./projectontwikkelaar FSD
- Mercedeslocatie, eigenaar Westelijke Investment B.V.
- ROC en gezondheidscentrum-locatie, eigenaar Gemeente Leiden

Ontwikkelaar FSD is begin 2021 gestart met de ontwerpfase. Het bestemmingsplan wordt in 2024 aan de raad voorgelegd. Voor wat betreft de Mercedeslocatie ligt het initiatief bij Westelijke Investment. De eerste stap in dit traject zal een intentieovereenkomst tussen de gemeente en Westelijke Investment zijn. Voor het ROC/ Gezondheidscentrum gaat de gemeente op termijn de mogelijkheid van sloop/nieuwbouw onderzoeken. Hierover is de gemeente in gesprek met de huurders.

7. Energiepark

In mei 2020 heeft het college het besluit genomen om de haalbaarheid te onderzoeken van de gebiedsvisie Energiepark, samen met het Nieuw Leids Bolwerk en het consortium van de marktpartijen. Het haalbaarheidsonderzoek is afgerond met het door partners haalbaar geachte ontwikkelplan: 'samen maken we de buurt'. Op basis van een door de gemeente vastgesteld kaderbesluit, inclusief het ontwikkelplan Energiepark, heeft de gemeente voor deze gebiedsontwikkeling een samenwerkingsovereenkomst gesloten met de Ontwikkel Combinatie Energiepark (OCE, bestaande uit de gebiedsontwikkelaars Steenvlinder en BPD).

Eind 2023, begin 2024 wordt ook een samenwerkingsovereenkomst opgesteld tussen gemeente, marktpartijen en het zogenaamde Participatieplatform. Deze overeenkomst legt de afspraken vast over participatie gedurende de gebiedsontwikkeling. Vóór ondertekening door het college wordt deze overeenkomst via een wensen- en bedenkingenprocedure voorgelegd aan de raad. Het proces van oprichting van het Participatieplatform Energiepark loopt hieraan parallel.

Het bestemmingsplan verbrede reikwijdte en beeldkwaliteitsplan hebben medio 2023 ter visie gelegen en zijn in het najaar 2023 geagendeerd in de gemeenteraad. Eind 2023, begin 2024 worden voor de bouwlocaties Stadsbouwhuis locatie (deelgebied J) en Plnt/Sleutels locatie (deelgebied E) zogenaamde kooprealisatieovereenkomsten gesloten met OCE. Na het onherroepelijk worden van het bestemmingsplan start de sloop van de oude panden en vindt nieuwbouw van woningen en de maatschappelijke opvang gefaseerd plaats.

In 2023 is de aanpak van het Energiepark-gedeelte van het Singelpark gestart met pop-up activiteiten. Hiermee verkrijgen we inzicht in het toekomstig gebruik van het park. Het park wordt de komende jaren fasegewijs ingericht, rekening houdend met de bouwstromen. Onder de noemer Stadmaken worden sinds 2023 ook activiteiten georganiseerd met onder andere zittende ondernemers, omwonenden en andere stakeholders. Leegstaande ruimtes worden tijdelijk gevuld met functies die passen bij de toekomst van het Energiepark, zoals een houtbewerkingsatelier voor de cliënten van de maatschappelijke opvang in Loods C. En de huisvesting van

ambachtelijke makers in het Stadsbouwhuis met het oog op het toekomstig te realiseren Makershuis. Begin 2024 staat ook de voorgenomen verkoop van gemeentelijke panden aan zittende ondernemers Est en Bam-Bam/Pronck in de planning.

8. *Werninkterrein*

Voor het voormalig bedrijfsterrein Wernink betoncentrale is een herontwikkelingsplan voor een gemengd stedelijk woonmilieu gemaakt met de huidige erfpachter / ontwikkelaar ABB. Op 14 februari 2023 is het ontwerpbestemmingsplan ter visie gelegd en is de gemeenteraad geïnformeerd over het vervolgproces van de ontwikkeling met ABB. In de afgelopen maanden is er hard gewerkt om met ABB overeenstemming te krijgen over de ontwikkeling van het Werninkterrein en een anterieure overeenkomst hiervoor te sluiten. Op basis van de kaders uit de gebiedsvisie en het ontwerpbestemmingsplan is er maximale inzet gepleegd om tot een haalbare ontwikkeling en overeenstemming met de ontwikkelaar te komen.

Helaas kon er geen overeenstemming worden bereikt met projectontwikkelaar ABB en daardoor kon er geen anterieure overeenkomst gesloten worden op basis van de vastgestelde gebiedsvisie en het ontwerpbestemmingsplan. Dit betekent dat het bestemmingsplan voor nu niet aan de gemeenteraad ter vaststelling kon worden voorgelegd en er dus niet op korte termijn wordt begonnen met de bouw.

De stagnatie van grote bouwplannen gaf aanleiding voor het college om de gemeenteraad voor te stellen middelen vrij te maken voor het hiervoor genoemde krediet prijsstijgingen woningbouw. Als dekking voor deze middelen wordt o.a. voorgesteld de gereserveerde middelen voor Wernink in te zetten. Dit betekent dat een doorstart van het woningbouwproject op korte termijn niet aan de orde is en we een periode van herbezinning in gaan.

9. *LEAD*

Ontwikkelaar RED Company wil aan de Willem de Zwijgerlaan het woningbouwplan LEAD realiseren. Het plan omvat drie woontorens, waarvan één solitair en twee op een getrapte onderbouw, een ondergrondse parkeergarage, ondersteunende en maatschappelijke voorzieningen in de plint en een parkachtige herinrichting van de directe woonomgeving. Het beoogde woonprogramma heeft een omvang van 580 woningen, waarvan tenminste 25% sociale huurwoningen en een deel gericht op starters. Naast het substantiële toe te voegen woonprogramma is er veel aandacht voor duurzaamheid en toekomstgerichte mobiliteit. Na vaststelling van de Nota van Uitgangspunten (2019) en het afsluiten van de koop- en ontwikkelovereenkomst (2020) heeft de raad het bestemmingsplan en de omgevingsvergunning vastgesteld (2021). Na een procedure bij de Raad van State is op 22 maart 2023 het bestemmingsplan onherroepelijk geworden. Het jaar 2024 staat in het teken van voorbereidende en andere uitwerkingsactiviteiten ten behoeve van de bouw: verleggen van kabels en leidingen, bouw van nieuwe telecomvoorziening en sloop van bestaande opstallen (KPN-gebouw en Monuta-gebouw).

10. *Groenoord fase2*

Voor de ontwikkeling van het Groenoordhallenterrein is in 2006 een samenwerkingsovereenkomst gesloten tussen Groenoord CV (een 100% dochter van Ymere) en de gemeente. Fase 1 is al enige jaren af. Fasen 2 en 3 (veld A) moeten nog ontwikkeld worden. Ymere heeft een aantal jaar geleden aangekondigd dat zij vanwege de focus op haar kerntaken in de metropoolregio Amsterdam, waar Leiden geen onderdeel van uitmaakt, deze fasen niet meer zelf ging ontwikkelen. Ymere heeft vervolgens, na met de gemeente eerst een aantal alternatieve ontwikkelsporen verkend te hebben, haar grondposities en ontwikkelrechten in 2022 via een verkoopprocedure overgedragen aan Ballast Nedam Ontwikkeling. Deze rechtsopvolging is door een besluit van het college bekrachtigd waarmee ook tegelijkertijd de verkoopprocedure formeel werd afgerond. Op basis van actuele gemeentelijke beleidskaders, in plaats van die uit 2006, worden in 2023 en 2024 nieuwe uitgangspunten opgesteld, wordt de samenwerking verder voortgezet en worden concrete vervolgstappen in het proces gezet ten behoeve van de uiteindelijke afronding van de wijk Groenoord. De verwachting is dat deze vervolgstappen in de eerst helft van 2024 worden gezet.

11. *Telderskade e.o.*

In 2024 wordt deelproject Huis van de Buurt Fase 1 opgeleverd. Voor het deelproject 'Vijfhoven' start de tender voor de nieuwe woningbouw en het ontwerpproces voor het nieuwe speelpark. Voor het laatste deelproject van de gebiedsontwikkeling, het 'centrumgebied', wordt het uitvoeringsbesluit verwacht.

12. *Plesmanlaan 100 / Jacobs*

Het plan voor dit transformatieproject met 420 woningen en commerciële voorzieningen, is verder uitgewerkt op basis van de door de raad in februari 2018 vastgestelde Nota van Uitgangspunten. In april 2021 heeft de ontwikkelaar in het kader van de Tweede Participatieronde de plannen gedeeld met omwonenden en hiervan een verslag opgesteld en gepubliceerd. Op 13 juli 2021 heeft het college ingestemd met een verzoek van Urban Interest om af te mogen wijken van de NEN-normen voor bijvoorbeeld de hoogte van de bestaande parkeervoorziening en heeft het college ingestemd met het verzoek van de ontwikkelaar voor het toepassen van de coördinatieverordening op dit project. Dit betekent dat de ontwerpvergunning en het

ontwerpbestemmingsplan tegelijkertijd ter visie kunnen worden gelegd. Urban Interest heeft op 27 juli 2021 de aanvraag omgevingsvergunning ingediend.

De gemeente en initiatiefnemer Urban Interest hebben in het tweede kwartaal van dit jaar de gesprekken over de anterieure en erfpachtovereenkomst afgerond. Na instemming van het college en de publicatie van de overeenkomst in het kader van het Didam-arrest, hebben beide partijen de overeenkomst inmiddels getekend. Dit houdt vervolgens in dat de ontwerpvergunning, het ontwerpbesluit hogere waarden en het ontwerpbestemmingsplan in procedure worden gebracht. De afrondende behandeling van de coördinatieprocedure en de behandeling van het bestemmingsplan in de raad kan naar verwachting in januari 2024 plaatsvinden. De financiële duidelijkheid door een getekende erfpachtovereenkomst is niet alleen van belang voor dit project, maar ook voor de herinrichting van de openbare ruimte Verbeekstraat omdat de bijdrage van Urban Interest ook deels hiervoor bestemd is.

13. Meerburg

De corporaties Portaal en de Sleutels hebben het initiatief genomen om de haalbaarheid te onderzoeken van het slopen & nieuwbouwen van hun meergezinswoningen in een groot deel van de Rivierenbuurt in Meerburg. Hiervoor moet een investeringsbeslissing genomen worden. Het gaat om een plangebied met daarbinnen twaalf aan elkaar grenzende portiek- en galerijflats met in totaal 260 sociale huurwoningen en de direct aangrenzende gemeentelijke locatie met het huis van de buurt Matilo.

In 2024 wordt, na vaststelling van de kaders uit de gebiedsvisie, de uitwerking tot wijziging van het omgevingsplan gestart. Binnen de vastgestelde kaders en uitgangspunten kunnen de betrokken corporaties Sleutels en Portaal vervolgens hun bouwplannen ontwikkelen. De gemeente probeert om samen met de beide corporaties de ontwikkeling zodanig te organiseren dat een treintje ontstaat van opeenvolgende deelprojecten, waarbij bestaande bewoners zoveel mogelijk in het gebied kunnen blijven wonen, conform het doel van motie Treintje in Meerburg (M.23.0049.62).

Ook het ontwerp voor de inrichting van de openbare ruimte zal daarbij verder worden uitgewerkt. Hierbij wordt intensief samengewerkt met het project duurzame wijkvernieuwing Meerburg, gelet op de noodzakelijke vervanging van de ondergrondse infrastructuur in de wijk, waaronder het deelgebied Rivierenbuurt. Bij de vervanging van het riool moet, gezien de technische levensduur, ook het gasnet worden vervangen. Het opengraven van de bodem biedt naast de mogelijke implementatie van duurzamere vormen van energieopwekking en -levering ook koppelkansen voor het meer klimaatadaptief en biodivers inrichten van de buitenruimte. Dit is de opmaat naar een toekomstbestendige duurzame wijk met een ruimer woningaanbod.

Prestatie 6C2.1 Toezien en handhaven op onrechtmatige bewoning

In samenwerking met de woningbouwcorporaties wordt toegezien op het rechtmatig gebruik van sociale huurwoningen. De beschikbaarheid van de woningvoorraad aan sociale huurwoningen wordt hiermee onder andere bewaakt.

Effectindicatoren bij 6C Wonen

Effectindicator	Realisatie	Streefwaarden				Bron
		2024	2025	2026	2027	
Doel 6C1 Hogere kwaliteit en toename van de woningvoorraad						
6C1.a Toename aantal huurwoningen (incl. studentenwoningen)	923 (2020) 1.152 (2021) 885 (2022)	611	935	1412	3028	Monitor71 2022* (realisatie) Woningbouwmonitor 2022-1 (streefwaarden)
6C1.b Toename aantal koopwoningen	70 (2020) 57 (2021) 277 (2022)	193	0	176	458	Monitor71 2022* (realisatie) Woningbouwmonitor 2022-1 (streefwaarden)
6C1.c Aantal vernietigde woningen	227 (2020) 149 (2021) 165 (2022)	166	152	0	28	Monitor71 2022* (realisatie) Woningbouwmonitor 2022-1 (streefwaarden)
6C1.d Gemiddelde WOZ waarde	€ 291.000 (2020) € 313.000 (2021) € 345.000 (2022)	-	-	-	-	CBS** (wsjg - BBV)
6C1.e Nieuw gebouwde woningen per 1.000 woningen	9,5 (2020) 16,5 (2021) 13,1 (2022)	-	-	-	-	CBS** (wsjg - BBV)

Effectindicator	Realisatie	Streefwaarden				Bron
		2024	2025	2026	2027	
6C1.f Gemeentelijke woonlasten eenpersoonshuishouden	€ 641 (2020) € 683 (2021) € 875 (2022)	-	-	-	-	COELO** (wsjg - BBV)
6C1.g Gemeentelijke woonlasten meerpersoonshuishouden	€ 877 (2020) € 944 (2021) € 1.172 (2022)	-	-	-	-	COELO** (wsjg - BBV)

*In dit bestand registreert de gemeente adresmutaties die van invloed zijn op de voorraad woningen en de voorraad bedrijfsruimte. ** Deze BBV-indicator is landelijk verplicht. De realisatiewaarden staan op waarsstaatjegemeente.nl. Vanwege deze wettelijk opgelegde werkwijze zien we af van het opnemen van streefwaarden.

Een overzicht van realisatie- en streefwaarden van de indicatoren (ook uit vorige begrotingen) staat op [LeideninCijfers](#).

Beleidsterrein 6D Energietransitie

Leiden is een prachtige stad om in te wonen en te werken. Tegelijk neemt de druk op de stad toe. Als we onze stad leefbaar willen houden, dan moeten we de komende tijd stevige keuzes maken. Klimaatverandering en toenemende extremen in het weer vragen dat we vergroenen, verduurzamen en klimaatadaptieve maatregelen doorvoeren. Ook vraagt dit een duidelijke keuze voor schone en duurzame mobiliteit. In Leiden zijn we goed op weg. De verduurzamingsopgave wordt breed gedragen en we zien veel mooie initiatieven in de stad.

De komende periode willen we hierop voortbouwen én versnellen. We zijn ambitieus en hebben tegelijk oog voor haalbaarheid, betaalbaarheid en draagkracht. Juist ook van stadsgenoten die wat minder te besteden hebben. Het bestrijden van energiearmoede heeft daarom prioriteit, zodat iedereen mee profiteert van isolatie, energiebesparing en schone energie; ook de meest kwetsbare Leidenaars.

We kiezen voor een heldere groene koers. Dat betekent dat we kiezen voor klimaatadaptieve wijken, groene straten, meer biodiversiteit, het verduurzamen van huizen, het besparen van energie, het verbeteren van de luchtkwaliteit en een circulaire economie. Voor het versnellen richting een duurzame toekomst, hebben we alle Leidenaars nodig. We vertrouwen op de kracht van de stad. Er ontstaan al veel burgerinitiatieven en coöperatieve samenwerkingen vanuit de samenleving. We stimuleren inwoners om te helpen vanuit innovatie, creativiteit en ondernemerschap bij de vergroening van de stad en de energietransitie. Alleen samen kunnen we deze grote opgaven aan.

Inleiding

In de komende jaren moet de stad volledig klimaatneutraal en aardgasvrij worden. Hiervoor moeten huizen en bedrijfstvastgoed worden aangepast, nieuwe bronnen worden ontwikkeld en nieuwe energie-infrastructuur worden aangelegd. Betrokkenheid, acceptatie en participatie van burgers én bedrijven is noodzakelijk om de gestelde beleidsdoelen te halen. De meerderheid van de Nederlandse bevolking geeft keer op keer aan dat zij verduurzaming belangrijk vindt en de participatie van bewonerscollectieven stijgt de afgelopen jaren sterk. Zo ook in Leiden is de betrokkenheid, acceptatie en participatie van burgers en bedrijven afgelopen jaren gegroeid, onder andere door actief werk van de wijkambassadeurs. De initiatieven op wijkniveau groeien en winnen aan slagkracht. Deze aansluiting onderstreept de aandacht die er is voor de energietransitie en zal ook een extra boost geven aan het maken van stappen in deze grote maatschappelijke opgave.

Het blijft nodig om grote stappen te maken, proeftuinen op te zetten en te leren hoe deze transitie aangepakt moet worden. Daarom wordt er rekening gehouden met de technieken die vandaag voorhanden zijn, maar denken we ook na hoe de technieken van morgen eenvoudig gebruikt kunnen worden. De klimaatambities, geopolitieke ontwikkelingen, de nieuwe gemeentelijke regisseursrol en de onvrede over de huidige marktwerking in de warmtemarkt (te weinig keuzevrijheid, warmtebron moet duurzamer en warmte moet betaalbaarder worden) vragen om een vooruitstrevende aanpak.

Het staat in ieder geval vast dat de kaders vanuit de Rijksoverheid van grote impact zijn op hoe de gemeente Leiden de energietransitie kan vormgeven. Zonder deze kaders, die bijvoorbeeld de betaalbaarheid voor eindgebruikers moet borgen en zorgen voor uitvoeringsmiddelen voor de gemeenten, wordt het moeilijk om echt grote stappen in de omschakeling voorwaarts te maken.

Gezien de grote mate van bewegelijkheid in het energietransitie-dossier is een bepaalde mate van flexibiliteit nodig. In 2023 is een traject gestart om te werken richting een nieuwe agenda voor langere tijd. Deze nieuwe agenda zal in 2024 worden gepresenteerd, waarmee de langjarige inzet van de gemeente over de gehele linie helder wordt. In deze uitvoeringsagenda bouwen we voort op wat al goed ging en verwerken we specifieke zaken, bijvoorbeeld het burgerberaad, die we vanuit het coalitieakkoord tot uitvoering willen zien komen.

Tot slot leidt de decentralisatie van opgaven en taken van het rijksniveau naar het gemeentelijke niveau tot nieuwe financiële verhoudingen en arrangementen. De uitwerking hiervan blijft nog onderdeel van gesprek tussen gemeenten en Rijk. Naast een nieuw wettelijk kader om de omschakeling vorm te geven, zijn afspraken tussen Rijk en gemeenten over uitvoeringsmiddelen van cruciaal belang om deze grote transitie vorm te geven. Het is goed dat hier afgelopen jaar meer duidelijkheid over is gekomen.

Doelen en prestaties bij 6D Energietransitie

Doel	Prestatie
6D1 Klimaatneutrale gebouwde omgeving in 2050	6D1.1 Energiebesparing
	6D1.2 Opwek duurzame energie
	6D1.3 Warmtetransitie

6D1.1 Energiebesparing

Binnen deze prestatie wordt ingezet op het terugdringen van de hoeveelheid energie die wordt gebruikt in de gebouwde omgeving. Dit doen we door in te zetten op energiebesparing en isolatie, want wat we niet verbruiken hoeft ook niet opgewekt te worden. Concrete doelen binnen deze prestatie hebben betrekking op het terugdringen van het aantal woningen met een slecht energielabel en het verminderen van de totale energievraag binnen de gemeente.

Isoleren van de gebouwde omgeving

De afgelopen jaren zijn er verschillende inspanningen uit deze uitvoeringslijn gedaan, waaronder het opzetten van het netwerk van wijkambassadeurs en energiecoaches, advies voor verduurzaming van monumenten, een subsidieregeling ter stimulering van het lokale initiatief, ondersteuning van bedrijfs- en maatschappelijk vastgoed door energiescans en gunstige leningen en meer. Deze inspanningen zetten we door, al dan niet in een andere vorm. Aanvullend is het Leids Isolatieoffensief in 2023 door het college vastgesteld. Met het Leids Isolatieoffensief 2023-2030 wordt ingezet op het isoleren van koopwoningen in Leiden, met specifieke aandacht voor Leidenaars die daar zelf onvoldoende middelen voor hebben. Het streven is om alle koopwoningen met energielabel D, E, F, of G in Leiden te verduurzamen tot minimaal label C. Met gelden vanuit de eigen begroting (€ 350.000 euro tot 2030 voor eigenaren van historische woningen, particuliere verhuurders en een mobiel energiepunt) en het Rijk (bij benadering € 4 miljoen) zullen Leidse woningeigenaren met een krappe beurs financieel ondersteund worden bij het nemen van verduurzamingsmaatregelen bovenop de landelijke ISDE subsidie.

Een recente ontwikkeling die impact kan hebben op de voortgang van de isolatiedoelen is de uitspraak van de Raad van State (2 augustus 2023) over het benodigde ecologische onderzoek bij spouwmuurisolatie. Een wettelijke vereiste bij het isoleren van spouwmuren is het natuurvrij maken van de woning, waarbij tijdrovend en kostbaar ecologisch onderzoek nodig is. Een mogelijke oplossing hiervoor is het opstellen van een soortenmanagementplan voor de hele gemeente die werkt als een gebiedsbrede ontheffing. De mogelijkheden hiervoor worden nog in kaart gebracht.

Aanpakken van energiearmoede

Sinds 2022 zet de gemeente fors in op het bestrijden van energiearmoede onder Leidse inwoners. Daarvoor worden zowel rijks- als gemeentelijke gelden ingezet. Het Rijk heeft voor voortzetting van deze aanpak in 2024 en 2025 opnieuw een fors bedrag vrijgemaakt. Dit wil zeggen dat komende jaren blijvend ingezet kan worden op ondersteuning door energiecoaches en op het plaatsen van energiebesparende maatregelen bij mensen die financieel minder te besteden hebben. Hiervoor wordt samengewerkt met het sociaal domein en diverse maatschappelijke organisaties.

Lokale slagkracht

De gemeente heeft de samenwerking met de wijkambassadeurs en andere 'energiedoeners' in een andere vorm voortgezet. Deze werden de afgelopen jaren gefinancierd vanuit de subsidie ter stimulering van het lokale initiatief. Aangezien de energietransitie een meer uitvoerende fase in gaat, is het nodig om dit te herzien. Samen met de lokale energiecoöperatie Energiek Leiden is een langjarige samenwerking aangegaan. Energiek Leiden gaat op verschillende manieren de energietransitie een flinke zet geven. Dit doen ze onder meer met energiecoaches en transitieversnellers, maar ook door lokale initiatieven verder te brengen. Het doel hierbij is om als gemeente meer presterend te gaan sturen en om het netwerk in de stad beter te positioneren en te professionaliseren. In 2024 gaat blijken hoe dit in de praktijk gaat werken. Na de zomer van 2024 evalueren we het eerste jaar van deze nieuwe samenwerkingsvorm.

6D1.2 Opwek duurzame energie

Binnen deze prestatie wordt ingezet op het vergroten van het aandeel duurzame energie in de totale energiemix. Dit doen we door in te zetten op het verduurzamen van de elektriciteits- en warmtevoorziening. Concrete doelen binnen deze prestatie hebben betrekking op een stijging van het percentage duurzame

warmtebronnen in de warmtemix, een verlaging van de CO₂-uitstoot van geleverde warmte, een stijging van het aandeel duurzame energie en een stijging van de totale hoeveelheid zonne-energie.

Aandeel duurzame warmtebronnen in de geleverde warmtemix

Op bovenlokale schaal werken we aan de realisatie van een open regionale energiestructuur (ORES). Hiermee faciliteren we dat warmte van regionale bronnen (restwarmte, geothermie) op termijn de basiswarmtelevering uit de aardgasgestookte energiecentrale aan de Langegracht kan vervangen voor het bestaande warmtenet en enkele andere wijken in Leiden.

De gemeente pakt een regisserende rol om de realisatie van deze ORES vorm te geven met vijf buurgemeenten, mede om te zorgen dat hiermee de totale kosten van de warmtetransitie en de CO₂-uitstoot zo laag mogelijk blijven. Dit geven we vorm in de samenwerking Warmte Leidse Regio. Ook zorgen we binnen onze bevoegdheid voor een zo goed mogelijke ruimtelijke inpassing op Leids grondgebied van de warmtetransportleiding uit Rotterdam.

Niet alleen bovenregionaal, maar ook lokaal zijn we actief aan de slag. Lokale warmtebronnen, veelal van lage temperatuur, zijn van groot belang voor de verdere verduurzaming van het Leidse warmtenet. Voor het huidige net spreken we dan ook met Vattenfall over een zo duurzaam mogelijke warmtemix. Voor eventuele nieuwe netten, kijken we naar lokale bronnen. Echter, veel van deze technieken bevinden zich nog in de ontwikkelende fase. Wanneer er initiatiefnemers zijn, faciliteren we de ontwikkeling van lokale bronnen in wijken als Waardeiland en Merenwijk, maar ook bij nieuwbouwontwikkelingen voor de inpassing van een lage temperatuur warmtebron.

Opwek hernieuwbare elektriciteit

Om uiteindelijk een klimaatneutrale gebouwde omgeving te hebben, maken we niet alleen werk van de verduurzaming van de warmtevoorziening. De verduurzaming van elektriciteit is ook hard nodig, zodat deze niet meer opgewekt hoeft te worden uit vervuilende kolencentrales. We voeren de vastgestelde aanpak rondom zon op dak verder uit. Vanuit hier stimuleren we bewoners, bedrijven en instellingen om meer duurzame energie op daken op te wekken.

Woningeigenaren (ook VVE's) en bedrijven in de gemeente Leiden die duurzame maatregelen willen laten uitvoeren, bijvoorbeeld het plaatsen van zonnepanelen, kunnen tegen een lage rente een duurzaamheidslening aanvragen. Ook draagt de Gemeente Leiden haar eigen steentje bij door zich in te spannen elk jaar een dak beschikbaar te stellen aan energiecoöperatie Zon op Leiden. Dit draagt ook bij aan de afspraak uit het Klimaatakkoord om 50% van de energieopwekking in lokaal eigendom te hebben. Overigens lukt dit niet altijd, de gemeente wil de eigen daken ook gebruiken voor het verduurzamen van het eigen elektriciteitsverbruik.

Tegelijkertijd staat het lokale elektriciteitsnetwerk onder druk. Door de toenemende groei van de stad, meer duurzame mobiliteit en elektrificatie stijgt de vraag naar elektriciteit. In Leiden Zuidwest en een deel van Leiden Noord is nu sprake van netcongestie. Dit betekent dat de maximale transportcapaciteit is bereikt voor het leveren van elektriciteit. Bedrijven die zich in dit gebied willen vestigen of willen uitbreiden komen op een wachtlijst te staan. Aannemelijk is dat meer gebieden in Leiden uiteindelijk te maken zullen krijgen met netcongestie. Samen met Alliander als beheerder van het elektriciteitsnetwerk wordt actief onderzocht waar de knelpunten in het net zitten en wat er voor nodig is om het elektriciteitsnet uit te breiden om aan de groeiende vraag vanuit de stad te voldoen.

Percentage bekende hernieuwbare energie

In 2023 is het voortgangsbericht van de Regionale Energiestrategie (RES) 1.0 vastgesteld. Hierin geven we samen met regiogemeenten, Provincie Zuid Holland, Omgevingsdienst West Holland en het Hoogheemraadschap van Rijnland, onder regie van Holland Rijnland, uitvoering aan het Energieakkoord Holland Rijnland en maken we werk van de energietransitie. Binnen de RES zijn regionale doelen vastgesteld rondom de warmtetransitie, de energie-opwek door grootschalige wind- en zonprojecten en de thema's mobiliteit en energiebesparing. Deze worden in 2024 verder uitgewerkt in concrete acties richting de RES 2.0, die zal worden vastgesteld door de diverse bestuurlijke organen. Om grootschalige zonnenvelden en windturbines te kunnen plaatsen in de regio is draagvlak nodig, dit is dan ook één van de belangrijkste activiteiten in de regionale samenwerking. We reserveren budget binnen deze prestatie voor een bijdrage aan deze trajecten en bekijken hoe we grootschalige energie-opwek rondom Rijkswegen kunnen accommoderen.

Monitoring opslagsystemen

Duurzame warmte kan ook opgeslagen worden in Warmte-Koude-Opslag of met bodemlussen. In 2024 starten wij met het monitoren van de hoeveelheid van beide opslagsystemen en werken wij aan het toevoegen van een indicator hiervoor aan de begroting van 2025.

6D1.3 Warmtetransitie

Binnen deze prestatie wordt ingezet op het realiseren van een aardgasvrije stad door een warmtetransitie in gang te zetten. Dit doen we door onder andere door wijkaanpakken op te zetten met lokale partijen, uitbreidingen van het huidige warmtenet te realiseren, de ontwikkelingen van nieuwe warmtenetten te stimuleren en individuele stappen van bewoners, bedrijven en instellingen aan te moedigen. Concrete doelen binnen deze prestatie hebben betrekking op een stijging van het aantal woningen aangesloten op een warmtenet, een stijging van het aantal woningen met een individuele aardgasvrije warmteoplossing en een daling van het aantal woningen dat gebruik maakt van een aardgasinstallatie.

Dit past allemaal binnen de overkoepelende gemeentelijke doelstelling om in 2050 een aardgasvrije gebouwde omgeving te hebben. Dat hangt nauw samen met de prestaties hierboven, omdat dit cruciale onderdelen zijn van de omschakeling. Door de inspanningen in die lijnen zetten we in elke wijk stappen om woningen en andere gebouwen aardgasvrij-ready te maken en warmtebronnen te benutten. In 2023 is het plan van aanpak gebiedsgerichte warmtetransitie vastgesteld, een verdieping op de Transitievisie Warmte. In het plan staat dat we concreet aan de slag gaan met het opstellen van startnotities en (wijk)uitvoeringsplannen, waarin de alternatieve warmteoplossing voor een wijk beschreven staat.

Gebiedsaanpakken

De omschakeling naar een aardgasvrije stad (de warmtetransitie) geven we gebiedsgericht vorm. We voeren regie op de warmtetransitie door samen met de belangrijkste stakeholders uit de wijk (zoals de netbeheerder, bewoners en woningcorporaties) te bepalen wat de beste warmteoplossing is. We gaan aan de slag in de wijken Zuidwest, Stevenshof, Meerburg, Merenwijk en Waardeiland/de Waard. Elke wijk heeft een eigen dynamiek en daarmee eigen aanpak. Daarnaast werken we samen met Vattenfall en de woningcorporaties (Ons Doel, de Sleutels, Portaal en DUWO) aan het verdichten van het bestaande stadswarmtenet. Die aanpak richt zich onder andere op de (Lage) Mors en de Kooi, waar veel corporatiewoningen relatief dichtbij het warmtenet liggen.

In Zuidwest zetten we in op het ontwikkelen van een nieuw warmtenet (op middentemperatuur), omdat dat de oplossing is met de laagste maatschappelijke kosten (Plan voor de Warmtevoorziening Leiden Zuidwest, 2019). De woningcorporaties zijn daarbij een belangrijke partner, omdat zij veel bezit hebben in de wijk. In 2023 hebben we een eerste stap gezet richting de aanbesteding van Zuidwest, door samen met de woningcorporaties een uitgangspuntenkader op te stellen. De vastgestelde Transitievisie Warmte biedt handvatten voor een dergelijk kader. In het kader staat waar we als gemeente, de aanbestedende partij, een warmteoplossing op zullen toetsen. We betrekken de raad hierbij door middel van een wensen- en bedenkingenprocedure, die gericht is op het uitgangspuntenkader, de rolneming van de gemeente en de financiële bijdrage van de gemeente. Tegelijkertijd werken de woningcorporaties Ons Doel en de Sleutels verder aan het aardgasvrij maken van hun woningen in Haagweg-Zuid.

In Meerburg hanteren we een integrale wijkaanpak; de gemeente neemt een regisserende rol aan om zoveel mogelijk koppelkansen in deze wijk te benutten. We houden bij de wijkvernieuwing rekening met de warmtetransitie, door onder- en bovengronds ruimte te reserveren voor een mogelijk toekomstig warmtenet en bijbehorende installatieruimtes (zoals warmteoverdrachtstations). We stellen een startnotitie vast, waarin staat op welke manier en met welke stakeholders (in ieder geval bewoners, netbeheerders en woningcorporaties) we aan een wijkuitvoeringsplan werken. In Stevenshof houden we dezelfde fasering aan, met een andere opgave. Hier brengen we de stakeholders (inclusief Vattenfall, vanwege de aanwezigheid van stadswarmte) bij elkaar om van het kookgas af te gaan, waardoor deze wijk snel aardgasvrij kan worden. We leggen onze strategie vast in een startnotitie, waarin staat op welke manier we gebruik maken van natuurlijke omschakelmomenten (verhuizing, verbouwing etc.) en de opgave combineren met besparing (bijvoorbeeld door temperatuurverlaging van stadswarmte en isolatie) en opwekken (zonnepanelen op daken). In de Merenwijk werken we nadrukkelijk samen met twee bewonersinitiatieven; Duurzame Energie Merenwijk (DEM) en Tegengas. Met hen werken we samen voor de buurten met voornamelijk particulier woningbezit (Leedewijk, Zijlwijk en een deel van de Slaaghwijk). In 2023 zijn de eerste bewonersavonden gehouden, begin 2024 stelt het college de startnotitie voor deze buurten vast. Voor alle buurten/wijken waar een startnotitie voor wordt vastgesteld, werken we daarna door aan wijkuitvoeringsplannen. Deze worden in ongeveer twee jaar na vaststelling van de startnotities aan de gemeenteraad aangeboden. Die uitvoeringsplannen markeren de start van de daadwerkelijke omschakeling waar de gemeente, afhankelijk van de situatie in de wijk, 5, 10 of 15 jaar voor uittrekt.

Instrumenten

De warmtetransitie is nog volop in ontwikkeling en dat geldt zeker ook voor het bijbehorende instrumentarium. De belangrijkste aanstaande wetten de WGIW (wet gemeenlijk instrumentarium warmtetransitie) en WCW (wet collectieve warmte) komen er snel aan. In 2023 is meer duidelijkheid gekomen over deze wetten, zodat we weten op welke manier we ze als gemeente kunnen inzetten en welk effect ze hebben op (bijvoorbeeld) de aanbesteding in Zuidwest. We vullen die aanbesteding dusdanig in, dat hij in lijn is met de WCW. We zien ook de toegevoegde waarde van de WGIW, omdat collectiviteit belangrijk is voor de betaalbaarheid van de transitie. We volgen voorlopig de redelijke termijn die in de WGIW staat opgenomen;

bewoners en ondernemers stappen uiterlijk acht jaar na het bepalen van de alternatieve warmteoplossing (in een wijkuitvoeringsplan) over op de geboden collectieve oplossing, of op een eigen oplossing. We bekijken wanneer het wenselijk en zinvol is om als gemeente de bevoegdheid vanuit de WGIW te gebruiken om in een omgevingsplan te bepalen dat er in bepaalde gebieden geen aardgas meer mag worden geleverd.

Lokale initiatieven

Er is Leiden veel kennis aanwezig over de warmtetransitie. Veel verschillende initiatieven zijn opgezet om te verduurzamen en mogelijkheden te onderzoeken om aardgasvrij te worden. We ondersteunen de initiatiefnemers daar zo goed mogelijk bij, door open en transparant te zijn over plannen van de gemeente. Bijvoorbeeld door een 'energiedoeners evenement' te organiseren waar initiatiefnemers kennis met elkaar kunnen delen. En door middel van subsidie, soms in samenwerking met de provincie Zuid-Holland. We zijn benaderbaar en blijven in gesprek, zodat we snappen waar de behoefte voor de initiatieven ligt. We zetten een interactieve kaart online, waar per wijk en buurt op staat welke warmteoplossing we verwachten en (ongeveer) wanneer. Op die manier kunnen initiatiefnemers hun medebewoners goed adviseren over te nemen duurzaamheidsmaatregelen. We zijn op deze manier in gesprek met initiatiefnemers uit de Merenwijk, Waardeiland/de Waard, Vogelwijk, Houtkwartier en de Profburgwijk.

Effectindicatoren bij 6D Energietransitie*

Effectindicator	Realisatie	Streefwaarden				Bron
		2024	2025	2026	2027	
6D1 Klimaatneutrale gebouwde omgeving in 2050						
6D1.a CO2 uitstoot gebouwde omgeving, in tonnen	320.000 (2019) 280.000 (2020) 285.000 (2021)	240.000	225.000	215.000	200.000	RWS, via Klimaatmonitor
6D1.b Percentage huishoudens in energiearmoede	7,2% (2022)	6,2%	5,2%	4,2%	3,2%	TNO
6D1.c Aantal geregistreerde woningen met energielabel E, F of G	7.550 (2020) 7.300 (2021) 7.410 (2022)	5.560	4.630	3.705	2.780	RVO, via Klimaatmonitor
6D1.d Totaal energieverbruik gebouwde omgeving, in TJ	4.600 (2019) 4.400 (2020) 4.500 (2021)	4.500	4.500	4.500	4.500	Klimaatmonitor
6D1.e Aandeel duurzame warmtebronnen in geleverde warmtemix	0% (2021)	8%	11%	14%	17%	Warmte-etiket Vattenfall
6D1.f CO2-emissie van het warmtenet per GJ, in kg	37 (2021)	29	27	24	22	Warmte-etiket vattenfall
6D1.g Hernieuwbare elektriciteit via zon, in TJ	59 (2020) 76 (2021) 109 (2022)	147	168	188	209	CBS, via klimaatmonotor
6D1.h Percentage bekende hernieuwbare energie	4% (2019) 4% (2020) 5% (2021)	17%	20%	23%	27%	Klimaatmonitor
6D1.i Aantal woningen op een warmtenet	12.500 (2019) 13.000 (2020) 13.200 (2021)	15.900	16.800	17.600	18.500	CBS, via Klimaatmonitor
6D1.j Aantal woningen met elektrische verwarming	1.100 (2019) 1.600 (2020) 1.900 (2021)	3.600	4.200	4.700	5.300	CBS, via klimaatmonitor
6D1.k Aantal woningen dat gebruik maakt van een aardgasinstallatie	42.700 (2019) 41.800 (2020) 41.800 (2021)	37.400	36.000	34.600	33.100	CBS, via Klimaatmonotor

* Deze nieuwe effectindicatoren zijn aangekondigd in de Kaderbrief 2024. Daar zijn streefwaarden voor 2030 en 2050 bepaald. In bovenstaande tabel zijn deze streefwaarden voor de tussenliggende jaren berekend. Dit is vooral om vinger aan de pols te houden; de streefwaarden zijn een indicatie van de gewenste richting.

Kaderstellende beleidsstukken

Onderstaand overzicht omvat de afgelopen 5 jaar.

- RV 23.0054 Aanpassen percentages sociaal en middelduur in de Woonvisie 2020-2030 en de Uitvoeringsagenda Wonen 2020-2023 en wijziging Verordening doelgroepenwoningbouw Leiden 2021 (1e wijziging)

- RV 23.0038 Nota van Uitgangspunten woningbouwontwikkeling Lorentzhof Fase 2
- RV 23.0035 Bestemmingsplan Watergeuskade
- RV 23.0036 Beeldkwaliteitsplan Watergeuskade en wijzigen Welstandsnota Leiden 2020
- RV 23.0029 Aanvullend krediet fietsenstalling de Geus
- RV 23.0027 Bestemmingsplan P.J. Blokhof (gecoördineerde besluitvorming)
- RV 23.0028 Uitvoeringskrediet Huis van de Buurt, fase 1, Boshuizerkade 119
- RV 23.0021 Vaststellen stedenbouwkundig plan Humanities Campus
- RV 23.0016 Burgerberaad versnellen energietransitie
- RV 23.0024 Raadsvoorstel Rhijnvreugd openen grondexploitatie met bijbehorend krediet
- RV 23.0009 Kaderbesluit gebiedsontwikkeling Park De Zwijger en aanvullende kaders Leidse Ring Noord Willem de Zwijgerlaan
- RV 23.0008 Wensen en bedenkingen VTH-Uitvoeringsprogramma van 2023
- RV 23.0007 Vaststelling bestemmingsplan 'Lammenschansweg – Zirro en Schouls'
- RV 23.0006 Wensen en bedenkingen op de Regionale Woonagenda en Regionale Huisvestingsverordening
- RV 23.0005 Afgifte ontwerp verklaring van geen bezwaar (vvgb) Schelpenkade 35A
- RV 22.0092 Schrappen kleurenis voor zonnepanelen in zuidelijke schil
- RV 22.0091 Aanvraag gemeentegarantie Stichting Universitaire Woonwijk Boerhaave, nieuwbouw 51 woningen Mariënpoolstraat
- RV 22.0076 Vaststelling grondexploitatie Morspoortterrein t.b.v. realisatie van het beoogde bouwprogramma (incl. Am))
- RV 22.0065 Vaststellen Beleidsplan Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving (VTH) 2023-2027 (incl. erratum)
- RV 22.0068 Verordening tot wijziging van de Verordening voor de fysieke leefomgeving Leiden 2020 – najaar 2022
- RV 22.0058 Vermogensbeheer Grondexploitaties 2022-2026
- RV 22.0062 Coördinatieverordening Leiden 2023
- RV 22.0055 Afgifte definitieve VVGB Morsweg naast 60
- RV 22.0054 Afgifte ontwerp VVGB woonark Schelpenkade 62a
- RV 22.0044 Vaststelling Verordening op de gemeentelijke adviescommissie omgevingskwaliteit Leiden 2023 (WML)
- RV 22.0045 Vaststelling bestemmingsplan Turkoois
- RV 22.0036 Vaststelling bestemmingsplan De Premier Vijf Meilaan 210
- RV 22.0035 Vaststelling Beeldkwaliteitsplan De Premier en wijzigen Welstandsnota Leiden 2020
- RV 22.0021 Vaststelling bestemmingsplan Rooseveltstraat 65-79 gecoordeerde besluitvorming
- RV 22.0033 Ontwerp Verklaring van geen bedenkingen ten behoeve van uitgebreide omgevingsvergunning schip Sneeuwvitje Ankerpark
- RV 22.0022 Ontwerp omgevingsvergunning en afgifte ontwerp verklaring van geen bedenkingen Archimedesweg 15
- RV 22.0003 Lijst van gevallen adviesrecht onder de Omgevingswet
- Motie VOD VVD Maatwerk per straat
- RV 22.0007 Vaststelling Transitievisie Warmte Leiden
- RV 22.0012 Ontwerp omgevingsvergunning Morsweg naast 60 (071 Nieuwe Parels)
- RV 22.0003 Lijst van gevallen adviesrecht onder de Omgevingswet
- RV 22.0008 Vaststelling bestemmingsplan Lammenschansweg Omega-locatie
- RV 21.0139 Vaststelling Verordening bodemenergiesystemen gemeente Leiden 2022
- RV 21.0135 Vaststellen bestemmingsplan Mary Zeldenrustweg 18
- RV 21.0132 Toetsingskader voor kwaliteit van hoogbouw
- RV 21.0119 Stedenbouwkundig plan Pesthuis
- RV 21.0101 Vaststellen ontwikkelperspectief Leiden-Noord
- RV 21.0091 Nota van Uitgangspunten bouwplan Verbeekstraat
- RV 21.0079 Nota van Uitgangspunten woningbouw Corantijnstraat
- RV 21.0089 Vaststelling bestemmingsplan Haagweg- Noordman
- RV 21.0072 Vaststelling bestemmingsplan Groennoordbedrijven
- RV 21.0078 Vaststelling Omgevingsvisie Leiden 2040 1.1
- RV 21.0056 Strategische uitgangspunten omgevingsplan Leiden
- RV 21.0092 Huisvestingsverordening als onderdeel van de Verordening Fysieke Leefomgeving Leiden en standstill verkamering
- RV 21.0087 Bestuurlijke werkafspraken Omgevingswet: werkwijzer bestuur
- RV 21.0061 Start projecten Vlietzone-Midden, Sportpark De Mors, Gemeentewerf en Duurzaamheidsplein
- RV 21.0030 Gebiedsvisie Roosevelt-West
- RV 21.0044 Mogelijkheden starterslening
- RV 21.0074 Vaststelling bestemmingsplan Lammenschansweg HOF 36
- RV 21.0055 Nota van Uitgangspunten P.J. Blokhof
- RV 21.0058 Kaderbesluit herontwikkeling Werninkterrein
- RV 21.0038 Gebiedsvisie Stationsgebied
- RV 21.0042 Vaststelling bestemmingsplan De Geus

- RV 21.0040 Kaderbesluit Groene Kaasmarkt
- RV 21.0031 Nota Kostenverhaal
- RV 21.0046 Vaststellen Regionale Energiestrategie (RES)
- RV 21.0043 Wensen en bedenkingen Regionale Omgevingsagenda Holland Rijnland
- RV 21.0026 Raadsvoorstel samenwerking warmtetransitie Leidse regio en restwarmte via warmtelinQ+
- RV 21.0019 Afgifte verklaring van geen bedenkingen voor de uitgebreide omgevingsvergunningen Ypenburgbocht
- RV 21.0021 Vaststellen tweede tranche van de Verordening Fysieke Leefomgeving Leiden
- RV 21.0014 Kaderbesluit gebiedsontwikkeling Telderskade
- RV 21.0007 Verordening doelgroepen woningbouw Leiden 2021
- RV 21.0013 Kaderbesluit Diamantplein
- RV 21.0003 Nota van Uitgangspunten Plesmanlaan 100
- RV 21.0001 Kredietvotering project Kopermolen
- RV 20.0124 Herziening vergoeding administratiekosten erfpacht 2021-2025
- RV 20.0112 Gebiedsvisie Vondelkwartier
- RV 20.0110 Vaststellen Ontwikkelperspectief De Mors: 'Meer Mors, Mooi voor iedereen
- RV 20.0092 Voorbereidingsbesluit Lammenschansstrip
- RV 20.0081 Concept-Regionale Omgevingsagenda 2040, aan de slag met Hart van Holland: vaststelling wensen en bedenkingen, aanbidding aan de raad.
- RV 20.0079 Vaststellen Verordening fysieke leefomgeving en intrekking en wijzigingen verordeningen
- RV 20.0070 Vaststelling bestemmingsplan 'Dolfijn 't Schippertje
- RV 20.0064 Aanpassing Welstandsnota 2014 inzake regels voor toepassing zonnepanelen.
- RV 20.0056 Gebiedsvisie Schipholweg
- RV 20.0053 Vaststellen bestemmingsplan Brahmslaan 80
- RV 20.0048 Vaststelling Huisvestingsverordening, onderdeel woonruimtevoorraad, Leiden 2020
- RV 20.0042 Vaststellen bestemmingsplan Statendijck
- RV20.0039 Concept-Regionale Energie Strategie (concept-RES): vaststelling wensen en bedenkingen
- RV 20.0033 Stedenbouwkundig Programma van Eisen Kaasmarkt na inspraak
- RV 20.0032 Handelingsperspectief gemeente Leiden in de energietransitie
- RV 20.0023 Wensen en bedenkingen inzake voorgenomen besluit tot een enkelvoudige onderhandse selectie van het consortium van de marktpartijen Bouwfonds Property Development, Steenvlinder en de MeijerBergman Erfgoed Groep in nauwe samenwerking met het burgerinitiatief Nieuw Leids Bolwerk gericht op een haalbaarheidsonderzoek van zes maanden.
- RV 20.0021 Verordening Duurzaamheidsvoucher Leiden 2020
- RV 20.0018 Verlenging Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving (VTH-) Beleidsplan 2016-2018 tot invoering Omgevingswet
- RV 20.0014 Vaststelling Bestemmingsplan Binnenstad 1e partiele herziening
- RV 20.0012 Raadsvoorstel Nota van Uitgangspunten Bizetpad 1
- RV 20.0011 Vaststelling Beeldkwaliteitsplan Scal-locatie
- RV 19.0166 Raamwerk Omgevingswet-instrumentarium gemeenteraad
- RV 19.0165 Verrijking stedenbouwkundig plan 'Stationsgebied Leiden
- RV 19.0008 Aanpassing ruimtelijke procedure aanvraag om uitgebreide omgevingsvergunning
- Ontwerp verklaring van geen bedenkingen Kantoorschip Groenewegen (RV 18.0070)
- Vaststelling Omgevingsvisie Leiden 2040 1.0-versie (RV 19.0068)
- Raadsvoorstel vaststellen gebiedspaspoort Kopermolen (RV 19.0063)
- Voorbereidingsbesluit Oude Singel 28 (RV 19.0061)
- Vaststelling bestemmingsplan Oude Rijnlocatie (RV 19.0060)
- Verklaring van geen bedenkingen omgevingsvergunning Middelstegracht 145-151 (RV 19.0050)
- Afgifte verklaring van geen bedenkingen ten behoeve van de uitgebreide wabo procedure Utrechts Jaagpad 10G (RV 19.0046)
- Afgifte verklaring van geen bedenkingen voor het bouwplan Rijndijk links naast 290 (RV 19.0043)
- Actualisatie Ontwikkelstrategie Lammenschansdriehoek (RV 19.0040)
- Nota van Uitgangspunten Statendijck (RV 19.0035)
- Nota van Uitgangspunten Kantoorschip Groenewegen (RV 19.0024)
- Voorbereidingsbesluit Haarlemmertrekvaart (RV 19.0015)
- Nota van Uitgangspunten Turkooislaan 131 (RV 19.0014)
- Verlengen huisvestingsverordening en beleidsregels onttrekkingsbeleid RV 19.0013)
- Nota van Uitgangspunten Noordman – Haagweg (RV 19.0009)
- Vaststelling bestemmingsplan Toussaintkade (RV 19.0006)
- Besluit tot uitvoering Oude Rijnlocatie d.m.v. activering grondexploitatie (RV 19.0004)
- Ontwerp wgb voor uitgebreide wabo procedure Utrechtse Jaagpad 10G (RV 19.0003)
- Nota van Uitgangspunten LEAD (RV 18.0124)
- Werninkterrein (RV 18.0131)
- Openbare Ruimte projecten Binnenstad: Uitvoeringsbesluit Haven (RV 18.0129)
- Openbare Ruimte projecten Binnenstad: Uitvoeringsbesluit Herenstraat (RV 18.0128)
- Ontwerp verklaring van geen bedenkingen omgevingsvergunning Middelstegracht 145-151 (RV 18.0120)

- Verlenging Wonen Boven Winkels (RV 18.0118)
- Aankoop Rijnsburgerweg 1 -1a (RV 18.0117)
- Vaststellen ruimtelijke randvoorwaarden nieuwbouw Leonardo College (RV 18.0108)
- Vaststelling bestemmingsplan Schipholweg 130 (RV 18.0107)
- Bestemmingsplan en uitvoeringsbesluit Lammenschans – Ananasweg (RV 18.0106)
- Uitvoeringsbesluit Haarlemmerweg (RV 18.0105)
- Nota van Uitgangspunten Vijf Meilaan 210 (RV 18.0095)
- Vertrekpunten Omgevingsvisie Leiden 2040 en Verstedelijkingsnotitie (RV 18.0093)
- Ontwerp verklaring van geen bedenkingen omgevingsvergunning Rijndijk links naast 290 (RV 18.0084)
- Aanwijzing Wvg Rijnsburgerweg 1 - 14, Connexion locatie (RV 18.0083)
- Verklaring van geen bedenkingen omgevingsvergunning Mosterdsteeg-Breestraat-Bootermarkt (RV 18.0077)
- Vaststelling bestemmingsplan Rijnsburgerblok deel 2 RV (18.0069)
- Vaststelling bestemmingsplan loswal (RV 18.0056)
- Vaststelling bestemmingsplan Sumatrastraat 195 (RV 18.0045)
- Vaststelling bestemmingsplan Kijkhuis (RV 18.0047)
- Vaststelling bestemmingsplan Oost (RV 18.0038)
- Verwerving grond en woningen Rhijnvreugd (RV 18.0029)
- Vaststelling parapluplan stedenbouwkundige bepalingen bouwverordening (RV 18.0023)
- Herijking bouwprogramma Oppenheimstraat (RV 18.0010)
- Nota van uitgangspunten SCAL locatie Rooseveltstraat (RV 18.0007)
- Vaststelling bestemmingsplan Kanaalpark (RV 18.0006)
- Vaststelling bestemmingsplan Tracébesluit A4 en A44 (RV 18.0005)

Programmakosten

Stedelijke ontwikkeling bedragen x € 1.000,-		Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Meerjarenraming		
					2025	2026	2027
Ruimtelijke planvorming en plantoetsing	Lasten	6.764	9.636	10.425	9.452	8.665	8.610
	Baten	-7.127	-4.450	-4.889	-5.019	-5.150	-5.150
Saldo		-363	5.185	5.536	4.433	3.515	3.461
Gemeentelijk vastgoed	Lasten	25.119	40.663	19.650	22.206	19.579	20.440
	Baten	-23.167	-36.790	-21.313	-20.931	-18.554	-19.279
Saldo		1.952	3.873	-1.663	1.276	1.025	1.160
Wonen	Lasten	705	773	729	779	1.006	832
	Baten	0	0	0	0	0	0
Saldo		705	773	729	779	1.006	832
Energietransitie	Lasten	2.901	7.467	3.867	3.675	2.269	2.269
	Baten	-1.246	-4.494	-2.301	-2.321	-2.321	-2.321
Saldo		1.655	2.973	1.566	1.354	-52	-52
Programma	Lasten	35.490	58.539	34.671	36.113	31.519	32.151
	Baten	-31.541	-45.735	-28.503	-28.271	-26.025	-26.750
Saldo van baten en lasten		3.949	12.805	6.168	7.842	5.494	5.401
Reserves	Toevoeging	14.837	16.994	5.619	2.931	2.621	2.266
	Onttrekking	-11.760	-19.659	-2.072	-2.380	-1.882	-6.807
Mutaties reserves		3.077	-2.666	3.547	550	738	-4.541
Resultaat		7.026	10.139	9.715	8.392	6.233	859

Budgettaire ontwikkelingen

De daling van de lasten en/of de stijging van de baten worden onder andere veroorzaakt door de indexering van budgetten, doorrekening van de kostenverdeelstaat en de kapitaallasten die zijn berekend vanuit het meerjareninvesteringsplan 2024-2027. Beleidswijzigingen met financiële consequenties worden hierna per beleidsterrein toegelicht.

Beleidsterrein Ruimtelijke planvorming en plantoetsing

In 2024 zijn de begrote lasten binnen dit beleidsterrein € 790.000 hoger dan in 2023. Deze verhoging van de lasten betreft de budgetten voor opstellen van kaderstellende visies ruimtelijke ontwikkeling (€ 480.000 hoger dan in 2023 onder andere als gevolg van indexatie), het budget voor toezicht en handhaving op veilig bouwen (€ 70.000 hoger dan in 2023) en het budget voor plankosten invoering Omgevingswet (€ 390.000 hoger dan in 2023 als gevolg van indexatie). Daarnaast is vanaf 2024 een kapitaallast opgenomen voor start afschrijving investeringskosten digitaal stelsel Omgevingswet (€ 168.000).

Naast deze verhogingen dalen in 2024 de lasten bij de prestatie Implementatie Omgevingswet als gevolg van minder incidentele exploitatie-bijdragen aan kredieten (€ 140.000). Dit wordt gecompenseerd door een lagere onttrekking aan de reserve voor hetzelfde bedrag. In 2024 is geen budget meer opgenomen voor de implementatie van het softwarepakket voor vergunningen, toezicht en handhaving (€ 125.000). Daarnaast is in 2024 het incidentele budget voor planbegeleiding Rijnlandroute € 100.000 lager. Dit betreft de planbegeleiding die door de provincie Zuid Holland vastgesteld is op € 100.000 per jaar. Deze lasten zijn geraamd tot en met het jaar van afgifte van de openstellings-vergunning ten behoeve van de Rijnlandroutetunnel.

In 2024 zijn de begrote baten binnen dit beleidsterrein € 440.000 hoger dan in 2023. Deze verhoging van de baten komt tot stand doordat:

- de begrote bijdrage van private initiatiefnemers van bouwplannen is in 2024 € 190.000 hoger dan in 2023. Dit betreft een bijdrage per woningbouwequivalent die opgenomen wordt als standaardbepaling bij te sluiten anterieure overeenkomsten;
- de begrote leges bij bouwvergunningen zijn in 2024 € 350.000 hoger dan in 2023;
- in 2024 is de bijdrage vanuit de provincie voor vergoeding planbegeleiding Rijnlandroute ter hoogte van € 100.000 niet meer geraamd.

Beleidssterrein Gemeentelijk vastgoed

Het beleidsterrein Gemeentelijke gronden en gebouwen bestaat uit de prestaties:

- Voeren van een erfpachtbedrijf
- Opstellen Meerjaren Perspectief Grondexploitaties en Vermogensbeheer Grondexploitaties
- Exploiteren van gemeentelijke gebouwen

Ten opzichte van 2023 zijn de lasten in 2024 € 21,0 miljoen lager. Dit als gevolg van:

- verschillen in jaarschijven van de onderliggende grondexploitaties / projecten zoals opgenomen in de prestatie 'Opstellen Meerjaren Perspectief Grondexploitaties en Vermogensbeheer Grondexploitaties'. De plankosten van de uit te voeren werkzaamheden zijn jaarlijks niet constant. Deze verschillen hebben geen effect op het begrote resultaat van Programma 6, omdat het saldo van ieder jaarschijf via het onderhanden werk naar de balans wordt geboekt;
- daling van lasten bij de prestatie 'Opstellen Meerjaren Perspectief Grondexploitaties en Vermogensbeheer Grondexploitaties' als gevolg van minder incidentele exploitatie-bijdragen aan kredieten in 2024 (€ 4,2 miljoen), hetgeen wordt gecompenseerd door een lagere onttrekking aan verschillende reserves voor hetzelfde bedrag;
- in 2023 zijn een aantal incidentele budgetten begroot. Betreft een eenmalig budget vanuit het Onderhandelaarsakkoord Ons Doel (€ 3,3 miljoen), eenmalige subsidies voor de projecten Turkoois, Sumatrastraat 195 en Mary Zeldenrustweg (€ 0,7 miljoen), een eenmalig budget voor het project Trien Semler (€ 0,5 miljoen);
- voor verkoop gemeentelijk vastgoed is de verwachting dat in 2023 geen panden verkocht gaan worden. In 2024 is de verwachting dat wel een aantal panden verkocht gaan worden. Hierdoor zijn de lasten van verkoop gemeentelijk vastgoed € 0,8 miljoen hoger dan in 2023.

Ten opzicht van 2023 zijn de baten in 2024 € 15,5 miljoen lager. Dit als gevolg van:

- verschillen in jaarschijven van de onderliggende grondexploitaties / projecten zoals opgenomen in de prestatie 'Opstellen Meerjaren Perspectief Grondexploitaties en Vermogensbeheer Grondexploitaties'. De opbrengsten middels (grond)verkoop zijn jaarlijks niet constant. Deze verschillen hebben geen effect op het begrote resultaat van Programma 6, omdat het saldo van ieder jaarschijf via het onderhanden werk naar de balans wordt geboekt;
- in 2023 is een incidenteel budget opgenomen voor eenmalige subsidies voor de projecten Turkoois, Sumatrastraat 195 en Mary Zeldenrustweg (€ 0,7 miljoen), een eenmalig budget voor het project Trien Semler (€ 0,5 miljoen);
- in 2023 is een incidentele baat begroot voor opbrengste grondverkoop (€ 5,0 miljoen);
- voor verkoop gemeentelijk vastgoed is de verwachting dat in 2024 wel een aantal panden verkocht gaan worden. Hierdoor zijn de opbrengsten van verkoop gemeentelijk vastgoed € 1,9 miljoen hoger dan in 2023.

Beleidssterrein Wonen

De daling in lasten in 2024 ten opzichte van 2023 van € 44.000 binnen het beleidsterrein Wonen wordt veroorzaakt doordat:

- in 2023 een exploitatiebijdrage aan investeringen incidenteel is begroot bij lokaal volkshuisvestingsbeleid (betreft uitvoering nota wonen: € 145.000);
- in 2024 is het incidentele budget voor een subsidie (Easyfunders) € 86.000 hoger dan in 2023;
- in 2024 het budget voor toezicht op onrechtmatig wonen € 15.000 hoger is dan in 2023.

Beleidssterrein Energietransitie

In 2024 zijn de begrote lasten binnen dit beleidsterrein € 3,7 miljoen lager dan in 2023. Deze verlaging van de lasten komt tot stand doordat:

- er in 2023 budget beschikbaar is voor de aanpak van energiearmoede (€ 2,3 miljoen). Het overgrote deel hiervan (€ 1,9 miljoen) omvat middelen die via een rijksbijdrage beschikbaar zijn gesteld. Deze middelen mogen tot en met 2025 besteed worden;
- Er in 2023 budget beschikbaar is voor meerjarige uitvoering duurzaamheidsleningen. Het budget (€ 450.000) is geheel in 2023 begroot;
- Er in 2023 eenmalig incidenteel budget beschikbaar is gesteld voor het burgerberaad (€ 250.000);
- Er in 2023 incidenteel budget beschikbaar is voor het regionale programma Warmte Leidse Regio (€ 900.000);
- Er bij de Kaderbrief 2023-2027 voor de jaren 2023-2025 budget beschikbaar gesteld om het overbelaste elektriciteitsnetwerk aan te pakken. Het budget in 2024 is € 200.000 hoger dan het budget in 2023.

In 2024 zijn de begrote baten binnen dit beleidsterrein € 2,2 miljoen lager dan in 2023. Dit is het gevolg van de rijksbijdrage voor de aanpak energiearmoede (€ 1,9 miljoen) in 2023 en de bijdrage van de regio (de zes gemeenten Katwijk, Leiden, Leiderdorp, Oegstgeest, Voorschoten en Zoeterwoude) voor het regionale programma warmte Leidse regio (€ 300.000) in 2023.

Reserves

Reserves programma 6 bedragen x € 1.000,-		Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
Reserve grondexploitatie P6	Toevoeging	9.059	10.313	3.687	1.032	1.032	1.032
	Onttrekking	-6.574	-9.022	-535	-505	-345	-270
Saldo		2.485	1.291	3.152	527	687	762
Reserve bovenwijkse voorz. Grondbedr. P6	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-40	-40	0	0	0	0
Saldo		-40	-40	0	0	0	0
Reserve afkoopsommen erfpacht	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-1.508	-1.508	-1.508	-1.508	-1.508	-1.508
Saldo		-1.508	-1.508	-1.508	-1.508	-1.508	-1.508
Reserve afkoop adm.kst. Erfpacht	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-3	-3	-3	-3	-3	-3
Saldo		-3	-3	-3	-3	-3	-3
Egalisatiereserve inkomsten bouwleges P6	Toevoeging	4.440	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-1.230	-325	0	0	0	-5.000
Saldo		3.210	-325	0	0	0	-5.000
Reserve sociale huurwoningen	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-139	-146	0	0	0	0
Saldo		-139	-146	0	0	0	0
Reserve Leids uitvoeringspr LUBO 2016 P6	Toevoeging	140	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-344	-1.148	0	0	0	0
Saldo		-204	-1.148	0	0	0	0
Reserve herstruct.woongebieden SvZ&V	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	0	0	0	0	0	0
Saldo		0	0	0	0	0	0
Reserve herstruct.woongebieden Ons Doel	Toevoeging	-18	0	0	0	0	0
	Onttrekking	0	-3.230	0	0	0	0
Saldo		-18	-3.230	0	0	0	0
Reserve risico's projecten in uitvoering	Toevoeging	0	4.117	0	0	0	0
	Onttrekking	-295	0	0	0	0	0
Saldo		-295	4.117	0	0	0	0
Reserve risico's bijzondere projecten P6	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	0	-2.300	0	0	0	0
Saldo		0	-2.300	0	0	0	0
Reserve Stedelijke Ontwikkeling P6	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-90	-332	0	0	0	0
Saldo		-90	-332	0	0	0	0
Reserve gsb-middelen ISV/EZ P6	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-135	0	0	0	0	0
Saldo		-135	0	0	0	0	0

Reserves programma 6 bedragen x € 1.000,-		Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
Reserve asbestsanering (P6)	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-209	-155	0	0	0	0
Saldo		-209	-155	0	0	0	0
Reserve herontw. Stationsgebied eo	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-32	-10	0	0	0	0
Saldo		-32	-10	0	0	0	0
Reserve parkeren P6	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-26	-26	-26	-26	-26	-26
Saldo		-26	-26	-26	-26	-26	-26
Reserve economische impulsen Kennisst P6	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-685	0	0	0	0	0
Saldo		-685	0	0	0	0	0
Reserve bedrijfsvoering plankosten P6	Toevoeging	328	200	0	0	0	0
	Onttrekking	0	0	0	0	0	0
Saldo		328	200	0	0	0	0
Reserve Duurzame Stad P6	Toevoeging	889	2.364	1.932	1.898	1.589	1.234
	Onttrekking	-450	-1.415	0	-338	0	0
Saldo		439	949	1.932	1.560	1.589	1.234
Reserves programma 6		3.077	-2.666	3.547	550	738	-4.541

Reserve Grondexploitaties P6

De reserve Grondexploitaties wordt deels gevoed via bestemming bij de jaarrekening, door positieve resultaten van grondexploitaties, verkoopopbrengsten van panden en gronden en het resultaat op erfpacht. Voor 2024 is een storting voorzien van € 3.687.092.

In 2024 is een onttrekking voorzien van € 534.832 bestaande uit:

- dekking kapitaallasten Morsweg 1 ter hoogte van € 45.855
- beheerskosten strategisch vastgoed € 470.000
- resultaat erfpacht -€ 6.023
- budget Provada € 25.000

Reserve Afkoopsommen erfpacht

De ontvangen afkoopsommen erfpachtcanon worden aan de reserve toegevoegd. In 2024 is een onttrekking voorzien van € 1.508.487 als gevolg van resultaat regulier erfpacht, herzien erfpachtexploitaties en afkoopsommen erfpacht.

Reserve Afkoop administratiekosten erfpacht

De ontvangen afkoopsommen administratiekosten worden aan de reserve toegevoegd. Jaarlijks valt een evenredig deel van de reserve vrij. In 2024 is een regulier vrijval voorzien van € 3.000.

Reserve Parkeren P6

In 2024 is een onttrekking voorzien van € 26.000 voor beheerskosten parkeerapparatuur Houtkwartier.

Reserve Duurzame stad P6

Conform geactualiseerd Financieel Perspectief Duurzame Stad (FPDS). Storting beleidsakkoord 2019 € 3,0 miljoen, Integraal waterketenplan € 500.000, bijdrage parkeren € 1,3 miljoen, bijdragen kostenverhaal bij de particuliere ontwikkelaars (€ 600.000) en actualisatie kapitaallasten (€ 800.000). De storting is verlaagd met de kapitaallasten voor investeringen vanuit het FPDS (€ 300.000) en voor de structurele exploitatielasten: voor opgave verstedelijking € 800.000, voor opgave duurzame mobiliteit € 700.000, voor opgave energietransitie € 1,0 miljoen, voor opgave klimaatadaptatie € 700.000 en voor opgave circulaire economie € 600.000.

Investerings

Prestatie	Omschrijving prestatie	Omschrijving investering	Categorie	nieuw / vervanging	Bijdrage derden/ reserves	2024	2025	2026	2027
06A201	Behandeling verzoeken omvergunningen	Openbare ruimte Humanities Campus	Maatsch.	N	319	-	729	-	-
06A201	Behandeling verzoeken omvergunningen	Vervanging Power browser 2026	Econ.	V	-	-	-	-	272
06B103	Exploiteren van gemeentelijke gebouwen	Verduurzaming vastgoed fase 3	Econ.	N	-	-	4.820	-	-
06B103	Exploiteren van gemeentelijke gebouwen	Gebouw Apothekersdijk 33 2025	Econ.	V	-	-	-	1.247	-
06B103	Exploiteren van gemeentelijke gebouwen	Verbouwing Stadsgehoorzaal 2025	Econ.	V	-	-	-	1.975	-
06B103	Exploiteren van gemeentelijke gebouwen	Verbouwing bibliotheek Nieuwstraat	Econ.	V	-	-	-	8.939	-
06B103	Exploiteren van gemeentelijke gebouwen	Gebiedsontwikkeling Telderskade	Maatsch.	N	-	3.659	-	-	-
06B103	Exploiteren van gemeentelijke gebouwen	Technische installaties De Waag 2026	Econ.	V	-	-	-	436	-
06C104	(Laten) uitvoeren projecten incl student	Lokaal impulsbudget woningbouw	Maatsch.	N	1.000	8.500	-	-	-
	Totaal programma 6				1.319	12.159	5.549	12.597	272

In bovenstaand overzicht staan de investeringen zoals deze zijn opgenomen in het investeringsplan 2024-2027. In paragraaf 4.2.2 Investerings wordt de ontwikkeling van de kapitaallasten toegelicht en staat een overzicht met te voteren kredieten.

Subsidies

	subsiestaat 2023	subsiestaat 2024
Subsidie saldo	2.562.440	611.138

Het volledige subsidie-overzicht is opgenomen in paragraaf 3.2.8 subsidies.

7

Jeugd en onderwijs

Jeugd en onderwijs

<i>Programmanummer</i>	7
<i>Commissie</i>	Onderwijs en Samenleving
<i>Portefeuille(s)</i>	Kansengelijkheid, Jeugd & Onderwijs

De missie van het programma Jeugd en onderwijs luidt:

In Leiden groeien kinderen en jongeren gezond en veilig op in een stimulerende omgeving, zodat zij hun talenten volledig kunnen ontwikkelen en volwaardig aan de samenleving kunnen deelnemen.

Inleiding

Alle kinderen en jongeren verdienen gelijke kansen om gezond en veilig op te kunnen groeien en zichzelf zo goed mogelijk te kunnen ontplooiën en ontwikkelen. Hiermee geven we invulling aan de ambitie op kansengelijkheid in het beleidsakkoord 'Samen leven in Leiden 2022-2026'. Wanneer kinderen en gezinnen hulp nodig hebben, is het van belang dat deze hulp wordt afgestemd op de specifieke situatie van het gezin. Hierbij wordt rekening gehouden met factoren zoals onderwijs, armoede, schulden, huisvestingsproblemen, participatie, prestatiedruk en problemen bij ouders en jongeren. Deze factoren kunnen van invloed zijn op het welzijn van jongeren en daarmee de vraag naar jeugdhulp. Het jeugddomein is nauw verbonden met andere gebieden zoals het sociaal domein, onderwijs en de zorg in het algemeen. In 2024 zetten we de Visie Sociaal Domein onverminderd voort. Op het niveau van stadsklimaat willen we ook in 2024 de goede basisinfrastructuur voor alle kinderen en jongeren behouden, via jeugdgezondheidszorg, onderwijs en mogelijkheden voor kinderen en jongeren om zelf mede vorm te aan hun leefomgeving (jeugdparticipatie). Daarnaast hebben we steeds meer aandacht voor preventie op het gebied van gezondheid en maatschappelijke ondersteuning en blijven we ons inzetten op preventieve jeugdhulp. Op het collectieve niveau richten we met het onderwijskansenbeleid op de groep kinderen die een hoger risico loopt op onderwijsachterstanden. Het project Gezonde Kansrijke Start Leiden is gericht op jonge (aanstaande) ouders in kwetsbare posities, die we extra ondersteuning bieden om hun jonge kind een kansrijke start te geven. Op het individuele niveau bieden we gerichte individuele hulp en ondersteuning, zoals via passend onderwijs, specialistische jeugdhulp en het Preventie Interventie Team (PIT aanpak). We hebben extra aandacht voor jongvolwassenen in een kwetsbare situatie (groep 16-27 jaar).

Leidse Visie Gelijke Kansen

Om gelijke kansen in Leiden te vergroten voor alle kinderen en jongeren in de stad is de 'Leidse Visie Gelijke Kansen' opgesteld, die eind 2023 aan de raad wordt voorgelegd. In deze visie staan een viertal overwegingen: (1) de integrale aanpak wordt gestart vanuit de beleidsterreinen onderwijs en armoede en (2) richt zich op kinderen en jongeren tot 27 jaar (en hun omgeving). De visie gaat uit van (3) vindplaatsenbeleid in plaats van klassiek doelgroepenbeleid en focust zich op (4) het vergroten van gelijke kansen door ongelijk te investeren. Het vindplaatsenbeleid is een gerichtere manier om de doelgroep te bereiken. Dit betekent dat de doelgroep op het niveau van (voor)school wordt bereikt of via maatschappelijke partners in de wijk en de stad. Hierdoor wordt een gerichtere aanpak mogelijk gemaakt die ten goede komt aan degenen die dit het hardst nodig hebben. Het grofmazige systeem van het klassieke doelgroepenbeleid wordt vervangen door een verpersoonlijkte aanpak die ten goede komt aan degenen die dit het hardst nodig hebben. De visie wordt, na vaststelling door de raad, vanaf 2024 geoperationaliseerd via het uitvoeringsplan Leidse Gelijke Kansen Aanpak. Het uitvoeringsplan vertaalt de leidende principes uit de visie naar actie. Hierbij staat vereenvoudiging

en vraaggericht werken centraal, met als doel oplossingen te vinden die een grote meerwaarde hebben voor de betrokkenen. Wij gaan uit van concrete situaties van groepen inwoners. Hierbij werken we continu samen met diegenen om wie het gaat, het gezin en de partijen die om hen heen staan. Daarbij zal gestart worden met wat uit wetenschap en/of praktijk blijkt te werken, om dit vervolgens verder uit te breiden en te verdiepen. We werken in netwerken samen met organisaties en professionals. We verbinden dat aan wat Leiden te bieden heeft als internationale onderwijs- en kennisstad.

Jeugd

In de zomer van 2023 is de Hervormingsagenda Jeugd aangeboden aan de Eerste en Tweede Kamer. De Hervormingsagenda Jeugd bevat een groot pakket afspraken om de jeugdzorg te verbeteren en financieel houdbaar te krijgen. Ook komt er een aanpassing van de Jeugdwet. De komende jaren zullen in het teken staan van de lokale implementatie van de Hervormingsagenda Jeugd, in nauwe samenwerking met de gemeenten in de Leidse regio. Een belangrijk aandachtspunt hierbij is het leggen van de verbinding tussen beleid en uitvoerende organisaties, zoals jeugdgezondheidszorg, jeugdteams, Sociaal wijkteams en de partners van de Sterke Sociale Basis (SOL, Inclusio en Buzz). We houden de vinger aan de pols met betrekking tot de uitvoering van het leerlingenvervoer, zodat de leerlingen volgens de afspraken gebracht en gehaald worden naar en van school.

Leidse Educatieve Agenda (LEA)

In onze Leidse Educatieve Agenda (LEA) neemt de gemeente samen met de Leidse onderwijspartners in de voorschool, het primair-, voortgezet- en speciaal onderwijs op wat we de komende vier jaar samen willen bereiken op het gebied van onderwijs. De LEA 2024-2028 wordt eind 2023 aan de raad voorgelegd. Met de LEA 2024-2028 bouwen we voort op de gezamenlijke doelen voor het Leidse onderwijs uit de vorige LEA. We sluiten aan op de huidige maatschappelijke vraagstukken die voor ons liggen en op de integrale aanpak vanuit de visie Gelijke Kansen. We hebben met het onderwijsveld focus aangebracht in onze ambities: kansrijk onderwijs, mentaal en fysiek gezond opgroeien, aantrekkelijke kennis- en onderwijsstad en divers, duurzaam en toekomstbestendig scholenlandschap.

Kennisstad

Vanuit Leiden Kennisstad (Zie Beleidsterrein 3E Vitale Binnenstad & Kennisstad) willen we bij de opgaven voor jeugd en onderwijs steeds de samenwerking met onze kennispartners opzoeken en versterken. Zo benutten we de meerwaarde van deze instellingen voor onze stad en haar inwoners optimaal en erkennen we de waarde van de stad als rijke leeromgeving voor de ruim 40.000 studenten (mbo, hbo en wo) die de stad rijk is én voor bewoners. De twee vlaggenschepen van Leiden Kennisstad die het onderwijs raken, zijn [Leren met de Stad](#) en het Leiden Education Fieldlab (LEF). Leren met de Stad zet in op het verbinden van maatschappelijke thema's in de stad aan studenten uit mbo, hbo en universiteit en heeft veel raakvlakken met onderwerpen die binnen het sociaal domein spelen. Het LEF is een netwerk met een fysieke locatie waar onderwijsprofessionals met passie samen kunnen innoveren en onderzoeken. Het biedt een energieke broedplaats waar kennisdeling centraal staat en men kan sparren zonder beperkingen en met liefde voor het onderwijs. De gemeente is en blijft actief partner in beide initiatieven en verbindt gemeentelijke vraagstukken via deze weg aan het onderwijs.

Onderwijshuisvesting

Voor Onderwijshuisvesting verwachten we in 2024 het beleidsrijke Integraal Huisvestingsplan (IHP, onderdeel van het programma onderwijshuisvesting) samen met de schoolbesturen invulling te geven. Dit IHP zal eind 2024 aan de raad ter besluitvorming worden voorgelegd. Naar verwachting zal de VNG in 2024 met een nieuwe modelverordening huisvesting onderwijs komen vanwege nieuwe wetgeving die per 1 januari 2025 van kracht wordt. Dit betekent dat in 2024 een nieuwe Verordening voorzieningen huisvesting voor de gemeente Leiden zal worden geactualiseerd en aan de raad ter besluitvorming zal worden voorgelegd. Verder gaan wij onderzoeken of er combinaties van bewegingsonderwijs en sport mogelijk zijn.

Speerpunten 2024

1. We besteden ook in 2024 aandacht aan jeugdparticipatie. We willen dit onder andere doen door middel van extra aandacht voor de doelgroep jeugd en jongeren in het handelingsperspectief participatie. Dit handelingsperspectief wordt in 2024 aan de raad voorgelegd.
2. Leiden is en blijft een speelvriendelijke stad. We stimuleren dat kinderen in hun eigen buurt buiten kunnen spelen, we ontwikkelen nieuw beleid voor spelen en bewegen en we besteden bijzondere aandacht aan inclusief spelen en spelen in een groene omgeving.
3. We werken integraal aan het bieden van goede ondersteuning en hulp aan jeugd en gezin, vanuit de centra jeugd en gezin (CJG) en de Jeugdteams Leidse Regio (JT). Vanuit deze teams is er extra aandacht voor multi-probleem-gezinnen (oftwel gezinnen met problemen op meerdere gebieden). Daarnaast versterken we de samenwerking tussen Jeugdteams en scholen
4. In 2024 wordt de Praktijkondersteuner Jeugd (POJ) bij de huisartsen verder uitgerold over de wijken.
5. We houden binnen de jeugdhulp aandacht voor de inzet van integraal arrangeren om steeds betere hulp en ondersteuning aan kinderen te kunnen bieden. In 2024 wordt integraal arrangeren binnen het voortgezet onderwijs verder verstevigd.

6. We zorgen voor voldoende aanbod van kinderopvang en houden toezicht op de kwaliteit van ervan. Er wordt verder ingezet op de vorming van een Integraal Kindcentrum, goede voorschoolse educatie en een soepele overgang naar de basisschool.
7. Via de projecten van het Nationaal Programma Onderwijs (NPO) in het basisonderwijs en het voortgezet onderwijs richten we ons onder andere op betere samenwerking met ouders, bevordering van taal- en leesvaardigheid, talentontwikkeling en het vergroten van het algehele welzijn, zowel mentaal als fysiek, en de (sociale) veiligheid van de leerlingen. Daarnaast draagt het NPO ook bij aan de professionalisering van docenten, het versterken van samenwerking en het voorkomen van (dreigend) thuiszitten.
8. Het OnderwijsKansenbeleid sluit aan bij de Leidse Visie Gelijke Kansen. De gemeente voert haar wettelijke taken uit om onderwijsachterstanden te voorkomen en bestrijden. Eind 2023 wordt de beleidsnota OnderwijsKansenbeleid 2024-2026 ter vaststelling voorgelegd aan de Raad.
9. We versterken de samenwerking met onze kennispartners op het gebied van jeugd en onderwijs via de samenwerking Leiden Kennisstad.
10. We gaan verder met het versterken van de Rijke Leerdag. Samen zorgen we ervoor dat het onderwijsaanbod zowel binnen als buiten school goed aansluit op de behoeften van de leerlingen, en hen helpt om hun talenten te ontdekken en te ontwikkelen, ongeacht hun thuissituatie. Door middel van Verwonder om de Hoek zorgen we ervoor dat het onderwijs ontlast wordt doordat het aanbod van cultuur, natuur en techniek op één regionaal platform wordt samengebracht.
11. We werken verder aan het Pijlerplan mbo, waarin wij, in samenspraak met de Leidse mbo's, uitwerken wat er nodig is om de samenwerking met, en de positie van, het mbo te verbeteren. Daarmee laten wij zien waar wij als gemeente al aan werken, waar wij ons nog meer voor willen inzetten en wat we van meer van onze partners verwachten. Het pijlerplan wordt eind 2023 met de raad gedeeld.

Beleidsterrein 7A Jeugd

Doelen en prestaties bij 7A Jeugd

Doel	Prestatie
7A1 Een krachtige en pedagogische samenleving	7A1.1 Betrekken van de jeugd via jeugdparticipatie
	7A1.2 Waarborgen kwaliteit (openbare) speelruimte
	7A1.3 Ondersteunen spelbevordering
7A2 Goede (gebiedsgerichte) ondersteuning en hulp aan jeugd en gezin	7A2.1 Vanuit het CJG uitvoeren Wet Publieke Gezondheid
	7A2.2 Vanuit het CJG organiseren van informatie, advies en opvoedingsondersteuning
	7A2.3 Vanuit het CJG organiseren van jeugdhulp door middel van jeugdteams
7A3 Goede specialistische hulp beschikbaar	7A3.1 Het organiseren van specialistische hulp

7A1 Een krachtige en pedagogische samenleving

Jeugdparticipatie

In Leiden vertegenwoordigen jeugd en jongeren een groot deel van de inwoners. Het is belangrijk hen te betrekken bij het vormen van beleid of bij het oplossen van vraagstukken die spelen in de gemeente. Dit levert waardevolle inbreng op voor innovatieve en duurzame oplossingen en het draagt bij aan burgerschapsontwikkeling van jeugd en jongeren zelf. In 2024 wordt het handelingsperspectief participatie voorgelegd aan de raad. Hierin willen we extra aandacht vragen voor de doelgroep jeugd en jongeren. Het plan is om de toolkit jeugd- en jongerenparticipatie ook onderdeel van dit handelingsperspectief te laten zijn. Deze toolkit helpt de organisatie om jeugd en jongeren te betrekken bij het beleid van de gemeente Leiden. In het schooljaar 2023 – 2024 gaat ook de Kinderraad van start. Hierbij wordt jaarlijks een groep 7 van een basisschool aangewezen om op te treden als Leidse Kinderraad, waarin kinderen mogen meedenken en praten over ontwikkelingen in de stad. Voor de uitvoering werkt de gemeente samen met Stichting Move, een onderaannemer van Samen Ondernemend Leren (SOL). SOL heeft daarnaast een jongerenmakelaar verantwoordelijk gemaakt voor jongerenparticipatie binnen SOL.

Spelen

In 2024 stimuleren we onverminderd dat alle kinderen dichtbij huis kunnen buitenspelen. We gaan nieuw beleid opstellen voor spelen en bewegen in samenhang met nieuw beleid voor sport en gezondheid. Ook besteden we extra aandacht aan inclusief spelen en spelen in een groene omgeving. We streven naar meer inclusieve speelplekken en meer biodiversiteit op speelplekken in de hele stad, vooral in Leiden-Noord, de Slaaghwijk, de Mors, Stevenshof en Leiden Zuidwest. We voeren de SamenSpeelbelofte uit, die houdt in: een inclusief ontwerp van speelruimte, de participatie van kinderen bij de inrichting van speel- en beweegruimte, het organiseren van een Leidse speeltuinbende en het opzetten van een Leids speelnetwerk. Vooral in buurten met weinig openbare ruimte bieden schoolpleinen aan kinderen de kans om toch buiten te kunnen spelen. De meeste Leidse schoolpleinen zijn na schooltijd echter niet toegankelijk voor kinderen om te spelen en veel pleinen zijn

erg versteend. Samen met de schoolbesturen gaan we in 2024 aan de slag om meer schoolpleinen te vergroenen en toegankelijker te laten zijn na schooltijd.

7A2 Goede (gebiedsgerichte) ondersteuning en hulp aan jeugd en gezin

Centra voor Jeugd en Gezin

De Centra voor Jeugd en Gezin hebben een centrale rol in het bieden van laagdrempelige hulp en ondersteuning aan gezinnen. Dit doen ze vooral samen met de jeugdgezondheidszorg, Jeugdteams, Sociaal wijkteams en de SSB partners.

Gezonde Kansrijke Start

De focus voor Kansrijke Start zal in 2024 liggen op verdere uitvoering van het dynamische actieprogramma Gezonde Kansrijke Start Leiden door het inzetten van interventies ten behoeve van (aankomende) gezinnen in een kwetsbare situatie, doorontwikkeling (sub)regionale samenwerking en versterken en verbreden van de lokale coalitie. Gezonde Kansrijke Start Leiden zal onderdeel vormen van het nieuwe beleidskader Sport, Gezondheid & Spelen. De uitvoering van het project Gezonde Kansrijke Start Leiden valt in 2024 onder het Gezond en Actief Leven Akkoord (GALA). De financiering is sinds 2023 via de SPUK (Specifieke Uitkering) middelen geregeld. Kansrijke Start vormt één van de vijf ketenaanpakken vanuit het GALA akkoord (zie toelichting programma 9).

Jeugdteams Leidse Regio

De Jeugdteams zijn een laagdrempelige voorziening in de wijken waar ouders en jeugdigen vrij toegankelijke hulp en advies kunnen krijgen. De Jeugdteams werken nauw samen met de Sociaal Wijkteams, zodat problematiek bij de ouders ook kan worden opgepakt. De Jeugdteams spelen een belangrijke rol om kinderen sneller en meer als onderdeel van het normale leven te helpen. Ook kunnen ze verdere jeugdhulp inzetten waar dat nodig is. Een effectief gebruik van hulp in de collectieve voorzieningen draagt bij aan de ontwikkeling van het kind, maar helpt ook om gebruik ervan te normaliseren en de behoefte aan specialistische hulp te verlagen. Als blijkt dat dit soort voorzieningen ontbreken gaan we in gesprek met partners over oplossingen.

Multi-probleem aanpak

Bij multi-probleem-gezinnen zetten we met de Jeugdteams in op triage en procesregie. Door de triage aan het begin komt er goed zicht op wat er niet alleen bij het kind speelt, maar ook in het gezin. De procesregisseur schakelt met de hulpverleners uit de specialistische jeugdhulp en ziet erop toe dat de doelen uit 1Gezin1Plan worden gehaald, wanneer er kan worden afgeschaald en wanneer er juist moet worden opgeschaald (zie ook programma 9C Ondersteuning).

Praktijkondersteuner Jeugd

De Praktijkondersteuner Jeugd (POJ) bij de huisartsen wordt verder uitgerold over de wijken. De POJ is een belangrijk middel om het aantal verwijzingen door de huisartsen naar specialistische hulp te verminderen en om te kijken wat er verder in het gezin speelt dat van invloed is op de hulpvraag. Hierdoor wordt dit eerder gesignaleerd. Omdat de verwijzing naar de POJ via de huisarts verloopt, is het voor ouders laagdrempelig. De praktijkondersteuners zijn onderdeel van de Jeugdteams wat het schakelen tussen beiden vergemakkelijkt. De samenwerking tussen Jeugdteams en scholen gaat versterkt worden. Voor iedere school zal er een vaste contactpersoon zijn in het Jeugdteam.

Jeugdhulp op school in het gespecialiseerd onderwijs

Met de nieuwe inkoop in Holland Rijnland wordt sinds januari 2022 'Jeugdhulp op school' ingezet in het gespecialiseerd onderwijs, zowel in het primair- als het voorgezet onderwijs. Het gaat om vijftien scholen in de regio's Duin- en Bollenstreek en de Leidse regio. Elke school heeft één van de gecontracteerde aanbieders gekozen die op hun school vrijwel alle hulpvragen gaat afvangen. Er is op die scholen geen individuele verwijzing van bijvoorbeeld een wijkteam of huisarts meer nodig om hulp aan te vragen. Hiermee is jeugdhulp voor leerlingen die dat echt nodig hebben sneller beschikbaar en is er een betere samenwerking mogelijk tussen onderwijs, jeugdhulp en gemeenten. In 2024 willen we deze werkwijze verder bestendigen.

Samenwerking onderwijs-jeugdhulp

In februari 2022 zijn de [Leidende Principes samenwerking onderwijs-jeugdhulp Holland-Rijnland](#) overeengekomen en is tevens een nieuwe effectieve overlegstructuur op regionaal niveau afgesproken. In 2023 is een bestuurlijke regiegroep waarin een afvaardiging van gemeenten, SWV-en, RBL, Jeugdteam en MBO aan deelneemt met een kick-off gestart en vinden nog twee inhoudelijke bijeenkomsten plaats. De regiegroep stuurt vanuit twee ambities: 1) Een heldere route en lerende aanpak in de samenwerking onderwijs-jeugdhulp 2) daarnaast het creëren van een onderwijszorgcontinuüm (beschikbaarheid en vloeiende overgangen 2,5-18 jaar).

7A3 Goede specialistische hulp beschikbaar

De vraag naar jeugdhulp blijft groeien, ook in de inkoopregio Holland Rijnland waar Leiden deel van uitmaakt. Het blijven bieden van kwalitatief goede jeugdhulp en het in de hand houden van de wachtlijsten vraagt om

een andere manier van sturen door gemeenten op aanbieders, enerzijds door een nieuwe manier van inkopen (met bijbehorende nieuwe doelen) en anderzijds door het vergroten van de sturingsmogelijkheden door gemeenten zelf. Jeugdhulp wordt sinds 2022 in segmenten ingekocht, bijvoorbeeld 'behandeling met verblijf', 'ambulante', 'wonen'. Per segment sturen de gemeenten van Holland Rijnland op specifieke inkoopdoelen die passen bij de beleidsuitgangspunten zoals vastgelegd in de regionale visie ('normaliseren', 'kind en gezin centraal' etc.). Naast het regionaal contractmanagement door de Serviceorganisatie Zorg (SOZ), sturen gemeenten zelf bij aanbieders op deze beleidsdoelen, zowel op uitvoerend als bestuurlijk niveau. Hiervoor is een governancestructuur uitgewerkt en geïmplementeerd. De overkoepelende doelstelling hierbij is om goede jeugdhulp tijdig beschikbaar te hebben voor de kinderen die dat het hardst nodig hebben.

Regionale Experttafel

Voor complexe hulpvragen en probleemgezinnen is in 2022 een Regionale Experttafel voor complexe casuïstiek (RET) opgericht. De RET is een samenwerkingsverband tussen verschillende aanbieders met een onafhankelijke voorzitter, gedragswetenschapper, zorgbemiddelaar en ondersteuner. De betrokken aanbieders hebben hun verantwoordelijkheid voor het oplossen van deze hulpvragen vastgelegd in een bestuurlijk convenant en de gemeenten zorgen dat financiën geen probleem zijn bij het uitvoeren van het aanbod. Uit de eerste rapportages blijkt dat het lukt om vanuit samenwerking van de betrokken aanbieders maatwerk aanbod te realiseren, waar dat voorheen niet van de grond kwam. In 2024 willen we deze werkwijze verder bestendigen.

Wachttijsten

Wachttijsten voor (hoog-)specialistische jeugdhulp blijven helaas een probleem in de regio. Daarom is door de gemeenten een overkoepelende aanpak op dit thema ingezet (integrale aanpak wachttijden). Hierbij werken we met aanbieders samen om deze wachttijsten te verkorten en effectieve interventies te creëren en te organiseren voor jeugdigen die op een wachtlijst staan. Naar aanleiding van de coronapandemie zagen we een toenemende druk op jeugd-GGZ. Hier lag zodoende de primaire focus van dit project. Daarnaast zien dat het toenemende gebruik van jeugdhulp door meer asielzoekers en statushouders verder druk legt op de jeugd-GGZ. In 2024 wordt de focus verbreed. In vier deelopgaven ('kwetsbaar eerst', 'naar voren', 'verbetering financieel stelsel' en 'wachttijdenmonitoring') wordt op alle niveaus in de regionale inkoopsystematiek en governance gewerkt aan het terugdringen van de wachttijden. De gemeenten worden hierbij ondersteund door het Ondersteuningsteam Zorg voor de Jeugd van de VNG. In 2023 hebben we deze opgaven gedefinieerd. In 2024 gaan we werkplaatsen in de uitvoeringspraktijk creëren, met het doel om al doende te leren wat werkt om de wachttijden te verkorten. De positieve resultaten worden, waar mogelijk, verbreed naar de gehele inkooppraktijk. Een kerngroep van wethouders en bestuurders van aanbieders, waarin ook de Leidse regio is vertegenwoordigd, selecteert deze werkplaatsen en stuurt op dit proces. Het doel is om succesvolle pilots uit te rollen over de gehele regio Holland Rijnland, waarbij de uitdrukkelijke wens van de betrokken partijen is om naast pilots met effect op de korte termijn, ook een meer gedurfde pilot op te zetten waar we buiten het bestaande systeem vernieuwing en verbetering proberen te ontwikkelen.

Financiën

Vanwege verschillende factoren zien we dat de begroting voor de specialistische jeugdhulp voor 2024 hoger uitpakt dan verwacht. Dit heeft te maken met de effecten van het gewijzigde Woonplaatsbeginsel, hoge indexcijfers vanwege de inflatie en dat het in de praktijk lastiger bleek om een aantal beoogde taakstellingen te realiseren. In 2024 wordt een aantal begrotingsmaatregelen ingezet om deze taakstellingen vanaf 2026 alsnog te realiseren.

Effectindicatoren bij 7A Jeugd

Effectindicator	Realisatie	Streefwaarden				Bron
		2024	2025	2026	2027	
Doel 7A1 Een krachtige pedagogische samenleving						
7A1.a Percentage inwoners dat het eens of helemaal eens is met de stelling dat er in de buitenruimte voldoende gelegenheid is om te sporten, bewegen of spelen voor kinderen / jongeren	63% (2019) 65% (2021) 62% (2023)	68%	69%	70%	71%	Stads- en wijkenquête
7A1.b Percentage inwoners dat het eens of helemaal eens is met de stelling dat er in de buitenruimte voldoende gelegenheid is om te sporten, bewegen of spelen voor volwassenen	53% (2019) 52% (2021) 55% (2023)	58%	59%	60%	61%	Stads- en wijkenquête
7A1.c Percentage inwoners dat vindt dat in de buurt voldoende speelmogelijkheden voor kinderen zijn	48% (2019) 49% (2021) 41% (2023)	53%	54%	55%	56%	Stads- en wijkenquête
7A1.d Percentage inwoners dat vindt dat de speelmogelijkheden in de buurt veilig zijn	45% (2019) 50% (2021) 41% (2023)	50%	51%	52%	53%	Stads- en wijkenquête

Effectindicator	Realisatie	Streefwaarden				Bron
		2024	2025	2026	2027	
7A1.e Percentage inwoners dat vindt dat de speelmogelijkheden in de buurt uitdagend zijn	20% (2019) 20% (2021) 13% (2023)	25%	26%	27%	28%	Stads- en wijkenquête
7A1.f Percentage inwoners dat vindt dat er goede voorzieningen voor jongeren zijn	28% (2019) 46% (2021)	28%	29%	30%	31%	Veiligheidsmonitor
Doel 7A3 Goede specialistische hulp beschikbaar						
7A3.a Percentage jongeren tot 18 jaar met jeugdhulp	16,1% (2019) 15,9% (2020) 17,6% (2021)	14,0%	14,0%	14,0%	14,0%	CBS (wsjg - BBV)
7A3.b Percentage jongeren tot 18 jaar met jeugdbescherming	1,1% (2019) 1,2% (2020) 1,2% (2021)	1,0%	1,0%	1,0%	1,0%	CBS (wsjg - BBV)
7A3.c Aantal Leidse gezinnen die door vrijwilligers worden ondersteund bij opvoedproblemen	44 (2021)	45	45	45	45	Jaarrapportage HomeStart
7A3.d Percentage jeugdhulptrajecten met verblijf	2,8% (2019) 2,2% (2020) 2,3% (2021)	2,2%	2,1%	2,0%	2,0%	SOZ/Holland Rijnland
7A3.e Aantal jongeren in gesloten jeugdhulp	7 (2019) 4 (2020) 9 (2021)	3	2	2	2	SOZ/Holland Rijnland
7A3.f Gemiddelde trajectduur in dagen	187 (2019) 240 (2020) 269 (2021)	210	200	180	180	SOZ/Holland Rijnland
7A3.g Percentage jeugdigen met hoogspecialistische ambulante jeugd-GGZ van het totaal aantal jeugdigen met jeugdhulp	47% (2019) 50% (2020) 50% (2021)	45%	43%	40%	40%	SOZ/Holland Rijnland
7A3.h Aantal trajecten ingezet bij niet-gecontracteerde aanbieders	44 (2019) 36 (2020) 72 (2021)	30	20	10	10	SOZ/Holland Rijnland

Een overzicht van realisatie- en streefwaarden van de indicatoren (ook uit vorige begrotingen) staat op [LeideninCijfers](#).

Verbonden partijen

Service-organisatie Zorg Holland Rijnland (SOZ)	
Motieven en doelen deelname GR	De Serviceorganisatie Zorg Holland Rijnland (een gemeenschappelijke regeling) behartigt de belangen van de gemeenten op het terrein van uitvoering van gemeentelijke contractering in het kader van de Jeugdwet: (a) Regionale jeugdhulp in het gedwongen kader (b) Gespecialiseerde jeugdhulp.
Kansen	De gemeenten van Holland Rijnland delen de visie op de uitvoering van de jeugdhulp met Leiden, namelijk het thuis zo normaal mogelijk kunnen opgroeien en het centraal stellen van kind en gezin bij het uitvoeren van de hulp. Als regio zijn de gemeenten daardoor een krachtiger opdrachtgever voor de uitvoerende partijen. Het contractmanagement, dat door de Serviceorganisatie wordt uitgevoerd, is een concreet voorbeeld daarvan. Daarnaast sluit het regionaal inkopen en managen van de jeugdhulp het beste aan bij de uitvoeringsvormen en werkgebieden van de betrokken aanbieders, wat onnodige administratieve lastendruk voorkomt. Tot slot vormen, conform de nieuwe governancestructuur (2022), de 12 portefeuillehouders Jeugd van Holland Rijnland het bestuur van de Serviceorganisatie, wat de gemeenten sturingsmogelijkheid geeft. Bovenstaande werkwijze sluit aan bij de uitgangspunten die in de Hervormingsagenda Jeugd zijn vastgelegd over de scope van de regionale samenwerking.
Risico's (top 3)	<ol style="list-style-type: none"> Aansturing geschiedt vanuit 12 gemeenten en moet dus ook op basis van consensus tussen deze gemeenten. De lokale P&C-cycli van de gemeenten t.a.v. de uitvoering van de specialistische jeugdhulp zijn afhankelijk van de kwaliteit en tijdigheid van de gegevens vanuit de Serviceorganisatie Zorg Balans en samenwerking tussen de gemeenten (sturing op beleid) en de Serviceorganisatie (sturing op contracten) in accountmanagement van aanbieders.
Belangrijkste doelstellingen / prestaties en opgaven 2023	<ul style="list-style-type: none"> - Uitvoering van gemeentelijke contractering in het kader van de Jeugdwet: (a) Regionale jeugdhulp in het gedwongen kader (b) Gespecialiseerde jeugdhulp. - Kwantitatieve en kwalitatieve monitoring van de uitvoering van de jeugdhulpcontracten - Afhandeling facturatie van de jeugdhulp cf. contracten via berichtenverkeer - Opstellen definitieve prognose, afrekening en rapportage over 2022, prognoses en (tussen-)rapportage over 2023 en begroting 2024 - Samenwerking met gemeenten en aanbieders t.b.v. sturing op verwezenlijken actuele inkoop- en beleidsdoelstellingen

Belangrijkste bestuurlijke mijlpalen 2024	Per 1-1-2024: - Dienstverlening aan (gecontracteerde aanbieders voor) gemeenten Kaag en Braassem en Voorschoten volledig ingeregeld - Nieuwe GR van kracht
Bijdrage 2024	€ 980.812

Beleidsterrein 7B Peuterspeelopvang en kinderopvang

Doelen en prestaties bij 7B Peuterspeelzalen en kinderopvang

Doel	Prestatie
7B1 Kwalitatief goed en toegankelijk aanbod van kindercentra	7B1.1 Zorg dragen voor voldoende aanbod peuterspeelopvang
	7B1.2 Waarborgen kwaliteit kinderopvang / peuterspeelopvang

Peuterspeelopvang

We zorgen voor voldoende aanbod van goede kwaliteit kindercentra en stimuleren daarmee gelijke kansen voor alle kinderen. Kinderen die deelnemen aan peuterspeelopvang of kinderopvang kunnen zich spelenderwijs ontwikkelen, in aanvulling op hun ontwikkeling thuis. We vinden het belangrijk dat de toeleiding richting voorschoolse educatie (VVE) goed verloopt en zetten daarom in op betere samenwerking met het CJG en Stichting Peuterspeelopvang Leiden (SPL). In Leiden is onder andere SPL actief met 20 peuterspeelzalen waar voorschoolse educatie wordt aangeboden. Daarnaast is er een aparte voorziening voor voorschoolse educatie voor peuters uit het Leidse AZC beschikbaar. Het is voor deze kinderen van groot belang dat ook zij toegang krijgen tot spelend leren en voorschoolse educatie. Deze voorziening wordt alleen in gebruik genomen bij voldoende peuters.

Kwaliteit kinderopvang/peuterspeelopvang

We houden toezicht op de kwaliteit van kinderopvang volgens de landelijke eisen. De kwaliteit van de kinderopvang wordt echter niet alleen bepaald door het voldoen aan wettelijke eisen. In Leiden vinden we het ook belangrijk dat er aandacht is voor talent, voor extra ondersteuning en de relatie tussen ouders en professionals. Veel kinderopvangorganisaties zijn dan ook betrokken bij onderwerpen als talentontwikkeling (als onderdeel van het Leiden Education Fieldlab), of de ontwikkeling van BSO Plus voor kinderen met een zorgvraag. Daarnaast werken we aan afspraken over de vorming van een Integraal KindCentrum (IKC), waarin kinderdagopvang en basisonderwijs intensief samenwerken ten behoeve van de doorgaande ontwikkeling van jonge kinderen. Samenwerking tussen kinderopvang en het basisonderwijs staat ook centraal in de uitvoering van het onderwijskansenbeleid: goede voorschoolse educatie en een soepele overgang naar de basisschool vergroten de kansen van kinderen. Dit draagt ook bij aan de kwaliteit van de kinderopvang.

Effectindicatoren bij 7B Peuterspeelopvang en kinderopvang

Effectindicator	Realisatie	Streefwaarden				Bron
		2024	2025	2026	2027	
Doel 7B1 Kwalitatief goed en toegankelijk aanbod van kindercentra						
7B1.a Percentage kinderen van 0 tot 4 jaar dat deelneemt aan kinderdagopvang*	65 (2018) 65% (2019) 64% (2020)	66%	66%	66%	66%	CBS

* In dit cijfer wordt opvang door gastouders (VGO) of opvang op kinderdagopvang waarbij geen kinderopvangtoeslag wordt aangevraagd niet meegerekend. Het percentage deelname is in de praktijk dus hoger.

Een overzicht van realisatie- en streefwaarden van de indicatoren (ook uit vorige begrotingen) staat op [LeideninCijfers](#).

Beleidsterrein 7C Onderwijsbeleid

Huidige doelen en prestaties bij 7C Onderwijsbeleid

Doel	Prestatie
7C1 Gelijke kansen voor kinderen en jongeren	7C1.1 Waarborgen van aanbod, kwaliteit en deelname aan voor- en vroegschoolse educatie
	7C1.2 Stimuleren hoogwaardig taalaanbod op onderwijskansscholen
	7C1.3 Bevorderen van ouderbetrokkenheid bij doelgroepkinderen

7C2 Goede onderwijs-ondersteuning en samenwerking in het onderwijs	7C2.1 Ondersteunen zorg voor leerlingen met specifieke behoeften
	7C2.2 Stimuleren samenwerking en voorzieningen in het onderwijs
7C3 Als Kennisstad toekomstbestendig onderwijs bevorderen met extra aandacht voor duurzaamheid, internationalisering en talentontwikkeling	7C3.1 Stimuleren van een duurzame rijke leeromgeving waarin leerlingen en onderwijsprofessionals hun eigen talenten kunnen ontwikkelen met aandacht voor een doorlopende leerlijn
	7C3.2 Stimuleren dat leerlingen worden voorbereid op een internationale samenleving
	7C3.3 Bevorderen van toekomstgerichte talentontwikkeling door samenwerking van onderwijs met bedrijven en instellingen
7C4 Zoveel mogelijk leerlingen volgen onderwijs en halen een startkwalificatie of het verwerven van een werkplek	7C4.1 Sturing geven aan projecten die zich richten op het behalen van een startkwalificatie, terugkeer naar het onderwijs (ook voor thuiszitters) of het verwerven van een werkplek
	7C4.2 Tegengaan verzuim leerplichtigen

7C1 Gelijke kansen voor kinderen en jongeren

Elk kind en elke jongere in Leiden krijgt - ongeacht achtergrond of situatie - de kans om zich naar vermogen te ontwikkelen en op te groeien tot een zelfstandig burger. Een toekomst waaraan zij en hun ouders zelf kunnen meebouwen. Door gezamenlijke inzet met onze partners verminderen we de ongelijkheid die vaak al voor de geboorte start en doorloopt van de kinderopvang tot aan het basis-, middelbaar-, speciaal- en voortgezet(beroeps)onderwijs, maar ook daarna moeilijk overbrugbaar blijft.

Eind 2023 worden de Leidse Visie Gelijke Kansen en de LEA aangeboden aan de raad. De Leidse Visie Gelijke Kansen loopt door in de LEA, waarin Kansrijk Onderwijs is opgenomen als ambitie. In 2024 zetten we vanuit de LEA in op onder andere doorlopende leerlijnen en brede talentontwikkeling door middel van een rijke leerdag. Zo werken we gezamenlijk - gemeente, school(besturen) en kinderopvang - aan afspraken over de vorming van een Integraal KindCentrum (IKC) om doorgaande leerlijnen vorm te geven en kinderen goede ondersteuning te bieden bij overgangen. De rijke leerdag zorgt ervoor dat kinderen en jongeren zich breder kunnen ontwikkelen door extra activiteiten naast het reguliere curriculum. IKC-vorming en een rijke leerdag zijn belangrijke instrumenten om kinderen en jongeren goed te laten ontwikkelen en kansgelijkheid te bevorderen. Ook geven we de uitvoering aan de uitgangspunten van de vernieuwde beleidsnota op onderwijskansen 2023-2026. Deze richt zich op de uitvoering van de wettelijke taak op onderwijsachterstanden.

Voor- en vroegschoolse educatie

Het aantal peuters dat gebruik maakt van voor- en vroegschoolse educatie is vanwege corona de afgelopen twee jaar afgenomen. Het komend jaar gaan we steviger inzetten op het vergroten van deelname aan voorschoolse educatie. Verschillende organisaties bieden halve en hele dagopvang met voorschoolse educatie. We bestendigen het aanbod van voorschoolse educatie onder andere door middel van de hiervoor bestemde subsidieregeling. De deelname en de toeleiding gebeurt middels een samenwerking van verschillende partijen in de stad, die verenigd zijn in de Kerngroep Onderwijskansen. Afgelopen jaren werd ook bij voorschoolse educatie wijkgericht gewerkt. In lijn met de Leidse Visie Gelijke Kansen werken we middels het vindplaatsenbeleid (zie inleiding). Hiermee beogen we de doelgroep beter te bereiken om de toeleiding en het bereik tot voorschoolse educatie te vergroten.

Stimuleren hoogwaardig taalaanbod op onderwijskansenscholen

We stimuleren hoogwaardig taalaanbod op zowel onderwijskansenscholen als in het reguliere onderwijs. Net als eerdere jaren ondersteunen we diverse taalklassen voor kinderen die eerst een schakeljaar krijgen, waarna zij kunnen instromen in het reguliere onderwijs. Omdat het aantal nieuwkomers de afgelopen jaren is toegenomen en ook de instroom hoog zal blijven, stimuleren we daarnaast kennis- en expertisedeling binnen het reguliere onderwijs. Op deze manier willen we zorgen dat kinderen die uitstromen vanuit de taalklassen in het reguliere onderwijs goede taalondersteuning krijgen, zodat een doorgaande leerlijn geborgd blijft. Of er komend jaar nieuwe wachtlijsten ontstaan is nog onduidelijk en afhankelijk van de ontwikkelingen rondom opvang. We blijven inzetten op gerichte ondersteuning op onderwijskansenscholen, want door ongelijk te investeren kunnen we structurele ongelijkheid aanpakken. We nemen hier ook de acties in het voortgezet onderwijs of scholen die net buiten de categorie onderwijskansenschool vallen in mee.

Bevorderen van ouderbetrokkenheid bij doelgroepkinderen

De relatie tussen ouder en professional (leerkracht, CJG medewerker, sociaal professional) is van groot belang om kinderen alle kansen te bieden. Het is belangrijk dat er een relatie is, en een goede samenwerking, tussen wat er thuis, op school en in de wijk gebeurt. Zo ondersteunen ouder en professional elkaar. De focus ligt hierbij op de samenwerking tussen de professional en de ouder met betrekking tot alle kinderen en niet alleen op de betrokkenheid van ouders in het algemeen ten opzichte van doelgroepkinderen. We zien ook buiten de doelgroep kansen voor betere samenwerking tussen kind, school en gezin. We stimuleren dat vanuit het onderwijskansenbeleid bijvoorbeeld door de inzet van oudercoördinatoren op school, maar ook door het

aanbod van programma's thuis die naadloos aansluiten bij wat een kind leert in de voorschool, of door de inzet van de gezinsconsulent. De laatste is een brugfunctionaris die naast het gezin staat en contact en samenwerking met school tot stand brengt en daarnaast breed kijkt naar wat het gezin nodig heeft en ze daarmee in contact brengt. De pilot Gezinsconsulent, ingezet vanuit de NPO middelen, geeft goede resultaten en willen we voortzetten, zoals ook verzocht door de raad in de motie Ga door met pilot gezinsconsulenten ([M.23.0049.36](#)).

7C2 Goede onderwijs-ondersteuning en samenwerking in het onderwijs

De gemeenten en de samenwerkingsverbanden passend onderwijs zijn samen verantwoordelijk voor het rond krijgen van een onderwijs-zorgarrangement. Binnen de samenwerking tussen onderwijs en jeugdhulp is integraal arrangeren een belangrijk onderdeel. Integraal arrangeren is het samen bedenken, maken en uitvoeren van een plan waarmee onderwijs- en ondersteuningsdoelen van een jeugdige gerealiseerd worden. Dit heeft als doel om de samenwerking tussen onderwijs, Jeugdgezondheidszorg, Jeugdteams en Leerrecht te versterken, om zo te komen tot passende (effectieve en efficiënte) hulp aan kinderen. Integraal arrangeren loopt al meerdere jaren en is genoemd in de Holland Rijnland methode en [Leidende Principes samenwerking onderwijs-jeugdhulp Holland Rijnland](#). Tegelijkertijd zien we in de praktijk dat de implementatie en borging regionaal wisselend is geregeld. Het blijft nodig om de kennis te vergroten bij (nieuwe) professionals met betrekking tot integraal arrangeren. In 2024 wordt in Leiden integraal arrangeren binnen het primair en het voortgezet onderwijs verder verstevigd.

Meerjarenperspectief nieuwkomers

In 2023 hebben we stappen gezet tot uitbreiding en betere samenwerking in en rond het nieuwkomersonderwijs. Vanwege de blijvende hoge instroom van deze groep kinderen en jongeren in onze gemeente en regio blijven we hierop inzetten. Gesterkt door de nieuwe Wet Tijdelijke Nieuwkomersvoorziening zijn we bezig met het proces om samen met schoolbesturen, gemeenten en samenwerkingsverband rondom de organisatie van nieuwkomers te komen tot afspraken. Zo wordt de expertise, governance en financiering voor de komende jaren goed geborgd. Zie 7C4 voor de extra inzet van hulp op school.

7C3 Als Kennisstad toekomstbestendig onderwijs bevorderen met extra aandacht voor duurzaamheid, internationalisering en talentontwikkeling

Als (internationale) kennis- en onderwijsstad zetten we ons continu in om de kennisinstellingen en onderwijspartijen met elkaar te verbinden om hen niet alleen maximaal te laten floreren, maar ook onze inwoners zoveel mogelijk te laten profiteren van de kennis die er in onze stad is. Het onderwijs is bij uitstek een sector die hiervan profiteert door de verbinding in onderzoek en onderwijs, lerarenopleidingen en mogelijkheid tot doorlopende leerlijnen en talentontwikkeling. Het doel is om alle leerlingen, studenten en onderwijsprofessionals in de stad Leiden hiermee een optimale leer- en ontwikkelomgeving te bieden. Dit doen we door intensief samen te werken met het onderwijs en onderwijsnetwerken (zoals het LEF) in het vormgeven van gezamenlijke vraagstukken en activiteiten rondom het realiseren van toekomstbestendig onderwijs. Ook zetten we in op het zichtbaar maken van goede initiatieven via het platform [Onderwijs in de Leidse regio](#).

7C3.1 Stimuleren van een duurzame rijke leeromgeving waarin leerlingen en onderwijsprofessionals hun eigen talenten kunnen ontwikkelen met aandacht voor een doorlopende leerlijn

Eén van de ambities in de LEA 2024-2028 luidt: 'De kracht van Leiden is dat het een aantrekkelijke kennis- en onderwijsstad is met een rijke onderwijsleeromgeving die we maximaal benutten. De ambitie gaat onder andere over een stad waar je van jong tot oud optimaal kan ontwikkelen, waar je wordt voorbereid op de beroepen van straks en waar een prettig en veilig onderwijs- en werkklimaat in het onderwijs heerst.' We geven deze ambitie onder andere vorm door in te zetten op onderwijsinnovatie, de doorontwikkeling van Verwonder om de Hoek en de Rijke Leerdag.

Onderwijsinnovatie

In Leiden geloven we dat kennis die je samen maakt het welzijn in de stad vergroot en tegelijkertijd de kwaliteit van onderwijs en onderzoek bevordert en zichtbaar maakt. Behalve economische meerwaarde levert kennis daarnaast ook welzijn en welvaart op. Onderwijzen en onderwijs volgen in Leiden betekent gebruik kunnen maken van een rijke leeromgeving. Niet alleen heeft Leiden als Kennisstad alle onderwijssectoren in huis, van peuterspeelzaal tot universiteit, maar er zijn ook veel educatieve- en onderzoekspartners, musea en netwerkorganisaties zoals het LEF. Samen vormt dit een rijk leerecosysteem. Om dit ecosysteem optimaal te laten werken zetten we onder andere de onderwijsinnovatiesubsidie in als instrument om (onderwijs)partners met elkaar te verbinden, in staat te stellen om samen te vernieuwen en te verdiepen op thema's die zij belangrijk vinden. Het belangrijkste doel van de innovatiesubsidie is om vernieuwing in het onderwijs aan te jagen door het stimuleren van samenwerking en kennisdeling. In 2024 starten we met een nieuwe innovatiesubsidieronde. Deze projecten en de voorgaande projecten zijn [hier](#) te vinden.

Verwonder om de Hoek

Het platform Verwonder om de Hoek verbindt het aanbod op het gebied van cultuur, natuur, techniek en wetenschap (NDE). Het verbindt leerkrachten, ouders/verzorgers, buitenschoolse organisaties en aanbieders van educatieve activiteiten met elkaar. Denk aan musea, theaters, kunstcentra, schooltuinen, onderzoekslabs

en nog veel meer, zowel activiteiten - binnen én buiten schooltijd als in alle wijken en gemeenten in de regio Holland Rijnland. Kernpartners zijn Cultuureducatiegroep, BplusC en Naturalis. Verwonder om de Hoek is een leerecosysteem: vraag en aanbod worden via dit platform op elkaar afgestemd en er wordt door de diverse instellingen en organisaties een infrastructuur gecreëerd waarin kinderen en jongeren hun passies kunnen ontdekken en uitleven. In 2023 zijn een aantal activiteiten van Verwonder om de Hoek uitgebreid naar leerlingen van het voortgezet onderwijs. Daarnaast wordt eind 2023 een tussenevaluatie van Verwonder om de Hoek gedeeld met de raad. In 2024 nemen we de aanbevelingen mee en zetten we in op de bekendheid en gebruik van het aanbod. Dit geldt ook voor het aanbod vanuit de gemeente tot klassenbezoek aan het stadhuis, dat zal worden toegevoegd.

Rijke leerdag

In 2023 is gewerkt aan het versterken van de rijke leerdag en hier gaan we in 2024 mee door. Zo zijn gemeente, vier basisscholen in Leiden Noord en verscheidene partners aangesloten bij het landelijke programma 'School en Omgeving'. De focus ligt hierin op het goed programmeren van de rijke leerdag door aanbod in en buiten school af te stemmen op de (leef)omgeving, ambities en interesses van de leerlingen. Zo kunnen zij in een stimulerende omgeving hun talenten ontdekken en ontwikkelen op een manier die bij hen past ongeacht hun thuissituatie. We versterken de voorschool onder andere met de kinderopvang en partners BplusC, SOL, JES Rijnland en Incluzio. Bij de daadwerkelijke uitvoering worden meer partijen en partners in de stad betrokken, zoals *Verwonder om de Hoek*.

7C3.2 Stimuleren dat leerlingen worden voorbereid op een internationale samenleving

Leiden is een internationale stad die gelijke kansen wil creëren voor alle kinderen en jongeren om hun talenten naar vermogen te ontwikkelen. De samenleving en de arbeidsmarkt worden steeds pluriformer, internationaler en vragen steeds meer van mensen. Daarom zetten we, in lijn met de Visie Internationalisering (2020), ook in 2024 in op mondiale bewustwording. Concreet willen we aan de slag met het normaliseren van meertaligheid in en rondom het onderwijs. Daarnaast willen we een doorgaande leerlijn voor jonge nieuwkomers in het onderwijs verbeteren door goede afspraken te maken met en tussen de schoolbesturen. Dit betreft afspraken over de toeleiding, maar ook de doorstroom en de professionalisering van leerkrachten als het gaat om Nederlands als tweedetaalverwerving. Daarmee stimuleren we dat ook het Leidse onderwijs wordt voorbereid op de internationaler wordende samenleving. De Leidse IGBO-vestiging (internationaal georiënteerd basisonderwijs) is gestart in schooljaar '22-'23. In 2024 kijken we naar hoe de International School Leiden zich (verder) ontwikkelt en of het schoolbestuur, de Stichting Confessioneel Onderwijs Leiden (of: SCOL), verwacht deze school permanent te kunnen toevoegen aan het Leidse scholenlandschap. Bij positieve doorontwikkeling zal deze worden meegenomen in het nieuwe, beleidsrijke IHP.

7C3.3 Bevorderen van toekomstgerichte talentontwikkeling door samenwerking van onderwijs met bedrijven en instellingen

Toekomstgericht onderwijs houdt rekening met sectoroverstijgende thema's, zoals de aansluiting van onderwijs en arbeidsmarkt (inclusief terugdringen van het lerarentekort en opheffen tekorten in de sector techniek) en duurzaamheid. De voortrekkersrol van de Leidse kennisinstellingen op het gebied van onderwijs en onderzoek biedt veel kansen. Ook zien we dat er een groeiende behoefte is vanuit het onderwijs om jongeren vroegtijdig in contact te brengen met de maatschappij en hen bewust te maken van maatschappelijke vraagstukken. Het onderwijs zoekt daarom de samenwerking op met de gemeente, stadspartners en bedrijven om ervaringsplekken voor jongeren te creëren en daarmee ook andere vormen van leren te stimuleren. Een aantal vormen van onderwijs dat zich hier expliciet op richt betreft bijvoorbeeld hybride onderwijs, waar het mbo nu erg op in zet, maar ook initiatieven als MDT Univercity en Leren met de Stad.

MDT Univercity

MDT Univercity biedt jongeren ruimte om hun talent te ontwikkelen en daagt jongeren uit om maatschappelijke projecten op te zetten en veranderingen te brengen waar zij zien of ervaren dat dat nodig is. Bij MDT UniverCity kunnen jongeren hun talenten ontwikkelen, leren ondernemen, samenwerken met partners, een netwerk opbouwen en certificaten verdienen die hun competenties bewijzen. Het doel is om met en van elkaar te leren in deze setting. In 2024 loopt de subsidie die we hiervoor ontvangen vanuit ZonMw en VSV af en bepalen we hoe we verder gaan met dit initiatief.

Leren met de Stad

Leren met de Stad is een initiatief vanuit de samenwerking Kennisstad. Binnen Leren met de Stad zetten studenten van Hogeschool Leiden, mboRijnland en Universiteit Leiden hun kennis en ervaring in om maatschappelijke vraagstukken aan te pakken. Opdrachtgevers in de stad kunnen de kennis benutten die aanwezig is in het onderwijs. De samenwerking met de betrokken partijen is in 2023 vernieuwd en loopt tenminste tot eind 2025.

7C4 Zoveel mogelijk leerlingen volgen een vorm van onderwijs, halen een startkwalificatie en/of worden gestimuleerd tot leren in de praktijk

We stimuleren jongeren om onderwijs te volgen en een startkwalificatie te behalen. We stimuleren en ondersteunen onderwijsorganisaties om passende vormen van onderwijs te ontwikkelen voor jongeren die uit dreigen te vallen. Daarnaast hebben sommige van deze jongeren (tijdelijk) extra ondersteuning nodig. Samen met de partners in de Sterke Sociale Basis én de Stedelijke Jeugdaanpak zetten we ons in voor jongeren die buiten school veel verleidingen én alternatieve inkomstenbronnen kennen. Door extra jongerenwerk op school en een uitdagend vrijetijdsaanbod na school, willen we voorkomen dat zij in de criminaliteit terecht komen.

We werken met mboRijnland samen aan maatregelen die zich richten op de oorzaken van uitval. Leiden zet zich op verschillende manieren in voor een mbo dat onze stad aantrekkelijk maakt voor bewoners, werkgevers en andere partijen. Dat wordt ook beschreven in het Pijlerplan mbo 2023, dat eind 2023 met de raad gedeeld wordt. MboRijnland is partner binnen Leiden Kennisstad: de gemeente gaat met studenten en het mbo het gesprek aan over de gelijke waardering van theoretische én praktische vakkennis, toegang tot voorzieningen (kortingen, sportvoorzieningen, horeca) die vaak zijn voorbehouden aan studenten wo en hbo, en studentenwelzijn. Het mbo leidt immers jongeren op tot vakmensen die van belang zijn voor onze samenleving: de verzorgenden, bakkers en technici die bijdragen aan de duurzame toekomst van deze stad.

Voortijdig schoolverlaten

Het Regionaal Bureau Leerplicht (RBL) en de Regionale Meld- en Coördinatiefunctie (RMC) regio Holland Rijnland zet in 2024 extra in op de volgende oorzaken van voortijdig schoolverlaten:

1. Persoonlijke/psychische problemen: We bieden op meer vmbo-scholen 'Hulp op School' aan, laagdrempelige hulpverlening.
2. Verkeerde studie- en beroepskeuze: We bespreken met het onderwijs mogelijkheden voor verbetering. We begeleiden jongeren bij kwetsbare overgangen (van po naar vo en van vo naar mbo). Forward en JINC laten jongeren kennismaken met de werkvloer, wat bijdraagt aan een reële beroepskeuze. Het mbo Rijnland start in 2023-2024 met een oriëntatiejaar in Leiden.
3. De overgang naar werk: Jongeren zonder startkwalificatie weten niet altijd de overstap te maken naar betaald werk. We begeleiden jongeren met een bijstandsuitkering en/of nieuwkomers: een consulent onderwijs adviseert over de passende vervolgopleiding en biedt begeleiding na de start om uitval te voorkomen (Zie ook Beleidssterrein 10A Arbeidsparticipatie). Jongeren die geen zin meer hebben in school vinden vaak tijdelijk werk in de huidige krappe arbeidsmarkt. In samenwerking met partners in de regio HollandRijnland zoals het UWV en het leerwerkloket verbeteren we de toeleiding naar werk. Met het Werkgeversservicepunt bespreken we alternatieve routes naar een kwalificatie voor werkende vsv'ers.

Tegengaan verzuim leerplichtigen

Het RBL geeft uitvoering aan de leer- en kwalificatieplicht. Inzicht in verzuim is de voorwaarde voor het gesprek met ouders, kinderen en jongeren over de redenen voor verzuim en uitval. Per voortgezet onderwijsschool richt één consulent zich volledig op langdurig verzuim. Met het RBL zetten we ons in voor betere samenwerking tussen de partners waaronder jeugdhulp, het CJG en de Samenwerkingsverbanden primair onderwijs en voortgezet onderwijs in de Leidse regio. Met het RBL en de Samenwerkingsverbanden zijn we in gesprek over de begeleiding die aansluit bij de ondersteuningsvragen van leerlingen. Hiermee willen we het thuiszitten van kinderen en jongeren voorkomen. De wijziging van de wet op de leer- en kwalificatieplicht verandert (waarschijnlijk) in 2025-2026 de registratie van verzuim en de rol van gemeenten (i.c.m. het RBL in Holland Rijnland) t.a.v. thuiszitters. We bespreken de gevolgen met het RBL en de gemeenten in Holland Rijnland, alsmede de aanpak die daarbij past.

Effectindicatoren bij 7C Onderwijsbeleid

Effectindicator	Realisatie	Streefwaarden				Bron
		2024	2025	2026	2027	
Doel 7C1 Gelijke kansen voor kinderen en jongeren						
7C1.a Aantal kinderen van 2,5 - 4 jaar dat heeft deelgenomen aan ve	414 (2020) 371 (2021) 350 (2022)	370	370	370	370	Telgegevens VE-aanbieders
Doel 7C4 Zo veel mogelijk leerlingen worden behouden voor het onderwijs en halen een startkwalificatie						
7C4.a Absoluut verzuim per 1.000 leerlingen* (aantal absoluut verzuimers die langer dan 3 maanden niet ingeschreven staan op een school (PO + VO + geen eerdere schoolinschrijving)	2 (2019) 2 (2020) 4,4 (2022)	4,1	4	3,5	3	RBL
7C4.b Relatief verzuim per 1.000 leerlingen* (aantal leerplichtigen dat wel staat ingeschreven op een school, maar ongeoorloofd afwezig is, per 1.000 inwoners lft 5-18jr)	15 (2020) 15 (2021) 22,5 (2022)	22	21,5	21	20	RBL

Effectindicator	Realisatie	Streefwaarden				Bron
		2024	2025	2026	2027	
7C4.c Vroegtijdig schoolverlaters zonder startkwalificatie VO en MBO*	1,9% (2020) 2,2% (2021) 2,7% (2022)	2,6%	2,5%	2,4%	2,3%	RBL

* De realisatiewaarden van 2022 liggen hoger dan de jaren ervoor en de streefwaarden voor de komende jaren zijn aangepast. Na afloop van de coronamaatregelen schreven scholen jongeren (vroegtijdig schoolverlaters) vaker uit, tijdens de coronacrisis werd hier terughoudend in geweest. Ook is er meer zicht op verzuim, nu de meeste lessen weer fysiek worden aangeboden. Bovendien dringt het RBL er bij scholen op aan om verzuim en voortijdig schoolverlaten te melden. Een hoge meldingsbereidheid resulteert ook in hogere aantallen voor verzuim en vroegtijdig schoolverlaten. Die meldingen vormen aanleiding voor het gesprek over de oorzaken en eventuele oplossingen of passende begeleiding van kinderen en jongeren. Om die reden stuurt het RBL eerder aan op hogere cijfers voor verzuim en VSV, zoals in het Beleidsplan 2022-2025 RBL Holland Rijnland is verwoord. Op basis hiervan zijn de streefwaarden voor de komende jaren naar boven bijgesteld. Het is uiteraard wel het streven dat deze cijfers wel weer dalen in de komende jaren, nu corona achter ons ligt.

Algemeen: ten opzichte van de Programmabegroting 2023-2026 zijn de indicatoren 7C4.a tot en met 7C4.g niet meer opgenomen. Dit waren de meer gedetailleerde effectindicatoren voor het percentage voortijdig schoolverlaten gespecificeerd naar niveau in het vo en het mbo. Met name de aantallen en percentages per niveau in het vo zijn erg klein. Verschillen in absolute cijfers leiden tot grote procentuele verschuivingen, terwijl deze te klein zijn om effecten van beleid te toetsen. De cijfers per mbo niveau hebben betrekking op Leidse mbo studenten die binnen en buiten deze stad of regio een mbo opleiding volgen. Cijfers op het niveau van Holland Rijnland stellen het RBL in staat een analyse te maken op het niveau van de opleiding. De komende jaren wijzigt de wet- en regelgeving voor voortijdig schoolverlaten. Dat gebeurt waarschijnlijk met ingang van 2025-2026. Wij zullen de indicatoren dan herijken, aansluitend bij de nieuwe wetgeving en in overeenstemming met het beleid dat het RBL in Holland Rijnland voert.

Een overzicht van realisatie- en streefwaarden van de indicatoren (ook uit vorige begrotingen) staat op [LeideninCijfers](#).

Beleidssterrein 7D Onderwijshuisvesting

Doelen en prestaties bij 7D Onderwijshuisvesting

Doel	Prestaties
7D1 Goede kwantiteit en kwaliteit van onderwijshuisvesting	7D1.1 Realisatie van nieuwbouw, uitbreiding en vervanging van lesgebouwen en gymnastieklokalen
	7D1.2 In stand houden van de bestaande gymnastieklokalen door onderhoud en aanpassingen
	7D1.3 Uitvoering van de overige wettelijke taken zoals ozb, schadeherstel en bekostiging gymnastiekonderwijs

7D1 Goede kwantiteit en kwaliteit van onderwijshuisvesting

Lopende of in voorbereiding zijnde bouwprojecten voor de realisatie van nieuwbouw, uitbreiding en vervanging van lesgebouwen en gymnastieklokalen:

- Tijdelijke uitbreiding van de Driestar aan de Vennemeerstraat en Vrije School Mareland aan de Maresingel.
- In 2024 zullen akoestische verbeteringen worden gerealiseerd in twee tot vier bestaande gymnastieklokalen die in beheer zijn bij de gemeente.

Uitvoeringsfase 2024:

- Aanpassing tot wissellocatie van het schoolgebouw Noachstraat 2. In 2024 vinden de ingrepen plaats om het voormalige Leonardocollege aan de Noachstraat 2 geschikt te maken om ten minste tien jaar als wissellocatie dienst te doen voor verschillende scholen, als eerste de Internationale Schakelklas (ISK). Het gebouw wordt verduurzaamd (onder andere vervangen enkelglas door HR++ en vervanging CV-ketels), de ventilatie en het binnenklimaat worden verbeterd en achterstallig groot onderhoud wordt uitgevoerd.

Ontwerp-voorbereidingsfase 2024:

- Herontwikkeling locatie Vijf Meilaan 137 ten behoeve van de nieuwbouw Vlietlandcollege inclusief gymzaal met drie vloerdelen.
- Vernieuwbouw hoogbouwgedeelte Vijf Meilaan 137 ten behoeve van de Internationale Schakelklassen (ISK).
- Nieuwbouw gymnastiekzaal Oppenheimstraat 4.
- Nieuwbouw basisscholen De Stevenshof en De Wereldwijzer en het gymnastieklokaal.
- Tijdelijke huisvesting ten behoeve van deze nieuwbouw aan de Antoinette Kleijnstraat (Stevenshof).

Initiatiefase (herstart) in 2025:

- Vervangende nieuwbouw De Weerklank inclusie gymnastieklokaal
 - Vernieuwbouw Lucas van Leyden (Vliet) en vernieuwbouw gymnastieklokaal Molensteeg
- De nieuwbouw van de Weerklank en de vernieuwbouw van de Lucas van Leyden (Vliet) bevinden zich op de rand van de initiatiefase en de definitiefase. De meeste onderzoeken en studies zijn gedaan en duidelijk is wat de schoolbesturen willen, de programma's van eisen zijn gereed. In overleg met de schoolbesturen - Auris en PROO Leiden-Leiderdorp- en volgend uit de Herwaardering van het IHP 2020-2032 is de realisatie van beide projecten doorgeschoven naar 2026-2027. Tijdens de uitvoering maken de scholen tegelijkertijd

gebruik van de wissellocatie Noachstraat. De projecten worden niet stil gelegd. PROO Leiden-Leiderdorp laat enkele ingrepen die niet tot 2026 kunnen wachten al uitvoeren in 2024 en buigt zich over het inpassen van een fietsenstalling op het perceel. Auris werkt in samenspraak met de gemeentelijk projectmanager locatiestudies uit en start met ontwerpen van de nieuwe school en gymzaal.

Effectindicatoren bij 7D Onderwijshuisvesting

Effectindicator	Realisatie	Streefwaarden				Bron
		2024	2025	2026	2027	
Doel 7D1 Goede kwantiteit en kwaliteit van onderwijshuisvesting						
7D1.a Rapportcijfer inwoners voor de kwaliteit van schoolgebouwen	7,4 (2019) 7,5 (2021) 7,4 (2023)	7,5	7,5	7,5	7,5	Stads- en wijkenquête

Een overzicht van realisatie- en streefwaarden van de indicatoren (ook uit vorige begrotingen) staat op [Leiden in Cijfers](#).

Kaderstellende beleidsstukken

Inleiding

- Visie Sociaal Domein ([RV 19.0029](#))

7A

- Visie jeugdhulp "Samen Sterk voor Toekomst van Jeugd(hulp)" ([BW 19.0372](#) / [RV 19.0089](#))
- Evaluatie vraaggerichte jeugdparticipatie 2018 en vooruitblik 2019-2021' ([RV 18.0099](#))
- Koersdocument Doorontwikkeling Jeugdhulp Leidse regio ([RV 18.0097](#))
- Verordening Jeugdhulp ([RV 18.0046](#))
- Beleidskader Spelen en Bewegen ([RV 17.0081](#))
- Overkoepelende visie jeugdbeleid en participatie ([RV 17.0020](#))

7B

- Subsidieregeling Peuterspeelopvang en VVE, Leiden 2016 ([RV 16.0046](#))

7C

- Beleidsprogramma integrale aanpak onderwijskansen kinderen 0 – 13 jaar 2019 en verder: van onderwijskansen naar gelijke kansen ([RV 18.0076](#))
- Programma Leiden Kennisstad. [Samenwerkingsovereenkomst 2017-2021](#)
- [Programma Regionale aanpak Voortijdig Schoolverlaten 2017-2020 'Op naar de finish!'](#)
- Visie Internationalisering 2020 ([RV 20.0051](#))

7D

- Verordening Voorzieningen Huisvesting Onderwijs ([RV 15.0005](#))
- Integraal Huisvestingsplan voor het Onderwijs 2020-2032 ([RV 20.0127](#))

Programmakosten

Jeugd en onderwijs bedragen x € 1.000,-		Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Meerjarenraming		
					2025	2026	2027
Jeugd	Lasten	36.276	38.637	42.882	43.021	41.183	40.101
	Baten	-543	-333	-346	-346	-346	-346
Saldo		35.732	38.304	42.536	42.675	40.837	39.755
Peuterspeelopvang en kinderopvang	Lasten	1.755	1.879	1.931	1.933	1.933	1.933
	Baten	-4	-4	-4	-4	-4	-4
Saldo		1.751	1.875	1.927	1.929	1.929	1.929
Onderwijsbeleid	Lasten	10.432	11.011	9.541	9.109	9.109	9.109
	Baten	-5.780	-5.440	-4.691	-4.123	-4.123	-4.123
Saldo		4.651	5.571	4.850	4.986	4.986	4.986
Onderwijshuisvesting	Lasten	11.681	13.198	14.420	14.560	16.158	16.563
	Baten	-558	-197	-316	-316	-316	-316
Saldo		11.122	13.001	14.103	14.243	15.842	16.247
Programma	Lasten	60.142	64.726	68.774	68.623	68.384	67.707
	Baten	-6.885	-5.974	-5.358	-4.790	-4.790	-4.790
Saldo van baten en lasten		53.257	58.752	63.416	63.834	63.594	62.917
Reserves	Toevoeging	1.056	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-1.067	-3.940	-2.669	-3.384	-3.399	-55
Mutaties reserves		-11	-3.940	-2.669	-3.384	-3.399	-55
Resultaat		53.247	54.812	60.748	60.450	60.196	62.862

Budgettaire ontwikkelingen

De daling van de lasten en/of de stijging van de baten worden onder andere veroorzaakt door de indexering van budgetten, doorrekening van de kostenverdeelstaat en de kapitaallasten die zijn berekend vanuit het meerjareninvesteringsplan 2024-2027. Beleidswijzigingen met financiële consequenties worden hierna per beleidsterrein toegelicht.

Beleidssterrein Jeugd

In de Kadernota 2023 is voor 2024 een structurele verhoging van het budget voor regionale jeugdhulp opgenomen. Voor 2024 betreft het € 3,2 miljoen. In de algemene uitkering is voor 2024 in totaal ruim € 1 miljoen aan aanvullende middelen opgenomen voor jeugdhulp. Naast middelen voor de reguliere regionale jeugdhulp betreft dit ook compensatie voor extra kosten voor Voogdij/18+. In de begroting 2023 is een stelpost opgenomen van € 1,1 miljoen. Conform de eerdere raming resteert hiervan voor 2024 nog € 0,5 miljoen. Deze stelpost is in 2022 gevormd uit extra middelen in de algemene uitkering voor jeugdhulp ter compensatie van de effecten van het woonplaatsbeginsel.

Beleidssterrein Onderwijsbeleid

In 2023 is een eenmalige rijksbijdrage van ruim € 1 miljoen geraamd voor het Nationaal Programma Onderwijs (NPO). Tevens is in 2023 eenmalig een rijksbijdrage van circa € 0,3 miljoen geraamd van ZonMw voor MDT UniverCity. Voor de Brede regeling combinatiefunctionarissen is een nieuwe specifieke rijksbijdrage geraamd (€ 0,4 miljoen). Voorheen werd hiervoor een bijdrage in de algemene uitkering ontvangen. Verder is de raming van een aantal bestaande specifieke uitkeringen verhoogd: de rijksbijdrage voor onderwijsachterstandenbeleid met € 112.000 en de regeling voor RMC en VSV voor in totaal circa € 60.000.

In 2023 is een aantal eenmalige ramingen opgenomen. Het betreft o.a. de raming van € 0,85 miljoen voor het NPO. Tevens is in 2023 eenmalig € 0,6 miljoen geraamd voor Gelijke kansen gebaseerd op het beleidsakkoord Samen Leven in Leiden. Tenslotte is in 2023 nog een bedrag van circa € 0,3 miljoen geraamd voor het project MDT UniverCity (overeenkomend met de eenmalige rijksbijdrage).

Beleidsterrein Onderwijshuisvesting

De toename van de raming in 2024 wordt grotendeels veroorzaakt door extra de kapitaallasten (ruim € 1,1 miljoen) en indexering van de OZB budgetten (circa € 130.000). Verder is in 2023 een eenmalig bedrag van in totaal circa € 430.000 geraamd voor plankosten voor projecten in de initiatieffase. Daarnaast is in 2024 een eenmalig bedrag van € 519.000 geraamd voor de inrichting van de openbare ruimte Vijf Meilaan 137. Tenslotte is in 2024 een structurele extra bijdrage van het schoolbestuur geraamd van € 112.000 voor energie- en overige kosten van het schoolgebouw Noachstraat 2.

Reserves programma 7 bedragen x € 1.000,-		Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
Reserve combinatiefuncties	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	0	-19	0	0	0	0
Saldo		0	-19	0	0	0	0
Reserve onderwijshuisvesting	Toevoeging	10	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-65	-55	-55	-55	-55	-55
Saldo		-55	-55	-55	-55	-55	-55
Reserve soc.-maatsch. En cult. Voorz. P7	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-351	0	0	0	0	0
Saldo		-351	0	0	0	0	0
Reserve Sociaal Domein P7	Toevoeging	1.046	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-651	-3.866	-2.614	-3.329	-3.344	0
Saldo		395	-3.866	-2.614	-3.329	-3.344	0
Reserves programma 7		-11	-3.940	-2.669	-3.384	-3.399	-55

Reserve onderwijshuisvesting

De onttrekking van € 55.208 betreft de inzet van de reserve voor het dekken van de kosten van personele inzet en plankosten om het uitvoerend vermogen bij de uitvoering van het Integraal huisvestingplan 2020 - 2030 te versterken en de risico's daarbij te beperken. Wanneer het beschikbare budget niet volledig wordt besteed vloeit het niet ingezette deel terug naar de reserve.

Reserve sociaal domein programma 7

Bij de kaderbrief 2023-2027 is besloten om het tekort van € 1.113.532 op regionale jeugdhulp te dekken uit de reserve sociaal domein. Daarnaast is bij de kaderbrief een voorschot genomen op de mei-circulaire. Het betrof een verwacht voordeel van € 1,5 miljoen op kosten jeugdhulp als gevolg van het opschuiven van bezuinigingsmaatregelen van het Rijk. Het verwachte voordeel op het sociaal domein in 2024, waaronder deze € 1,5 miljoen, is vervolgens gestort in de reserve sociaal domein programma 9. Na verschijnen van de mei-circulaire bleek het voordeel van € 1,5 miljoen veel lager uit te vallen en daarom is nu een weer een onttrekking geraamd van € 1,5 miljoen.

Investerings

Prestatie	Omschrijving prestatie	Omschrijving investering	Categorie	nieuw / vervanging	Bijdrage derden/ reserves	2024	2025	2026	2027
07A102	Waarborgen kwal (openbare) speelruimte	Speeltoestellen in speeltuinen 2024-2027	Econ.	V	-	169	203	294	311
07D102	In stand houden bestaande gebouwvoord	Specifiek locatiegebonden kosten 2024	Econ.	V	-	468	-	-	-
07D102	In stand houden bestaande gebouwvoord	Specifiek locatiegebonden kosten 2025	Econ.	V	-	-	468	-	-
07D102	In stand houden bestaande gebouwvoord	Vrije school Mareland, incl gymzaal	Econ.	V	-	-	-	7.092	-
07D102	In stand houden bestaande gebouwvoord	IHP Noachstraat (wissellocatie)	Econ.	N	-	3.222	-	-	-

Prestatie	Omschrijving prestatie	Omschrijving investering	Categorie	nieuw / vervanging	Bijdrage derden/ reserves	2024	2025	2026	2027
07D102	In stand houden bestaande gebouwvoord	IHP Scholencomplex de Zwaluw	Econ.	N	-	-	5.390	-	-
07D102	In stand houden bestaande gebouwvoord	IHP Lucas van Leiden Vliet	Econ.	V	-	2.097	-	-	-
07D102	In stand houden bestaande gebouwvoord	IHP Scholencomplex Stevenshof + gymzaal	Econ.	N	-	291	-	-	-
07D102	In stand houden bestaande gebouwvoord	IHP Vlietlandcollege, incl gymzaal	Econ.	V	-	1.793	-	-	-
07D102	In stand houden bestaande gebouwvoord	Internationale SchakelKlas (ISK)	Econ.	N	-	13.490	-	-	-
07D102	In stand houden bestaande gebouwvoord	Vlietlandcollege gym	Econ.	N	-	5.770	-	-	-
07D102	In stand houden bestaande gebouwvoord	Weerklank gym	Econ.	N	-	-	1.960	-	-
07D102	In stand houden bestaande gebouwvoord	Lucas van Leyden gym	Econ.	N	-	1.750	-	-	-
07D102	In stand houden bestaande gebouwvoord	Vrije school Mareland gym	Econ.	N	-	-	-	650	-
07D102	In stand houden bestaande gebouwvoord	Scholencomplex Stevenshof gym	Econ.	N	-	1.960	-	-	-
07D103	Uitvoering van overige wettelijke taken	Gymaccomodatie Oppenheimstraat 4a	Econ.	N	-	2.966	-	-	-
07D103	Uitvoering van overige wettelijke taken	Sportaccomodatie Oppenheimstraat	Econ.	N	-	-	1.422	-	-
	Totaal programma 7				-	33.976	9.443	8.036	311

In bovenstaand overzicht staan de investeringen zoals deze zijn opgenomen in het investeringsplan 2024-2027. In paragraaf 4.2.2 Investeringsplan wordt de ontwikkeling van de kapitaallasten toegelicht en staat een overzicht met te voteren kredieten.

Subsidies

	subsiestaat 2023	subsiestaat 2024
Subsidie saldo	8.268.833	7.434.254

Het volledige subsidie-overzicht is opgenomen in paragraaf 3.2.8 Subsidies.

8

Cultuur, sport en recreatie

Cultuur, sport en recreatie

<i>Programmanummer</i>	8
<i>Commissie</i>	Onderwijs en Samenleving Werk en Middelen Stedelijke Ontwikkeling
<i>Portefeuille(s)</i>	Energie, Werk, Inkomen en Cultuur Economie, Kennis, Sport en Gezondheid Bestuur, Veiligheid en Handhaving Klimaat, Mobiliteit en Financiën

De missie van het programma Cultuur, sport en recreatie luidt:

Cultuur, cultuurhistorie, sport, recreatie en evenementen vormen een belangrijk deel van het stadsklimaat, dragen bij aan de ontwikkeling van alle Leidenars en maken deelname aan het maatschappelijke leven voor iedereen toegankelijk. Dat is van grote waarde voor de versterking van de aantrekkelijkheid van de stad voor bewoners en bezoekers. In de gezonde stad hebben mensen de ruimte om te sporten en te bewegen.

Inleiding

Cultuur

Cultuur biedt de gelegenheid tot ontwikkelen en ontmoeten, tot genieten en ontdekken. Cultuur moet toegankelijk zijn voor iedereen, ongeacht leeftijd, afkomst, opleiding, herkomst, talent en/of vitaliteit. Leiden heeft naast vele makers ook diverse theater- en muziekpodia met een gevarieerd aanbod aan voorstellingen. En naast vele monumenten en musea heeft Leiden ook unieke archieven, opleidingen, onderzoeksinstituten en bedrijven die zich bezighouden met erfgoed. Door het educatieve aanbod komt jong en oud in contact met cultuur en erfgoed. Cultuur verbindt en draagt bij aan maatschappelijke en sociale doelen, aan het welzijn van inwoners. En vele bezoekers van binnen en buiten Leiden maken jaarlijks gebruik van het diverse aanbod, ook van evenementen. Leiden is dan ook echt Stad van ontdekkingen, stad van (internationale) kennis en (historische) cultuur. Deze culturele rijkdom draagt bij aan het aantrekkelijke vestigingsklimaat van de stad.

Sport

Volgende bewegen is een essentieel onderdeel voor een gezonde en actieve leefstijl. Daar hechten we grote waarde aan. Daarom zorgen we ervoor dat alle Leidenars voldoende kunnen sporten, spelen, bewegen en ontmoeten, in lijn met het Beleidskader Sport en Gezondheid: 'Samen maken we de stad gezond en actief 2019-2023' en het beleidsakkoord 'Samen leven in Leiden 2022-2026'. Dat doen we samen met de inzet van de sportverenigingen, buurtsportcoaches en andere stadspartners. In 2024 ronden we het nieuwe sport- en gezondheidsbeleid af waarin nieuwe speerpunten op het gebied van sport, gezondheid en spelen worden geformuleerd. Met de realisatie van zwembad en schaatshal de Vliet en sportcomplex 1574 is een mooie kwaliteitsslag voor sportend Leiden gemaakt. In 2024 wordt gemonitord of en hoe we onze verwachtingen in de exploitatie gaan realiseren.

De inkomensgrens voor het Jeugdfonds Sport & Cultuur is opgehoogd van 120% naar 140% van het bestaansminimum. Zo kunnen meer kinderen en jongeren met weinig geld toch sportieve of culturele activiteiten ondernemen. Voor deze groep wordt de contributie of het lesgeld betaald en in sommige gevallen benodigdheden zoals kleding of schoenen.

Meer Leidenaren een leven lang laten genieten van sport en bewegen! Dit was en is het hoofddoel van het Leidse Sportakkoord. Vanuit het Leidse Sportakkoord I zijn mooie resultaten bereikt (bijvoorbeeld de energieactie, sportplaza, walking basketbal, rowing blind). Deze lijn zetten we door en we gaan samen met

de partijen aan de slag om van het Leidse Sportakkoord II een nog groter succes te maken. Samen met de Leidse Sportfederatie, Stichting Topsport Leiden, Inklusio en de Adviesraad Sociaal Domein hebben we de handschoen opgepakt en de grote lijnen van het Sportakkoord II opgesteld. Sportverenigingen, andere sport- en beweegaanbieders, maatschappelijke organisaties, onderwijs, bedrijven en andere belangstellenden worden van harte uitgenodigd om mee te doen bij de uitwerking (na de zomer) van het Sportakkoord II. Het Leidse Sportakkoord II loopt tot en met eind december 2026. Het is een dynamisch akkoord. Partijen die hieraan willen bijdragen, blijven natuurlijk van harte welkom zich ook aan te sluiten.

De openbare ruimte zo inrichten dat deze uitnodigt om te gaan sporten, spelen, bewegen en ontmoeten; dat is ons doel. Hiervoor hebben we de Leidse Beweegseutels opgesteld. De Leidse Beweegseutels zijn bouwstenen voor een beweegvriendelijke openbare ruimte, ze vormen een belangrijke sleutel tot het stimuleren van het beweeggedrag van Leidenaren en leveren een bijdrage aan de ambitie om van Leiden een gezondere stad te maken. De Beweegseutels zijn toegevoegd aan het Handboek Kwaliteit Openbare Ruimte en worden ook gekoppeld aan de instrumenten van de Omgevingswet, bijvoorbeeld door het opnemen van de speelrichtlijnen in het omgevingsplan. Ook worden (gebieds)ontwikkelingen getoetst aan de Beweegseutels.

De coronamaatregelen zijn invloed geweest op sportdeelname en de hoeveelheid beweging die Leidenaren krijgen. Met de inzet van o.a. de buurtsportcoaches en de breedtesportcoördinator proberen we weer meer Leidenaren (meer) aan het bewegen te krijgen. Uit de KISS-rapportage van NOCNSF over peiljaar 2021 blijkt dat het aantal lidmaatschappen van de Leidse vereniging gelijk is gebleven (sterker: heel licht is gestegen) ten opzicht van voorgaande jaren. Dit ondanks de coronamaatregelen. We zijn trots op deze ontwikkeling. Deze leden konden vanwege de coronamaatregelen niet of beperkt sporten, maar doen dat (naar verwachting) inmiddels wel weer. Dit, samen met de onvermoeibare inzet van de buurtsportcoaches en breedtesportcoördinator om meer Leidenaren aan het bewegen te krijgen, maakt dat we zo veel als mogelijk Leidenaren in beweging (proberen te) krijgen.

We ronden het Sportaccommodatieplan (SAP) af. Hierin inventariseren we wat nodig is om de sportinfrastructuur op peil te houden en mee te laten groeien met de ontwikkeling van de stad, waarmee we tevens uitvoering geven aan de motie Geef perspectief aan sportend Leiden ([M.23.0049.87](#)). We verkennen de mogelijkheid om het gebied rondom sportpark Cronesteinkade en stadstuinderij Het Zoete Land anders in te richten, zodat er meer ruimte voor hockey ontstaat. We leggen in 2023 een kaderbesluit voor wijkspark de Mors aan de raad voor, waarbij een voorstel wordt gedaan om meer rugbycapaciteit te creëren en een urban skatepark. Naast de behoefte aan uitbreiding van hockey- en rugbycapaciteit op korte termijn blijkt ook (op langere termijn) behoefte aan meer binnensportcapaciteit. Deze ruimtebehoefte inclusief investeringsopgave is onderdeel van het SAP.

Beleidsterrein 8A Cultuur

Herstel van de culturele sector

Het herstel van de culturele sector in Leiden komt verder op gang. Er zijn ook nieuwe (en ook jongere) bezoekers in onze podia te vinden. Mogelijk gaan we in 2024 ook vruchten plukken van een doelgroepenonderzoek (uit 2023) bij de podia.

Ook de culturele instellingen hebben de afgelopen twee jaar te maken gehad met forse prijsstijgingen als gevolg van inflatie en gestegen kosten voor energie. We bieden hiervoor compensatie met de middelen die in de Kaderbrief 2023-2027 zijn vastgesteld. Over de jaarsubsidies wordt een compensatie voor de hogere inflatie toegepast. Ook voor de gestegen (energie)prijzen is er een tijdelijke subsidieregeling in 2023 – 2024 voor de culturele instellingen. Zo blijven we werken aan een gezonde en toekomstbestendige culturele sector, zoals ook opgenomen in het beleidsakkoord 2022-2026.

Huisvesting culturele instellingen

In 2024 ronden we naar verwachting de te maken afspraken over het op orde brengen van de basis bij de huisvesting van de culturele instellingen af en komen dan in een uitvoerende fase.

De structurele extra middelen die vrij gemaakt zijn in het beleidsakkoord 2022-2026, zijn verdeeld over de instellingen voor het onderhoud van de gebouwen en het gericht verhelpen van historische knelpunten. Er zijn afspraken gemaakt met de instellingen over hoe zij (het onderhoud van) de huisvesting op peil houden voor de toekomst. We blijven kijken naar effectief en goed gebruik van de beschikbare gebouwen en ruimtes.

De maatwerkoplossingen huisvesting worden geborgd in de huurovereenkomsten en subsidiebeschikkingen. Het vastleggen en nakomen van alle afspraken zal in 2024 nog wel de nodige capaciteit vragen. Wanneer blijkt dat er extra investeringen in de huisvesting nodig zijn, dan worden deze in de integrale afweging bij de Kaderbrief 2024-2028 meegenomen.

Uitvoeringsagenda Cultuur

De Uitvoeringsagenda Cultuur 2023-2024 is van kracht, waarin wij verder gaan met het realiseren van de ambities uit de Cultuurvisie (beleidsakkoord 2022-2026). In de gesprekken met de cultuurpartners is een aantal aandachtspunten naar voren gekomen, waar wij gezamenlijk prioriteit aan geven. We werken toe naar een inclusief en divers aanbod, een laagdrempelige cultuureducatie en duurzame en betaalbare accommodaties. Ook verkennen we de mogelijkheden van de Fair Practice Code.

Fair pay

In 2023 is onderzocht hoe invulling is gegeven aan Fair Pay voor de grote zes culturele instellingen (C6) (fase 1). Bij de kaderbrief zijn vervolgens middelen beschikbaar gesteld voor twee instellingen (Gebr. De Nobel en Ins Blau), voor wie Fair Pay nog moest worden doorgevoerd. Deze middelen worden vanaf 2024 structureel beschikbaar gesteld.

In 2024 brengen we in kaart wat invoering van Fair pay zou betekenen voor het brede culturele veld (fase 2). De uitkomsten van de gesprekken met de culturele instellingen bespreken wij o.a. via de VNG met het ministerie, omdat de opgave voor de gemeente te groot is. We verkennen in gezamenlijkheid mogelijkheden en scenario's.

BplusC

BplusC werkt verder aan vernieuwing van activiteiten, diensten en vestigingslocaties. In 2023 stelt BplusC daartoe een meerjarenbeleidsplan vast, waarin een helder toekomstbeeld wordt uitgezet en waarbinnen keuzes worden gemaakt en prioriteiten worden gesteld. We zetten de subsidie voor cultuurparticipatie gericht in: stimuleren van de uitvoerende kunsten voor kinderen en jongeren t/m 21 jaar, focus op samenspel en focus op aanbod waar geen (commerciële) markt voor is. Met ook meer aanbod in de wijken, meer divers en inclusiever. Ten aanzien van de herhuisvesting van de muziekschool en -programming aan de Hazewindsteeg wordt in 2024, na besluitvorming over het kaderbesluit, de ontwerpfase vormgegeven.

We streven ernaar met ingang van 2024 opnieuw een meerjarige uitvoeringsovereenkomst met BplusC af te sluiten. De noodzakelijke verdere organisatorische ontwikkeling van BplusC is hiervoor van belang. In 2023 is een wensen en bedenkingen procedure doorlopen met de raad over de huisvesting van de moderne 'third place' bibliotheek. Daarna heeft het college besloten een project te starten tot de ontwikkeling van een moderne, multifunctionele en duurzame bibliotheek op de huidige locatie Nieuwstraat 4.

In 2024 werken we een drietal scenario's verder uit: vernieuwing binnen het huidige financieel kader, een 'third place bibliotheek basis' en een 'third place bibliotheek plus'. De uiteindelijke keuze welk scenario verder wordt uitgewerkt, wordt aan de gemeenteraad voorgelegd. Daarna zal in de definitiefase één scenario worden uitgewerkt tot een kaderbesluit.

Ontwikkelingen n.a.v. ombuiging middelen Cultuurfonds

Bij de vaststelling van de Kaderbrief 2023-2027 zijn extra middelen toegekend aan de cultuursector ter compensatie van kostenstijgingen. Daarnaast is besloten om het Cultuurfonds na 2024 niet verder voort te zetten. Het jaar 2024 zal gebruikt worden als afrondend jaar voor de activiteiten van het Cultuurfonds. Het bedrag dat na deze ombuiging nog resteert wordt op verzoek van de raad vanaf 2025 aanvullend ingezet op projecten van Leidse makers (A.23.0049.03).

Daarnaast zal er, in overleg met het Centrummanagement Leiden en Leiden&Partners, gekeken worden hoe de promotie van cultuur op een andere manier vorm kan krijgen in het Handelshuis. De raad wordt hierover eind 2024 geïnformeerd (motie M.23.0049.67).

Het College heeft van de raad ook het verzoek gekregen om te werken aan een mogelijk betere en transparantere subsidiesystematiek. Dit wordt in 2024 samen met de cultuursector verder uitgewerkt tot een plan. Eind 2024 wordt de raad hierover geïnformeerd (M.23.0049.68).

Doelen en prestaties bij 8A Cultuur

Doel	Prestaties
8A1. 1. Sterke culturele basisinfrastructuur, voor alle hierbij behorende prestaties kwalitatief hoogstaand, divers en inclusief	8A1.1. Ondersteunen en mogelijk maken voorstellingen en optredens podiumaanbod
	8A1.2 Ondersteunen en mogelijk maken museaal aanbod
	8A1.3 Ondersteunen en mogelijk maken educatief aanbod
	8A1.4 Ondersteunen en mogelijk maken beeldende kunst (in de openbare ruimte)
	8A1.5 Ondersteunen amateurkunstverenigingen
	8A1.6 Ondersteunen lokale media
	8A1.7 Ondersteunen projecten voor diversiteit, toegankelijkheid, ander publieksbereik, spreiding in de stad
	8A1.8 Exploitatie Stedelijk museum De Lakenhal
8A2. Cultuur draagt bij aan maatschappelijke doelen door culturele activiteiten	8A2.1 Stimuleren en ondersteunen netwerkvorming en kennisontwikkeling cultuur- en zorgsector
	8A2.2 Stimuleren en ondersteunen dat cultuur bij draagt bij aan integratie nieuwkomers
	8A2.3 Onderzoek en stimuleren grotere toegankelijkheid cultuur voor smalle beurs en jongeren
8A3. Leiden onderscheidt zich (inter)nationaal met kennis en cultuur	8A3.1 Versterken unieke weefsel kennis en cultuur
	8A3.2 Cultuureducatie icm natuur- en milieueducatie om de hoek

8A1.1. Ondersteunen en mogelijk maken voorstellingen en optredens podiumaanbod

De gemeente stimuleert de instellingen om ook (indien mogelijk) gezamenlijk een effectieve publiekswerving te realiseren. In 2023 is daartoe door de instellingen in samenwerking met Rotterdam Festivals een doelgroepenanalyse uitgevoerd. De gemeente wil een cultureel divers publiek bereiken. De grote meerjarig ondersteunde Leidse culturele instellingen hebben de opgave om meer samen te werken o.a. op het gebied van programmering en publiekswerving. Met de grote(re) instellingen worden de subsidieafspraken (ook voor 2024) vastgelegd in bij de subsidiebeschikkingen behorende uitvoeringsovereenkomsten (Uvok's). Met de kleinere instellingen worden de afspraken vastgelegd in subsidiebeschikkingen. Een aantal grotere subsidierelaties is hieronder vermeld. Een volledig overzicht van subsidierelaties is opgenomen in de begroting.

- De **Leidse Schouwburg** biedt in samenwerking met andere Leidse culturele instellingen (C6, PS Theater, Kassett, Veenfabriek e.a.) een breed en gevarieerd aanbod van professioneel en amateurtheater. Ook specifiek op Leiden gerichte culturele activiteiten en programma's komen aan bod, mede om mensen te interesseren die de schouwburg zelden bezoeken. Het onderzoek om met BplusC op het gebied van muzikeducatie en programmering samen te gaan wonen in een 'C-hub' (om beter met de vierkante meters om te gaan én om op de inhoud samenwerkingen te optimaliseren) is in een uitvoeringsstadium gekomen.

- In de **Stadsgehoorzaal** wordt muziek en theater in een zo breed mogelijk programma aangeboden. Er wordt aandacht besteed aan diversiteit en inclusie. BplusC en LSSGZ onderzoeken de mogelijkheden om aan te sluiten op elkaars programmering en gezamenlijk specifieke doelgroepen te benaderen en te binden.

- **Theater Ins Blau** is een compact vlakke vloertheater en een creatieve broedplaats (werkplaats/productiehuis). Het theater biedt een afwisselend aanbod theatervoorstellingen van zowel professionele als amateurgezelschappen. Theater Ins Blau wil het actief én passief beoefenen van theater stimuleren en brengt makers, amateurs en het publiek samen. In 2024 geeft Ins Blau makers opnieuw de ruimte om hun productie in Theater Ins Blau – of op andere locaties zoals bv. de Brandweerkazerne Gooimeerlaan - te maken. Door de pop-ups wordt (theater)kunst toegankelijker.

- Het **Muziekcentrum/ poppodium Gebr. de Nobel** zorgt voor een breed en divers aanbod van popmuziek met kwaliteit en vernieuwing. In 2024 is er veel levendigheid in de Nobel, de Marktsteeg en in het Cultuurkwartier. Er wordt een link gelegd met de (mogelijke) realisatie van een Verbindend Cultuurhuis (muziekschool en – programmering) in de Hazewindsteeg. Gebr. De Nobel zal in 2024 nog meer focussen op de live-muziekbehoefte van de bewoners van Leiden en regio. Er wordt samengewerkt met diverse (gast)programmeurs. In de programmering van Gebr. De Nobel wordt diversiteit en inclusie, talent en maatschappelijke programmering een speerpunt. Er is meer focus op muziekgenres die publieksgroepen aanspreken die nog minder vaak in aanraking komen met live muziek zoals Hiphop, Spoken Word, Urban, Indie, Alternative en elektronische muziek.

- **Hothouse Jazz Leiden en de X** programmeren concerten in de Q-bus (straks de Kapelzaal op de Hazewindsteeg). **Open Lucht Theater Leidse Hout** en de **Pieterskerk Leiden** verzorgen een muziekprogrammering in diverse genres (popmuziek, klassieke muziek, jazz en wereldmuziek, koormuziek, orgel- en oude muziek).

- Het muziektheatergezelschap de **Veenfabriek** heeft Leiden als vestigingsplaats en speelt regelmatig producties in onze stad. Het theatergezelschap heeft als stadspartner/maker een rol bij cultuurprojecten in Leiden. Ook is er een samenwerking in Scheltema met theatergroep Domino.

- **PS|theater** speelt een belangrijke rol in het bieden van theatervoorstellingen in de diverse wijken van de stad. PS|theater voert het meerjarenproject **WIJ, DE STAD** uit, waarin het thema kansenongelijkheid in het onderwijs (2023 en 2024) en op de arbeidsmarkt (2024) onderzocht, verdiept en besproken wordt. Op verzoek van de raad wordt onderzocht of het mogelijk is om PS|theater structureel meer subsidie toe te kennen. De raad wordt hierover geïnformeerd bij de begroting (M.23.0049.30).

- Op basis van het **Makersstipendium** worden enkele dans-, beeldende kunst- of theatergroepen ondersteund. Ook buiten de podia zijn de makers actief en kunnen op locatie culturele activiteiten worden beleefd.

- Het **Leiden International Film Festival** is een steeds bekender wordend film event, dat ook bezoekers van buiten Leiden trekt. Het "kleine zusje" Leiden International Short Film Experience begint steeds meer aan bekendheid te winnen.

- In samenwerking met een groot aantal festivals, musea, organisatoren en theatermakers is er gedurende het jaar een rijk aanbod van culturele projecten.

8A1.2 Ondersteunen en mogelijk maken museaal aanbod

De 14 Leidse musea zorgen voor een divers museaal aanbod rondom uiteenlopende thema's. Museum De Lakenhal en Molenmuseum De Valk vallen hierbij onder de gemeentelijke organisatie. Daarnaast ondersteunen wij structureel het Japanmuseum SieboldHuis en Het Wevershuisje.

Met de musea vindt regelmatig overleg plaats, zo ook rondom de mogelijke samenwerking met de universiteit. Zie Leiden Kennisstad (programma 3).

8A1.3 Ondersteunen en mogelijk maken educatief aanbod

Een aantal culturele instellingen in Leiden verzorgt het gesubsidieerde cultuur-educatief aanbod (zoals BplusC, Ars Aemula Naturae en de jeugdtheaterscholen). Dit gebeurt onder schooltijd voor leerlingen van de Leidse scholen, maar ook na schooltijd. De Cultuureducatiegroep, BplusC en Naturalis werken in de Leidse Regio samen aan Cultuureducatie met Kwaliteit (CMK) 3. Het hoofddoel is de kwaliteit van het cultuuronderwijs op scholen te versterken door het stimuleren van duurzame samenwerking tussen onderwijs en de culturele sector. Het aanbod cultuureducatie voor de scholen wordt ontsloten via het platform 'Verwonder om de hoek'. 2024 zal laatste jaar zijn van de rijksregeling CMK 3 en zal daarom in het teken staan van de volgende rijksregeling. De voorwaarden zullen in 2024 bekend worden gemaakt.

In 2024 werkt BplusC aan de doorontwikkeling van de nieuwe muziekschool. Zowel qua huisvesting als qua inhoud ontwikkelt deze zich tot een organisatie die nog meer actief inzet op samenwerkingen met andere (muziek-, welzijn-) organisaties en die een initiërende, stimulerende rol speelt als netwerkorganisatie. Er komt daarnaast meer focus op groeps- en ensemblelessen voor kinderen en jongeren tot 21 jaar.

8A1.4 Ondersteunen en mogelijk maken beeldende kunst (in de openbare ruimte)

Voor de komende jaren onderzoeken we de mogelijkheid om voor beeldende kunst in de openbare ruimte bindende afspraken te maken bij gebiedsontwikkelingen (beleidsakkoord).

8A1.5 Ondersteunen amateurkunstverenigingen

Gemiddeld maken zo'n 65 amateurkunstgezelschappen gebruik van subsidie via de 'Deelverordening Amateurkunst Leiden'. Er vinden sinds de coronaperiode weer diverse concerten en uitvoeringen plaats. Wel ervaren de gezelschappen ook kostenstijgingen. Hierdoor is het voor een aantal gezelschappen moeilijker om de begroting sluitend te krijgen en concerten betaalbaar te houden voor bezoekers. Door middel van een enquête willen we antwoord krijgen hoe de Werkgroep Amateurkunst de verenigingen kan helpen om gezond te blijven en activiteiten voort te zetten.

8A1.6 Ondersteunen lokale media

Sterke lokale media zijn van groot belang voor de stad en de (lokale) democratie. Het Leids Mediafonds wordt om die reden verlengd t/m 2026 (beleidsakkoord). Het Leids Mediafonds bevordert de kwaliteitsjournalistiek om inwoners, instellingen en bedrijven beter te informeren over wat er speelt in Leiden en de directe omgeving.

Wanneer de Subsidieregeling Kwaliteitsimpuls Zuid-Hollandse Journalistiek van de provincie Zuid-Holland in 2024 wordt verlengd, kan de door de gemeente Leiden verleende subsidie aan het Leids Media Fonds voor 2024 opnieuw worden verhoogd.

In 2023 hebben de bestaande lokale publieke omroepen Sleutelstad en Unity.NU besloten tot de vorming van een gezamenlijke lokale publieke omroep voor de Leidse regio, als voorbode voor de vorming van een streekomroep, onder de naam 'Unity.NU, met het nieuws van Sleutelstad'. Het Commissariaat voor de Media heeft hen in 2023 in de vergunningprocedure de licentie verstrekt voor de publieke omroep Leiden, Zoeterwoude, Voorschoten en Oegstgeest voor de periode 2023-2028. In 2024 wordt het fusieproces verder afgerond.

8A1.7 Ondersteunen projecten voor diversiteit, toegankelijkheid, ander publieksbereik, spreiding in de stad

Ook in 2024 ondersteunen we de ontwikkeling en uitvoering van een divers en inclusief cultuuraanbod. Dat doen we met behulp van de Subsidieregeling Cultuur, onderdeel Leiden Lokaal en Inclusief. Denk hierbij aan projecten die cultuuraanbod laagdrempelig maken voor verschillende doelgroepen, zoals muzikale interventies voor jonge mensen tijdens moeilijke periodes van hun leven van Stichting Culture Shock of Theaterfestival Ongekend Talent, een landelijk festival van theatermakers en -groepen van mensen met een beperking. Ook voor de C6 is dit een belangrijke prioriteit om aan bij te dragen.

8A1.8 Exploitatie Stedelijk museum De Lakenhal

2024 is een feestjaar. Niet alleen is het 450 jaar geleden dat Leiden ontzet werd, ook Museum De Lakenhal is 150 jaar open én de Kunstroute bestaat 30 jaar. Dit viert het museum met een solotentoonstelling van kunstenaar Kimsooja, verschillende bijzondere activiteiten rondom het museum en de collectie en met kunstenaars uit de stad. In het najaar openen we parallel aan de bijzondere 3 October Vieringen een tentoonstelling over Optochten en Maskerades. Daarnaast blijven we met interventies en kleinere wisselentoonstellingen inspelen op actuele thema's.

Het museum blijft doorbouwen aan het goed bezochte onderwijs- en publieksprogramma. Naast de wekelijkse activiteiten voor gezinnen en algemeen publiek, wordt aandacht besteed aan 'special guests', met prikkelvrije openingen, speciale rondleidingen voor slechthorenden en voor mensen met dementie. Ook maken we specifieke programma's die zich richten op jongvolwassenen.

Wij verwachten dat de stijging van het aantal bezoekers door blijft zetten. Na corona was het bezoekersaantal laag, in 2024 hopen we op 75.000 bezoekers, daar waar we op lange termijn gemiddeld 85.000 bezoekers per jaar verwachten. Daarmee bestaat ook in 2024 het risico dat minder dan de geraamde inkomsten wordt gegenereerd.

Met de in 2023 vastgestelde missie, visie en strategische doelen werken we verder aan de versterking van het museum in de stad en de dialoog met anderen. Binnen verschillende netwerken – gemeentelijke instellingen, C6, Universiteit Leiden, scholen & partners kennisstad, Leidse en landelijke musea, cultuurkwartier, kunstenaars - werken we samen in onderzoek, publieksbereik of projecten, vaak in verschillende disciplines. Hiermee versterken we onze organisatie, de kennis over onze collectie en bereiken we een breder publiek.

8A2.1 Stimuleren en ondersteunen netwerkvorming en kennisontwikkeling cultuur- en zorgsector

In 2024 wordt verder gewerkt aan de verbinding tussen de cultuur- en de zorgsector. Een cultuurcoach Cultuur en zorg fungeert hierin als spin in het web. Er wordt een vervolg gegeven aan het succesvolle project Kunst op Recept. Het nieuwe onlineplatform zorgmetkunst.nl biedt een makelaarsfunctie voor vraag en aanbod tussen zorg en cultuur in de stad.

8A2.2 Stimuleren en ondersteunen dat cultuur bij draagt bij aan integratie nieuwkomers

Met de subsidieregeling Cultuur, Leiden lokaal en inclusief, stimuleren we ook in 2024 activiteiten die hieraan bijdragen. Denk hierbij aan projecten als Amalyashi festival, activiteiten rondom het herdenkingsjaar Keti Koti, georganiseerd door Songs of freedom of Theater Festival Ankrá door Theater de Generator. Leiden kent steeds meer internationale bewoners en dat geeft onze stad de kans kennis te maken met nieuwe cultuur (projecten). Vanuit Kennisstad (programma 3E) wordt ook bijgedragen aan het project Sprekend Erfgoed (kennismaking nieuwkomers met cultuur en erfgoed).

8A2.3 Onderzoek en stimuleren grotere toegankelijkheid cultuur voor smalle beurs en jongeren

De gemeente Leiden heeft een bijdrage Impuls jongerencultuur ontvangen van het Rijk voor 2023 en 2024. Met deze tijdelijke regeling krijgt het cultuuraanbod voor jongeren een extra impuls. Om het budget op transparante wijze in Leiden te kunnen inzetten, is gekozen voor een subsidieregeling. De subsidieregeling is in gegaan in per 15 juli 2023 en loopt tot en met 31 december 2024. Cultuurcoaches en welzijnspartners zetten in op extra activiteiten, o.a. via Verwonder om de Hoek en de vakantieprogrammering van Samen Ondernemend Leren (SOL).

Het onderzoek naar de mogelijkheden voor een stadspas op gebied van sport, cultuur en recreatie is in 2023 afgerond. De resultaten worden afhankelijk van de besluitvorming meegenomen in de programmabegroting, zie programma 9.

8A3.1 Versterken unieke weefsel kennis en cultuur

Met de subsidieregeling Cultuur, onderdeel kennis en cultuur is het mogelijk om nieuwe initiatieven en activiteiten op het kruisvlak van kennis en cultuur beter te stimuleren en te ondersteunen (zie ook ambities Kennisstad, programma 3E.). Dit zetten we in 2024 voort, passend bij het stadsprofiel van Leiden, stad van ontdekkingen.

8A3.2 Cultuureducatie icm natuur- en milieueducatie om de hoek

Het leerecosysteem Verwonder om de hoek biedt op één plek het cultuur-educatief aanbod en het aanbod voor natuur, techniek, wetenschap en duurzaamheid (NDE) voor de basisscholen aan. Veel activiteiten uit de regio Holland Rijnland zijn op deze website www.verwonderomdehoek.nl te vinden. Het verbindt leerkrachten, ouders/verzorgers, buitenschoolse organisaties en aanbieders van educatieve activiteiten met elkaar. Denk aan musea, theaters, kunstcentra, schooltuinen, onderzoekslabs en nog veel meer. De rijke leeromgeving biedt gelijke kansen voor kinderen om zich te ontwikkelen in het onderwerp van hun belangstelling, door het verbinden van binnen- en buitenschoolse activiteiten. Dit sluit aan op de ambities Rijke Leeromgeving vanuit de samenwerking Leiden Kennisstad (zie programma 3E). In Leiden wordt hieraan gewerkt in de wijken Stevenshof, Leiden Zuidwest en in de Morswijk. De cultuurcoaches spelen hierin een centrale rol. Speciaal voor Leiden wordt via het platform ook de kennismakingscursussen kunst, cultuur, natuur en techniek buiten schooltijd aangeboden. Dit is een breed palet aan kortlopende cursussen (bijv. instrumenten, theater, beeldhouwen of een museumclub) die voor kinderen en jongeren beschikbaar komen tegen een redelijk tarief, vergelijkbaar met de sportintro-activiteiten.

Effectindicatoren bij 8A Cultuur

Effectindicator	Realisatie	Streefwaarden				Bron
		2024	2025	2026	2027	
Doel 8A1 Cultuur heeft een breed en divers aanbod met meer kwaliteit en vernieuwing; musea en podia zetten Leiden nationaal en regionaal op de kaart						
8A1.a Percentage Leidenaren dat per jaar een culturele voorstelling of voorziening bezoekt	83% (2018) 73% (2019) (1) 37% (2021) (2) 82% (2023)	82 %	82 %	82 %	83%	Stads- en wijkenquête
8A1.b Aantal bezoeken aan gemeentelijke en/of gesubsidieerde kunst- en cultuurinstellingen (3) (x1.000)	314 (2019) 45 (2020) 50 (2021) 194 (2022)	220	240	260	280	Jaaropgave culturele instellingen
Doel 8A3 Cultuur (ver)bindt en ontwikkelt talenten en activiteiten die passen bij Leiden, Stad van ontdekkingen						
8A3.a Percentage Leidenaren dat actief participeert in kunst en cultuur	42% (2019) 47% (2021) 48% (2023)	48%	48%	49%	49%	Stads- en wijkenquête

(1) pre corona sluiting

(2) tijdens coronasluiting

(3) betreft bezoeken aan: Leidse Schouwburg, Stadsgehoorzaal, Qbus (podiumzaal Muziekhuis BplusC), Theater Ins Blau, Gebr. De Nobel.

Een overzicht van realisatie- en streefwaarden van de indicatoren (ook uit vorige begrotingen) staat op [LeideninCijfers](#).

Beleidsterrein 8B Cultureel erfgoed

Inleiding

Het erfgoedbeleid is vastgelegd in de Leidse Erfgoednota (verlengd begin 2021). Het erfgoedbeleid draagt bij aan de toekomstvisie Leiden, Stad van Ontdekkingen (internationale kennis en historische cultuur). Leiden heeft met erfgoed een onderscheidende kracht in huis; zo heeft Leiden én de (internationale) kennis én collecties, én de aantrekkelijke historische stad én de grote mate van betrokkenheid van bewoners. Zowel de gemeente als vele stadspartners dragen bij aan de ambities uit de Erfgoednota. Erfgoed heeft ook een link met programma kennisstad, waarin erfgoed de komende jaren één van de drie thema's is. Met de ambitie om Leiden de plek in Nederland te laten zijn die volop kansen biedt voor verbindingen tussen cultuur, erfgoed, wetenschap en samenleving (zie programma 3E Vitale binnenstad en kennisstad).

Doelen en prestaties bij 8B Cultureel erfgoed

Doel	Prestaties
8B1. Het Leids verleden wordt duurzaam ingezet als onderscheidende kracht: kennis en collecties op het gebied van cultureel erfgoed zijn bruikbaar voor diverse groepen en het cultureel erfgoed wordt behouden voor toekomstige generaties. Erfgoednota: Ambitie 1 Leiden staat met al haar erfgoedkennis en – collecties nationaal en internationaal aan de top; Ambitie 2 Leiden wil haar historische omgevingskwaliteit behouden, benutten en versterken voor een aantrekkelijke, vitale en toekomstbestendige stad; Ambitie 3 Leiden bruist van erfgoedbeleving voor en door bewoners en bezoekers.	8B1.1 Exploitatie en beheer Erfgoed Leiden en Omstreken
	8B1.2 Exploitatie en beheer Molen de Valk
	8B1.3 Toezicht en handhaven monumenten
	8B1.4 Uitvoeren erfgoedbeleid met partners

8B1.1 Exploitatie en beheer Erfgoed Leiden en Omstreken

Als speler in de Stad van Ontdekkingen bouwt Erfgoed Leiden en Omstreken verder aan historische kennis en collecties, samen met en voor Leiden, de regio, internationale partners en het erfgoedveld. In de vernieuwingen en uitvoering van het erfgoedbeleid werken we nauw samen met de onderwijsinstellingen.

Erfgoed Leiden en Omstreken stelt aangesloten overheidsorganisaties in staat hun erfgoedtaken goed uit te voeren vanuit de Archiefwet, de Erfgoedwet en de Omgevingswet. Onder meer wordt een bijdrage geleverd aan omgevingsplannen, de uitvoering van de nota Leids religieus erfgoed en het behoud van de Jonge Bouwkunst. Ook wordt het e-depot verder uitgerold in de regio en wordt een bijdrage geleverd aan het beheer van fysieke en digitale archiefbeheervoorzieningen en het toezicht daarop. Vanuit advisering duurzaam erfgoed levert Erfgoed Leiden een actieve bijdrage aan de verduurzaming van de stad.

De collecties die Erfgoed Leiden beheert voor Leiden en de regio zijn optimaal vindbaar, bruikbaar en doorzoekbaar voor het publiek door middel van verschillende digitale collectiebeheerssystemen die toegankelijk worden gemaakt via een nieuwe website.

Erfgoed Leiden wil het publiek verleiden en betrekken door mensen nieuwsgierig te maken naar de collecties en daar zelf mee aan de slag kunnen gaan. Dat gebeurt door educatie, het organiseren van of deelnemen aan evenementen en tentoonstellingen en exposities (inclusief molenmuseum De Valk).

Locatie Boisotkade

Met de (in 2022) beschikbaar gestelde middelen kan de vervanging van de (klimaat)installaties, de renovatie van de publieksruimten en de verduurzaming van het pand Boisotkade 2a begin 2024 starten. Naar verwachting zal deze in de eerste helft van 2025 volledig klaar zijn. Tijdens de verbouwing zal de studiezaal tijdelijk gehuisvest zijn in de studiezaal van het Hoogheemraadschap Rijnland.

Daar waar mogelijk wordt met gemeenten en andere publieke of private organisaties de samenwerking gezocht om het maatschappelijk rendement van de collectie zo groot mogelijk te maken.

8B1.2 Exploitatie molenmuseum De Valk

Molenmuseum de Valk verwacht ook in 2024 weer een succesvol jaar te draaien met zo'n 25.000 tot 30.000 bezoekers.

8B1.3 Toezicht en handhaven op monumenten

Het toezicht en handhaven op monumenten heeft binnen de VTH-keten (vergunnen, toezicht en handhaving) absolute prioriteit. Deze prioriteitstelling is vastgelegd in het VTH beleidsplan en het jaarlijkse VTH

uitvoeringsplan. Naast het vergunning-gebonden toezicht wordt ook ingezet op het onderzoeken van klachten en meldingen en verzoeken tot handhaving van monumenten. Er wordt zowel een preventieve als proactieve rol vervuld. Hierbij wordt nauw samengewerkt met Erfgoed Leiden en Omstreken.

8B1.4 Uitvoeren erfgoedbeleid met partners

Deze prestatie mede in vervolg op 8B1.1 (betreft ook uitvoering erfgoedbeleid met partners). Voor de prestaties met verbindingen tussen kennis, cultuur en erfgoed verwijzen we ook naar 8A1.2 (Ondersteunen en mogelijk maken museaal aanbod) en 8A3.1 (Versterken unieke weefsel kennis en cultuur) en naar programma Kennisstad met de pijler Erfgoed (zie programma 3E Vitale binnenstad en Kennisstad).

In 2023 – 2024 brengen we in beeld welke actuele maatschappelijke ontwikkelingen van invloed zijn op het erfgoed(beleid). Dit doen we op hoofdlijn, met behulp van de drie thema's / ambities uit de Erfgoednota. Een vervolg is afhankelijk van de uitkomsten hiervan.

In 2024 continueren we het gesprek (en de uitwisseling) met partners aan de Erfgoedtafel en de tafel religieus erfgoed.

Erfgoed en de Omgevingswet

Per 1 januari 2024 wordt de Omgevingswet van kracht. De omgang met (en bescherming van) al het fysieke erfgoed maakt hier integraal deel van uit (wettelijke verplichting). Bij invoering van de Omgevingswet wordt de huidige bescherming van erfgoed (in het bestemmingsplan) onder andere via de zogeheten bruidsschat omgezet naar het tijdelijke Omgevingsplan. In de jaren die volgen werkt Leiden aan het nieuwe integrale (definitieve) Omgevingsplan. We onderzoeken hierbij de (nieuwe) mogelijkheden én verplichtingen die de Omgevingswet voor erfgoed biedt, zoals maatwerk in bescherming en de bescherming van de omgeving van het monument. De planning, werkwijze en ontwikkeling van het nieuwe Omgevingsplan is daarbij leidend.

Naoorlogs erfgoed

Ook de bescherming van de jonge bouwkunst nemen we daarbij mee, zoals opgenomen in het beleidsakkoord 2022-2026. In 2023 is het rapport Jonge Bouwkunst door Erfgoed Leiden gepubliceerd. Het college heeft vervolgens in 2023 aangegeven welke objecten of structuren voor bescherming in aanmerking komen. In vervolg hierop onderzoeken we op welke wijze bescherming kan plaatsvinden. Dat betreft bijvoorbeeld objectbescherming door de aanwijzing van gemeentelijke monumenten, opname van karakteristieke panden in het Omgevingsplan, of gebiedsbescherming voor historische structuren in het Omgevingsplan. Dit wordt meegenomen in proces en besluitvorming ten aanzien van het definitieve Omgevingsplan. We kijken daarbij in de komende jaren ook naar de periode van de wederopbouw (bescherming van het naoorlogs erfgoed is opgenomen in het beleidsakkoord).

Subsidie

We continueren de Subsidieregeling Historisch Stadsbeeld voor het herstellen van onder andere historische winkelpuien en kleuren. Vanaf 2024 werkt de regeling met een kleiner budget dan voorgaande jaren, op grond van eerdere besluitvorming (bij begroting 2021-2024 en bij kaderbrief 2023–2027). Daarmee kunnen naar verwachting voldoende aanvragen worden gehonoreerd.

We ondersteunen de stichting Open Monumentendagen jaarlijks met subsidie en een medewerker (van Erfgoed Leiden) voor de uitvoering. Tijdens de Open monumentendagen in september worden jaarlijks vele monumenten opengesteld voor een groot publiek.

Leiden heeft geen subsidieregeling voor de restauratie van gemeentelijke monumenten. Wel worden de lopende subsidies van de oude regeling (hoofdstuk 3 monumenten van de subsidieverordening stadsvernieuwing) nog tot 2030 afgerond.

Effectindicatoren bij 8B Cultureel erfgoed

Effectindicator	Realisatie	Streefwaarden				Bron
		2024	2025	2026	2027	
Doel 8B1 Het Leids verleden is duurzaam ingezet als onderscheidende kracht; kennis en collecties op het gebied van cultureel erfgoed zijn bruikbaar; cultureel erfgoed is behouden voor toekomstige generaties						
8B1.a Percentage Leidenaars met belangstelling voor cultureel erfgoed	78% (2019) 90% (2021) 89% (2023)		80%		80%	Stads- en wijkenquête
8B1.b Aantal bezoeken eigen Websites (x1.000)	1.200 (2019) 1.276 (2020) 1.069 (2021) 1.048 (2022)	1.200	1.200	1.200	1.200	Erfgoed Leiden
8B1.c Aantalbezoeken collecties via andere websites (gebruik digitale bronnen via Open Data) (x1.000)	5.107 (2019) 5.186 (2020) 4.612 (2021) 5.548 (2022)	5.500	6.000	6.500	6.500	Erfgoed Leiden

Effectindicator	Realisatie	Streefwaarden				Bron
		2024	2025	2026	2027	
8B1.d Aantal bezoekers Boisotkade	7.043 (2019) 2.991 (2020) 7.147 (2021) 7.408 (2022)	1.000*	7.500*	8.000	9.000	Erfgoed Leiden
8B1.e Aantal bezoekers Molen de Valk	31.473 (2019) 9.731 (2020) 8.423 (2021) 31.000 (2022)	30.000	35.000	35.000	35.000	Erfgoed Leiden

* in 2024 zal het gebouw aan de Boisotkade gesloten zijn ivm de verbouwing. Studiezaal verhuist naar tijdelijke locatie bij het Hoogheemraadschap Rijnland. Heropening nog onbekend.

Een overzicht van realisatie- en streefwaarden van de indicatoren (ook uit vorige begrotingen) staat op [Leiden in Cijfers](#).

Beleidsterrein 8C Sport

Doelen en prestaties bij 8C Sport

Doel	Prestaties
8C1 Leiden heeft aantrekkelijke, duurzame en multifunctionele sportvoorzieningen	8C1.1 Exploiteren, beheren en onderhouden van de gemeentelijke sportaccommodaties
	8C1.2 Uitvoering geven aan het sportaccommodatieplan v.w.b. de jaarschijf 2024
8C2 Iedere Leidenaar heeft een gezonde en actieve leefstijl	8C2.1 Leidenaars bewegen voldoende
	8C2.2 Leiden heeft sterke toekomstbestendige sportverenigingen
8C3. De fysieke leefomgeving bevordert sporten, spelen en bewegen	8C3.1 De openbare ruimte is beweegvriendelijk

8C1 Leiden heeft aantrekkelijke, duurzame en multifunctionele sportvoorzieningen

Sportaccommodaties

Er zijn een aantal ontwikkelingen die we binnen de sportbranche zien, die belangrijk zijn voor beheer en exploitatie. Ten eerste moet er creatiever gebruik gemaakt worden van de (sport)ruimte in Leiden. Hiervoor wordt steeds vaker gekeken naar multifunctioneel gebruik, met koppelingen aan bijvoorbeeld onderwijs, gezondheid en naschoolse kinderopvang. Daarnaast wordt de maatschappelijke waarde van (sport)accommodaties steeds belangrijker. Nieuwbouw wordt meer en meer verbonden aan condities, ook op het gebied van kosten en opbrengsten. Dit houdt in dat we een efficiënte en effectieve bedrijfsvoering nastreven, marktconform presteren en investeren in duurzaamheidsmaatregelen. In Leiden willen we aansluiten bij deze ontwikkelingen, met als doel om de huidige en nieuwe sportaccommodaties langdurig en rendabel bij beheer in gebruik te hebben. Het aanbod dat we realiseren moet multifunctioneel, duurzaam, inpasbaar, veilig en betaalbaar zijn. Voor onderhoud en beheer maken we al steeds meer gebruik van elektrisch werkmaterieel en hergebruiken we materiaal waar dat mogelijk is. Om onze sportaccommodaties maximaal te gebruiken, beheren en betaalbaar te houden wordt intensief samengewerkt met onze stadpartners.

Uitvoeringsprogramma Beheer Sport

Aan de basis van het duurzaam in stand houden van de sportaccommodaties staat het Uitvoeringsprogramma Beheer Sport 2022-2026. In dit programma worden de kaders geboden voor het kwaliteitsniveau waarop de accommodaties worden beheerd en onderhoudswerkzaamheden worden uitgevoerd (bijvoorbeeld verlichting, ICT, velden en kleedkamers). Veiligheid en kwaliteit van de sportaccommodaties speelt hierin een centrale rol. Daarnaast zijn er grote onderhoudswerkzaamheden gepland, zoals realisatie van gravel-plus tennisbanen bij TC Merenwijk, vervanging van de kunstgras toplagen op een aantal buitensportlocaties en renovatie van de kleedkamervoorziening Kikkerpolder I en nieuwbouw kleedkamervoorzieningen op Kikkerpolder II en Noord Roodenburg. In de tweede helft van 2023 zijn het binnenbad van Zwembad de Vliet, IJshal de Vliet en Sportcomplex 1574 opgeleverd. De oplevering van de buitenruimte van Combibad-IJshal is gepland voor begin 2024.

8C2 Iedere Leidenaar heeft een gezonde en actieve leefstijl

Voldoende beweging

We investeren flink in een duurzame sportdeelname en daarmee een gezonde en actieve leefstijl van onze inwoners. In dit kader organiseert de schoolsportcommissie samen met sportaanbieders laagdrempelige sportkennismakingscursussen. We hebben in 2023 een sportkaart opgesteld waarop Leidenaren ook de komende jaren kunnen zien op welke plekken in Leiden er gesport kan worden. Daarnaast werken de buurtsportcoaches wijkgericht en zorgen ze voor een toegankelijk beweegaanbod in de wijk. Hierbij begeleiden ze mensen met een beperking bij hun beweegvraag en ondersteunen ze verenigingen bij het opzetten en verbeteren van hun aanbod voor mensen met een beperking. De breedtesportcoördinator verbindt hierin verschillende organisaties en biedt daarnaast verenigingsondersteuning. We stimuleren innovatieve initiatieven die het bestaande sport -en beweegaanbod verrijken, waaronder de organisatie van een urban sports event. Ook ondersteunen we lokale sportevenementen, zoals de Singelloop en de Leiden Marathon, en stimuleren en ondersteunen we talenten in hun weg naar de topsport. Met deze inzet proberen we meer Leidenaars (meer) te laten bewegen. Daarnaast willen we de aanwezige kennis op het gebied van sport en bewegen in onze stad ten goede laten komen van onze inwoners. Dat gebeurt al door bijvoorbeeld de Leyden Academy on Vitality and Ageing (LAVA). Het Healthy Society Center (HSC) brengt initiatieven en kennis op het gebied van gezondheid bij elkaar, ook rondom het thema bewegen. Door middel van deze initiatieven hebben Leidenaars profijt van de aanwezige kennis in onze stad.

Toekomstbestendige sportverenigingen

Samen met de Leidse Sportfederatie en Stichting Topsport Leiden werken we aan sterke en toekomstbestendige sportverenigingen. Voor de zomer van 2023 hebben we het Sportakkoord herijkt. Na de zomer geven we in

de werkgroepen invulling en uitvoering aan de thema's van Sportakkoord II. Deze thema's zijn 'sociaal veilige sport', 'inclusie & diversiteit', 'vitale sportaanbieders' en 'de maatschappelijke waarde van topsport'.

8C3 De fysieke leefomgeving bevordert sporten, spelen en bewegen

Leidenaars sporten steeds meer en vaker in de openbare ruimte. De Leidse Beweegseleutels, om de openbare ruimte beweegvriendelijker in te richten, zetten we ook in 2024 in bij o.a. gebiedsontwikkelingen in de stad. We houden hierbij ook rekening met de ongebonden sporter. We investeren in kleinschalige sportvoorzieningen in wijken en urban sports. We leggen aan de raad voor om een urban skatepark te realiseren als onderdeel van de herinrichting van wijk sportpark de Mors. Daarnaast geven we verder uitwerking aan het kaderbesluit Openbare Ruimte Sportpark De Vliet (RV 23.0040) sportpark de Mors waarbij meer capaciteit voor rugby en voetbal wordt gecreëerd.

In onder andere de omgevingsvisie, het Handboek kwaliteit openbare ruimte en de Beweegseleutels is al aandacht voor natuurinclusiviteit. Komend jaar wordt er duidelijk omschreven beleid met regels en richtlijnen op het gebied van natuurinclusiviteit ontwikkeld. In samenhang hiermee zal in 2024 specifiek op sportvoorzieningen gericht beleid voor natuurinclusiviteit worden ontwikkeld. Op dit moment wordt natuurinclusiviteit door de gemeente op projectniveau toegepast.

In de afronding van het SAP inventariseren we de benodigdheden voor het op peil houden van de sportinfrastructuur en hoe we deze mee kunnen laten groeien met de ontwikkeling van de stad. We onderzoeken hiervoor ook een potentiële locatie voor een nieuwe sporthal. We verkennen de mogelijkheid om het gebied rondom sportpark Cronesteinkade en stadstuinderij Het Zoete Land anders in te richten, zodat er meer ruimte voor hockey ontstaat. Tot slot zijn we in gesprek met LHC Roomburg over het realiseren van een blaashal om de groeiende behoefte aan zaalhockey te faciliteren.

Effectindicatoren bij 8C Sport

Effectindicator	Realisatie	Streefwaarden				Bron
		2024	2025	2026	2027	
Doel 8C1 Leiden zorgt voor voldoende en kwalitatief goede sportvoorzieningen						
8C1.a Rapportcijfer van Leidenaars voor de hoeveelheid sportvoorzieningen	7,3 (2019) 7,3 (2021) 7,2 (2023)	7,4	7,4	7,4	7,4	Stads- en wijkenquête
8C1.b Rapportcijfer van Leidenaars voor de kwaliteit van sportvoorzieningen	7,0 (2019) 7,2 (2021) 7,0 (2023)	7,4	7,4	7,4	7,4	Stads- en wijkenquête
8C1.c Aantal bezoekers zwembaden	193.000 (2020) 183.000 (2021) 370.000 (2023)	430.000	430.000	430.000	430.000	Gemeente Leiden
Doel 8C3 Leiden stimuleert dat alle inwoners meer sporten en bewegen*						
8C3.a Percentage Leidenaars dat niet wekelijks sport	41% (2016) 42% (2020)	-	-	40%	-	RIVM (wsjg - BBV)**
8C3.b Percentage kinderen en volwassen Leidenaars dat voldoet aan de beweegrichtlijn	63% (2017) 65% (2019) 58% (2021)	80%	80%	80%	80%	Stads- en wijkenquête

* De realisatiewaarden bij de effectindicatoren van doel 8C3 komen uit 2020 en 2021 en zijn vermoedelijk lager door de invloed van de coronamaatregelen.

** Deze BBV-indicator is landelijk verplicht. De realisatiewaarden staan op waarstaatjegemeente.nl. De gezondheidsmonitor wordt eens per vier jaar gehouden (2020, 2024, etc.). Daarom zijn er voor 2021 t/m 2023 geen streefwaarden opgenomen.

Een overzicht van realisatie- en streefwaarden van de indicatoren (ook uit vorige begrotingen) staat op [LeideninCijfers](#).

Beleidsterrein 8D Recreatie

Doelen en prestaties bij 8D Recreatie

Doel	Prestaties
8D1 Voldoende recreatieve mogelijkheden voor Leidenaren	8D1.1 Beheer en exploitatie van Jeugddorp Zuid-west
	8D1.2 Beheer en exploitatie van volkstuinen
	8D1.3 Verstrekken van subsidie aan amateurtuinders
8D2 Voldoende onderscheidende evenementen ter versterking van de levendigheid in de stad, het aantrekken van extra bezoekers en versterking van de lokale economie	8D2.1 Evenementencoördinatie
	8D2.2 Be/afhandelen van aanvragen evenementenvergunning
	8D2.3 Ondersteunen van de drie grootschalige en overige evenementen
	8D2.4 Verstrekken van evenementensubsidie
	8D2.5 Meerjarige resultaatafspraken met organisatoren van identiteitsversterkende evenementen

8D1 Voldoende recreatieve mogelijkheden voor Leidenaren

8D1.1. Beheer en exploitatie van Jeugddorp Zuid-west

In 2021 heeft de Raad besloten tot de start van het project Vlietzone-Midden, met de intentie dat dit een bedrijfsterrein wordt met als gevolg dat de verenigingen in het gebied zeer waarschijnlijk daar niet kunnen blijven. In 2024 wordt de planvorming voortgezet richting het Uitvoeringsbesluit. In "Motie: 21.0061/ Onderwerp: LCKV jeugdvakanties, Stichting Jeugddorp en Hardloopervereniging Roadrunners blijven in Leiden" heeft de Raad het college opgeroepen om zich in te spannen om drie van de verenigingen huisvesting te blijven bieden in Leiden. Voor Stichting Jeugddorp is een locatie op het oog (bij de atletiekvereniging in Leidse Hout) die verder uitgewerkt wordt. Indien in 2023 nog geen locatie gevonden is voor LCKV en RoadRunners, zal in 2024 verder gezocht worden.

8D1.2 Beheer en exploitatie van volkstuinen

Gemeente Leiden heeft onder andere 6 volkstuincomplexen. Deze vallen onder de Leidse bond van amateurtuinders. Het huidige huurcontract loopt door. Tussen partijen zijn er aanvullende afspraken overeengekomen.

8D1.3 Verstrekken van subsidie aan amateurtuinders

Het college versterkt sinds 2011 een jaarlijks terugkerende onderhoudssubsidie aan de Leidse Bond van Amateurtuinders voor huurders-onderhoudsverplichtingen.

8D2 Voldoende onderscheidende evenementen ter versterking van de levendigheid in de stad, het aantrekken van extra bezoekers en versterking van de lokale economie

Nota Evenementenbeleid Leiden 2020

De tussentijdse evaluatie van het evenementenbeleid wordt in 2024 afgerond, waarbij de resultaten en bevindingen via een Raadsinformatiebrief aan uw raad worden voorgelegd.

Revolverend evenementenfonds

De evenementensector verkeert in zwaar weer door onder meer kostenstijgingen voor diverse diensten en beschikbaarheid van personeel en vrijwilligers. In de tweede helft van 2023 is op initiatief van de Handelshuis driehoek een onderzoek verricht onder de ondernemers in de evenementensector, voor inventarisatie van deze problemen. Maar ook voor het peilen van draagvlak onder de ondernemers voor samenwerking bij de oplossing hiervan. Naar aanleiding van de uitkomsten hiervan wordt een werkwijze gekozen. Wij verwachten u hierover nader te kunnen informeren in het eerste kwartaal van 2024.

Stadsfeest Leidens Ontzet

Naar aanleiding van de evaluaties van de viering van 2022 is geconcludeerd dat de opzet voor het stadsfeest Leidens Ontzet verder bijgeschaafd moet worden. Om de 3 Oktoberviering in de toekomst open, beheersbaar en veilig te kunnen blijven vieren, is het noodzakelijk de organisatie te veranderen.

Conform de visie en ambities in de nota Evenementenbeleid, is het streven om de komende jaren verder te bouwen aan de organisatiestructuur, waarin de programmering voor Leidens Ontzet, het veiligheidsplan, een overkoepelend crowd-managementplan en het mobiliteitsplan in samenhang tot stand te laten komen en uitgevoerd.

In 2024 wordt het vorig jaar opgestarte proces met overleg met vertegenwoordigers van de horeca, Centrummanagement Leiden, 3 October Vereniging, winkeliers en bewoners voortgezet. Met als doel: nieuwe kaders waarbinnen de viering van Leidens Ontzet vanaf de jubileumviering van 2024 (450 jaar Leidens Ontzet) verantwoord plaats kan vinden. De ervaring vanuit andere steden leert dat dit een groeiproces is.

Kaderstellende beleidsstukken

Inleiding

- Visie Sociaal Domein ([RV 19.0029](#))

8A, 8B en 8D

- B&W 23.0302 Collegevoorstel Huisvesting moderne bibliotheek
- B&W 22.0071 Collegevoorstel Ontwikkeling muziekeducatie en -programming
- B&W 23.0291 Subsidieregeling Impuls Jongerencultuur
- B&W 22.0524 Subsidieregeling cultuur 2023
- B&W 22.0481 Managementplan park Matilo i.h.k.v. Unesco status
- RV 21.0143 Nota religieus erfgoed Leiden, kaders voor de toekomst
- RV 21.0078 Omgevingsvisie Leiden 2040 (incl. erfgoed)
- B&W 20.0648 Startnotitie Bibliotheek, cultuureducatie en cultuurparticipatie
- RV 20.0147 Leidse Erfgoednota (2014, in 2020 gecontinueerd)
- RV 20.0079 Verordening voor de fysieke leefomgeving Leiden 2020 (incl. erfgoed)
- B&W 20.0631 Subsidieregeling Historisch Stadsbeeld 2021
- RV 20.0008 Evenementenbeleid Leiden 2020
- RV 19.0140 Cultuurvisie 2020, De kracht van cultuur
- RV 18.0011 / RV 17.0073 en B&W 18.0116 Leids Media Fonds
- RV 17.0090 Visie op beeldende kunst in de openbare ruimte
- RV 12.0042 Kaderbesluit Restauratie en Uitbreiding Museum De Lakenhal

8C

- Beleidskader *Samen maken we de stad gezond en actief* 2019-2023 ([BW 19.0380](#) / [RV 19.0093](#))
- Sportaccommodatieplan 2012-2025 ([RV 12.0118](#))
- Contourenplan buitensportaccommodaties ([RV 17.0062](#))
- Deelverordening sportstimulering ([RV 16.0122](#))
- De Leidse Beweegslutels ([Z/21/3229757](#))

Programmakosten

Cultuur, sport en recreatie bedragen x € 1.000,-		Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Meerjarenraming		
					2025	2026	2027
Cultuur	Lasten	18.921	20.176	19.664	19.294	19.102	19.033
	Baten	-979	-982	-1.050	-1.050	-1.050	-1.050
Saldo		17.941	19.194	18.613	18.244	18.052	17.983
Cultureel erfgoed	Lasten	5.080	5.840	6.097	6.007	6.181	6.179
	Baten	-915	-754	-785	-785	-785	-785
Saldo		4.165	5.086	5.312	5.222	5.395	5.394
Sport	Lasten	11.843	13.842	15.208	17.103	15.977	15.918
	Baten	-5.158	-6.357	-4.458	-4.480	-4.480	-4.480
Saldo		6.685	7.486	10.750	12.623	11.497	11.438
Recreatie	Lasten	1.686	1.842	1.916	1.320	1.318	1.320
	Baten	-151	-195	-203	-203	-203	-203
Saldo		1.536	1.646	1.712	1.116	1.115	1.117
Programma	Lasten	37.530	41.699	42.885	43.724	42.579	42.450
	Baten	-7.203	-8.287	-6.497	-6.519	-6.519	-6.519
Saldo van baten en lasten		30.327	33.412	36.388	37.205	36.060	35.931
Reserves	Toevoeging	608	253	0	0	0	0
	Onttrekking	-260	-1.445	-82	-82	-56	-56
Mutaties reserves		348	-1.192	-82	-82	-56	-56
Resultaat		30.676	32.220	36.306	37.122	36.003	35.875

Budgettaire ontwikkelingen

De daling van de lasten en/of de stijging van de baten worden onder andere veroorzaakt door de indexering van budgetten, doorrekening van de kostenverdeelstaat en de kapitaallasten die zijn berekend vanuit het meerjareninvesteringsplan 2024-2027. Beleidswijzigingen met financiële consequenties worden hierna per beleidsterrein toegelicht.

Beleidssterrein Cultuur

De lasten liggen circa 500.000 lager dan in 2023, de beleidsrijke verschillen worden toegelicht. In 2023 was er 555.000 beschikbaar voor de energiecompensatie culturele instellingen, in 2024 is dat gehalveerd tot €277.500. Ook was er in 2023 een budget beschikbaar van €800.000 voor huisvesting BplusC (Muziekschool) en €200.000 aanvullend voor de huisvesting van culturele instellingen. Voor de culturele makers is in 2024 het beschikbare budget met €50.000 toegenomen. Daarnaast is er vanaf 2024 voor de Fair Practice Code €75.000 beschikbaar voor de Nobel en €95.000 aanvullend voor Ins Blau.

Beleidssterrein Cultureel erfgoed

De lasten liggen circa €250.000 hoger dan in 2023. De verhoging op dit beleidsterrein is merendeel het gevolg van de indexatie van de lonen (doorrekening van de kostenverdeelstaat). Vanaf 2024 wordt het budget voor de subsidieregeling Historisch Stadsbeeld structureel met €75.000 verlaagd.

Beleidssterrein Sport

De baten liggen circa € 1,9 miljoen lager dan in 2023 als gevolg van meerdere zaken. Een van de elementen is de vrijval van ongeveer € 1,2 miljoen uit de voorziening voor het grootschalige onderhoud van sportaccommodaties in 2023. Dit specifieke bedrag was oorspronkelijk gereserveerd voor het groot onderhoud van de kleedkamers bij Sportpark Noord, Kikkerpolder I en Kikkerpolder II. Er is gekozen om geen groot onderhoud meer uit te voeren, maar om de kleedkamers te renoveren voor dit bedrag. Daarnaast heeft de verlaging ook te maken met de BTW-sportvrijstelling. Dit bedrag van € 1,3 miljoen is in 2024 nog niet opgenomen. 2023 is het voorlopig het laatste jaar dat de SPUK regeling geldt, het is nog onduidelijk welke regeling er volgt vanaf 2024. Het derde verschil met 2023 is dat er in 2024 een aanzienlijke toename in de begroting voor de nieuwe sportaccommodaties is, met een bedrag van € 460.000 dat hoger ligt dan in het

voorgaande jaar. Deze toename is een gevolg van de geplande ingebruikname van de nieuwe IJshal, die gepland staat voor eind 2023.

De lasten liggen circa € 1,3 miljoen hoger dan in 2023 als gevolg van meerdere zaken. Een van de meest prominente factoren die deze toename van kosten veroorzaakt, is het starten van afschrijven voor de recent ontwikkelde sportaccommodaties. De ingebruikname is in 2023, volgens gemeentelijk gebruik start de afschrijving per 1 januari van het jaar na ingebruikname, dus op 1 januari 2024.

Beleidsterrein Recreatie

Er zijn geen relevante afwijkingen.

Reserves

Reserves programma 8 bedragen x € 1.000,-		Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
Reserve publicaties Erfgoed Leiden e.o.	Toevoeging	0	18	0	0	0	0
	Onttrekking	-6	0	0	0	0	0
Saldo		-6	18	0	0	0	0
Reserve aankopen kunst De Lakenhal	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	0	-23	0	0	0	0
Saldo		0	-23	0	0	0	0
Bedrijfsreserve Museum De Lakenhal	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-60	0	0	0	0	0
Saldo		-60	0	0	0	0	0
Reserve exploitatie De Nobel	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-9	-9	-9	-9	-9	-9
Saldo		-9	-9	-9	-9	-9	-9
Reserve bedrijfsvoering ELO	Toevoeging	166	0	0	0	0	0
	Onttrekking	0	-12	-12	-12	-12	-12
Saldo		166	-12	-12	-12	-12	-12
Reserve sportstimuleringsfonds	Toevoeging	29	15	0	0	0	0
	Onttrekking	0	-50	0	0	0	0
Saldo		29	-35	0	0	0	0
Reserve economische impulsen Kennisst P8	Toevoeging	300	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-108	-352	0	0	0	0
Saldo		192	-352	0	0	0	0
Reserve restauratie collectie Lakenhal	Toevoeging	0	19	0	0	0	0
	Onttrekking	0	0	0	0	0	0
Saldo		0	19	0	0	0	0
Reserve Molen de Valk / Erfgoed Leiden	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	0	-35	-35	-35	-35	-35
Saldo		0	-35	-35	-35	-35	-35
Reserve Lucas van Leydenfonds	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-50	0	0	0	0	0
Saldo		-50	0	0	0	0	0
Reserve grondexploitaties P8	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-26	-526	-26	-26	0	0
Saldo		-26	-526	-26	-26	0	0

Reserves programma 8 bedragen x € 1.000,-		Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
Reserve projecten en tentoonstelling MDL	Toevoeging	112	0	0	0	0	0
	Onttrekking	0	-198	0	0	0	0
Saldo		112	-198	0	0	0	0
Reserve sportstimulering schaatsen	Toevoeging	0	200	0	0	0	0
	Onttrekking	0	0	0	0	0	0
Saldo		0	200	0	0	0	0
Bedrijfsvoeringsreserve concern P8	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	0	-240	0	0	0	0
Saldo		0	-240	0	0	0	0
Reserves programma 8		348	-1.192	-82	-82	-56	-56

Reserve exploitatie De Nobel

In 2024 is conform RB 11.0101 de onttrekking van €9.135 geraamd.

Reserve bedrijfsvoering ELO

Het exploitatietekort van ELO wordt onttrokken aan deze reserve. In 2024 staat de onttrekking Verbouwing ELO van €12.343 geraamd.

Reserve Molen de Valk / Erfgoed Leiden

De geraamde inttrekking in 2024 komt overeen met de salarislasten van de aangestelde 3e molenaar.

Reserve grondexploitaties

Vanuit de reserve grondexploitatie wordt jaarlijks een bedrag onttrokken voor een vergoeding aan FC Boshuizen voor jeugdactiviteiten en activiteiten voor de wijk (€26.000 per jaar, voor een periode van 5 jaar vanaf 2021).

Investerings

Prestatie	Omschrijving prestatie	Omschrijving investering	Categorie	nieuw / vervanging	Bijdrage derden/ reserves	2024	2025	2026	2027
08A101	Ondersteunen voorstellingen-podiumaanbod	VVI Kunstinstellingen 2024-2027	Econ.	V	-	490	487	485	492
08B101	Exploitatie en beheer Erfgoed Leiden eo	Verbouwing Boisotkade 2026	Econ.	V	-	-	-	122	-
08B101	Exploitatie en beheer Erfgoed Leiden eo	Inrichting archeol.cent. Boisotkade 2026	Econ.	V	-	-	-	51	-
08B102	Exploitatie en beheer Molen de Valk	MDV audiovisuele apparatuur	Econ.	V	-	32	-	-	-
08C101	Exploiteren gem sportaccommodaties	Noord, Ren. grasmaster veld 3 voetbal	Econ.	V	-	289	-	-	-
08C101	Exploiteren gem sportaccommodaties	Morskwartier I toplaag kunstgras pupil	Econ.	V	-	213	-	-	-
08C101	Exploiteren gem sportaccommodaties	Morskwartier II toplaag kunstgras pupil	Econ.	V	-	213	-	-	-
08C101	Exploiteren gem sportaccommodaties	Kikkerpolder I kunstgrv uvs veld 2, 2a	Econ.	V	-	499	-	-	-
08C101	Exploiteren gem sportaccommodaties	Kikkerpolder I sporttechn+kunstgr veld2	Econ.	V	-	182	-	-	-
08C101	Exploiteren gem sportaccommodaties	Entree Vlietzone	Maatsch.	N	-	700	-	-	-
08C101	Exploiteren gem sportaccommodaties	Nieuwbouw Vijfmeibad	Econ.	V	-	141	-	-	-
08C101	Exploiteren gem sportaccommodaties	Noord Toplaag verv kunstgras 2 voetbal	Econ.	V	-	417	-	-	-
08C101	Exploiteren gem sportaccommodaties	Merenwijk, Ren. gravelvelden 5-8 tennis	Econ.	V	-	104	-	-	-
08C101	Exploiteren gem sportaccommodaties	Verti-drain	Econ.	V	-	-	-	-	47
08C101	Exploiteren gem sportaccommodaties	Aanhangwagen met mingraver	Bedrijfsm.	V	-	26	-	-	-
08C101	Exploiteren gem sportaccommodaties	Kunstgrasdieptereinige + kunstgrasoppervlaktere	Econ.	V	-	-	-	-	27
08C101	Exploiteren gem sportaccommodaties	Zitmaaier X740 2wd 24pk I	Econ.	V	-	-	-	-	26
08C101	Exploiteren gem sportaccommodaties	Zitmaaier X740 2wd 24pk II	Econ.	V	-	-	-	-	26
08C101	Exploiteren gem sportaccommodaties	Kooimaai	Bedrijfsm.	V	-	69	-	-	-
08C101	Exploiteren gem sportaccommodaties	Morskwartier I, Ren. kunstgr voetbal	Econ.	V	-	-	-	166	-
08C101	Exploiteren gem sportaccommodaties	Morskwartier I, Ren. kunstgr 3 toplaag	Econ.	V	-	-	-	416	-
08C101	Exploiteren gem sportaccommodaties	Kikkerpolder II, Ren. kunstgr 2 onderbouw	Econ.	V	-	-	-	203	-
08C101	Exploiteren gem sportaccommodaties	Kikkerpolder II, Ren. kunstgr 2 toplaag	Econ.	V	-	-	-	535	-

Prestatie	Omschrijving prestatie	Omschrijving investering	Categorie	nieuw / vervanging	Bijdrage derden/ reserves	2024	2025	2026	2027
08C101	Exploiteren gem sportaccommodaties	Roomburg, Toplaag verv. waterveld 1 hockey	Econ.	V	-	-	-	-	377
08C101	Exploiteren gem sportaccommodaties	Leidse hout Toplaag kunststofbaan atl	Econ.	V	-	-	296	-	-
08C101	Exploiteren gem sportaccommodaties	Leidse hout, Toplaag verv. kunstgras atletiek	Econ.	V	-	-	-	-	90
08C101	Exploiteren gem sportaccommodaties	Vliet, Verv. Materieel berging/pers verblijf	Econ.	V	-	-	-	-	41
08C101	Exploiteren gem sportaccommodaties	Toplg Kunstgrasveld Morskwartier II 2022	Econ.	V	-	406	-	-	-
08C101	Exploiteren gem sportaccommodaties	Herinrichting sportpark de Mors (40jr)	Maatsch.	N	200	3.938	-	-	-
08C101	Exploiteren gem sportaccommodaties	Herinr sportpark de Mors onderveld(24jr)	Econ.	N	651	2.737	-	-	-
08C101	Exploiteren gem sportaccommodaties	Herinr sportpark de Mors bovenveld(12jr)	Econ.	N	1.149	1.149	-	-	-
08C101	Exploiteren gem sportaccommodaties	Vervanging materieel sport 2027	Maatsch.	V	-	-	-	-	112
08C201	Leidenaars bewegen voldoende	Compensatie sportvelden Vlietzone	Maatsch.	V	508	986	-	-	-
	Totaal programma 8				2.508	12.589	784	1.977	1.236

In bovenstaand overzicht staan de investeringen zoals deze zijn opgenomen in het investeringsplan 2024-2027. In paragraaf 4.2.2 Investeringsplan wordt de ontwikkeling van de kapitaallasten toegelicht en staat een overzicht met te voeren kredieten.

Subsidies

	subsiestaat 2023	subsiestaat 2024
Subsidie saldo	12.707.412	12.778.113

Het volledige subsidie-overzicht is opgenomen in paragraaf 3.2.8 subsidies.

9

Maatschappelijke Ondersteuning

Maatschappelijke Ondersteuning

Programmanummer	9
Commissie	Onderwijs en Samenleving
Portefeuille(s)	Economie, Sport, Kennis & Gezondheid Wonen, Bouwen en Welzijn

De missie van het programma Maatschappelijke Ondersteuning luidt:

De gemeente Leiden wil een inclusieve, toegankelijke en sociale stad zijn voor alle inwoners, waarin iedereen naar vermogen kan deelnemen, iedereen regie heeft over de wijze waarop hun zorgbehoefte wordt vervuld en waar er zo nodig een vangnet is voor degene die onvoldoende in staat zijn voor zichzelf te zorgen. We stimuleren actieve deelname aan het maatschappelijk leven.

Inleiding

Leiden is een sociale stad. Daarom ligt de focus in 2024 op het verbeteren van mentale en fysieke gezondheid van de Leidse burger, de transformatie van de maatschappelijke zorg en de opvang van ontheemden in de stad. Voor alle Leidenaars bieden we ook in 2024 een Sterke Sociale Basis (SSB). Net als programma's 7, 8C en 10 maakt programma 9 deel uit van het sociaal domein. In de Visie Sociaal Domein staat centraal dat iedereen mee telt en meedoet. Op het niveau van het stadsklimaat zetten we in op het makkelijker maken van gezond leven voor onze inwoners. Op collectief niveau bieden we via onze partners in de stad een breed toegankelijk pallet aan voorzieningen, waarbij onze inwoners als er gerichte hulp nodig is terecht kunnen bij de Sociaal Wijkteams. Op individueel niveau werken we in 2024 verder aan de transformatie-agenda Maatschappelijke Zorg.

Sterke Sociale Basis

De SSB is ingedeeld in de thema's (ofwel opdrachten) 'Samen meedoen', 'Basiskracht' en 'Opgroeien'. Voor alle inwoners die daar behoefte aan hebben bieden we laagdrempelige activiteiten in de wijk. Dit gebeurt via de activiteiten van de SSB partners SOL, Includio en BuZZ via 'Een goede buur', Huizen van de Buurt, mantelzorgondersteuning of ondersteuning van maatschappelijke initiatieven in wijk en buurt. Juli 2025 lopen de (in 2020 gestarte) aanbestedingen voor de SSB af. Deze waren voor vijf jaar afgesloten met een optie tot verlenging van twee keer twee jaar. Daarom wordt komend jaar tussentijds geëvalueerd hoe de opdrachten lopen en bekijken we hoe deze zo goed mogelijk kunnen worden voortgezet. Op basis hiervan worden de opdrachten, waar nodig, aangescherpt en de opties tot verlenging in kaart gebracht.

Gezondheid

Gezondheid is een centraal thema in het gemeentelijke beleid en wordt ook prominent benoemd in het beleidsakkoord 'Samen leven in Leiden'. De ontwikkelingen in de maatschappij, zoals de coronacrisis, hebben het belang van een goede gezondheid, op zowel fysiek als mentaal gebied, aangetoond. Daarom zetten we in op onder andere het verbeteren van studentenwelzijn. We beschouwen gezondheid als fundamenteel onderdeel van alle beleidsterreinen. Daarom wordt er vanuit veel verschillende beleidsterreinen gewerkt aan de gezondheid van Leidenaars. Zo is gezondheid de rode draad door alle drie de thema's van de opdracht voor de SSB. We maken gebruik van de aanwezige kennisinstellingen in Leiden en hun kennis op het gebied van gezondheid, bijvoorbeeld door middel van het Healthy Society Center (HSC). Het HSC stimuleert en faciliteert samenwerking en verbindt kennis, initiatieven en vraagstukken op het gebied van gezondheid en welzijn. Vanaf 2024 geven we invulling aan het Gezond en Actief Leven Akkoord (GALA), waarin de thema's Sport, Gezondheid en Welzijn in samenhang opgepakt worden. Deze invulling gebeurt in lijn met het

Integraal Zorgakkoord (IZA), waarvoor in 2024, in samenwerking met alle gemeenten van Holland Rijnland, het opgestelde regioplan wordt uitgevoerd. Leiden heeft van alle gemeenten in Holland Rijnland het mandaat gekregen om, in samenwerking met Zorg en Zekerheid en Transmuralis, deze uitvoering te bewerkstelligen.

Een grote uitdaging is de huisvesting van huisartsen in de stad. We gaan huisartsen ruimtelijk en organisatorisch steunen, door bij bouwprojecten aan te sturen op het creëren van ruimte voor de eerstelijnszorg en een 'makelpunt' huisartsenzorg te creëren. Dit punt heeft als belangrijkste taak om vraag en aanbod voor huisvestingslocaties samen te brengen. Er wordt daarnaast invulling gegeven aan de Brede Aanpak Mentale Gezondheid, waarbij we werken aan de versterking van de onderwerpen Eenzaamheid, Geldzorgen en Levensvaardigheden en we kijken naar een verbreding naar de doelgroepen LHBTIQ+, intercultureel en studenten.

Maatschappelijke zorg

De transformatie-agenda Maatschappelijke Zorg richt zich op het realiseren van (tijdelijke) woon- of verblijfplekken, het doorontwikkelen van Wmo ondersteuning en de toegang tot Wmo, beschermd wonen en maatschappelijke zorg, het vergroten van bestaanszekerheid en het voorkomen van dakloosheid. Ook geven we uitvoering aan logeerszorg voor mensen met dementie.

Woonzorg(welzijn)visie

In de (concept)wet Wet versterking regie volkshuisvesting is opgenomen dat iedere gemeente uiterlijk in 2026 een volkshuisvestingsprogramma (conform de structuur van de omgevingsvisie) moet hebben. Daarin moet onder meer de woonbehoefte en woonopgaven zijn opgenomen en de zorg- en ondersteuningsbehoefte van aandachtsgroepen en ouderen. In 2024 wordt de Leidse woonzorg(welzijn)visie afgerond en vastgesteld in samenwerking met partners als corporaties, marktpartijen, zorgkantoor en zorgpartijen en welzijnsorganisaties (zie Programma 6C Wonen voor meer informatie over de woonzorg(welzijn)visie).

Multi-probleem-gezinnen

Gezinnen met een stapeling van of complexe problematiek (ook wel multi-probleem-gezinnen) gaan we ondersteunen door middel van de werkplaats complexe casuïstiek. We zetten in op preventie en vroegtijdig ingrijpen, om opeenstapeling van problemen waar mogelijk te voorkomen. Daarnaast streven we er in 2024 naar om de regiefunctie bij multi-probleem-gezinnen verder in te zetten.

Kwetsbare groepen

Voor de opvang van ontheemden is de grootste uitdaging in 2024 het geschikt maken van alternatieve locaties, omdat de huidige locaties tijdelijk zijn. We verkennen de mogelijkheden om circa 200 aanvullende opvangplekken voor asielopvang te realiseren in de stad. Daarnaast gaan we in 2024 verder met het Alrijne Houtlaan project. Hierbij worden statushouders gehuisvest in het Alrijne ziekenhuis, waar ze opgeleid worden voor een baan in de zorg. Met dit project wil de gemeente een belangrijke bijdrage leveren aan het oplossen van personeelstekorten in de zorg. Op het gebied van huiselijk geweld richten we ons, deels in samenwerking met Gouda binnen de Veiligheidsregio Hollands Midden, op preventie, het duurzaam stoppen van geweld en het herstel na geweld.

Programma Leiden Inclusief

De herijking van het programma Leiden Inclusief is in 2023 vastgesteld. In 2024 geven we hier uitvoering aan. Programma Leiden Inclusief zet zich samen met de stad in om de ambitie te bereiken. We gaan onder andere aan de slag om de veiligheid en het welzijn van de LHBTIQ+ gemeenschap te verbeteren, voeren het plan van aanpak tegengaan racisme en discriminatie uit en toetsen of de gemeentelijke gebouwen en de openbare ruimte toegankelijk zijn. Binnen de organisatie werken we ernaartoe dat het personeelsbestand een betere afspiegeling is van de samenleving en er een inclusieve organisatiecultuur is. Met het Programma Leiden Inclusief willen we bereiken dat de inclusieve en gelijkwaardige denkwijze op ieder beleidsterrein en in de dienstverlening wordt toegepast. We werken ook in 2024 aan verdere bewustwording op dit thema zowel in de eigen organisatie als in de samenleving.

Programma Social Impact

Het Programma Social Impact werkt integraal met expertise vanuit onder meer (mentale) gezondheid, onderwijs, werk & inkomen, armoede, laaggeletterdheid en kennis en economie. Tot het einde van 2023 staat het Programma Social Impact in het teken van de afronding en borging. Door het gesprek te voeren met diverse beleidsterreinen wordt niet alleen geborgd dat de resultaten van interventies bekend zijn en goede interventies die blijvend in een behoefte voorzien in reguliere programma's kunnen worden opgenomen, maar wordt ook het domeinoverstijgend werken bestendigd. De raad wordt in Q1 geïnformeerd over de inspanningen en resultaten met een eindevaluatie en tevens toelichten hoe de borging heeft plaatsgevonden.

Beleidsterrein 9A Sociale binding en participatie

Doelen en prestaties bij 9A Sociale binding en participatie

Doel	Prestatie
9A1 Sociale binding en participatie van inwoners is hoog	9A1.1 Organiseren van een passend voorzieningenaanbod dat aansluit op de sociale situatie van de wijk
	9A1.2 Organiseren van activiteiten die maatschappelijke participatie bevorderen en sociaal isolement voorkomen
	9A1.3 Bevorderen van cliëntbetrokkenheid en participatie op het gebied van maatschappelijke ondersteuning
	9A1.4 Opmacht geven voor het uitvoeren van de vijf basisfuncties voor lokale ondersteuning van vrijwilligerswerk

9A1 Sociale binding en participatie van inwoners is hoog

De opdracht SSB is in juli 2020 gestart met als doel om een solide sociale basisinfrastructuur te bereiken in de stad. In de eerste periode was het voornamelijk druk met (de gevolgen van) corona. Sindsdien zijn de samenwerkingen met bewoners en organisaties in de wijken hechter geworden en weten de verschillende partijen in Leiden elkaar te vinden en te versterken.

Samen Ondernemend Leren (SOL)

SOL zet in 2024 nóg meer in op het fysieke en digitale stedelijk Jongeren Informatiepunt (JIP), waar jongeren terecht kunnen met al hun vragen over financiën, school en werk. De focus ligt op het vergroten van de bekendheid en het beter profileren van het JIP. Daarnaast intensificeert SOL haar pleinenaanpak, zet zij onverminderd in op het vergroten van de weerbaarheid van jongeren en werken zij aan jeugd- en jongerenparticipatie (zie ook programma 7A Jeugd). Tot slot richt SOL zich op het realiseren van informele steunstructuren, zoals de inzet van ervaringsdeskundige jongeren op bijvoorbeeld het thema financiën.

Leidse Signaalpunt Eenzaamheid

Na de zomer van 2023 zijn we gestart met het Leidse Signaalpunt Eenzaamheid. Dit is een laagdrempelig systeem waar iedereen diens zorgen over eenzame inwoners van de stad kan delen. Iedereen kan via het signaalpunt een melding doen met zorgen over een ander of zichzelf. Het signaalpunt is dus niet alleen bedoeld voor maatschappelijke professionals. Het doel is ook om Leidenaren en met name Leidse ondernemers in te zetten om eenzame burgers te vinden, op basis van hun maatschappelijke betrokkenheid. In 2024 wordt door Inclusio mede op basis van deze signalen hulp en ondersteuning verzorgd.

Mantelzorgondersteuning / respijtzorg

Mantelzorgers zijn van grote waarde voor onze stad. We bieden via Inclusio en de partners in het Mantelzorgakkoord verschillende vormen van ondersteuning aan mantelzorgers. Voor de respijtzorg zijn in 2023 de mogelijkheden voor een regionaal logeerhuis (logeerzorg) onderzocht. Op basis van de uitkomsten hiervan zal logeerszorg voor mensen met dementie in 2024 uitgevoerd worden. Daarnaast onderzoeken we samen met Inclusio welke andere vormen van respijtzorg, zoals respijtzorg op maat, aangeboden kunnen worden voor andere doelgroepen.

Vrijwilligerswerk

Ondanks dat er nog steeds Leidenaars zijn die zich vrijwillig willen inzetten, zien we dat het steeds lastiger is om vrijwilligers te werven en aan de vraag te voldoen. We onderzoeken samen met Inclusio en diverse organisaties in de stad (o.a. vanuit sport, cultuur en maatschappelijke organisaties) hoe meer Leidenaars enthousiast gemaakt kunnen worden voor en ondersteund kunnen worden bij vrijwilligerswerk. Inclusio ondersteunt organisaties bij het beter aansluiten op de behoefte van deze nieuwe vrijwilligers.

Effectindicatoren bij 9A Sociale binding en participatie

Effectindicator	Realisatie	Streefwaarden				Bron
		2024	2025	2026	2027	
Doel 9A1 Sociale binding en participatie van inwoners is hoog						
9A1.a Schaalscore sociale cohesie (op een schaal van 1 tot 10)	5,8 (2017) 5,8 (2019) 6,1 (2021)	6,1	6,1	6,1	6,2	Veiligheidsmonitor
9A1.b Percentage inwoners dat het eens is met de stelling "Ik woon in een gezellige buurt waar mensen elkaar helpen en dingen samen doen"	34% (2017) 37% (2019) 52% (2021)	40%	40%	40%	43%	Veiligheidsmonitor

Effectindicator	Realisatie	Streefwaarden				Bron
		2024	2025	2026	2027	
9A1.c Percentage Leidenaren dat vrijwilligerswerk doet	40% (2019) 33% (2021) 38% (2023)	35%	36%	37%	38%	Stads- en wijkenquête
9A1.d Percentage inwoners dat kan terugvallen op mensen in de buurt als men hulp nodig heeft	70% (2019) 77% (2021) 79% (2023)	71%	71%	72%	72%	Stads- en wijkenquête
9A1.e Percentage inwoners - heb ik gedaan of ben ik toe bereid: "het ondersteunen van buurtgenoten die hulp nodig hebben"	44% (2019) 56% (2021) 51% (2023)	52%	52%	53%	53%	Stads- en wijkenquête
9A1.f Percentage inwoners dat mantelzorg verleent	17% (2019) 14% (2021) 17% (2023)	22%	23%	23%	23%	Stads- en wijkenquête

Een overzicht van realisatie- en streefwaarden van de indicatoren (ook uit vorige begrotingen) staat op [LeideninCijfers](#).

Beleidsterrein 9B Preventie

Doelen en prestaties bij 9B Preventie

Doel	Prestaties
9B1 Inwoners zijn zo zelfredzaam mogelijk	9B1.1 Organiseren van een samenhangend aanbod van informatieverstrekking, advies en cliëntondersteuning
9B2 Gezondheidsproblemen worden voorkomen	9B2.1 Uitvoeren van wettelijke taken basisgezondheidszorg
9B3 Iedere Leidenaar heeft een gezonde en actieve leefstijl	9B3.1 Leidenaren hebben kennis van een gezonde en actieve leefstijl
	9B3.2 Leidenaren gaan verantwoord om met genotmiddelen
	9B3.3 Leidenaren hebben een gezond gewicht

9B1 Inwoners zijn zo zelfredzaam mogelijk

In 2024 wordt 'Een Goede Buur' door Includio voortgezet in de Huizen van de Buurt. Dit spreekuur, waar bewoners met eenvoudige vragen bij Includio terecht kunnen, vindt minimaal drie keer per week plaats. Een medewerker van het Sociaal Wijkteam (SWT) sluit aan om complexere casussen direct op te pakken. Ook wordt er bijvoorbeeld samengewerkt met Leren met de Stad, waarin studenten Sociaal Juridische Dienstverlening (SJD) aansluiten voor juridische vragen, en sluit de buurtsportcoach aan voor aanvragen binnen het Jeugdfonds Sport & Cultuur en het Volwassenfonds Sport & Cultuur. In 2024 werken we verder aan de bekendheid en toegankelijkheid van onafhankelijke cliëntondersteuning.

Ketenaanpak valpreventie

Vanuit het landelijke Gezond en Actief Leven Akkoord (GALA) heeft de gemeente de opdracht om samen met de eerste- en tweedelijnszorg een ketenaanpak valpreventie in te richten. Hierbij gaat het om het signaleren van het valrisico bij ouderen door een korte test. Bij een hoog risico worden ouderen via het zorgdomein geholpen, maar bij een laag of gemiddeld valrisico kunnen mensen binnen het gemeentelijk domein een valinterventie of passend beweegaanbod volgen. We gaan deze opdracht in 2024 invullen met onze bestaande partners binnen de Sterke Sociale Basis.

9B2 Gezondheidsproblemen worden voorkomen

De gemeente heeft een aantal wettelijke taken die moeten worden uitgevoerd rondom gezondheid en het voorkomen van gezondheidsproblemen. De uitvoering van deze taken we voor het grootste gedeelte belegd bij Hecht, dat drie soorten taken uitvoert voor de gemeente: Wettelijke taken die verplicht worden uitgevoerd door Hecht, wettelijke taken waarvan de gemeente kiest om deze bij Hecht te beleggen en extra taken zonder wettelijke opdracht. In 2024 loopt het programma Hecht24 af. In dit programma heeft Hecht een organisatieverandering doorgevoerd om op deze wijze een toekomstbestendige organisatie te worden. Hierover zal de raad apart worden geïnformeerd.

9B3 Iedere Leidenaar heeft een gezonde en actieve leefstijl

Vanuit de opdracht van de Sterke Sociale Basispartners wordt er gefocust op het stimuleren van een gezonde en actieve leefstijl van de verschillende doelgroepen binnen de SSB-partners. Daarnaast geven we vanaf 2024 invulling aan de uitvoering van het GALA waarin verschillende regelingen een gezonde en actieve leefstijl bevorderen.

Verantwoord omgaan met genotmiddelen

Door middel van de nieuwe uitkering van het GALA wordt er ingezet op het stimuleren van het verantwoord omgaan met genotmiddelen. In het nieuwe beleidskader Sport, Gezondheid en Spelen nemen we op hoe we op deze doelstelling gaan inzetten met behulp van de uitkering. De GGD geeft onder andere ook invulling aan de rookvrije generatie. Voor verschillende doelgroepen wordt er een specifieke aanpak vormgegeven om het verantwoord omgaan met genotmiddelen te stimuleren. Zo wordt er samen met de doelgroep studenten gewerkt aan een specifieke aanpak op alcohol- en middelengebruik, worden scholen ondersteund met het invullen van de rookvrije schoolomgeving en wordt het gesprek aangegaan met sportclubs over het verantwoord omgaan met alcohol.

Gezond gewicht

Vanuit de Sterk Sociale Basis focussen we ook op het stimuleren van een gezond gewicht. Dit wordt onder andere gedaan met de inzet van de buurtsportcoaches. Zij richten zich op de verschillende wijken met een specifieke focus op De Stevenshof, Noord & Zuid-west.

Effectindicatoren bij 9B Preventie

Effectindicator*	Realisatie	Streefwaarden				Bron
		2024	2025	2026	2027	
Doel 9B1 Burgers zijn zo zelfredzaam mogelijk						
9B1.a Percentage inwoners dat zich kan redden in het dagelijks leven	93% (2019) 89% (2021) 86% (2023)	97%	97%	97%	97%	Stads- en wijkenquête
9B1.b Percentage mantelzorgers dat zich tamelijk tot zeer zwaar belast voelt	27% (2019) 22% (2021) 28% (2023)	24%	22%	20%	19%	Stads- en wijkenquête

* Bij de uitwerking van het nieuwe beleidskader Sport, Gezondheid & Spelen worden ook nieuwe indicatoren voor Beleidsterrein 9B opgesteld om uitvoering te geven aan Motie 'Beter voorkomen dan genezen' (M.23.0049.39).

Een overzicht van realisatie- en streefwaarden van de indicatoren (ook uit vorige begrotingen) staat op [LeideninCijfers](#).

Verbonden partijen

Hecht bewaakt, beschermt en bevordert de gezondheid en het welbevinden van de burgers in de regio Hollands Midden in zowel reguliere als crisismoments (zoals tijdens de coronacrisis en bij de opvang van Oekraïense vluchtelingen).

Zie voor meer informatie de paragraaf verbonden partijen.

Hecht (voorheen Regionale Dienst Openbare Gezondheidszorg Hollands Midden)	
Motieven en doelen deelname GR	Hecht heeft als doel uitvoering te geven aan taken voor de aan de regeling deelnemende gemeenten op het terrein van de openbare gezondheidszorg, de volksgezondheid, zorg- en veiligheidshuis, ambulancevervoer en de coördinatie en regie van de geneeskundige hulpverlening bij rampen en crisis. Onder Hecht vallen de GGD, de RAV, het ZVH en de GHOR.
Kansen	Middels het programma Hecht24 wordt er een kwaliteitsslag gemaakt om van Hecht een toekomstbestendige organisatie te maken. Dit zorgt voor interne verbeteringen waardoor Hecht beter kan inspelen op vragen vanuit de samenleving en deelnemende gemeenten.
Risico's (top 4)	<ol style="list-style-type: none">Personeelstekort als gevolg van krapte op de arbeidsmarkt. Hecht ondervindt onderbezetting op een aantal onderdelen door het niet in kunnen vullen van vacatures.Aansluitend ziet Hecht dat zij een verminderde arbeidsmarktpositie t.o.v. vergelijkbare werkgevers in het zorgdomein hebben vanwege een minder snel stijgende CAO.De opbrengsten van Hecht24 zijn minder dan gerapporteerd.Mogelijke consequenties op begroting van wijze van indexatie en veranderende CAO's.
Belangrijkste doelstellingen / prestaties en opgaven 2024	Taken die bij Hecht zijn belegd, betreffen: <ul style="list-style-type: none">taken die een gemeente wettelijk moet uitvoeren en bij de GGD belegd;niet-wettelijke taken die gemeenten bij Hecht hebben belegd; entaken die Hecht uitvoert in opdracht van andere organisaties dan gemeenten.
Belangrijkste bestuurlijke mijlpalen 2024	Conform art. 26 van de Gemeenschappelijke Regeling RDOG Hollands Midden wordt de ontwerpbegroting voorgelegd aan de afzonderlijke gemeenteraden die een zienswijze hierop kunnen formuleren. In het najaar 2024 krijgen de gemeenteraden een kaderbrief aangeboden voor zienswijze die richtinggevend zijn voor de begroting van 2025.
Bijdrage 2024	€ 7,8 miljoen
Voor eigenaarsrol, zie paragraaf verbonden partijen	

Beleidssterrein 9C Ondersteuning

Doelen en prestaties bij 9C Ondersteuning

Doel	Prestatie
9C1 Integraal zorg en ondersteuning op maat	9C1.1 Organiseren toegang zorg en welzijn door middel van Sociaal wijkteams
9C2 Mensen met een beperking zijn in staat zelfstandig te leven	9C2.1 Organiseren van een samenhangend en passend aanbod van algemene Wmo-voorzieningen
	9C2.2 Organiseren van een samenhangend en passend aanbod van maatwerk Wmo-voorzieningen

9C1 Integraal zorg en ondersteuning op maat

Sociaal Wijkteams

Het Kader Sociaal Wijkteam (SWT) biedt vier basisfuncties waaraan verschillende doelen gekoppeld zijn. Deze basisfuncties zijn een veilige leefomgeving, het tijdig signaleren van de vraag, vindbare en toegankelijke hulp en handelen met brede blik. 2024 zal voor de Sociaal Wijkteams in het teken staan van de verdere implementatie, uitbreiding en uitvoering van nieuwe taken uit het Kader Sociaal Wijkteam, ervaringen opdoen, leren en evalueren. Concreet betekent deze ontwikkeling dat meer mensen begeleiding van het SWT zelf gaan krijgen. We ontwikkelen een stevigere regierol op het door het SWT uit te voeren arrangement Wmo en het versterken van de nieuw ingekochte arrangementen. Er komt een grotere rol voor leden van het SWT in het begeleiden van cliënten maatschappelijke zorg en beschermd wonen en zullen ze meer individuele en complexere begeleiding uitvoeren. We gaan daarnaast intensiever samenwerken met Jeugdteams voor betere afstemming over hulp aan gezinnen en een soepelere overgang tussen de Jeugdwet en de Wmo. Tot slot willen we gemakkelijker mensen doorverwijzen naar de Sterke Sociale Basis, omdat voor bijvoorbeeld recreatieve dagbesteding geen indicatie meer nodig is (zie onder 9C2).

Multi-probleem aanpak

We besteden ook in 2024 specifieke aandacht aan multi-probleem-gezinnen. We zetten stevig in op preventie en vroegtijdig ingrijpen, zodat gezinnen eerder en sneller geholpen worden vanuit één aanspreekpunt. We willen tot doorbraken komen en leren van casuïstiek om beleid en systeem te verbeteren. Hierdoor kan een opeenstapeling van maatschappelijke problemen en kosten worden voorkomen. Voor complexe casuïstiek richten we daarom een Werkplaats Complexe casuïstiek in. Hierin gaan we multi-complexe casussen oppakken en methodisch naar mogelijkheden kijken om tot doorbraken te komen. Daarnaast verkennen we hoe de Wet aanpak meervoudige problematiek sociaal domein (Wams) en bijbehorende coördinatiefunctie in te regelen is binnen Leiden. Ook verkennen we welke meerwaarde deelname aan Professionals voor Maatwerk Multiproblematiek (PMM; landelijke hulpstructuur voor complexe multi-problematiek in het sociaal domein vanuit zeven verschillende ministeries) ons kan bieden en hoe deze in te regelen is binnen Leiden. De inzichten uit de Werkplaats worden actief gebruikt om het beleid en de dienstverlening van gemeente Leiden verder te verbeteren. We beogen hiermee om vervolgens ook te komen tot een gedeeld beeld op (proces)regie, waar deze te beleggen, in welke vorm en onder welke randvoorwaarden. In 2024 streven we ernaar om de regiefunctie bij multi-probleem-gezinnen verder in te zetten, onder andere door middel van een maatwerk functionaris sociaal domein binnen de gemeente Leiden die functioneert zowel als procesregisseur bij complexe casuïstiek en als kwartiermaker (zie ook programma 7A Jeugd).

9C2 Mensen met een beperking zijn in staat zelfstandig te leven

In december 2022 is Inclusio gestart met het bieden van een algemene voorziening daginvulling, een laagdrempelige vorm in de Huizen in de Buurt, waar inwoners zonder indicatie welkom zijn. De ingroefase loopt tot september 2025 en we blijven de voortgang monitoren. Voor de maatwerkvoorzieningen wonen met ondersteuning, begeleiding en daginvulling zijn we per 2023 gestart met het indiceren volgens een arrangementenmodel. Dit houdt in dat we in plaats van losse indicaties, op de cliënt afgestemde modulen bundelen. Zo hopen we dat de doorlopende lijn naar ambulante thuis wonen makkelijker wordt. Waar nodig zullen we dit arrangementenmodel op basis van de eerste ervaringen aanpassen. Eind 2024 loopt de overeenkomst voor hulpmiddelen af. Daarom zal in 2024 een nieuwe aanbesteding gestart worden.

Effectindicatoren bij 9C Ondersteuning

Effectindicator	Realisatie	Streefwaarden				Bron
		2024	2025	2026	2027	
Doel 9C1 Integraal zorg en ondersteuning op maat						
9C1.a Percentage inwoners dat het eens is met de stelling: 'Ik wist waar ik moest zijn met mijn hulpvraag'	76% (2020) 75% (2021) 76% (2022)	90%	90%	90%	90%	CEO Wmo

Effectindicator	Realisatie	Streefwaarden				Bron
		2024	2025	2026	2027	
9C1.b Percentage inwoners dat het eens is met de stelling: 'De medewerker nam mij serieus'	87% (2020) 91% (2021) 93% (2022)	95%	95%	95%	95%	CEO Wmo
9C1.c Percentage inwoners dat het eens is met de stelling: 'ik werd snel geholpen'	79% (2020) 81% (2021) 81% (2022)	76%	76%	76%	76%	CEO Wmo
9C1.d Percentage inwoners dat het eens is met de stelling: 'Er is in het gesprek samen naar een oplossing gezocht'	77% (2020) 84% (2021) 83% (2022)	81%	81%	81%	81%	CEO Wmo
Doel 9C2 Mensen met een beperking zijn in staat zelfstandig te leven						
9C2.a Percentage inwoners dat zich beter kan redden door de ondersteuning	86% (2020) 86% (2021) 84% (2022)	87%	87%	87%	87%	CEO Wmo
9C2.b Aantal cliënten met een maatwerkarrangement WMO per 1.000 inwoners	69 (2020) 69 (2021) 68 (2022)	60	60	60	60	GMSD (wsjg - BBV)

Een overzicht van realisatie- en streefwaarden van de indicatoren (ook uit vorige begrotingen) staat op [Leiden in Cijfers](#).

Beleidsterrein 9D Kwetsbare groepen

Doelen en prestaties bij 9D Kwetsbare groepen

Doel	Prestatie
9D1 Stabiele leefsituatie voor kwetsbare groepen	9D1.1 Uitvoering geven aan preventie en herstel t.a.v. verslaving en dak- en thuisloosheid
	9D1.2 Uitvoering geven aan toeleiding naar zorg van mensen met verslavings- en psychiatrische problematiek en begeleiding van ex-gedetineerden en vreemdelingen in nood
	9D1.3 Uitvoering geven aan opvang en huisvesting van kwetsbare groepen
	9D1.4 Uitvoering geven aan beschermd wonen
9D2 Verminderen van (de gevolgen van) huiselijk geweld	9D2.1 Uitvoering geven aan maatregelen die het voorkómen van geweld in huiselijke kring, het stoppen van geweld en het herstel van veiligheid in het huishouden of gezin bevorderen
	9D2.2 Uitvoering geven aan opvang van slachtoffers van geweld in huiselijke kring

9D1 Stabiele leefsituatie voor kwetsbare groepen

Maatschappelijke zorg

Samen met de gemeenten in de Leidse Regio werken we aan de transformatie Maatschappelijke Zorg vanuit het programma Maatschappelijke Zorg Leidse Regio. In 2024 wordt een start gemaakt met de uitvoering van de ontwikkelagenda. Deze agenda richt zich op inspanningen voor inwoners die behoren tot de doelgroep maatschappelijke zorg. Onder deze inspanningen vallen het realiseren van (tijdelijke) woon- of verblijfsplekken, het verder ontwikkelen van Wmo ondersteuning en de toegang tot Wmo, beschermd wonen en maatschappelijke opvang, het vergroten van bestaanszekerheid en het voorkomen van dakloosheid. De eind 2023 vastgestelde doelen en prestaties worden per 2025 onderdeel van de programmabegroting. De ontwikkelopgave binnen de regionale Maatschappelijke Zorg bevat voor 2024 de uitbreiding van het aantal specialistische plekken Wonen en Ondersteuning om de wachttijd te verkorten.

9D1.3 Uitvoering geven aan opvang en huisvesting van kwetsbare groepen

In Leiden zijn, onder andere vanuit de rol als centrumgemeente, van oudsher relatief veel voorzieningen voor de opvang van kwetsbare mensen. De verschuiving van de verantwoordelijkheid van Holland Rijnland naar individuele gemeenten leidt ertoe dat Leiden de komende jaren mogelijk enkele voorzieningen zal kunnen afbouwen, waar andere gemeenten juist voorzieningen zullen moeten opbouwen. Een uitzondering hierop is de regionale opvangvoorziening voor jongeren, die op initiatief van gemeente Leiden gerealiseerd wordt aan het Maansteenpad. Deze voorziening is toegankelijk voor dakloze jongeren die behoefte hebben aan constante toezicht en begeleiding, vanuit de gehele regio Holland Rijnland.

Zelfstandig wonen

In 2024 zetten we in op meer zelfstandig wonen met ambulante ondersteuning, voor cliënten waarbij dat mogelijk is. Ook zullen we blijven inzetten op scheiden van wonen en zorg, met als streven de cliënt meer regie te geven over het eigen leven. De grootste uitdaging blijft het creëren van meer mogelijkheden voor uitstroom uit intramurale opvang naar zelfstandige sociale huurwoningen, omdat het aantal woningen dat beschikbaar wordt gesteld niet voldoende is. De prestatieafspraken om 10% van de nieuw te bouwen sociale huurwoningen hiervoor te reserveren, zullen we in overleg met de woningcorporaties verder invullen.

Oekraïners

In Leiden vangen wij op dit moment meer dan 700 gevluchte Oekraïners op, terwijl de gemeentelijke opgave is om 517 plekken in opvanglocaties te realiseren. We vangen momenteel ongeveer 600 mensen op in gemeentelijke opvanglocaties, wat betekent dat wij ongeveer 80 mensen meer opvangen dan vereist. Daarnaast worden bij particulieren thuis ook nog meer dan 100 mensen opgevangen. De verwachting is dat de opvang in 2024 doorloopt. Het uitgangspunt is dat er niet meer Oekraïners, bovenop het huidige aantal, zullen worden opgevangen.

Statushouders

Naar verwachting moeten er de komende jaren hoge(re) aantallen statushouders gehuisvest worden. Dit heeft te maken met de prognoses van het Rijk waaruit blijkt dat de instroom van asielzoekers naar Nederland – bij ongewijzigd beleid – de komende jaren structureel blijft toenemen. Het voldoen aan de taakstelling zal in de toekomst steeds uitdagender worden, omdat de verwachting enerzijds is dat de taakstelling voor het huisvesten van statushouders aanhoudend hoog zal blijven en dat er anderzijds door het grote aantal geplande bouwprojecten veel 'stadsvernieuwingsurgenten' zijn te verwachten de aankomende jaren, die ook op zoek zijn naar een nieuw thuis. Er wordt nu uitgegaan van een instroom van ruim 70.000 asielzoekers, waarmee we voor de grote opgave staan om de huisvestingstaakstelling te realiseren. Wij werken de komende maanden samen met de woningcorporaties aan een aanpak, waarbij het uitgangspunt is om te blijven opereren binnen de bandbreedte van de prestatieafspraken. De aanpak betreft zowel voorstellen voor het vergroten van de woningvoorraad als voor het inzetten op de beheersbaarheid van de impact van dit vraagstuk voor de komende jaren (2024-2026) in de stad. Met een aantal projecten en pilots hebben we al een begin gemaakt en deze zetten we waar mogelijk door.

Asielzoekers

Er is helaas nog steeds sprake van een tekort aan opvangplekken, waardoor het Rijk nog steeds een beroep doet op gemeenten om opvangplekken te realiseren om te voorkomen dat mensen opnieuw buiten moeten overnachten. We hebben begin 2023 een AZC geopend aan de Haagse Schouwweg 8a tot n en een noodopvang voor asielzoekers is in augustus 2023 geopend. De mogelijkheid bestaat dat deze noodopvanglocatie ook in 2024 tijdelijk voortgezet wordt. Vooruitlopend op de aangekondigde Spreidingswet verkennen wij ook de mogelijkheid om vanaf 2024 circa 200 aanvullende reguliere opvangplekken voor asielopvang te realiseren in de stad. Het eventueel uitstellen van de implementatie van de wet i.v.m. de val van het kabinet heeft hierop geen invloed.

9D2 Verminderen van (de gevolgen van) huiselijk geweld

Huiselijk geweld is de meest voorkomende vorm van geweld in Nederland. In 2024 wordt de nieuwe Regiovisie Huiselijk Geweld Hollands Midden 2024-2028 ter verstelling voorgelegd aan de raad. Daarin bouwen we voort op de resultaten van de afgelopen jaren, met aandacht voor nieuwe ontwikkelingen. Eén van deze nieuwe ontwikkelingen is het Toekomstscenario Kind- en Gezinsbescherming, een landelijk programma waarbij een nieuwe, effectievere werkwijze wordt beoogd in beschermingsvraagstukken van huishoudens met en zonder kinderen. We verwachten in 2024 wetgeving over zogenaamde regionale veiligheidsteams, maar het is nog onduidelijk welke gevolgen dit gaat hebben voor gemeenten en haar partners. Regionaal is er een plan van aanpak opgesteld en is de inzet gericht zijn op de noodzakelijke ontwikkeling in de hulp aan gezinnen. Een andere relevante politieke ontwikkeling is de presentatie van het landelijk Actieprogramma Seksueel Grensoverschrijdend Gedrag en Seksueel Geweld in 2023 (zie ook programma 2A Veiligheid). De doelen uit het actieprogramma worden in de tweede helft van 2023 vertaald naar een lokale aanpak. Vanuit verschillende beleidsterreinen wordt al veel ingezet om seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksueel geweld tegen te gaan. In deze aanpak komt dit samen. In 2024 wordt gestart met de gezamenlijke aanpak. Dit raakt ook aan de aanpak huiselijk geweld en kindermishandeling, omdat veel seksueel misbruik achter de voordeur plaatsvindt. Lokaal vragen een aantal thema's om doorlopende aandacht, zoals het werken volgens de Meldcode, de deskundigheid van uitvoerende partners en een goede samenwerking tussen alle betrokken partijen.

9D2.2 Uitvoering geven aan opvang van slachtoffers van geweld in huiselijke kring

Vrouwenopvang Rosa Manus wordt erkend als expert op het gebied van evident huiselijk geweld en gaat uit van het principe *ambulant tenzij en regionale opvang tenzij*. Dat betekent inzet van ambulante hulp als dat kan, opvang indien nodig en zo veel mogelijk regionaal. Bij de hulp en begeleiding aan cliënten gaat Rosa Manus uit van het vertrouwen dat individuen, partners en gezinnen in staat zijn hun leven weer zelfstandig vorm en inhoud te geven. Vaders van de kinderen worden eerder betrokken en er wordt gewerkt aan

professioneel begeleide omgang met de vader. We hebben met het Leids Universitair Behandel- en Expertise Centrum (LUBEC) en Rosa Manus afspraken gemaakt over traumabehandeling aan vrouwen in de opvang en aan hun kinderen. Hiermee krijgt deze doelgroep voorrang en hoeven ze niet langdurig op de wachtlijst van de reguliere GGZ te staan. De moeders kunnen door verwerking van trauma beter voor hun kinderen zorgen en traumahulp aan hun kinderen kan de overdracht van geweld op de volgende generatie voorkomen. Komend jaar werken we toe naar de uitbreiding van de doelgroep met gezinnen die ambulante hulp krijgen van Rosa Manus. De Universiteit Leiden is betrokken om onderzoek te doen naar effecten en het duurzaam borgen van deze samenwerking.

Effectindicatoren bij 9D Kwetsbare groepen

Effectindicator	Realisatie	Streefwaarden				Bron
		2024	2025	2026	2027	
Doel 9D1 Stabiele leefsituatie voor kwetsbare groepen						
9D1.a Aantal huishoudingen (uit corporatiewoningen) Leiden	17 (2017) 11 (2019) 12 (2021)	12	12	12	12	GGD
9D1.b Gemiddelde verblijfsduur in regionale opvang De Nieuwe Energie in dagen*	-	90	90	90	90	Binnenvest
9D1.c Gemiddelde verblijfsduur in de vrouwenopvang in maanden**	6 (2020) 6 (2021) 9 (2022)	6	6	6	7	Rosa Manus
9D1.d Gemiddelde wachttijd in aantal maanden na uitstroom van de wachtlijst beschermd wonen cliënten Leidse regio.***	11,7 (2022)	-	-	-	-	
9D1.e Aantal gehuisveste statushouders in Leiden****	88 (2020) 180 (2021) 147 (2022)	-	-	-	-	COA

Algemeen: ten opzichte van de Programmabegroting 2023-2026 is indicator 9D1.a 'Aantal feitelijk daklozen' niet meer opgenomen. Deze streef- en realisatiewaarden zouden vanuit de VNG monitor komen, deze is echter (nog) niet beschikbaar.

* Ten opzichte van de Programmabegroting 2022 is indicator 9D1.b 'Gemiddelde verblijfsduur in nachtopvang in dagen' vervangen door 'Gemiddelde verblijfsduur in regionale opvang De Nieuwe Energie in dagen'.

** Dit is de gemiddelde verblijfsduur in de vrouwenopvang. De werkelijke verblijfsduur van elke cliënt is volledig afgestemd op de persoonlijke situatie. De opvang van een cliënt duurt zo lang als nodig is om de juiste vervolgstap te kunnen zetten. Dit kan dus veel langer of veel korter zijn dan de gemiddelde verblijfsduur.

*** De streefwaarden voor deze indicator zijn nog niet vastgesteld.

**** Voor indicator 9D1.f zijn geen streefwaardes voor aankomende jaren opgenomen omdat het Rijk deze per half jaar bepaalt.

Een overzicht van realisatie- en streefwaarden van de indicatoren (ook uit vorige begrotingen) staat op [Leiden in Cijfers](#).

Kaderstellende beleidsstukken

Inleiding

- Visie Sociaal Domein ([RV 19.0029](#))
- Programma Leiden Inclusief ([BW 21.0317](#))
- Programma Social Impact ([RV 21.0146](#))

9A en B

- Financiën Uitvoering programma Sterke sociale basis ([RV 19.0005](#));
- Op weg naar de toekomstige Sterke Sociale Basis ([BW 19.0280](#));
- Beleidskader sport en gezondheid 2019-2023 'Samen maken de stad gezond en actief' ([BW 19.0380](#) / [RV 19.0093](#));
- Beleidskader Spelen en Bewegen ([RV 17.0081](#));
- Preventie- en handhavingplan alcohol 2019 – 2022 ([BW 19.0392](#));
- Zienswijze op Kadernota 2020 RDOG HM ([RV 19.0010](#));
- Wijkvisie Roomburg / Meerburg Leiden 2030 ([RV 17.0048](#));
- Deelverordening subsidieregeling maatschappelijke initiatieven Leiden 2020 ([BW 19.0349](#));
- Beschikbaar stellen middelen wijkaanpak JUP en Diamantplein ([RV 18.0015](#));
- Wijkvisie Prinsessenbuurt & de Hoven Leiden – (laat) de bewoner van noord aan het woord ([RV 18.0018](#));
- Versterken buurtfunctie door investering in mfa nieuw panocrat / eksterpad ([RV 17.0007](#));
- Besteding middelen mantelzorg ([BW 17.0467](#)).

9C

- Kader sociale wijkteams in Leiden ([RV 17.0077](#));
- Toekomst integraal pgb in Leiden ([RV 17.0035](#));

- Inkoopstrategie Begeleiding, Maatschappelijke Zorg en Huishoudelijke Ondersteuning Leidse regio-gemeenten ([RV 21.0083](#))
- Verordening maatschappelijke ondersteuning ([RV 22.0069](#))

9D

- Concept 'Woonvisie 2020-2030; Goed wonen in Leiden' (BW 19.0426 / [RV 19.0104](#));
- Investering maatschappelijke zorg ([RV 18.0089](#));
- Regiovisie Hollands Midden 2019-2023 'Geweld hoort nergens thuis' ([RV 18.0126](#));
- Regionaal Beleidskader Maatschappelijke Zorg 2017 – 2025 ([RV.16.0106](#)).

Programmakosten

Maatschappelijke ondersteuning bedragen x € 1.000,-		Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Meerjarenraming		
					2025	2026	2027
Sociale binding en participatie	Lasten	11.420	14.496	12.884	12.970	12.337	12.077
	Baten	-11	-12	-12	-12	-12	-12
Saldo		11.409	14.484	12.872	12.958	12.325	12.064
Preventie	Lasten	7.364	8.652	8.587	8.594	8.599	8.599
	Baten	-162	-138	-144	-143	-143	-143
Saldo		7.201	8.514	8.443	8.450	8.456	8.456
Ondersteuning	Lasten	33.894	36.192	39.172	39.888	39.890	37.926
	Baten	-1.091	-1.495	-1.502	-599	-2.131	-2.136
Saldo		32.803	34.697	37.670	39.289	37.759	35.790
Kwetsbare groepen	Lasten	61.087	68.991	55.623	55.005	53.097	52.627
	Baten	-18.713	-20.008	-631	-631	-631	-631
Saldo		42.374	48.983	54.991	54.374	52.466	51.996
Programma	Lasten	113.765	128.330	116.266	116.457	113.923	111.229
	Baten	-19.977	-21.652	-2.289	-1.386	-2.918	-2.923
Saldo van baten en lasten		93.788	106.678	113.976	115.071	111.005	108.306
Reserves	Toevoeging	16.666	17.779	800	0	0	0
	Onttrekking	-11.816	-12.395	-2.847	-2.556	-3.026	0
Mutaties reserves		4.850	5.384	-2.047	-2.556	-3.026	0
Resultaat		98.638	112.062	111.929	112.515	107.979	108.306

Budgettaire ontwikkelingen

De daling van de lasten en/of de stijging van de baten worden onder andere veroorzaakt door de indexering van budgetten, doorrekening van de kostenverdeelstaat en de kapitaallasten die zijn berekend vanuit het meerjareninvesteringsplan 2024-2027. Beleidswijzigingen met financiële consequenties worden hierna per beleidsterrein toegelicht.

Beleidssterrein Sociale binding en participatie

In de begroting 2023 zijn diverse incidentele budgetten opgenomen, waardoor de lasten exclusief indexering in 2024 afgerond € 2,1 miljoen lager zijn. Het betreft social impact (€ 738.000), Transvaal (beleidsakkoord € 500.000), wijkvisie Roomburg Meerburg (€ 355.000), Nationaal programma onderwijs (€ 298.000), eenmalige energiecompensatie (€ 200.000), extra budget deelverordening maatschappelijke initiatieven (€ 186.000) en herdenking slavernijverleden (€ 100.000). In 2024 is er € 120.000 extra beschikbaar voor studentenwelzijn (kaderbrief 2023-2027). Uit de middelen van programma Social Impact onderdeel vroegsignalering studentenwelzijn wordt 25.000 euro in 2024 en 25.000 euro in 2025 besteed aan de pilot studentcounselors van stichting Praat Erover. Met Stichting Praat Erover wordt in gesprek gegaan hoe deze pilot uit te breiden rekening houdend met bestaande initiatieven in de stad.

Beleidssterrein Preventie

In de begroting 2023 zijn diverse incidentele budgetten opgenomen, waardoor de lasten exclusief indexering in 2024 afgerond € 0,65 miljoen lager zijn. Het betreft onafhankelijke cliëntondersteuning (€ 375.000), onderzoek mogelijkheden respijthuis (€ 90.000), collectieve GGZ-preventie (€ 67.000), Leiden Healthy Society (€ 50.000) en onderzoek mondzorg (€ 50.000).

Beleidssterrein Ondersteuning

In de kaderbrief 2023-2027 werd op basis van het verloop in 2022 de raming van een aantal Wmo-maatwerkvoorzieningen aangepast. Het budget Huishoudelijke hulp werd in 2023 met € 1,4 miljoen verlaagd en in 2024 met € 700.000, het budget Individuele begeleiding werd in 2023 met € 1,4 miljoen verlaagd en in 2024 met € 700.000 verlaagd en het budget Regio-taxi werd in 2023 verlaagd met € 200.000 en in 2024 met € 100.000. Per saldo nemen daardoor de lasten exclusief indexering met € 1,5 miljoen toe ten opzichte van 2023.

Beleidsterrein Kwetsbare groepen

In de begroting 2023 zijn diverse incidentele budgetten opgenomen, waardoor de lasten exclusief indexering € 14,8 miljoen lager zijn in 2024 en de baten € 19,4 miljoen lager. Het betreft rijksvergoedingen inzake opvang (€ 18,45 miljoen) en transitievergoedingen panden (€ 0,95 miljoen) voor Oekraïense vluchtelingen. De opvang (€ 8,7 miljoen) en transitiekosten van panden (€ 0,95 miljoen) voor Oekraïense vluchtelingen zijn € 9,65 miljoen lager. Overige incidentele budgetten in 2023 zijn: tijdelijke huisvesting statushouders (€ 1,1 miljoen), regeling huisvesting bijzondere doelgroepen (€ 0,9 miljoen), multifunctionele accommodaties (€ 0,25 miljoen), investeringsfondsen maatschappelijke zorg (€ 2,65 miljoen) en projectorganisatie maatschappelijke zorg (€ 0,25 miljoen). Daarnaast nemen de kosten in 2024 met € 0,45 miljoen toe vanwege verbouwkosten regionale opvanglocatie Maansteenpad (van € 0,9 miljoen (2023) naar € 1,35 miljoen (2024), kaderbrief 2023-2027) en met € 1,34 miljoen voor Beschermd wonen (meicirculaire 2023).

Reserves

Reserves programma 9 bedragen x € 1.000,-		Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
Reserve soc.-maatsch. En cult. Voorz P9	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-9	-545	0	0	0	0
Saldo		-9	-545	0	0	0	0
Res. Leefbaarh.projecten in de wijken P9	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-308	-395	0	0	0	0
Saldo		-308	-395	0	0	0	0
Reserve Sociaal Domein P9	Toevoeging	15.802	6.948	800	0	0	0
	Onttrekking	-11.500	-10.384	-2.447	-2.081	-2.651	0
Saldo		4.302	-3.436	-1.647	-2.081	-2.651	0
Res. Spec voorz maatsch zorg P9	Toevoeging	0	600	0	0	0	0
	Onttrekking	0	0	0	0	0	0
Saldo		0	600	0	0	0	0
Res. Oekraïne asielzoekers statushouder	Toevoeging	864	9.708	0	0	0	0
	Onttrekking	0	-1.071	-400	-475	-375	0
Saldo		864	8.637	-400	-475	-375	0
Res. Maatschappelijke Zorg Leidse regio	Toevoeging	0	523	0	0	0	0
	Onttrekking	0	0	0	0	0	0
Saldo		0	523	0	0	0	0
Reserves programma 9		4.850	5.384	-2.047	-2.556	-3.026	0

Reserve sociaal domein

Er zijn onttrekkingen geraamd van € 275.000 voor herijking van Leiden Inclusief (kaderbrief 2023-2027), € 120.000 voor studentenwelzijn (kaderbrief 2023-2027), € 250.000 voor tegengaan Eenzaamheid (beleidsakkoord) en € 97.153 voor het invullen van het restant van de taakstelling sociaal domein 2024 (Financiële kaders 2022-2026). Er is een storting geraamd van € 800.000 in 2024 als gevolg van een lager ingeschat verbruik van de Wmo-maatwerkvoorzieningen gebaseerd op het verloop in 2022 (kaderbrief 2023-2027). Daarnaast zijn onttrekkingen geraamd van € 1,35 miljoen voor een bijdrage aan de verbouwing van de regionale opvanglocatie aan het Maansteenpad (kaderbrief 2023-2027) en € 355.000 voor het regionale programmteam maatschappelijke zorg (kaderbrief 2023-2027).

Reserve Oekraïne, statushouders en asielzoekers

Via de tweede technische wijziging 2022 is een onttrekking geraamd van € 100.000 in 2024 en in de kaderbrief 2023-2027 is een storting opgenomen van € 300.000. Het betreft dekking voor sociaal beheer, plankosten en woon-werk-leertrajecten voor statushouders.

Investerings

Prestatie	Omschrijving prestatie	Omschrijving investering	Categorie	nieuw / vervanging	Bijdrage derden/ reserves	2024	2025	2026	2027
10A301	Inzetten van door het Rijk beschikbaar gestelde WSW-formatie	Vervanging bedrijfsmiddelen 2024-2027	Bedrijfsm.	V	-	535	535	535	526
	Totaal programma 10					535	535	535	526

Subsidies

	subsiestaat 2023	subsiestaat 2024
Subsidie saldo	21.990.456	21.749.206

Het volledige subsidie-overzicht is opgenomen in paragraaf 3.2.8 subsidies.

10

Werk en inkomen

Werk en inkomen

<i>Programmanummer</i>	10
<i>Commissie</i>	Werk en Middelen
<i>Portefeuille(s)</i>	Energie, Werk, & Inkomen en Cultuur Kansgelijkheid, Jeugd & Onderwijs

De missie van het programma Werk en inkomen luidt:

Leiden wil een inclusieve stad zijn met een gunstig economisch klimaat, waarin alle Leidenars kunnen deelnemen, zich kunnen ontwikkelen door middel van werk en maatschappelijke participatie en waar een vangnet is voor wie dat nodig heeft.

Inleiding

Elke Leidenaar heeft recht op bestaanszekerheid en gelijke kansen. De bestaande zorgen, zoals groeiende armoede en stijgende inflatie, zijn zeker niet verminderd. We zien het armoedevraagstuk groter worden, wat maakt dat de focus nog steeds ligt op voldoende inkomen, deelname aan de samenleving en het voorkomen van schulden. Wij zetten alle mogelijkheden die we als gemeente hebben in om inwoners zekerheid te bieden. Daarbij richten we ons op het vergroten van het bereik van regelingen en interventies die goed werken, helpen we mensen aan het werk te komen of om te groeien in werk, zetten we in op het voorkomen van schulden en ondersteunen we mensen die geïsoleerd leven om mee te doen aan de samenleving. Inkomen zou daarin geen rol moeten spelen. Eind 2023 wordt een nieuw Armoedebeleid en een nieuwe Leidse Visie op Gelijke Kansen aan de raad voorgelegd. In 2024 worden een nieuw beleidsplan Werk en Participatie en een nieuwe regionale aanpak Laaggeletterdheid aan de raad voorgelegd. Na vaststelling werken we in 2024 met deze nieuwe aanpakken die nauw met elkaar verbonden zijn en elkaar zullen versterken. Daarnaast voeren we ook in 2024 onverminderd de Visie Sociaal Domein uit.

Maatschappelijke ontwikkelingen

Het baart ons zorgen dat er Leidenars in armoede moeten leven. Door de huidige economische omstandigheden neemt de kans op armoede zelfs toe. Nog steeds merken Leidenars de gevolgen van de stijging van de energierekening en de inflatie. Het is zeer de vraag in hoeverre de rijksoverheid de maatregelen die in de afgelopen periode zijn genomen kan voortzetten. We zijn ons bewust van de gevolgen van deze (economische) ontwikkelingen en houden deze goed in de gaten. Wel zet de overheid in op preventie via de landelijke aanpak geldzorgen, armoede en schulden. Bijvoorbeeld via Geldfit, waar de gemeente Leiden ook op is aangesloten, en extra inzet door vrijwilligersorganisaties. Daarnaast is per 1 juli 2023 het schuldregelingstraject van de minnelijke schuldsanering natuurlijke personen en de wettelijke schuldsanering natuurlijke personen verkort van 36 maanden naar 18 maanden. We leggen voor om met het beleidsplan Armoede 2024-2026 maximaal in te zetten op verlichting van de zorgen die de ontwikkelingen met zich meebrengen. De verwachting is dat de werkloosheid in 2024 iets verder zal stijgen en dat tegelijkertijd de vraag naar personeel hoog blijft. De groep mensen die minder vanzelfsprekend zelf aan het werk komt, bijvoorbeeld vanwege lichamelijke en/of psychische beperkingen, zal met intensieve ondersteuning kunnen bijdragen aan een oplossing hierbij. We monitoren de landelijke ontwikkelingen rondom energie, inflatie, inkomen, armoede, participatie en bestaanszekerheid nauwlettend in 2024 en spelen hier, waar nodig, op in.

Leidse Visie Gelijke Kansen

De Leidse Visie Gelijke Kansen 2023 wordt eind 2023 ter vaststelling aan de raad aangeboden en, na goedkeuring, vanaf 2024 uitgevoerd. We werken vanuit verbinding met het gezin, de (voor)school, de maatschappelijke partners en kennisinstellingen samen aan het bestrijden van armoede en het creëren van een rijke leeromgeving waar voor elk kind kansen zijn voor brede ontwikkeling. Zie voor meer informatie programma 7.

DZB Leiden

DZB wil mogelijk maken dat iedereen die kan en wil werken, mee kan doen op een manier die past bij wat iemand kan. DZB Leiden bemiddelt en begeleidt werkzoekenden zo veel mogelijk naar werkgevers in de regio en werkt daarbij steeds meer samen met andere organisaties en ondernemers. Zo zijn er samen met werkgevers praktijkleerlijnen opgezet om werken en leren te combineren. Voor mensen voor wie het (nog) niet mogelijk is om bij een andere werkgever te werken biedt DZB werkgelegenheid. De mensen die bij DZB komen hebben gemiddeld genomen minder mogelijkheden om te werken en een grotere begeleidingsbehoefte. Daarom wordt extra ingezet op het bieden van voldoende en deskundige begeleiding. Naast het bieden van (beschutte) werkgelegenheid en ontwikkelmogelijkheden werkt DZB er aan om kosten en baten zo veel mogelijk met elkaar in balans te brengen.

Vernieuwende aanpakken voor het verbeteren van bestaanszekerheid

In het beleidsakkoord Samen Leven in Leiden is opgenomen dat we vernieuwende aanpakken verkennen om de bestaanszekerheid van inwoners te verbeteren. Eén van de vernieuwende aanpakken is de pilot met de Belastingdienst en Eerste Hulp bij Geldzorgen (EHBG). Tijdens deze pilot worden inkomstenbelasting en toeslagenvorderingen aangemeld bij de vroegsignalering waarna EHBG met de inwoner contact opneemt om te bespreken hoe hulp geboden kan worden. Deze pilot duurt 2 à 3 jaar waarna een wettelijk besluit wordt genomen of de belastingdienst een signaalpartner wordt. Verder komt er hoogstwaarschijnlijk een verplichte reactietermijn voor schuldeisers om te reageren op schuldregelingsvoorstellen en wil het kabinet dat zoveel mogelijk gemeenten aansluiten op het schuldenknooppunt en de verwijzindex schuldhulpverlening. De gemeente gaat hier op aansluiten. Een andere vernieuwende aanpak is de proef die start met een ruimere bijverdienstenregeling voor mensen in de bijstand.

Leidse sleutelpas

In het beleidsakkoord is opgenomen dat we de invoering van een Leidse Sleutelpas gaan onderzoeken. Deze 'meedoen-pas' is bedoeld voor sport en cultuur, met korting voor Leidenaars met een laag inkomen. Bij het onderzoek wordt rekening gehouden met bestaande fondsen en gekeken naar kansen voor co-financiering door partners. Afhankelijk van de keuzes en het besluit van het college wordt in 2024 de invoering van de Leidse sleutelpas verder uitgewerkt.

Project mondzorg

In 2023 is bureau BS&F namens het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) een onderzoek gestart over de mijding van mondzorg om financiële redenen. Dit heeft geleid tot een conceptrapport waarin de inzet van gemeenten is beschreven. De conclusie is dat de oplossing voor de mijding van mondzorg om financiële redenen niet alleen bij gemeenten ligt. Gemeenten kunnen echter wel een goede basis bieden in de bestrijding van de mijding van mondzorg om financiële redenen. In het conceptrapport hebben is daarom een stappenplan uitgewerkt voor gemeenten om deze solide basis te creëren. In 2023 is in samenwerking met o.a. Leiden, een handreiking geschreven. We werken uit hoe we hier in Leiden vorm aan gaan geven op basis van de adviezen uit de handreiking en het stappenplan.

Speerpunten voor 2024:

- We ontwikkelen in 2024 de nieuwe regionale aanpak laaggeletterdheid
- Begin 2024 is de gemeentelijke gezinsaanpak geletterdheid vormgegeven
- We werken verder aan het beleidsplan Armoede 2024 - 2027 (eind 2023 voorgelegd aan de raad)
- We ontwikkelen in 2024 een nieuw beleidsplan schuldhulpverlening
- EHBG benadert jongeren actief om te voorkomen dat er problematische schulden ontstaan
- Tijdens het schuldhulpverleningstraject van jongeren bij de Stadsbank wordt intensieve begeleiding geboden door hulpverlenende organisaties

Beleidsterrein 10A Arbeidsparticipatie

Doelen en prestaties bij 10A Arbeidsparticipatie

Doel	Prestatie
10A1 Leidenaren hebben werk en zijn daardoor minder uitkeringsafhankelijk	10A1.1 Inzetten van re-integratie en participatievoorzieningen
	10A1.2 Aanbieden volwasseneneducatie
	10A1.3 Inzetten dienstverlening voor jongeren, statushouders en migranten
10A2 Mensen met loonwaarde onder het wettelijk minimumloon werken zo regulier mogelijk	10A2.1 Inzetten sociale werkvoorziening
	10A2.2 Inzetten beschut werk
	10A2.3 Inzetten loonkostensubsidie

10A1 Leidenaren hebben werk en zijn daardoor minder uitkeringsafhankelijk

Ontwikkelingen op de arbeidsmarkt

Nog nooit waren er zoveel mensen aan het werk. Ondanks de coronacrisis, de oorlog in Oekraïne en de hoge inflatie, blijft de krapte op de arbeidsmarkt groot. Het Centraal Plan Bureau (CPB) gaat uit van een lichte stijging van de werkloosheid in 2024, maar deze blijft nog steeds relatief laag. Over het algemeen wordt ervan uitgegaan dat de personeelstekorten iets zullen afnemen, maar dat de vraag naar personeel historisch gezien hoog blijft. Dit komt omdat personeelskrapte grotendeels structurele oorzaken heeft, zoals vergrijzing, ontgroening en mismatch. Een aantal sectoren heeft structureel te maken met een tekort aan arbeidskrachten (bijvoorbeeld techniek, bouw, zorg en ICT). Tegelijkertijd zijn er nog steeds mensen aangewezen op een uitkering. Een klein deel daarvan vindt op eigen kracht werk. Voor een grote groep is dat minder vanzelfsprekend, bijvoorbeeld vanwege lichamelijke en/of psychische beperkingen. Voor hen is intensieve ondersteuning bij het aanpakken van die problematiek nodig om mee te kunnen doen.

Ontwikkelingen in de arbeidsmarktregio Holland Rijnland

Vanaf 2024 werken we als centrumgemeente van Holland Rijnland samen met andere gemeenten, UWV, onderwijs, bonden en werkgevers aan de inrichting van de toekomstige arbeidsmarktdienstverlening. Het kabinet reikt hiervoor de kaders aan. Het is in ieder geval duidelijk dat er in elke arbeidsmarktregio één (fysiek en digitaal) loket komt, dat toegang biedt tot dienstverlening op het gebied van werk en scholing. Wanneer er meer nodig is dan informatie en advies worden mensen verwezen naar de dienstverlening die ze nodig hebben, bijvoorbeeld van DZB of UWV. Implementatie is voorzien in 2025. Vooruitlopend hierop heeft de arbeidsmarktregio onderzoek laten doen naar de behoeften van werkgevers, werkenden en werkzoekenden. Dit dient als basis voor de inrichting. Ook doen we sinds juni 2023 ervaring op met het Werkcafé, waar inwoners op dinsdagochtend zonder afspraak terecht kunnen in het stadskantoor voor gratis advies over werk of scholing. Met dit initiatief beogen we iedereen te bereiken die graag wil werken, ander werk wil of wil omscholen, mensen met en zonder uitkering, werkenden en niet-werkenden. Met de partners in de arbeidsmarktregio Holland Rijnland zetten we bovendien in op een Human Capital aanpak, waarbij scholing van kandidaten naar tekortsectoren daar waar mogelijk wordt uitgebreid.

Werken en leren combineren

DZB biedt steeds meer mogelijkheden om binnen het eigen bedrijf werken en leren te combineren. Mensen kunnen zich in hun eigen tempo en met voldoende en de juiste begeleiding ontwikkelen om daarna door te stromen naar een ander bedrijf in de regio. Voor mensen die aangewezen zijn op een beschutte werkplek biedt DZB deze werkplekken. DZB zoekt naar innovatieve manieren om passend werk met ontwikkelmogelijkheden te kunnen blijven bieden. Zo wordt bijvoorbeeld bekeken wat recente ervaringen met basisbanen in verschillende steden zijn en of en op welke wijze basisbanen van toegevoegde waarde kunnen zijn in Leiden. Als betaald werk nog niet of niet meer mogelijk is wordt gezocht naar een andere vorm van meedoen aan de samenleving die past bij wat iemand nog wel kan. Dat kan bijvoorbeeld door vrijwilligerswerk of een andere manier waarop iemand weer meedoet en meetelt in de maatschappij. DZB werkt daarbij samen met organisaties in de stad. Daarnaast wordt bij andere gemeenten gekeken naar de ervaringen met basisbanen. Niet voor niets is het motto van DZB 'Samen werken aan een wereld waarin iedereen meedoet'.

Verrekenen van inkomsten

Voor een deel van de mensen die bijstand ontvangen is deeltijdwerk het maximaal haalbare. Op dit moment gelden er verschillende regels rond bijverdienen. Daarom presenteerde het kabinet eind 2022 een wetsvoorstel waarin bijverdiensten een volledig jaar voor 15% buiten beschouwing blijven. De vrijstelling geldt voor een jaar. Ook in Leiden is de wens om bijverdienmogelijkheden te verruimen er. Dit is bijvoorbeeld naar voren gebracht in de Motie 'Werken in de bijstand loont' (M.21.0067.19) waarin het college wordt verzocht met een voorstel te komen voor een pilot waarbij mensen tijdens de bijstand de mogelijkheid krijgen een bedrag bij te verdienen zonder dat dit effect heeft op belasting en toeslagen.

10A1.2 Aanbieden volwasseneneducatie

Om belangrijke basisvaardigheden te versterken en vergroten werken we in Leiden samen in verschillende samenwerkingsverbanden, waaronder het Taalpact Leiden-Leiderdorp. In 2024 vormen we een nieuwe regionale aanpak op laaggeletterdheid. We kijken daarbij naar wat we hebben geleerd van de aanpak 2020-2024, waar we kunnen versterken en ook waarin de samenleving is veranderd en kennis over basisvaardigheden is gegroeid. Hiervoor wordt de aanpak 2020-2024 eind 2023 geëvalueerd en in 2024 meegenomen bij het voorstel voor een het nieuwe plan. Een van de onderdelen waar we op focussen is monitoren en evalueren. Het Rijksprogramma Tel mee met Taal, waaruit de decentralisatiemiddelen laaggeletterdheid voorkomen, loopt tot en met 2024 en het is nog onduidelijk of dit voortgezet wordt.

10A1.3 Inzetten dienstverlening voor jongeren, statushouders en migranten

We ondersteunen jongeren, statushouders en migranten richting werk, onderwijs, stage of activering. Bijvoorbeeld door ondersteuning bij taalacquisitie en (interculturele) communicatie. De ondersteuning van jongeren is aangesloten bij de Aanpak Jeugdwerkloosheid die eind 2020 is gestart en ook in 2024 doorloopt. Jongeren in de meest brede zin, ook niet-uitkeringsgerechtigde jongeren, worden ondersteund bij sollicitatietrainingen en bij trajecten richting werk of onderwijs.

Uitkeringsgerechtigde migranten met veelal een niet-westerse migratieachtergrond krijgen een traject aangeboden dat gericht is op taalacquisitie in combinatie met het doorlopen van een taalstage en bemiddeling naar een baan. Dit vindt plaats in samenwerking met DZB. Sinds 1 januari 2022 is de Wet Inburgering 2021 van kracht. De gemeente voert regie op het inburgeringstraject voor statushouders en gezinsmigranten. Onderdeel hiervan is het bieden van ondersteuning en begeleiding voor alle inburgeraars tijdens het traject. Daarnaast wordt een voorbereidingstraject mbo aangeboden. Hiermee kunnen jongeren vakken volgen, aangeboden door docenten en trainers die hen voorbereiden op een toekomst in het mbo. Ook reguliere, niet-inburgeringsplichtige jongeren kunnen gebruikmaken van (een deel van) deze voorbereiding om te werken aan hun deficiënties en zo toegang te krijgen tot het onderwijs.

Voor 2024 en de jaren daarna is een structureel verhoogde taakstelling voorzien, alsmede een hoge instroom van gezinsmigranten. Hierdoor zal het onderdeel Leidse Inburgering groeien in capaciteit. Daarnaast leidt het tekort op de arbeidsmarkt, met name het tekorten aan docenten, tot verhoogde druk op de uitvoering.

10A2 Mensen met loonwaarde onder het wettelijk minimumloon werken zo regulier mogelijk

DZB bemiddelt bij voorkeur naar werkgevers in de regio, ook voor mensen met een loonwaarde onder het wettelijk minimumloon. Voor een deel van hen is regulier werk niet direct haalbaar, maar lukt dit na een periode van werken en leren bij DZB wel. DZB is in 2023 gestart met een pilot voor ontwikkelbanen: het opdoen van werkervaring bij DZB en nieuwe vaardigheden leren waarmee ze naar een baan bij een reguliere werkgever kunnen doorstromen. Deze pilot was succesvol en wordt daarom ook in 2024 ingezet. Daarnaast biedt DZB beschutte werkplekken voor diegene die het nodig hebben. Soms is ook een beschutte werkplek (nog) niet mogelijk. Er wordt dan gezamenlijk gekeken welke eerste stap nodig is om mee te kunnen doen in de maatschappij. Elke stap om mee te doen telt en vaak volgen daarna ook volgende stappen naar betaald werk.

Dagbesteding

Op het DZB-terrein aan de Nachtegaallaan vinden steeds meer activiteiten plaats die, naast het bieden van werk en ontwikkelmogelijkheden, ook bijdragen aan een duurzame stad. De afdeling Circulair Hout breidt de werkzaamheden verder uit, daarnaast is in 2023 op beperkte schaal gestart met een kweektuin waar biologische planten worden gekweekt voor het Leidse project 'Samen aan de Slag'. De verwachting is dat dit in 2024 wordt uitgebreid. Ook wordt het wijkleren voortgezet in de wijken waarin de pilot van het Wijkleerbedrijf heeft plaatsgevonden en wordt de werkwijze vanaf 2024 uitgebreid naar andere wijken in Leiden. In het kader van Simpel Switchen gaat DZB samen met dagbestedingsorganisaties aan de slag om de overgang tussen dagbesteding en werk makkelijker te maken. DZB verkende in 2023 de mogelijkheden om in 2024 met een Switch-afdeling te starten waar de stap tussen beide vormen zo goed mogelijk voorbereid kan worden.

Landelijke ontwikkelingen

Landelijk zijn er zorgen over de financiering van de sector van sociaal ontwikkelbedrijven. Deze zorgen worden ook in Leiden gedeeld. Er is meer geld nodig voor het ontwikkelen van mensen en het bieden van werk aan mensen die (nog) nergens anders kunnen werken. Er is in 2023 echter nog geen zicht op extra structurele middelen voor sociaal ontwikkelbedrijven en loonkostensubsidie en een budget voor begeleiding zijn niet toereikend. In de afgelopen periode zijn er meerdere onderzoeken gedaan die relevant zijn voor DZB en waar DZB ook bij is betrokken. Een onderzoek naar de toekomstige infrastructuur van de sociaal ontwikkelbedrijven en een onderzoek naar de financiering van Beschut werk. Daarnaast is er in de arbeidsmarktregio onderzoek gedaan naar de regionale mogelijkheden en behoeften bij het vormgeven van het regionale werkbedrijf. Verder zijn er opnieuw wijzigingen in de Participatiewet aangekondigd. Deze ontwikkelingen worden op de voet gevolgd.

Effectindicatoren bij 10A Arbeidsparticipatie

Effectindicator	Realisatie	Streefwaarden				Bron
		2024	2025	2026	2027	
Doel 10A1 Leidenaren hebben werk en zijn daardoor minder uitkeringsafhankelijk						
10A1.a Netto arbeidsparticipatie, % werkzame beroepsbevolking ten opzichte van de beroepsbevolking	69% (2020) 71% (2021) 73% (2022)	73%	73%	73%	73%	CBS (wsjg - BBV)
10A1.b Aantal banen per 1.000 inwoners van 15 t/m 64 jaar	812 (2020) 832 (2021) 853 (2022)	850	850	850	850	LISA (wsjg - BBV)
10A1.c Werkloze jongeren, percentage 16- tot en met 22-jarigen	1% (2019) 1% (2020) 1% (2021)	1%	1%	1%	1%	CBS (wsjg-BBV)
10A1.d Aantal lopende re-integratievoorzieningen per 10.000 inwoners van 15-64 jaar	158 (2020) 129 (2021) 117 (2022)	120	120	120	120	CBS (wsjg - BBV)
10A1.e** Aantal gestarte trajecten basisvaardigheden	258 (2022)	265	270	275	280	Taalschool
10A1.f** Percentage succesvolle uitstroom	79% (2022)	80%	80%	80%	80%	Taalschool
10A1.g** Gemiddelde trajectwaardering	8,2 (2022)	8,3	8,4	8,5	8,5	Taalschool
Doel 10A2 Mensen met loonwaarde onder het minimumloon werken zo regulier mogelijk						
10A2.a Aantal volledige banen in de WSW uitgedrukt in standaard eenheden (SE)***	710 (2020) 660 (2021) 621 (2022)	536	501	469	438	DZB
10A2.b Aantal loonkostensubsidie banenafpraak (via DZB)	160 (2020) 180 (2021) 194 (2022)	250	275	300	325	DZB
10A2.c Aantal nieuw beschut werk	27 (2020) 37 (2021) 49 (2022)	61	71	81	91	DZB
10A2.d Aantal opstapsubsidies eerste jaar****	18 (2020) 13 (2021) 8 (2022)	20	20	20	20	DZB

* De verwachting is dat de krappe arbeidsmarkt de komende jaren zal blijven aanhouden (zie 10A1). Veranderingen op de arbeidsmarkt of in economische omstandigheden kunnen er echter voor zorgen dat deze cijfers komende jaren kunnen afwijken van de verwachting.

** Toelichting toegevoegde indicatoren: Met motie 20.0102/02: 'Weten wat je wilt' is het college gevraagd om kwantitatieve en kwalitatieve doelstellingen te formuleren per indicator uit het Regionaal Programma Integrale Aanpak Laaggeletterdheid (RV 20.0102). Met wethoudersbrief Z/22/3459975 'Status motie 'Weten wat je wilt'' heeft de wethouder u geïnformeerd over de streefwaarden die worden opgenomen in de P&C cyclus.

*** Toelichting 10A2.a: Deze effectindicator wordt gewijzigd. In voorgaande jaren werd bij deze effectindicator het aantal volledige banen in de Wsw (uitgedrukt in Standaard Eenheden) bij DZB in dienst weergegeven. Mensen die met een Wsw indicatie in het kader van Begeleid Werken bij een reguliere werkgever in dienst zijn werden daarin niet mee genomen. Deze mensen worden voortaan wel meegeteld. De realisatiecijfers voor de jaren 2020, 2021 en 2022 en de streefwaarden van 2023 tot en met 2027 zijn hierop aangepast.

**** De streefwaarden voor indicator 10A2.d zijn verlaagd van 40 naar 20. Sinds 2020 is het aantal gerealiseerde banen met opstapsubsidie lager dan 20. Dit terwijl er voor 40 opstapbanen budget wordt gereserveerd. Dit budget wordt grotendeels niet ingezet. Daarom is een streefwaarde van 20 reëler. DZB bemiddelt mensen bij voorkeur zonder inzet van opstapsubsidie naar werk. Opstapsubsidie wordt alleen ingezet als dat nodig is.

Een overzicht van realisatie- en streefwaarden van de indicatoren (ook uit vorige begrotingen) staat op [Leiden in Cijfers](#).

Beleidsterrein 10B Maatschappelijke participatie en ondersteuning minima

Doelen en prestaties bij 10B Maatschappelijke participatie en ondersteuning minima

Doel	Prestatie
10B1 Minima doen mee in de samenleving en raken niet in een sociaal isolement	10B1.1 Ondersteunen van mensen die gebruik maken een bijstandsuitkering om actief te zijn in de samenleving en niet in een sociaal isolement te raken
10B2 Armoedebestrijding	10B2.1 Behandelen aanvragen individuele bijzondere bijstand en individuele inkomenstoelag
	10B2.2 Verstrekken (bijdrage in) premie Collectieve Ziektekostenverzekering Minima
	10B2.3 Verstrekken tegemoetkoming kinderopvang op Sociaal Medische Indicatie
	10B2.4 Kwijtschelding gemeentelijke heffingen
	10B2.5 Subsidies minimabeleid

10B1 Minima doen mee in de samenleving en raken niet in een sociaal isolement

Binnen de SSB richt het thema Basiskracht zich op basisvaardigheden om mee te kunnen doen in de samenleving (zie ook Programma 9). De activiteiten zijn voor iedereen toegankelijk maar vooral bedoeld voor inwoners voor wie het aanleren van deze vaardigheden niet vanzelfsprekend is of waar sprake is van een (mogelijke) achterstandssituatie. BuZz Leiden voert de opdracht Basiskracht in de SSB uit. BuZz helpt mensen met een afstand tot de maatschappij te participeren door het ontwikkelen van hun kennis, vaardigheden en netwerk (denk aan taalvaardigheid, sociale vaardigheden of financiële redzaamheid). BuZz probeert de mensen die zich op trede 1 of 2 van de participatieladder bevinden te activeren. In 2024 wordt een tussenevaluatie uitgevoerd met betrekking tot opdrachten in de Sterke Sociale Basis, waaronder BuZz.

Voor minima bestaat de mogelijkheid om voordelig aanvullend verzekerd te zijn via de collectieve zorgverzekering via de gemeente. Daarnaast is onder andere via Stichting Leergeld en het maatwerkbudget bij de Sociaal wijkteams, Stadsbank en (in de toekomst) BuZz ondersteuning mogelijk.

Positie op de participatieladder	Aantal personen op 31-12-2022, minimaal 2 jaar in uitkering
1 Geïsoleerd	220
2 Sociale contacten buiten de deur	942
3 Deelname georganiseerde activiteiten	467
4 Onbetaald werk	341
5 Betaald werk met ondersteuning	208
6 Betaald werk	35
onbekend	45
Totaal	2258

Deze tabel met uitkeringsontvangers op de participatieladder geeft inzicht in de ontwikkeling van de doelgroep en het bereiken van de prestaties van doel 10B. Deze tabel wordt jaarlijks opgenomen, zowel in de begroting als in de jaarrekening (realisatie).

10B2 Armoedebestrijding

De inflatie blijft leiden tot onzekerheid en minder koopkracht voor Leidenaars met een laag inkomen. De rijksoverheid heeft maatregelen genomen, zoals het verhogen van het minimumloon en uitkeringen. Er zijn plannen vanuit het rijk om ook in 2024 maatregelen te nemen via de aanpak Geldzorgen, Armoede en Schulden. Maatregelen die mogelijk getroffen gaan worden om (kinder)armoede te verminderen zijn bijvoorbeeld: Verruimen bijverdiengrenzen Participatiewet, wetsvoorstel breed offensief, tegengaan van niet-gebruik van voorzieningen, betere toegang tot (mond)zorg voor minima en kinderen, financiële educatie voor kinderen en jongeren.

Tegelijk doen we in Leiden ook wat we kunnen om inwoners met een laag besteedbaar inkomen te ondersteunen. In 2023 is er door het Nibud een onderzoek uitgevoerd naar de effectiviteit van de armoederegelingen in Leiden. Uit deze rapportage bleek dat dat we voldoende regelingen hebben om goede ondersteuning te bieden aan bijna alle inwoners met een laag inkomen. Er is nog terrein te winnen op het

bereik van deze regelingen. Daarom is het voorstel van college richting de raad om in het nieuwe beleidsplan Armoede 2024-2027 voort te bouwen op het oude armoedebeleid, te verbeteren waar mogelijk en te focussen op het vergroten van het bereik van de regelingen.

Subsidies Minimabeleid

In 2024 wordt met het nieuwe armoedebeleid, dat eind 2023 aan de raad wordt voorgelegd, voorgesteld om nieuwe streefwaarden voor prestatie 10B2.5 op te nemen. Dit is naar aanleiding van de motie 22.0083.01 'Streefcijfers verbinden aan het armoedebeleid'. Nadat de gemeenteraad het beleidsplan heeft vastgesteld, kunnen de indicatoren worden toegevoegd.

Beleidsterrein 10C Inkomensvoorzieningen

Doelen en prestaties bij 10C Inkomensvoorzieningen

Doel	Prestatie
10C1 Leidenaren (18 t/m AOW-leeftijd) voor wie een financieel vangnet nodig is, ontvangen inkomensondersteuning	10C1.1 Behandelen aanvragen en beheer uitkeringen Participatiewet, loaw, loaz, Bbz- inkomensvoorzieningen
	10C1.2 Uitvoeren fraudepreventie en opsporen uitkeringsfraude
	10C1.3 Uitvoeren terugvordering en verhaal

10C1 Leidenaren (18 t/m AOW-leeftijd) voor wie een financieel vangnet nodig is, ontvangen inkomensondersteuning

Het aantal bijstandsuitkeringen daalde sinds corona en is in 2023 grotendeels stabiel. In de eerste helft van 2023 nam het aantal licht toe, dit volgt de toename in het aantal vestigingen van statushouders in deze periode als ook de ontwikkelingen in economie en arbeidsmarktmarkt.

Effectindicatoren bij 10C Inkomensvoorzieningen

Effectindicator	Realisatie	Streefwaarden				Bron
		2024	2025	2026	2027	
Doel 10C1 Leidenaren (18 t/m 64 jaar) voor wie een financieel vangnet nodig is, ontvangen inkomensondersteuning						
10C1.a Personen met een bijstanduitkering, aantal per 1.000 inwoners*	40,9 (2019) 42,6 (2020) 45,5 (2021)	45,5	45,0	44,5	44,0	CBS (wsjg - BBV)
10C1.b % ontvangen bedrag van het totaalsaldo vorderingen (Incassoquote)	14% (2020) 12% (2021) 15% (2022)	15%	15%	15%	15%	W&I
10C1.c Percentage huishoudens dat ten minste één jaar een inkomen heeft tot 120% van het sociaal minimum*	14,6% (2019) 14,3% (2020) 14,0% (2021)	14%	14%	14%	14%	CBS
10C1.d Aantal Leidenaren dat langdurig in armoede leeft*	4.600 (2019) 4.600 (2020) 4.500 (2021)	4550	4600	4550	4500	CBS

* De opgenomen streefwaarden geven een inschatting voor de komende jaren, waarbij gewerkt en gestreefd wordt om het aantal (binnen ons bereik en mogelijkheden) zo laag mogelijk te krijgen. Echter, economische omstandigheden, de arbeidsmarkt en (beleids-)keuzes vanuit het Rijk spelen een grote rol in deze cijfers.

Algemeen: ten opzichte van de Programmabegroting 2023-2026 is indicator 10C1.c ' % percentage personen met schuld, inclusief fraude met wie nog geen afspraak tot aflossing is gemaakt' niet meer opgenomen. De cijfers voor deze effectindicatoren geven geen valide beeld van de werkelijkheid en kunnen niet betrouwbaar uit de systemen worden gehaald.

Een overzicht van realisatie- en streefwaarden van de indicatoren (ook uit vorige begrotingen) staat op [LeideninCijfers](#).

Beleidsterrein 10D Schuldhulpverlening

Doelen en prestaties bij 10D Schuldhulpverlening

Doel	Prestatie
10D1 Het ontstaan dan wel escalatie van problematische schuldensituaties is voorkomen	10D1.1 Uitvoeren van vroegsignalering, preventieve maatregelen, stabilisatietrajecten en budgetbeheer
10D2 Problematische schuldensituaties zijn beheersbaar gemaakt en (zo mogelijk) opgelost	10D2.1 Uitvoeren schuldhulpverlening

We helpen inwoners uit Leiden bij het voorkomen, beheersbaar maken en oplossen van schulden. Dit gebeurt bijvoorbeeld via preventie zoals lesgeven op voortgezet en middelbaar onderwijs, hulp bij belastingaangifte, begeleiding bij thuisadministratie en online zelfhulp. Eerste Hulp Bij Geldzorgen (EHBG; vroegsignalering) probeert zoveel mogelijk inwoners die een betalingsachterstand hebben in de vaste lasten te bereiken en hulp aan te bieden. De extra inzet hierop wordt voortgezet tot 2027. Ook aankomend jaar proberen we zoveel mogelijk jongeren met schulden te bereiken. De Stadsbank helpt inwoners met het oplossen van hun schulden via een betalingsregeling, schuldbemiddeling of een saneringskrediet, waarbij we zoveel mogelijk inzetten op het overnemen van de schulden door het verstrekken van een saneringskrediet.

In juni 2022 heeft de minister de kamerbrief 'aanpak geldzorgen, armoede en schulden' aan de Tweede Kamer aangeboden waarin het doel is om het aantal mensen dat in armoede leeft te halveren in 2030 en het aantal kinderen dat in armoede opgroeit te halveren in 2025 ten opzichte van 2015. Daarnaast wil de minister ook het aantal huishoudens in problematische schulden in 2030 gehalveerd hebben ten opzichte van 2015. Om deze doelen te bereiken staan in de aanpak diverse interventies op het gebied van schuldhulpverlening. Zo is per 1 juli 2023 het schuldregelingstraject van de minnelijke schuldsanering natuurlijke personen en de wettelijke schuldsanering natuurlijke personen verkort van 36 maanden naar 18 maanden. Het komende jaar zal door deze verkorting onderzocht worden hoe de begeleiding en nazorg verbeterd en geïntensiveerd kan worden om recidive te voorkomen. We gaan daarnaast in 2024 het huidige beleidsplan evalueren en werken aan een nieuw beleidsplan schuldhulpverlening, waarin deze wijzigingen worden meegenomen.

Effectindicatoren bij 10D Schuldhulpverlening

Effectindicator	Realisatie*	Streefwaarden				Bron
		2024	2025	2026	2027	
Doel 10D1 Het ontstaan dan wel escalatie van problematische schuldensituaties is voorkomen.						
10D1.a.Het gemiddelde schuldbedrag van particulieren die zich bij de schuldhulpverlening hebben gemeld**	-	€37.000	€36.000	€36.000	€35.000	Stadsbank
10D1.b Het gemiddelde aantal schuldeisers van particulieren die zich bij de schuldhulpverlening hebben gemeld**	-	13	12	12	11	Stadsbank
10D1.c Het percentage particuliere aanvragers voor schuldhulpverlening, dat eerder (binnen een periode van 36 maanden voorafgaand aan de aanvraag) een minnelijk of wettelijk traject hebben doorlopen	-	5%	4%	4%	3%	Stadsbank
10D1.d Aantal ex-ondernemers dat zich meldt bij de Stadsbank***	-	20	20	20	20	Stadsbank
10D1.e Aantal ondernemers dat zich meldt bij de Stadsbank	-	60	60	60	60	Stadsbank
10D1.f Aantal meldingen signaalpartners Eerste Hulp Bij Geldzorgen	-	500	500	500	500	EHBG
10D1.g Het percentage inwoners waarbij via Eerste Hulp Bij Geldzorgen daadwerkelijk contact tot stand is gekomen met de inwoner	-	19%	20%	21%	22%	EHBG
10D1.h Het percentage waarbij de inwoner hulp via Eerste Hulp Bij Geldzorgen accepteert	-	8%	9%	9%	10%	EHBG
Doel 10D2 Problematische schuldensituaties zijn beheersbaar gemaakt en (zo mogelijk) opgelost						
10D2.a Aantal gestarte schuldregelingen****	-	110	110	120	120	Stadsbank
10D2.b Aantal geslaagde schuldbemiddelingstrajecten	-	40	40	30	30	Stadsbank
10D2.c Aantal geslaagde saneringskredieten	-	100	100	110	110	Stadsbank

Algemeen: De effectindicatoren voor schuldhulpverlening zijn aangepast omdat we voortaan onderscheid willen maken tussen particulieren en ondernemers (zie effectindicator 10D1.a tot en met 10D1.e). In verband met de Wet gemeentelijke schuldhulpverlening 2021 waarin we,

naast schuldhulpverlening, ook vroegsignalering (via Eerste Hulp Bij Geldzorgen) uitvoeren zijn drie nieuwe effectindicatoren toegevoegd die te maken hebben met de vroegsignalering (zie effectindicator 10D1.f tot en met 10D1.h). Ook maken we voortaan onderscheid tussen schuldbemiddelingen en saneringskredieten (zie prestaties 10D2.a tot en met 10D2.c). Dit doen we omdat in het beleidsakkoord is aangegeven dat we zoveel mogelijk schulden van inwoners overnemen door middel van een saneringskrediet.

* Door de wijzigingen bij de effectindicatoren is het niet mogelijk om de realisatiewaarden van de afgelopen jaren te vermelden. De huidige effectindicatoren worden gemeten vanaf 2023 en worden vanaf 2024 gerapporteerd.

** Streefwaarden zijn gebaseerd op het jaarverslag NVVK (Nederlandse Vereniging voor Volkskrediet).

*** Streefwaarden zijn een schatting omdat er geen cijfers voorhanden zijn. Streefwaarden zijn nu vastgesteld op een derde van de ondernemers die zich aanmelden voor schuldhulpverlening als indicatie.

**** Streefwaarden zijn gebaseerd over de behaalde resultaten van de afgelopen jaren (rekening houdend met het effect van corona in deze jaren), er wordt een stijging van het aantal schuldregelingen verwacht in de komende jaren.

Een overzicht van realisatie- en streefwaarden van de indicatoren (ook uit vorige begrotingen) staat op [LeideninCijfers](#).

Kaderstellende beleidsstukken

Inleiding

- Visie Sociaal Domein ([RV 19.0029](#))

10A

- Re-integratieverordening Participatiewet 2017 ([RV 17.0046](#))
- Beleidsplan 'Werk en Participatie' 2019-2023 ([RV 19.0110](#))

10B

- Beleidsplan Armoedebeleid 2019-2022 ([RV 18.0127](#))
- Verordening Individuele Studietoelage Participatiewet 2015 ([RV 14.0141](#))
- Verordening individuele inkomensvoetstuk Leiden 2015 ([RV 14.0111](#))

10C

- Notitie en verordening Tegenprestatie Participatiewet 2015 ([RV 14.0105](#))
- Afstemmingsverordening Participatiewet, IOAW en IOAZ 2016 ([RV 16.0048](#))

10D

- Beleidsplan schuldhulpverlening Leiden 2021-2024; Schuldhulpverlening Eerder, beter, sneller! ([RV 20.0145](#))

Programmakosten

Werk en inkomen bedragen x € 1.000,-		Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Meerjarenraming		
					2025	2026	2027
Arbeidsparticipatie	Lasten	38.155	44.807	41.755	39.434	38.942	38.951
	Baten	-16.832	-16.683	-15.877	-15.188	-15.195	-15.201
Saldo		21.323	28.124	25.878	24.246	23.747	23.750
Maatsch. participatie en onderst. minima	Lasten	21.462	18.376	11.225	10.788	10.477	10.477
	Baten	-1.664	-1.127	-503	-503	-503	-503
Saldo		19.798	17.249	10.722	10.285	9.974	9.974
Inkomensvoorzieningen	Lasten	59.539	61.531	63.410	63.410	63.410	63.410
	Baten	-53.266	-54.168	-56.285	-56.285	-56.285	-56.285
Saldo		6.273	7.363	7.125	7.126	7.126	7.126
Schuldhelpverlening	Lasten	3.036	3.881	3.939	3.938	3.938	3.578
	Baten	-452	-645	-672	-671	-669	-669
Saldo		2.584	3.236	3.267	3.267	3.269	2.909
Programma	Lasten	122.192	128.595	120.328	117.572	116.768	116.417
	Baten	-72.214	-72.624	-73.337	-72.647	-72.652	-72.658
Saldo van baten en lasten		49.978	55.971	46.992	44.925	44.116	43.759
Reserves	Toevoeging	11.988	3.901	23	0	0	0
	Onttrekking	-2.529	-8.606	-1.461	-839	-539	-179
Mutaties reserves		9.459	-4.705	-1.439	-839	-539	-179
Resultaat		59.437	51.266	45.553	44.086	43.577	43.580

Budgettaire ontwikkelingen

De daling van de lasten en/of de stijging van de baten worden onder andere veroorzaakt door de indexering van budgetten, doorrekening van de kostenverdeelstaat en de kapitaallasten die zijn berekend vanuit het meerjareninvesteringsplan 2024-2027. Beleidswijzigingen met financiële consequenties worden hierna per beleidsterrein toegelicht.

Beleidsterrein Arbeidsparticipatie/Werk en Inkomen

In de begroting 2023 zijn diverse incidentele budgetten opgenomen, waardoor de lasten exclusief indexering in 2024 afgerond € 1,175 miljoen lager zijn. Het betreft de regionale budgetten 'Dichterbij dan je denkt' (€ 246.000), Crisisdienstverlening (€ 204.000) en Regionaal werkbedrijf (€ 120.000) en de lokale budgetten Intensivering re-integratie (€ 405.000) en implementatie Inburgering (€ 200.000). De kosten en opbrengsten inburgering in 2024 zijn € 730.000 lager. Dat heeft een technische achtergrond. De raming 2024 moet namelijk nog worden verhoogd. Dat zal begin 2024 plaatsvinden bij de eerste technische wijziging van de begroting. De regionale lasten en baten van de wet educatie beroepsonderwijs (WEB/ volwassenenonderwijs) zijn € 396.000 lager in 2024, omdat er in 2023 een intensivering plaatsvindt van € 396.000 gedekt vanuit de balansreserve WEB (onderbestedingen uit voorgaande jaren).

Beleidsterrein Arbeidsparticipatie/DZB

De lasten dalen per saldo met € 627.000 als gevolg mutatie van rijkssubsidies die via de algemene uitkering ontvangen worden voor respectievelijk de WSW (daling ad € 702.000) en de Trajectbegeleiding (stijging ad € 75.000). De daling bij de WSW betreft de door het Rijk geprognosticeerde daling van het aantal arbeidsjaren van WSW'ers. Daarnaast heeft DZB in de rol van centrum gemeente arbeidsregio Holland Rijnland in 2023 éénmalige middelen beschikbaar gekregen van € 252.000. Deze middelen worden ingezet voor projecten gericht op arbeidsparticipatie binnen de Leidse arbeidsregio/ Holland Rijnland. Door indexering nemen de lasten toe met € 1.338.000 en de baten met € 402.000.

Beleidsterrein Maatschappelijke participatie en ondersteuning minima

In de begroting 2023 zijn diverse incidentele budgetten opgenomen, waardoor de lasten in 2024 exclusief indexering afgerond € 7,1 miljoen en de baten afgerond € 0,6 miljoen lager zijn. Het betreft de energietoeslag

van € 500 (€ 4,42 miljoen), bijzondere bijstand extra energiekosten (€ 1,2 miljoen), leefgeld Oekraïne (€ 1,683 miljoen), opbrengst te declareren leefgeld van Oekraïense vluchtelingen in particuliere opvang (€ 644.000), vergoeding dierenarts-kosten (€ 75.000), extra maatwerkbudget (€ 100.000), menstruatie-armoede (€ 15.000), extra subsidie stichting Urgente Noden (€ 12.500) en extra subsidie Voedselbank (€ 12.500).

De doelgroep van de stichting Leergeld wordt tijdelijk verhoogd van 120% naar 130% en het Jeugdeducatiefonds en het Volwassenen fonds Sport en Cultuur worden ook in 2024 voortgezet. De kosten bedragen in totaal € 420.000 en worden gedekt uit de reserve sociaal domein (kaderbrief 2023-2027).

Doordat de opbrengst afvalstoffenheffing met € 400.000 (exclusief indexering 2024) en de opbrengst rioolheffing kwijtschelding met € 660.000 (inclusief indexering 2024) worden verhoogd vanwege prijsstijgingen in 2023, zijn ook de ramingen kwijtschelding afvalstoffenheffing en kwijtschelding rioolheffing verhoogd.

Beleidsterrein Inkomensvoorzieningen

Er zijn geen relevante afwijkingen.

Beleidsterrein Schuldhulpverlening

Het zorgt niet voor een toename van de lasten t.o.v. 2023, maar relevant is wel dat de extra inzet op Eerste Hulp bij Geldzorgen intensivering wordt voortgezet tot 2027. Hiermee is € 360.000 per jaar gemoeid (kaderbrief 2023-2027).

Reserves

Reserves programma 10 bedragen x € 1.000,-		Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
DZB Bedrijfsreserve dzb-Leiden wsw	Toevoeging	1.749	104	0	0	0	0
	Onttrekking	-1.595	-1.372	0	0	0	0
Saldo		153	-1.268	0	0	0	0
DZB Reserve zachte landing rijksbez. Wsw	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-158	-183	-150	-150	-150	-150
Saldo		-158	-183	-150	-150	-150	-150
DZB Reserve frictiekosten ID/WIW DZB	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-29	-29	-29	-29	-29	-29
Saldo		-29	-29	-29	-29	-29	-29
Reserve Sociaal Domeins P10	Toevoeging	10.240	3.797	23	0	0	0
	Onttrekking	-748	-7.022	-1.282	-660	-360	0
Saldo		9.491	-3.226	-1.260	-660	-360	0
Reserves programma 10		9.459	-4.705	-1.439	-839	-539	-179

Reserve DZB zachte landing rijksbezuinigingen WSW

De onttrekking van € 149.884 is geraamd ter dekking van tijdelijke projecten, die gericht zijn op het opvangen van de effecten van de landelijk bezuinigingen op de WSW (wet sociale werkvoorziening).

Reserve DZB frictiekosten ID/WIW

Er is een onttrekking geraamd van € 29.043. Dit is nodig om het geraamde tekort op de twee resterende WIW-dienstbetrekkingen te dekken. In 2014 is besloten om de WIW af te bouwen en is een bedrag gestort in de reserve om de toekomstige frictiekosten op te vangen.

Reserve Sociaal domein

Er wordt € 179.671 onttrokken voor een intensivering Laaggeletterdheid. Deze regionale middelen zijn in de reserve 'geormerkt' voor laaggeletterdheid, het betreft onderbestedingen uit voorgaande jaren. Er wordt € 300.000 onttrokken voor het vergroten van bestaanszekerheid (beleidsakkoord 2022-2026). Daarnaast is er een storting en een onttrekking inzake Inburgering geraamd van ieder € 22.630. Deze ramingen kunnen vervallen, per saldo gebeurt er immers niets. Dit zal gebeuren via een technische wijziging.

Investerings

Niet van toepassing

Subsidies

	subdiestaat 2023	subdiestaat 2024
Subsidie saldo	2.320.371	2.373.432

Het volledige subsidie-overzicht is opgenomen in paragraaf 3.2.8 subsidies.

3.1.11 Dekkingsmiddelen, Overhead, Vpb en onvoorzien

Binnen de begroting bestaat er onderscheid tussen specifieke dekkingsmiddelen en algemene dekkingsmiddelen. Specifieke dekkingsmiddelen (bijvoorbeeld opbrengsten voor ophalen afval, verstrekken van vergunningen, onderhouden van het riool, reisdocumenten etc.) hangen samen met een concreet beleidsveld en staan opgenomen in de betreffende programma's. Deze dekkingsmiddelen verlagen het saldo van lasten en baten op de betreffende programma's in de begroting.

De algemene dekkingsmiddelen onderscheiden zich van specifieke dekkingsmiddelen doordat zij vrij aan te wenden zijn. De besteding van deze inkomsten is niet aan een bepaald programma (doel) gebonden. De algemene dekkingsmiddelen vormen de financiële dekking van de bestedingen van de programma's 1 tot en met 10, en zijn ingedeeld naar voorgeschreven categorieën en onvoorzien.

In dit hoofdstuk lichten wij de algemene dekkingsmiddelen toe.

Algemene dekkingsmiddelen

Algemene middelen bedragen x € 1.000,-		Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Meerjarenraming		
					2025	2026	2027
Lokale heffingen besteding niet gebonden	Lasten	0	0	0	0	0	0
	Baten	-59.754	-62.587	-68.385	-68.385	-68.385	-69.435
Saldo		-59.754	-62.587	-68.385	-68.385	-68.385	-69.435
Algemene uitkering	Lasten	0	588	1.617	2.322	2.528	2.526
	Baten	-332.900	-332.528	-361.164	-370.102	-353.943	-354.381
Saldo		-332.900	-331.940	-359.548	-367.780	-351.414	-351.855
Dividend	Lasten	54	63	90	90	90	90
	Baten	-3.089	-2.630	-2.630	-2.630	-2.630	-2.630
Saldo		-3.035	-2.567	-2.540	-2.540	-2.540	-2.540
Saldo financieringsfunctie	Lasten	128	892	3.823	6.849	10.243	12.958
	Baten	-452	-376	-376	-376	-376	-376
Saldo		-323	516	3.447	6.473	9.867	12.582
Overige alg.dekkingsmiddelen	Lasten	197	6.727	696	-3.578	-2.368	-904
	Baten	0	-161	-168	-168	-168	-168
Saldo		197	6.565	528	-3.746	-2.537	-1.072
Programma	Lasten	379	8.269	6.226	5.683	10.492	14.670
	Baten	-396.194	-398.282	-432.723	-441.661	-425.501	-426.990
Saldo van baten en lasten		-395.815	-390.013	-426.497	-435.977	-415.009	-412.320
Reserves	Toevoeging	30.010	10.365	12.298	6.772	21.452	20.480
	Onttrekking	-34.497	-32.921	-4.067	-11.385	-3.930	-14.065
Mutaties reserves		-4.487	-22.556	8.231	-4.613	17.522	6.415
Resultaat		-400.303	-412.569	-418.266	-440.591	-397.487	-405.905

Budgettaire ontwikkelingen

De daling van de lasten en/of de stijging van de baten worden onder andere veroorzaakt door de indexering van budgetten, doorrekening van de kostenverdeelstaat en de kapitaallasten die zijn berekend vanuit het meerjareninvesteringsplan 2024-2027. Beleidswijzigingen met financiële consequenties worden hierna per beleidsterrein toegelicht.

Lokale heffingen

Zie de paragraaf Lokale Heffingen voor een gedetailleerde toelichting.

Algemene uitkering

Ontwikkeling algemene uitkering uit het gemeentefonds t.o.v. de raming van de meerjarenbegroting 2023-2026:

(Bedragen x € 1.000)	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
Raming Begroting 2023-2026	341.209	351.164	340.508	334.508
Budgettair neutraal wijzigingen:				
Indexering	12.667	12.667	12.967	12.967
Taakmutaties:				
Jeugdzorg	84	-2.720	-3.751	-4.171
WMO	0	1.403	-122	-127
Maatschappelijke opvang	-418	-418	-419	-419
Beschermd Wonen (IU)	1.340	1.341	1.341	1.341
Participatie (IU)	1.142	1.083	975	424
Combinatiefuncties	-403	-403	-403	-403
overig	45	50	49	51
Totaal budgettair neutrale wijzigingen (indexering en taakmutaties)	14.456	13.002	10.636	9.662
Netto ontwikkeling:				
accres	4.680	4.048	-564	6.264
areaal	819	1.888	3.362	3.947
Totaal Netto ontwikkeling	5.499	5.935	2.798	10.211
Raming begroting 2024 - 2027	361.164	370.102	353.943	354.381

De groei van het gemeentefonds is t/m 2025 gekoppeld aan de groei van de rijksuitgaven. De VNG heeft met het Kabinet afgesproken dat de groei van het gemeentefonds t/m 2025 vast staat. Dat maakt de raming van de algemene uitkering een stuk zekerder. Vanaf 2026 vervalt de koppeling met de rijksuitgaven. In afwachting van een nieuwe financieringssysteem van gemeenten heeft het Kabinet t/m 2027 de gemeenten zekerheid gegeven. In de meicirculaire 2023 is een miljard toegevoegd aan het gemeentefonds voor de compensatie van de groei van gemeenten. Hoe deze compensatie er vanaf 2028 uit gaat zien is onzeker.

Het Leidse aandeel in het gemeentefonds is afgerond 0,8%.

De algemene uitkering voor 2024 is met 4,2% geïndexeerd voor inflatie.

De herijking van de verdeling van het gemeentefonds verloopt voor Leiden voordelig.

De raming van de algemene uitkering is verder gebaseerd op de woningbouw- en bevolkingsprognose t/m 2027 zoals opgenomen in de Kaderbrief 2023-2027.

Dividend

De dividendverwachtingen voor Alliander en de BNG blijven ongewijzigd.

Financieringsfunctie

De stijging van de marktrente op zowel langlopende- als kortlopende geldleningen, leidt ertoe dat er voor 2024 meer (rente)lasten zijn geraamd dan voor 2023. Voor een verdere toelichting op de financieringsfunctie wordt verwezen naar de paragraaf financiering.

Overige algemene dekkingsmiddelen

In 2022 hebben er wereldwijde ontwikkelingen plaatsgevonden die de prijzen voor energie, die al begin 2022 aan het stijgen waren, in een stroomversnelling gebracht hebben. Ondanks het feit dat de enorme piek van

augustus 2022 weer is afgevlakt, blijven de prijzen aanzienlijk hoger dan we vanuit het verleden gewend zijn. Voor de gemeente is de verwachting dat netto de energielasten met € 2,0 mln. stijgen voor het jaar 2023. Daarbij is het reëel te verwachten dat de energieprijzen ook in 2024 hoger (1,0 mln.) blijven. Voor de jaren na 2024 is momenteel geen inschatting te maken ook omdat dan de effecten van de energietransitie steeds meer een rol gaan spelen.

Daarnaast is in 2024 rekening gehouden met een behoedzaamheidsruimte van € 840.000.

Reserves

Reserves AD en Overhead bedragen x € 1.000,-		Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
Reserve flankerend beleid AD	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-20	-100	-100	-100	-100	0
Saldo		-20	-100	-100	-100	-100	0
Bedrijfsvoeringsreserve concern	Toevoeging	4.702	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-834	0	0	0	0	0
Saldo		3.867	0	0	0	0	0
Concernreserve	Toevoeging	0	1.321	10.159	-1.000	3.140	0
	Onttrekking	-15.299	-16.488	0	-9.477	-26	-12.171
Saldo		-15.299	-15.167	10.159	-10.477	3.114	-12.171
Reserve bedrijfsvoering plankosten	Toevoeging	1.416	188	181	178	178	178
	Onttrekking	-1.802	-2.180	0	0	0	0
Saldo		-386	-1.992	181	178	178	178
Reserve Sociaal Domein AD	Toevoeging	8.221	1.832	0	0	0	0
	Onttrekking	-2.171	-30	0	0	0	0
Saldo		6.050	1.802	0	0	0	0
Reserve afschrijvingen investeringen	Toevoeging	4.519	5.728	1.179	7.062	17.900	20.000
	Onttrekking	-1.793	-3.746	-627	-1.175	-3.804	-1.895
Saldo		2.725	1.983	552	5.887	14.096	18.105
Reserve budgetoverheveling	Toevoeging	11.152	678	0	0	0	0
	Onttrekking	-12.570	-10.108	-1.440	-633	0	0
Saldo		-1.418	-9.431	-1.440	-633	0	0
Reserve bedrijfsvoering concern OH	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-6	-270	-1.900	0	0	0
Saldo		-6	-270	-1.900	0	0	0
CR Reserve egalisatie kapitaallasten	Toevoeging	0	618	779	531	234	302
	Onttrekking	0	0	0	0	0	0
Saldo		0	618	779	531	234	302
Reserves AD en Overhead		-4.487	-22.556	8.231	-4.613	17.522	6.415

Reserve Flankerend beleid

De reserve flankerend beleid is bestemd om frictiekosten van personeel op te vangen bij reorganisaties en andere wijzigingen in de organisatie waardoor mensen bovenformatief worden. Daarnaast is een deel bestemd voor een financiële bijdrage aan de Garantiebanen. Vanaf 2023 is er jaarlijks een onttrekking van € 100.000 geraamd.

Concernreserve

De concernreserve dient als buffer voor de afdekking van niet-kwalificeerbare risico's en de egalisatie van exploitatieresultaten. De minimale omvang van de concernreserve aan het eind van het meerjarenbeeld is vastgesteld op 150% van de uitkomst van de risicosimulatie. Rekeningsresultaten worden toegevoegd aan de

concernreserve. De concernreserve is in principe vrij besteedbaar met inachtneming van de minimale omvang zoals die is vastgelegd in de financiële verordening. Het surplus in de concernreserve kan worden gebruikt voor het sluitend maken van het meerjarenbeeld bij de begroting of kaderbrief. De geraamde stortingen en onttrekkingen zijn afkomstig uit eerdere jaren (resultaten van voorgaande P&C producten). In 2024 wordt aanvullend hierop € 1 miljoen onttrokken als dekking voor het krediet prijsstijgingen woningbouw.

Reserve Bedrijfsvoering plankosten

De primaire functie van deze reserve is de dekking van de plankosten van projecten in de definitiefase. De secundaire functie van deze reserve is het oplossen van knelpunten met betrekking tot de plankostensystematiek. De reserve wordt jaarlijks (structureel) gevoed met een bedrag van € 181.000.

Reserve Afschrijvingen investeringen

De reserve afschrijving investeringen dient als dekking van vervangingsinvesteringen waarover de raad heeft besloten. In 2024 wordt voor diverse investeringen per saldo € 1.179.000 toegevoegd en wordt als dekking voor kapitaallasten per saldo € 627.000 onttrokken.

Reserve Budgetoverheveling

In de reserve budgetoverheveling worden de budgetten verzameld die eerder bij de voortgangsrapportages voor overheveling zijn aangemeld. Per saldo gaat het in 2024 om een onttrekking van € 1.440.000.

Reserve Bedrijfsvoering concern

De doelstelling van de bedrijfsreserve is de egalisatie van resultaten op de bedrijfsvoering ten opzichte van de begroting over meerdere jaren én om incidentele knelpunten in de bedrijfsvoering op te lossen. In 2024 wordt € 1.900.000 onttrokken ten behoeve van het Project Nieuw Financieel Systeem.

Reserve egalisatie kapitaallasten centrumregeling bedrijfsvoering

In de reserve egalisatie kapitaallasten worden de verschillen tussen de grote en werkelijke kapitallasten in enig begrotingsjaar verrekend. Afwijkingen in de kapitaallasten hebben geen effect op het begrotingsresultaat van Leiden. Het betreft alleen de kapitaallasten van investeringen die vallen onder de Centrumregeling Leidse Regio. Per saldo gaat het in 2024 om een toevoeging van € 779.000.

Investeringen

Niet van toepassing.

Subsidies

Niet van toepassing.

Verbonden Partijen

De onderstaande Verbonden Partijen leveren een bijdrage aan het programma Algemene dekkingsmiddelen. Zie voor meer informatie de paragraaf verbonden partijen.

Alliander

Via energienetwerken zorgt Alliander voor de distributie van gas en elektriciteit in een groot deel van Nederland. Alliander brengt een open en duurzame energiemarkt dichterbij.

Dunea

Dunea produceert en levert aan circa 1,3 miljoen klanten betrouwbaar drinkwater in het westelijk deel van Zuid-Holland.

NV Bank Nederlandse Gemeenten

BNG Bank is de bank van en voor overheden en instellingen voor het maatschappelijk belang. De bank draagt duurzaam bij aan het laag houden van de kosten van maatschappelijke voorzieningen voor inwoners en organisaties.

Overhead, Vpb en Onvoorzien

Overhead

Overhead bedragen x € 1.000,-		Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Meerjarenraming		
					2025	2026	2027
Overhead	Lasten	68.149	90.532	87.830	84.221	82.639	82.004
	Baten	-3.068	-16.196	-15.492	-15.100	-15.062	-15.062
Saldo		65.081	74.335	72.338	69.121	67.577	66.943
Programma	Lasten	68.149	90.532	87.830	84.221	82.639	82.004
	Baten	-3.068	-16.196	-15.492	-15.100	-15.062	-15.062
Saldo van baten en lasten		65.081	74.335	72.338	69.121	67.577	66.943

Overhead wordt gedefinieerd als 'alle kosten die samenhangen met de sturing en ondersteuning van het primaire proces', en bevat naast personele kosten ook een aantal andere kostenposten.

Het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) schrijft voor dat de baten en lasten van overhead in dit programma moeten worden opgenomen. Overhead mag alleen nog aan grote projecten of investeringen worden toegerekend als dit anders tot grote nadelen in de begroting zou leiden. De toerekening van overheadkosten bij het bepalen van tarieven voor heffingen en leges gebeurt buiten de begroting om. Door het apart opnemen van overhead winnen begroting en verantwoording aan transparantie en kan beter worden gestuurd op de bedrijfsvoering. Bovendien is het doel dat door het hanteren van een landelijk voorgeschreven systematiek een goede vergelijking kan worden gemaakt met andere gemeenten.

De personele kosten van overhead bevatten de kosten van:

- de leidinggevenden in het primaire proces;
- de medewerkers van Financiën, toezicht en controle gericht op de eigen organisatie;
- de medewerkers van P&O / HRM;
- de medewerkers van Inkoop;
- interne en externe communicatiemedewerkers, met uitzondering van klantcommunicatie;
- de medewerkers van Juridische zaken;
- de medewerkers van Bestuurszaken en bestuursondersteuning;
- de medewerkers van Informatievoorziening en automatisering;
- de medewerkers van Facilitaire zaken en huisvesting;
- de medewerkers bezig met postbehandeling en archivering;
- de medewerkers voor bedrijfsvoering;
- de managementondersteuning in het primaire proces

De andere overheadkosten betreffen:

- de kosten voor de huisvesting voor de uitvoering van de algemene taken van de eigen gemeentelijke organisatie;
- de personele kosten van medewerkers die niet eerder genoemd zijn, maar die werkzaamheden verrichten die niet zijn toe te rekenen aan een of meerdere taakvelden;
- de verzekeringskosten en opleidingskosten voor personeel;
- de bijdrage aan een verbonden partij, voor zover deze verbonden partij werkzaam is voor het taakveld 0.4 Overhead.

In onderstaande tabel is een uitsplitsing van de overheadkosten opgenomen.

De totalen van 2024 zijn gelijk aan het saldo op het taakveld 0.4 Overhead, onderdeel van het hoofdtaakveld 0 Bestuur en ondersteuning (zie paragraaf 4.3).

Uitsplitsing Overheadkosten

Bedragen x € 1.000		2023	2024	2025	2026	2027
Personeel	Lasten	47.268	48.861	47.949	47.154	46.843
	Baten	-12.876	-13.266	-13.229	-13.109	-13.109
	Saldo	34.392	35.595	34.720	34.045	33.734
IDA	Lasten	16.833	18.261	16.364	15.898	15.961
	Baten	-2.208	-1.700	-1.345	-1.427	-1.427
	Saldo	14.625	16.561	15.019	14.471	14.534
Personeel DZB	Lasten	6.391	6.697	6.691	6.685	6.679
	Baten	0	0	0	0	0
	Saldo	6.391	6.697	6.691	6.685	6.679
DZB Overige	Lasten	1.224	1.273	1.273	1.273	1.273
	Baten	-19	-20	-20	-20	-20
	Saldo	1.205	1.254	1.254	1.254	1.254
Overige	Lasten	25.315	19.546	18.752	18.438	18.056
	Baten	-1.093	-506	-506	-506	-506
	Saldo	24.221	18.961	18.167	17.852	17.471
Overhead Projecten	Lasten	-6.501	-6.809	-6.809	-6.809	-6.809
	Baten	0	0	0	0	0
	Saldo	-6.501	-6.809	-6.809	-6.809	-6.809
Eindtotaal	Saldo	74.335	72.338	69.121	67.577	66.943

Budgettaire ontwikkelingen

De daling van de lasten en/of de stijging van de baten worden onder andere veroorzaakt door de indexering van budgetten, doorrekening van de kostenverdeelstaat en de kapitaallasten die zijn berekend vanuit het meerjareninvesteringsplan 2024-2027. Beleidswijzigingen met financiële consequenties worden hierna per beleidsterrein toegelicht.

Lasten

In 2024 zijn de begrote lasten € 2.780.000 lager dan in 2023. De voornaamste oorzaak is dat de gevolgen van de CAO-stijging reeds in 2024 e.v. is verdeeld. In 2023 is de reservering nog geparkeerd binnen Overhead (categorie Overige).

Baten

In 2024 zijn de begrote baten € 704.000 lager dan in 2023. De baten die in 2023 zijn geraamd hebben betrekking op de nog te realiseren dekking ten behoeve van het project vervanging financieel systeem.

Investerings

Prestatie	Omschrijving prestatie	Omschrijving investering	Categorie	nieuw / vervanging	Bijdrage derden/reserves	2024	2025	2026	2027
ADOH	Stelposten concern	Nader in te vullen agv prijsstijgingen22	Maatsch.	N	-	2.056	-	-	-
ADOH	Stelposten concern	Nader in te vullen agv prijsstijgingen23	Maatsch.	N	-	4.775	-	-	-

Prestatie	Omschrijving prestatie	Omschrijving investering	Categorie	nieuw / vervanging	Bijdrage derden/ reserves	2024	2025	2026	2027
ADOH	Stelposten concern	Nader in te vullen agv prijsstijgingen24	Maatsch.	N	-	4.775	-	-	-
ADOH	Plankosten definitiefase	Plankosten definitiefase 2024-2027	Econ.	N	2.421	608	608	608	598
ADOH	Overhead facilitaire zaken	Meubilair Stoelen 2027	Econ.	V	-	-	-	-	525
ADOH	Overhead huisvesting	Carillon en toren-uurwerk / koffiekamer	Econ.	V	-	161	-	-	-
ADOH	Overhead huisvesting	Stadhuis noodstroomvoorziening 2025	Econ.	V	-	-	130	-	-
ADOH	Overhead huisvesting	Tankgebouw DZB Le Pooleweg 6	Econ.	V	-	-	-	-	379
ADOH	Overhead IDA	Docking /Monitoren/ werkstations 2024-2027	Bedrijfsm.	V	-	269	218	280	218
ADOH	Overhead IDA	Surfaces + toebehoren 2024-2027	Bedrijfsm.	V	-	914	610	813	1.118
ADOH	Overhead IDA	Telefonie 5 jaar (toestellen) 2024-2027	Bedrijfsm.	V	-	130	130	130	130
ADOH	Overhead IDA	Switches 2024-2027	Bedrijfsm.	V	-	206	206	206	206
ADOH	Overhead IDA	AV-middelen div.locaties derden 2026	Bedrijfsm.	V	-	-	-	128	-
ADOH	Overhead IDA	AV-middelen Leiden div.locaties 2026	Bedrijfsm.	V	-	-	-	145	-
ADOH	Overhead IDA	AV-middelen Stads Kantoor Leiden 2024	Bedrijfsm.	V	-	386	-	-	-
ADOH	Overhead IDA	AV-middelen Stadhs LN ex.Raadszaal 2027	Bedrijfsm.	V	-	-	-	-	290
ADOH	Overhead IDA	Verbouwing Tweelinghuis 2025	Econ.	V	-	-	2.083	-	-
ADOH	PUBLIEKSZAKEN, HANDHAVING EN VEILIGHEID	Verv verhuizing Publiekszaken 2024	Econ.	V	-	132	-	-	-
ADOH	HKPL CONCERNSTAF	Vervangen JOIN zaaksysteem 2026	Econ.	V	-	-	-	1.016	-
ADOH	HKPL STEDELIJK BEHEER	Wagenpark 6jr 2026-2027	Bedrijfsm.	V	-	-	-	61	366
ADOH	HKPL STEDELIJK BEHEER	Wagenpark 8jr 2024-2027	Bedrijfsm.	V	-	1.489	685	2.880	1.408
ADOH	HKPL STEDELIJK BEHEER	Veegmachines electrisch aanschaf 2024	Bedrijfsm.	V	-	219	-	-	-
ADOH	HKPL STEDELIJK BEHEER	Verv, hoofdgebouw ABW 2024-2025	Econ.	V	-	8.932	1.354	-	-
ADOH	HKPL STEDELIJK BEHEER	Luchtbehandelingsinstal ABW 15	Econ.	V	-	142	-	-	-
ADOH	HKPL STEDELIJK BEHEER	Vervangen containers (vm Gevulei) 2026	Econ.	V	-	-	-	770	-
	Totaal programma Algemene dekkingsmiddelen en Overhead				2.421	25.195	6.023	7.038	5.238

In bovenstaand overzicht staan de investeringen zoals deze zijn opgenomen in het investeringsplan 2024-2027. In paragraaf 4.2.2 Investeringsplan wordt de ontwikkeling van de kapitaallasten toegelicht en staat een overzicht met te vóóren kredieten.

Beleidsindicatoren

Volgens de voorschriften in het BBV moeten 39 beleidsindicatoren verplicht bij de programma's worden opgenomen. Met deze beleidsindicatoren is het via 'waarstaatjegemeente.nl' beter mogelijk de resultaten van de gemeenten onderling te vergelijken. Van deze indicatoren vallen er 5 onder het hoofdtakveld 0 Bestuur en Organisatie. Omdat het voornamelijk overhead gerelateerde indicatoren betreft, worden ze in deze paragraaf opgenomen.

Indicator	Eenheid	Periode	Leiden	Nederland	Bron
Formatie	Fte per 1.000 inwoners	2023	14,05	-	Begroting 2024
Bezetting	Fte per 1.000 inwoners	2023	13,48	-	Begroting 2024
Apparaatskosten	Kosten per inwoner	2023	1.517	-	Begroting 2024
Externe inhuur*	Kosten als % van totale loonsom + totale kosten inhuur externen	2023	18,2%	-	Begroting 2024
Overhead	% van totale lasten	2023	12%	-	Begroting 2024

* Betreft het streefcijfer zoals opgenomen in de paragraaf bedrijfsvoering.

Vennootschapsbelasting (Vpb)

Vennootschapsbelasting bedragen x € 1.000,-		Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Meerjarenraming		
					2025	2026	2027
Vennootschapsbelasting	Lasten	141	109	113	113	113	113
	Baten	0	0	0	0	0	0
Saldo		141	109	113	113	113	113
Programma	Lasten	141	109	113	113	113	113
	Baten	0	0	0	0	0	0
Saldo van baten en lasten		141	109	113	113	113	113

Er zijn geen wijzigingen in het structurele budget voor vennootschapsbelasting, behoudens de toepassing van de index.

Onvoorzien

Onvoorzien bedragen x € 1.000,-		Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Meerjarenraming		
					2025	2026	2027
Onvoorzien	Lasten	0	136	273	273	273	273
	Baten	0	0	0	0	0	0
Saldo		0	136	273	273	273	273
Programma	Lasten	0	136	273	273	273	273
	Baten	0	0	0	0	0	0
Saldo van baten en lasten		0	136	273	273	273	273

Er zijn geen wijzigingen in het structurele budget voor onvoorzien posten, behoudens de toepassing van de index. In 2023 is het budget voor Onvoorzien incidenteel ingezet (€ 127.000) ten behoeve van de bijdrage van Leiden aan de noodhulp aan Syrië en Turkije.

3.2 Paragrafen

3.2.1 Lokale heffingen

Inleiding

Deze paragraaf bevat informatie over de lokale heffingen. Eerst komt de actualiteit aan de orde. Daarna worden de heffingen behandeld die deel uitmaken van de zogenaamde woonlasten, te weten de onroerende-zaakbelastingen, de afvalstoffenheffing en de rioolheffing. Vervolgens wordt ingegaan op de heffingen die geen deel uitmaken van de woonlasten: de parkeerbelastingen, de toeristenbelasting, de precariobelasting en overige heffingen. Tot slot wordt het kwijtscheldingsbeleid van de gemeente Leiden behandeld.

A. Overzicht van de lokale heffingen

De volgende heffingen worden door de gemeente Leiden geïnd:

1. Onroerende-zaakbelastingen,
2. Afvalstoffenheffing,
3. Rioolheffing,
4. Parkeerbelasting,
5. Toeristenbelasting,
6. Precariobelasting.

B. Ontwikkelingen / Actualiteit

Trendmatige verhoging

De trendverhoging voor 2024 is in Leiden berekend op 4,2% voor de belastingen en de retributies die hieronder worden gespecificeerd.

Beleid lokale heffingen (tarieven)

Onroerende-zaakbelastingen

Onroerende-zaakbelastingen worden geheven van eigenaren van onroerende woningen en niet-woningen en van gebruikers van onroerende niet-woningen. De eigenaar/gebruiker op 1 januari van enig jaar is belastingplichtig voor het gehele jaar. Grondslag is de waarde van de onroerende zaak die is vastgesteld met een WOZ-beschikking. Voor het belastingjaar 2024 geldt de waarde van de onroerende zaak per 1 januari 2023.

Zoals verwoord in het Beleidsakkoord 2022-2026 wordt de ozb voor woningen en niet-woningen trendmatig verhoogd voor inflatie, voor 2024 4,2%, hierbij komt nog 4% voor indexering over 2023. Totaal 8,2%. Na bepaling van de nieuwe WOZ-waarden zullen alle tarieven aan die nieuwe waarden worden bijgesteld. Uitgangspunt hierbij is: stijgt de waarde, dan daalt het tarief, waarna de geraamde opbrengst gelijk blijft.

Afvalstoffenheffing

De afvalstoffenheffing is een heffing ter bestrijding van kosten van beheer van huishoudelijke afvalstoffen. De heffing komt ten laste van gebruikers van percelen waarvoor de gemeente een inzamelverplichting voor huishoudelijk afval heeft. De heffing is afhankelijk van de omvang van het betreffende huishouden. Er worden drie tarieven gehanteerd, namelijk voor een-, twee- en drie- of meerpersoonshuishoudens.

In het Beleidsakkoord 2022-2026 is opgenomen dat de afvalstoffenheffing 100% kostendekkend is. Wijzigingen in aantal te belasten huishoudens, oninbaarheid dan wel kwijtscheldingen hebben hierdoor invloed op de hoogte van de tarieven. De afvalstoffenheffing wordt met 6,0% verhoogd. Dit is inclusief 4,2% voor inflatie.

Voor de afvalstoffenheffing geldt dat de geraamde baten de geraamde lasten niet mogen overstijgen. Met de geraamde opbrengst voor 2024 zal de kostendekkendheid op 99,13% liggen.

Rioolheffing

Rioolheffing wordt geheven van gebruikers van percelen van waaruit water direct of indirect wordt afgevoerd op de gemeentelijke riolering. Bij woningen is het tarief afhankelijk van de omvang van het huishouden. Er zijn drie tarieven, namelijk voor een-, twee- en drie- of meerpersoonshuishoudens. Bij niet-woningen is het tarief afhankelijk van het waterverbruik met een vast bedrag voor gebruik van maximaal 250 m³.

In het Beleidsakkoord 2022-2026 is opgenomen dat de rioolheffing 100% kostendekkendheid is. Net als bij de afvalstoffenheffing hebben wijzigingen in aantallen huishoudens en oninbaarheid dan invloed op de hoogte van de tarieven. De rioolheffing wordt met 13,7% verhoogd. Dit is inclusief 4,2% voor inflatie.

Voor de rioolheffing geldt dat de geraamde baten de geraamde lasten niet mogen overstijgen. Met de geraamde opbrengst voor 2024 zal de kostendekkendheid op 97,85% liggen.

Parkeerbelasting

Parkeerbelastingen wordt geheven voor het parkeren van een voertuig op een aangewezen plaats en tijdstip of voor verleende parkeervergunningen. Met de heffing van parkeerbelastingen worden algemene inkomsten verkregen. Zie voor een toelichting op de ontwikkeling parkeerbelastingen de tekst bij het programma Beleidsterrein 4D Parkeren.

Toeristenbelasting

Voor overnachtingen in hotels, pensions of andere vakantieonderkomens binnen de gemeente Leiden wordt van niet-ingezetenen toeristenbelasting geheven. De belasting wordt geheven van degene die de gelegenheid tot overnachting biedt (de hotelier, pensionhouder, e.d.); deze mag de belasting doorberekenen aan degene die overnacht. In overleg met de belastingplichtigen wordt de toeristenbelasting niet jaarlijks met de trend verhoogd. Dit in verband met de door hen te maken aanpassingen. De trendverhoging wordt daarom cumulatief eens in de drie jaar toegepast. De trendverhoging heeft voor het laatst per 2022 plaatsgevonden.

Precariobelasting

Precariobelasting wordt geheven voor het hebben van voorwerpen onder, op of boven voor de openbare dienst bestemde gemeentegrond. De belasting is verschuldigd door degene die de voorwerpen daar heeft of ten behoeve van wie ze daar zijn. Met de heffing van precariobelasting worden algemene inkomsten verkregen. Voor 2024 worden de tarieven verhoogd met de trend van 4,2%. De aanslagen worden achteraf opgelegd. De aanslagen over 2024 worden dus in 2025 opgelegd.

De precariobelasting op ondergrondse kabels en leidingen is met ingang van 2022 vervallen.

Opbrengsten

Voor 2024 raamt de gemeente Leiden aan te ontvangen lokale heffingen de volgende bedragen:

Heffing, bedragen * € 1.000	2023	2024
Afvalstoffenheffing	19.926	21.115
Ozb-eigenaren woningen	26.846	29.117
Ozb-eigenaren niet-woningen	18.158	19.976
Ozb-gebruikers niet-woningen	16.787	18.462
Parkeerbelastingen	17.282	18.592
Precariobelasting	796	830
Rioolheffing	11.795	13.420
Toeristenbelasting	1.419	1.611
Totaal	113.009	123.122
Kwijtschelding	2.401	2.495

Kostendekking lokale heffingen

Omdat de overhead met ingang van 2017 niet langer wordt doorgerekend aan de programma's heeft de wetgever bepaald dat in de paragraaf lokale heffingen volgens een voorgeschreven model inzicht wordt gegeven in de mate van kostendekkendheid van de heffingen. Die kostendekkendheid moet buiten de boekhouding om worden berekend. Voor de toerekening van de overhead zijn daartoe twee verdeelsleutels toegestaan, te weten de loonkosten per taakveld of de omvang per taakveld. Beide sleutels mogen worden toegepast, maar is eenmaal een keuze gemaakt, dan moet die sleutel ook consequent worden gehanteerd. Deze sleutels moeten in de financiële verordening door de Raad worden bevestigd. Op basis van de opgestelde berekening kiezen wij ervoor om standaard te kiezen voor de verdeelsleutel van de loonsom per taakveld. Loonkosten bepalen in de meeste gevallen immers een groot deel van het tarief. Die sleutel ligt dan ook het meest voor de hand en de uitkomsten laten ook zien dat via deze sleutel verhoudingsgewijs een hoger deel van de overhead mag worden toegerekend aan de betreffende exploitatie respectievelijk in het tarief mag worden betrokken. De kostendekking van de bouw leges kan door invoering van een nieuwe tarieven per 1-1-2024 door de invoering van de omgevingswet nog wijzigen. Dit zal met een begrotingswijziging aangepast worden.

Berekening kostendekkendheid van de rioolheffing	
Kosten taakveld(en) incl. (omslag)rente	10.291.757
Kwijtschelding	850.253
Inkomsten taakveld(en), excl. heffingen	0
Netto kosten taakveld	11.142.010
Overhead	1.601.396
Btw	971.007
Totale kosten	13.714.413
Opbrengst heffingen	13.419.716
Dekking	97,85%

Berekening kostendekkendheid afvalstoffenheffing	
Kosten taakveld(en) incl. (omslag)rente	15.977.442
Kwijtschelding	1.638.325
Inkomsten taakveld(en), excl. heffingen	-794.399
Netto kosten taakveld	16.821.368
Overhead incl. (omslag)rente	2.748.346
Btw	1.731.718
Totale kosten	21.303.432
Opbrengst heffingen	21.115.080
Dekking	99,13%

Berekening kostendekkendheid van de leges	
Titel 1 Burgerzaken leges	
Kosten taakveld(en) incl. (omslag)rente	1.600.409
Overhead	626.566
BCF - btw	
Totaal lasten	2.226.975
Legesopbrengsten	1.896.233
Titel 2 Bouw leges (wabo)	
Kosten taakveld(en) incl. (omslag)rente	5.084.964
Overhead	2.507.332
BCF - btw	
Totaal lasten	7.592.296
Baten	4.034.279
Titel 3 Overige leges (evenementen en horeca)	
Kosten taakveld(en) incl. (omslag)rente	178.504
Overhead	102.953
BCF - btw	
Totaal lasten	281.457
Baten	118.723
Kostendekkendheid	
Titel 1 burgerzaken	85,15%
Titel 2 bouw leges	53,13%
Titel 3 overige leges	42,18%
Totaal	59,89%

Lokale lastendruk

Onderstaand is de lokale lastendruk in de jaren 2023 en 2024 aangegeven. De lasten zijn weergegeven voor een huurwoning en een koopwoning en onderscheiden in de verschillende huishoudengrootten waarvoor Leiden verschillende tarieven kent. Het betreft de tarieven voor eenpersoonshuishoudens (1 PH); voor tweepersoonshuishoudens (2 PH) en voor drie- of meerpersoonshuishoudens (3 PH).

Bij een huurwoning bestaan de lasten uit afvalstoffenheffing en rioolheffing. Bij een koopwoning bestaan de lasten uit, naast de genoemde gebruikerslasten, ook uit de door eigenaren verschuldigde onroerende-zaakbelastingen.

Uitgangspunten is een **koopwoning** met een gemiddelde WOZ-waarde en de naar verwachting door een huishouden verschuldigde afvalstoffenheffing en rioolheffing. De gemiddelde WOZ-waarde van een koopwoning in Leiden was voor het belastingjaar 2023 circa € 518.000 (herleid uit Coelo, *Kerngegevens belastingen grote gemeenten 2023*). De gemiddelde WOZ-waarde in Nederland is € 474.000. In het belastingjaar 2024 zullen er weer nieuwe WOZ-waarden (naar prijspeil 2023) gelden.

	2023 1 PH	2024 1 PH	2023 2 PH	2024 2 ph	2023 3 PH	2024 3 ph
Huurwoning						
Afvalstoffenheffing	239	254	344	365	449	476
Rioolheffing	120	136	172	195	223	254
Totaal	359	390	516	560	672	730
Ontwikkeling woonlasten huurder t.o.v. 2021		8,6%		8,6%		8,6%
Koopwoning						
Onroerende-zaakbelasting koopwoning	551	596	551	596	551	596
Afvalstoffenheffing	239	254	344	365	449	476
Rioolheffing	120	136	172	195	23	254
Totaal	910	986	1.067	1.156	1.223	1.326
Ontwikkeling woonlasten eigenaar/huurder t.o.v. 2021		8,3%		8,4%		8,4%

Vergelijking lastendruk met omliggende gemeenten over jaar 2023

In de tabel hieronder staan, op alfabetische volgorde, de woonlasten 2023 weergegeven van de aan Leiden grenzende gemeenten. De cijfers zijn overgenomen uit de Atlas lokale lasten 2023 van het Coelo. Daarin staan de lasten voor eenpersoonshuishoudens en meerpersoonshuishoudens in koopwoningen. Voor Leiden wordt voor de woonlasten van meerpersoonshuishoudens het tarief voor 3- of meerpersoonshuishoudens gehanteerd.

Gemeente	Woonlasten eenpersoonshuishoudens	Woonlasten meerpersoonshuishoudens	gem. WOZ waarde koopwoning x 1.000
Katwijk	859	975	474
Leiden	913	1.226	518
Leiderdorp	956	1.140	482
Leidschendam-Voorburg	860	927	456
Oegstgeest	1.234	1.410	642
Teylingen	814	884	530
Voorschoten	1.340	1.430	584
Wassenaar	1.352	1.573	923
Zoeterwoude	1.050	1.071	502

De woonlasten in Leiden liggen voor eenpersoonshuishoudens onder het gemiddelde in de regio. Het gemiddelde voor meerpersoonshuishoudens liggen de woonlasten in Leiden op het gemiddelde in de regio. Meer informatie is beschikbaar op de website <http://leiden.woonlastenmeters.nl/>

Kwijtscheldingsbeleid

Voor de volgende heffingen kan om kwijtschelding worden verzocht:

- Onroerende-zaakbelastingen;
- Afvalstoffenheffing;
- Rioolheffing;
- Precariobelasting voor woonboten als de aanslag wordt opgelegd aan een belastingplichtige die de woonboot als permanente woning gebruikt;
- Binnenhavengeld voor woonboten als de belastingplichtige de woonboot als permanente woning gebruikt.

Of iemand in aanmerking komt voor kwijtschelding wordt getoetst aan de betalingscapaciteit en de hoogte van het vermogen van een belastingschuldige. Hier zijn normeringen voor. Minimaal 80% van de betalingscapaciteit dient te worden aangewend ter voldoening van belastingschulden. De betalingscapaciteit wordt berekend door het netto besteedbaar inkomen te verminderen met de genormeerde kosten van bestaan. Deze genormeerde kosten van bestaan betreffen een percentage van de uitkering die de belastingschuldige naar de normen van de bijstandsregelgeving zou kunnen krijgen. De gemeente Leiden kent in het kader van het kwijtscheldingsbeleid een 100%-norm. Dit is het maximaal toegestane percentage.

3.2.2 Weerstandsvermogen en risicobeheersing

Deze paragraaf biedt op basis van een risicosimulatie en een overzicht van financiële kengetallen inzicht in de financiële positie van de gemeente Leiden. Het totale risicoprofiel is iets verbeterd. Dit komt door de ruim buffer in de reserve sociaal domein en doordat in de Kaderbrief 2023-2027 enkele grote regenvallers door rente en inflatie zijn genomen. Uit de risicosimulatie blijkt dat het weerstandsvermogen van de gemeente in de programmabegroting 2024 op korte termijn uitstekend is. Zie ook de hoofdlijnen financiële positie voor het meerjarig verloop van de concernreserve.

De financiële kengetallen laten net als bij de vorige programmabegroting zien dat de schuldpositie in de toekomst sterk oploopt als gevolg van de investeringen die de gemeente doet en de inzet van bestemmingsreserves. Als gevolg van het scherper ramen van de kasstromen binnen investeringen en bijsturing in de Kaderbrief 2023-2027 is de verwachte stijging van de schuldpositie minder sterk dan bij eerdere begrotingen. Desalniettemin blijft de financieringsbehoefte van de gemeente groot. In combinatie met de gestegen rente plaatst dit de gemeente nu voor een financiële opgave. Doordat leningen in het verleden voor een lange periode zijn vastgelegd komt dit effect geleidelijk de gemeentebegroting binnen.

1. Risico's

Een risico is een mogelijke gebeurtenis met een negatief gevolg voor de organisatie. Met behulp van een risicomanagementinformatiesysteem prioriteert, analyseert en beoordeelt de gemeentelijke organisatie risico's op systematische wijze. Door een goed systeem van risicomanagement kunnen bestuurders en managers vervolgens voor risico's, die het behalen van de doelstellingen van de organisatie bedreigen, passende beheersmaatregelen nemen. Op basis van de inventarisatie is een risicoprofiel voor 2024 opgesteld. Het onderstaande overzicht toont de tien grootste risico's met de hoogste bijdrage aan de berekening van de benodigde weerstandscapaciteit aangevuld met de getroffen beheersmaatregel. Onderaan de tabel is het totaalbedrag voor de overige risico's opgenomen.

Tabel 1: Belangrijkste financiële risico's

Prgr.	Risico	Gevolgen	Maatregelen	Kans	Maximale impact	Invloed
Alle	Gehanteerde index is onvoldoende om de stijging van prijzen in projecten op te vangen.	a. Overschrijdingen door hogere kosten; b. Lager kwaliteitsniveau door noodzaak bijsturing.	a. In alle fasen van het Leidse planproces kostenraming zo goed mogelijk actualiseren op basis van de marktontwikkelingen b. Bijsturen op het kwaliteitsniveau / fasering	50%	4.200.000	16,59%
AD	Energieprijzen nemen niet met de snelheid af waarmee in de Leidse meerjarenbegroting rekening is gehouden.	Overschrijdingen door hogere kosten.	a. Lopend programma verduurzaming vastgoed; b. Doorbelasten hogere energieprijzen aan huurders; c. Bij extreem scenario: drastische besparingsmaatregelen die dienstverlening raken.	50%	3.250.000	12,71%
AD	De gemeente Leiden staat begin 2024 garant voor de rente en aflossing van leningen tot een totaalbedrag van € 84,4 miljoen. Het risico is dat de partij aan wie een garantstelling is verstrekt zijn betalingsverplichting niet kan nakomen.	Gemeente moet gegarandeerde geldsom voldoen aan de bank of de exploitatie van de geldnemer ondersteunen. Dit zorgt voor een tegenvaller in de begroting.	a. Zorgvuldige toets op de haalbaarheid van de exploitatie bij een garantie-aanvraag o.b.v. Verordening gemeentegaranties; b. Eisen van aanvullende zekerheden als de garantie wordt aangesproken o.b.v. Verordening gemeentegaranties; c. Jaarlijkse toets van de Jaarrekeningen van de partijen waaraan een garantstelling is verstrekt; d. Wettelijke zorgplicht van de banken tegenover de borgsteller (extern).	10%	15.182.089	11,82%
AD	Renterisico: de rente op nieuwe geldleningen is hoger dan waarmee in de begroting rekening is gehouden.	Structurele tegenvaller op de rentelasten.	a. Gezien de investeringen in (school)gebouwen (40 jaar afschrijving) en wegen / bruggen (veelal 60 jaar afschrijving) in het investeringsprogramma lang vastzetten van de looptijd van leningen b. Jaarlijks bij de Kaderbrief / Begroting afwegen van de renteverwachting.	50%	900.000	3,51%

Pgr.	Risico	Gevolgen	Maatregelen	Kans	Maximale impact	Invloed
4	L BSP - Duurzame reconstructie openbare ruimte en infrastructuur: De grootste risico's hebben betrekking op het overschrijden van het uitvoeringsbudget door prijsstijgingen en vertraging in de uitvoering vanwege onduidelijkheid in de ontwikkelvolgorde.	Hogere (plan)kosten, Vertraging en stagnatie.	a. Verwachtingen managen richting ontwerp en beheer b. versoberen contractbesprekingen fase 2 aannemer (rest fase 1 vooralsnog tijdens fase 3)	50%	837.500	3,28%
6	Lammenschansdriehoek: de top vijf risico's hebben betrekking op verkeersproblemen in tijdelijke situatie waarbij wel delen van de Lammenschansdriehoek worden opgeleverd en de Lammenschansweg nog niet opnieuw is ingericht, het hoger uitvallen van kosten voor woonrijp maken, het hoger uitvallen van plankosten, hogere kosten door complexe binnenplase afhankelijkheden tussen de verschillende deelprojecten en fasering daarin (versnipperde buitenruimte in gebruik en eigendom), hogere eisen aan watercompensatie en compensatie bedrijventerrein.	Hogere (plan)kosten	a. Vroegtijdig verkeersonderzoeken opzetten b. via reeds afgesloten anterieure overeenkomsten tegenvallers bij de ontwikkelaars verhalen c. sturen op planning, plankosten en strikt noodzakelijke werkzaamheden d. doorrekenen en aanpassen (bezuinigen) van plannen/ ontwerp indien nodig e. heldere afbakening van (deel)projectgrenzen f. bespreken tijdelijk beheer en uiteindelijke beheersituatie; g. tijdig opstarten en doorlopen van de samenhangende planologische procedures.	30%	1.307.632	3,06%
AD	Leiden moet een schadevergoeding betalen aan een partnergemeente of de verzekeraar van een partnergemeente als gevolg van deze toerekenbare IDA fout of ogv een toerekenbare IDA wanprestatie.	De maximale vergoeding is in de DVO al gemaximaliseerd op 25% van de bijdrage van de partnergemeente.	a. Vergroten risicobewustzijn binnen organisatie: b. herijken en realistischer maken van wederzijdse verplichtingen bij actualisatie dienstverleningsafspraken; c. Bij aflopen dienstverleningsovereenkomst een vrijwaringsclausule opnemen.	10%	3.300.000	2,58%
AD	Schommelingen in accres en ontwikkeling maatstaven zorgen voor lagere Algemene uitkering	Lagere inkomsten leiden tot tegenvaller in de begroting. Om structureel tegenvallende inkomsten op te vangen moet de gemeente bezuinigen of inkomsten verhogen.	a. Tijdig vertalen circulaire Gemeentefonds in besluitvorming zodat financiële consequenties goed kunnen worden verwerkt. Risico kan niet worden voorkomen b. Monitoren ontwikkeling van de belangrijkste maatstaven in verhouding tot de gehanteerde uitgangspunten Gemeentefonds	30%	1.000.000	2,36%
AD	ICT-systemen zijn door cybercrime (o.a. ransomware) niet beschikbaar.	Discontinuïteit van bedrijfsvoering als gevolg van niet beschikbaar zijn systemen. Kosten bij aanbidders / gemeente Leiden om systemen weer werkend te krijgen.	a. Projecten lopen om verouderde applicaties te vervangen. b. Aandacht bij management voor informatieveiligheid in de teams.	10%	2.500.000	2,00%
6	Haarlemmerweg: Grootste risico's hebben betrekking op het niet kunnen verplaatsen van de woonboten omdat bewoners niet willen meewerken met de vaststellingsovereenkomst, bezwaren/beroep op het bestemmingsplan, het niet verkrijgen van subsidie voor de fietsstraat en hogere materiaalkosten voor de damwanden.	Hogere (plan)kosten	Intensief participatietraject, afstemming met Prov. Zuid-Holland en juridische scenario's uitwerken.	30%	791.600	1,88%
Impact 10 belangrijkste financiële risico's					33.268.821	59,79%

Prgr.	Risico	Gevolgen	Maatregelen	Kans	Maximale impact	Involed
Impact overige risico's					31.958.000	40,21%
Totale impact financiële risico's					65.226.821	100%

Ten opzichte van de meest recente risico-inventarisatie (Jaarstukken 2022) is de totale impact van de financiële risico's toegenomen van € 64,0 miljoen naar € 65,2 miljoen. Deze ontwikkeling valt als volgt te duiden:

- De impact van het risico op loon- en prijsontwikkeling is verlaagd van € 5,9 miljoen naar € 4,2 miljoen omdat in de Kaderbrief 2023-2027 een groot aantal budgetten en kredieten is bijgesteld op hogere lonen en prijzen. Het risico op prijsstijgingen op energie houden we voorlopig gelijk: in de Programmabegroting 2023 en Kaderbrief 2023-2027 hebben we aannames gedaan dat de energiekosten op termijn weer gaan dalen. Dit zien we op dit moment ook gebeuren. Het risico is dat de tarieven niet (in het juiste tempo) naar het niveau dalen als waarvan we zijn uitgegaan. Bij de Jaarstukken 2023 / Kaderbrief 2024-2028 zullen we dit opnieuw evalueren. Het risico op de Algemene uitkering blijft ongewijzigd.
- Het risico op gemeentelijke garanties op geldleningen is aangepast op de tussentijdse aflossing van geldleningen. Het risico op de rente is aangepast op de gewijzigde financieringsbehoefte 2024. Hierdoor wijken de bedragen iets af van de risico-inventarisatie in de Jaarstukken 2022.
- De risicodossiers van de lopende projecten Duurzame reconstructie openbare ruimte en infrastructuur Leiden Bio Science Park, Lammenschansdriehoek en Haarlemmerweg zijn bijgewerkt. Hierdoor is de impact van deze drie risico's iets naar beneden bijgesteld.
- Bij de inrichting van de Centrumregeling IDA voor de bedrijfsvoering van de gemeenten Leiderdorp, Oegstgeest en Zoeterwoude zijn afspraken gemaakt over aansprakelijkheid van gemeente Leiden als deelnemende gemeenten schade oplopen door de dienstverlening van Leiden. Dit aansprakelijkheidsrisico is niet verzekeraar.
- Het risico op uitval van systemen door cybercrime was in de vorige risico-inventarisatie ingeschat op een maximale impact van € 1 miljoen. Door getroffen beheersmaatregelen kunnen we de kans dat een dergelijk incident optreedt op het laagste kansniveau van 10% houden. De geschatte maximale impact lijkt vanuit casuïstiek bij andere gemeenten echter te laag en stellen we bij naar € 2,5 miljoen. Dit blijft een globale inschatting: bij komende risico-inventarisaties zullen we de inschatting steeds aanscherpen.

Als alle risico's zich gelijktijdig in hun volle omvang zouden voordoen zou een nadeel optreden van € 65,2 miljoen. Het reserveren van een dergelijk groot bedrag als buffer voor alle risico's is echter ongewenst omdat het niet waarschijnlijk is dat alle risico's zich in 2023 gelijktijdig, en in hun maximale omvang, voordoen. Daarom is op basis van de ingevoerde risico's een risicosimulatie uitgevoerd. Bij deze simulatie is gerekend met een zekerheidspercentage van 90%. Het resultaat is dat met een benodigde weerstandscapaciteit van **€ 10,0 miljoen** het voor 90% zeker is dat alle risico's die in 2023 zouden kunnen optreden kunnen worden afgedekt. De benodigde weerstandscapaciteit wordt bepaald door alle risico's waarvoor geen of onvoldoende beheersmaatregelen zijn of kunnen worden getroffen en die van materiële betekenis kunnen zijn in relatie tot de financiële positie. Onderstaande tabel bevat een overzicht van de meest relevante zekerheidspercentages en de daarmee corresponderende benodigde weerstandscapaciteit.

Tabel 2: Benodigde weerstandscapaciteit bij verschillende zekerheidspercentages

Percentage	Bedrag
75%	7.501.252
80%	8.050.324
85%	8.786.617
90%	9.975.591
95%	13.509.300

Hoe kan het dat het benodigd weerstandsvermogen daalt terwijl onzekerheden op lange termijn groot zijn?

In de SWOT-analyse in het hoofdstuk hoofdlijnen financiële positie onderbouwden we dat nog de nodige onzekerheden spelen ten aanzien van rente, inflatie en het gemeentefonds. Ook de totale omvang van de risico's is toegenomen. Desondanks neemt het benodigd weerstandsvermogen in deze programmabegroting af.

Dit komt voor een deel doordat de risicosimulatie alleen betrekking heeft op risico's die in het begrotingsjaar 2024 kunnen optreden. Het weerstandsvermogen drukt met andere woorden uit of de concernreserve tegenvallers in hier en nu kan opvangen. De SWOT-analyse ziet op kansen en bedreigingen om op de langere termijn de begroting structureel sluitend te houden en ambities te kunnen financieren.

Door de relatief grote buffer in de reserve sociaal domein op dit moment, vallen de risico's sociaal domein weg uit de risicosimulatie. Deze kunnen naar verwachting worden opgevangen binnen de reserve sociaal domein. De kans van optreden van tegenvallers ten laste van de concernreserve is daarmee in 2024 0%. Daarnaast is in de Kaderbrief 2023-2027 besloten om een aantal structurele tegenvallers in de begroting te verwerken. Hierdoor

neemt het risico op deze posten af. Dit betreft bijvoorbeeld de bijstellingen van verschillende budgetten voor loon- en prijsontwikkeling en het rentendeel.

2 . Beschikbare weerstandscapaciteit

In theorie beschikt een gemeente over incidentele en structurele weerstandscapaciteit. De incidentele weerstandscapaciteit bestaat uit de concernreserve, de bestemmingsreserves, de langlopende voorzieningen, de begrotingspost onvoorzien en aanwezige stille reserves. De structurele weerstandscapaciteit wordt bepaald door de omvang van toekomstige bezuinigingsmogelijkheden en het onbenutte deel van de belastingcapaciteit. Het is een politieke afweging om te bepalen welke delen van de incidentele en structurele componenten men tot de weerstandscapaciteit wil rekenen.

De raad heeft in de [Financiële verordening 2020](#) (RV 20.0141) de concernreserve aangemerkt als weerstandscapaciteit. Hierbij heeft de raad besloten dat wanneer de benodigde weerstandscapaciteit groter is dan de beschikbare weerstandscapaciteit, het college in de paragraaf weerstandsvermogen een voorstel doet over de wijze hoe het hiermee om wil gaan. De begrote stand van de Concernreserve per 31 december 2022 is € 20.065.000.

3. Weerstandsvermogen

Om te bepalen of het weerstandsvermogen toereikend is, moet de relatie te worden gelegd tussen de financieel gekwantificeerde risico's en de daarbij horende benodigde weerstandscapaciteit en de beschikbare weerstandscapaciteit. De relatie tussen beide componenten wordt in onderstaande figuur weergegeven per 1 januari 2024.

Ratio weerstandsvermogen =	Beschikbare weerstandscapaciteit	=	28.929.000	= 2,90
	Benodigde weerstandscapaciteit		9.975.591	

De gepresenteerde stand van de concernreserve is inclusief een 'tijdelijk' extra saldo van € 3,7 miljoen vanuit het eigen vermogen van voormalige gemeenschappelijke regeling Servicepunt71 (zie toelichting Hoofdlijnen financiële positie). Leiden streeft een weerstandsvermogen na dat tenminste voldoende is. Dit vereist een ratio weerstandsvermogen dat gelijk is of hoger is dan 1.

Tabel 3: Weerstandsnorm

Waarderingcijfer	Ratio	Betekenis
A	>2.0	uitstekend
B	1.4-2.0	ruim voldoende
C	1.0-1.4	voldoende
D	0.8-1.0	matig
E	0.6-0.8	onvoldoende
F	<0.6	ruim onvoldoende

4. Relatie met Meerjaren Perspectief Grondexploitaties (MPG)

Naast de gemeentebrede risico-inventarisatie en het daaruit voortvloeiende risicoprofiel en de benodigde weerstandscapaciteit, wordt in het Meerjaren Perspectief Grondexploitaties (MPG) gelijktijdig met de Jaarstukken en Kaderbrief verantwoording afgelegd over de grondexploitatieprojecten. Het risicomanagement van deze projecten en het zorg dragen voor een toereikend weerstandsvermogen voor deze projecten maken deel uit van het MPG.

5. Ratio's / kengetallen

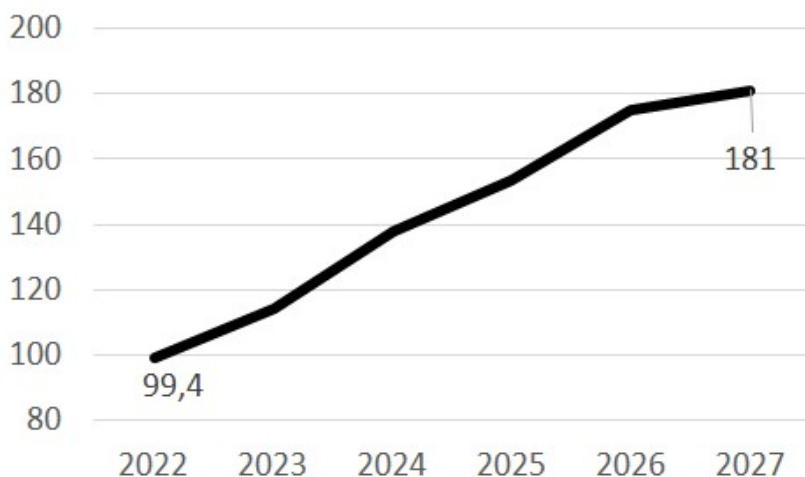
De paragraaf weerstandvermogen en risicobeheersing bevat vijf financiële kengetallen. De berekeningswijze van de kengetallen is vastgelegd in een ministeriële regeling. Mede op basis van deze kengetallen dient de paragraaf een analyse te geven van de financiële positie van de gemeente.

Tabel 4: Financiële kengetallen

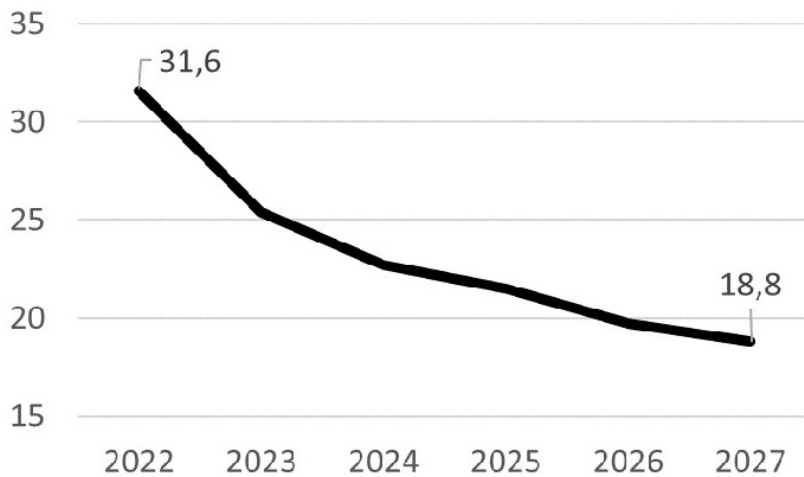
Kengetallen	Realisatie	Begroting				
	2022	2023	2024	2025	2026	2027
1a. Netto schuldquote	99,6%	114,7%	138,2%	153,8%	174,8%	181,1%
1b. Netto schuldquote gecorr. voor alle verstrekte leningen	96,3%	111,6%	135,2%	150,8%	171,8%	178,1%
2. Solvabiliteitsratio	31,5%	25,3%	22,6%	21,5%	19,7%	18,8%
3. Grondexploitatie	1,6%	1,1%	1,5%	2,0%	0,1%	0,9%
4. Structurele exploitatieruimte	5,7%	0,1%	3,2%	4,1%	1,1%	0,1%
5. Gemeentelijke belastingcapaciteit	144,4%	135,5%	140,5%	142,5%	145,3%	150,4%

Op basis van de nieuwe geprognosticeerde balans zijn de financiële kengetallen geactualiseerd. Ten behoeve van een zo goed mogelijke voorspelling van de schuldpositie heeft het college bij de Kaderbrief 2023-2027 een analyse van de geplande kasstromen binnen de investeringen uitgevoerd. Dit betekent dat kritisch is nagegaan of de begrote snelheid waarmee investeringen worden uitgevoerd op basis van de meest actuele gegevens reëel lijkt. Op basis hiervan is de verwachte boekwaarde aan investeringen in de prognosebalans (en daarmee de behoefte aan financiering) met € 150 miljoen naar beneden bijgesteld. De nu opgenomen kengetallen kunnen als volgt worden geduid:

- De schuldpositie loopt in de komende jaren op. Deze ontwikkeling wordt al in meerdere begrotingen gerapporteerd. Leiden zal voor het uitgebreide investeringsprogramma dat in deze en vorige collegeperiodes is ingezet moeten lenen. Daarnaast zijn in afgelopen jaren bestemmingsreserves ingezet om tekorten op te vangen. Als globale vuistregel kan hierbij worden gehanteerd dat voor iedere € 6 miljoen die de gemeente extra investeert of extra aan reserves onttrekt, het kengetal voor de schuldquote met ongeveer 1% stijgt. Bij een stijgende schuldpositie daalt ook de solvabiliteit van de gemeente. Het kengetal van de netto schuldquote zet de omvang van de netto schuld (dit is de schuld met aftrek van het geld dat de gemeente nog van derden tegood heeft) af tegen de totale baten. De netto schuldquote ontwikkelt zich in deze meerjarenbegroting als volgt (in € 1.000):

- Het kengetal van solvabiliteit wordt in het bedrijfsleven gebruikt om een beeld te geven van de mate waarin het bezit van een bedrijf (uitgedrukt in het balanstotaal) is gefinancierd met schulden. Hiermee weten financiers de mate waarin bij een faillissement de nog openstaande schulden kunnen worden afgelost vanuit de waarde van het bezit. Voor gemeenten speelt dit aspect uiteraard niet. Het kengetal solvabiliteit geeft wel een beeld van de mate waarin het gemeentelijk bezit met leningen is gefinancierd waarvan de rentelasten drukken op de begroting. De solvabiliteit ontwikkelt zich in deze meerjarenbegroting als volgt (in € 1.000):

- Het kengetal voor de grondexploitatie drukt uit in hoeverre een gemeente in grond heeft geïnvesteerd. Leiden kent geen grote uitleglocaties of grondposities waarop risico wordt gelopen. De VNG noemt een signaleringswaarde van 10% waarboven de grondexploitaties als kwetsbaar worden gezien. Dit geeft echter maar een beperkt beeld. Voor een uitgebreider beeld van de grondexploitaties verwijzen we naar de Paragraaf Grondbeleid.
- De gemeente Leiden heeft met een sluitende meerjarenbegroting in 2024-2027 een goede uitgangspositie om structureel bij te sturen als dit nodig is. De kostendekkende riool- en afvalstoffenheffing en relatief hoge OZB-niet woningen maken dat de Leidse belastingdruk hoger is dan het landelijk gemiddelde. Dit beperkt de effectieve ruimte om hier bij te sturen. De verhouding tot de Leidse regio staat opgenomen in paragraaf lokale heffingen.

Hoge schuld leidt tot hogere kwetsbaarheid voor rentestijging, lagere flexibiliteit

De indicatoren zijn een grofmazig instrument om een uitspraak te kunnen doen over de financiële positie van een gemeente. De schuldquote en solvabiliteitsratio laten zien dat het ambitieniveau om te investeren in de stad gepaard gaan met zwaardere financieringslasten. Deze financieringslasten zijn gedekt in de meerjarenbegroting. Wel levert een hoge schuldpositie voor de toekomst risico's op:

- Een hoge schuld betekent dat de gemeente bij (her)financiering risico loopt op een rentestijging. Bij het (her)financieren van € 10 miljoen, betekent 1% hogere rente dan geraamd voor € 100.000 aan extra structurele lasten die bij een volgende kaderbrief moeten worden opgevangen. Hieronder gaan we nader in op de aard van het renterisico.
- Kapitaallasten zijn niet beïnvloedbaar: als de investering is afgerond, drukken de kapitaallasten hiervan gedurende de afschrijvingstermijn op de gemeentelijke begroting. Uit het overzicht van de ontwikkeling van kapitaallasten in paragraaf 4.2.2. Investerings blijkt dat de totale kapitaallasten in 2024 € 44,9 miljoen bedragen (7% van de begrote lasten). Dit stijgt naar € 60,9 miljoen in 2027 (9% van de begrote lasten). Hiermee valt een groter deel van de begroting niet meer te beïnvloeden. De *flexibiliteit* om (structureel) bij te sturen neemt hierdoor iets af.

Tegenover deze risico's staan ook beheersmaatregelen:

- Mede gezien de kwetsbaarheid voor rente-ontwikkeling verhogen we de structurele behoedzaamheidsruimte. Zo kunnen structurele tegenvallers door bijvoorbeeld de renteontwikkeling bij de volgende kaderbrief worden opgevangen zonder dat dit meteen noodzaakt tot structurele bezuinigingen.
- Bij het aantrekken van lang vreemd vermogen zetten we de rente in afgelopen jaren voor 20 of 30 jaar vast. Dit verminderde de kwetsbaarheid voor rentestijgingen omdat herfinanciering over een langere periode wordt verdeeld. Hiervan plukken we nu de vruchten doordat het renterisico op herfinanciering geleidelijk de begroting raakt.
- De gemeente Leiden rekent alleen de concernreserve tot de beschikbare weerstandscapaciteit, waar andere gemeenten soms ook meer onzekere of beklemd vermogensbestanddelen meerekenen. Daarnaast zorgen we ervoor dat de concernreserve in het meerjarenbeeld altijd toegroeit naar anderhalf keer het benodigd weerstandsvermogen op dat moment. Zo zorgen we ervoor dat de begroting voldoende *robuust* is om incidentele tegenvallers in de toekomst te kunnen opvangen.

Hoe duiden we het renterisico op geldleningen?

Tot en met de begroting 2022 hield gemeente Leiden in de budgetten rekening met een mogelijke rentestijging. Dit betekent dat op de begroting ruimte was gereserveerd om hogere financieringslasten te kunnen dekken. In die jaren was de rente nog op een historisch laag niveau en was de enige ontwikkelrichting een stijging. Sinds 2022 is de rente sterk opgelopen. In onze begroting houden we de rente nu langjarig constant op het huidige marktniveau (zie ook de paragraaf financiering) en begroten op voorhand geen

rentestijging in. Bij het recente besluit van 14 september jl. om de beleidsrente met 25 basispunten te verhogen, communiceerde de Europese Centrale Bank immers dat "de belangrijkste rentetarieven niveaus hebben bereikt die, als ze lang genoeg worden aangehouden, een substantiële bijdrage zullen leveren aan een tijdige terugkeer naar onze inflatiedoelstelling". Hiermee lijken verdere renteverhogingen voorlopig van de baan, al zal het verdere rentebeleid van de ECB sterk afhangen van de verdere inflatie-ontwikkeling. Ook de kapitaalmarkt verwacht op termijn een rentedaling. Dit blijkt zowel uit vragenlijstonderzoek binnen de financiële sector als uit het feit dat de rente op langlopende geldleningen nog steeds lager is dan de rente op kortlopende geldleningen. Hiermee lijkt het zeer reëel om de renteverwachting in de meerjarenbegroting constant te houden, al blijft het risico op rentestijging zeker aanwezig.

De hoge inflatie maakt dat de kosten van nieuwe investeringen oplopen, maar zorgt er ook voor dat de schuld die in het verleden is opgebouwd minder waard wordt. Daarnaast staan nu in het meerjaren investeringsplan ambities opgenomen om in een relatief korte tijd veel geld te investeren in de stad. Het is per definitie onzeker of deze ambitie op alle fronten kan worden gehaald. Wanneer investeringen zich meer spreiden in de tijd, spreidt ook de financieringsbehoefte zich en daalt de piek van de schuldratio. Jaarlijks evalueren we bij de kaderbrief of de verwachte snelheid van investeren nog reëel lijkt. Ook investeert de gemeente in zaken die een waarde vertegenwoordigen die eventueel op een later moment weer kan worden verkocht zoals bijvoorbeeld de parkeergarages.

Het college onderkent dat de huidige investeringen de schuldpositie sterk doen oplopen. De stijging van de rente levert hierdoor een grotere financiële opgave op dan wanneer de schuldpositie lager was geweest. Tegelijkertijd is deze stijging van de schuldpositie het rechte gevolg van een breed gedragen investeringsprogramma in het vergroenen en beter bereikbaar maken van de stad, verbetering van onderwijshuisvesting en sportaccommodaties en versnellen van woningbouw. Met de huidige beheersmaatregelen acht het college deze investeringen verantwoord.

3.2.3 Onderhoud kapitaalgoederen

In deze paragraaf wordt aangegeven hoe kapitaalgoederen in gemeentelijk eigendom worden beheerd. In de Financiële verordening ex artikel 212 van de Gemeentewet, staat in artikel 10 dat er een actueel beleidskader onderhoud kapitaalgoederen is.

De onderstaande beleidskaders kapitaalgoederen zijn gerealiseerd en vastgesteld door de raad. Het betreft de volgende kapitaalgoederen:

1. Water (baggeren)
2. Openbare Verlichting
3. Groen (incl. bomen)
4. Kunstwerken
5. Walmuren, beschoeiingen en Natuurvriendelijke oevers
6. Straatmeubilair
7. Spelen
8. Wegen
9. Riolering
10. Vastgoed
11. Sportaccommodaties

De beleidskaders en beheerplannen van de kapitaalgoederen bevatten per kapitaalgoed:

- de kaders waarbinnen de instandhouding de kapitaalgoederen uitgevoerd moet worden;
- het gewenste onderhoudsniveau van het kapitaalgoed;
- de grootte van het areaal;
- de kosten voor de instandhouding van het kapitaalgoed zoals klein- en groot onderhoud en vervangingskosten;
- de huidige staat van onderhoud zoals een technische beoordeling en schouw van de kwaliteit van het kapitaalgoed;
- een scenario voor het onderhoud van kapitaalgoederen.

Overzicht beheerplannen

De volgende beheerplannen worden per programma opgenomen.

Programma	Omschrijving beheerplan	Vastgesteld door de raad	Frequentie actualisatie	Volgende actualisatie	Voorziening	Financiële vertaling in de begroting	Achterstallig onderhoud
5	Beheerplan Water	2021	Een keer per 5 jaar	2027	Ja	Ja	Nee
5	Beheerplan Openbare Verlichting	2021	Een keer per 5 jaar	2027	Ja	Ja	Nee
5	Beheerplan Groen	2021	Een keer per 5 jaar	2027	Nee	Ja	Nee
5	Beheerplan Kunstwerken	2021	Een keer per 5 jaar	2027	Ja	Ja	Nee
5	Beheerplan Walmuren	2021	Een keer per 5 jaar	2027	Ja	Ja	Nee
5	Beheerplan Straatmeubilair	2021	Een keer per 5 jaar	2027	Ja	Ja	Nee
5	Beheerplan Spelen	2021	Een keer per 5 jaar	2027	Nee	Ja	Nee
5	IWKp 2019-2023	2019	Een keer per 5 jaar	2024	Ja	Ja	Nee
5	Beheerplan Wegen	2021	Een keer per 5 jaar	2027	Ja	Ja	Nee
6	MJOB Gemeentelijk Vastgoed	2021	Een keer per 5 jaar	2026	Ja	Ja	Nee
8	Beheerplan Sport	2021	Een keer per 5 jaar	2027	Ja	Ja	Nee

Openbare ruimte

De openbare ruimte wordt ook komend jaar beheerd en onderhouden op basis van wettelijke regels, zorgplicht en de bedoelde functionaliteit en kwaliteit zoals die in de beleidskaders en beleidsplannen is benoemd. De uitwerking hiervan komt samen in de Uitvoeringsprogramma's Beheer (voorheen beheerplannen) 2022-2026 en het IWKp 2024-2028. Onderdeel van de Uitvoeringsprogramma's Beheer zijn de einde levensduur vervangingen van de kapitaalgoederen in de openbare ruimte. Denk aan riolering, wegen en kunstwerken. Het beheer van de openbare ruimte verandert echter snel; niet langer traditioneel "steentje er uit - steentje er in", maar toekomstgericht of kansgestuurd onderhoud en beheer. Elke vervanging is zo een kans voor vernieuwing. Vernieuwing die rekening houdt met de maatschappelijke, technologische en klimatologische ontwikkelingen. Vernieuwing waar klimaatadaptieve maatregelen en de energietransitie integraal in meegenomen worden. Sinds een paar jaar werkt de gemeente Leiden bij het uitvoeren van de rioolopgave en de vervangingsopgave van de openbare ruimte wijkgericht; via de zogenaamde duurzame wijkvernieuwingen. Dat betekent, niet alleen het vervangen van het gemengde riool door een gescheiden riool, maar ook de vervanging van de verharding, groen, straatmeubilair, klimaatadaptieve inrichting en het meenemen van een ruimtereservering voor de energie infrastructuur in de ondergrond. Een integrale herinrichting van de openbare ruimte gekoppeld aan de rioolvervanging.

Voor de kapitaalgoederen Wegen, Walmuren en Beschoeiingen, Kunstwerken, Water en Sport bestaan voorzieningen voor groot onderhoud.

Kennis over de omvang van de te onderhouden domeinarealen, maar ook de mutaties in de arealen zijn van belang. Niet alleen om het onderhoud te borgen maar vooral ook om jaarlijks het noodzakelijke budget te kunnen reserveren om goed onderhoud te kunnen plegen. Extra budget is nodig indien het areaal wordt uitgebreid of een inrichting (bijvoorbeeld bij herinrichting van een deel van de openbare ruimte) met hogere beheerlasten wordt gekozen.

De doelstelling is steeds de mutaties in de beheerarealen inzichtelijk te hebben en op basis hiervan de reservering en aanvraag van de benodigde onderhoudsbudgetten te borgen. De mutaties in het beheerareaal (wijziging van oppervlakten, lengten, aantallen, etc. van de beheerobjecten) en de daarbij behorende beheerkosten als gevolg van grote (gemeentelijke) bouwprojecten – als belangrijke veroorzakers van aanpassingen in de openbare ruimte - worden hierbij in beeld gebracht. Dit gebeurt aan de hand van een overzicht met zowel de bestaande beheersituatie als de toekomstige beheersituatie. Op basis van de areaalverschillen en de kentallen voor onderhoud (kosten per eenheid) kunnen de benodigde beheerkosten worden aangemeld in de eerstvolgende begrotingsronde of meegenomen worden als onderdeel van het betreffende uitvoeringsbesluit. Hieruit volgt de noodzaak tot het verplicht opnemen van een beheerparagraaf in de gemeentelijke projectplannen door de projectleiders van nieuwbouw en/of herinrichting. Met kennis van de toekomstige beheerkosten van het nieuwe plan en de benodigde investeringskosten is het dan aan de raad om een afgewogen beslissing te nemen en desgewenst goedkeuring te geven aan de uitvoering van het betreffende project.

De Uitvoeringsprogramma's Beheer geven op de middellange termijn aan welke onderhouds- en vervangingsmaatregelen in welk jaar genomen worden om het kapitaalgoed in stand te houden. De beheerplannen zijn gebaseerd op een technische controle en/of schouw van het areaal en geven een realistisch beeld van de uit te voeren werkzaamheden en de hiervoor benodigde budgetten.

In 2021 zijn de Beheerplannen Kapitaalgoederen Openbare Ruimte 2022-2026 vastgesteld. In 2023 is het IWKp 2024-2028 vastgesteld.

Onderstaand wordt per kapitaalgoed ingegaan op: Beleidskader, Doelen en Financiën en Prestaties.

Water

Beleidskader

Het kader voor water is opgenomen in het Beleidskader Openbare Ruimte, kapitaalgoed Water. Dit is vertaald in het beheerplan Water 2022-2026 dat in 2021 is vastgesteld. Op basis van het beheerplan wordt ervoor gezorgd dat het openbare water in Leiden volgens de vastgestelde ambities wordt onderhouden. Daarnaast zijn in een aantal andere gemeentelijke beleidsnota's ook kaders voor het beheer van water opgenomen, bijvoorbeeld in het Integraal Waterketenplan 2024-2028.

Doelen en Financiën

Hierbij verwijzen wij u naar Programma 5 "Omgevingskwaliteit" beleidsterrein "Openbaar water". Doelen: waterkwantiteit op orde, verbeteren waterkwaliteit en recreatieve waarde water vergroten. Zie ook het hoofdstuk "Reserves en voorzieningen".

Prestaties 2024

De doelstelling van deze prestatie is het schoon en doorvaarbaar (op diepte) houden van grachten en watergangen alsook het beschermen van de daar aanwezige flora en fauna. Door het periodiek verwijderen van bagger en (drijf)vuil uit de oppervlaktewateren blijven deze schoon, doorvaarbaar en behouden zij hun functie in de afvoer van hemelwater. Daarnaast worden de gemeentelijke fonteinën onderhouden.

De werkzaamheden worden conform de Natuurbeschermingswet verricht. De volgende activiteiten worden in 2024 verricht:

- het regulier onderhoud fonteinën;
- het 'vissen van bladafval/zwerfvuil';
- de jaarlijkse "Schouw Rijnland", hierbij wordt circa 110 km watergang geschoond van vegetatie binnen de grenzen van de Wet Natuurbescherming, volgens het ecologisch werkprotocol van waterschappen;
- uitvoering van het baggercluster 2024/2025 van diverse watergangen;
- reinigen van duikers en waar nodig herstellen.

Openbare Verlichting

Beleidskader

De kaders voor openbare verlichting zijn gesteld in het Beleidsplan openbare verlichting 2013 en illuminatiebeleid 2016 "VerLEIDEN met Licht". Deze beleidskaders zijn vertaald in het Uitvoeringsprogramma Beheer Openbare Verlichting 2022-2026. Met het uitvoeringsprogramma wordt gezorgd dat de openbare verlichting in Leiden conform de vastgestelde ambities wordt onderhouden.

Doelen en Financiën

Hierbij verwijzen wij u naar Programma 5 "Omgevingskwaliteit" beleidsterrein "Verharde openbare ruimte". Doel: Beheren Openbare Ruimte.

Prestaties 2024

In 2024 gaan wij verder met het wijkgericht vervangen van armaturen en masten die aan het einde van hun levensduur zijn. Met focus op Roodenburgerdistrict, Bos- en Gasthuisdistrict, en in de binnenstad het vervangen van Leidse lantaarns.

Groen

Beleidskader

Het kader voor groen is opgenomen in het Beleidskader Openbare Ruimte, kapitaalgoed Groen. Dit beleidskader is vertaald in het uitvoeringsprogramma Beheer Groen 2022-2026. Met het uitvoeringsprogramma wordt zorg gedragen dat het groen in Leiden conform de vastgestelde ambities onderhouden wordt.

Doelen en Financiën

Hierbij verwijzen wij u naar Programma 5 "Omgevingskwaliteit" beleidsterrein "Openbaar Groen". Doelen; beheren openbaar groen en renoveren en herinrichten van parken.

Prestaties 2024

- Ook in 2024 worden locaties in Leiden vergroend op basis van de vastgestelde Groenekansenkaart.
- We verbeteren de biodiversiteit door ecologisch te maaien; gazons vormen we om naar bermen of sommige bermen maaien we met een andere maaifrequentie. Hierdoor krijgen kruiden meer kans en ontstaan voedselcorridors voor insecten.
- Ook sinusbeheer (maaien in sinusvormige patronen) passen we hiervoor toe. Met sinusbeheer wordt in wisselende patronen (sinussen) gemaaid. Daarnaast wordt er ook mozaïek maaien toegepast (vlakken wel maaien en vlakken overslaan). Hierdoor ontstaat er een maximum aan variatie. Zo is er op elk moment van het jaar voor insectensoorten wat wils; van nectarplanten tot overwinteringsplekken.
- Ook de wortelproblematiek gaan we actief te lijf. Bomen die geplant worden, krijgen zo veel als mogelijk goede grond mee. Toch is het niet te voorkomen dat dit onvoldoende voedselbron is voor het hele leven van de boom. Om dit tekort op te vangen wordt voordat de wortelproblemen ontstaan extra voedsel in de bodem gebracht.
- We richten beheerbewust in. Dit houdt in dat bij reconstructievakken gestreefd wordt naar een inrichting die zowel extensief in beheer is, als vormgegeven wordt met soorten die de biodiversiteit bevorderen.
- Door het vaststellen van de nieuwe verordening kunnen kwarrende bomen vervangen worden door nieuwe gezonde bomen. Dit betekent dat er meer bomen vervangen worden dan de laatste jaren.
- Er gaan meer bomen geplant worden. Vanuit beheer brengen we expertise in om de juiste boom op de juiste plek onder de juiste plantcondities toe te voegen. Bomen zijn belangrijk voor de biodiversiteit en leveren een grote bijdrage aan een goed leefklimaat en woongenot.
- Ook in Leiden zien we de laatste jaren een toename van (ongewenste) exotische planten. Hierbij moet onder andere gedacht worden aan de reuzeberenklauw en de Japanse duizendknoop. Niet alleen andere planten en diersoorten ervaren hier hinder van maar ook privébezittingen kunnen hierdoor aangetast worden. Deze soorten worden zo beheerd dat de schadekans wordt geminimaliseerd.

Kunstwerken

Beleidskader

Het kader voor kunstwerken is gesteld in het Beleidskader Openbare Ruimte, kapitaalgoed Kunstwerken.

Doelen en Financiën

Hierbij verwijzen wij u naar Programma 5 "Omgevingskwaliteit" beleidsterrein "Verharde openbare ruimte". Doel: Beheren Openbare Ruimte.

Prestaties 2024

- vernieuwing elektro-mechanica (conform machinerichtlijn) Grote Havenbrug, Rijnsichtbrug en Singelbrug;
- cyclisch onderhoud conserveren, slijtlagen, straatwerk, betononderhoud en remmingswerken;
- aanbrengen brandvertragende beplating, LED-verlichting en vernieuwing elektronica Stationspleintunnel;
- vernieuwen en groot onderhoud verkeersbruggen Julius Caesarbrug in samenwerking met de Provincie Zuid-Holland.

Walmuren, beschoeiingen en natuurvriendelijke oevers

Beleidskader

Het kader voor walmuren en beschoeiingen is verwoord in het Beleidskader Openbare Ruimte, kapitaalgoed walmuren, beschoeiingen en natuur vriendelijke Oevers.

Doelen en Financiën

Hierbij verwijzen wij u naar Programma 5 "Omgevingskwaliteit" beleidsterrein "Verharde openbare ruimte".
Doel; Beheren Openbare Ruimte.

De structurele kosten voor het onderhouden van de walmuren en beschoeiingen worden ten laste van de exploitatie gebracht. Om het groot onderhoud uit te kunnen voeren (in deze het vervangen van beschoeiingen) wordt gebruik gemaakt van een voorziening.

Prestaties 2024

In 2024 worden in hoofdlijnen de volgende werkzaamheden uitgevoerd:

- cyclisch groot onderhoudsprogramma aan beschoeiingen en damwanden;
- uitvoering vervangingsprogramma beschoeiing en damwanden;
- vervangen damwand Cronesteijnkade, Schelpenkade en Zijlsingel;
- continuering 10-15 jarige Levensduurverlengend Onderhoud programma herstel achterschotten L-wanden kademuren;
- afronden Ontwerpvisie Kades Binnenstad 2050 als onderdeel van het LVO programma;
- Klimaatadaptatie wordt meegenomen bij de werkzaamheden aan kades, bijvoorbeeld het ondersteunen van het grondwater regulerend systeem en waar mogelijk vergroenen langs grachten, beschoeiing en damwanden.

Straatmeubilair

Beleidskader

Het kader voor straatmeubilair is gesteld in het beleidskader openbare Ruimte, kapitaalgoed Straatmeubilair.

Doelen en Financiën

Hierbij verwijzen wij u naar Programma 5 "Omgevingskwaliteit", beleidsterrein "Verharde openbare ruimte".
Doel: beheren straatmeubilair.

Prestaties 2024

De prestaties hebben betrekking op het beheren en onderhouden van het straatmeubilair in relatie tot het handboek Kwaliteit Openbare Ruimte met als doel een schone, hele en veilige inrichting van de stad (zichtbaar, herkenbaar en aanwezig). Het straatmeubilair wordt in stand gehouden op het landelijke CROW beeldkwaliteitsniveau B. De onderhoudswerkzaamheden voeren we uit volgens het uitvoeringsprogramma straatmeubilair 2022-2026. Voor het cyclische beheer van het straatmeubilair wordt met extra maatregelen gekeken hoe de beeldkwaliteit weer op CROW B niveau te krijgen is. Dit doen we door tijdelijk de middelen anders te verdelen en inzet van meer personeel. We leggen hierbij de focus op de 4 wijken die het minste scoren. Op basis van het evaluatiemoment van eind 2023 bepalen we of en hoe we dit door willen zetten in 2024.

Spelen

Beleidskader

Het kader voor spelen is gesteld in het Beleidskader Openbare Ruimte, kapitaalgoed Spelen. Dit beleidskader is vertaald in het beheerplan Spelen 2022-2026. Met het beheerplan wordt zorg gedragen dat speelplekken in Leiden conform de vastgestelde ambities onderhouden worden.

Doelen en Financiën

Hierbij verwijzen wij u naar Programma 5 "Omgevingskwaliteit" beleidsterrein "Openbare Ruimte".

Prestaties 2024

- Voor het vernieuwen van speelplekken wordt gewerkt vanuit een meerjarige vervangingsplanning. Op basis hiervan worden gemiddeld 20 plekken per jaar vernieuwd. Er is extra aandacht voor participatie zodat de vervanging van speeltoestellen aansluit bij de wens van bewoners.
- Waar de locaties het toelaten, haken we aan bij de vergroening zoals opgenomen op de groene kansenkaart.
- De speeltuinen en speelplekken worden conform het beheerplan Spelen onderhouden en beheerd.

- De op de speelplekken aanwezige speeltoestellen (totaal 1.680) worden qua veiligheid getoetst aan de Warenwetbesluit Attractie- en Speeltoestellen (WAS) en onderhouden op de vastgestelde beeldkwaliteit CROW niveau B.

Wegen

Beleidskader

Het kader voor wegen is gesteld in het vastgestelde Beleidskader Openbare Ruimte, kapitaalgoed Wegen.

Doelen en Financiën

Hierbij verwijzen wij u naar Programma 5 "Omgevingskwaliteit", beleidsterrein "Verharde openbare ruimte".

Doel: beheer wegen.

Prestaties 2024

De wegen worden in 2024 beheerd op het vastgestelde wettelijke aansprakelijkheidsniveau (R-). Dit gebeurt aan de hand van het meerjarenonderhoudsprogramma uit het uitvoeringsprogramma Wegen 2022-2026. De planning van de onderhouds- en vervangingswerkzaamheden wordt afgestemd met de werkzaamheden die vanuit de programma's Bereikbaarheid en Binnenstad worden uitgevoerd.

- Het is de ambitie van het college meer groen in de stad te krijgen. Dat betekent dat we ook bij onderhoud en vervangingen kijken waar meer groen aangelegd kan worden.
- In de wijken Binnenstad Noord en Roodenburgerdistrict wordt groot onderhoud uitgevoerd.
- De verharding van de Dr Lelylaan en Kanaalweg wordt vervangen.
- T.a.v. de vervanging van de Zoeterwoudsesingel wordt momenteel gekeken of het haalbaar is er een Singelparkproject van te maken. Deze verkenning loopt van medio 2023 tot medio 2024. In die periode wordt levensduurverlengend onderhoud uitgevoerd.
- Tegelijk met de onderhoudswerkzaamheden wordt ook groeiplaatsverbetering toegepast voor bomen die wortelopdruk veroorzaken.
- Tijdens de onderhoudswerkzaamheden worden waar mogelijk (kleine) verkeerskundige verbeteringen uitgevoerd.
- Ook vormt de Groene Kansenkaart een integraal onderdeel van de werkzaamheden.

Riolering

Beleidskader

Het Integraal Waterketenplan 2024-2028 vormt het beleidskader voor het rioolbeheer. Het vertrekpunt voor dit plan is de waterketen en het is opgesteld vanuit de samenwerking in de waterketen in de Leidse Regio (Dunea, Hoogeheemraadschap van Rijnland en de gemeenten Leiden, Leiderdorp, Zoeterwoude, Oegstgeest, Wassenaar en Voorschoten).

De rioleringszorg is noodzakelijk vanuit het oogpunt "duurzaam beschermen van volksgezondheid en milieu" en het voorkomen van wateroverlast. Het algemene doel is vertaald naar het inzamelen van afvalwater, hemelwater en grondwater.

De werkzaamheden binnen deze prestatie zijn gericht op het beheer en onderhoud van alle openbare rioleringen, putten, kolken en schuiven en het bedienen en onderhouden van riool-, polder-, tunnel- en overstortgemalen en de rioolgemalen en het drukrioolstelsel.

Doel en Financiën

Via de rioolheffing brengt de gemeente kosten in rekening voor het beheer en onderhoud van het rioleringsstelsel bij diegenen die direct of indirect zijn aangesloten op de riolering. De kosten die in de rioolheffing zijn ondergebracht betreffen onder andere investeringskosten en exploitatiekosten. Het komende jaar wordt de dekkingsgraad van de rioolheffing verder naar circa 100% gebracht.

De werkzaamheden en projecten die in 2024 worden uitgevoerd of gestart worden qua uitvoering, zijn:

- reiniging en inspectie van circa 54 km lengte aan riolering in het Roodenburgerdistrict, Leiden Noord en Boerhaavedistrict;
- het renoveren van 14 gemalen;
- reinigen kolkafvoerleidingen;
- onderhoud zinker- en gemaalschuiven;
- reinigen circa 43.000 straat en trottoir kolken.

De geplande rioolvervanging wordt integraal in de duurzame wijkvernieuwingenprojecten aangepakt; in de ondergrond krijgt de energietransitie een plaats door ruimtereservering en tegelijkertijd wordt een klimaatrobuust gescheiden systeem aangelegd.

De geplande rioolvervanging wordt integraal in de duurzame wijkvernieuwingsprojecten aangepakt; in de ondergrond krijgt de energietransitie een plaats door ruimtereservering en tegelijkertijd wordt een klimaatrobuust gescheiden systeem aangelegd. Tevens wordt in de duurzame wijkvernieuwingsprojecten de grondwaterstand gereguleerd middels een drainage-infiltratiesysteem. Bovengronds wordt de openbare ruimte klimaatadaptief, biodivers en groener ingericht. Bij aanbestedingen worden duurzaamheid en hergebruik van materiaal en circulariteit opgenomen.

De voortgang van de duurzame wijkvernieuwingen verloopt voorspoedig. De Fortuinwijk en Boshuizen worden vanuit initiatieffase voorbereid.

Waar mogelijk wordt werk met werk gemaakt in projecten zoals, Stationsgebied, Bio Science Park, Schipholweg, Willem de Zwijgerlaan en Lammenschans.

Vastgoed

Beheerplannen vastgoed (B&W 13.0350)

Het niveau waarop het vastgoed in stand gehouden wordt is vastgesteld aan de hand van een objectief meet instrument voor het inspecteren en onderhouden van vastgoed. Een instrument dat is gebaseerd op de Conditiemetingsmethodiek volgens NEN 2767. Het niveau waarop het onderhoud gemiddeld gehouden wordt is vastgesteld op conditieniveau 3. Dit onderhoudsniveau is sober en draagt bij aan een doelmatig en duurzaam beheer van het gemeentelijk vastgoed.

Voor de in stand houding van Rijksmonumenten wordt naast de NEN2767 specifieke methodes toegepast voor het behouden van cultureel erfgoed.

De meerjaren onderhoudsplannen voor de gemeentelijke vastgoedportefeuille zijn in 2020/2021 herijkt en hiervoor is extra budget vastgesteld bij de Kaderbrief 2022-2024. Voor 2024 wordt een jaarplan gemaakt om uitvoering te geven aan het planmatig onderhoud.

Om maximaal uitvoering te geven aan het efficiënt en planmatig uitvoeren van het onderhoud aan het gemeentelijk vastgoed, wordt bij aanbestedingen gekozen voor wat grotere, meerjarige clustercontracten waarbij de markt wordt uitgenodigd om mee te denken met de gemeente.

Overige panden

In 2021/2022 is verder invulling gegeven aan de overdracht van de objecten van Beheer naar GVM

Financiën

In de begroting is een jaarlijkse storting opgenomen voor planmatig onderhoud van ambtelijke huisvesting en maatschappelijk vastgoed. Op basis de geactualiseerde meerjaren onderhoudsplannen in 2020/2021 en de stand van de voorziening is de verwachting dat bij gelijke omvang van de portefeuille de financiële middelen tot 2031 toereikend zijn om de doorgerekende kosten van groot (planmatig) onderhoud te dekken. Bij elke jaarrekening zal worden gerapporteerd over de meerjaren saldi van de onderhoudsvoorzieningen vastgoed in relatie tot ontwikkelingen in de omvang van de vastgoedportefeuille. Kanttekening is dat bij het vaststellen van het budget voor het onderhoud van het vastgoed naar aanleiding van de nieuwe MJOP's niet de volledige prijsstijgingen zijn doorgevoerd. De reden hiervoor is dat in de praktijk niet al het geplande onderhoud dat in het MJOP staat, wordt uitgevoerd. Dit komt onder andere doordat gepland onderhoud in het geplande jaar niet altijd noodzakelijk blijkt te zijn.

Hierdoor is in de praktijk minder budget nodig dan conform de MJOP's is bepaald. Het risico is dat hierdoor minder ruimte aanwezig is om tegenvallers op te vangen van bijvoorbeeld prijsstijgingen van materialen en personeel.

Sportaccommodaties

Beleidskader

Het gemeentelijke sportbeleid is verankerd in het beleidskader Sport en Gezondheid 2019 – 2023: Samen maken we de stad gezond en actief.

Doel en Financiën

Doel van het beleidskader is dat meer Leidenaren gaan sporten en bewegen. Dit is van belang omdat sporten en bewegen het gezond zijn, ontmoeten, plezier hebben en participeren stimuleert. Leiden maakt het voor iedereen mogelijk te bewegen en te sporten, in georganiseerd en ongeorganiseerd verband. Daarvoor beheert, onderhoudt en exploiteert de gemeente diverse sportaccommodaties, zoals sportvelden, drie zwembaden en een aantal sporthallen/gebouwen.

Het beheer en onderhoud wordt uitgevoerd volgens het Beheerplan Sport 2022-2026. In 2024 worden de volgende werkzaamheden verricht.

- We richten ons op het nemen van verduurzamingsmaatregelen die in ons DMJOP zijn opgenomen Dit sluit aan op de doelen die zijn opgenomen in de routekaart en onze ambities voor een klimaat-neutrale en klimaat-ingerichte stad in 2050.
- Invulling geven aan de aanbevelingen uit de eindrapportage 'Toekomstperspectief binnensport Leiden' (BW 18.0562), waaronder het komen tot een optimalisatie van de bezetting van de accommodaties (het rooster) binnen sport.
- Doorwerken aan opdrachten wijk sportpark De Mors, tennis gravel plus velden Merenwijk, top laag vervanging kunstgrasvelden op meerdere buitensport accommodaties en meedenken naar het zoeken van een locatie voor een 4e veld voor hockey.
- Realisatie renovatie en nieuwbouw van een aantal kleedvoorzieningen om te voldoen aan nieuwe normering en eisen.

Financieel overzicht Kapitaalgoederen					
Beheerplan	Begroting	2024	2025	2026	2027
Water (baggeren)	Onderhoudsbudget	588	588	588	588
	Voorziening	284	284	284	284
	Kapitaallasten	14	15	15	15
Openbare verlichting	Onderhoudsbudget	438	453	453	453
	Voorziening	0	0	0	0
	Kapitaallasten	607	679	746	816
Groen	Onderhoudsbudget	3.831	3.866	3.866	3.866
	Voorziening	0	0	0	0
	Kapitaallasten	1.520	1.869	2.014	2.076
Kunstwerken	Onderhoudsbudget	966	966	966	966
	Voorziening	1.499	1.499	1.499	1.499
	Kapitaallasten	1.252	1.992	2.083	2.185
Walmuren	Onderhoudsbudget	237	237	237	237
	Voorziening	390	390	390	390
	Kapitaallasten	290	379	614	751
Straatmeubilair	Onderhoudsbudget	1.020	1.023	1.028	1.028
	Voorziening	0	0	0	0
	Kapitaallasten	757	797	861	774
Spelen	Onderhoudsbudget	324	324	324	324
	Voorziening	0	0	0	0
	Kapitaallasten	491	510	567	625
Wegen	Onderhoudsbudget	1.551	1.446	1.471	1.972
	Voorziening	2.833	2.833	2.833	2.833
	Kapitaallasten	4.118	5.831	7.216	9.239
Riolering	Onderhoudsbudget	1.554	1.554	1.562	1.640
	Voorziening	1.068	973	748	748
	Kapitaallasten	1.966	2.614	3.316	4.015
Vastgoed	Onderhoudsbudget	4.001	3.846	3.856	3.757
	Voorziening	3.122	3.122	3.122	3.122
	Kapitaallasten	14.957	15.708	17.339	17.872
Sportaccommodaties	Onderhoudsbudget	1.350	1.347	1.387	1.387
	Voorziening	1.013	1.014	1.014	1.014

Financieel overzicht Kapitaalgoederen					
Beheerplan	Begroting	2024	2025	2026	2027
Water (baggeren)	Onderhoudsbudget	588	588	588	588
	Voorziening	284	284	284	284
	Kapitaallasten	14	15	15	15
	Kapitaallasten	4.462	5.361	5.238	5.201

Overzicht Kengetallen			
	Eenheid	Waarde	
Water			
Oppervlakte Water in Leiden	m2	2.499.260	
Fontein eigenendom Leiden	st.	19	
Waterspeelplaatsen in beheer Leiden	st.	6	
Duikers	st.	860	
Openbare verlichting			
Lichtmasten, inclusief wandarmaturen, grondspots en overspanningen in beheer	st.	20.775	
Armaturen	st.	21.739	
Lichtbronnen LED (onderdeel armatuur)	st.	12.203	
Lampen (conventionele armaturen)	st.	9.536	
Kasten	st.	88	
Groen			
Areaal Groen totaal	ha	788	
Groen Beheer Leiden	ha	482	
Gras Beheer Leiden	ha	347	
Natuurlijke beplanting Beheer Leiden	ha	64	
Cultuur beplanting Beheer Leiden	ha	44	
Bomen totaal in Leiden	st.	80.120	
Bomen eigenendom Leiden	st.	67.969	
Kunstwerken			
Vaste bruggen binnen Leiden	st.	336	
Beweegbare bruggen binnen Leiden	st.	40	
Fiets- / voetbrug binnen Leiden	st.	155	
Tunnels binnen Leiden	st.	29	
Viaducten binnen Leiden	st.	19	
Walmuren, beschoeiingen en natuurlijke oevers			
Beschoeiingen eigenendom Leiden	m1	76.300	
Kademuren eigenendom Leiden	m1	21.600	
Damwanden eigenendom Leiden	m1	33.700	
Natuurlijke oevers eigenendom Leiden	m1	118.800	
Straatmeubilair			
Banken/picknicktafels	st.	2.549	
Fietsvoorzieningen	st.	12.423	
Hekwerken	m1	11.141	
Palen	st.	10.447	
Verkeersvoorzieningen Borden c.a.	st.	13.362	
Laadpalen verkeer	st.	168	

Overzicht Kengetallen			
Parkeerobject	st.	230	
Spelen			
Speeltuinen	st.	14	
Speelplekken	st.	337	
Speeltoestellen	st.	2.906	
Speeltoestellen/Sportvoorzieningen	st.	284	
Wegen (eigendom Leiden)			
Asfalt (Dicht asfaltbeton)	m2	1.214.040	
Elementen	m2	3.477.023	
Cemen	m2	126.159	
Overige	m2	226.878	
Riolering			
Vrijverval riool Vuilwater	km1	333,2	
Vrijverval riool Hemelwater	km1	44,4	
Drukriolering	km1	34,6	
Nooduitlaten	st.	176	
HWA uitlaten	st.	69	
Gemaal objecten	st.	328	
Kolken	st.	43.716	
Sportaccommodaties en velden			
Zwembaden	st.	3	
Sportparken met Voetbalvelden	st.	22,5	
Sportparken met Korfbalvelden	st.	10	
Sportparken met Hockeyvelden	st.	3	
Sportparken met Atletiekbaan	st.	1	
Tennisbanen	st.	21	
Diverse sportaccommodaties (Sporthallen, Sportzalen, Turnhallen en Tafeltennisal)	st.	10	
Overige velden voor andere takken van sport	st.	8	
Buitengebied Jeugdorp	m2	14.771	
Gebouwen in eigendom			
Ambtelijke huisvesting en Maatschappelijk vastgoed	st.	GVM	98
Strategisch vastgoed	st.	GVM	25

3.2.4 Financiering

Inleiding

In de paragraaf Financiering wordt de financieringsfunctie van de gemeente Leiden uiteengezet voor de jaren 2024-2027. Dit gebeurt in een onderdeel 'algemene ontwikkelingen' en een onderdeel 'ontwikkelingen gemeente Leiden'. Onder de algemene ontwikkelingen komen de renteontwikkelingen en ontwikkelingen in de wet- en regelgeving aan de orde. In de paragraaf ontwikkelingen gemeente Leiden geven we een toelichting op de renterisiconorm, de kasgeldlimiet en de financiering van de gemeente.

Algemene ontwikkelingen

Renteontwikkelingen

De rente op de geld- en kapitaalmarkt wordt voornamelijk bepaald door het beleid van de Europese Centrale Bank (ECB). Het doel van de ECB is prijsstabiliteit: een inflatie van 2% op de middellange termijn. De inflatie is omhooggeschoten door de gestegen energieprijzen, verstoringen in de levering van producten door de coronacrisis én de oorlog in Oekraïne. De ECB probeert met rentemaatregelen deze inflatie te beteugelen. De belangrijkste beleidsrente is het afgelopen jaar sterk gestegen, doordat de ECB de (deposito) rente in stappen heeft verhoogd. Het ECB beleid heeft een stijgend effect gehad op zowel de kortlopende als de langlopende marktrente.

Het is voor de middellange termijn de verwachting dat de ECB de rente niet substantieel verder zal verhogen. Dit blijft echter sterk afhankelijk van de verdere ontwikkeling van de inflatie. Naast het beleid van de Centrale Banken zijn ook andere macro-economische effecten van belang voor de renteontwikkeling. Het effect van deze macro-economische ontwikkelingen op de marktrente laat zich moeilijk voorspellen.

In de periode dat deze begroting is opgesteld, is de rente op geldleningen opgelopen naar 3,5%. Waar bij de vorige begrotingen de lage rente eigenlijk alleen nog maar kon stijgen, kan deze zich nu zowel opwaarts als neerwaarts bewegen. In deze begroting maken we de keuze om de rente voor het hele meerjarenbeeld realistisch te ramen tegen 3,5%. Hiermee houden we budgettair dus geen rekening meer met een verdere rentestijging. Door het lopend investeringsprogramma kan een verdere renteverhoging een relatief groot effect hebben op de gemeentebegroting. We blijven de kapitaalmarkt daarom nauwlettend volgen en indien nodig komen we bij de volgende Kaderbrief 2024-2028 met voorstellen om ons beleid aan te passen.

In deze begroting rekenen we met de onderstaande rente op nieuwe geldleningen:

Renteontwikkelingen

Omschrijving	2023	2024	2025	2026	2027
Rente kapitaalmarkt	3,50%	3,50%	3,50%	3,50%	3,50%
Rente geldmarkt	3,50%	3,50%	3,50%	3,50%	3,50%

Op basis van een lening met een looptijd van 20 jaar, rentevast en aflossing in gelijke delen.

Ontwikkelingen gemeente Leiden

Beleidsvoornemen treasury

In de financiële verordening (RV 20.0141) zijn de kaders voor de treasuryfunctie door de Raad bepaald.

Met als doel het renterisico te beperken, zal ook in 2024 het beleid erop gericht om zoveel mogelijk de kortlopende schuld om te zetten naar een langlopende schuld. Op het moment dat we een daling van rente verwachten, dan zal er een nieuwe strategie worden bepaald voor het invullen van de financieringsbehoefte.

Risicobeheer

Voor de beheersing van de renterisico's gelden twee concrete richtlijnen: de kasgeldlimiet en de renterisiconorm (beide benoemd in de wet FIDO).

De kasgeldlimiet

De gemiddelde vlottende schuld, over drie maanden gezien, is voor een gemeente gelimiteerd op 8,5% van het begrotingstotaal. De kasgeldlimiet heeft het volgende verloop (gehad):

- Kasgeldlimiet 2022 € 49 miljoen
- Kasgeldlimiet 2023 € 51 miljoen
- Kasgeldlimiet 2023 € 55 miljoen

Voor 2023 verwachten wij geen overschrijding van de kasgeldlimiet.

De renterisiconorm

Over de langlopende schuld mogen de jaarlijkse aflossingen en renteherzieningen niet meer bedragen dan 20% van het begrotingstotaal. In onderstaande tabel is de verwachte ontwikkeling van deze renterisiconorm voor de komende jaren weergegeven:

Nr.	Omschrijving	2023	2024	2025	2026	2027
1	Begrotingstotaal	601.670	645.785	660.139	651.530	650.821
2	Wettelijk percentage	20%	20%	20%	20%	20%
3	Renterisiconorm (1x2)	120.334	129.157	132.028	130.306	130.164
4	Renteherzieningen	0	0	0	0	0
5	Aflossingen	30.060	36.574	45.983	52.164	59.453
6	Bedrag waarover renterisico gelopen wordt (4+5)	30.060	36.574	45.983	52.164	59.453
7	Ruimte onder renterisiconorm (3-6)	90.274	92.583	86.045	78.142	70.711

De bedragen aan langlopende leningen waar de gemeente Leiden de komende jaren een renterisico over loopt, blijven ruimschoots binnen de wettelijke norm (wet FIDO).

De leningenportefeuille

Voor 2023 verwachten we voor ca. € 188 miljoen aan langlopende leningen aan te trekken. Met de exploitatielasten van de leningen hebben we in de begroting rekening gehouden.

Omschrijving	2023	2024	2025	2026	2027
Stand 1 januari	553.332	653.436	804.928	912.436	1.015.920
Nieuwe leningen	130.164	188.065	153.492	155.648	103.763
Reguliere aflossingen	30.060	36.574	45.983	52.164	59.453
Stand per 31 december	653.436	804.928	912.436	1.015.920	1.060.230
Rentelasten	6.243	13.230	17.635	22.051	25.642

De verwachte ontwikkeling van de leningenportefeuille moet in samenhang worden gezien met het verwachte verloop van de activa, de voorraad grond, het eigen vermogen en de vlottende schuld. Hiervoor verwijzen wij naar de in deze begroting opgenomen geprognosticeerde balans.

Rentemethodiek en renteresultaat

Voor de toerekening van de rentelasten maakt de gemeente Leiden gebruik van de rente-omslagmethode. Het totaal van de rentelasten wordt 'omgeslagen' over het geheel van de investeringen. De rentelasten betreffen het totaal van de rentelasten op de langlopende geldleningen en de kortlopende financiering minus de renteopbrengsten van overtollige middelen en verstrekte geldleningen.

Door toepassing van de rente-omslagmethode worden de rentelasten aan de hand van de stand van de investeringen toegerekend aan de prestaties in de programmabegroting. De achterliggende gedachte is hierbij dat de gehanteerde omslagrente een reëel percentage is. Zodra de afwijking tussen de gehanteerde omslagrente en de werkelijke rentelast groter wordt dan 0,5% dient de gehanteerde omslagrente aangepast te worden.

	Renteresultaat			2024
a	De externe rentelasten	13.880		
b	De externe rentebaten	-376		
	Saldo rentelasten en rentebaten		13.504	
c1	De rente doorberekend aan de grondexploitatie	-167		
c2	De rente van projectfinanciering richting het taakveld	0		
c3	De rentebaat van doorverstrekte leningen richting het taakveld	0		
	Saldo aan taakvelden toe te rekenen externe rente		-167	
d1	Rente over eigen vermogen	-		
d2	Rente over voorzieningen	-		
	Saldo rente over het eigen vermogen en de voorzieningen		0	
	Totaal aan taakvelden toe te rekenen rente			13.337
	Totaal aan taakvelden toegerekende rente (renteomslag)			-10.089
	Renteresultaat op het taakveld Treasury (-/- = voordeel)			3.248

Doordat er een verschil is tussen het gehanteerde omslagpercentage en het werkelijke percentage (toegestaan binnen een bandbreedte van -0,5% en 0,5%) ontstaat een renteresultaat.

Het gepresenteerde renteresultaat van € 3.248.000 nadelig betekent dat de gehanteerde omslagrente van 1% lager is dan het werkelijke percentage (1,29%). Er wordt dus minder rente doorberekend naar de activa, dan dat er daadwerkelijk aan rente wordt betaald aan de geldverstrekkers. Het verschil bevindt zich binnen de gestelde bandbreedte, wat betekent dat een reëel rentepercentage wordt toegerekend aan de activa. Door de gestegen marktrente zal ook de werkelijke rente de komende jaren verder stijgen. Jaarlijks beoordelen we voorafgaand aan de kaderbrief of de omslagrente hierop moet worden aangepast.

Overig

Complexe financiële producten

De gemeente Leiden maakt geen gebruik van complexe financiële producten zoals derivaten.

Geldstromenbeheer

De betalingen van de gemeente worden zo veel mogelijk via de BNG geleid omdat door de BNG de kortlopende financieringsbehoefte voor de gemeente Leiden wordt afgedekt. Met de BNG is daartoe een ruime kredietfaciliteit van € 75 miljoen overeengekomen. Via de ING worden een aantal bulkmutaties, zoals bijvoorbeeld parkeervergunningen en parkeergelden, afgehandeld.

3.2.5 Bedrijfsvoering

Inleiding

De paragraaf bedrijfsvoering geeft inzicht in de stand van zaken en de beleidsvoornemens op het gebied van de bedrijfsvoering. Hieronder schetsen we allereerst de regionale samenwerking in de bedrijfsvoering. Vervolgens lichten we toe welke ontwikkelingen er zijn op het gebied van de organisatieontwikkeling. Tenslotte wordt per bedrijfsvoeringsdiscipline beschreven wat de belangrijkste ontwikkelingen zijn, wat we willen bereiken in 2024 en wat we daarvoor gaan doen.

Centrumregeling Bedrijfsvoering Leidse Regio

Met ingang van 1 januari 2023 is de centrumregeling Bedrijfsvoering Leidse Regio van start gegaan. De Leidse regio bestaat hierbij uit de gemeenten Leiden, Leiderdorp, Oegstgeest en Zoeterwoude. De gemeente Leiden doet de bedrijfsvoering voor deze gemeenten op de gebieden Informatievoorziening, data en privacy, Inkoop en contractmanagement, Financiën, HRM, Juridische Zaken en Facilitaire Zaken. De gemeente Leiden voert daarnaast ook de bedrijfsvoering uit voor de gemeenschappelijke regelingen Holland Rijnland en Serviceorganisatie Zorg Holland Rijnland. De dienstverlening aan deze organisaties is in lijn met de dienstverlening aan de regio gemeenten, maar de afspraken maken geen deel uit van de Centrumregeling Leidse Regio.

De dienstverlening is bij aanvang van de centrumregeling niet gewijzigd ten opzichte van de dienstverlening die vanuit Servicepunt71 werd geleverd. Er is gekozen voor een transitiefase van twee jaar (2023 en 2024) waarin de dienstverlening en de samenwerkingsafspraken verder worden doorontwikkeld. Er wordt onder andere gewerkt aan een strategische bedrijfsvoeringsagenda. Vanzelfsprekend doen we dit in samenspraak met de drie andere gemeenten. In 2024 starten we met het werken vanuit deze agenda. De thema's uit deze agenda zijn leidend voor de paragraaf bedrijfsvoering in de programmabegroting 2025.

Organisatieontwikkeling

De organisatieontwikkeling blijft zich in 2024 richten op onze kernwaarden wendbaarheid, slagvaardigheid, professionaliteit en samenwerken. Daarmee kunnen we met elkaar het wonen, werken en leven in Leiden elke dag een beetje beter maken.

Onze belangrijkste focusgebieden zijn:

1. Verbindend leiderschap
2. Integraal en ketengericht samenwerken

We nemen de praktijk als centrale leerschool en we brengen de organisatieontwikkeling dichtbij medewerkers en hun dagelijkse werk. Hierdoor krijgen de kernwaarden betekenis in het werk en creëren we eigenaarschap. We doen dit door een inspirerend leiderschapstraject, managementtrainingen, leernetwerken en trainingen planmatig werken en praktijkondersteuning in Leidse opgaves. Ook evalueren en leren we hoe we samenwerken aan die Leidse opgaves. We sturen aan op een sterke bottom-up beweging waarin medewerkers bewuster bezig zijn met hoe zij hun werk doen. Hierdoor ligt de verantwoordelijkheid voor de organisatieontwikkeling breed in de organisatie en voelen medewerkers dat zij hier zelf een bijdrage aan kunnen leveren.

Human Resource Management (HRM)

Belangrijke thema's in 2024 op het gebied van HRM zijn duurzame inzetbaarheid, aantrekkelijk (inclusief) werkgeverschap en een optimale formatie en bezetting. We streven naar een vitale, wendbare organisatie met medewerkers die slagvaardig en professioneel bijdragen aan de Leidse maatschappelijke opgaves.

Duurzame inzetbaarheid

In 2024 intensiveren wij de ingezette integrale aanpak gericht op de verlaging van de ervaren werkdruk, het terugdringen en voorkomen van verzuim en bevorderen van de vitaliteit. De kern van deze aanpak is het bevorderen van vitaliteit en preventie. Daarnaast wordt met de doorontwikkeling van het in 2023 vastgestelde strategisch opleidingsbeleid inhoud en vorm gegeven aan continu leren en verbeteren, leerlijnen en persoonlijk leiderschap.

Aantrekkelijk (inclusief) werkgeverschap

In 2023 is er een nieuwe CAO vastgesteld. Er wordt een start gemaakt om personele regelingen stapsgewijs te actualiseren en moderniseren en zo in lijn te brengen met aantrekkelijk en inclusief werkgeverschap. 'Samen maken we de stad' blijft onze boodschap als het gaat over inclusief werkgeverschap. In 2024 wordt het HRM beleid ten aanzien van inclusief werkgeverschap op relevante onderdelen getoetst en eventueel aangepast op basis van het DI&G beleid.

Optimale formatie en bezetting

Ook in 2024 moeten we rekening houden met een steeds krappere wordende arbeidsmarkt.. Inzet op het bieden van ontwikkelruimte, doorgroeimogelijkheden en moderne arbeidsvoorwaarden, in combinatie met verbindend

leiderschap, is cruciaal om medewerkers gemotiveerd en betrokken te laten werken en hen te behouden voor de gemeente. Tevens blijven we ons inspannen voor innovatieve manieren van werving, selectie en arbeidsmarktbenadering om onze zichtbaarheid als goed en inclusief werkgever in de Leidse regio te vergroten. Ook wordt er in 2024 meer werk gemaakt van het analyseren van redenen van uitstroom, om als organisatie meer bewustwording te creëren en eventueel tijdig interventies te kunnen inzetten.

Indicatoren HRM

In de jaarstukken rapporteren we op de onderstaande indicatoren en hanteren we onderstaande streefwaarden.

Tabel: indicatoren HRM

Indicatoren	Streven 2022	Realisatie 2022	Landelijk 2022*	Streven 2023	Streven 2024*
Ziekteverzuim	5,2%	7,8%	6,4 %	5,4 %	6,4 %*
Externe Inhuur	20,0%	18,7%	18,2%	18,5 %	18,2%*

*Conform Personeelsmonitor 2022 voor 100.000+ gemeenten

Toelichting bij bovenstaande tabel

Ziekteverzuim

Over het algemeen is het verzuim fors hoger dan we met elkaar acceptabel vinden. Bij sommige onderdelen, zoals bij Beheer, zien we dat het verzuim extra hoog is. Dit heeft ook zijn effect op het gemiddelde verzuimpercentage van de gemeente Leiden. Doordat niet alle 100.000+ gemeenten 'beheer' in eigen dienst hebben is het verzuimcijfer moeilijker vergelijkbaar met andere gemeentes. In 2023 is mede door de integrale inspanningen op vitaliteit, Arbo & gezondheid en werkdruk een daling in het verzuim te bemerken. We verwachten echter niet dat we het eerder in de begroting voor 2023 opgenomen streefcijfer van 5,4% zullen halen in 2023. De genoemde aanpak zal verder worden ontwikkeld en geïntensiveerd in 2024. Als streefcijfer voor 2024 is de ambitie om op het niveau uit te komen van de landelijke realisatie in 2022 (6,4%).

Externe inhuur

Het streefcijfer voor 2024 is gebaseerd op de landelijke realisatie in 2022. Het sec verlagen van ons percentage externe inhuur is, gezien de huidige arbeidsmarkt, geen doel op zich.

HRM kengetallen

Naast de realisatiewaarden voor bovengenoemde indicatoren nemen we in de jaarstukken de volgende kengetallen op: Formatie en Bezetting, Verzuim, Mobiliteit, Samenstelling van het medewerkersbestand, Stages, Banenafpraak en een analyse van de salarislasten.

Informatievoorziening, informatiebeveiliging & gegevensbescherming

De focus in de digitale informatievoorziening ligt op het digitaal steeds beter van dienst kunnen zijn van de Leidse inwoners, ondernemers en instellingen en op hoe medewerkers van de gemeente Leiden hun werk op een betere, gemakkelijkere en veilige manier kunnen doen. We moeten blijvend investeren in een stabiele en vereenvoudigde ICT omgeving, zodat we een goede (digitale) dienstverlening kunnen blijven garanderen.

Doorlopende optimalisatie en ontwikkeling van de IV

Vervanging en/of vernieuwing van ICT applicaties en -infrastructuur is een doorlopende activiteit. Een aantal grote en belangrijke veranderingen die in 2024 op de planning staan zijn:

- Een aantal grote applicatievervangingen met een organisatiebrede impact zoals de her-aanbesteding van het financieel systeem en vervanging van het zaakstelsel.
- Het verhogen van de vindbaarheid van informatie, voldoen aan wet- en regelgeving rondom privacy, opslag, archivering en ontsluiting van informatie.
- Structurele verbeteringen aan de ICT infrastructuur om de performance, stabiliteit en beschikbaarheid van de IV systemen en de werkplek te verhogen.

Reguliere vervanging van applicaties en onderhoud wordt doorgaans bekostigd uit bestaande budgetten aangevuld met het IV-implementatiebudget dat sinds 2022 regulier in de begroting is opgenomen. Voor bovengenoemde grotere veranderingen loopt dit anders. Vervanging is dan altijd uitermate arbeidsintensief, met een lange doorlooptijd en is daardoor kostbaar.

Daarom is de bekostiging van grote vervangingen altijd maatwerk, met aparte financiering. Het beschikbare implementatiebudget volstaat daarbij doorgaans niet. Als dat aan de orde is ontvangt de raad vooraf een afzonderlijke aanvraag. Monitoring vindt plaats via de bestuursrapportages.

Doorontwikkeling IV - moderne dienstverlening

Om onze dienstverlening aan inwoners te optimaliseren investeren we komende jaren in een goed ICT landschap op basis van Common Ground principes. We vernieuwen de online dienstverlening via MijnLeiden en ontplooiën initiatieven om te voldoen aan de wettelijke eisen, zoals de wet open overheid, single digital gateway en wet op elektronische publicaties.

We realiseren de randvoorwaarden om onze dienstverlening en beleid op een goede manier in te richten en te monitoren op basis van datagedreven werken (Leidenaar in beeld).

In deze collegeperiode is hiervoor extra geld beschikbaar (€ 800.000 per jaar in 2023, 2024 en 2025).

Randvoorwaarden: informatiebeveiliging & gegevensbescherming (privacy), (IB&P)

De gemeente werkt doorlopend aan het verhogen van de veiligheid (inrichting en bewustwording), continuïteit, rechtmatigheid (AVG, Wpg) en verantwoording van informatieverwerking. Voor 2024 is er bijzondere aandacht voor de uitwerking in nationale wet- en regelgeving van de NIS2-richtlijn en de inbedding van Business Continuity Management binnen onze organisatie. We gaan bovendien verder met inrichten van privacy-verantwoording en risicoanalyses op de inzet van algoritmes en AI toepassingen.

Indicatoren IB&P

In de jaarstukken rapporteren we op de onderstaande indicatoren:

- aantal datalekken, uitgesplitst naar ICT gerelateerd en overig (Privacy/AVG)
- aantal klachten m.b.t. rechten van betrokkenen (Privacy/AVG)
- aantal IT beveiligingsincidenten en inbreuken (IB)
- percentage investeringen in cybersecurity van het totale ICT budget (IB)
- percentage deelname medewerkers aan bewustwordings e-learnings (IB&P)

Financiën en control

Belangrijke ontwikkelingen die van invloed zijn op het gebied van financiën en control zijn:

- Voorbereiding voor een nieuw financieel en mogelijk inkoopstelsel: We streven ernaar om begin 2024 de aanbesteding af te ronden, waarna later in 2024 de invoeringsfase kan starten. De invoeringsdatum is afhankelijk van een succesvolle aanbesteding en afspraken die gemaakt worden met de leverancier aan wie de opdracht gegund wordt. Dit wordt op een later moment bekend.
- Verdergaande informatisering en robotisering: We voeren (opnieuw) verbeteringen door bij de afhandeling van inkomende facturen en bij het verzenden van e-facturen. Daarnaast gaan we bij minimaal één proces ervaring opdoen met gerobotiseerde interne controle. (NB: we houden organisatiebreed bij keuzes voor robotisering goed in de gaten wat de impact is op het huidige werk. Ook de ondernemingsraad wordt daarbij betrokken.)
- Bedrijfscontinuïteitsmanagement en risicomanagement: Door expliciet in de processen en de beschrijving daarvan aandacht te geven aan de risico's en bijbehorende beheersmaatregelen, komen we beter in control.
- Versterking van de verbinding van de werkzaamheden in het kader van interne controle op rechtmatigheid met disciplines als risicomanagement, werkprocesmanagement, bedrijfscontinuïteitsmanagement, IT-audit en informatieveiligheid en privacy.

Doelmatigheids en doeltreffendheidsonderzoeken

Op grond van artikel 213a van de Gemeentewet onderzoekt het college periodiek de doelmatigheid en doeltreffendheid van het door hem gevoerde bestuur en deelt de resultaten hiervan met uw raad. Conform artikel 37 van de financiële verordening rapporteren wij hierover in de paragraaf bedrijfsvoering. In 2024 zijn de onderstaande doelmatigheids- en doeltreffendheidsonderzoeken gepland:

Tabel: Doelmatigheids- en doeltreffendheidsonderzoeken (art. 213a Gemeentewet)

Programma	Onderwerp
3	Monitoring horecavisie
3	Evaluatie economie 071
3	Evaluatie toeristenbelasting 2024
3	Evaluatie evenementenbeleid
3	Evaluatie bedrijventerreinenstrategie
3	Actualisatie regionale kantorenstrategie
6	Evaluatie Uitvoeringsagenda woonvisie (gestart in 2023, loopt mogelijk door in 2024)
8	Evaluatie ontwikkelingen Erfgoednota (gestart in 2023, loopt door in 2024)
8	Herijking subsidiesystematiek cultuur
9	Tussenevaluatie Sterke Sociale Basis

9	Clëntervaringsonderzoek Wmo voorzieningen
10	Evaluatie Beleidsplan Schuldhulpverlening

Opvolging aanbevelingen Rekenkamercommissie

We rapporteren (op basis van RV 20.0022) in de jaarstukken over de stand van zaken ten aanzien van de opvolging van de aanbevelingen van de Rekenkamercommissie.

Facilitaire dienstverlening en huisvesting

In 2024 wordt samen met Grond- en Vastgoedbedrijf (GVB) een plan opgesteld voor de Leidse ambtenarenhuisvesting voor de komende jaren.

Maatschappelijk Verantwoord Opdrachtgeven en Inkopen (MVOI)

We werken verder toe naar een duurzaam normaal binnen de gemeente Leiden. In november 2022 ondertekenden we het manifest Maatschappelijk Verantwoord Opdrachtgeven en Inkopen (MVOI). Sindsdien zetten we nog meer in op ons eigen opdrachtgeverschap. De nadruk ligt nog meer op het als organisatie gewoon duurzamer te doen. In 2024 voldoen al onze inkopen minimaal aan drie thema's van het Manifest MVOI. Hier gaan we meer op monitoren.

Juridische zaken

Speciale aandacht gaat op het gebied van juridische zaken in 2024 uit naar de volgende onderwerpen:

1. Open & Toegankelijke Overheidsinformatie: In 2022 is een project gestart waarin uitvoering wordt gegeven aan de wettelijke verplichtingen op grond van de Wet open overheid (Woo), de Wet elektronische publicaties (Wep) en het Besluit digitale toegankelijkheid (Bdto). Deze wetten hebben met elkaar gemeen dat het doel is om te komen tot een transparante en toegankelijke overheid. Dit loopt in 2024 door en omvat dan ook de invoering van de Wet modernisering elektronisch bestuurlijk verkeer die per 1 januari 2024 in werking treedt.
2. Gemeenschappelijke regelingen: Vanaf 1 juli 2022 is de gewijzigde Wet gemeenschappelijke regelingen van kracht. Bestaande gemeenschappelijke regelingen moeten vóór 1 juli 2024 zijn aangepast aan de nieuwe Wgr. Op grond van de wetswijziging heeft de raad meer instrumenten om controle te houden op gemeenschappelijke regelingen. De wijze waarop de raad deze instrumenten kan inzetten moet in 2024 vorm krijgen.
3. Bezwaarbehandeling: We zetten het toepassen van Prettig Contact met de Overheid (PCMO) bij de bezwaarbehandeling voort. In 2023 en 2024 is er extra aandacht voor het trainen in PCMO van medewerkers die het bestuursorgaan vertegenwoordigen. Ook de bezwaarbehandelaars en de leden van de bezwarencommissie worden regelmatig getraind in deze vaardigheden. Deze aanpak is gericht op een procedureel rechtvaardige bezwaarbehandeling en (herstel van) vertrouwen in de overheid. In 2024 loopt het in 2023 gezamenlijk opgestarte LEAN-traject door met als doel kortere doorlooptijden voor de bezwaren op zowel sociaal als ruimtelijk domein. Hierbij is extra aandacht voor optimalisatie van het werkproces en het nakomen van de werkafspraken over en weer.

3.2.6 Verbonden partijen

Algemeen

Verbonden partijen zijn samenwerkingspartners van de gemeente waarin zij een bestuurlijk en een financieel belang heeft en waarin zij daardoor medeverantwoordelijkheid draagt ('mede-eigenaarschap'). Van een financieel belang is sprake indien Leiden risico loopt met de aan deze partij beschikbaar gestelde middelen of als Leiden aangesproken kan worden als de verbonden partij haar verplichtingen niet nakomt. Van bestuurlijk belang is sprake als Leiden zeggenschap heeft, hetzij uit hoofde van vertegenwoordiging in het bestuur, hetzij uit hoofde van stemrecht. Verbonden partijen kunnen zowel publiekrechtelijke (Gemeenschappelijke regelingen) als privaatrechtelijke (stichtingen, verenigingen, NV's en BV's) organisaties zijn. Vanwege de risico's die de gemeente in verband met dat mede-eigenaarschap loopt geldt voor deze partijen een bijzonder sturings- en beheersingssysteem (governance). Vanwege de gemeentelijke belangen in de verbonden partijen hebben deze een bijzondere status.

Het beleidskader Verbonden Partijen (RV 17.0101) bevat de gemeentelijke visie op de omgang met de verbonden partijen en de concrete maatregelen die worden genomen om de risico's van die aangegane medeverantwoordelijkheid te beheersen. De grondhouding voor het aangaan van publiekrechtelijke samenwerking in een verboden partij is positief, mits aan een aantal voorwaarden is voldaan. De grondhouding voor samenwerking met een privaatrechtelijke verbonden partij is 'nee, tenzij' er bijzondere redenen zijn voor de privaatrechtelijke samenwerkingsvorm.

In deze paragraaf wordt per verbonden partij weergegeven welk bestuurlijk en financieel belang de gemeente in een verbonden partij heeft, de "eigenaarsrol". Uit de toelichting bij de programma's blijkt welke bijdrage de verbonden partij aan de doelen geeft en welke kansen en risico's er zijn voor doelbereiking, de "opdrachtgeversrol". Ook geven we daar inzicht in de belangrijkste bestuurlijke mijlpalen voor uw raad, zodat u weet op welk moment u invloed kunt uitoefenen op deze gemeenschappelijke regeling. Als we bijvoorbeeld verwachten dat meerjaren beleidsplannen in 2022 aan uw raad voor zienswijze worden voorgelegd, zullen we dit in de toelichting bij het betreffende programma melden. Met deze toelichtingen voldoen we aan de verslaggevingsregels (BBV).

Via een hyperlink kunt u bij het gebruik van de website of een PDF eenvoudig tussen de paragraaf en programma's navigeren. Op deze wijze geven we invulling aan eerdere aanbevelingen van de rekenkamercommissie, maar voorkomen we dat de planning-en-controlstukken meer dubbelingen gaan bevatten.

Overzicht verbonden partijen

Het onderstaande overzicht bevat voor de gemeenschappelijke regelingen de geprognosticeerde cijfers 2024. Voor de overige verbonden partijen zijn de gegevens over het jaar 2022 opgenomen.

Totaal overzicht Leiden van de bijdragen aan verbonden partijen

Verbonden partij	Begroot 2023	Begroot 2024
Holland Rijnland	1.370	1.479
Service-organisatie Zorg Holland Rijnland (SOZ)	n.n.b.	981
Belastingsamenwerking Gouwe-Rijnland	2.145	2.353
Veiligheidsregio Hollands Midden	10.833	12.005
Omgevingsdienst West-Holland	3.240	3.462
Hecht (voorheen RDOG)	7.573	8.214
Coöperatieve Zakelijke Post Nederland UA	n.n.b.	n.n.b.

Bedragen x € 1.000

Gemeenschappelijke regelingen

Bij de gemeenschappelijke regelingen zijn de deelnemende overheden onbepaald aansprakelijk voor eventuele tekorten. Daarom is hier sprake van het zwaarste toezichtsregime waarbij bestuurders deelnemen aan het bestuur en de Leidse gemeenteraad ook een zienswijze geeft op de begroting.

Prog. 1	Holland Rijnland		
Vestigingsplaats	Leiden	Wettelijk verplicht	Nee
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling	Overgedragen bevoegdheden	Nee

Raads- of collegeregeling	Raad	Portefeuillehouder	Van der Velden
Doelstelling / publiek belang	Holland Rijnland is een samenwerking van en voor dertien gemeenten in het hart van de Randstad. Deze gemeenten werken vanuit een gezamenlijke strategische visie op de verdere ontwikkeling van de regio om de kwaliteit van wonen, werken, ondernemen en recreëren van burgers, bedrijven en instellingen in het gebied te bevorderen. Hiernaast voeren Holland-Rijnland ook verschillende taken uit op het gebied van leerplicht, woonruimteverdeling en doelgroepenvervoer. Jeugdhulp wordt met ingang van 2023 door de Serviceorganisatie Zorg uitgevoerd.		
Aard van samenwerking	Regionale afstemming van de beleidsuitvoering op onderdelen		
Lokale beleidsruimte	Volledig, er zijn geen beleidsbevoegdheden overgedragen		
Zeggenschap / bestuurlijk belang	Vertegenwoordigers in het bestuur van de Gemeenschappelijke regeling. Het Algemeen Bestuur en Dagelijks Bestuur de stemverhouding bestaat uit 189 stemmen waarvan 36 stemmen afkomstig uit de gemeente Leiden. Het Dagelijks Bestuur bestaat uit 7 leden waarvan leden afkomstig uit de gemeente Leiden.		
Samenwerkingspartners	13 gemeenten waaronder Alphen aan den Rijn, Hillegom, Kaag en Braassem, Leiden etc.		
Financieel belang	Deelnemers zijn gezamenlijk aansprakelijk voor ontstane tekorten.		
Risico's	Er zijn geen materiële risico's waar maatregelen voor getroffen moeten worden.		
Kerncijfers begroting	Bedragen * 1.000 Eigen vermogen Vreemd vermogen Resultaat	1-1-2024 1.822 31.095	31-12-2024 1.557 31.095 0
Overige informatie / website	Holland Rijnland Jaarstukken 2021		
Voor opdrachtgeversrol, zie toelichting programma 1 Bestuur en Dienstverlening, beleidsterrein A Bestuur			

Prog. 1	Belastingsamenwerking Gouwe-Rijnland		
Vestigingsplaats	Leiden	Wettelijk verplicht	Nee
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling	Overgedragen bevoegdheden	Ja
Raads- of collegeregeling	Raad	Portefeuillehouder	North
Doelstelling / publiek belang	De Belastingamenwerking Gouwe-Rijnland (BSGR) is een samenwerkingsverband op het gebied van belastingen. De BSGR voert namens de deelnemers de heffing en invordering van lokale belastingen uit. Ook bepaalt de BSGR de hoogte van de WOZ-waarde voor alle onroerende zaken in deze gemeenten.		
Aard van samenwerking	Gezamenlijke uitvoering van heffing en inning.		
Lokale beleidsruimte	De gemeente Leiden bepaalt zelf de tarieven en het beleid rondom kwijtschelding etc.		
Zeggenschap / bestuurlijk belang	Vertegenwoordigers in het bestuur van de gemeenschappelijke regeling. Het Algemeen Bestuur bestaat uit 12 leden waarvan 1 lid afkomstig van de gemeente Leiden. Het Dagelijks Bestuur bestaat uit 4 leden waarvan geen bestuursleden afkomstig van de gemeente Leiden.		
Samenwerkingspartners	Hoogheemraadschap van Rijnland en de gemeenten Bodegraven-Reeuwijk, Gouda, Katwijk, Leiden, Leiderdorp, Oegstgeest, Velsen, Voorschoten, Waddinxveen, Wassenaar en Zoeterwoude.		
Financieel belang	Deelnemers zijn gezamenlijk aansprakelijk voor ontstane tekorten.		
Risico's / weerstandsvermogen	Er zijn geen materiële risico's waar maatregelen voor getroffen moeten worden.		
Kerncijfers begroting	Bedragen * 1.000 Eigen vermogen Vreemd vermogen Resultaat	1-1-2024 782 5.675	31-12-2024 782 5.513 0
Overige informatie / website	www.bsgr.nl		
Voor opdrachtgeversrol, zie programma 1 Bestuur en dienstverlening, beleidsterrein B Dienstverlening			

Prog. 2	Veiligheidsregio Hollands Midden		
Vestigingsplaats	Leiden	Wettelijk verplicht	Ja
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling	Overgedragen bevoegdheden	Nee
Raads- of collegeregeling	Raad	Portefeuillehouder	Lenferink
Doelstelling / publiek belang	In de Veiligheidsregio Hollands Midden werken brandweer, politie, GHOR en de gemeenten samen aan de rampenbestrijding en crisisbeheersing in Hollands Midden. De veiligheidsregio werkt ook nauw samen met partners, zoals waterschappen, milieudiensten en defensie.		
Aard van samenwerking	Uitvoeren van en adviseren over rampen- en crisisbestrijding en -preventie.		

Lokale beleidsruimte	Beperkt. De gemeenten hebben de wettelijke plicht om doelen voor brandweezorg vast te stellen, maar het grootste deel van de beleidsruimte ligt bij het AB van de Veiligheidsregio.		
Zeggenschap / bestuurlijk belang	18 burgemeesters uit de regio vormen het Algemeen bestuur waarbij Leiden op basis van het inwoneraantal 6 van de 50 stemmen in het AB (12%). 6 van deze burgemeesters vormen het Dagelijks Bestuur. De Burgemeester van Leiden is als voorzitter lid van zowel het Dagelijks als het Algemeen bestuur.		
Samenwerkingspartners	Alphen aan den Rijn, Bodegraven-Reeuwijk, Gouda, Hillegom, Kaag en Braassem, Katwijk, Krimpenerwaard, Leiden, Leiderdorp, Lisse, Nieuwkoop, Noordwijk, Oegstgeest, Teylingen, Voorschoten, Waddinxveen, Zoeterwoude, Zuidplas		
Financieel belang	Deelnemers zijn gezamenlijk aansprakelijk voor ontstane tekorten. Leiden heeft op basis van de uitkering uit het Gemeentefonds voor crisisbeheersing en rampenbestrijding hierin een aandeel van ongeveer 20%.		
Risico's / weerstandsvermogen	Het weerstandsvermogen is de relatie tussen: enerzijds de weerstandscapaciteit, zijnde de middelen en mogelijkheden waarover de Veiligheidsregio beschikt of kan beschikken om niet begrote kosten te dekken en anderzijds alle risico's waarvoor geen maatregelen zijn getroffen en die van materiële betekenis kunnen zijn in relatie tot de financiële positie. De beschikbare weerstandscapaciteit van de Veiligheidsregio bestaat uit alle middelen dat de organisatie daadwerkelijk beschikbaar heeft om de financiële risico's af te dekken. Deze bestaat uit de Algemene Reserve. Per ultimo 2021 bedroeg de Algemene Reserve € 920.000. De Veiligheidsregio heeft voorgesteld om deze stand voor de periode 2024 - 2027 als benodigd weerstandsvermogen, dus omvang van de Algemene reserve, vast te stellen. Om te bepalen of de beschikbare weerstandscapaciteit toereikend is, dient de relatie te worden gelegd tussen de beschikbare weerstandscapaciteit enerzijds en anderzijds de financieel gekwantificeerde risico's. De uitkomst van die berekening vormt het weerstandsvermogen: Beschikbare weerstandscapaciteit van € 920.000 gedeeld door de benodigde weerstandscapaciteit van € 920.000 = een weerstandsvermogenratio van 1. Een Weerstandsvermogen van 1 tot 1,5 geldt als voldoende.		
Kerncijfers Begroting	Bedragen * 1.000 Eigen vermogen Vreemd vermogen Resultaat	1-1-2024 (concept) 5.037 73.258	31-12-2024 (concept) 4.487 73.411 0
Overige informatie / website	www.vrhm.nl		
Voor opdrachtgeversrol, zie programma 2 Veiligheid, beleidsterrein A Veiligheid			

Prog. 5	Omgevingsdienst West-Holland		
Vestigingsplaats	Leiden	Wettelijk verplicht	Ja
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling	Overgedragen bevoegdheden	Ja
Raads- of collegeregeling	Raad	Portefeuillehouder	North
Doelstelling / publiek belang	Uitvoering van de wettelijke taken zoals de vergunningverlening en handhaving van de Wet milieubeheer en de Wet bodembescherming (m.n. bouwstoffenbesluit), en advisering van de deelnemende gemeenten en de provincie Zuid-Holland bij de uitvoering van hun taken, zoals ruimtelijke planvorming en verkeersbeleid.		
Aard van samenwerking	Uitvoering van de wettelijke milieutaken en advisering van de deelnemende gemeenten en de provincie bij de uitvoering van hun milieutaken.		
Lokale beleidsruimte	Voor geluid, luchtkwaliteit, bodem en externe veiligheid voert de Omgevingsdienst het beleid uit voor de gemeente Leiden. Voor een beleidswijziging is evenwel een Leids college- of raadsbesluit nodig.		
Zeggenschap / bestuurlijk belang	Vertegenwoordigers in het bestuur van de Gemeenschappelijke regeling. De stemverhouding wordt jaarlijks vastgesteld door het algemeen bestuur en is afhankelijk van de gemeente bijdrage in versus totale begroting. Het dagelijks bestuur bestaat uit 5 leden waarvan 1 bestuurslid afkomstig uit de gemeente Leiden. Het algemeen bestuur bestaat uit 26 leden waarvan 2 bestuursleden afkomstig uit de gemeenten Leiden.		
Samenwerkingspartners	De ODWH werkt voor de gemeenten Hillegom, Kaag en Braassem, Katwijk, Leiden, Leiderdorp, Lisse, Nieuwkoop, Noordwijk, Oegstgeest, Teylingen, Voorschoten, Zoeterwoude en de provincie Zuid-Holland. Daarnaast voert de Omgevingsdienst de regionale milieutaken uit voor de regio Holland Rijnland.		
Financieel belang	Deelnemers zijn gezamenlijk aansprakelijk voor ontstane tekorten.		
Risico's / weerstandsvermogen	Er moet deze periode nog rekening worden gehouden met nakomende kosten (bedrijfsvoering risico's) voortvloeiend uit de opbouw van de organisatie: er zijn hiervoor geen toereikende reserves en onverwachte kosten zullen derhalve worden opgevraagd aan de deelnemers van de gemeenschappelijke regeling.		
Kerncijfers begroting	Bedragen * 1.000 Eigen vermogen Vreemd vermogen Resultaat	1-1-2024 2.079 7.500	31-12-2024 380 11.782 92
Overige informatie / website	www.odwh.nl		
Voor opdrachtgeversrol, zie programma 5 Omgevingskwaliteit, beleidsterrein D Duurzaamheid			

Prog. 7	Service-organisatie Zorg Holland Rijnland (SOZ) (nieuw)		
Vestigingsplaats	Leiden	Wettelijk verplicht	Ja

Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling	Overgedragen bevoegdheden	Ja
Raads- of collegeregeling	Raad	Portefeuillehouder	Jermoumi
Doelstelling / publiek belang	De regeling behartigt de belangen van de gemeenten op het terrein van uitvoering van gemeentelijke contractering in het kader van de Jeugdwet: (a) Regionale jeugdhulp in het gedwongen kader (b) Gespecialiseerde jeugdhulp		
Aard van samenwerking	Belangenbehartiging van de gemeenten op het terrein van de uitvoering van de gemeentelijke contractering in het kader van de Jeugdwet.		
Lokale beleidsruimte	Volledig, er zijn geen beleidsbevoegdheden overgedragen		
Zeggenschap / bestuurlijk belang	Het bestuur bestaat uit zoveel leden als er deelnemende gemeenten zijn. De portefeuillehouder Jeugd neemt deel aan het bestuur.		
Samenwerkingspartners	12 gemeenten waaronder Alphen aan den Rijn, Hillegom, Kaag en Braassem, Leiden etc.		
Financieel belang	Deelnemers zijn gezamenlijk aansprakelijk voor ontstane tekorten.		
Risico's	Risico's zijn opgenomen in de begroting van de SOZ zelf en hebben vooral betrekking op contiuniteit van de dienstverlening, efficiency/kosten en misbruik van regelingen.		
Kerncijfers begroting	Bedragen * 1.000 Eigen vermogen Vreemd vermogen Resultaat	1-1-2024 n.n.b. n.n.b.	31-12-2024 n.n.b. n.n.b. n.n.b.
Overige informatie / website	www.jeugdhulphollandrijnland.nl		
Voor opdrachtgeversrol, zie toelichting programma 7 Jeugd en onderwijs, beleidsterrein 7A Jeugd			

Prog. 9	Hecht (voorheen RDOG)		
Vestigingsplaats	Leiden	Wettelijk verplicht	Ja
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling	Overgedragen bevoegdheden	Ja
Raads- of collegeregeling	Raad	Portefeuillehouder	Spijker
Doelstelling / publiek belang	Hecht (voorheen RDOG Hollands Midden) bewaakt, beschermt en bevordert de gezondheid en het welbevinden van de burgers in de regio Hollands Midden in zowel reguliere als crisisonstandigheden.		
Aard van samenwerking	Uitvoering van taken opgenomen in de RDOG Agenda 2020.		
Lokale beleidsruimte	Binnen de begrotingscyclus van de RDOG wordt de gemeenteraad gevraagd een zienswijze in te dienen.		
Zeggenschap / bestuurlijk belang	Vertegenwoordigers in het bestuur van de Gemeenschappelijke regeling. Het Algemeen Bestuur bestaat uit 18 leden van de 18 gemeenten in de regio Hollands Midden waarvan 1 lid afkomstig van de gemeente Leiden. Het Dagelijks Bestuur bestaat uit 7 leden waarvan 1 lid afkomstig van de gemeente Leiden.		
Samenwerkingspartners	Alphen aan den Rijn, Bodegraven-Reeuwijk, Gouda, Hillegom, Kaag en Braassem, Katwijk, Krimpenerwaard, Leiden, Leiderdorp, Lisse, Nieuwkoop, Noordwijk, Oegstgeest, Teylingen, Voorschoten, Waddinxveen, Zoeterwoude en Zuidplas.		
Financieel belang	Deelnemers zijn gezamenlijk aansprakelijk voor ontstane tekorten.		
Risico's / weerstandsvermogen	Er zijn geen materiële risico's waar maatregelen voor getroffen moeten worden.		
Kerncijfers begroting	Bedragen * 1.000 Eigen vermogen Vreemd vermogen Resultaat	1-1-2024 4.044 46.514	31-12-2024 3.994 46.948 0
Overige informatie / website	www.rdoghm.nl		
Voor opdrachtgeversrol, zie programma 9 Maatschappelijke ondersteuning , beleidsterrein B Preventie			

Vennootschappen

Van de vennootschappen vallen de verbonden partijen Innovation Quarter, Uniiq en Alliaander binnen het zwaarste toezichtsregiem 'E'. Hier nemen portefeuillehouders of ambtenaren deel aan de jaarlijkse Algemene vergadering van aandeelhouders en de ALV en vindt actieve participatie plaats in besluitvorming over bijvoorbeeld beleidsstrategie en begrotingen (bijvoorbeeld via 'Raad van Participanten' bij Innovation Quarter). Bij Dunea en de BNG beperkt de gemeentelijke betrokkenheid zich tot het jaarlijks kennis nemen van de jaarrekening en het zo nodig bezoeken van de aandeelhoudersvergadering.

Prog. 3	Innovation Quarter
Vestigingsplaats	Den Haag

Prog. 3	Innovation Quarter		
Rechtsvorm	Besloten Vennootschap met beperkte aansprakelijkheid		
Doelstelling/Publiek Belang	De Regionale Ontwikkelingsmaatschappij InnovationQuarter B.V. (InnovationQuarter) heeft ten doel het stimuleren van de economische ontwikkeling in de regio Zuid-Holland en hiermee het versterken van de positie en de internationale concurrentiekracht van Zuid Holland en Nederland. InnovationQuarter investeert in vernieuwende en snelgroeiende bedrijven, adviseert buitenlandse ondernemingen bij het vestigen in Zuid-Holland en organiseert samenwerking tussen innovatieve ondernemers, kennisinstellingen en de overheid.		
Bestuurlijk belang	Gemeente Leiden (2,94% aandelen) is samen met diverse andere gemeenten (Rotterdam (8,5%), Den Haag / Stichting HEID (4,9%), Delft (2,6%), Dordrecht en Westland (ieder 0,7%), de provincie Zuid-Holland (31,5%), Ministerie van Economische Zaken en Klimaat (45,1%) en enkele universiteiten en ziekenhuizen (Universiteit Leiden, TU Delft, Erasmus MC en LUMC (ieder 0,7%) aandeelhouder van deze BV.		
Jaarlijkse bijdrage	Naast het gestorte aandelenkapitaal geeft de gemeente Leiden een aanvullende financiële exploitatiebijdrage van € 200.000 voor de bijdrage aan de economische structuur van Leiden en de regio Zuid Holland.		
Financieel belang	De Gemeente Leiden is in het bezit van 3.700.000 aandelen op naam à € 1,00.		
Kerncijfers jaarrekening	Bedragen * € 1.000	1-1-2022	31-12-2022
	Eigen vermogen	45.959	95.264
	Vreemd Vermogen	14.430	21.278
	Resultaat		1.511
Risico's	Leiden loopt als aandeelhouder risico over het ingebrachte kapitaal. Het is mogelijk dat investeringen die IQ doet in startups en snelgroeiende ondernemers niet terug kunnen worden betaald. De strenge selectieprocedures en strakke begeleiding van Innovation Quarter zijn er zo op gericht dit zoveel mogelijk te voorkomen en ervoor te zorgen dat de investeringen juist renderen en banen opleveren. Als dit toch niet lukt, neemt het vermogen van Innovation Quarter af en moet de gemeente bij de Jaarrekening ook een deel van de waarde van de Leidse deelneming afwaarderen. Voor dit risico wordt een verliesvoorziening gevormd ter hoogte van € 690.000. Naar verwachting is dit voldoende om de gemaakte (en toekomstige) aanloopverliezen op te vangen.		
Overige informatie	www.innovationquarter.nl Voor de opdrachtgeversrol, zie het overzicht 3b2.1 stimuleren en acquisitie van kennisintensieve bedrijvigheid en netwerken.		

Prog. 3	Uniiq BV		
Vestigingsplaats	Den Haag		
Rechtsvorm	Besloten Vennootschap met beperkte aansprakelijkheid		
Doelstelling/Publiek Belang	Economische structuurversterking in Zuid Holland via het verstrekken van financieringen aan startende bedrijven en of innovatieve vernieuwingen in bestaande bedrijven.		
Bestuurlijk belang	UNIIQ is medio 2016 is opgericht door een consortium van InnovationQuarter en de Technische Universiteit Delft, de Universiteit Leiden en het Erasmus Medisch Centrum. UNIIQ heeft zeven aandeelhouders: Regionale Ontwikkelingsmaatschappij InnovationQuarter, Libertas Ergo Holding (Universiteit Leiden), stichting Techno-Input (TU Delft), Erasmus MC Holding (ieder 20.000 aandelen), gemeente Leiden (1 mln. aandelen), stichting Holdingfonds Economische Investerings Den Haag (HEID) (2 mln. aandelen) en Erasmus Enterprises (1 aandeel). De financiering van UNIIQ wordt opgebracht door een bredere groep: Provincie Zuid-Holland € 10 mln. (EFRO + eigen middelen + Rijkscofinanciering), Stichting HEID € 2 mln. (Rijkscofinanciering) en Rotterdam € 3 mln. (EFRO).		
Jaarlijkse bijdrage	Naast het gestorte aandelenkapitaal geeft de gemeente Leiden geen aanvullende financiële bijdrage.		
Financieel belang	Gemeente Leiden heeft voor € 1 miljoen aan aandelenkapitaal in Uniiq ingebracht.		
Kerncijfers jaarrekening	Bedragen * € 1.000	1-1-2022	31-12-2022
	Eigen vermogen	1.730	1.914
	Vreemd Vermogen	3.847	8.392
	Resultaat		184
Risico's	Uniiq BV investeert in de vroege productontwikkeling van startups. Omdat dit een zeer risicovolle fase is, heeft de gemeente Leiden op voorhand een verliesvoorziening getroffen voor de helft van het ingebrachte aandelenkapitaal (€ 500.000).		
Overige informatie	www.innovationquarter.nl / www.uniiq.nl Voor de opdrachtgeversrol, zie het overzicht 3b2.1 stimuleren en acquisitie van kennisintensieve bedrijvigheid en netwerken.		

Prog. 10	DZB Partycatering BV		
Vestigingsplaats	Leiden		
Rechtsvorm	Besloten Vennootschap		
Doelstelling/Publiek Belang	De BV had ten doel om cateringactiviteiten uit te voeren in nauwe samenwerking met DZB. Deze cateringactiviteiten zijn gestopt. De BV kan daarom binnenkort worden opgeheven.		

Prog. 10	DZB Partycatering BV		
Bestuurlijk belang	Gemeente Leiden is voor 100% aandeelhouder. Het bestuur bestaat uit 1 lid afkomstig van de gemeente Leiden.		
Jaarlijkse bijdrage	Er zijn geen jaarlijkse kosten aan deelname verbonden.		
Financieel belang	Aandelenkapitaal ad € 18.000. De aandeelhouder is niet aansprakelijk voor eventuele verliezen van de BV.		
Kerncijfers jaarrekening	Bedragen * € 1.000	1-1-2022	31-12-2022
	Eigen vermogen	147	145
	Vreemd Vermogen	0	0
	Resultaat		-2
Risico's	Er zijn geen materiële risico's waar maatregelen voor getroffen moeten worden.		
Overige informatie	www.dzb.nl		

Prog. 11	Alliander		
Vestigingsplaats	Arnhem		
Rechtsvorm	Naamloze Vennootschap		
Doelstelling/Publiek Belang	Via energienetwerken zorgt Alliander voor de distributie van gas en elektriciteit in een groot deel van Nederland. Alliander brengt een open en duurzame energiemarkt dichterbij.		
Bestuurlijk belang	Aandeelhouder. De raad van bestuur bestaat uit 3 leden waarvan geen bestuursleden afkomstig uit de gemeente Leiden.		
Jaarlijkse bijdrage	Er zijn geen jaarlijkse kosten aan deelname verbonden.		
Financieel belang	Jaarlijks keert Alliander 45% van het resultaat uit in dividend aan de aandeelhouders. Als aandeelhouder is de gemeente niet aansprakelijk voor eventuele verliezen van de NV.		
Kerncijfers jaarrekening	Bedragen * € 1.000	1-1-2022	31-12-2022
	Eigen vermogen	4.470.000	4.570.000
	Vreemd Vermogen	5.739.000	6.122.000
	Resultaat		198.000
Risico's	Er zijn geen materiële risico's waar maatregelen voor getroffen moeten worden.		
Overige informatie	www.alliander.com		

Prog. 11	Dunea		
Vestigingsplaats	Zoetermeer		
Rechtsvorm	Naamloze Vennootschap		
Doelstelling/Publiek Belang	Dunea produceert en levert aan circa 1,2 miljoen klanten lekker en betrouwbaar drinkwater in het westelijk deel van Zuid-Holland.		
Bestuurlijk belang	Aandeelhouder. Het bestuur bestaat uit 1 lid dat niet afkomstig is uit de gemeente Leiden.		
Jaarlijkse bijdrage	Er zijn geen jaarlijkse kosten aan deelname verbonden		
Financieel belang	De gemeente heeft 377.188 aandelen tegen een nominale waarde van € 5. Als aandeelhouder is de gemeente niet aansprakelijk voor eventuele verliezen van de NV. Dunea keert geen dividend uit.		
Kerncijfers jaarrekening	Bedragen * € 1.000	1-1-2022	31-12-2022
	Eigen vermogen	245.294	251.601
	Vreemd Vermogen	366.902	371.196
	Resultaat		6.307
Risico's	Er zijn geen materiële risico's waar maatregelen voor getroffen moeten worden.		
Overige informatie	www.dunea.nl		

Prog. 11	NV Bank Nederlandse Gemeenten		
Vestigingsplaats	Den Haag		
Rechtsvorm	Naamloze Vennootschap		
Doelstelling/Publiek Belang	BNG Bank is de bank van en voor overheden en instellingen voor het maatschappelijk belang. De bank draagt duurzaam bij aan het laag houden van de kosten van maatschappelijke voorzieningen voor de burger.		
Bestuurlijk belang	De gemeente is voor 0,62% aandeelhouder. De raad van bestuur en de directie bestaan beiden uit 3 leden waarvan geen leden afkomstig uit de gemeenten.		

Prog. 11	NV Bank Nederlandse Gemeenten		
Jaarlijkse bijdrage	Er zijn geen jaarlijkse kosten aan deelname verbonden.		
Financieel belang	Jaarlijks wordt dividend verstrekt over de in het bezit zijnde aandelen. De BNG is een NV. De aandeelhouders zijn niet aansprakelijk voor eventuele tekorten bij de BNG.		
Kerncijfers jaarrekening	Bedragen * € 1.000	1-1-2022	31-12-2022
	Eigen vermogen	5.062.000	4.615.000
	Vreemd Vermogen	143.995.000	107.459.000
	Resultaat		300.000
Risico's	Er zijn geen materiële risico's waar maatregelen voor getroffen moeten worden.		
Overige informatie	www.bng.nl		

Stichtingen en verenigingen

De onderstaande stichtingen en verenigingen vallen onder het lichtste toezichtsregiem: jaarlijks neemt het college kennis van de Jaarrekening van deze partijen. Verdere sturing vindt eventueel plaats vanuit de opdrachtgeversrol.

Prog. 3	Coöperatief Leids Startersfonds		
Vestigingsplaats	Leiden		
Rechtsvorm	Coöperatieve vereniging		
Doelstelling/Publiek Belang	Een aantal vooraanstaande Leidse ondernemers heeft in december 2014 het Coöperatief Leids Startersfonds opgericht. Deze coöperatie heeft als doel het bestrijden van winkelleegstand en het bevorderen van (jong) ondernemerschap.		
Bestuurlijk belang	Gemeente Leiden neemt deel in het coöperatief Startersfonds als B-lid, dat wil zeggen als mede-geldschieder van de Coöperatie. In de Algemene Vergadering heeft een B-lid vijftientig (25) stemmen.		
Jaarlijkse bijdrage	Er zijn geen jaarlijkse kosten aan deelname verbonden.		
Financieel belang	Gemeente Leiden neemt deel in de Coöperatie met een eenmalige kapitaalsinbreng van bij de start van € 100.000, welke in 2019 en 2021 op verzoek van de stichting is verlaagd, deze bedraagt nu nog € 30.000, verdeeld over inleggeld (€ 7.500) dat voor alle deelnemers gelijk is en een aanvullende eenmalige kapitaalsinbreng (€ 22.500).		
Kerncijfers Jaarrekening (concept)	Bedragen * € 1.000	1-1-2022	31-12-2022
	Eigen vermogen	83	86
	Vreemd Vermogen	23	23
	Resultaat		4
Risico's	Er zijn geen materiële risico's waar maatregelen voor getroffen moeten worden.		
Overige informatie	www.leidsstartersfonds.nl Voor de opdrachtgeversrol; zie beleidsterrein 3B faciliteren en stimuleren van ondernemers.		

Prog. 6	Stichting universitaire woonwijk Boerhaave		
Vestigingsplaats	Leiden		
Rechtsvorm	Stichting		
Doelstelling/Publiek Belang	Het bevorderen van de huisvesting voor Promovendi die verbonden zijn aan de Universiteit Leiden en LUMC. Dit doet de stichting door het bouwen en verhuren van daartoe geschikte wooneenheden. Het college (BW23.0030) heeft het meest recente bouwproject in de Mariënpoolstraat aangewezen als een Dienst van Algemeen Economisch Belang (DAEB).		
Bestuurlijk belang	Het bestuur bestaat uit 5 Leden waarvan 2 op bindende voordracht van de gemeente Leiden.		
Jaarlijkse bijdrage	Er zijn geen jaarlijkse kosten aan deelname verbonden.		
Financieel belang	Begin 2023 stond gemeente Leiden borg richting geldverstrekkers voor een restantlening van € 37,2 miljoen. Het college heeft na een zienswijzeprocedure bij de raad begin 2023 besloten aanvullend garant te staan voor een lening van afgerond € 10 miljoen voor het realiseren van 51 woningen aan de Mariënpoolstraat. Het totale financiële belang is daarmee € 47,2 miljoen. Hiertegenover staan zekerheden in de vorm van hypotheekrecht op het vastgoed van de stichting.		
Kerncijfers jaarrekening	Bedragen * € 1.000	1-1-2022	31-12-2022
	Eigen vermogen	7.509	8.016
	Vreemd Vermogen	31.125	38.131
	Resultaat		507
Risico's	Er zijn geen materiële risico's waar maatregelen voor getroffen moeten worden. Eventuele waardendaling van het onroerend goed is vanwege de 'overwaarde' van de onderliggende zekerheden ten opzichte van de gegarandeerde (restant)leensom een beperkt risico.		
Overige informatie	Geen		

Prog. 6	Stichting stimuleringsfonds Volkshuisvesting Nederlandse gemeenten		
Vestigingsplaats	Hoevelaken		
Rechtsvorm	Stichting zonder winstoogmerk		
Doelstelling/Publiek Belang	Het stimuleren van kwaliteitsverbetering in de volkshuisvesting door het verstrekken van laagrentende leningen via het SVN aan door de gemeente Leiden aangewezen instellingen.		
Bestuurlijk belang	Vertegenwoordigers bestuur. Het bestuur wordt door de deelnemende gemeenten benoemd en bestaat uit 5 leden, de directie bestaat uit 2 leden. Geen van de bestuursleden zijn afkomstig van de gemeente Leiden.		
Jaarlijkse bijdrage	Er zijn geen jaarlijkse kosten aan deelname verbonden.		
Financieel belang	Leiden heeft afgerond € 3,9 miljoen op de Gemeentelijke rekening in dit fonds gestort. Via de SVN is het mogelijk een lening aan te vragen voor diverse initiatieven die bijdragen aan een beter woon- en leefklimaat in Leiden. Leiden beslist zelf aan wie de leningen via de SVN worden verstrekt.		
Kerncijfers jaarrekening	Bedragen * € 1.000	1-1-2022	31-12-2022
	Eigen vermogen	60.567	62.868
	Vreemd Vermogen	1.477.841	1.702.986
	Resultaat		2.301
Risico's	Er zijn geen materiële risico's waar maatregelen voor getroffen moeten worden.		
Overige informatie	www.svn.nl		

Prog. 10	Coöperatieve Zakelijke Post Nederland UA		
Vestigingsplaats	Alkmaar		
Rechtsvorm	Coöperatieve vereniging		
Doelstelling/Publiek Belang	Kennissluitwisseling ter ondersteuning van de exploitatie van post activiteiten door DZB.		
Bestuurlijk belang	Door haar lidmaatschap kan de gemeente haar stem uitbrengen tijdens de ledenvergadering van de coöperatie. Het bestuur bestaat uit 3 leden waarvan geen bestuursleden afkomstig van de gemeente Leiden.		
Jaarlijkse bijdrage	Jaarlijks betaalt de gemeente een contributie.		
Financieel belang	De gemeente heeft een belang van 4% in de vorm van inleggeld ad € 20.000. Jaarlijks betaalt de gemeente daarnaast een contributie.		
Kerncijfers jaarrekening	Bedragen * € 1.000	1-1-2022	31-12-2022
	Eigen vermogen	228	n.n.b.
	Vreemd Vermogen	11	n.n.b.
	Resultaat		n.n.b.
Risico's	Er zijn geen materiële risico's waar maatregelen voor getroffen moeten worden.		
Overige informatie	www.businesspost.nu		

Prog. 10	Stichting Participatiewerk Regio Leiden		
Vestigingsplaats	Leiden		
Rechtsvorm	Stichting		
Doelstelling/Publiek Belang	Deze stichting is opgericht zodat medewerkers die aangewezen zijn op a) Beschut Werk b) werk in DZB-Diensten of c) gedetacheerd zijn bij reguliere bedrijven voor maximaal 23 maanden door middel van een eigen arbeidsvoorwaardenpakket aan het werk kunnen zonder ambtenaar te worden.		
Bestuurlijk belang	Het bestuur bestaat uit 1 lid afkomstig van de gemeente Leiden.		
Jaarlijkse bijdrage	Er zijn geen jaarlijkse kosten aan deelname verbonden.		
Financieel belang	Omdat de Stichting een niet commerciële organisatie is, hoeft er géén stichtingskapitaal gestort te worden, het financieel belang voor gemeente Leiden is nihil.		
Kerncijfers jaarrekening	Bedragen * € 1.000	1-1-2022	31-12-2022
	Eigen vermogen	0	0
	Vreemd Vermogen	81	70
	Resultaat		0
Risico's	Er zijn geen materiële risico's waar maatregelen voor getroffen moeten worden.		
Overige informatie	www.dzb.nl		

3.2.7 Grondbeleid

Het Besluit Begroting en Verantwoording verplicht gemeenten om in de begroting en jaarrekening een paragraaf over het grondbeleid op te nemen (artikel 9 lid 2). In artikel 16 van het BBV is bepaald waaruit de paragraaf grondbeleid ten minste dient te bestaan. Kortgezegd geeft de gemeenteraad in deze paragraaf aan wat het te voeren grondbeleid het komende jaar zal zijn om de ruimtelijke doelstellingen/opgaven te realiseren. In de paragraaf Grondbeleid van de eerstvolgende jaarrekening wordt vervolgens gerapporteerd wat er is gerealiseerd en hoe dit zich verhoudt tot de voornemens uit de begroting.

Een aanduiding van de wijze waarop de gemeente het grondbeleid uitvoert
Het grondbeleid van de gemeente Leiden is weergegeven in de nota grondbeleid Leiden 2015 – Ruimte voor Kansen – Kansen voor Ruimte. In 2021 is het grondbeleid overeenkomstig de bedoeling van de Omgevingswet geïntegreerd in de Omgevingsvisie, welke in het tweede halfjaar van 2021 door de raad is vastgesteld. De hierin opnieuw verwoorde keuze ten aanzien van het grondbeleid komt in hoofdlijnen overeen met de keuzes uit 2015: Om te zorgen dat er aan de ruimtelijke ambities en doelstellingen van de gemeente gewerkt wordt kiest Leiden voor een situationeel grondbeleid: per locatie en situatie maken we een afweging wat de beste aanpak is. Bepalende factoren in de keuze voor het grondbeleid zijn beschikbare middelen; de (organisatorische) capaciteit; risico's en meer in het algemeen de vraag of de specifieke ambitie en/of doelstelling ook door de markt opgepakt zal worden. De uiteindelijke keuze voor het grondbeleid verschilt per situatie en locatie en wordt afgewogen voorgelegd aan de raad.

Een visie op het grondbeleid in relatie tot de doelstellingen van de programma's die zijn opgenomen in de begroting

De begroting 2024 is de tweede begroting van het beleidsakkoord 2022 – 2026: 'Samen leven in Leiden'. Het slim inzetten van het grondbeleidsinstrumentarium kan met name een bijdrage leveren aan de ambities beschreven in paragraaf 3.1 van het beleidsakkoord: Volkshuisvesting en duurzame woningbouw. Deze ambities komen grotendeels terug in de doelstellingen van programma 6: Stedelijke ontwikkeling. De Leidse bouwambitie van 8.800 woningen vanaf 2021 tot 2030 staan grotendeels in huidige bouwplannen. In deze huidige bouwplannen is veelal een keuze gemaakt voor de gemeentelijke rol en de inzet van het grondbeleidsinstrumentarium. Voor het overige deel is het zaak om in te schatten of de markt de benodigde nieuwe bouwplannen snel genoeg gaat oppakken. Indien nodig kan op gebieds-, project- en op plotniveau gekozen worden voor een actieve gemeentelijke rol.

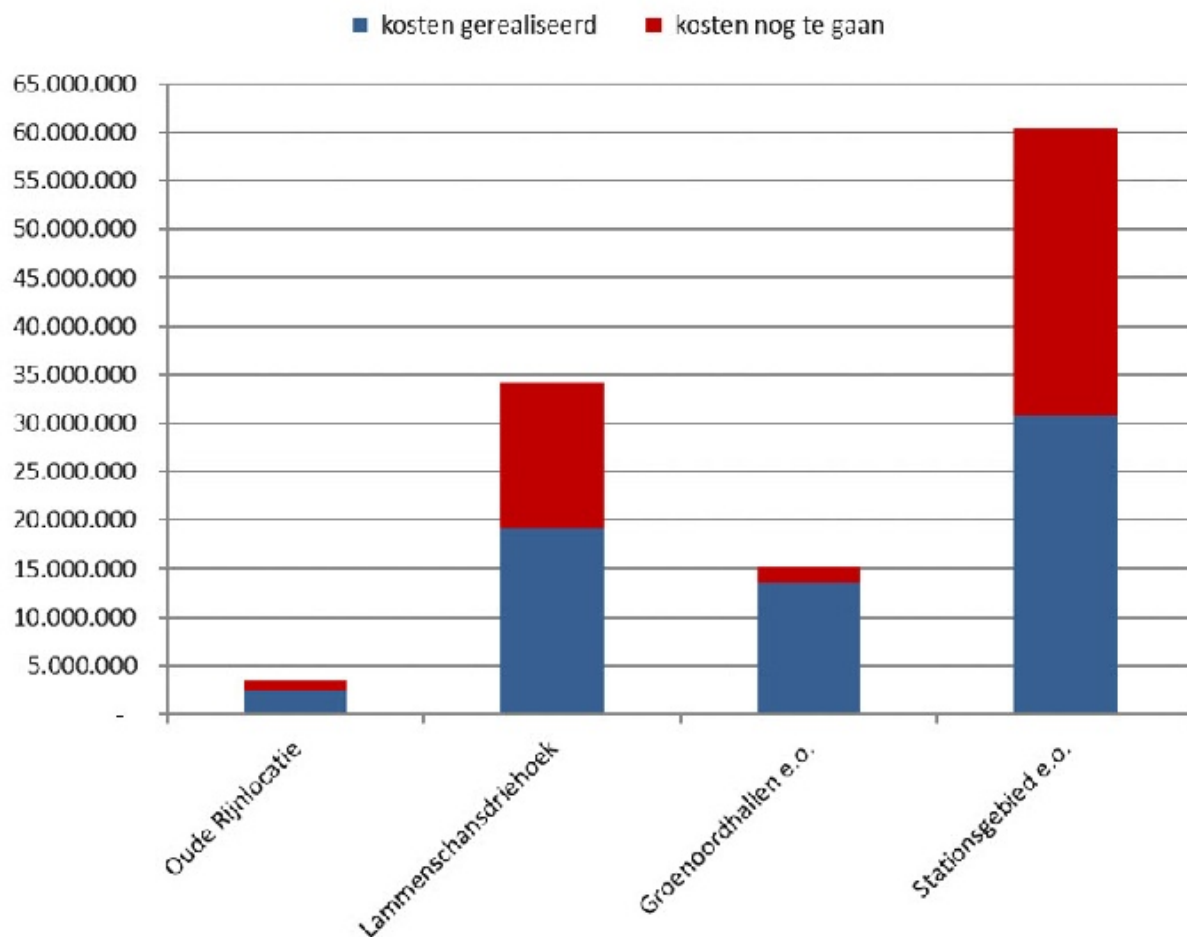
De ambities vanuit het beleidsakkoord (zoals 35% sociale woningbouw) hebben financiële consequenties. Om deze reden is het goed om vanuit het situationele grondbeleid na te denken hoe om te gaan met nieuwe onrendabele toppen op gebiedsontwikkelingen.

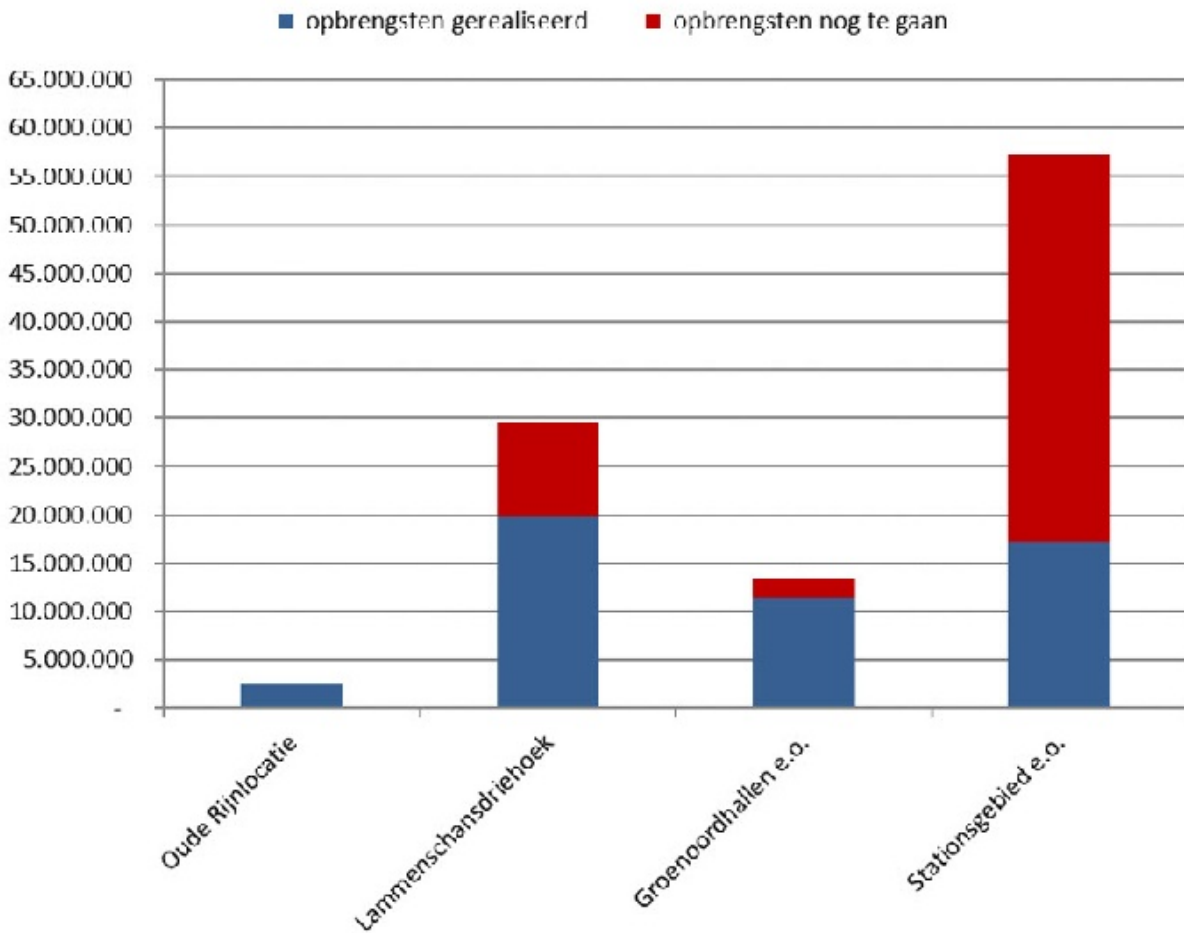
Vanwege de beperkte beschikbare (financiële) middelen en organisatorische capaciteit moet de gemeente voortdurend afwegen en prioriteren met welke projecten het meest kan worden bijgedragen aan de ambities. Het prioriteren betekent niet dat bepaalde andere projecten nooit gerealiseerd zullen worden, we kunnen het als gemeente echter niet alleen en zullen samen met partijen in de stad moeten investeren en risico's delen. Voor die projecten waarbij de gemeente zelf minder inzet kan plegen is het van groot belang dat de gemeente samenwerkingen met marktpartijen en institutionele partners aangaat waarbij de gemeente ook zaken durft over te laten aan andere partijen. Op die manier kan constructief worden gewerkt aan een stad waar het (nog) prettig(er) wonen en leven is.

Een actuele prognose van de te verwachten resultaten van de grondexploitaties (BIE)
 Het totaalresultaat van de grondexploitaties ('Bouwgronden In Exploitatie', BIE), bedraagt per 1 januari 2023 € 10,5 miljoen negatief. Voor de dekking van de grondexploitaties met een negatief resultaat zijn voorzieningen getroffen. De cumulatieve boekwaarde voor alle BIE's bedraagt € 14,9 miljoen.

NCW = Netto Contante Waarde	Boekwaarde	NCW
Projectnaam	(31-12-2022)	(1-1-2023)
Oude Rijnlocatie	-68.030	-960.466
Lammenschansdriehoek	-753.037	-4.134.019
Groenord Noord en -bedrijven	1.290.519	-1.924.116
Groenordhallenterrein	881.401	235.349
Stationsgebied – Rijnsburgerblok k1,2,5	11.193.290	-3.945.866
Stationsgebied Rijnsburgerblok k3,4	668.635	-1.694.839
Stationsgebied Morspoortlocatie	1.649.547	1.932.937
Totaal BIE	14.862.325	-10.491.020

In de volgende grafieken is zowel realisatie als de prognose van nog te realiseren investeringen en opbrengsten zoals gerapporteerd in het MPG 2023 per 1-1-2023 weergegeven. Daaruit blijkt dat er voornamelijk nog wordt geïnvesteerd in Lammenschansdriehoek en Stationsgebied, deze laatste doordat de Morspoortlocatie aan de bouwgronden in exploitatie is toegevoegd. Het beeld voor de opbrengsten ziet er grosse mode hetzelfde uit.

Medio 2023 is op hoofdlijnen een update van de grondexploitaties gemaakt. Hierover wordt gerapporteerd in de tweede Voortgangsrapportage 2023 die gelijktijdig met deze begroting in de raad zal worden behandeld. Inmiddels is ook de grondexploitatie Rhijnvreugd vastgesteld door de raad met circa 3,2 miljoen aan investeringen, € 2,7 miljoen aan verwachte opbrengsten en een negatief exploitatiesaldo van bijna € 0,5 mln. Deze zal ook onderdeel uitmaken van de halfjaarrapportage.

Een onderbouwing van de winstneming

Volgens de voorschriften van de BBV worden winsten pas genomen op het moment dat deze zich manifesteren. In de regel dus als er sprake is van een positief grondexploitatie resultaat bij afsluiten van deze exploitatie. Onder strikte voorwaarden kan en dient tussentijds winst worden genomen. Als eenduidige systematiek is daartoe de Percentage of Completion (POC) methode voorgeschreven (BBV).

Beleidsuitgangspunten in relatie tot de risico's van grondzaken

Binnen het MPG (Meerjaren Perspectief Grondexploitaties) worden de financiële effecten van de risico's in de projecten (benodigde weerstandscapaciteit) geconfronteerd met de beschikbare risicobuffers (aanwezige weerstandscapaciteit). Het gemeentelijke weerstandsvermogen is gedefinieerd als de verhouding tussen de beschikbare weerstandscapaciteit en de benodigde weerstandscapaciteit. Daarbij streeft de gemeente Leiden naar een weerstandsvermogen dat ten minste voldoende is, dat wil zeggen een weerstandsvermogen van minimaal 1,0. De beschikbare weerstandscapaciteit voor de grondexploitaties bevindt zich in de reserve 'Risico's projecten in uitvoering'. Deze reserve wordt gevoed vanuit de reserve Grondexploitaties, de centrale reserve bij grondzaken. Als de benodigde risicoreserve naar beneden wordt bijgesteld, vloeien de middelen ook weer terug naar de reserve Grondexploitaties. De benodigde weerstandscapaciteit wordt bepaald door voor de projecten in uitvoering (BIE, Bouwgronden In Exploitatie), risico's te inventariseren en te kwantificeren. Daarbij wordt onderscheid gemaakt naar algemene risico's en project specifieke risico's. De risico-buffer in de reserve Risico's projecten in uitvoering is per 1-1-2023 € 4 miljoen. Dit is aanmerkelijk hoger dan in 2022 wat deels te maken heeft met het afschaffen van een speciaal regime voor de grondexploitatie Lammenschansdriehoek, zoals besloten bij het Meerjaren Perspectief Grondexploitaties 2023. Daarnaast is een nieuwe deelgrondexploitatie in het Stationsgebied geopend, de Morspoortlocatie, die gezien de fase waarin deze zich bevindt een hoger risicoprofiel kent.

3.2.8 Subsidies

Subsidiekaders

Subsidiëring is één van de middelen die de gemeente heeft om de beleidsdoelen uit te voeren. De doelen en bijbehorende prestaties worden opgenomen in de programmabegroting en vormen de basis voor de subsidieverlening. In beleidsnota's maken wij de afweging op welke manier wij onze doelen willen realiseren. Bijvoorbeeld door regelgeving, communicatie of door bekostiging van bepaalde activiteiten of diensten. Dit laatste kan door de gemeente zelf worden uitgevoerd, of door middel van subsidie of inkoop. Dat 'zelf uitvoeren' kan ook in samenwerking met andere gemeenten (bijvoorbeeld een gemeenschappelijke regeling).

Als er gebruik wordt gemaakt van het middel subsidiëring geldt de Algemene Wet Bestuursrecht en de Algemene Subsidieverordening gemeente Leiden (ASV). Daarnaast zijn er extra afzonderlijke subsidieregelingen met aanvullende regels op verschillende beleidsterreinen. Zie ook www.leiden.nl/subsidies.

Het college stelt voor 2024 een aantal subsidieplafonds vast. Hiermee legt het college vast welk bedrag maximaal beschikbaar is voor een subsidieregeling. Deze paragraaf geeft daar informatie over.

Indexering 2024

In de begroting 2024 zijn de subsidies met 4.2 % geïndexeerd. Met uitzondering van de subsidies die versterkt worden vanuit de Decentralisatie uitkeringen voor Vrouwenopvang en Maatschappelijke opvang, aangezien die decentralisatie uitkeringen vanuit het rijk niet geïndexeerd worden. Deze genoemde subsidieposten vallen onder Programma 9.

Subsidiestaat

Hieronder is het overzicht opgenomen met de subsidies per programma/beleidsterrein.

Programma	Beleidsterrein	PB 2023	PB 2024	Vershil
1 Bestuur en dienstverlening		40.173	41.861	1.688
	Bestuur	40.173	41.861	1.688
3 Economie		2.164.455	1.830.002	-334.453
	Circulaire Economie	95.000	52.100	-42.900
	Faciliteren/Stimuleren van ondernemen	633.725	634.291	566
	Marketing en promotie	1.303.687	1.006.022	-297.665
	Ruimte om te ondernemen	132.043	137.589	5.546
4 Mobiliteit		75.000	-	-75.000
	Parkeren	75.000	-	-75.000
5 Omgevingskwaliteit		133.205	109.936	-23.269
	Klimaatadaptatie	75.000	78.150	3.150
	Openbaar groen	58.205	31.786	-26.419
6 Stedelijke ontwikkeling		2.562.440	611.138	-1.951.302
	Energietransitie	1.701.721	394.122	-1.307.599
	Gemeentelijk vastgoed	729.500	-	-729.500
	Ruimtelijke planvorming en plantoetsing	42.655	41.372	-1.283
	Wonen	88.564	175.644	87.080
7 Jeugd en onderwijs		8.268.833	7.434.254	-834.579
	Jeugd	1.355.235	612.156	-743.079
	Onderwijsbeleid	5.465.787	5.313.479	-152.308
	Onderwijshuisvesting	70.000	72.940	2.940
	Peuterspeelzalen en kinderopvang	1.377.811	1.435.679	57.868
8 Cultuur, sport en recreatie		12.707.412	12.778.113	70.701
	Cultureel erfgoed	314.278	247.850	-66.428

Programma	Beleidssterrein	PB 2023	PB 2024	Vershil
	Cultuur	11.992.355	12.065.778	73.423
	Recreatie	333.518	34.926	-298.592
	Sport	67.261	429.559	362.298
9 Maatschappelijke ondersteuning		21.990.456	21.749.206	-241.250
	Kwetsbare groepen	15.313.175	15.107.969	-205.206
	Ondersteuning	4.534.172	4.735.306	201.134
	Preventie	710.269	646.319	-63.950
	Sociale binding en participatie	1.432.840	1.259.612	-173.228
10 Werk en inkomen		2.320.371	2.373.432	53.061
	Arbeidsparticipatie	326.305	324.380	-1.925
	Maatsch. participatie en onderst. minima	1.581.856	1.619.529	37.673
	Schuldhelpverlening	412.210	429.523	17.313
Eindtotaal		50.262.345	46.927.942	-3.334.403

Toelichting subsidiestaat: voor de begrote bedragen van de PB 2023 is opgenomen de stand per 18 juli 2023

Het totaal van de subsidies begroot in 2024 bedraagt € 46.927.942 Dit bedrag is € 3.334.403 lager dan het begrote bedrag in 2023. Het verschil wordt in grote lijnen verklaard door de volgende posten (mutaties groter dan € 100.000 per beleidssterrein).

Programma 3 Economie

Marketing en promotie

In 2023 was er voor de subsidieregeling Vitale Binnenstad €738.000 beschikbaar, vanwege de afbouwregeling van subsidies is er vanaf 2024 €338.000 minder beschikbaar. Er is vanaf 2024 structureel nog €400.000 beschikbaar. Het overige verschil wordt veroorzaakt door de toegepaste indexering van de subsidies 2024.

Programma 6 Stedelijke ontwikkeling

Energietransitie

In 2023 is er € 1.701.721 beschikbaar aan subsidies voor energiearmoede en lokale initiatieven energietransitie. Grotendeels betreft dit middelen die het Rijk beschikbaar heeft gesteld via specifieke uitkeringen. In 2024 is hiervoor voorlopig € 394.122 beschikbaar.

Gemeentelijk Vastgoed

In 2023 is er een incidentele subsidie van € 367.500 beschikbaar voor het project Turkoois vanuit de provinciale subsidie Sterke steden en dorpen in Zuid-Holland. De subsidie wordt door de gemeente verleend aan Portaal zodat de woningbouw gerealiseerd kan worden.

Ook is vanuit de provinciale subsidie Sterke steden en dorpen voor het project Sumatrastraat 195 een incidentele subsidie van € 250.000 beschikbaar gesteld. Deze subsidie wordt door de gemeente verleend aan Ons Doel zodat ook deze woningbouw gerealiseerd kan worden.

Voor de woningbouwontwikkeling Mary Zeldenrustweg (uitgevoerd door woningcorporatie De Sleutels) is door de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland een specifieke uitkering voor huisvesting aandachtsgroepen van € 112.000 toegekend. Deze subsidie wordt door de gemeente verleend aan De Sleutels zodat ook deze woningbouw gerealiseerd kan worden.

Programma 7 Jeugd en Onderwijs

Jeugd

In 2023 is de financieringswijze van het rijk van de door de gemeente verstrekte subsidie aan LUMC/ Curium voor centrum voor Kinder- en jeugdpsychiatrie gewijzigd. In plaats van een bedrage in de algemene uitkering wordt een specifieke rijksbijdrage ontvangen. Als gevolg hiervan is de raming van deze subsidie vanaf 2023 met € 799.000 verlaagd. In de 3e technische wijziging van de begroting 2023 is deze subsidie vervolgens vanaf 2023 weer structureel opgenomen. Deze wijziging wordt echter pas op een later moment verwerkt in de begroting 2024.

Onderwijsbeleid

In 2023 is een eenmalige subsidie geraamd van € 294.000 voor (projectleiding) MDT UniverCity. Daarnaast is o.a. de subsidie voor onderwijsinnovatie in 2024 € 54.000 lager. Voor het overige wordt het verschil verklaard door de toegepaste indexering van de subsidies 2024.

Programma 8 Cultuur, sport en recreatie

Recreatie

Het verschil tussen 2023 en 2024 wordt verklaard door het revolverend evenementenfonds. Dit fonds, ter grootte van €300.000, is afkomstig uit het beleidsakkoord 2022-2026 en is overgeheveld naar 2023. Het fonds bestaat uit incidentele middelen en is dus eenmalig.

Sport

In de kaderbrief 2023-2027 is een incidenteel terug te vorderen subsidie aan de stichting De IJshal in 2023 van € 500.000 opgenomen. De sportstimuleringsregeling loopt tot 2024. In 2023 is € 53.000 geraamd.

Programma 9 Maatschappelijke ondersteuning

Kwetsbare groepen

In 2023 zijn incidentele subsidiebudgetten geraamd voor jongeren crisisopvang (€ 115.000), Vluchtelingenwerk. (€ 72.000) en voor bijzondere woonvoorzieningen (€ 60.000). Door de toegepaste indexering neemt het subsidiebudget toe met € 51.000. Per saldo een afname van € 205.000.

Ondersteuning

De toename van € 201.000 wordt volledig veroorzaakt door de toegepaste indexering.

Preventie

Er is een incidenteel subsidiebudget van € 90.000 geraamd in 2023 voor het anders vormgeven van de respijtzorg. Door de toegepaste indexering neemt het subsidiebudget toe met € 27.000. Per saldo een afname van € 63.000.

Sociale binding en participatie

In 2023 is er een incidenteel budget geraamd van € 200.000 voor energievergoeding aan organisaties/verenigingen en van € 24.000 voor het programma social impact. Door de toegepaste indexering neemt het budget toe met € 51.000. Per saldo een afname van € 173.000.

Motie Subsidieregister

Bij de kaderbrief 2023 (RV23.0049.56) is een motie aangenomen om een tot een inzichtelijker subsidieregister te komen. Bij deze begroting treft u het bestaande subsidieregister aan.

Programma	Beleidssterrein	Prestatie	Project	Begroting 2024
Bestuur en dienstverlening	Bestuur	01A205 Adviseren bestuur over communicatie	917100 overige subsidies niet overheid	29.831
			917171 Stg Dodenherdenking Leiden	3.168
			917172 Stg Herdenking Leids Indië Monument	339
			917173 Oranjevereniging Leiden	8.523
Cultuur, sport en recreatie	Cultureel erfgoed	08B104 Uitvoeren erfgoedbeleid met partners	917113 Pieterskerk	87.873
			917141 Historische winkelpuien	72.267
			917142 Historische kleuren	26.899
			917143 Historische Gevelreclame	13.449
			917144 Historische onderd. openb. ruimte	26.899
			917268 Open Monumentendagen	20.463
			917044 Leids Internationaal Film Festival LIFF	24.035
Cultuur	08A101 Ondersteunen voorstellingen-podiumaanbod	917106 Gebr. de Nobel	902.936	
		917107 LSSGZ (Schouwburg en Stadsgehoorzaal)	2.863.897	

Programma	Beleidssterrein	Prestatie	Project	Begroting 2024
			917108 Cultureel centrum de x	15.336
			917109 Jazz-zolder hot house	8.603
			917110 Imperium theater	3.766
			917112 Muziekhuis BplusC	60.088
			917113 Pieterskerk	56.401
			917127 Veenfabriek	107.474
			917129 Werfpop	24.035
			917131 Schemerstad	17.266
			917132 Leidse draaiorgeldagen/Verh. van Leiden	6.009
			917133 Muziek in de Hofjes	18.026
			917135 Jazz Award	2.404
			917136 Gouden Pet festival	4.807
			917137 Museumnacht	6.009
			917138 Stukafest	2.404
			917149 DV Cultuursubsidies	213.466
			917180 Ins Blau	442.530
			917183 Wevershuisje	4.666
			917231 Biggg	3.925
			917232 Fields of Wonder	19.623
			917233 Jazzweek	5.605
			917234 Kerst Taptoe	8.410
			917235 Leiden International Photo Festival	5.605
			917236 Leidse Orgeldag	1.188
			917237 Leiden Shorts	5.605
			917238 Nieuwplaats	69.151
			917239 Popronde	5.046
			917241 PS theater	82.688
			917242 PSAS	11.660
			917243 Wavelength	10.092
			917260 Waterlelieconcerten Leidsehout	5.513
			917261 Scholieren Film Festival	5.513
			917267 De Generator	38.586
			917270 Gluren bij de Buren	5.420
			917276 Korendagen	2.605
			917277 Nobel Award	2.084
			917278 Theater blauwe plekken	3.126
			917279 Festival Andere Theater - Ins Blau	20.840
			917289 Energiecompensatie culturele instelling	277.500
			917298 Leids Literair Landschap	3.126
			917778 Programmering OLT Leidse Hout	17.071
			918197 Cultuurplein	16.988

Programma	Beleidssterrein	Prestatie	Project	Begroting 2024
		08A102 Ondersteunen museaal aanbod	917039 SieboldHuis	164.816
			917149 DV Cultuursubsidies	11.462
		08A103 Ondersteunen educatief aanbod	917004 BplusC	5.205.318
			917114 Ars aemula naturale	49.621
			917245 Ars Talentclass	6.784
			917272 Theatergroep Hardt	6.504
			917273 Jeugdtheaterhuis	65.384
			917274 Jeugdtheaterschool	39.736
		08A104 Ondersteunen beeldende kunst (in de OR)	917184 Stichting Beelden in Leiden	5.513
			917248 Stichting Tegenbeeld	5.605
		08A105 Ondersteunen amateurkunstverenigingen	917004 BplusC	22.100
			917150 DV amateurkunstsubsidie	152.051
			917166 Leids amateurskunstfestival	6.009
			917256 Amateurs manifestaties	8.410
		08A106 Ondersteunen lokale media	917100 overige subsidies niet overheid	104.200
			917167 Wettelijke bijdrage lokale omroep	105.322
			917227 Mediafonds	108.406
		08A107 Ondersteunen projecten voor diversiteit	913893 Cultuurnota	53.142
		08A201 Stim. netwerk.- kennisonw. cultuur-zorg	917148 DV subsregeling combinatiefuncties	120.179
		08A202 Stim. cultuur bijdragen integr. nieuwkom	918225 Culturele projecten t.b.v. integratie	66.688
		08A301 Versterken kennis en cultuur Pilgrimjaar	917162 St. Cultuurfonds Leiden	238.993
		08A302 Cultuureducatie icm natuur- en milieuedu	917999 Cultuur om de hoek	108.407
	Recreatie	08D102 Beheer en exploitatie volkstuinen	914674 Recreatief tuinieren	34.926
	Sport	08C201 Leidenaars bewegen voldoende	917001 Schoolsportcie Leiden	39.828
			917100 overige subsidies niet overheid	113.212
			917103 leidse sportfederatie	7.013
			917104 Stichting marathon	30.136
			917151 DV incidentele subsidies sportevenement	31.701
			917152 DV Subsidiëring Jeugdsport.	63.406
			917156 Stichting ijshal leiden	2.257
			917157 Stichting topsport Leiden	139.783
			917253 Singelloop	2.223
Economie	Circulaire Economie	03D102 Verwaarden van materiaalstromen	919264 circulaire economie	52.100
		03E101 Vitale binnenstad	917100 overige subsidies niet overheid	-
			917280 SR vitale binnenstad	416.800

Programma	Beleidssterrein	Prestatie	Project	Begroting 2024
		03E102 Kennisstad	918222 Student en stad	64.133
	Faciliteren/Stimuleren van ondernemen	03B102 Verbet. Ansl. onderwijs-arbeidsmarkt	914536 PLNT Leiden Centrum voor Innovatie	78.150
			917257 LEFF	5.555
			917258 Gulliver	5.555
		03B201 Stim. en acquis kennisintens. bedrijvig	910955 bijdrage ondernemersver.Bio Science Park	255.004
			917042 Innovation Quarter	210.264
			917282 Medical Delta	10.420
			917283 Science meets business	5.210
	Marketing en promotie	03C101 Citymarket stim. toerist. aantrekkelijk	917100 overige subsidies niet overheid	31.610
			917120 St. Stadspartners	341.958
		03C102 Faciliteren Centrummanagement Leiden	917041 Centrummanagement	215.654
	Ruimte om te ondernemen	03A101 Regionale en lokale beleidsontwikkeling	917100 overige subsidies niet overheid	69.920
		03A102 Ontwikkelen Leiden Bio Science Park	913826 St. Ruimte Onderzoek Nederland (SRON)	67.669
Jeugd en onderwijs	Jeugd	07A101 Betrekken jeugd via jeugdparticipatie	917100 overige subsidies niet overheid	62.129
		07A102 Waarborgen kwal (openbare) speelruimte	917118 Leidse bond van speeltuinver.	91.605
		07A202 Vanuit CJG org. informatie en opvoeding	917009 St. Kwadraad	140.163
			917022 GGZ Rivierduinen	31.894
			917025 Onderwijsadvies	22.637
			917036 RDOG	177.204
			917043 JES	20.840
			917293 Coöperatie Verloskunde Praktijk Leiden	16.700
			919980 Z/20/1596353 St Hogeschool Leiden	15.630
		07A301 Doen organiseren specialistische hulp	917100 overige subsidies niet overheid	33.354
	Onderwijsbeleid	07C101 Waarborg aanbod, kwaliteit, deelname VVE	917100 overige subsidies niet overheid	251.715
			917147 DV peuterspeelzaalwerk en VVE	1.697.776
		07C102 Stim. Hoogwaardig taalaanbod	917002 Schoolbesturen bao	417.910
			917004 BplusC	71.937
			917100 overige subsidies niet overheid	326.695
		07C103 Bevord. ouderbetrokkenheid doelgroepkind	917100 overige subsidies niet overheid	454.714
		07C201 Onderst. zorg leerlingen spec. behoeften	917002 Schoolbesturen bao	25.617
			917003 Schoolbesturen vo	125.372
			917025 Onderwijsadvies	158.241
		07C202 Stim. samenwerking voorzieningen onderw	914519 Z/21/3223901 St Openbaar Primair en Sp	17.767
			917000 overige subsidies overheid	210.741

Programma	Beleidssterrein	Prestatie	Project	Begroting 2024
			917002 Schoolbesturen bao	409.686
			917148 DV subsregeling combinatiefuncties	233.680
		07C301 Stimul. aanbod leerlingen eigen talenten	917005 Bright Kids (hoogbegaafden)	26.634
			917100 overige subsidies niet overheid	21.425
			917262 Technolab	85.048
		07C303 Bevorderen toekomstgerichte talentontwik	917169 Vereniging Natuurbeleving	17.863
			917170 Vereniging Leidse Schooltuinen	35.235
			917262 Technolab	32.777
			917263 Stichting naar buiten	32.777
			917264 Verwonderpaspoort	32.777
		07C401 Sturing geven op uitvalcijfers met RMC	917006 Samenwerkingsverband Passen Onderwijs	222.680
			917043 JES	72.940
			917048 Holland Rijnland RBL	20.320
			917100 overige subsidies niet overheid	133.803
			917290 St Maatsch Ondernemen Onderwijs	109.410
			917291 Jinc Jongeren Leiden	43.764
			917292 Stichting Stadslink	24.175
	Onderwijshuisvesting	07D102 In stand houden bestaande gebouwenvoorrd	917147 DV peuterspeelzaalwerk en VVE	72.940
	Peuterspeelopvang en kinderopvang	07B101 Zorgdr. Vold. aanbod peuterspeelopvang	917147 DV peuterspeelzaalwerk en VVE	1.435.679
Maatschappelijke ondersteuning	Kwetsbare groepen	09D101 Preventie verslaving, dak- en thuisloosh	917021 Brijder Verslavingsgroep	512.923
			917031 Activite	102.760
			917036 RDOG	183.494
			917100 overige subsidies niet overheid	80.573
		09D102 Toel. zorg verslavings- en psychia. prob	917022 GGZ Rivierduinen	402.761
			917036 RDOG	62.105
			917214 St. Vluchtelingenwerk ZWN	382.305
			917297 Diaconie Protestantse Gem.	124.157
		09D103 Uitv. opvang en huisvesting kwetsbare gr	917012 Binnenvest	6.557.642
			917894 Stichting Lumen	307.531
		09D104 Uitv. geven aan beschermd wonen	910049 zorgwoningen De Haardstee	37.480
			917012 Binnenvest	398.180
			917220 Coöperatie SWT	144.696
			917296 St. Kamers met Aandacht	60.000
			918254 Limor	200.000
		09D201 Voorkomen geweld in huiselijke kring	917011 Rosa manus	3.775.000
			917022 GGZ Rivierduinen	94.500
			917036 RDOG	1.531.162

Programma	Beleidssterrein	Prestatie	Project	Begroting 2024
			917208 Reclassering Nederland	150.700
	Ondersteuning	09C101 Organiseren toegang sociale wijkteams	917220 Coöperatie SWT	4.735.306
	Preventie	09B101 Organiseren samenhangend aanbd mtsch.wrk	912060 St MEE	174.344
			917008 Leidse ver. van mantelzorg	11.853
			917100 overige subsidies niet overheid	102.670
			917221 St. Happy Motion	9.190
		09B201 Uitv wettelijke tkn basisgezondheidszorg	917022 GGZ Rivierduinen	88.923
			917100 overige subsidies niet overheid	15.649
			917894 Stichting Lumen	243.690
	Sociale binding en participatie	09A101 Organiseren voorzieningenaanbod	917009 St. Kwadraad	151.104
			917100 overige subsidies niet overheid	37.909
			918228 Vrijwilligersorganisaties Opgroeien	211.116
			918229 Vrijwilligersorganisaties Samen Meedoen	86.669
		09A102 Organiseren act. maatschappelijke partic	917012 Binnenvest	24.866
			917100 overige subsidies niet overheid	27.596
			917153 DV Subsidie Participatie en Ontmoeting	88.958
			917154 DV Subsidiëring Bejaardensociëteiten	8.315
			917155 Verordening Subs. Wijk- en Buurtverenig	82.604
			917199 COC Leiden	45.274
			917250 Nederlandse vereniging voor huisvrouwen	3.333
			917251 Scarabee	11.112
			918198 Integratiegelden	83.336
			918230 Vrijwilligersorganisaties Basiskracht	208.894
		09A103 Bevorderen cliëntbetrokkenheid	917018 St. Platform gehandicapten	45.630
			917026 Platform vluchtelingen	12.271
			917027 Samenwerkingsverb van migr org	12.271
			917028 Radius	74.487
			917100 overige subsidies niet overheid	7.288
			917197 Adviesraad WMO Leiden	19.156
			917246 Stichting Narcis	5.001
			917247 Vrouwenennetwerk	5.555
		09A104 Uitv. Basisfuncties onderst vrijw.werk	910928 subsidie hospice Issoria	3.399
			917219 St. Vrienden van Xenia Hospice	3.468
Omgevingskwaliteit	Klimaatadaptatie	05E101 Ontwikk en uitv beleid waterkwantit-kwal	918232 Groen dak klein	26.050
			918233 Groen dak middel	26.050
			918234 Groen dak groot	26.050

Programma	Beleidssterrein	Prestatie	Project	Begroting 2024
	Openbaar groen	05C301 Ontwikk en uitv beleid dierenwelzijn	917271 Dierenambulance	31.786
Stedelijke ontwikkeling	Energietransitie	06D101 Energiebesparing	919262 energietransitie	394.122
	Ruimtelijke planvorming en plantoetsing	06A103 Opst. en act. ruimtelijk instrumentarium	917226 Regionaal architectuur platform	41.372
	Wonen	06C102 Uitvoering prestatieafspraken 2020-2025	913965 huurteam	171.930
		06C103 Regionale woonagenda en woonruimteverd.	917100 overige subsidies niet overheid	3.714
Werk en inkomen	Arbeidsparticipatie	10A101 Inz. re-integratie en participatievoorz.	917192 Dressed for Succes	10.743
			917193 JobOn (Voorheen de Broekriem)	19.893
			917195 VLS Ekklesia	5.372
		10A102 Aanbieden volwasseneneducatie	910373 bibliotheek	221.704
			917004 BplusC	66.668
	Maatsch. participatie en onderst. minima	10B205 Subsidies minimabeleid	914548 Armoedefonds	15.630
			917100 overige subsidies niet overheid	382.936
			917148 DV subsregeling combinatiefuncties	66.668
			917188 Urgente Noden Leiden	57.800
			917189 Voedselbank Leiden e.o.	39.096
			917191 Leergeld Leiden	604.731
			917220 Coöperatie SWT	73.518
			917826 Jeugdsportfonds Zuid-Holland	379.150
	Schuldhelpverlening	10D201 Uitvoeren schuldhelpverlening	917220 Coöperatie SWT	429.523
Eindtotaal				46.927.942

Overzicht subsidies boven € 100.000

Subsidies van € 100.000 of meer worden in principe voorzien van een uitvoeringsovereenkomst (uvok). Het college kan besluiten om hiervan af te wijken, conform artikel 11, lid 4 van de Algemene Subsidieverordening gemeente Leiden (ASV). Dit gebeurt bijvoorbeeld wanneer er sprake is van projectsubsidies of gemeenschappelijke regelingen.

Organisaties waaraan in 2024 naar verwachting een subsidiebedrag van € 100.000 of meer wordt toegekend:

Organisatie	NR doel	Beleidsdoelen
Brijder Verslavingszorg	9D1	Stabiele leefsituatie voor kwetsbare groepen
	9B2	Gezondheidsproblemen worden voorkomen
	9C1	Integrale zorg en ondersteuning op maat
	9A1	Sociale binding en participatie van inwoners is hoog
Cardea Jeugdhulpverlening	7A2	Goede (gebiedsgerichte) ondersteuning en hulp aan Jeugd en Gezin
Coöperatie SWT Leiden en omgeving U.A.	9C1	Integrale zorg en ondersteuning op maat
Cultuurfonds	8A3	Leiden onderscheidt zich (inter)nationaal met kennis en cultuur
Curium-LUMC	7A3	Goede specialistische hulp beschikbaar
Energiek Leiden	6D1	Klimaatneutrale gebouwde omgeving in 2050

Organisatie	NR doel	Beleidsdoelen
HUMANITAS	9A1	Sociale binding en participatie van inwoners is hoog
InnovationQuarter	3B2.1	Stimuleren en acquireren van kennisintensieve bedrijvigheid en netwerken
Jeugd en Samenleving Rijnland	7A1	Een krachtige pedagogische samenleving
	7C1	Goede onderwijskansen voor kinderen van nul tot dertien jaar
	7C2	Goede onderwijs-ondersteuning en samenwerking in het onderwijs
	7C3	Als kennisstad toekomstbestendig onderwijs bevorderen met extra aandacht voor internationalisering en duurzaamheid
Leiden & Partners	3C1	Meer zakelijk en recreatief bezoek aan Leiden
Regionale Dienst Openbare Gezondheidszorg Hollands Midden	9D1	Stabiele leefsituatie voor kwetsbare groepen
	7A2	Goede (gebiedsgerichte) ondersteuning en hulp aan jeugd en gezin
Smallsteps	7C1	Goede onderwijskansen voor kinderen van nul tot dertien jaar
Stichting 1801	7A2	Goede (gebiedsgerichte) ondersteuning en hulp aan Jeugd en Gezin
	7C1	Goede onderwijskansen voor kinderen van nul tot dertien jaar
	7C2	Goede onderwijs-ondersteuning en samenwerking in het onderwijs
Stichting Bibliotheek plus Centrum voor Kunst en Cultuur	7C1	Goede onderwijskansen voor kinderen van nul tot dertien jaar
	8A1	Sterke culturele basisinfrastructuur, voor alle hierbij behorende prestaties kwalitatief hoogstaand, divers en inclusief
	8A2	Cultuur draagt bij aan maatschappelijke doelen door culturele activiteiten
Stichting Centrummanagement Leiden (CML)	3A1	Betere ruimtelijke mogelijkheden voor bedrijven en instellingen
	3B1	Sterker ondernemersklimaat
	3C1.3	Inspanningen en programmasturing binnenstad
Stichting Cultuureducatiegroep	8A3	Cultuur (ver)bindt en ontwikkelt talenten en activiteiten die passen bij Leiden, Stad van ontdekkingen
Stichting De Binnenvest	9D1	Stabiele leefsituatie voor kwetsbare groepen
Stichting Exodus ZH	9D1	Stabiele leefsituatie voor kwetsbare groepen
	9B1	Burgers zijn zo zelfredzaam mogelijk
Stichting Gebr. de Nobel	8A2	Sterke culturele basisinfrastructuur, voor alle hierbij behorende prestaties kwalitatief hoogstaand, divers en inclusief
Stichting Hogeschool Leiden	3E2	Kennisstad & Onderwijs
Stichting IJshal Leiden	8C1	Voldoende kwalitatieve en kwantitatieve sportvoorzieningen
Stichting Ins Blau	8A1	Sterke culturele basisinfrastructuur, voor alle hierbij behorende prestaties kwalitatief hoogstaand, divers en inclusief
	8A2	Cultuur versterkt de levendigheid en identiteit van de (binnen)stad
	8A3	Cultuur (ver)bindt en ontwikkelt talenten en activiteiten die passen bij Leiden, Stad van ontdekkingen
Stichting Japanmuseum Sieboldhuis	8A1	Sterke culturele basisinfrastructuur, voor alle hierbij behorende prestaties kwalitatief hoogstaand, divers en inclusief
	8A3	Leiden onderscheidt zich (inter)nationaal met kennis en cultuur
Stichting Jeugdfonds Sport en Cultuur	10B2	Armoedebestrijding
Stichting Kwadraad	9A1	Sociale binding en participatie van inwoners is hoog
Stichting Leergeld Leiden en Omstreken	10B1	Minima doen mee in de samenleving en raken niet in een sociaal isolement
	10B2	Armoedebestrijding
Stichting Leiden Bio Science Park	3B2	Kennisintensieve bedrijvigheid

Organisatie	NR doel	Beleidsdoelen
Stichting Leids Stimuleringsfonds Lokale Journalistiek	8A1	Ondersteunen lokale media
Stichting Leidse Schouwburg en Stadsgehoorzaal	8A1	Sterke culturele basisinfrastructuur, voor alle hierbij behorende prestaties kwalitatief hoogstaand, divers en inclusief
	8A2	Cultuur draagt bij aan maatschappelijke doelen door culturele activiteiten
Stichting Lumen Holland Rijnland	9D1	Stabiele leefsituatie voor kwetsbare groepen
Stichting MEE Zuid-Holland Noord	9B1	Burgers zijn zo zelfredzaam mogelijk
	9C1	Integrale zorg en ondersteuning op maat
	7A3	Goede specialistische hulp beschikbaar
Stichting Openbaar Primair en Speciaal Onderwijs Leiden-Leiderdorp	7C1	Goede onderwijskansen voor kinderen van nul tot dertien jaar
	7C2	Goede onderwijs-ondersteuning en samenwerking in het onderwijs
Stichting Peuterspeelzalen Leiden	7B1	Kwalitatief en goed toegankelijk aanbod van kindercentra
	7C1	Goede onderwijskansen voor kinderen van nul tot dertien jaar
Stichting Pieterskerk Leiden	8A1	Sterke culturele basisinfrastructuur, voor alle hierbij behorende prestaties kwalitatief hoogstaand, divers en inclusief
	8A3	Leiden onderscheidt zich (inter)nationaal met kennis en cultuur
Stichting Reclassering Nederland	9D2	Vermindering van (de gevolgen van) huiselijk geweld
Stichting Rivierduinen	7A1	Een krachtige pedagogische samenleving
	9C1	Integrale zorg en ondersteuning op maat
	9D1	Stabiele leefsituatie voor kwetsbare groepen
	9D2	Vermindering van (de gevolgen van) huiselijk geweld
Stichting Technolab Leiden	7C3.1	Stimuleren van een duurzame rijke leeromgeving waarin leerlingen en onderwijsprofessionals hun eigen talenten kunnen ontwikkelen met aandacht voor een doorlopende leerlijn
	7C3.3	Bevorderen van toekomstgerichte talentontwikkeling door samenwerking van onderwijs met bedrijven en instellingen
	3B1.2	Verbeteren aansluiting onderwijs-arbeidsmarkt en stimuleren ondernemerschap
	5D.1	Duurzame stad
Stichting Topsport Leiden	8C3	Leiden stimuleert dat alle inwoners meer sporten en bewegen
Stichting Vluchtelingenwerk Zuid-Holland Noord	9D1	Stabiele leefsituatie voor kwetsbare groepen
Stichting Vrouwenopvang Rosa Manus	9D2	Vermindering van (de gevolgen) van huiselijk geweld
	9B1	Burgers zijn zo zelfredzaam mogelijk
	7C2	Goede onderwijs-ondersteuning en samenwerking in het onderwijs
Stichting Volwassenenfonds Sport en Cultuur	10B2	Armoedebestrijding

Subsidieplafonds 2024

Bij het vaststellen van de Verordening tot wijziging van de Algemene Subsidieverordening Leiden 2021 heeft u de motie "Informerend subsidieplafonds" (M.22.0081.01) aangenomen. Hieronder treft u de door het college ingestelde subsidieplafonds vanaf € 100.000, onder voorbehoud van goedkeuring van de begroting.

	Naam subsidieregeling	Subsidieplafond 2024
1.	Subsidieregeling Bekostiging Concierges Primair Onderwijs 2023-2024	336.887
2.	Subsidieregeling Cultuur 2023:	
2a	Het verhaal van Leiden: Publicatiesubsidie	11.838

	Naam subsidieregeling	Subsidieplafond 2024
2b	Uit Leiden: Driejarig Makers Stipendium	71.971
2c	Cultuur en inclusief, kennis en cultuur en projectensubsidie Leidse makers	296.666
3.	Subsidieregeling Energiecompensatie Culturele organisaties Leiden 2023 en 2024 (1)	265.000
4.	Subsidieregeling Historisch Stadsbeeld 2021	157.883
5.	Subsidieregeling Huisvesting bijzondere doelgroepen	500.000
6.	Subsidieregeling Impuls Jongerencultuur (1)	185.000
7.	Subsidieregeling Internationale taalklassen Leiden 2023	240.000
8.	Subsidieregeling Maatschappelijke Initiatieven 2020	165.349
9.	Subsidieregeling Leidse Onderwijsinnovatie (1)	192.001
10.	Subsidieregeling Vitale binnenstad 2022	400.000
11.	Subsidieregeling Voortijdig schoolverlaten 2023	600.000

(1) Indien het subsidieplafond van 2023 niet is bereikt, wordt het restantbudget toegevoegd aan het subsidieplafond van 2024

3.2.9 Taakstellingen en reserveringen

Inleiding

De raad wordt via de planning- en controlcyclus geïnformeerd over de voortgang van de realisatie van de taakstellingen. Omdat de invulling van taakstellingen gedurende het jaar op elk moment kan plaatsvinden biedt een overzicht van taakstellingen een momentopname. In deze paragraaf geven wij het actuele overzicht van de hoogte van de overgebleven taakstellingen. Daarbij geven wij aan op welke wijze waarop we de de nog openstaande taakstellingen vanaf 2024 willen realiseren.

Overzicht taakstellingen:

	2024	2025	2026	2027
Taakstelling Sociaal Domein	-	-	-	-3.412.442

Taakstelling Sociaal Domein

De afgelopen jaren is er een structureel tekort in het sociaal domein ontstaan. In het beleidsakkoord is de taakstelling op het sociaal domein voor 2024 en 2025 volledig ingevuld. In de kaderbrief is de openstaande taakstelling van 2026 volledig ingevuld door een onttrekking aan de reserve sociaal domein. Daarnaast wordt de openstaande taakstelling van structureel € 3.412.442 vanaf 2027 voor € 2,3 miljoen beleidsmatig ingevuld uiterlijk bij de kaderbrief 2024-2028 en wordt € 1,1 miljoen nog niet beleidsmatig ingevuld.

Bij de beoordeling van het structureel begrotingsevenwicht wordt de resterende structurele taakstelling Sociaal Domein vanaf 2027 van € 1,1 miljoen gecompenseerd door de structurele behoedzaamheidsruimte.

3.2.10 Demografische ontwikkelingen

Doel van deze paragraaf is om demografische trends te signaleren in de stad zoals bijvoorbeeld ontwikkelingen in het aantal inwoners en de leeftijdsopbouw van de bevolking. Deze ontwikkelingen hebben invloed op de gemeentelijke taken en kosten. Aan de orde komen ontwikkelingen in:

- de omvang en leeftijdsopbouw van de Leidse bevolking van 2013 tot 2040
- de omvang en samenstelling van de huishoudens in Leiden van 2016 tot 2022

Ontwikkeling van de Leidse bevolking van 2013 tot 2040

Het aantal inwoners van Leiden groeide van 119.807 inwoners op 1 januari 2013 tot 127.079 op 1 januari 2023. Dat is een stijging met 7.272 personen, ofwel +6%. Sinds een dip op 1 januari 2021, een gevolg van de coronapandemie, is de bevolking weer met ongeveer drieduizend personen gestegen. Dit is mede het gevolg van de komst van ongeveer achthonderd vluchtelingen uit Oekraïne.

In Leiden is er sprake van vergrijzing. Het aantal 65-plussers steeg de afgelopen tien jaar van 15.986 naar 20.517 (+4.531 ofwel +28%). Het aantal 75-plussers zal sterk gaan stijgen vanaf de jaren twintig van deze eeuw, dan bereiken steeds meer Leidenaars geboren in de jaren veertig en vijftig van de vorige eeuw (naoorlogse geboortegolf) deze leeftijd. Het aantal jongeren tot twintig jaar daalde de afgelopen jaren licht.

Ontwikkeling van het aantal inwoners in Leiden 2013-2023

Jaar	0-19 jaar	20-64 jaar	65+ jaar	Totaal
2013	24.319	79.502	15.986	119.807
2014	24.402	80.379	16.435	121.216
2015	24.224	80.475	16.985	121.594
2016	24.082	81.308	17.222	122.612
2017	23.964	82.015	17.774	123.753
2018	23.930	82.090	18.397	124.417
2019	23.448	82.582	18.876	124.906
2020	22.979	82.820	19.300	125.099
2021	22.560	81.906	19.630	124.096
2022	22.216	82.774	20.047	125.037
2023	22.319	84.243	20.517	127.079

Bron: BRP

De recente bevolkingsontwikkeling maakt het maken van een bevolkingsprognose voor de komende jaren moeilijk. Het is onduidelijk wat het toekomstige effect is van de coronacrisis en de komst van vluchtelingen. Toch is, rekening houdend met de woningbouwplanning per 1 januari 2023, een prognose gemaakt van het aantal inwoners tot en met 2040. Het totale aantal inwoners van Leiden zal volgens deze prognose in 2040 ruim 146.400 bedragen. Duidelijk te zien is dat het aantal 65-plussers flink zal blijven stijgen. In de eerste jaren neemt het aantal 20-64-jarigen ook toe omdat in die periode een flinke toename van de woningvoorraad in de pijplijn zit.

Prognose van het aantal inwoners in Leiden per 1 januari 2025-2040

Jaar	0-19 jaar	20-64 jaar	65+ jaar	Totaal
2025	22.700	87.800	21.600	132.100
2030	23.700	94.600	24.600	143.000
2035	24.300	95.400	26.500	146.100
2040	24.500	94.200	27.600	146.400

Bron: Gemeente Leiden ism. Pronexus

Door afronding kan het voorkomen dat delen niet precies optellen tot het totaal.

Ontwikkeling van het aantal huishoudens in Leiden van 2016 tot en met 2022

Het aantal huishoudens in Leiden is de afgelopen jaren gestegen van 66.793 in 2016 naar 69.237 in 2022 (het meest recente cijfer, 2023, is nog niet bekend). Het percentage eenpersoonshuishoudens ligt rond de 54%. In heel Nederland ligt dit percentage overigens op 39%.

Huishoudens in Leiden 2015-2021

Jaar	Eenpersoons	Meerpersoons	Totaal aantal	% eenpersoons
2016	36.098	30.695	66.793	54,0%
2017	36.835	30.934	67.769	54,4%
2018	36.897	31.186	68.083	54,2%
2019	37.195	31.354	68.549	54,3%
2020	37.323	31.376	68.699	54,3%
2021	36.504	31.573	68.077	53,6%
2022	37.598	31.639	69.237	54,3%

Bron: CBS

3.2.11 Bijzonder Programma Doorontwikkeling Sociaal Domein

Inleiding

Leiden is en blijft een sociale stad waarin iedereen mee telt en meedoet. Voor alle inwoners blijven we in 2024 en daarna de Visie Sociaal Domein onverminderd uitvoeren. In 2019 (RV 19.0114) en in de Kaderbrief 2020-2024 zijn er voorstellen voor bijsturing in het sociaal domein gedaan. Daarnaast is bij de Kaderbrief 2023-2027 besloten om structureel € 2,3 miljoen van de taakstelling beleidsmatig in te vullen. Hiervoor worden in de Kaderbrief 2024 voorstellen gedaan. In dit hoofdstuk 'Doorontwikkeling Sociaal Domein' geven we vooral een financieel georiënteerde samenvatting van deze bijsturing en een samenvatting van de financiën binnen het hek rond het sociaal domein. Voor de inhoudelijke doorontwikkeling in het sociaal domein wordt verwezen naar de programma's 7 Jeugd & Onderwijs, 9 Maatschappelijke Ondersteuning en 10 Werk & Inkomen.

Definitie van het hek rond het sociaal domein

We willen onze visie realiseren en taken zo goed mogelijk uitvoeren binnen het beschikbare budget. We handhaven de huidige financiële systematiek, die in 2018 is ingevoerd, waarin we de budgetten voor het sociaal domein bij elkaar betrekken. We hebben ervoor gekozen een hek te zetten rond het sociaal domein en een reserve sociaal domein in te stellen. In plaats van programmasturing binnen het programma, vindt hier sturing plaats binnen het sociaal domein. Dankzij dit hek komen positieve effecten van beleid terecht bij het sociaal domein om ook te kunnen blijven investeren en te vernieuwen in het sociaal domein. Een voorbeeld hiervan is de Sterke Sociale Basis. Door een sterke sociale basisinfrastructuur te realiseren verwachten we dat minder mensen een beroep doen op individuele Wmo-voorzieningen en/of het Sociaal Wijkteam. We verwachten ook dat deelname aan activiteiten binnen de Sterke Sociale Basis een dempend effect heeft op gebruik van jeugdhulp en participatievoorzieningen. Naast deze inhoudelijke keuze leidt het hek er ook toe dat er een financieel gesloten systeem ontstaat. Voor- en nadelen binnen het hek rond het sociaal domein worden verrekend met de reserve sociaal domein. Het hek rond het sociaal domein is gedefinieerd in het besluit van de Programmabegroting 2019. In de Kaderbrief 2020-2024 is besloten om, als er in de toekomst nadelige ontwikkelingen bij Hecht komen, deze uit de algemene middelen te dekken.

Het BUIG-budget, het rijksbudget waaruit de bijstandsuitkeringen worden gedekt, is buiten het hek geplaatst. Daarvoor is gekozen omdat in het verleden het BUIG-budget tijdens het lopende jaar soms met vele miljoenen werd verlaagd. Dat zou tot ongewenste forse bijsturingen leiden binnen het sociaal domein als het BUIG-budget wel binnen het hek zou worden geplaatst. In de periode 2019 t/m 2022 zijn overigens forse voordelen gerealiseerd op het BUIG-budget, die toegevoegd zijn aan de algemene middelen.

Samenvatting financiën binnen het hek rond het sociaal domein

Programmabegroting 2024

Samenvatting begroting 2024 Sociaal domein	lasten	baten	saldo
uit programma Onderwijs en Jeugd	41.907.678	-303.063	41.604.615
uit programma Maatschappelijke ondersteuning	113.012.777	-2.284.968	110.727.809
uit programma Werk en Inkomen exclusief DZB	18.938.721	-4.290.928	14.647.793
uit programma Werk en Inkomen onderdeel DZB	35.484.627	-12.761.077	22.723.550
totaal	209.343.803	-19.640.036	189.703.767
Reserve Sociaal Domein (1-1-2024)	54.949.000		
reeds besloten mutaties t/m 2027	- 25.401.000		
bestemd voor Vrouwenopvang *	-4.792.000		
bestemd voor Beschermd Wonen *	-6.270.000		
bestemd voor Investeringsfondsen maatschappelijke zorg *	-2.891.000		
bestemd voor Social impact	-1.505.000		
bestemd voor opvangen risico's	-1.500.000		
beschikbare ruimte	12.589.000		
geraamde onttrekking 2024	-6.343.000		
geraamde storting 2024	823.000		

Geraamde individuele onttrekkingen worden toegelicht onder het kopje programmakosten in de betreffende beleidsprogramma's.

* regionale middelen

Reserves

De reserve sociaal domein wordt gebruikt voor gerichte bestedingen, maar dient ook voor het opvangen van risico's binnen het hek rond het sociaal domein. Voor het opvangen van risico's wordt € 1,5 miljoen gereserveerd. De reserve wordt formeel gemuteerd na genomen raadsbesluiten en daardoor ontstaat er geen volledig beeld van de reserve. Er zitten immers bestedingsplannen in de pijplijn. Naast de officiële stand van de reserve sociaal domein wordt daarom ook een stand bijgehouden waarin de toekomstige ontwikkelingen zijn opgenomen. Een deel van de reserve bevat regionale middelen, die binnen de reserve apart zijn geormerkt. Het betreft onder andere Beschermd wonen, Vrouwenopvang en Laaggeletterdheid. De Wet Sociale Werkvoorziening (WSW) is onderdeel van het sociaal domein, maar het resultaat op de WSW wordt verrekend met de bedrijfsreserve DZB. Het resultaat van Re-integratie Leiden wordt verrekend met de reserve sociaal domein. Wanneer de bedrijfsreserve DZB groter is dan 10% van de gerealiseerde lasten, dan vindt er afroaming plaats ten gunste van de reserve sociaal domein.

Bij de kaderbrief 2023-2027 werd een beschikbare ruimte gepresenteerd van afgerond € 15,7 miljoen. De beschikbare ruimte is gedaald naar afgerond € 12,6 miljoen als gevolg van de ontwikkelingen uit de meicirculaire 2023. De daling wordt verklaard doordat het voordeel als gevolg van de vertraging van de Hervormingsagenda jeugdzorg fors lager is uitgevallen (raadsbrief Ontwikkelingen uitkeringen gemeentefonds 2023-2027 meicirculaire, 6 juni). Het voordeel was bij de kaderbrief ingeschat op € 3 miljoen (€ 1,5 miljoen in 2024 en € 1,5 miljoen in 2025) en gestort in de reserve. Deze stortingen zijn nu ongedaan gemaakt.

Taakstelling sociaal domein

De afgelopen jaren is er een structureel tekort in het sociaal domein ontstaan. Na verwerking van de mutaties uit de kaderbrief bedraagt de taakstelling vanaf 2027 € 3,4 miljoen. Er is bij de kaderbrief besloten om structureel € 2,3 miljoen beleidsmatig in te vullen waardoor er nog een taakstelling resteert van structureel € 1,1 miljoen. De resterende structurele taakstelling van € 1,1 miljoen vanaf 2027 wordt bij de beoordeling van het structureel begrotingsevenwichtgecompenseerd vanuit de structurele behoedzaamheidsruimte.

3.2.12 Bijzonder Programma Duurzaamheid

Leiden is een prachtige stad om in te wonen en te werken. Tegelijk neemt de druk op de stad toe door bijvoorbeeld het groeiende aantal inwoners en klimaatverandering. We willen onze stad nu en in de toekomst duurzaam en leefbaar houden. Om dat te bereiken, hebben we duurzaamheid onderverdeeld in een aantal beleidsonderdelen: circulaire economie (programma 3), duurzame mobiliteit (programma 4), klimaatadaptatie en biodivers vergroenen (programma 5), energietransitie (programma 6) en duurzame verstedelijking (programma 6).

Ontwikkelingen

Het klimaat is altijd al aan het veranderen onder invloed van verschillende factoren. Alleen nu verandert het klimaat in een veel hoger tempo. Dit komt doordat de mens steeds meer broeikasgassen is gaan uitstoten. Broeikasgassen, zoals CO₂, houden de aarde als een soort deken warm. De snelle toename van deze broeikasgassen in de atmosfeer zorgt ervoor dat onze planeet sneller opwarmt. Deze opwarming gaat gepaard met extremere weersomstandigheden zoals heviger regenvall, hitte en droogte. Door opwarming van de aarde wordt ons klimaat en daardoor de leefbaarheid ernstig bedreigd.

Ook in Leiden voelen we hier de gevolgen van. Sommige plekken worden heel warm in de zomer, straten lopen onder bij hevige regenvall en door aanhoudende droogte kan het grondwaterpeil zakken, wat kan leiden tot bodemdaling en negatieve gevolgen heeft voor funderingen en de natuur. Als we hier niks aan doen, dan kunnen deze veranderingen de leefbaarheid in Leiden aantasten.

Bovendien blijft de wereldbevolking sterk groeien. Ook in Leiden neemt het aantal inwoners de komende jaren toe. Al deze mensen hebben een huis nodig, voedsel en andere benodigdheden. Hierdoor neemt de vraag naar grondstoffen wereldwijd toe en neemt de voorraad van grondstoffen snel af. Daarbij is onze natuur essentieel voor het functioneren van het ecosysteem. Niet alleen voor de planten en dieren, maar ook voor ons als mens. Het is daarom belangrijk dat we zuiniger en slimmer met grondstoffen omgaan. Verduurzaming van de stad is daarom essentieel om de verstedelijking en specifiek de grote vraag naar woningen op te kunnen vangen. Een stad die niet duurzaam en gezond is, is niet leefbaar en niet aantrekkelijk om te wonen, recreëren, verblijven en werken. Met de keuze voor duurzame verstedelijking koppelt Leiden de opgave van klimaatneutraliteit en klimaatbestendigheid aan betaalbare woningen, schoon vervoer en meer groen.

Zowel het veranderende klimaat, de toename van de wereldbevolking, de zoektocht naar steeds schaarser wordende grondstoffen en het bijbehorende gebruik van natuur leidt tot verminderde aantallen van soorten en soms zelf tot uitsterving. Ook in Leiden zien we dat de ontwikkelingen in de stad impact hebben op de bestaande flora en fauna. We moeten in Leiden daarom niet alleen zoeken naar oplossingen voor de mens, maar ook voor de natuur.

Globale, nationale en lokale ambities

Om de ergste gevolgen van klimaatverandering te voorkomen moet de temperatuurstijging worden beperkt. Internationale, nationale en lokale afspraken zijn of worden gemaakt om hiervoor te zorgen. In het Klimaatakkoord van Parijs 2015 hebben landen over de hele wereld, waaronder Nederland, afgesproken dat de opwarming van de aarde onder 1,5 tot 2 graden moet blijven.

In 2019 is het nationale Klimaatakkoord gepresenteerd waarin de klimaatdoelen van Parijs zijn vertaald naar de Nederlandse context. Het centrale doel van het Klimaatakkoord is het terugdringen van de uitstoot van broeikasgassen in Nederland met 49% ten opzichte van 1990 voor 2030 en tot 95% minder in 2050. In Nederland is in de Klimaatwet afgesproken dat zij zich inspant voor 55% reductie voor 2030 en 95% voor 2050. Daarnaast heeft Nederland de ambitie om in 2050 een volledig circulaire economie te hebben. Dit is een economie waarin geen afval bestaat en waar grondstoffen steeds opnieuw worden gebruikt. Om Nederland voor te bereiden op de gevolgen van klimaatverandering is een nationale aanpak nodig. Dit gebeurt vanuit twee programma's: de Nationale klimaatadaptiestrategie (NAS) en het Deltaprogramma. Om deze globale en nationale doelen te behalen zal iedereen in Nederland een steentje moeten bijdragen, zo ook Leiden.

Invulling Leiden aan duurzaamheidsopgave: mitigatie en adaptatie

Leiden is sinds 2010 een Global Goal gemeente. Dit betekent dat de gemeente haar lokale beleid koppelt aan de zeventien wereldwijde doelstellingen voor duurzame ontwikkeling. Deze 'Global Goals for sustainable development' richten zich onder andere op het tegengaan van klimaatverandering en een transitie naar duurzame vormen van energie.

De gemeente Leiden heeft de Europese en nationale doelstellingen vertaald in een lokale ambitie. De ambitie van Leiden is: Leiden is in 2050 een klimaatneutrale, circulaire, klimaatbestendige, biodiverse en zichtbaar groenere stad.

Als gemeente hebben we hiervoor twee vormen van beleid: het reduceren van broeikasgas emissies (klimaatmitigatie) zoals CO₂. Hiermee remmen we klimaatverandering af en minimaliseren we de temperatuurstijging op aarde om zo de heftigere consequenties van klimaatverandering te voorkomen. Dit doen we door middel van de programma's energietransitie (programma 6), circulaire economie (programma 3) en duurzame mobiliteit (programma 4). De tweede vorm is klimaatadaptatie, waar we onze samenleving zo goed mogelijk inrichten zodat we om kunnen gaan met de gevolgen van klimaatverandering. Hieronder vallen maatregelen zoals het reduceren van hitte in steden door het toevoegen van groen en het verbeteren van onze afwateringsystemen om de grotere hoeveelheden neerslag te kunnen verwerken. Dit doen we in alle ontwikkelingen en specifiek in het programma Klimaatadaptatie en biodivers vergroenen (programma 5).

Wat gaan we in 2024 doen?

Voor elk van deze programma's is een strategie met bijbehorend uitvoeringsprogramma opgesteld. Deze uitvoeringsprogramma's richten zich op de ambities, doelen, benodigde inspanningen en beoogde resultaten op de kortere termijn.

Daarmee is de uitvoering van mitigatie en adaptatie geborgd in de diverse programma's. Richting bewoners en ondernemers, met name op het vlak van communicatie, liggen raakvlakken. We zetten in 2024 in op het nog meer en beter op elkaar afstemmen van communicatie naar bewoners en ondernemers toe, vanuit de verschillende programma's. Dit doen we door een overkoepelende boodschap op te stellen, zodat ook voor bewoners en ondernemers duidelijk is dat alles onder de koepel van duurzaamheid plaatsvindt. Hiervoor is in 2024 € 50.000,- beschikbaar.

Daarnaast zetten we in 2024 verder in op het betrekken van de jeugd via Natuur- en Duurzaamheids Educatie. Hiermee werken we aan duurzame bewustwording bij onze bewoners nu en in de toekomst. Hiervoor is in 2024 € 50.000,- beschikbaar.

Wat betekent dat?

Klimaatneutraal (of CO₂-neutraal): Een stad die met al zijn processen bijdraagt aan verkleinen van klimaatverandering.

Circulair: Een stad waarin geen afval bestaat en waar grondstoffen steeds opnieuw worden gebruikt.

Klimaatbestendig: Een stad zodanig ingericht dat de effecten van de klimaatverandering (hitte, droogte, hevige regenval, overstromingen) opgevangen kunnen worden.

Biodivers: Een stad waar veel verschillende soorten planten en dieren kunnen leven en groeien.

Zichtbaar groener: Een stad met veel groen.

De beschikbare middelen

Rapportage over de beschikbare middelen gebeurt niet in deze paragraaf, maar bij de betreffende begrotingsprogramma's. Dit maakt het mogelijk om uitgaven en prestaties op duurzaamheidsthema's (zoals 'Fiets-op-1'), beter te relateren aan de andere ambities in dat begrotingsprogramma (zoals 'Bereikbaarheid'). En middelen vanuit de verschillende dekkingsbronnen worden bij het beleidsveld Energietransitie in gezamenlijkheid toegelicht; zo worden middelen uit de reserve Duurzame Stad voor de energietransitie in samenhang met de middelen die het Rijk voor capaciteit voor klimaat- en energiebeleid en voor de aanpak van energiearmoede in samenhang toegelicht. We hopen op deze manier beter inzicht te kunnen geven in de relaties tussen verschillende financiële stromen.

Dashboard ruimtegebruik en duurzaamheid

Op het dashboard 'ruimtegebruik en duurzaamheid' op leiden.incijfers.nl is de monitoringsinformatie over de duurzaamheidsopgaven gebundeld.

Hoofdstuk 4

4 Financiële begroting

4.1 Overzicht van baten en lasten

4.1.1 Overzicht van baten en lasten in meerjarig perspectief

Programma bedragen x € 1.000,-	L/B	Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Meerjarenraming		
					2025	2026	2027
Bestuur en dienstverlening	Lasten	20.865	23.706	23.936	22.148	21.953	21.951
	Baten	-2.652	-2.919	-2.982	-2.980	-2.970	-2.970
Saldo		18.213	20.787	20.953	19.168	18.983	18.980
Veiligheid	Lasten	15.069	14.909	16.064	15.980	15.900	15.914
	Baten	-814	-164	-170	-170	-170	-170
Saldo		14.255	14.745	15.894	15.810	15.730	15.743
Economie	Lasten	10.336	12.800	11.908	11.321	10.803	9.809
	Baten	-2.156	-2.094	-2.168	-2.168	-2.168	-2.168
Saldo		8.179	10.706	9.740	9.153	8.634	7.641
Mobiliteit	Lasten	21.231	38.088	24.001	28.551	33.392	35.899
	Baten	-17.751	-20.069	-20.169	-19.692	-19.305	-19.272
Saldo		3.480	18.019	3.832	8.858	14.087	16.627
Omgevingskwaliteit	Lasten	62.913	68.675	72.759	75.238	76.087	77.193
	Baten	-35.733	-37.424	-40.395	-40.739	-40.813	-41.553
Saldo		27.179	31.252	32.365	34.499	35.273	35.641
Stedelijke ontwikkeling	Lasten	35.490	58.539	34.671	36.113	31.519	32.151
	Baten	-31.541	-45.735	-28.503	-28.271	-26.025	-26.750
Saldo		3.949	12.805	6.168	7.842	5.494	5.401
Jeugd en onderwijs	Lasten	60.142	64.726	68.774	68.623	68.384	67.707
	Baten	-6.885	-5.974	-5.358	-4.790	-4.790	-4.790
Saldo		53.257	58.752	63.416	63.834	63.594	62.917
Cultuur, sport en recreatie	Lasten	37.530	41.699	42.885	43.724	42.579	42.450
	Baten	-7.203	-8.287	-6.497	-6.519	-6.519	-6.519
Saldo		30.327	33.412	36.388	37.205	36.060	35.931
Maatschappelijke ondersteuning	Lasten	113.765	128.330	116.266	116.457	113.923	111.229
	Baten	-19.977	-21.652	-2.289	-1.386	-2.918	-2.923
Saldo		93.788	106.678	113.976	115.071	111.005	108.306
Werk en inkomen	Lasten	122.192	128.595	120.328	117.572	116.768	116.417
	Baten	-72.214	-72.624	-73.337	-72.647	-72.652	-72.658
Saldo		49.978	55.971	46.992	44.925	44.116	43.759
Algemene middelen	Lasten	379	8.269	6.226	5.683	10.492	14.670

Programma bedragen x € 1.000,-	L/B	Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Meerjarenraming		
					2025	2026	2027
	Baten	-396.194	-398.282	-432.723	-441.661	-425.501	-426.990
Saldo		-395.815	-390.013	-426.497	-435.977	-415.009	-412.320
Overhead	Lasten	68.149	90.532	87.830	84.221	82.639	82.004
	Baten	-3.068	-16.196	-15.492	-15.100	-15.062	-15.062
Saldo		65.081	74.335	72.338	69.121	67.577	66.943
Onvoorzien	Lasten	0	136	273	273	273	273
	Baten	0	0	0	0	0	0
Saldo		0	136	273	273	273	273
Vennootschapsbelasting	Lasten	141	109	113	113	113	113
	Baten	0	0	0	0	0	0
Saldo		141	109	113	113	113	113
Totaal	Lasten	568.202	679.113	626.034	626.018	624.824	627.780
Totaal	Baten	-596.190	-631.420	-630.083	-636.124	-618.893	-621.825
TOTAAL SALDO VAN BATEN EN LASTEN		-27.988	47.694	-4.049	-10.106	5.930	5.956
RESERVES Bestuur en dienstverlening	Toevoeging	199	118	0	0	0	0
	Onttrekking	-3.200	-1.989	-1.905	-40	-40	-40
Saldo		-3.001	-1.871	-1.905	-40	-40	-40
RESERVES Veiligheid	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-383	0	0	0	0	0
Saldo		-383	0	0	0	0	0
RESERVES Economie	Toevoeging	605	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-1.443	-1.023	-50	0	0	0
Saldo		-838	-1.023	-50	0	0	0
RESERVES Mobiliteit	Toevoeging	12.348	-634	903	24.311	2.525	188
	Onttrekking	-12.345	-11.043	-92	-3.349	-19.763	-7.794
Saldo		3	-11.676	811	20.962	-17.238	-7.607
RESERVES Omgevingskwaliteit	Toevoeging	108	174	108	108	108	108
	Onttrekking	-1.182	-3.621	-456	0	0	0
Saldo		-1.074	-3.448	-349	108	108	108
RESERVES Stedelijke ontwikkeling	Toevoeging	14.837	16.994	5.619	2.931	2.621	2.266
	Onttrekking	-11.760	-19.659	-2.072	-2.380	-1.882	-6.807
Saldo		3.077	-2.666	3.547	550	738	-4.541
RESERVES Jeugd en onderwijs	Toevoeging	1.056	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-1.067	-3.940	-2.669	-3.384	-3.399	-55
Saldo		-11	-3.940	-2.669	-3.384	-3.399	-55
RESERVES Cultuur, sport en recreatie	Toevoeging	608	253	0	0	0	0
	Onttrekking	-260	-1.445	-82	-82	-56	-56
Saldo		348	-1.192	-82	-82	-56	-56
RESERVES Maatschappelijke ondersteuning	Toevoeging	16.666	17.779	800	0	0	0
	Onttrekking	-11.816	-12.395	-2.847	-2.556	-3.026	0
Saldo		4.850	5.384	-2.047	-2.556	-3.026	0

Programma bedragen x € 1.000,-	L/B	Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Meerjarenraming		
					2025	2026	2027
RESERVES Werk en inkomen	Toevoeging	11.988	3.901	23	0	0	0
	Onttrekking	-2.529	-8.606	-1.461	-839	-539	-179
Saldo		9.459	-4.705	-1.439	-839	-539	-179
RESERVES Algemene middelen	Toevoeging	30.010	10.365	12.298	6.772	21.452	20.480
	Onttrekking	-34.497	-32.921	-4.067	-11.385	-3.930	-14.065
Saldo		-4.487	-22.556	8.231	-4.613	17.522	6.415
RESERVES Resultaat	Toevoeging	20.045	0	0	0	0	0
	Onttrekking	0	0	0	0	0	0
Saldo		20.045	0	0	0	0	0
Totaal	Toevoeging	108.469	48.950	19.751	34.121	26.706	23.041
Totaal	Onttrekking	-80.481	-96.643	-15.702	-24.015	-32.636	-28.997
TOTAAL MUTATIE IN RESERVES		27.988	-47.694	4.049	10.106	-5.930	-5.956
Begrotingstotaal	Lasten/Toev.	676.671	728.063	645.785	660.140	651.529	650.822
Begrotingstotaal	Baten/Ontrtr.	-676.671	-728.063	-645.785	-660.140	-651.529	-650.822
GERAAAMD RESULTAAT		0	0	0	0	0	0

4.1.2 Grondslagen voor de begroting

Kerngegevens en uitgangspunten

De ramingen in deze Programmabegroting zijn gebaseerd op onderstaande kerngegevens en uitgangspunten.

Kerngegevens en uitgangspunten waarop de (meerjaren)begroting is samengesteld.

	Realisatie 2022	Begroting 2023	Begroting 2024
A. Sociale structuur			
Aantal inwoners *) **):	127.089	129.606	132.105
van 0 - 19 jaar	22.309	22.450	22.688
van 20 - 64 jaar	84.252	86.117	87.785
van 65 jaar en ouder	20.528	21.039	21.632
*) de opgenomen realisatiecijfers 2022 zijn de definitieve cijfers van eind 2022 (Bron:CBS).			
**) de begrotingscijfers ultimo 2023 zijn opnieuw berekend en geactualiseerd en wijken daarom af van de begrotingcijfers zoals opgenomen in de programmabegroting 2023.			
Aantal periodieke bijstandsgerechtigden ultimo jaar:	2.946	2.875	2.900
Participatiewet	2.833	2.775	2.810
Werknemers en Zelfstandigen (IOAW/IOAZ)	113	100	90
Bijzondere bijstand:	983	1.000	1.000
Aantal WSW geïndiceerde inwoners in dienst bij een sociale werkvoorziening	487	447	420
B. Fysieke structuur			
Oppervlakte gemeente:	2.327 ha	2.327 ha	2.327 ha
Waarvan:			
Binnenwater	141 ha	141 ha	141 ha
Historische stads- of dorpskern	125 ha	125 ha	125 ha
Zelfstandige verblijfsobjecten met woonfunctie	62.596	64.249	65.139
Aantal woonschepen	223	224	224
Aantal woonwagens	133	133	133
Rente:			
Omslagrente	1,00%	1,00%	1,00%
Rente over voorzieningen	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
Loon- en prijscompensatie:			
Lonen	1,00%	3,60%	5,20%
Prijzen	1,50%	2,30%	3,90%
Subsidies	1,70%	3,10%	4,20%

	Realisatie 2022	Begroting 2023	Begroting 2024
Gemeenschappelijke regelingen	2,70%	3,20%	7,05%
Lonen Servicepunt71		3,00%	vervallen
IV middelen centrumregeling IDA (2023: voorm. Servicepunt71)		1,60%	3,40%
Overige budgetten Servicepunt71		2,30%	vervallen
Indexering inkomsten:			
Tarieven, belastingen en rechten en overige opbrengsten	2,70%	3,10%	4,20%

Toelichting: bovenstaande cijfers hebben als peildatum 31 december van het desbetreffende jaar. Vanuit de regionale afspraken rondom de centrumregeling IDA wordt de indexering van IV-kosten gebaseerd op een specifieke index voor de prijsontwikkeling van IV-middelen.

Ontwikkeling woningvoorraad

Raming PB 2024	2024	2025	2026	2027
Stand per 1/1	64.351	65.404	65.833	67.842
Toename	1.219	508	2.009	1.381
Sloop	166	76	0	14
Stand per 31/12	65.404	65.833	67.842	69.209
Raming PB 2023 (stand per 31-12)	64.991	65.673	66.504	n.v.t.

Toelichting ontwikkeling woningvoorraad: zoals gebruikelijk zijn voor de jaren volgend op het lopende en komende jaar (i.e. 2025 t/m 2027) de geplande aantallen gehalveerd (conservatieve raming). Voor de berekening zijn alleen de plannen meegenomen die meetellen voor de begroting (harde plannen).

Ontwikkeling aantal inwoners per ultimo jaar

	2023	2024	2025	2026	2027
Bevolkingsprognose per 31-12	129.606	132.105	133.761	138.095	143.038

Raming ontwikkeling nieuwbouw bedrijvensvoorraad in m2 BVO

	2024	2025	2026	2027
Te realiseren vloeroppervlak	-8.524	-53.165	-13.629	-16.707

4.1.3 Structureel en reëel evenwicht

Structureel en reëel evenwicht

Op basis van onderstaand overzicht wordt aangetoond of de meerjarenraming 2024-2027, conform de uitgangspunten in het BBV, structureel in evenwicht is. Dit houdt in dat structurele lasten kunnen worden gedekt met structurele baten. Indien dit niet het geval is, is de kans groot dat er op termijn een begrotingstekort ontstaat.

Structureel evenwicht

Als in het betreffende begrotingsjaar structurele lasten gedekt zijn door structurele baten is er sprake van structureel evenwicht. Incidentele lasten mogen gedekt worden door zowel structurele als door incidentele baten.

Reëel evenwicht

Reëel evenwicht houdt in dat de ramingen volledig, realistisch en haalbaar moeten zijn. Bij de toets of het realiteitsgehalte van de ramingen voldoende is spelen diverse onderwerpen een rol:

- Uitgangspunten in de begroting (o.a. realiteit van: ombuigingen, verwerking loon- en prijsstijgingen en algemene uitkering);
- Weerstandsvermogen en risico's;
- Ontwikkeling van de grondexploitaties;
- Onderhoud van kapitaalgoederen (wegen, groen, gebouwen en riolering) ;
- Onderzoek van de jaarrekening.

Analyse van het structureel begrotingsevenwicht

Het structureel begrotingsevenwicht wordt berekend door de som van de incidentele lasten en de toevoegingen aan reserves te verminderen met de incidentele baten en de onttrekkingen aan reserves. Hierbij is het uitgangspunt dat alle toevoegingen aan en onttrekkingen uit reserves incidenteel van aard zijn. Uitzondering is een onttrekking ter dekking van kapitaallasten. Dit soort onttrekkingen zijn structureel van aard. Leiden kent nog een aantal andere uitzonderingen. Die staan in de tabel hieronder. Als de bedragen groter zijn dan € 250.000 wordt de mutatie kort toegelicht. Het structurele saldo moet op termijn positief zijn (de structurele baten zijn dan groter dan de structurele lasten). De provincie spreekt als financieel toezichthouder een oordeel uit over het al dan niet structureel en reëel sluitend zijn van de begroting.

De Programmabegroting 2024 heeft in alle jaren een structureel evenwicht:

	2024	2025	2026	2027
Saldo baten en lasten	-4.049	-10.106	5.930	5.956
Toevoegingen en onttrekkingen aan reserves	4.049	10.106	-5.930	-5.956
Resultaat na bestemming	-	-	-	-
Af: Incidentele lasten	26.845	23.973	16.897	10.985
Bij: Incidentele baten	10.701	8.555	5.466	6.188
Af: toevoegingen aan reserves	19.751	34.121	26.706	23.041
Bij: onttrekkingen aan reserves	15.702	24.015	32.636	28.997
Af: Structurele onttrekking reserve afschrijving investeringen	589	1.138	1.396	1.437
Af: Structurele onttrekking reserve afkoopsommen erfpacht (inclusief administratiekosten)	1.511	1.511	1.511	1.511
Af: Structurele onttrekking reserve grondexploitaties (kap.lasten)	44	44	44	44
Af: Structurele onttrekking bedrijfsvoering ELO (kap.lasten)	12	12	12	12
Bij: Structurele storting reserve duurzame stad (zal tzt omgezet worden naar kap.lasten en/of andere structurele lasten)	1.932	1.898	1.589	1.234
Bij: Structurele storting reserve bereikbaarheidsprojecten (zal tzt omgezet worden naar structurele onderhoudskosten)	75	75	75	75
Bij: Structurele storting reserve asbestsanering	106	106	106	106
Structureel saldo van de begroting	-20.236	-26.150	-6.694	-431
Structureel evenwicht	JA	JA	JA	JA

Het structureel saldo is door onder meer de verwerking van de meicirculaire, verwerking van de aangepaste meerjaren investeringsplanning en indexering voordeliger dan de aannahme bij Kaderbrief 2023-2027. In de Kaderbrief 2023-2027 zijn meerdere tijdelijke intensiveringen opgenomen op verscheidene beleidsterreinen die het college als incidenteel heeft aangemerkt. De provinciaal toezichthouder zal hierover een oordeel vormen. Als de toezichthouder van mening is dat deze posten eigenlijk structureel van aard zijn, zal hij deze corrigeren op het structureel saldo. Gezien de marge in het structureel saldo van € 20,2 miljoen in 2024 zal dit geen gevolgen hebben voor het toezichtsregime.

Incidentele lasten en baten

Resultaat na bestemming (incl. reservemutaties)	2024	2025	2026	2027
Incidentele lasten				
Programma				
Bestuur en dienstverlening	1.989	45	-	-
Veiligheid	165	82	-	-
Economie	1.428	1.009	442	-
Mobiliteit	660	3.349	7.450	7.794
Omgevingskwaliteit	705	452	118	14
Stedelijke ontwikkeling	7.851	9.058	6.492	7.041
Jeugd en onderwijs	3.674	3.402	1.041	575
Cultuur, sport en recreatie	1.525	1.537	164	60
Maatschappelijke ondersteuning	3.290	2.834	730	-
Werk en inkomen	1.721	672	360	-
Algemene middelen	3.838	1.532	100	-4.500
Saldo Incidentele lasten	26.845	23.973	16.897	10.985
Incidentele baten				
Programma				
Bestuur en dienstverlening	-	-	-	-
Veiligheid	-	-	-	-
Economie	-	-	-	-
Mobiliteit	476	-	-	-
Omgevingskwaliteit	483	358	-	-
Stedelijke ontwikkeling	8.244	7.843	5.466	6.188
Jeugd en onderwijs	568	-	-	-
Cultuur, sport en recreatie	-	-	-	-
Maatschappelijke ondersteuning	-	-	-	-
Werk en inkomen	597	-	-	-
Algemene middelen	333	354	-	-
Saldo incidentele baten	10.701	8.555	5.466	6.188
Saldo incidentele lasten en baten	16.144	15.418	11.430	4.797

Bedragen x € 1.000,-

Per programma volgt hieronder een toelichting van de incidentele lasten en baten > € 250.000. Alle overige posten worden in een totaalbedrag genoemd.

Bestuur en dienstverlening

Beleidssterrein	Prestatie	2024	2025	2026	2027
Lasten					
Bestuur	Bevorderen intergem samenwerking	1.883	-	-	-
Overige posten		106	45	-	-
Totaal lasten		1.989	45	-	-
Baten					

Beleidssterrein	Prestatie	2024	2025	2026	2027
Overige baten		-	-	-	-
Totaal baten		-	-	-	-
Saldo Bestuur en dienstverlening		1.989	45	-	-

Bedragen x € 1.000,-

Bevorderen intergemeentelijke samenwerking

In 2006 is besloten om van 2008 tot en met 2022 jaarlijks € 3.077.000 bij te dragen aan het investeringsfonds Holland Rijnland. In 2010 is besloten t.b.v. de Rijnlandroute nog eens € 20.423.000 bij te dragen. Hiervan is € 16.373.000 in 2017 betaald. In 2022 is € 3.077.000 bijgedragen. In 2023 en 2024 is dit bedrag € 1.883.000. Alle bedragen worden onttrokken aan de reserve Holland Rijnland.

Veiligheid

Beleidssterrein	Prestatie	2024	2025	2026	2027
Lasten					
Overige lasten		165	82	-	-
Totaal lasten		165	82	-	-
Baten					
Overige baten		-	-	-	-
Totaal baten		-	-	-	-
Saldo Veiligheid		165	82	-	-

Bedragen x € 1.000,-

Economie

Beleidssterrein	Prestatie	2024	2025	2026	2027
Lasten					
Faciliteren/Stimuleren van ondernemen	Fac. bedrijvigheid, starters, ondernemer	454	331	-	-
Ruimte om te ondernemen	Regionale en lokale beleidsontwikkeling	434	164	164	-
Overige lasten		540	515	278	-
Totaal lasten		1.428	1.009	442	-
Baten					
Overige baten		-	-	-	-
Totaal Baten		-	-	-	-
Saldo Economie		1.428	1.009	442	-

Bedragen x € 1.000,-

Faciliteren van bedrijvigheid, starters en ondernemerschap in Leiden

Digitale bereikbaarheid is erg belangrijk voor Leiden als stad van kennis en cultuur. Hierdoor zullen bewoners, ondernemers, studenten en bezoekers van Leiden in de nabije toekomst toegang hebben tot een betrouwbaar, snel en duurzaam netwerk voor internet. De aanleg is gestart in januari 2022 en betreft een grootschalige uitrol van meer dan 500 kilometer met een verwachte doorlooptijd tot 2025. Hiervoor zijn aanvullende incidentele budgetten beschikbaar van € 454.000 voor 2024 en € 331.000 voor 2025. De incidentele kosten zijn geraamd in programma Economie, de incidentele baten in programma Omgevingskwaliteit. Deze baten betreffen dekking van bij de providers te innen geraamde legesinkomsten en bijdragen i.v.m. beheer openbare ruimte.

Regionale en lokale beleidsontwikkeling

In het beleidsakkoord is opgenomen dat de gemeente de regiefunctie versterkt om te komen tot vitale Leidse bedrijventerreinen. Vanuit deze rol coördineert de gemeente de menging van verschillende functies. Het vertrekpunt is een goede balans tussen werken, wonen, bereikbaarheid en duurzaamheid, waarbij de

leefbaarheid van de stad voorop staat. Er wordt gewerkt aan een voorstel voor de versterking van deze regiefunctie, waarbij ruimte voor werken in de stad het uitgangspunt is. In 2024 tot en met 2026 is er ieder jaar €164.000 aanvullend budget beschikbaar gesteld.

Bij de eerste begrotingswijziging 2023 (RB22.0057) is een budget ad € 650.000 geraamd voor een actieplan versterking Leidse economie, zodat er extra steun komt voor de lokale economie en haar ondernemers. Van dit budget is € 325.000 geraamd in 2023 en € 325.000 in 2024.

Mobiliteit

Beleidssterrein	Prestatie	2024	2025	2026	2027
Lasten					
Bereikbaarheid	Verbeteren openbaar vervoer	474.875	3.349.335	5.000.000	7.794.215
	Waarborgen doorstroming	89.283	-	2.450.000	-
Overige lasten		95.420	-	-	-
Totaal lasten		659.578	3.349.335	7.450.000	7.794.215
Baten					
Bereikbaarheid	Verbeteren openbaar vervoer	476.246			
Overige baten		-	-	-	-
Totaal baten		476.246	-	-	-
Saldo Mobiliteit		183.332	3.349.335	7.450.000	7.794.215

Bedragen x € 1.000,-

Waarborgen doorstroming - Uitvoeren verkeersmaatregelen wijkniveau

Dit betreft de bijdrage aan het krediet plankosten definitiefase voor infrastructurele werken. Plankosten in definitiefase van een project worden niet geactiveerd maar incidenteel afgedekt via de reserve bereikbaarheidsprojecten. Deze bijdrage houdt direct verband met de in het beleidsakkoord "Samen Leven in Leiden" opgenomen investerings ambities voor verkeersveilige gebiedsontsluitingen en overige mobiliteitsinvesteringen.

Verbeteren openbaar vervoer - Knooppunt Leiden Centraal

Dit bedrag betreft plankosten met betrekking tot de MIRT-verkenning knooppunt Leiden. Bij de 2de technische wijziging 2023 (RB23.0052) is hier een aanvullend budget ad € 2.285.000 voor beschikbaar gesteld, waarvan € 476.000 in 2024 is geraamd. Dit budget wordt gedekt door bijdragen van het Rijk en de provincie Zuid Holland.

Omgevingskwaliteit

Beleidssterrein	Prestatie	2024	2025	2026	2027
Lasten					
Klimaatadaptatie	Ontwik en uitv beleid waterkwantit-kwal	370	182	104	-
Overige lasten		334	270	14	14
Totaal lasten		705	452	118	14
Baten					
Verharde openbare ruimte	Beheren openbare ruimte	481	358	-	-
Overige baten		2	-	-	-
Totaal baten		483	358	-	-
Saldo Omgevingskwaliteit		222	94	118	14

Bedragen x € 1.000,-

Ontwikkelen en uitvoeren beleid waterkwantiteit/-kwaliteit

Bij de Programmabegroting 2023 is voor de periode 2024 tot en met 2026 extra budget van jaarlijks € 100.000 voor expertise en ondersteuning klimaatadaptatie en biodiversiteit beschikbaar gesteld. Daarnaast is er in de Programmabegroting € 75.000 beschikbaar gesteld voor 2024 en 2025 voor de tijdelijke subsidieregeling groene daken. In 2020 is er € 350.000 beschikbaar gesteld voor bijdragen aan klimaatadaptatie in projecten. Hiervan resteert nog € 175.000 die in 2024 is begroot. Deze middelen worden onder andere besteed aan de vergroening van het dak DZB na de renovatie

Beheren openbare ruimte

Digitale bereikbaarheid is erg belangrijk voor Leiden als stad van kennis en cultuur. Hierdoor zullen bewoners, ondernemers, studenten en bezoekers van Leiden in de nabije toekomst toegang hebben tot een betrouwbaar, snel en duurzaam netwerk voor internet. De aanleg is gestart in januari 2022 en betreft een grootschalige uitrol van meer dan 500 kilometer met een verwachte doorlooptijd tot 2025. Hiervoor is een aanvullende incidentele budget beschikbaar van € 481.000 in 2024 € 358.000 in 2025. De incidentele kosten zijn geraamd in programma Economie, de incidentele baten in programma Omgevingskwaliteit. Deze incidentele baten betreffen dekking van bij de providers te innen geraamde legesinkomsten en bijdragen i.v.m. beheer openbare ruimte.

Stedelijke ontwikkeling

Beleidssterrein	Prestatie	2024	2025	2026	2027
Lasten					
Energietransitie	Energiebesparing	260	182	-	-
Gemeentelijk vastgoed	Opstellen MPG en Vermogensbeheer	4.814	7.843	5.466	6.188
	Exploiteren van gemeentelijke gebouwen	775	-	-	-
Ruimtelijke planvorming en plantoetsing	Implementatie Omgevingswet	1.451	819	812	812
Overige lasten		550	213	213	41
Totaal lasten		7.851	9.058	6.492	7.041
Baten					
Gemeentelijk vastgoed	Opstellen MPG en Vermogensbeheer	6.364	7.843	5.466	6.188
	Exploiteren van gemeentelijke gebouwen	1.880	-	-	-
Overige baten		-	-	-	-
Totaal baten		8.244	7.843	5.466	6.188
Saldo Stedelijke ontwikkeling		-394	1.215	1.026	854

Bedragen x € 1.000,-

Meer energiebesparing

In het beleidsakkoord is jaarlijks € 300.000 beschikbaar gesteld voor duurzaamheidssubsidies voor de periode 2023-2025. Hiervan is € 175.000 geraamd in het programma stedelijke ontwikkeling. Dit betreft subsidie voor het stimuleren van lokale initiatieven met betrekking tot de energietransitie. Daarnaast is er in 2024 € 75.000 beschikbaar voor het opzetten van een mobiel duurzaamheidspunt.

Opstellen MPG en Vermogensbeheer

De overgrote deel van de incidenteel geraamde bedragen heeft betrekking op de geraamde mutaties (lasten en baten) van projecten binnen het grondbedrijf. In 2024 (€ 1,5 mln) worden opbrengsten uit grondverkoop verwacht. De opbrengsten worden in de reserve grondexploitatie gestort.

Exploiteren van gemeentelijke gebouwen

De incidentele lasten (€ 775.000) en incidentele baten (€ 1,9 miljoen) betreft de raming van verkoop gemeentelijk vastgoed.

Implementatie omgevingswet

Voor de implementatie van de omgevingswet zijn tot en met 2027 eenmalige kosten geraamd. Hiervan voor 2024 € 50.000 te oormerken voor (extern), onafhankelijk en deskundig juridisch planologisch advies aan de gemeenteraad voor ondersteuning bij de veranderende rol van de Raad onder de Omgevingswet. Eventuele extra kosten in 2024 voor deze ondersteuning dekken vanuit het onderzoeksbudget van de

Raad (verzamelamendement) Deze ondersteuning in samenspraak met de Raad vorm te geven en te laten organiseren via de griffie. De Raad zal de vorm van de ondersteuning en bijbehorende middelen tijdig evalueren zodat het College bij de kaderbrief (mogelijk) met een voorstel voor de jaren 2025, 2026 en 2027 kan komen voor een andere financieringsbron.

Jeugd en onderwijs

Beleidssterrein	Prestatie	2024	2025	2026	2027
Lasten					
Jeugd	Doen organiseren specialistische hulp	2.798	2.962	431	-
Onderwijsbeleid	Sturing geven op uitvalcijfers met RMC	561	-	-	-
Onderwijshuisvesting	In stand houden bestaande gebouwenvoorraad	315	440	610	575
Overige lasten		-	-	-	-
Totaal lasten		3.674	3.402	1.041	575
Baten					
Onderwijsbeleid	Sturing geven op uitvalcijfers met RMC	568	-	-	-
Overige baten		-	-	-	-
Totaal baten		568	-	-	-
Saldo Jeugd en onderwijs		3.106	3.402	1.041	575

Bedragen x € 1.000,-

Doen organiseren specialistische hulp

Betreft teruggedraaide rijksbezuinigingen in 2024 en 2025, van het Rijk verkregen loon-prijscompensatie voor Voogdij 18+ voor de periode 2024 t/m 2026 en een tijdelijke voordelige marge tussen de begrote lasten jeugdhulp en het Leids aandeel in de regionale jeugdhulpbegroting.

Sturing geven op uitvalcijfers met RMC (Regionale Meld- en Coördinatiefunctie Voortijdig Schoolverlaten) Eind 2020 is van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap de beschikking ontvangen waarin de bedragen voor de nieuwe periode 2021-2024 voor het regionale VSV-programma (voortijdig schoolverlaten) bekend zijn gemaakt. Per jaar is een bedrag van € 520.000 toegekend. Deze bedragen worden 1-op-1 doorbetaald aan de contactschool MboRijnland.

In stand houden bestaande gebouwenvoorraad

In het kader van de uitvoering van de herwaardering van het IHP Onderwijshuisvesting zijn in de Kaderbrief 2023 naar de aard eenmalige kosten opgenomen. Het betreft (niet te activeren) plankosten in de initiatieffase van onderwijshuisvesting projecten, afschrijving van restant boekwaarden, tijdelijke huisvesting en sloopkosten.

Cultuur, sport en recreatie

Beleidssterrein	Prestatie	2024	2025	2026	2027
Lasten					
Cultuur	Ondersteunen voorstellingen-podiumaanbod	278	-	-	-
Recreatie	Evenementencoördinatie	600	-	-	-
Sport	Leidenaars bewegen voldoende	67	1.067	-	-
Overige lasten		581	470	164	60
Totaal lasten		1.525	1.537	164	60
Baten					
Overige baten		-	-	-	-
Totaal baten		-	-	-	-
Saldo Cultuur, sport en recreatie		1.525	1.537	164	60

Bedragen x € 1.000,-

Ondersteunen voorstellingen-podiumaanbod

Ter compensatie van de gestegen energiekosten is budget beschikbaar gesteld om de culturele instellingen te compenseren. Voor 2024 is € 278.000 geraamd.

Evenementencoördinatie

In 2024 viert onze stad het 450-jarig jubileum van Leidens Ontzet. In het beleidsakkoord is daarover opgenomen dat er vanuit de gemeente wordt ingezet op een extra mooie viering van het Feest der Feesten. Voor de realisatie van die ambitie is eenmalig € 600.000 vrijgemaakt voor extra gemeentelijke kosten en een financiële bijdrage voor de 3 October Vereeniging. Met deze bijdrage wordt een stevig fundament gelegd voor een onvergetelijke jubileumviering in 2024.

Leidenaars bewegen voldoende

In het coalitieakkoord is incidenteel € 1.000.000 opgenomen voor 2024 en 2025. Dit betreft een incidentele impuls sportaccommodaties. De komende periode zijn extra investeringen nodig om de sportinfrastructuur op peil te houden en mee te laten groeien met de ontwikkeling van de stad. Vooruitlopend op het op te stellen sportaccommodatieplan is hiervoor dus twee keer een miljoen euro gereserveerd. Bij de kaderbrief 2023-2027 is het in 2024 geraamde budget omgezet in een storting in de reserve afschrijvingen investeringen ter dekking van de kapitaallasten van de investering in sportpark De Mors.

Maatschappelijke ondersteuning

Beleidssterrein	Prestatie	2024	2025	2026	2027
Lasten					
Kwetsbare groepen	Preventie verslaving, dak- en thuisloosh	618	531	375	-
	Uitv. opvang en huisvesting kwetsbare gr	1.350	1.350	95	-
	Uitv. geven aan beschermd wonen	355	-	-	-
Sociale binding en participatie	Organiseren voorzieningenaanbod	834	834	260	-
Overige lasten		133	120	-	-
Totaal lasten		3.290	2.834	730	-
Baten					
Overige baten		-	-	-	-
Totaal baten		-	-	-	-
Saldo Maatschappelijke ondersteuning		3.290	2.834	730	-

Bedragen x € 1.000,-

Uitvoering geven aan preventie en herstel t.a.v. verslaving en dak- en thuisloosheid

Voor de opvang van vluchtelingen uit Oekraïne zijn incidentele budgetten in de begroting opgenomen. Het gaat om € 300.000 in 2024, € 450.000 in 2025 en € 375.000 in 2026. Deze bedragen worden gedekt door onttrekkingen uit de reserve Oekraïne, statushouders en asielzoekers.

Bij de begroting 2022 heeft de Raad besloten om een deel van de incidentele vrije ruimte in de concernreserve in te zetten voor maatschappelijke zorg aan jongeren van 17-27 jaar. Het gaat hier om een bedrag van € 75.000 per jaar voor de jaren 2022 tot en met 2025. (RB21.0106)

De huisvestingstaakstelling statushouders voor 2021 was verdubbeld ten opzichte van 2020. De verwachting was dat deze verhoogde taakstelling niet door de woningcorporaties kon worden gerealiseerd. Daarom zijn er in 2021 extra incidentele middelen beschikbaar gesteld tot en met 2024 om tijdelijke extra huisvesting te realiseren. Het betreft o.a. de kosten van een programmamanager en ondersteuning (per jaar € 153.450) en de kosten van sociaal beheer van de tijdelijke huisvesting (€ 75.000).

Uitvoeren opvang en huisvesting kwetsbare groepen

Voor een tijdelijke regionale opvanglocatie voor jongeren aan het Maansteenpad in Leiden is een budget geraamd van in totaal € 3,7 miljoen voor 2023 tot en met 2026. Dit budget wordt volledig gedekt door een onttrekking uit de reserve Sociaal domein, geormerkt deel voor Beschermd wonen (regionale middelen). Het doel is om jongeren die nu in de regionale opvanglocatie 'de Nieuwe Energie' worden opgevangen onder te brengen op een andere locatie. De ondersteuning kan daardoor beter op jongeren worden toegespitst. Hiermee breiden we de regionale plekken voor de opvang voor dak- en thuislozen tijdelijk uit. De kosten die met het inrichten van deze locatie gemoeid zijn betreffen de eenmalige verbouwkosten van het Maansteenpad (€ 250.000), de huisvestingskosten en de kosten voor begeleiding vanaf medio 2023 - medio 2026. Wanneer de doordecentralisatie van de maatschappelijke opvang helemaal is doorgevoerd en geïmplementeerd, zal het benodigde aantal regionale opvangplekken naar verwachting afnemen. Als

onderdeel van de herontwikkeling van het energiepark in Leiden wordt er een nieuwe regionale opvanglocatie gebouwd. De locatie wordt in 2026 opgeleverd en zal ook geschikt worden gemaakt om jongeren op te vangen, gescheiden van andere daklozen. Vanaf dat moment zullen alle kosten, inclusief de kosten voor de jongerenopvang, worden gedekt door het (regionale) budget voor de specialistische Maatschappelijke zorg.

Uitvoering geven aan beschermd wonen

Voor de organisatie van het Regionaal programmateam Maatschappelijke zorg in 2023 en 2024 € 355.000 per jaar geraamd. De dekking komt vanuit de reserve Sociaal domein, geormerkt deel voor Beschermd wonen. (besloten bij de kaderbrief 2023-2027) Het programmateam is een belangrijke schakel in de samenwerking m.b.t. de doordecentralisatie en transformatie van de Maatschappelijke zorg. Vertegenwoordigers uit de subregio's nemen deel aan het team en geven sturing aan de transformatie. Het team adviseert de commissie Maatschappij Holland Rijnland. Dit is essentieel voor een succesvolle doordecentralisatie. In gezamenlijkheid wordt de decentralisatieopgave begeleid, gemonitord en waar nodig bijgestuurd (conform PHO Holland Rijnland 23 november 2022).

Organiseren van activiteiten die maatschappelijke participatie bevorderen en sociaal isolement voorkomen

In het coalitieakkoord is jaarlijks € 250.000 opgenomen om de aanpak bestrijden eenzaamheid tijdelijk te intensiveren voor de periode 2023 tot en met 2026. De tijdelijke intensivering wordt volledig gedekt door een onttrekking uit de reserve sociaal domein.

Het programma Leiden Inclusief is eind 2021 gestart. In 2022 heeft parallel aan de uitvoering van de oorspronkelijke acties een herijking plaatsgevonden. Met de herijking is een ambitie geformuleerd en zijn er drie doelen vastgesteld. Dit is de kapstok waar alle activiteiten in het programma onder vallen. Met deze herijking geven we uitvoering aan het collegeakkoord. De ambitie en drie doelen leiden tot een beweging in de organisatie, ons netwerk en uiteindelijk tot meer inclusie en gelijkwaardigheid in de gehele samenleving. Om dit te bereiken is veel inzet nodig. De huidige middelen zijn niet toereikend om deze volledige beweging in gang te zetten. Er zijn twee scenario's. Bij het eerste scenario behouden we de huidige middelen en zetten we in op meer diversiteit, inclusie en gelijkwaardigheid in onze eigen ambtelijke organisatie. Daarnaast worden medewerkers geadviseerd om het beleid en de dienstverlening meer inclusief en gelijkwaardig te laten zijn. Bij het tweede scenario zetten we in op de hele beweging en investeren we in het opbouwen van interne en externe netwerken, het trainen en opleiden van onze medewerkers, doen we onderzoek en organiseren we activiteiten om de bewustwording in de Leidse samenleving te vergroten op dit thema. Om dit mogelijk te maken is er incidenteel t/m 2025 € 195.000 geraamd voor personeel en € 80.000 voor activiteiten. De dekking hiervoor komt uit een onttrekking uit de reserve Sociaal Domein.

In het coalitieakkoord is dit budget voor 2024 en 2025 nog eens met € 285.000 verhoogd.

Werk en inkomen

Beleidssterrein	Prestatie	2024	2025	2026	2027
Lasten					
Arbeidsparticipatie	Inz. re-integratie en participatievoorz.	618	-	-	-
Maatsch. participatie en onderst. minima	Subsidies minimabeleid	680	312	-	-
Schuldhelpverlening	Uitvoeren schuldhelpverlening	360	360	360	-
Overige lasten		63	-	-	-
Totaal lasten		1.721	672	360	-
Baten					
Arbeidsparticipatie	Inz. re-integratie en participatievoorz.	597	-	-	-
Overige baten		-	-	-	-
Totaal baten		597	-	-	-
Saldo Werk en inkomen		1.124	672	360	-

Bedragen x € 1.000,-

Inzetten van re-integratie en participatievoorzieningen

Leiden voert de inburgering ook uit voor de Leidse regiogemeenten. Er is een dienstverleningsovereenkomst opgesteld voor de periode 2022 tot en met 2024. Daarom zijn de regiolasten en -baten van € 600.000 tot en met 2024 begroot.

Subsidies Minimabeleid

In het coalitieakkoord is van 2022 tot en met het 2025 jaarlijks € 300.000 opgenomen om de bestaanszekerheid van mensen te vergroten. Dit budget wordt gedekt door een onttrekking uit de reserve sociaal domein.

Er zijn veel landelijke ontwikkelingen gaande die inwoners met een laag inkomen hard raken. Afgelopen jaren speelden bijvoorbeeld de coronacrisis, energiecrisis en inflatiecrisis. We willen een armoedebeleid opzetten waarin de inwoners met een laag inkomen voldoende ondersteuning krijgen om maandelijks rond te komen, hulp krijgen om uit de armoede te raken en te kunnen participeren in de maatschappij. Het huidige beleid, dat deels incidenteel gedekt is zoals het volwassenenfonds, wordt grotendeels voortgezet in 2024 en dat vraagt om een extra budget van € 355.000 dat volledig gedekt wordt door een onttrekking aan de reserve sociaal domein. De extra budgetten voor het voortzetten van de intensiveringen in 2025 en 2026 zullen worden betrokken bij het beleidsplan dat zal worden aangeboden aan de raad.

Uitvoeren schuldhulpverlening

De extra inzet vanuit het programma Social Impact voor vroegsignalering Eerste Hulp Bij Geldzorgen stopt eind 2023. De extra inzet continueren we voor de komende drie jaar (2024-2025-2026). Dekking is deels mogelijk uit de reeds geraamde social impact middelen en deels uit de reserve sociaal domein. In 2023 is in totaal € 794.280 extra geraamd vanuit de Social Impact-middelen. Daarvan wordt € 360.000 overgeheveld naar 2024 en € 74.280 naar 2025. In 2025 is dan een onttrekking aan de reserve sociaal domein nodig van € 285.720 en in 2026 van € 360.000. Mocht blijken dat (structurele) financiële middelen beschikbaar komen voor schuldhulpverlening, dan zou de dekking en de duur van de extra inzet aangepast kunnen worden. Uitbreiding van de vroegsignalering is van belang om nog meer inwoners vroegtijdig te kunnen bereiken zodat problematische schulden voorkomen worden. Zo wordt dit ook in de 'aanpak geldzorgen, armoede en schulden' vanuit het kabinet in juli 2022 benoemd. Daarnaast kan met de financiering de extra aandacht voor jongeren die nu vanuit de middelen social impact mogelijk is, gecontinueerd worden tot en met 2026.

Algemene middelen en overhead

Beleidssterrein	Prestatie	2024	2025	2026	2027
Lasten					
Overige alg.dekkingsmiddelen	Stelposten concern	-	-	-	-4.500
Overhead	Overhead kostenplaatsen	467	116	-	-
	Overhead overige	490	585	100	-
	Overhead Bijdrage SP71	31	31	-	-
	Overhead IDA	2.700	800	-	-
Overige lasten		150	-	-	-
Totaal lasten		3.838	1.532	100	-4.500
Baten					
Algemene uitkering	Algemene uitkering	333	354	-	-
Overige baten		-	-	-	-
Totaal baten		333	354	-	-
Saldo Algemene middelen		3.505	1.178	100	-4.500

Bedragen x € 1.000,-

Stelposten concern

Een deel van de investeringen uit het investeringsplan wordt pas in 2027 of later opgeleverd. De afschrijving start daarom pas na 2027. De structurele dekking voor die kapitaallasten valt in 2026 incidenteel vrij. (€ 4,5 mln)

Overhead kostenplaatsen

Deze bedragen bestaan uit een aantal componenten, voor de invoering van de omgevingswet is 269.000 (2024) en € 116.000 (2025) beschikbaar voor invoeringskosten. Daarnaast zijn de gebouwen in eigendom van Cluster Beheer (met name die op de werf aan de Admiraal Banckertweg en Kenauweg) aan het einde van hun levensduur. Er zijn momenteel concrete plannen voor een nieuwe locatie. Investeren in groot onderhoud of vervanging op deze locaties is daarmee niet doelmatig. Dat betekent dat er alleen nog correctief onderhoud op deze locaties wordt uitgevoerd, gericht op wat er minimaal nodig is om de locaties tot oplevering van de nieuwe werf veilig en bruikbaar te houden. Dit betekent wel dat de kosten voor correctief onderhoud oplopen. Hiervoor is tot ingebruikname van de nieuwe locatie incidenteel extra budget geraamd. (€ 181.000,-)

Overhead - overige

Bij de Kadernota 2018-2022 is gedurende 3 jaar een werkbudget van € 500.000 beschikbaar gesteld voor een aangepaste vitaliteitsregeling. Het restant over 2021 ad € 390.000 is overgeheveld naar 2024 en het restant over 2022 ad € 485.000 is overgeheveld naar 2025. Deze budgetten zijn tijdelijk beschikbaar gesteld om nieuw beleid, ondersteuning en uitgebreid onderzoek naar vitaliteit bij de medewerkers uit te voeren. Iedere medewerker krijgt de kans om een vitaliteitsonderzoek te laten doen. Als beleid is opgezet en het uitgebreide onderzoek bij alle medewerkers klaar is kan incidenteel noodzakelijk onderzoek in het kader van vitaliteit ten laste van het reguliere budget voor arbozaken worden uitgevoerd.

Bij de 2de technische wijziging 2022 is voor de jaren 2023 tot en met 2026 € 100.000 beschikbaar gesteld voor de kosten van de uitvoering van flankerend beleid bij medewerkers die bovenformatief zijn geworden als gevolg van een reorganisatie van de taken. De gemeente heeft onlangs een reorganisatie uitgevoerd waarbij leidinggevende taken lager in de organisatie zijn ondergebracht. Dit leidt ertoe dat er mensen bovenformatief worden of zijn geworden omdat zij niet in staat zijn om de nieuwe functie met leidinggevende taken uit te voeren. Het flankerend beleid bestaat o.a. uit geldelijke ondersteuning voor onderzoek, opleiding en/of begeleiding bij uitstroom zodat deze medewerkers op een andere functie aan het werk kunnen. Dit bedrag wordt gedekt door een onttrekking uit de reserve flankerend beleid.

Overhead IDA

Nadat in 2022 het project voor de vervanging van het financieel systeem is gestopt, wordt een nieuw project voorbereid. Van dit beschikbaar gestelde projectbudget van € 4,6 mln is nog € 2,7 mln beschikbaar. Ter voorbereiding op een nieuw aanbestedingstraject in het najaar voeren we een marktverkenning en marktconsultatie uit. De uitkomsten daarvan gaan we afzetten tegen de eisen en wensen voor een nieuw financieel systeem. Mogelijk leidt dat tot bijstelling van onze eisen en wensen. Eind 2023 kunnen we op basis van het invoeringsplan beter dan nu beoordelen wat een nieuw systeem naar verwachting gaat kosten. Het is reëel te veronderstellen dat er een gat zit ten opzichte van de middelen die we nu nog hebben en straks (weer) nodig hebben. Het is op dit moment echter voorbarig een definitief getal aan dat tekort te verbinden, inclusief welk deel dan voor rekening van Leiden en welk deel voor de afzonderlijke partnergemeenten zou komen. Vooralsnog ramen we een bedrag van 1,9 mln. Dit budget wordt gedekt voor een onttrekking uit de reserve Bedrijfsvoering Concern.

In het beleidsakkoord Samen Leven in Leiden is voor 2023 tot en met 2025 jaarlijks € 800.000 geraamd als impuls voor digitalisering en dienstverlening. De taken van SP71 zijn per 1 januari 2023 ondergebracht bij het nieuwe cluster Interne Dienstverlening en Advisering (IDA).

Algemene uitkering

Per 2023 is een deel van de integratie-uitkering Voogdij 18+ overgeheveld naar de algemene uitkering (zie meicirculaire 2022 paragraaf 2.2-17). Op basis van de huidige normeringssystematiek telt dit budget in 2023 nog niet mee in de grondslag van het accres voor de jaren 2023 tot en met 2025. Daarom wordt voor dit overgehevelde budget nog één keer loon- en prijsbijstelling toegekend voor de periode 2023 tot en met 2025.

Structurele toevoegingen en onttrekkingen aan reserves

De mutaties binnen reserves zijn per programma in het programmaplan toegelicht. Hieronder beperken we ons tot de structurele stortingen en onttrekkingen binnen reserves. De bedragen in tabellen die groter of gelijk zijn aan € 250.000 worden toegelicht.

Structurele toevoegingen aan reserves		2024	2025	2026	2027
Programma					
Mobiliteit	Reserve bereikbaarheidsprojecten	75	75	75	75
	Totaal Mobiliteit	75	75	75	75
Omgevingskwaliteit	Reserve asbestsanering (P5)	106	106	106	106
	Totaal Omgevingskwaliteit	106	106	106	106
Stedelijke ontwikkeling	Reserve Duurzame Stad P6	1.932	1.898	1.589	1.234
	Totaal Stedelijke ontwikkeling	1.932	1.898	1.589	1.234
Saldo structurele toevoegingen aan reserves		2.113	2.079	1.770	1.415
Structurele onttrekkingen aan reserves					
Programma					
Stedelijke ontwikkeling	Reserve grondexploitatie P6	44	44	44	44
	Reserve afkoopsommen erfpacht	1.508	1.508	1.508	1.508
	Reserve afkoop adm.kst. Erfpacht	3	3	3	3
	Totaal Stedelijke ontwikkeling	1.555	1.555	1.555	1.555
Cultuur, sport en recreatie	Reserve bedrijfsvoering ELO	12	12	12	12
	Totaal Cultuur, sport en recreatie	12	12	12	12
Algemene middelen	Reserve afschrijvingen investeringen	589	1.138	1.396	1.437
	Totaal Algemene middelen	589	1.138	1.396	1.437
Saldo structurele onttrekkingen aan reserves		2.157	2.705	2.964	3.004
Saldo structurele mutaties reserves		-44	-626	-1.194	-1.590

Bedragen x € 1.000,-

Toevoegingen

Reserve Bereikbaarheidsprojecten

Voor de projecten 'Bereikbaarheid Leidse Agglomeratie' (LAB071) en 'Openbere ruimte binnenstad' (ORB) zijn de toekomstige structurele beheerskosten vooralsnog geraamd als een structurele storting in de reserve bereikbaarheidsprojecten. Zodra een deel van de projecten in gebruik wordt genomen wordt deze structurele storting voor dat deel omgezet in structureel onderhoudsbudget.

Reserve Duurzame stad

Bij de decemberwijziging 2018 (RB18.0112) is de reserve duurzame stad ingesteld. De projecten uit het Financieel Perspectief Duurzame Stad (FPDS) worden door deze reserve gedekt. Het financieel Perspectief Duurzame Stad (FPDS) wordt jaarlijks herzien.

Onttrekkingen

Reserve afkoopsommen erfpacht

Voor grond die de gemeente in erfpacht uitgeeft wordt een jaarlijkse erfpachtcanon ontvangen. Men kan er voor kiezen om deze canon voor 75 jaar af te kopen. Die afkoopsom wordt gestort in de reserve afkoopsommen erfpacht. Ter compensatie van het niet meer ontvangen van de jaarlijkse erfpachtcanon valt 1/75e van de

afkoopsom jaarlijks vrij ten gunste van de rekening van baten en lasten. Die vrijval wordt daarom als structureel beoordeeld.

Reserve Afschrijvingen investeringen

Vanuit deze reserve worden jaarlijkse afschrijvingskosten van investeringen gedekt.

4.2 Uiteenzetting van de financiële positie

4.2.1 Geprognosticeerde begin- en eindbalans

In het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV, art. 20; lid 1 b) is de verplichting vastgesteld dat de gemeenten een geprognosticeerde begin- en eindbalans van de begrotingsjaren opnemen onder de uiteenzetting van de financiële positie.

Het meerjarig opnemen van de geprognosticeerde balans geeft de raad meer inzicht in de ontwikkeling van de investeringen, het aanwenden van reserves en voorzieningen en de financieringsbehoefte. Voor meer inhoudelijke duiding verwijzen wij graag naar de paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing.

Per 1-1-2023 zijn de activa en reserves van Servicepunt71 onderdeel van de prognosebalans. De balansposten van voormalig Servicepunt71 zijn toegevoegd als mutatie in het jaar 2022.

Prognose meerjarenbalans	Realisatie	Begroting				
	2022	2023	2024	2025	2026	2027
Activa						
Vaste activa						
Immateriële vaste activa	6.287	6.287	6.287	6.287	6.287	6.287
Materiële vaste activa	916.321	993.658	1.141.949	1.256.864	1.367.554	1.404.491
Financiële vaste activa	30.150	30.039	29.924	29.803	29.678	29.600
Totaal vaste activa	952.758	1.029.984	1.178.160	1.292.954	1.403.519	1.440.378
Vlottende activa						
Voorraden	12.270	9.680	12.049	15.448	3.227	8.149
Uitzettingen	73.986	73.986	73.986	73.986	73.986	73.986
Liquide middelen	1.830	0	0	0	0	0
Overlopende activa	24.113	24.113	24.113	24.113	24.113	24.113
Totaal vlottende activa	112.199	107.779	110.148	113.547	101.326	106.248
Totaal activa	1.064.957	1.137.763	1.288.308	1.406.501	1.504.845	1.546.627
Passiva						
Vaste passiva						
Reserves	315.373	287.725	291.774	301.880	295.950	289.994
Resultaat boekjaar	20.045	0	0	0	0	0
Voorzieningen	36.044	28.005	27.521	28.101	28.993	32.170
Vaste schuld	554.199	654.303	805.795	913.303	1.016.787	1.061.097
Totaal vaste passiva	925.661	970.033	1.125.090	1.243.284	1.341.730	1.383.261
Vlottende passiva						
Vlottende schuld	82.302	110.736	106.224	106.223	106.121	106.372
Overlopende passiva	56.994	56.994	56.994	56.994	56.994	56.994
Totaal vlottende passiva	139.296	167.730	163.218	163.217	163.115	163.366
Totaal passiva	1.064.957	1.137.763	1.288.308	1.406.501	1.504.845	1.546.627

Bedragen x € 1.000 / standen per 31/12

4.2.2 Investeringsplan 2024-2027

Investeringsplan 2024-2027

De gemeente investeert jaarlijks vele miljoenen euro's in fysieke infrastructuur, groenvoorzieningen, (onderwijs)huisvesting, ICT, bedrijfsmiddelen etc. Het kenmerk van deze investeringen is dat zij hun nut over meerdere jaren bewijzen. Daarom mogen de (kapitaal)lasten van een investering (rente en afschrijving) over meerdere jaren gespreid worden. Een investeringsbudget wijkt daardoor af van een regulier budget in de begroting. Een regulier budget beperkt zich tot één jaar en wordt aan het einde van het jaar via de jaarrekening afgerekend. Een investeringsbudget wordt veelal pas na meerdere jaren afgerekend en afgesloten.

De investeringen worden jaarlijks in een meerjareninvesteringsplan voor de komende vier jaar opgenomen. Het meerjareninvesteringsplan is een totaaloverzicht van alle voorgenomen investeringen, ongeacht de wijze waarop deze gedekt worden. Een investering kan geheel of gedeeltelijk worden gedekt uit inkomsten, zoals bijdragen uit reserves of bijdragen van rijk, provincie, of derden. Het overgrote deel van de investeringen wordt gedekt door de investering over meerdere jaren af te schrijven en de kapitaallasten van de investering in de exploitatiebegroting op te nemen.

Het berekenen van de kapitaallasten vindt plaats door het maken van een reële inschatting van de cashflow van investeringen in de jaren (de kasuitgaven op een investering). Dat geldt voor de investeringen uit het meerjareninvesteringsplan 2024 - 2027 maar ook voor de lopende investeringen.

Het meerjareninvesteringsplan wordt opgesteld volgens de bepalingen uit de financiële verordening, waarin onder andere regels zijn opgenomen ten aanzien van:

- Categoriale indeling in investeringen.
- Methodiek van het indexeren van investeringen.
- Informatievereisten voor het opnemen van investeringen in het meerjareninvesteringsplan.
- Informatievereisten voor het beschikbaar stellen van investeringen bij de programmabegroting.
- Methodiek voor het beschikbaar stellen van investeringen.
- Minimale grens van te activeren bedragen.
- Componentenbenadering bij investeringen.

In principe worden alle routinematige investeringen uit de eerste jaarschijf van het meerjareninvesteringsplan door de raad beschikbaar gesteld bij het vaststellen van de programmabegroting. De investeringen in bedrijfsmiddelen worden volgens het beleidskader beschikbaar gesteld door het college van burgemeester en wethouders. Onder de randvoorwaarde dat de afschrijvingstermijnen in overeenstemming zijn met de Financiële verordening en deze gedekt zijn in de begroting.

Ontwikkeling kapitaallasten

Het totaal van de kapitaallasten voor de begroting 2024 - 2027 laat, ten opzichte van de huidige begroting (2023 - 2026), de volgende ontwikkeling zien:

Meerjarenbeeld kapitaallasten	2024	2025	2026	2027
2023 - 2026	50.526	56.724	62.466	62.466
2024 - 2027	44.887	50.807	56.727	60.902
Vershil:	-5.639	-5.917	-5.739	-1.564

Bedragen x € 1.000

De budgettaire effecten moeten gecorrigeerd worden voor bijvoorbeeld mutaties in kapitaallasten die worden verrekend met reserves ter dekking van kapitaallasten (de parkeerreserve, de reserve afschrijving investeringen en de reserve duurzame stad). Voor- en nadelen op de kapitaallasten van investeringen in bedrijfsmiddelen worden gestort in de bedrijfsvoeringsreserve concern.

De diverse correcties geven het volgende beeld:

Meerjarenbeeld kapitaallasten	2024	2025	2026	2027
Correctie kapitaallasten verrekenen met reserves	1.811	2.192	1.866	-2.088
Correctie kapitaallasten bedrijfsmiddelen	153	382	63	41
Correctie totaal	1.964	2.574	1.929	-2.047

Bedragen x € 1.000

Ten opzichte van de begroting 2023 – 2026 geeft dit de volgende budgettaire ontwikkeling in de kapitaallasten te zien:

meerjarenbeeld kapitaallasten	2024	2025	2026	2027
Totaal resultaat:	- 3.676	- 3.343	- 3.810	- 3.611

Bedragen x € 1.000

Opgesplitst per programma geeft dit het volgende beeld:

Per Programma:	2024	2025	2026	2027
Bestuur & Dienstverlening	-	1	-	-
Veiligheid	-	-	-	-
Economie & Toerisme	-6	-3	1	-
Bereikbaarheid	-1.098	-1.589	-2.710	-1.833
Omgevingskwaliteit	-978	-257	-253	-88
Stedelijke Ontwikkeling	-519	-432	-508	-419
Jeugd en Onderwijs	-92	-43	-57	30
Sport, Cultuur & recreatie	-655	-568	-22	-25
Welzijn en Zorg	-10	-4	2	1
Werk en Inkomen	-	-	-	-
Algemene Dekkingsmiddelen	-318	-448	-264	-1.277
Totaal:	-3.676	-3.343	-3.810	-3.611

Bedragen x € 1.000

Met name in het programma Bereikbaarheid is sprake van majeure voordelen die voor een groot deel worden veroorzaakt door actuele planningen van diverse projecten. Bijvoorbeeld voor de "vijf knelpunten noord-zuid verbinding" waarvan de start drie jaar naar achteren is geschoven (van 2026 naar 2029). Maar ook van de projecten "zero emissie" en "bewegwijzering" (van 2024 naar 2025). Door het foutief verwerken van de kapitaallasten van de OV knoop Leiden in de begroting 2023 is sprake van een structureel voordeel van € 700.000 vanaf 2025. Ook is sprake van een actuele planning van de tracédelen van de Leidse Ring Noord die een betere inschatting van de werkzaamheden in de jaren mogelijk maakt. Met name in 2026 en 2027 is sprake van majeure voordelen in de kapitaallasten.

Het voordeel in 2024 binnen het programma Omgevingskwaliteit wordt voornamelijk veroorzaakt door de geactualiseerde planning van de werkzaamheden stationstunnel (brandwerende beplating en LED verlichting)

In het programma Stedelijke Ontwikkeling worden de voordelen in de kapitaallasten voornamelijk bepaald door het verwerken van de actuele planning van de bouw bibliotheek Nieuwstraat.

In het programma Sport Cultuur & Recreatie vallen de voordelen in 2024 en 2025 op. Deze hebben vooral betrekking op de actuele cash flow van diverse vervangingsinvesteringen van sportvelden en de nieuwe sportaccommodaties.

Het actualiseren van de uitvoeringsplannen ten aanzien van de onderwijshuisvesting en het Integraal Waterketenplan maakt onderdeel uit van de kapitaallastenontwikkeling.

Conclusies:

De budgettaire ontwikkeling in de kapitaallasten 2024 – 2027 bedraagt:

Meerjarenbeeld kapitaallasten	2024	2025	2026	2027
Totaal resultaat:	-3.676	- 3.343	- 3.810	- 3.611

Bedragen x € 1.000

- De voordelen in elk jaar zijn incidenteel van aard.
- In de begroting 2024 - 2027 zijn in de laatste jaarschijf nog niet de volledige en maximale kapitaallasten van de lopende investeringen en investeringen uit het meerjareninvesteringsplan 2024 – 2027 meegenomen. Een aantal cash-flows zal in en na 2027 plaatsvinden waardoor kapitaallasten buiten de begroting 2024 – 2027 vallen. Vooral nog wordt voor het maximale niveau van de kapitaallasten een toename verwacht van € 4.500.000. Dit effect zit voornamelijk op programma Bereikbaarheid en heeft betrekking op de investeringen in de Leidse Ring Noord.
- In de begroting 2024 - 2027 is naast de incidentele voordelen als gevolg van het aanpassen van cash-flows op basis van actuele planningen ook een stelpost onderuitputting kapitaallasten opgenomen omdat blijkt dat een zeker "planningsoptimisme" elk jaar leidt tot een voordeel in de kapitaallasten van een jaar. Op dit moment bedraagt de stelpost:

Stelpost onderuitputting kap.lasten	2024	2025	2026	2027
Totaal stelpost:	- 2.179	- 2.179	- 2.179	- 2.179

Bedragen x € 1.000

Bij het bepalen van de cash-flows voor de ontwikkeling van de kapitaallasten 2024 - 2027 is, in navolging van vorig jaar, extra aandacht gegeven aan een realistische planning van de cash-flows door een nog intensievere afstemming tussen budgethouder/projectleider, planning- en risicomedewerker en projectcontroller. Tevens heeft een review (door directie en ambtelijk opdrachtgevers) van de cash-flows plaatsgevonden van de grote projecten, de projecten in de onderwijshuisvesting en de vervangingsinvesteringen in de domeinen van de openbare ruimte. Voor dit jaar wordt de stelpost nog op het bestaande niveau gehandhaafd. Afhankelijk van het resultaat op de begrote en gerealiseerde kapitaallasten over 2024 kan vanaf volgend jaar de stelpost onderuitputting kapitaallasten stapsgewijs worden afgebouwd.

Overzicht (niet) beschikbaar te stellen kredieten

Voor 2024 worden de volgende kredieten beschikbaar gesteld:

Vervangingsinvesteringen met maatschappelijk nut

Programma	Prestatie	Omschrijving investering	Beschikbaar te stellen bedrag	Waarvan gedekt door Leiden (reserves, e.d.)	Waarvan bijdragen door derden
4 Bereikbaarheid	4C1.2 Verbeteren verkeersveilige inrichting	Vervanging verkeerslichten	361		
5 Omgevingskwaliteit	5A1.2 Beheren openbare ruimte	Investeringen kademuren	3.557		
		Investeringen wegen	1.351		
		Investeringen beschoeiingen	522		
		Investeringen damwanden	334		
	5C1.1 Ontwikkelen en uitvoeren beleid sted. en regionaal groen	Groene Hoofdstructuur herprofileringprojecten	105		
		Groene Hoofdstructuur reconstructieprojecten	53		
		Parken	527		
	5C1.3 Beheren openbaar groen	Vervangen bomen	255		
FPDS Groene kansenskaart		1.005			
Algemene middelen en overhead	Plankosten definitiefase	Plankosten definitiefase	608	608	
TOTAAL			8.678	608	0

Bedragen x € 1.000,-

Vervangingsinvesteringen met economisch nut

Programma	Prestatie	Omschrijving investering	Beschikbaar te stellen bedrag	Waarvan gedekt door Leiden (reserves, e.d.)	Waarvan bijdragen door derden
3. Economie	3A1.1 Regionale en lokale beleidsontwikkeling	Elektrische installatie centrummarkt	326		
		Elektrische installatie vrijdagmarkt Kopermolen	54		
5 Omgevingskwaliteit	5A1.3 Inzamelen huishoudelijk afval	Inzamelmiddelen	457		
	5B1.2 Beheren openbaar water en riolering	Vervanging gemalen	479		
		Rioolvervanging	5.867		
	5C1.3 Beheren openbaar groen	Speeltoestellen in de openbare ruimte	615		
7 Jeugd en onderwijs	7A1.2 Waarborgen kwal openbare speelruimte	Speeltoestellen in speeltuinen	169		
8 Sport, cultuur en recreatie	8C1.1 Exploiteren gemeentelijke sportaccommodaties	Merenwijk, Ren. gravelvelden 5-8 tennis	104		
		Noord, Ren. grasmaster veld 3 voetbal	289		
		Morskwartier I toplaag kunstgras pupil	213		
		Morskwartier II toplaag kunstgras pupil	213		
		Kikkerpolder I kunstgrv uvs veld 2, 2a	499		
		Kikkerpolder I sporttechn +kunstgr veld2	182		

Programma	Prestatie	Omschrijving investering	Beschikbaar te stellen bedrag	Waarvan gedekt door Leiden (reserves, e.d.)	Waarvan bijdragen door derden
		Noord Toplaag verv kunstgras 2 voetbal	417		
		Toplg Kunstgrasveld Morskwartier II	406		
TOTAAL			10.290	0	0

Bedragen x € 1.000,-

De volgende investeringen staan in het meerjareninvesteringsplan in jaarschijf 2024, maar worden in tegenstelling tot de hierboven getoonde investeringen niet beschikbaar gesteld bij de programmabegroting 2024. Voor deze investeringen zal later een separaat raadsvoorstel worden aangeboden. De kapitaallasten behorende bij de investeringen zijn, zoals voor alle investeringen die zijn opgenomen in het meerjareninvesteringsplan, opgenomen in de meerjarenbegroting.

Niet beschikbaar te stellen investeringskredieten

Programma	Prestatie	Omschrijving investering	Niet beschikbaar te stellen bedrag	Waarvan gedekt door Leiden (reserves, e.d.)	Waarvan bijdragen door derden
1. Bestuur en dienstverlening	1B1.3 Op orde houden basisregistraties	Bedrijfsauto's landmeters	74		
3. Economie	3A1.1 Regionale en lokale beleidsontwikkeling	Elektrische installatie donderdagmarkt	53		
	3E1.1 Vitale binnenstad	Toiletten binnenstad	163		
4. Bereikbaarheid	4A1.1 Beïnvloeding modal shift ten gunste van fiets, voetganger en openbaar vervoer	FPDS Projecten Autoluwe Binnenstad	2.000		2.000
		Herontwikkeling van de Kaasmarkt	1649		
		Autoluwe gebied met behulp van kentekenregistratie	273		
		Overall veilig en comfortabel over de stoep	364		
		Fietspad Korte Mare	104		
		Afsluiting Oude Rijn vanaf donkersteeg tot pelikaanstraat	917		
		Steenschuur Noord	104		
		4A1.2 Stimuleren verduurzaming personen- en goederenvervoer	Dynamisch verkeersmng verkeersmonitor	831	
		Zero emissie	1.663		
	4B1.2 Verbeteren bereikbaarheid fiets	Fietscorridor Den Haag West	394		213
		MEAS-locatie Rooseveltstraat-Vijfmeilaan	433		
		Fietscorridor Noordwijk	277		
		Fietscorridor Alphen aan den Rijn	853		167
		Asverlegging Kanaalweg	290		
		Kruising Plantijnstraat-Kanaalweg	155		
		5 Knelpunten Leiden CS en BSP overig	13.042		
Projecten fiets op 1	3.101		2.200		
	Fietspaden Hoge Mors	217			

Programma	Prestatie	Omschrijving investering	Niet beschikbaar te stellen bedrag	Waarvan gedekt door Leiden (reserves, e.d.)	Waarvan bijdragen door derden
	4B1.3 Verbeteren openbaar vervoer	Centrumroute	879		
		Overige busroutes en -maatregelen	422		
		Verplaatsen bus infra tbv concessie	309	100	
	4B1.4 Waarborgen doorstroming	Bijdrage aanvullende inpassingswensen RLR	742	742	
		LRN tracé Oude Spoorbaan 60 jaar	4.988		4.123
		LRN trace Schipholweg-West 40 jaar	11.750	342	3.350
		LBSP Reconstructie Openbare Ruimte Fase1	128		
		LBSP infrastructuur	564		
		ORB - Singelpark-Promenade	754		
		ORB 6a - Steenstraat-Beestenmarkt	1.336		
		ORB 6c - Kort Rapenburg-Prinsessekade	874		
		Noordeinde IP	1.134		
		ORB 7 Separate projecten	2.721		
		Herinrichtingsmaatregelen verbinding centrum-N11	7.299		
		Project herinrichting Hoge Rijndijk	1.000		
		Herinrichtingsmaatregelen Spanjaardsbrug eo	1.255		
		Overige herinrichtingsmaatregelen	540		
		Kopermolen openbare ruimte	4.723		
		Aanpak knelp. Rijzichtbrug/Morskwartier	270		
		Verkeersveiligheid in de wijken	1.016		
		Dr. Lelylaan ruimtereservering	25		
		Churchillaan KLIMA 25 jaar	597		
		Churchillaan KLIMA 40 jaar	896		
		Diverse kruispunten KLIMA 25 jaar	35		
		Diverse kruispunten KLIMA en ruimtereservering 40 jaar	64		
		FPDS onrendab. top projecten versted	9.023		
		Plankosten definitiefase infra	5.073	5.073	
Uitvoering bebodingsplan Rijnlandroute	234	230			

Programma	Prestatie	Omschrijving investering	Niet beschikbaar te stellen bedrag	Waarvan gedekt door Leiden (reserves, e.d.)	Waarvan bijdragen door derden
	4B1.5 Verbeteren parkeeraanbod	Parkeergarage Soestdijkkade	164		
		Fietsparkeren overige maatregelen	573		
	4C1.2 Verbeteren verkeersveilige inrichting	Uitvoeringsprogramma wijkcirculatie en veiligheidsplan	1.644		
		Infra Lammenschansweg-zuid	4.556		2.700
		FPDS Maatregelen Masterplan Houtkwartier	1.325		
5 Omgevingskwaliteit	5A1.2 Beheren openbare ruimte	Verkeersmaatregelen Houtkwartier	227		
		FPDS RWN Bachstraat-Domela Nieuwenhuislaan	41		
		FPDS RWN Gasthuiswijk fase 3-4	203		
		FPDS RWN Professorenwijk Oost	58		
		FPDS VMOR Meerburg	2.728		
		FPDS Verharding Hoge mors	4.866		
		FPDS Verharding Professorenwijk	1.215		
		Reconstructie Diamantplein	401		
		Verkeersbruggen - Bostelbrug	3.066		
		Stationsplein tunnel brandw beplating	4.570		
		Stationsplein tunnel - Led-verlichting	662		
		Stationsplein tunnel -asfalt	906		
		Stationspl tunnel electro - veiligheid	489		
	5A1.3 Inzamelen huishoudelijk afval	FPDS 2de milieustraat gebouw	2.236		
	5B1.2 Beheren openbaar water en riolering	FPDS KLIMA Professorenwijk Oost	502		
		FPDS KLIMA Bachstraat	265		
		FPDS KLIMA Domela Nieuwenhuislaan	48		
		FPDS KLIMA Gasthuiswijk fase 3-4	961		
		FPDS KLIMA Meerburg	1.091		
		Universiteit LUMC Pers / Gemaal 12 jaar	1.042		
		Universiteit LUMC Pers / Gemaal 20 jaar	1.044		
	5C1.1 Ontwikkelen en uitvoeren beleid sted. en regionaal groen	Herinrichting grafvakken Rhijnhof	157		
		Singelpark XL 2023-2025	484		
5C1.5 Aanleggen Singelpark	Tweede fase Singelpark	448			
	Herinr Jan v Houtkade, deelpr Singelpark	1.286			

Programma	Prestatie	Omschrijving investering	Niet beschikbaar te stellen bedrag	Waarvan gedekt door Leiden (reserves, e.d.)	Waarvan bijdragen door derden
		Singelpark binnen het Energiepark	2.773		
		Nog uit te voeren projecten Singelpark	386		
		Singelpark 3e fase	790		
6 Stedelijke ontwikkeling	6B1.3 Exploiteren van gemeentelijke gebouwen	Gebiedsontwikkeling Telderskade	3.659		
7 Jeugd en onderwijs	7D1.2 In stand houden bestaande bouwvoorraad	Specifiek locatiegebonden kosten 2024	468		
		IHP Noachstraat (wissellocatie)	3.222		
		IHP Lucas van Leiden Vliet	2.097		
		IHP Scholencomplex Stevenshof + gymzaal	291		
		IHP Vlietlandcollege, incl gymzaal	1.793		
		Internationale SchakelKlas (ISK)	13.490		
		Vlietlandcollege gym	5.770		
		Lucas van Leyden gym	1.750		
		Scholencomplex Stevenshof gym	1.960		
	7D1.3 Uitvoering van overige wettelijke taken	Gymaccommodatie Oppenheimstraat 4a	2.966		
8 Sport, cultuur en recreatie	8B1.2 Exploitatie en beheer Molen de Valk	MDV audiovisuele apparatuur	32		
	8C1.1 Exploiteren gemeentelijke sportaccommodaties	Nieuwbouw Vijfmeibad	141		
		Entree Vlietzone	700		
		Herinrichting Sportpark de Mors (40 jaar)	3.938	200	
		Herinrichting sportpark de Mors onderveld (24 jaar)	2.737	651	
		Herinrichting sportpark de Mors bovenveld (12 jaar)	1.149	1.149	
		Compensatie sportvelden Vlietzone	986	508	
Algemene middelen en overhead	Stelposten concern	Nader in te vullen agv prijsstijgingen	11.606		
	Overhead huisvesting	Carillon en toren-uurwerk / koffiekamer	161		
	Stedelijk beheer	Vervanging hoofdgebouw ABW	8.932		
		Luchtbehandelingsinstallatie ABW 15	142		
TOTAAL			194.805	8.995	14.753

Bedragen x € 1.000,-

Investerings bedrijfsvoering

Het college heeft de volgende kredieten voor investeringen in bedrijfsmiddelen beschikbaar gesteld (conform financiële verordening gemeente Leiden 2020 (artikel 29 lid 4):

Investerings in bedrijfsmiddelen

Programma	Prestatie	Omschrijving investering	Beschikbaar gesteld bedrag
8. Sport, cultuur en recreatie	8A1.1 Ondersteunen voorstellingen-podiumaanbod	Vervangingsinvestering kunstinstellingen	490
	8C1.1 Exploiteren gemeentelijke sportaccommodaties	Aanhangwagen met minigraver	26
		Kooimaaiër	69
10. Werk en inkomen	10A2.1 Inzetten sociale werkvoorziening	Bedrijfsmiddelen DZB	535
Bedrijfsvoering	Bedrijfsvoering Cluster Beheer	Wagenpark 8 jaar	1.489
		Veegmachines elektrisch	219
	Bedrijfsvoering PHV	Vervanging verhuizing Publiekszaken	132
Algemene Dekkingsmiddelen en overhead	Overhead Interne dienstverlening en advisering (IDA)	Docking-, werkstations en monitoren	269
		Surfaces met toebehoren	914
		Telefoontoestellen	130
		Switches	206
		Audio visuele middelen Stadskantoor Leiden	386
TOTAAL			4.865

Bedragen x € 1.000,-

Meerjareninvesteringsplan 2024-2027

Alle investeringen voor de periode 2024 tot en met 2027 worden weergegeven in het meerjareninvesteringsplan. Bij iedere investering onderscheiden we een categorie en een investeringsoort.

Categorie

- Investering met economisch nut (econ.)
- Investering met maatschappelijk nut (maatsch.)
- Investering in bedrijfsmiddelen (bedrijfsm.)
- Bijdrage aan investeringen van derden (Inv. derden)

Investeringsoort

- Vervangingsinvestering (V)
- Nieuwe- of uitbreidingsinvestering (N)

In onderstaand meerjareninvesteringsplan zijn alle raadsbesluiten tot en met juli 2023 verwerkt

Prestatie	Omschrijving prestatie	Omschrijving investering	Categorie	nieuw / vervanging	Bijdrage derden/reserves	2024	2025	2026	2027
01B103	Op orde houden basisregistraties	Bedrijfsauto's landmeters	Bedrijfsm.	V	-	74	-	-	-
01B103	Op orde houden basisregistraties	Tachymeters 2 stuks 2027	Bedrijfsm.	V	-	-	-	-	213
	Totaal programma 1				-	74	-	-	213
03A101	Regionale en lokale beleidsontwikkeling	Elektr. installatie centrummarkt 2022	Econ.	V	-	326	-	-	-
03A101	Regionale en lokale beleidsontwikkeling	Elektrische inst vrijdagmarkt Kopermolen	Econ.	V	-	54	-	-	-
03A101	Regionale en lokale beleidsontwikkeling	Elektrische installatie donderdagmarkt	Econ.	V	-	53	-	-	-
03B101	Faciliteren bedrijvigheid, starters en ondernemerschap in Leiden	Reconstructie Diamantplein P3	Maatsch.	V	93	-	-	93	-
03E101	Vitale binnenstad	Toiletten binnenstad	Econ.	N	-	163	-	-	-
	Totaal programma 3				93	595	-	93	-
04A101	Beïnvloeding modal shift ten gunste van fiets, voetganger en openbaar vervoer	FPDS Projecten Autoluwe Binnenstad 2021-2027	Maatsch.	N	3.500	2.000	500	1.008	500
04A101	Beïnvloeding modal shift ten gunste van fiets, voetganger en openbaar vervoer	Herontwikkeling van de Kaasmarkt	Maatsch.	N	-	1.649	-	-	-
04A101	Beïnvloeding modal shift ten gunste van fiets, voetganger en openbaar vervoer	Autoluwe gebied mbv kentekenregistr A	Maatsch.	N	-	273	-	-	-
04A101	Beïnvloeding modal shift ten gunste van fiets, voetganger en openbaar vervoer	Overall veilig en comfortabel over stoep	Maatsch.	N	-	364	-	-	-
04A101	Beïnvloeding modal shift ten gunste van fiets, voetganger en openbaar vervoer	Fietspad Korte Mare	Maatsch.	N	-	104	-	-	-
04A101	Beïnvloeding modal shift ten gunste van fiets, voetganger en openbaar vervoer	Afsl. Oude Rijn donkersteeg-Pelikaanstr	Maatsch.	V	-	917	-	-	-

Prestatie	Omschrijving prestatie	Omschrijving investering	Categorie	nieuw / vervanging	Bijdrage derden/ reserves	2024	2025	2026	2027
04A101	Beïnvloeding modal shift ten gunste van fiets, voetganger en openbaar vervoer	Omgeving Pieterskerk en Hooglandse Kerk	Maatsch.	N	-	-	-	208	-
04A101	Beïnvloeding modal shift ten gunste van fiets, voetganger en openbaar vervoer	Knip Langebrug fase 1	Maatsch.	N	-	-	156	-	-
04A101	Beïnvloeding modal shift ten gunste van fiets, voetganger en openbaar vervoer	Knip Langebrug fase 1 A	Maatsch.	N	-	-	52	-	-
04A101	Beïnvloeding modal shift ten gunste van fiets, voetganger en openbaar vervoer	Herinrichting Langebrug fase 2	Maatsch.	N	-	-	-	-	208
04A101	Beïnvloeding modal shift ten gunste van fiets, voetganger en openbaar vervoer	Steenshuur Noord	Maatsch.	N	-	104	-	-	-
04A101	Beïnvloeding modal shift ten gunste van fiets, voetganger en openbaar vervoer	Rapenburg + Steenshuur West	Maatsch.	N	-	-	520	-	-
04A101	Beïnvloeding modal shift ten gunste van fiets, voetganger en openbaar vervoer	Bostelbrug, verbetering doorvaarbaarheid	Maatsch.	V	-	-	2.142	-	-
04A101	Beïnvloeding modal shift ten gunste van fiets, voetganger en openbaar vervoer	Turfmarktbrug, Ophogen en verbreden	Maatsch.	V	-	-	2.174	-	-
04A101	Beïnvloeding modal shift ten gunste van fiets, voetganger en openbaar vervoer	Autoluw Binnenstad en ontsl gebiedsontw	Maatsch.	N	-	-	16.256	-	-
04A102	Stimuleren verduurzaming personen- en goederenvervoer	Dynamisch verkeersmng verkeersmonitor	Maatsch.	N	-	831	-	-	-
04A102	Stimuleren verduurzaming personen- en goederenvervoer	Zero Emissie	Maatsch.	V	-	1.663	-	-	-
04B101	Verbeteren bereikbaarheid voor voetgangers	Verbeteren aanlooproutes centrum 1	Maatsch.	N	-	-	-	160	-
04B101	Verbeteren bereikbaarheid voor voetgangers	Vh Kwaliteitsverbetering Breestraat	Maatsch.	V	-	-	-	1.124	-
04B102	Verbeteren bereikbaarheid fiets	Fietscorridor Den Haag West 2016	Maatsch.	N	213	394	-	-	-
04B102	Verbeteren bereikbaarheid fiets	MEAS-locatie Rooseveltstraat-Vijfmeilaan IP	Maatsch.	V	-	433	-	-	-
04B102	Verbeteren bereikbaarheid fiets	Fietscorridor Noordwijk	Maatsch.	N	-	277	-	-	-
04B102	Verbeteren bereikbaarheid fiets	Fietscorridor Alphen aan den Rijn 2016	Maatsch.	N	167	261	-	-	-
04B102	Verbeteren bereikbaarheid fiets	Fietscorridor Alphen aan den Rijn 2017	Maatsch.	N	-	169	-	-	-
04B102	Verbeteren bereikbaarheid fiets	Fietscorridor Alphen aan den Rijn 2018	Maatsch.	N	-	367	-	-	-

Prestatie	Omschrijving prestatie	Omschrijving investering	Categorie	nieuw / vervanging	Bijdrage derden/ reserves	2024	2025	2026	2027
04B102	Verbeteren bereikbaarheid fiets	Fietscorridor Alphen aan den Rijn	Maatsch.	N	-	56	-	-	-
04B102	Verbeteren bereikbaarheid fiets	Asverlegging Kanaalweg IP	Maatsch.	N	-	290	-	-	-
04B102	Verbeteren bereikbaarheid fiets	Kruising Plantijnstraat-Kanaalweg	Maatsch.	V	-	155	-	-	-
04B102	Verbeteren bereikbaarheid fiets	5 knelpunten Leiden CS en BSP Tunnels	Maatsch.	N	-	13.042	-	-	-
04B102	Verbeteren bereikbaarheid fiets	5 knelpunten Leiden CS en BSP overig	Maatsch.	N	-	-	-	3.251	-
04B102	Verbeteren bereikbaarheid fiets	FPDS Projecten Fiets op 1 2021-2027	Maatsch.	N	8.000	3.101	5.642	3.024	3.000
04B102	Verbeteren bereikbaarheid fiets	Fietspaden Hoge Mors	Maatsch.	N	-	217	-	-	-
04B103	Verbeteren openbaar vervoer	Centrumroute	Maatsch.	N	-	879	-	-	-
04B103	Verbeteren openbaar vervoer	Overige busroutes en -maatregelen	Maatsch.	N	-	422	-	-	-
04B103	Verbeteren openbaar vervoer	Verplaatsen bus infra tbv concessie	Maatsch.	N	100	309	-	-	-
04B103	Verbeteren openbaar vervoer	Knooppunt Leiden Centraal	Maatsch.	V	23.938	-	4.070	20.918	-
04B104	Waarborgen doorstroming	Bijdrage aanvullende inpassingswensen RLR	Maatsch.	N	742	742	-	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	FPDS Leidse Ring Noord 2021-2022	Maatsch.	N	-	-	1.828	2.110	-
04B104	Waarborgen doorstroming	LRN algemene kosten 1	Maatsch.	N	160	-	-	3.497	-
04B104	Waarborgen doorstroming	LRN algemene kosten 2	Maatsch.	N	-	-	-	4.051	-
04B104	Waarborgen doorstroming	LRN trace Schipholweg 10 jaar	Maatsch.	N	-	-	177	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	LRN trace Willem de Zwijgerlaan 60 jaar	Maatsch.	V	5.515	-	30.952	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	LRN tracé Oude Spoorbaan 60 jaar	Maatsch.	V	4.123	4.988	-	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	LRN trace Schipholweg-West 40 jaar	Maatsch.	V	3.692	11.750	-	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	LRN trace Willem de Zwijgerlaan 40 jaar	Maatsch.	V	10.669	-	18.540	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	LRN tracé Engelendaal 40 jaar IP	Derden	N	-	-	-	522	-
04B104	Waarborgen doorstroming	LBSP Reconstructie Openbare Ruimte Fase 1	Maatsch.	N	-	128	-	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	LBSP infrastructuur	Maatsch.	N	-	-	1.129	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	LBSP infrastructuur	Maatsch.	N	-	211	-	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	LBSP infrastructuur 3	Maatsch.	N	-	353	-	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	ORB 1-Singelpark-Promenade 3	Maatsch.	N	-	754	-	-	-

Prestatie	Omschrijving prestatie	Omschrijving investering	Categorie	nieuw / vervanging	Bijdrage derden/ reserves	2024	2025	2026	2027
04B104	Waarborgen doorstroming	ORB 6a - Steenstraat-Beestenmarkt	Maatsch.	N	-	1.336	-	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	ORB 6c - Kort Rapenburg-Prinsessekade	Maatsch.	N	-	874	-	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	Noordeinde IP	Maatsch.	N	-	1.134	-	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	ORB 7 - Separate projecten 1	Maatsch.	N	-	2.721	-	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	Herinrichtingsm verb. Centrum - N11 1	Maatsch.	N	-	-	-	564	-
04B104	Waarborgen doorstroming	Herinrichtingsm verb. Centrum - N11 2	Maatsch.	N	-	7.299	-	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	VRI's Hoge Rijndijk	Maatsch.	V	-	1.000	-	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	Herinrichtingsmaatregel centrum-N11 3	Maatsch.	V	212	-	1.148	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	Herinrichtingsmaatr. Spanjaardsbr. Eo 2	Maatsch.	V	-	621	-	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	Herinrichtingsmaatr. Spanjaardsbr. Eo 3	Maatsch.	V	-	634	-	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	Overige herinrichtingsmaatregel 4	Maatsch.	N	-	173	-	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	Overige herinrichtingsmaatregel 5	Maatsch.	N	-	367	-	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	Kopermolen Openbare Ruimte	Maatsch.	N	-	4.723	-	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	Dr. Boyleviaduct betegelen wanden	Maatsch.	V	30	-	30	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	ORB Nader in te delen Binnenstad	Maatsch.	V	-	-	92	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	Herinrichtingsmaatr. Churchillaan eo	Maatsch.	V	-	-	528	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	Verk.maatr.K501 Churchillaan-Kennedylaan	Maatsch.	N	-	-	-	52	-
04B104	Waarborgen doorstroming	Aanpak knelp. Rijnszichtbrug/ Morskwartier	Maatsch.	V	-	270	-	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	Herinrichting Hoge Rijndijk Oost	Maatsch.	V	-	-	-	260	-
04B104	Waarborgen doorstroming	Verkeersveiligheid in de wijken 2023-2025	Maatsch.	V	-	1.016	508	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	Div Mobiliteitsinvestering 2025	Maatsch.	N	-	-	2.540	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	Churchillaan ruimtereservering	Maatsch.	N	-	-	-	196	-
04B104	Waarborgen doorstroming	Noord Zuid verbindingsas ruimtereserv.	Maatsch.	N	-	-	-	94	-
04B104	Waarborgen doorstroming	Dr. Lelylaan ruimtereservering	Maatsch.	N	-	25	-	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	Churchillaan KLIMA 25 jaar	Maatsch.	N	-	597	-	-	-

Prestatie	Omschrijving prestatie	Omschrijving investering	Categorie	nieuw / vervanging	Bijdrage derden/ reserves	2024	2025	2026	2027
04B104	Waarborgen doorstroming	Churchillaan KLIMA 40 jaar	Maatsch.	N	-	896	-	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	Diverse kruispunten KLIMA 25 jaar	Maatsch.	N	-	35	-	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	Diverse kruispunten KLIMA en ruimtereservering 40 jaar	Maatsch.	V	-	64	-	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	Noord Zuid verbindingas KLIMA 25 jaar	Maatsch.	N	-	-	286	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	Noord Zuid verbindingas KLIMA 40 jaar	Maatsch.	N	-	-	430	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	Dr. Lelylaan KLIMA 25 jaar	Maatsch.	N	-	-	77	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	Dr. Lelylaan KLIMA 40 jaar	Maatsch.	N	-	-	115	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	Lammenschansweg KLIMA 40 jaar	Maatsch.	N	-	-	-	-	901
04B104	Waarborgen doorstroming	Lammenschansweg KLIMA 25 jaar	Maatsch.	N	-	-	-	-	601
04B104	Waarborgen doorstroming	Hoge Rijndijk KLIMA 40 jaar	Maatsch.	N	-	-	-	-	377
04B104	Waarborgen doorstroming	Hoge Rijndijk KLIMA 25 jaar	Maatsch.	N	-	-	-	-	252
04B104	Waarborgen doorstroming	FPDS onrendab. top projecten versted	Maatsch.	N	-	9.023	-	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	PDI VK Planvoorbereiding def.fase infra IP	Maatsch.	V	5.073	5.073	-	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	Uitvoering bebodingsplan Rijnlandroute	Maatsch.	N	230	234	-	-	-
04B104	Waarborgen doorstroming	Overkluizing wd Zwijge/ verleng Kooiln	Maatsch.	N	14.593	-	20.000	-	-
04B105	Verbeteren parkeeraanbod	Parkeergarage Soestdijkkade	Maatsch.	N	-	164	-	-	-
04B105	Verbeteren parkeeraanbod	Fietsparkeren overige maatregelen	Maatsch.	N	-	573	-	-	-
04B105	Verbeteren parkeeraanbod	Aanschaf parkeerautomaten	Econ.	V	-	-	-	766	-
04B105	Verbeteren parkeeraanbod	Digitaliseren parkeercontrole	Econ.	V	-	-	-	375	-
04B105	Verbeteren parkeeraanbod	Handterminals stadstoezicht	Econ.	V	-	-	-	200	-
04C102	Verbeteren verkeersveilige inrichting	UVP Wijkcirculatie- en veiligheidsplan - wijk 7	Maatsch.	V	-	854	-	-	-
04C102	Verbeteren verkeersveilige inrichting	UVP Wijkcirc. en veiligheidsplan - wijk 8	Maatsch.	V	-	790	-	-	-
04C102	Verbeteren verkeersveilige inrichting	Vervangen verkeerslichten 2024-2027	Maatsch.	V	-	361	579	566	557
04C102	Verbeteren verkeersveilige inrichting	Churchillaan	Maatsch.	V	171	-	-	6.543	-

Prestatie	Omschrijving prestatie	Omschrijving investering	Categorie	nieuw / vervanging	Bijdrage derden/ reserves	2024	2025	2026	2027
04C102	Verbeteren verkeersveilige inrichting	Infra Lammenschansweg-zuid	Maatsch.	V	2.700	4.556	-	-	-
04C102	Verbeteren verkeersveilige inrichting	FPDS Maatregelen Masterplan Houtkwartier IP	Maatsch.	N	-	1.325	-	-	-
04C102	Verbeteren verkeersveilige inrichting	Nader in te vullen investeringen gebiedsontwikkelingen	Maatsch.	N	-	-	-	-	-
	Totaal programma 4				83.828	93.940	110.469	49.490	6.396
05A102	Beheren openbare ruimte	Verkeersmaatregelen Houtkwartier	Maatsch.	V	-	227	-	-	-
05A102	Beheren openbare ruimte	Investeringen wegen 2024-2027	Maatsch.	V	-	1.351	372	6.417	10.876
05A102	Beheren openbare ruimte	FPDS RWN Bachstraat-Domela Nieuwenhuisln	Maatsch.	V	-	41	-	-	-
05A102	Beheren openbare ruimte	FPDS RWN Gasthuiswijk fase 3-4	Maatsch.	V	-	203	-	-	-
05A102	Beheren openbare ruimte	FPDS RWN Meerburg	Maatsch.	V	-	-	143	-	-
05A102	Beheren openbare ruimte	FPDS RWN Professorenwijk - oost	Maatsch.	V	-	58	-	-	-
05A102	Beheren openbare ruimte	FPDS VMOR Meerburg	Maatsch.	V	-	2.728	-	-	-
05A102	Beheren openbare ruimte	FPDS Verharding Hoge mors	Maatsch.	V	-	4.866	-	-	-
05A102	Beheren openbare ruimte	FPDS Verharding Professorenwijk	Maatsch.	V	-	1.215	-	-	-
05A102	Beheren openbare ruimte	Reconstructie Diamantplein	Maatsch.	N	-	401	-	-	-
05A102	Beheren openbare ruimte	Kademuren 2024-2027	Maatsch.	V	-	3.557	4.047	4.047	4.937
05A102	Beheren openbare ruimte	Beschoeiing 2024-2026	Maatsch.	V	-	522	522	522	-
05A102	Beheren openbare ruimte	damwanden 2024-2026	Maatsch.	V	-	334	334	334	-
05A102	Beheren openbare ruimte	Parkbruggen 2026	Maatsch.	V	-	-	-	276	-
05A102	Beheren openbare ruimte	Verkeersbruggen - Bostelbrug	Maatsch.	V	-	3.066	-	-	-
05A102	Beheren openbare ruimte	Verkeersbruggen - Maartje Offersbrug	Maatsch.	V	-	-	-	121	-
05A102	Beheren openbare ruimte	Remmingswerken en meerpalen (LVO) 2024	Maatsch.	V	-	-	123	-	-
05A102	Beheren openbare ruimte	Stationsplein tunnel brandw beplating IP	Maatsch.	V	-	4.570	-	-	-
05A102	Beheren openbare ruimte	Stationsplein tunnel - Led-verlichting	Maatsch.	V	-	662	-	-	-
05A102	Beheren openbare ruimte	Stationsplein tunnel -asfalt	Maatsch.	V	-	906	-	-	-
05A102	Beheren openbare ruimte	Stationspl tunnel electro - veiligheid	Maatsch.	V	-	489	-	-	-
05A102	Beheren openbare ruimte	Diverse vervangingen kunstwerken 2027	Maatsch.	V	-	-	-	-	376

Prestatie	Omschrijving prestatie	Omschrijving investering	Categorie	nieuw / vervanging	Bijdrage derden/ reserves	2024	2025	2026	2027
05A102	Beheren openbare ruimte	Lichtmasten 2024-2027	Maatsch.	V	-	-	521	363	1.015
05A102	Beheren openbare ruimte	Armaturen 2024-2025	Maatsch.	V	-	-	965	923	-
05A102	Beheren openbare ruimte	Automatisering gladheidsbestrijding 2027	Econ.	V	-	-	-	-	50
05A102	Beheren openbare ruimte	Boshuizen ruimtereservering	Maatsch.	N	-	-	326	-	-
05A102	Beheren openbare ruimte	Fortuinwijk Noord ruimtereservering	Maatsch.	N	-	-	-	-	550
05A102	Beheren openbare ruimte	Fortuinwijk Zuid ruimtereservering	Maatsch.	N	-	-	-	-	390
05A102	Beheren openbare ruimte	Boshuizen KLIMA 25 jaar	Maatsch.	N	-	-	990	-	-
05A102	Beheren openbare ruimte	Boshuizen KLIMA 40 jaar	Maatsch.	N	-	-	1.486	-	-
05A102	Beheren openbare ruimte	Fortuinwijk Noord KLIMA 40 jaar	Maatsch.	N	-	-	-	2.509	-
05A102	Beheren openbare ruimte	Fortuinwijk Noord KLIMA 25 jaar	Maatsch.	N	-	-	-	1.673	-
05A102	Beheren openbare ruimte	Fortuinwijk Zuid KLIMA 40 jaar	Maatsch.	N	-	-	-	-	1.780
05A102	Beheren openbare ruimte	Fortuinwijk Zuid KLIMA 25 jaar	Maatsch.	N	-	-	-	-	1.187
05A103	Inzamelen huishoudelijk afval	Inzamelmiddelen 2024-2026	Econ.	V	-	457	450	457	468
05A103	Inzamelen huishoudelijk afval	FPDS 2de milieustraat gebouw	Econ.	N	-	2.236	-	-	-
05A103	Inzamelen huishoudelijk afval	FPDS 2de milieustraat machines	Econ.	N	-	-	-	-	776
05A103	Inzamelen huishoudelijk afval	Verv, hoofdgeb. ABW 2024 5 jaar	Maatsch.	N	-	-	314	-	-
05A103	Inzamelen huishoudelijk afval	Ondergrondse containers 2026	Econ.	V	-	-	-	4.706	-
05B102	Beheren openbaar water en riolering	Vervanging gemalen 2024-2027	Econ.	V	-	479	479	479	479
05B102	Beheren openbaar water en riolering	KLIMA Domela nieuwenhuislaan	Econ.	N	-	48	-	-	-
05B102	Beheren openbaar water en riolering	KLIMA Gasthuiswijk fase 3-4	Econ.	N	-	961	-	-	-
05B102	Beheren openbaar water en riolering	KLIMA Meerburg	Econ.	N	-	1.091	-	-	-
05B102	Beheren openbaar water en riolering	KLIMA Professoerwijk - oost	Econ.	N	-	502	-	-	-
05B102	Beheren openbaar water en riolering	KLIMA Bachstraat	Econ.	N	-	265	-	-	-
05B102	Beheren openbaar water en riolering	Rioolvervanging JS 2024	Econ.	V	-	8.233	-	-	-
05B102	Beheren openbaar water en riolering	Rioolvervanging JS 2025	Econ.	V	-	-	9.073	-	-
05B102	Beheren openbaar water en riolering	Rioolvervanging JS 2026	Econ.	V	-	-	-	12.877	-
05B102	Beheren openbaar water en riolering	Rioolvervanging JS 2027	Econ.	V	-	-	-	-	13.692

Prestatie	Omschrijving prestatie	Omschrijving investering	Categorie	nieuw / vervanging	Bijdrage derden/ reserves	2024	2025	2026	2027
05B102	Beheren openbaar water en riolering	Tunnels Veiligheidsregio Wateroverlast	Econ.	N	-	-	-	2.649	-
05B102	Beheren openbaar water en riolering	wv rio Gasthw Haagweg-zuid fase 1+2 2025-2026	Econ.	N	-	-	382	616	-
05B102	Beheren openbaar water en riolering	wv rio Morskwartier 2025	Econ.	N	-	-	2.740	-	-
05B102	Beheren openbaar water en riolering	wv rio Meerburg 2025-2026	Econ.	N	-	-	1.434	2.194	-
05B102	Beheren openbaar water en riolering	wv rio Vogelwijk	Econ.	N	-	-	1.641	-	-
05B102	Beheren openbaar water en riolering	Universiteit LUMC Pers / Gemaal 12 jaar	Econ.	V	-	1.042	-	-	-
05B102	Beheren openbaar water en riolering	Universiteit LUMC Pers / Gemaal 20 jaar	Econ.	V	-	1.044	-	-	-
05B102	Beheren openbaar water en riolering	Duikers 2024	Maatsch.	V	-	-	47	-	-
05B102	Beheren openbaar water en riolering	Duikers 2025	Maatsch.	V	-	-	-	-	31
05C101	Ontw en uitv beleid sted. en regio groen	Herinrichting grafvakken Rhijnhof	Maatsch.	V	-	157	-	-	-
05C101	Ontw en uitv beleid sted. en regio groen	GHS herprofileringprojecten 2024-2027	Maatsch.	V	-	105	104	102	100
05C101	Ontw en uitv beleid sted. en regio groen	GHS reconstructieprojecten 2024 -2027	Maatsch.	V	-	53	-	52	100
05C101	Ontw en uitv beleid sted. en regio groen	IP parken 2024-2027	Maatsch.	V	-	527	520	508	500
05C101	Ontw en uitv beleid sted. en regio groen	Singelpark XL 2023-2025	Maatsch.	V	-	484	559	559	-
05C103	Beheren openbaar groen	FPDS Groene Kansenskaart 2024	Maatsch.	V	-	1.005	-	-	-
05C103	Beheren openbaar groen	Speeltoestellen in openbare ruimte 2024-2027	Econ.	V	-	615	520	611	452
05C103	Beheren openbaar groen	Vervangen bomen 2024-2027	Maatsch.	V	-	255	255	255	293
05C105	Aanleggen Singelpark	Tweede fase Singelpark js 2019	Maatsch.	N	-	448	-	-	-
05C105	Aanleggen Singelpark	Herinr Jan v Houtkade, deelpr Singelpark	Maatsch.	V	-	1.286	-	-	-
05C105	Aanleggen Singelpark	Singelpark binnen het Energiepark	Maatsch.	N	-	2.773	-	-	-
05C105	Aanleggen Singelpark	Nog uit te voeren projecten Singelpark	Maatsch.	V	-	386	-	-	-
05C105	Aanleggen Singelpark	Singelpark 3e fase	Maatsch.	N	-	790	-	-	-
05C106	Beheren Oostvlietpolder	Aanleg volkstuinten	Maatsch.	N	791	-	1.604	-	-
	Totaal programma 5				791	50.440	29.950	43.249	38.053
06A201	Behandeling verzoeken omgevvergunningen	Openbare ruimte Humanities Campus	Maatsch.	N	319	-	729	-	-

Prestatie	Omschrijving prestatie	Omschrijving investering	Categorie	nieuw / vervanging	Bijdrage derden/ reserves	2024	2025	2026	2027
06A201	Behandeling verzoeken omvergunningen	Vervanging Power browser 2026	Econ.	V	-	-	-	-	272
06B103	Exploiteren van gemeentelijke gebouwen	Verduurzaming vastgoed fase 3	Econ.	N	-	-	4.820	-	-
06B103	Exploiteren van gemeentelijke gebouwen	Gebouw Apothekersdijk 33 2025	Econ.	V	-	-	-	1.247	-
06B103	Exploiteren van gemeentelijke gebouwen	Verbouwing Stadsgehoorzaal 2025	Econ.	V	-	-	-	1.975	-
06B103	Exploiteren van gemeentelijke gebouwen	Verbouwing bibliotheek Nieuwstraat	Econ.	V	-	-	-	8.939	-
06B103	Exploiteren van gemeentelijke gebouwen	Gebiedsontwikkeling Telderskade	Maatsch.	N	-	3.659	-	-	-
06B103	Exploiteren van gemeentelijke gebouwen	Technische installaties De Waag 2026	Econ.	V	-	-	-	436	-
06C104	(Laten) uitvoeren projecten incl student	Lokaal impulsbudget woningbouw	Maatsch.	N	1.000	8.500	-	-	-
	Totaal programma 6				1.319	12.159	5.549	12.597	272
07A102	Waarborgen kwal (openbare) speelruimte	Speeltoestellen in speeltuinen 2024-2027	Econ.	V	-	169	203	294	311
07D102	In stand houden bestaande gebouwvoord	Specifiek locatiegebonden kosten 2024	Econ.	V	-	468	-	-	-
07D102	In stand houden bestaande gebouwvoord	Specifiek locatiegebonden kosten 2025	Econ.	V	-	-	468	-	-
07D102	In stand houden bestaande gebouwvoord	Vrije school Mareland, incl gymzaal	Econ.	V	-	-	-	7.092	-
07D102	In stand houden bestaande gebouwvoord	IHP Noachstraat (wissellocatie)	Econ.	N	-	3.222	-	-	-
07D102	In stand houden bestaande gebouwvoord	IHP Scholencomplex de Zwaluw	Econ.	N	-	-	5.390	-	-
07D102	In stand houden bestaande gebouwvoord	IHP Lucas van Leiden Vliet	Econ.	V	-	2.097	-	-	-
07D102	In stand houden bestaande gebouwvoord	IHP Scholencomplex Stevenshof + gymzaal	Econ.	N	-	291	-	-	-
07D102	In stand houden bestaande gebouwvoord	IHP Vlietlandcollege, incl gymzaal	Econ.	V	-	1.793	-	-	-
07D102	In stand houden bestaande gebouwvoord	Internationale SchakelKlas (ISK)	Econ.	N	-	13.490	-	-	-
07D102	In stand houden bestaande gebouwvoord	Vlietlandcollege gym	Econ.	N	-	5.770	-	-	-
07D102	In stand houden bestaande gebouwvoord	Weerklank gym	Econ.	N	-	-	1.960	-	-

Prestatie	Omschrijving prestatie	Omschrijving investering	Categorie	nieuw / vervanging	Bijdrage derden/ reserves	2024	2025	2026	2027
07D102	In stand houden bestaande gebouwvoorrd	Lucas van Leyden gym	Econ.	N	-	1.750	-	-	-
07D102	In stand houden bestaande gebouwvoorrd	Vrije school Mareland gym	Econ.	N	-	-	-	650	-
07D102	In stand houden bestaande gebouwvoorrd	Scholencomplex Stevenshof gym	Econ.	N	-	1.960	-	-	-
07D103	Uitvoering van overige wettelijke taken	Gymaccomodatie Oppenheimstraat 4a	Econ.	N	-	2.966	-	-	-
07D103	Uitvoering van overige wettelijke taken	Sportaccomodatie Oppenheimstraat	Econ.	N	-	-	1.422	-	-
	Totaal programma 7				-	33.976	9.443	8.036	311
08A101	Ondersteunen voorstellingen-podiumaanbod	VVI Kunstinstanties 2024-2027	Econ.	V	-	490	487	485	492
08B101	Exploitatie en beheer Erfgoed Leiden eo	Verbouwing Boisotkade 2026	Econ.	V	-	-	-	122	-
08B101	Exploitatie en beheer Erfgoed Leiden eo	Inrichting archeol.cent. Boisotkade 2026	Econ.	V	-	-	-	51	-
08B102	Exploitatie en beheer Molen de Valk	MDV audiovisuele apparatuur	Econ.	V	-	32	-	-	-
08C101	Exploiteren gem sportaccommodaties	Noord, Ren. grasmaster veld 3 voetbal	Econ.	V	-	289	-	-	-
08C101	Exploiteren gem sportaccommodaties	Morskwartier I toplaag kunstgras pupil	Econ.	V	-	213	-	-	-
08C101	Exploiteren gem sportaccommodaties	Morskwartier II toplaag kunstgras pupil	Econ.	V	-	213	-	-	-
08C101	Exploiteren gem sportaccommodaties	Kikkerpolder I kunstgrv uvs veld 2, 2a	Econ.	V	-	499	-	-	-
08C101	Exploiteren gem sportaccommodaties	Kikkerpolder I sporttechn+kunstgr veld2	Econ.	V	-	182	-	-	-
08C101	Exploiteren gem sportaccommodaties	Entree Vlietzone	Maatsch.	N	-	700	-	-	-
08C101	Exploiteren gem sportaccommodaties	Nieuwbouw Vijfmeibad	Econ.	V	-	141	-	-	-
08C101	Exploiteren gem sportaccommodaties	Noord Toplaag verv kunstgras 2 voetbal	Econ.	V	-	417	-	-	-
08C101	Exploiteren gem sportaccommodaties	Merenwijk, Ren. gravelvelden 5-8 tennis	Econ.	V	-	104	-	-	-
08C101	Exploiteren gem sportaccommodaties	Verti-drain	Econ.	V	-	-	-	-	47
08C101	Exploiteren gem sportaccommodaties	Aanhangwagen met mingraver	Bedrijfsm.	V	-	26	-	-	-
08C101	Exploiteren gem sportaccommodaties	Kunstgrasdieptereinige + kunstgrasoppervlaktere	Econ.	V	-	-	-	-	27
08C101	Exploiteren gem sportaccommodaties	Zitmaaier X740 2wd 24pk I	Econ.	V	-	-	-	-	26

Prestatie	Omschrijving prestatie	Omschrijving investering	Categorie	nieuw / vervanging	Bijdrage derden/ reserves	2024	2025	2026	2027
08C101	Exploiteren gem sportaccommodaties	Zitmaaier X740 2wd 24pk II	Econ.	V	-	-	-	-	26
08C101	Exploiteren gem sportaccommodaties	Kooimaaiër	Bedrijfsm.	V	-	69	-	-	-
08C101	Exploiteren gem sportaccommodaties	Morskwartier I, Ren. kunstgr voetbal	Econ.	V	-	-	-	166	-
08C101	Exploiteren gem sportaccommodaties	Morskwartier I, Ren. kunstgr 3 toplaag	Econ.	V	-	-	-	416	-
08C101	Exploiteren gem sportaccommodaties	Kikkerpolder II, Ren. kunstgr 2 onderbouw	Econ.	V	-	-	-	203	-
08C101	Exploiteren gem sportaccommodaties	Kikkerpolder II, Ren. kunstgr 2 toplaag	Econ.	V	-	-	-	535	-
08C101	Exploiteren gem sportaccommodaties	Roomburg, Toplaag verv. waterveld 1 hockey	Econ.	V	-	-	-	-	377
08C101	Exploiteren gem sportaccommodaties	Leidse hout Toplaag kunststofbaan atl	Econ.	V	-	-	296	-	-
08C101	Exploiteren gem sportaccommodaties	Leidse hout, Toplaag verv. kunstgras atletiek	Econ.	V	-	-	-	-	90
08C101	Exploiteren gem sportaccommodaties	Vliet, Verv. Materieel berging/pers verblijf	Econ.	V	-	-	-	-	41
08C101	Exploiteren gem sportaccommodaties	Toplg Kunstgrasveld Morskwartier II 2022	Econ.	V	-	406	-	-	-
08C101	Exploiteren gem sportaccommodaties	Herinrichting sportpark de Mors (40jr)	Maatsch.	N	200	3.938	-	-	-
08C101	Exploiteren gem sportaccommodaties	Herinr sportpark de Mors onderveld(24jr)	Econ.	N	651	2.737	-	-	-
08C101	Exploiteren gem sportaccommodaties	Herinr sportpark de Mors bovenveld(12jr)	Econ.	N	1.149	1.149	-	-	-
08C101	Exploiteren gem sportaccommodaties	Vervanging materieel sport 2027	Maatsch.	V	-	-	-	-	112
08C201	Leidenaars bewegen voldoende	Compensatie sportvelden Vlietzone	Maatsch.	V	508	986	-	-	-
	Totaal programma 8				2.508	12.589	784	1.977	1.236
10A301	Inzetten van door het Rijk beschikbaar gestelde WSW-formatie	Vervanging bedrijfsmiddelen 2024-2027	Bedrijfsm.	V	-	535	535	535	526
	Totaal programma 10				-	535	535	535	526
ADOH	Stelposten concern	Nader in te vullen agv prijsstijgingen22	Maatsch.	N	-	2.056	-	-	-
ADOH	Stelposten concern	Nader in te vullen agv prijsstijgingen23	Maatsch.	N	-	4.775	-	-	-
ADOH	Stelposten concern	Nader in te vullen agv prijsstijgingen24	Maatsch.	N	-	4.775	-	-	-
ADOH	Plankosten definitiefase	Plankosten definitiefase 2024-2027	Econ.	N	2.421	608	608	608	598
ADOH	Overhead facilitaire zaken	Meubilair Stoelen 2027	Econ.	V	-	-	-	-	525
ADOH	Overhead huisvesting	Carillon en toren-uurwerk / koffiekamer	Econ.	V	-	161	-	-	-

Prestatie	Omschrijving prestatie	Omschrijving investering	Categorie	nieuw / vervanging	Bijdrage derden/ reserves	2024	2025	2026	2027
ADOH	Overhead huisvesting	Stadhuis noodstroomvoorziening 2025	Econ.	V	-	-	130	-	-
ADOH	Overhead huisvesting	Tankgebouw DZB Le Pooleweg 6	Econ.	V	-	-	-	-	379
ADOH	Overhead IDA	Docking /Monitoren/ werkstations 2024-2027	Bedrijfsm.	V	-	269	218	280	218
ADOH	Overhead IDA	Surfaces + toebehoren 2024-2027	Bedrijfsm.	V	-	914	610	813	1.118
ADOH	Overhead IDA	Telefonie 5 jaar (toestellen) 2024-2027	Bedrijfsm.	V	-	130	130	130	130
ADOH	Overhead IDA	Switches 2024-2027	Bedrijfsm.	V	-	206	206	206	206
ADOH	Overhead IDA	AV-middelen div.locaties derden 2026	Bedrijfsm.	V	-	-	-	128	-
ADOH	Overhead IDA	AV-middelen Leiden div.locaties 2026	Bedrijfsm.	V	-	-	-	145	-
ADOH	Overhead IDA	AV-middelen Stadskantoor Leiden 2024	Bedrijfsm.	V	-	386	-	-	-
ADOH	Overhead IDA	AV-middelen Stadhs LN ex.Raadszaal 2027	Bedrijfsm.	V	-	-	-	-	290
ADOH	Overhead IDA	Verbouwing Tweelinghuis 2025	Econ.	V	-	-	2.083	-	-
ADOH	Cluster Publiekszaken, handhavend en veiligheid	Verv verhuizing Publiekszaken 2024	Econ.	V	-	132	-	-	-
ADOH	Concernstaf	Vervangen JOIN zaaksysteem 2026	Econ.	V	-	-	-	1.016	-
ADOH	Cluster Stedelijk Beheer	Wagenpark 6jr 2026-2027	Bedrijfsm.	V	-	-	-	61	366
ADOH	Cluster Stedelijk Beheer	Wagenpark 8jr 2024-2027	Bedrijfsm.	V	-	1.489	685	2.880	1.408
ADOH	Cluster Stedelijk Beheer	Veegmachines electrisch aanschaf 2024	Bedrijfsm.	V	-	219	-	-	-
ADOH	Cluster Stedelijk Beheer	Verv, hoofdgebouw ABW 2024-2025	Econ.	V	-	8.932	1.354	-	-
ADOH	Cluster Stedelijk Beheer	Luchtbehandelingsinstal ABW 15	Econ.	V	-	142	-	-	-
ADOH	Cluster Stedelijk Beheer	Vervangen containers (vm Gevulei) 2026	Econ.	V	-	-	-	770	-
	Totaal programma Algemene dekkingsmiddelen en Overhead				2.421	25.195	6.023	7.038	5.238

Bedragen x € 1.000

4.2.3 Reserves

Per reserve is de functie aangegeven. De functies zijn hieronder toegelicht. Daaronder zijn de totalen per functie weergegeven.

Functie reserve	Doel van de reserve	Consequentie van verhogen/verlagen
<i>Bufferfunctie</i>	Afdekken van algemene risico's	Verandering van het weerstandvermogen
<i>Bestedingsfunctie</i>	Spaarpot voor het doen van uitgaven met een bepaald doel	Aanpassingen in de beleidsdoelen
<i>Egalisatiefunctie</i>	Opvangen van grote schommelingen in inkomsten en/of uitgaven	Ongewenste jaarlijkse schommelingen in de tarieven en/of het saldo van de begroting
<i>Inkomensfunctie</i>	Dekken van structurele lasten in de begroting	Invloed op de hoogte van de bespaarde rente en daarmee de dekking van de begroting
<i>Financieringsfunctie</i>	Dekken van investeringen	Wijziging van de hoeveelheid investeringen of de noodzaak alternatieve dekking te zoeken binnen de begroting

	Balans-stand 1-1-2024	Storting 2024	Ont- trekking 2024	Balans- stand 1-1-2025	Mutaties begroot 2025	Mutaties begroot 2026	Mutaties begroot 2027	Balans- stand 31-12-2027
Bufferfunctie	91.571	7.634	-9.353	89.852	16.179	-21.460	-5.654	78.917
Bestedingsfunctie	33.257	10.159	0	43.416	-10.477	3.114	-12.171	23.882
Egalisatiefunctie	31.447	779	-2.328	29.898	29	-168	-4.726	25.033
Inkomensfunctie	28.284	1.179	-2.510	26.953	5.887	14.096	18.105	65.041
Financieringsfunctie	103.166	0	-1.511	101.654	-1.511	-1.511	-1.511	97.120
Totaal reserves	287.725	19.751	-15.702	291.773	10.106	-5.930	-5.956	289.993

Bedragen x € 1.000,-

Omschrijving	Balans-stand 1-1-2024	Storting 2024	Onttrekking 2024	Balans-stand 1-1-2025	Mutaties begroot 2025	Mutaties begroot 2026	Mutaties begroot 2027	Balans-stand 31-12-2027	Functie, doel en minimale/maximale omvang
Algemene reserve									
Algemene reserve	28.929	10.159	-	39.088	-10.477	3.114	-12.171	19.554	Functie: Bufferfunctie Doel: De concernreserve dient als buffer voor de afdekking van niet-kwalificeerbare risico's en de egalisatie van het exploitatieresultaat. Minimale omvang: gelijk aan benodigd weerstandsvermogen
Totaal Algemene Reserve	28.929	10.159	-	39.088	-10.477	3.114	-12.171	19.554	
Bestemmingsreserve									
Reserve publicaties Erfgoed Leiden e.o.	238	0	0	238	0	0	0	238	Functie: Bestedingsfunctie Doel: Het bekostigen van initiatieven voor publicaties.
Reserve raad	171	0	0	171	0	0	0	171	Functie: Egalisatiefunctie Doel: Het bekostigen van uitgaven van de Raad voor verkiezingen, opleiding/begeleiding van nieuwe raadsleden en technische apparatuur voor commissie- en raadsvergaderingen. Maximale omvang: € 150.000
Reserve Holland Rijnland	2.174	0	-1.883	291	0	0	0	291	Functie: Financieringsfunctie Doel: Het financieren van de gemeentelijke bijdrage aan het regionaal investeringsfonds Holland Rijnland.
Reserve flankerend beleid	1.505	0	-100	1.405	-100	-100	0	1.205	Functie: Bestedingsfunctie Doel: Het bekostigen van het flankerend beleid bij de taken- en efficiëncydiscussie; dekken van kosten voor maatregelen die de verlaging van de formatie moeten realiseren en de bijbehorende personeelsomvang.
Bedrijfsvoeringsreserve concern	4.438	0	-1.900	2.538	0	0	0	2.538	Functie: Egalisatiefunctie Doel: Het egaliseren van resultaten op de bedrijfsvoering ten opzichte van de begroting over meerdere jaren en het oplossen van incidentele knelpunten in de bedrijfsvoering. Maximale omvang: 3,5% van de personele lasten van de ambtelijke organisatie Minimale omvang: 1,0% van de personele lasten van de ambtelijke organisatie
Egalisatiereserve verkiezingen	140	0	-7	134	-25	-25	-25	60	Functie: Bestedingsfunctie Doel: Het bekostigen van verkiezingen.
Reserve parkeren	17.042	828	-26	17.844	273	-12.339	87	5.865	Functie: Bestedingsfunctie Doel: Het bekostigen van parkeervoorzieningen en egaliseren van de exploitatieresultaten over meerdere jaren.
Reserve bereikbaarheidsprojecten	583	75	-92	566	75	75	75	791	Functie: Bestedingsfunctie Doel: Het bekostigen van de bereikbaarheidsprojecten.
Reserve asbestsanering	21	106	0	127	106	106	106	445	Functie: Bestedingsfunctie Doel: Het bekostigen van de sanering van asbest in gemeentelijk vastgoed

Bedragen x € 1.000,-

Omschrijving	Balans-stand 1-1-2024	Storting 2024	Ont-trekking 2024	Balans-stand 1-1-2025	Mutaties begroot 2025	Mutaties begroot 2026	Mutaties begroot 2027	Balans-stand 31-12-2027	Functie, doel en minimale/maximale omvang
Reserve ontsluiting van groengebieden	13	0	0	13	0	0	0	13	Functie: Bestedingsfunctie Doel: Het bekostigen van een ecologisch en recreatief netwerk vanuit de stad richting kust en landgoederen en richting Duinhorst en Weide.
Reserve Leefbaarheidsprojecten in de wijken	1.138	2	0	1.140	2	2	2	1.145	Functie: Bestedingsfunctie Doel: Het bekostigen van onderhoud van kapitaalgoederen en noodzakelijke investeringen in de Nieuwe Beestenmarkt, herinrichting van de Breststraat en de begraafplaats Groenesteeg.
Reserve grondexploitaties	6.629	3.687	-695	9.622	501	687	762	11.572	Functie: Bestedingsfunctie Doel: De reserve Grondexploitaties wordt gevoed met positieve saldi bij afsluiten of tussentijds winstnemen van grondexploitaties, het exploitatieresultaat van het erf-pachtdoel en verkoopbrengsten van vastgoed en gronden. De reserve Grondexploitaties is de overkoepelende reserve van Grondzaken van waaruit de onderliggende voorzieningen en bestemmingsreserves gevoed kunnen worden. Tevens worden vrijvallende gelden uit de onderliggende voorzieningen en reserves teruggestort in deze reserve om herbestemd te worden.
Reserve bovenwijkse voorzieningen grondbedrijf	294	0	0	294	0	0	0	294	Functie: Bestedingsfunctie Doel: Het bekostigen van een extra kwaliteitsimpuls aan de openbare ruimte, aangepast aan het monumentale karakter van de stad (kunstobjecten, e.d.). Jaarlijks wordt bij Vermogensbeheer Grondexploitaties een voorstel meegenomen voor de te honoreren objecten.
Reserve afkoopsommen erfpacht	102.986	0	-1.508	101.477	-1.508	-1.508	-1.508	96.952	Functie: Inkomensfunctie Doel: Het financieren van de waarde van de in erfpacht uitgegeven gronden door jaarlijkse vrijval van een deel van de afkoopsommen als dekking van de rentelasten over de onderliggende grondwaarde.
Reserve afkoop administratiekosten Erfpacht	180	0	-3	177	-3	-3	-3	168	Functie: Inkomensfunctie Doel: Het financieren van de administratiekosten van de in erfpacht uitgegeven gronden door jaarlijkse vrijval van een deel van de betaalde afkoopsommen voor administratiekosten.
Egalisatiereserve inkomsten bouwleges	7.752	0	0	7.752	0	0	-5.000	2.752	Functie: Egalisatiefunctie Doel: Het bekostigen van niet geraamde incidentele uitgaven voor de optimalisatie van de omgevingsvergunningverlening (onderdeel bouwactiviteiten) en het tegengaan van fluctuaties in de tariefstelling.
Reserve sociale huurwoningen	0	0	0	0	0	0	0	0	Functie: Bestedingsfunctie Doel: Het bekostigen van de uitvoeringsagenda van Nota Wonen.
Reserve Leids Uitvoeringsprogramma Bodem en Ondergrond	2.188	0	0	2.188	0	0	0	2.188	Functie: Bestedingsfunctie Doel: Het bekostigen van sanering bij projecten waarbij bodemverontreiniging wordt aangetroffen.

Bedragen x € 1.000,-

Omschrijving	Balans-stand 1-1-2024	Storting 2024	Onttrekking 2024	Balans-stand 1-1-2025	Mutaties begroot 2025	Mutaties begroot 2026	Mutaties begroot 2027	Balans-stand 31-12-2027	Functie, doel en minimale/maximale omvang
Reserve herstructurering woongebieden De Sleutels van Zijl en Vliet	16	0	0	16	0	0	0	16	<p>Functie: Bestedingsfunctie</p> <p>Doel: Het verrekenen van tekorten op de grondexploitatie bij herstructureringsplannen van woongebieden van De Sleutels van Zijl en Vliet waarbij de corporatie zelf de grondexploitatie voert (conform Raamovereenkomst Stedelijke Herstructurering met De Sleutels van Zijl en Vliet).</p>
Reserve herstructurering woongebieden Ons Doel	439	0	0	439	0	0	0	439	<p>Functie: Bestedingsfunctie</p> <p>Doel: Het verrekenen van tekorten op de grondexploitatie bij herstructureringsplannen van woongebieden van Ons Doel waarbij de corporatie zelf de grondexploitatie voert (conform Raamovereenkomst Stedelijke Herstructurering met Ons Doel).</p>
Reserve risico's projecten in uitvoering	4.328	0	0	4.328	0	0	0	4.328	<p>Functie: Bufferfunctie</p> <p>Doel: Het dekken van algemene- en project specifieke risico's binnen grondexploitaties in uitvoering. Bouwgronden in exploitatie (BE).</p>
Reserve risico's bijzondere projecten	0	0	0	0	0	0	0	0	<p>Functie: Bufferfunctie</p> <p>Doel: Het dekken van risico's bij bijzondere projecten (Leiden Centraal Project, Oostvlietpolder en Lammenschansdriehoek (inclusief Betaplein)).</p>
Reserve combinatiefuncties	150	0	0	150	0	0	0	150	<p>Functie: Egalisatiefunctie</p> <p>Doel: In het kader van de rijksregeling Impuls Brede Scholen Sport en Cultuur ontvangt de gemeente een bijdrage voor het realiseren van combinatiefuncties in het onderwijs en de sectoren sport en cultuur.</p>
Reserve onderwijshuisvesting	515	0	-55	460	-55	-55	-55	294	<p>Functie: Bestedingsfunctie</p> <p>Doel: Het bekostigen van beleid en uitvoering van onderwijshuisvesting</p>
Reserve aankopen kunst Museum de Lakenhal	52	0	0	52	0	0	0	52	<p>Functie: Bestedingsfunctie</p> <p>Doel: Aankopen kunst voor museum De Lakenhal middels door de gemeente beschikbaar gestelde gelden.</p>
Bedrijfsreserve Museum De Lakenhal	111	0	0	111	0	0	0	111	<p>Functie: Egalisatiefunctie</p> <p>Doel: Het egaliseren van resultaten op de bedrijfsvoering en afgesloten projecten over meerdere jaren en oplossen van incidentele knelpunten in de bedrijfsvoering. Maximale omvang: 15% van de totale exploitatielasten voor de periode 2019-2026.</p>
Reserve exploitatie De Nobel	172	0	-9	163	-9	-9	-9	135	<p>Functie: Bestedingsfunctie</p> <p>Doel: Het bekostigen van de jaarlijkse bijdrage aan de exploitatie van muziekcentrum De Nobel.</p>
Reserve sociaal-maatschappelijke en culturele voorzieningen	1.132	0	0	1.132	0	0	0	1.132	<p>Functie: Bestedingsfunctie</p> <p>Doel: Het bekostigen van aanvullingen op de beschikbare sociaal-maatschappelijke voorzieningen.</p>
Bedrijfsreserve DZB-Leiden WSW	4.448	0	0	4.448	0	0	0	4.448	<p>Functie: Egalisatiefunctie</p> <p>Doel: Het egaliseren van de jaarlijkse schommelingen in de bedrijfsvoeringskosten van de DZB en oplossen van knelpunten in de exploitatie.</p>

Bedragen x € 1.000,-

Omschrijving	Balans-stand 1-1-2024	Storting 2024	Ont-trekking 2024	Balans-stand 1-1-2025	Mutaties begroot 2025	Mutaties begroot 2026	Mutaties begroot 2027	Balans-stand 31-12-2027	Functie, doel en minimale/maximale omvang
Reserve GSB-middelen. IS/VEZ	246	0	0	246	0	0	0	246	Functie: Bestedingsfunctie Doel: Het realiseren van prestatieafspraken in het kader van het grotestedenbeleid (GSB) met het Rijk. De volgende projecten worden bekostigd: verbeterplan bomen, gebiedsvisies en gevelsanering.
Reserve zachte landing WSW	964	0	-150	814	-150	-150	-150	364	Functie: Bestedingsfunctie Doel: Het bekostigen van de herstructurering DZB.
Reserve bedrijfsvoering plankosten	1.661	181	0	1.843	178	178	178	2.376	Functie: Bestedingsfunctie Doel: Het dekken van de plankosten van projecten in de definitiefase en het egaliseren van fluctuaties in de exploitatie als gevolg van de plankostensystematiek.
Reserve exploitatie Oppenheimstraat	152	0	0	152	0	0	0	152	Functie: Egalisatiefunctie Doel: Het bekostigen van de jaarlijkse bijdrage aan de exploitatie van de Oppenheimstraat.
Reserve rekenkamer	105	0	-15	90	-15	-15	-15	44	Functie: Egalisatiefunctie Doel: Het financieren van de uitgaven voor onderzoek en de mogelijkheid tot extra onderzoek. Maximale omvang: nader te bepalen, in 2021 wordt na evaluatie een voorstel ingediend.
Reserve bedrijfsvoering Erfgoed Leiden en omstreken	526	0	-12	514	-12	-12	-12	477	Functie: Egalisatiefunctie Doel: Het egaliseren van jaarlijkse schommelingen in de bedrijfsvoeringskosten van Erfgoed Leiden en omstreken. Maximale omvang: 10% van de begrote exploitatielasten
Reserve Sociaal Domein	44.511	823	-6.343	38.991	-6.069	-6.355	0	26.567	Functie: Bestedingsfunctie Doel: Het dekken van bijsturingmaatregelen die (op termijn) leiden tot kostenreductie en opvangen van tekorten en overschotten in het sociaal domein.
Reserve Informatisering	68	0	0	68	0	0	0	68	Functie: Bestedingsfunctie Doel: Het bekostigen van de digitalisering van werkprocessen, ontwikkelen van informatiebeleid en vernieuwen van de gemeentelijke website.
Reserve programma binnenstad	135	0	0	135	0	0	0	135	Functie: Bestedingsfunctie Doel: Het bekostigen van projecten voor een economisch vitale binnenstad
Reserve stedelijke ontwikkeling	116	0	0	116	0	0	0	116	Functie: Bestedingsfunctie Doel: Het bekostigen van investeringsinitiatieven in de stad.

Bedragen x €1.000,-

Omschrijving	Balans-stand 1-1-2024	Storting 2024	Ont-trekking 2024	Balans-stand 1-1-2025	Mutaties begroot 2025	Mutaties begroot 2026	Mutaties begroot 2027	Balans-stand 31-12-2027	Functie, doel en minimale/maximale omvang
Reserve afschrijvingen investeringen	26.110	1.179	-627	26.662	5.887	14.096	18.105	64.750	Functie: Financieringsfunctie Doel: Het dekken van de jaarlijkse kapitaallasten vanuit incidentele middelen.
Reserve economische impulsen en Kennisstad	290	0	0	290	0	0	0	290	Functie: Bestedingsfunctie Doel: Het bekostigen van impulsen voor duurzame, economische ontwikkelingen en initiatieven in de stad.
Reserve budgetoverheveling	2.073	0	-1.440	633	-633	0	0	0	Functie: Bestedingsfunctie Doel: Het faciliteren van budgetoverhevelingen.
Bestemmingsreserve frictiekosten ID/WW-banen	207	0	-29	178	-29	-29	-29	90	Functie: Bestedingsfunctie Doel: Het dekken van kosten die gemeoid zijn met een raadsbesluit dat geleid heeft tot 'geen gedwongen ontslagen WIW-medewerkers'
Reserve sportstimulering	176	0	0	176	0	0	0	176	Functie: Bestedingsfunctie Doel: Het bekostigen van een sportstimuleringsfonds voor een betere uitvoering van de Leidse sportvisie onder nader vast te stellen voorwaarden van cofinanciering met inzet private middelen.
Reserve Fonds Debt? to no Debt!	154	0	0	154	0	0	0	154	Functie: Bestedingsfunctie Doel: Het dekken van projectkosten en eventuele oninbare vorderingen.
Reserve herontwikkeling Stationsgebied e.o.	3.490	0	0	3.490	0	0	0	3.490	Functie: Bestedingsfunctie Doel: Het bekostigen van de uitvoering masterplan Stationsgebied
Reserve restauratie collectie De Lakenhal	19	0	0	19	0	0	0	19	Functie: Bestedingsfunctie Doel: Het bekostigen van de restauratie van collectie van Museum De Lakenhal.
Reserve Molen de Valk / Erfgoed Leiden	258	0	-35	223	-35	-35	-35	119	Functie: Bestedingsfunctie Doel: Het bekostigen van de salarislasten van een derde molenaar bij molen de Valk
Reserve Duurzame Stad	4.431	1.932	-373	5.990	1.560	1.589	1.234	10.373	Functie: Bestedingsfunctie Doel: Het bekostigen van investeringen en uitgaven die om doelstellingen te realiseren op het gebied van verstedelijking, duurzame mobiliteit, energietransitie, klimaatadaptatie en biodiversiteit vergroening en circulaire economie en afval.
Reserve projecten en tentoonstelling Museum de Lakenhal	209	0	0	209	0	0	0	209	Functie: Bestedingsfunctie Doel: Meerjarig beschikbaar houden van gemeentelijke middelen voor meerjarige projecten en tentoonstellingen van Museum de Lakenhal Maximale omvang: € 600,00

Bedragen x € 1.000,-

Omschrijving	Balans-stand 1-1-2024	Storting 2024	Ont-trekking 2024	Balans-stand 1-1-2025	Mutaties begroot 2025	Mutaties begroot 2026	Mutaties begroot 2027	Balans-stand 31-12-2027	Functie, doel en minimale/maximale omvang
Reserve regionale verkeers- en milieukaart	274	0	0	274	0	0	0	274	<p>Functie: Bestedingsfunctie</p> <p>Doel: Alle regionale verkeers- en milieukaart (RVMK) taken zijn belegd bij de gemeente Leiden. Zoals afgesproken met de regio's in de dienstverleningsovereenkomst wordt een reserve RVMK gevormd. Hiermee kunnen eventuele risico's worden gedekt.</p>
Reserve Bomenfonds	-27 ¹	0	0	-27	0	0	0	-27	<p>Functie: Bestedingsfunctie</p> <p>Doel: De versterking van het bomenbestand van Leiden.</p>
Reserve beheerkosten	0	0	0	0	0	0	0	0	<p>Functie: Bestedingsfunctie</p> <p>Doel: Instellen centraal budget (reserve) voor stijging van beheerkosten als gevolg van klimaatadaptieve maatregelen en vergroening bij projecten.</p>
Reserve specialistische voorzieningen Maatschappelijke Zorg	600	0	0	600	0	0	0	600	<p>Functie: Egalisatiefunctie</p> <p>Doel: Egaliseren van verschillen tussen begrote en gerealiseerde lasten voor specialistische voorzieningen Maatschappelijke Zorg die in afzonderlijke boekjaren ontstaan, conform de Samenwerkingsovereenkomst Maatschappelijke zorg 2023 Holland.</p> <p>Maximale omvang: 10% van het jaarlijkse budget voor de specialistische voorzieningen en de uitvoeringskosten.</p>
Reserve Oekraïne asielzoekers statushouders	9.501	0	-400	9.101	-475	-375	0	8.251	<p>Functie: Egalisatiefunctie</p> <p>Doel: Het egaliseren van verschillen tussen de lasten en de (rijks)bijdragen.</p>
Reserve Maatschappelijke Zorg Leidse regio	523	0	0	523	0	0	0	523	<p>Functie: Egalisatiefunctie</p> <p>Doel: Egaliseren van verschillen tussen het Leidse aandeel van de begrote en gerealiseerde lasten voor Maatschappelijke Zorg binnen de Leidse Regio die in afzonderlijke boekjaren ontstaan, conform de Samenwerkingsovereenkomst Maatschappelijke Zorg 2023 Leidse regio.</p>
Reserve OV Knoop Leiden Centraal station	0	0	0	0	20.588	-5.000	-7.794	7.794	<p>Functie: Bestedingsfunctie</p> <p>Doel: Dekking van de investeringsambities OV knoop Leiden Centraal station.</p>
Reserve egalisatie kapitaallasten centrumregeling bedrijfsvoering	2.969	779	0	3.748	531	234	302	4.816	<p>Functie: Egalisatiefunctie</p> <p>Doel: Egaliseren van verschillen tussen begrote en gerealiseerde kapitaallasten die in afzonderlijke boekjaren ontstaan binnen de centrumregeling bedrijfsvoering.</p>
Reserve risicobijdrage centrum regeling bedrijfsvoering	0	0	0	0	0	0	0	0	<p>Functie: Bestedingsfunctie</p> <p>Doel: Het beschikbaar houden van het in een boekjaar niet bestede deel van de risicobijdrage van partnergemeenten voor de continuïteit en kwaliteit van de dienstverlening aan deze partnergemeenten.</p>
Reserve sportstimulering schaatsen	200	0	0	200	0	0	0	200	<p>Functie: Bestedingsfunctie</p> <p>Doel: Het continueren van de schaatsport</p>
Totaal Bestemmingsreserves	258.796	9.592	-15.702	252.686	20.583	-9.044	6.215	270.439	
Totaal Reserves	287.725	19.751	-15.702	291.773	10.106	-5.930	-5.956	289.993	

Bedragen x € 1.000,-

1 Het saldo van de Reserve Bomenfonds zal bij de 2e voortgangsrapportage 2023 worden aangevuld.

4.2.4 Voorzieningen

Prg.	Naam Voorziening	Balansstand 1-1-2023	Begroting storting 2023	Begroting onttrekking 2023	Begroting Stand 31/12/2023	Begroting storting 2024	Begroting onttrekking 2024	Begroting stand 31/12/2024	Doel
Voorzieningen van derden verkregen middelen									
5	Voorziening boomregeling wijk	2.306	0	0	2.306	0	0	2.306	Egalisatie van de kosten voor het duurzaam in stand houden van bepaalde monumentale, bijzondere of waardevolle bomen, boomgroepen of houtopstand en dergelijke.
8	Voorziening bijdrage derden Museum De Lakenhal	913	0	0	913	0	0	913	Het uitvoeren van geoormerkte activiteiten in Museum De Lakenhal middels door derden beschikbaar gestelde gelden.
AD	Voorziening van derden verkregen middelen	64	145	-143	67	151	-142	76	Van derden verkregen middelen die specifiek besteed moeten worden en die nog niet als opbrengst verantwoord kunnen worden, moeten conform artikel 44 lid 2 van de BBV in een voorziening worden gestort.
Totaal Voorzieningen van derden verkregen middelen		3.283	145	-143	3.286	151	-142	3.295	
Egalisatievoorzieningen									
5	Voorziening groot onderhoud riolering	603	665	-913	356	729	-635	450	Spaarvoorziening voor toekomstige vervangingsinvesteringen rioleringen, overeenkomstig regelgeving in het BBV.
5	Egalisatievoorziening riolering	0	215	0	215	239	0	454	Egaliseren van de saldi van de exploitatie van de gemeentelijke riolering zodat de middelen de rioolheffing ontvangen middelen beschikbaar blijven voor het in stand houden van de gemeentelijke riolering.
5	Voorziening waterkwaliteit	747	274	-285	736	284	-597	423	Egalisatie van de kosten van onderhoudsachterstand en voor het op orde houden van de waterkwaliteit voor die onderdelen die groot onderhoud nodig hebben, waarvan de omvang jaarlijks niet gelijk is.
5	Voorziening groot onderhoud kunstwerken	1.169	1.444	-2.037	575	1.499	-1.505	570	Egalisatie van de kosten van onderhoudsachterstand en voor het op orde houden van de kunstwerken voor die onderdelen die groot onderhoud nodig hebben, waarvan de omvang jaarlijks niet gelijk is.
5	Voorziening groot onderhoud walmuuren en beschoeiing	503	375	-859	19	390	-374	34	Egalisatie van de kosten van onderhoudsachterstand en voor het op orde houden van walmuuren en beschoeiingen voor die onderdelen die groot onderhoud nodig hebben, waarvan de omvang jaarlijks niet gelijk is.
5	Voorziening groot onderhoud wegen	1.974	2.582	-4.280	276	2.682	-2.841	117	Egalisatie van de kosten van onderhoudsachterstand en voor het op orde houden van de wegen voor die onderdelen die groot onderhoud nodig hebben, waarvan de omvang jaarlijks niet gelijk is.
5	Voorziening groot onderhoud gemalen	44	84	-105	23	100	-70	53	Egalisatie van de kosten voor het groot onderhoud van de gemalen
6	Voorziening onderhoud gemeentelijk vastgoed	8.164	2.952	-3.292	7.824	3.039	-3.873	6.990	Egalisatie van de kosten voor (groot)onderhoud van gemeentelijk vastgoed.

Bedragen x € 1.000

Prg.	Naam Voorziening	Balansstand 1-1-2023	Begroting storting 2023	Begroting onttrekking 2023	Begroot Stand 31/12/2023	Begroting storting 2024	Begroting onttrekking 2024	Begroot stand 31/12/2024	Doel
Egalisatievoorzieningen									
8	Voorziening groot onderhoud lakenhal	587	79	0	666	83	0	749	Egalisatie van de kosten voor onderhoud van Museum de Lakenhal en voorzien in dekking voor meerjarige uitgaven in beveiligingssysteem en -apparatuur.
8	Voorziening groot onderhoud sportaccommodaties	4.271	1.150	-1.042	4.379	1.013	-697	4.696	Egalisatie van kosten van het groot onderhoud aan de sportaccommodaties die in het eigendom zijn van de gemeente Leiden.
AD	Voorziening onderhoud gebouwen DZB	685	41	0	727	41	0	768	Egalisatie van de kosten voor groot onderhoud gebruikersdeel van de bedrijfspanden aan Le Pooleweg 6 en 11 en Nachtegaallaan 41-43.
Totaal Egalisatievoorzieningen		18.747	9.862	-12.813	15.796	10.099	-10.592	15.303	
Voorzieningen toekomstige verplichtingen									
1	Voorziening pensioenen wethouders	6.196	0	0	6.196	0	0	6.196	Voorziening om de toekomstige pensioen verplichtingen van (oud)-wethouders af te dekken.
1	Voorziening wachtgeld (oud)wethouders	241	0	0	241	0	0	241	Voorziening om de toekomstige wachtgeld verplichtingen van (oud)-wethouders af te dekken.
2	Voorziening veiligheidsbeleid	72	0	0	72	0	0	72	Egalisatie van kosten programma veiligheid, camera toezicht en tussentijdse evaluatie veiligheidsprogramma.
9	Voorziening huisvesting statushouders	2.065	0	0	2.065	0	0	2.065	Het bekostigen van extra (tijdelijke) woningen voor vergunninghouders en/of bijzondere doelgroepen.
AD	Voorziening loga- gelden	93	0	0	93	0	0	93	Egalisatie van de kosten die voortvloeiën uit spaarcontracten met personeel voor verlofrecht en dergelijke (voorheen M&B).
Totaal voorzieningen toekomstige verplichtingen		8.667	0	0	8.667	0	0	8.667	
Voorziening risico's									
3	Voorziening Garantstelling Biotech Training Facility	257	0	0	257	0	0	257	Afdekken risico garantstelling Biotech Training Facility
Totaal Voorziening risico's		257	0	0	257	0	0	257	
Totaal voorzieningen		30.955	10.007	-12.956	28.006	10.250	-10.734	27.522	

Bedragen x €1.000

4.2.5 EMU Saldo

In het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV, art. 19) is de verplichting vastgesteld dat de gemeenten ramingen van het EMU-saldo dienen te verstrekken.

De begroting van de Gemeente Leiden is opgesteld conform een (gemodificeerd) stelsel van baten en lasten. Het EMU saldo gaat niet uit van baten en lasten, maar gaat uit van ontvangsten en uitgaven van de gemeente, berekend op transactiebasis en overeenkomstig de voorschriften van het Europese systeem van nationale en regionale rekeningen in de Europese Unie.

Als gevolg van Europese regelgeving mogen EU-lidstaten een begrotingstekort (EMU-saldo) hebben van maximaal 3% van het bruto binnenlands product (BBP). Aan dit maximale tekort van 3% hebben, naast de Rijksoverheid, ook de decentrale overheden een aandeel.

EMU-saldo		Begroting					
			2023	2024	2025	2026	2027
1.	(+) Exploitatiesaldo vóór toevoeging aan c.q. onttrekking uit reserves (zie BBV, artikel 17c).	-47.693	4.049	10.106	-5.930	-5.956	
2.	(-) Mutatie (im)materiële vaste activa	77.337	148.291	114.915	110.690	36.937	
3.	(+) Mutatie voorzieningen	-8.039	-484	580	892	3.177	
4.	(-) Mutatie voorraden (incl. bouwgronden in exploitatie)	-2.590	2.368	3.399	-12.222	4.923	
5.	(-) Verwachte boekwinst bij verkoop effecten en (im)materiële vaste activa	0	0	0	0	0	
Berekend EMU-saldo		-130.479	-147.094	-107.629	-103.507	-44.639	

Wat is er dan anders aan de EMU-systematiek dan het (gemodificeerde) baten- en lastenstelsel dat de gemeenten hanteren?

Investerings tellen bijvoorbeeld niet mee in het stelsel van baten en lasten, daarbij wordt uitgegaan van de jaarlijkse kapitaallasten van de investeringen. Investerings in een bepaald jaar tellen echter wel volledig mee in het EMU-saldo. Bij een sluitende begroting kan een gemeente daardoor toch een negatief EMU-saldo hebben. Het EMU-saldo van de gemeente Leiden voor 2024 komt uit op € -147.094.000, wat betekent dat in EMU-termen de uitgaven groter zijn dan de inkomsten. Het tekort wordt vooral veroorzaakt doordat wij veel meer investeren in activa dan het bedrag aan kapitaallasten i.v.m. investeringen uit het verleden.

Het jaarlijkse aandeel in het EMU-saldo van de decentrale overheden is voor de jaren 2019 tot en met 2023 gesteld op -0,4% van het BBP. Het aandeel van de gemeenten is gesteld op -0,27% van het BBP. Voor 2024 moeten de percentages nog worden vastgesteld. Het aandeel in het EMU-tekort betreft een inspanningsverplichting, er staat momenteel geen sanctie op een eventuele overschrijding van het toegestane EMU-tekort.

4.3 Overzicht per taakveld

Om tot betrouwbare informatie voor interne sturing en externe vergelijkbaarheid te komen, wordt een uniforme indeling in taakvelden voorgeschreven bij de vernieuwing van het BBV, waaraan de bijbehorende baten en lasten worden toegerekend. De baten zijn opgenomen als een negatief bedrag.

hoofdtakveld	Taakveld		Lasten	Baten
0. Bestuur en ondersteuning	0.1	Bestuur	6.669	-108
	0.2	Burgerzaken	10.744	-2.619
	0.3	Beheer overige gebouwen en gronden	2.260	-2.147
	0.4	Overhead, Ondersteuning organisatie	87.832	-15.491
	0.5	Treasury	3.913	-3.006
	0.61	Onroerend Zaakbelasting (OZB) woningen	1.109	-29.145
	0.62	Onroerend Zaakbelasting (OZB) niet-woningen	0	-38.438
	0.63	Parkeerbelasting	135	-18.585
	0.64	Belastingen overig	442	-1.836
	0.7	Algemene uitkering gemeentefonds	1.617	-361.164
0.8	Overige baten en lasten	362	-168	
0.9	Vennootschapsbelasting (VpB)	113	0	
0.10	Mutaties reserves (980)	19.751	-15.702	
	Totaal		134.947	-488.409
1. Veiligheid	1.1	Crisisbeheersing en brandweer	12.041	0
	1.2	Openbare orde en veiligheid	4.485	-134
	Totaal		16.526	-134
2. Verkeer, vervoer en waterstaat	2.1	Verkeer en wegen	38.589	-2.691
	2.2	Parkeren	14.738	-499
	2.3	Recreatieve havens	532	-618
	2.4	Economische havens en waterwegen	0	0
	2.5	Openbaar vervoer	1.633	-476
	Totaal		55.492	-4.284
3. Economische zaken	3.1	Economische ontwikkeling	4.808	-13
	3.2	Fysieke bedrijfsinfrastructuur	0	0
	3.3	Bedrijfsloket en - bedrijfsregelingen	2.490	-545
	3.4	Economische promotie	3.803	-1.741
	Totaal		11.101	-2.299
4. Onderwijs	4.1	Openbaar basisonderwijs	0	0
	4.2	Onderwijshuisvesting	12.797	-274
	4.3	Onderwijsbeleid en leerling-zaken	15.793	-6.377
	Totaal		28.590	-6.651
5. Sport, cultuur en recreatie	5.1	Sportbeleid en activering	1.295	0
	5.2	Sportaccommodaties	13.913	-4.457
	5.3	Cultuurpresentatie, cultuurproductie en cultuurparticipatie	8.984	0
	5.4	Musea	6.105	-1.138
	5.5	Cultureel erfgoed	5.850	-690
	5.6	Media	4.864	-8

hoofdtakveld	Taakveld		Lasten	Baten
	5.7	Openbaar groen en (open lucht) recreatie	15.444	-329
	Totaal		56.455	-6.622
6. Sociaal Domein	6.1	Samenkracht en burgerparticipatie	16.085	-96
	6.2	Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	14.098	-29
	6.3	Inkomensregelingen	78.573	-57.459
	6.4	WSW en beschut werk	35.642	-12.761
	6.5	Arbeidsparticipatie	3.903	-1.473
	6.6	Maatwerkvoorzieningen (WMO)	5.569	-111
	6.71a	Hulp bij het huishouden (WMO)	13.162	-54
	6.71b	Begeleiding (WMO)	11.587	0
	6.71c	Dagbesteding (WMO)	3.033	0
	6.71d	Overige maatwerkarrangementen (WMO)	0	-1.318
	6.72a	Jeugdhulp begeleiding	9.076	0
	6.72b	Jeugdhulp behandeling	580	0
	6.72c	Jeugdhulp dagbesteding	3.826	0
	6.72d	Jeugdhulp zonder verblijf overig	4.128	-303
	6.73a	Pleegzorg	1.084	0
	6.73b	Gezinsgericht	566	0
	6.73c	Jeugdhulp met verblijf overig	4.768	0
	6.74a	Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	86	0
	6.74b	Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ verblijf	7.242	0
	6.74c	Gesloten plaatsing	557	0
	6.81a	Beschermd wonen (WMO)	19.499	-603
	6.81b	Maatschappelijke en vrouwenopvang (WMO)	32.132	-3
	6.82a	Jeugdbescherming	2.104	0
	6.82b	Jeugdreclassering	277	0
	Totaal		267.577	-74.210
7. Volksgezondheid en milieu	7.1	Volksgezondheid	9.361	-123
	7.2	Riolering	9.695	-13.542
	7.3	Afval	17.038	-23.057
	7.4	Milieubeheer	3.445	0
	7.5	Begraafplaatsen en crematoria	0	0
	Totaal		39.539	-36.722
8. Volkshuisvesting, ruimtelijke ordening en stedelijke vernieuwing (VHROSV)	8.1	Ruimtelijke ordening	7.835	-1.946
	8.2	Grondexploitatie (niet-bedrijventerreinen)	16.042	-17.221
	8.3	Wonen en bouwen	11.681	-7.287
	Totaal		35.558	-26.454
Totaal			645.785	-645.785

Hoofdstuk 5

5 Bijlagen

5.1 Samenstelling stadsbestuur

Gemeenteraad

De gemeenteraad van Leiden bestaat uit 39 raadsleden. Raadsleden van een zelfde politieke partij vormen een fractie in de raad. Momenteel zijn er 10 fracties in de Leidse raad. De zetelverdeling ná de verkiezingen van 16 maart 2022 is als volgt:

- GroenLinks (GL) 10 zetels;
- Democraten 66 (D66) 6 zetels;
- Volkspartij voor Vrijheid en Democratie (VVD) 5 zetels;
- Partij van de Arbeid (PvdA) 4 zetels;
- Partij voor de Dieren 4 zetels;
- Partij Sleutelstad 3 zetels;
- Christen Democratisch Appèl (CDA) 2 zetels;
- Socialistische Partij (SP) 2 zetels;
- Studenten Voor Leiden 2 zetels;
- Christen Unie (CU) 1 zetel.

Griffier: De heer G.F.C. van Leiden

College van burgemeester en wethouders

Het college van burgemeester en wethouders is gezamenlijk verantwoordelijk voor het gevoerde gemeentelijke beleid. Het uitgangspunt hierbij is het [beleidsakkoord](#). Het college bestaat uit de burgemeester, vijf wethouders en de gemeentesecretaris. Het college legt verantwoording af aan, en wordt gecontroleerd door, de gemeenteraad.

De portefeuillevindeling van het college van burgemeester en wethouders ziet er als volgt uit:

Burgemeester Peter van der Velden
Bestuur, Veiligheid en Handhaving

Wethouder Ashley North (GL)
Klimaat, Mobiliteit en Financiën

Wethouder Fleur Spijker (D66)
Economie, Kennis, Sport en Gezondheid

Wethouder Abdelhaq Jermoumi (PvdA)
Kansengelijkheid, Jeugd en Onderwijs van Leiden

Wethouder Julius Terpstra (CDA)
Wonen, Bouwen en Welzijn

Wethouder Yvonne van Delft (GL)
Energie, Werk en Inkomen en Cultuur

Pim van Vliet
Gemeentesecretaris/Algemeen Directeur

V.l.n.r.: Pim van Vliet, Julius Terpstra, Yvonne van Delft, Peter van der Velden, Fleur Spijker, Ashley North, Abdelhaq Jermoumi. Foto: Wouter Keuris Fotografie.

5.2 Begroting per prestatie

Onderstaand een overzicht van de begrotingsstanden 2024 per programma, per beleidsterrein en per prestatie.

Programma 01	2024		
	lasten	baten	saldo
bedragen x € 1.000,-			
01A101 Raad en cie's vergaderen volgens cyclus	1.592	0	1.592
01A103 Onderst Raad door griffie e.d.	1.444	-70	1.374
01A201 Dagelijks bestuur gemeente door College	2.349	0	2.349
01A202 Informeren en betrekken burgers e.d.	110	0	110
01A203 Organiseren verkiezingen	621	0	621
01A204 Strategisch beleidsadvies en onderzoek	2.549	-116	2.433
01A205 Adviseren bestuur over communicatie	270	-10	259
01A301 Sturing en toezicht op samenw.verbanden	91	-3	88
01A302 Bevorderen intergem samenwerking	3.256	0	3.256
01 Bestuur	12.281	-199	12.082
01B101 Leveren prod/diensten publieke dv	4.549	-1.887	2.662
01B102 Eenduidige/klantvr dv via alle kanalen	2.261	16	2.278
01B103 Op orde houden basisregistraties	3.704	-913	2.791
01B104 Beantwoorden van eerste lijns vragen	1.142	0	1.142
01 Dienstverlening	11.655	-2.784	8.871
Totaal programma 01	23.936	-2.982	20.953

Programma 02	2024		
	lasten	baten	saldo
bedragen x € 1.000,-			
02A101 Aanpak Ondernijning	714	-137	577
02A102 Voorkomen radicalisering en polarisatie	51	0	51
02A104 Inzet Veilige Publieke Taak	43	0	43
02A201 Beperken van overlast verward gedrag	1.026	0	1.026
02A202 Beperken van woonoverlast	295	-22	274
02A204 Regievoering samenwerking jaarwisseling	65	0	65
02A205 Inzet buurt- en wijkveiligheid	84	0	84
02A301 Inzet Stedelijke Jeugd aanpak	940	0	940
02A401 Realiseren van BRL-vakbekwame crisisorg.	34	0	34
02A402 Planvorming rondom risicovolle evenement	34	0	34
02A403 Inzet bij rampen en (cyber)crises	12.041	0	12.041
02A501 Risicoscan vergunningverlening evenement	210	-5	205
02A502 Inzet Landelijk Progr.Veilige Steden	230	0	230
02A503 Bijdr.aan (digitaal) veilig ondernemen	17	0	17
02A504 Handhaven coffeeshopsanctiebeleid	69	0	69
02A505 Coördinatie vergunningverlening horeca	212	-7	205
02 Veiligheid	16.064	-170	15.894
Totaal programma 02	16.064	-170	15.894

Programma 03	2024		
bedragen x € 1.000,-	lasten	batens	saldo
03A101 Regionale en lokale beleidsontwikkeling	1.966	-554	1.412
03A102 Ontwikkelen Leiden Bio Science Park	973	0	973
03 Ruimte om te ondernemen	2.940	-554	2.386
03B101 Fac. bedrijvigheid, starters, ondernemer	2.464	0	2.464
03B102 Verbet. Ansl. onderwijs-arbeidsmarkt	314	0	314
03B201 Stim. en acquis kennisintens. bedrijvig	1.534	-4	1.530
03 Faciliteren/Stimuleren van ondernemen	4.312	-4	4.308
03C101 Citymarket stim. toerist. aantrekkelijk	1.518	-1.611	-93
03C102 Faciliteren Centrummanagement Leiden	216	0	216
03 Marketing en promotie	1.733	-1.611	123
03D101 Circulaire Bouw	707	0	707
03D102 Verwaarden van materiaalstromen	639	0	639
03D103 Circulair inkopen	96	0	96
03 Circulaire Economie	1.442	0	1.442
03E101 Vitale Binnenstad	901	0	901
03E102 Kennisstad	580	0	580
03 Vitale Binnenstad en Kennisstad	1.481	0	1.481
Totaal programma 03	11.908	-2.168	9.740

Programma 04	2024		
bedragen x € 1.000,-	lasten	batens	saldo
04A101 Beïnvloeding modal shift vervoer	599	0	599
04A102 Stim. Verduurzaming vervoer	510	0	510
04A103 Invoering zero-emissie Stadslogistiek	687	-387	300
04 Duurzame Mobiliteit	1.796	-387	1.409
04B101 Verbeteren bereikbaarheid voetgangers	138	0	138
04B102 Verbeteren bereikbaarheid fiets	493	0	493
04B103 Verbeteren openbaar vervoer	1.177	-476	701
04B104 Waarborgen doorstroming	4.475	-221	4.253
04B105 Verbeteren parkeeraanbod	14.884	-19.085	-4.201
04 Bereikbaarheid	21.166	-19.782	1.384
04C101 Stimuleren verkeersveilig gedrag	267	0	267
04C102 Verbeteren verkeersveilige inrichting	772	0	772
04 Verkeersveiligheid	1.039	0	1.039
04 Fietsers en voetgangers	0	0	0
04 Openbaar vervoer	0	0	0
04 Autoverkeer	0	0	0
04 Parkeren	0	0	0
04 Leefomgeving	0	0	0
Totaal programma 04	24.001	-20.169	3.832

Programma 05	2024		
bedragen x € 1.000,-	lasten	baten	saldo
05A101 Ontwikkelen beleid openbare ruimte	1.109	-156	953
05A102 Beheren openbare ruimte	26.286	-1.908	24.377
05A103 Inzamelen huishoudelijk afval	14.424	-21.909	-7.486
05A104 Beheren contracten buitenreclame	109	-832	-723
05A105 Handhaven gebruik openbare ruimte	2.934	-197	2.737
05A106 Werken voor derden cluster beheer	1.172	-1.148	24
05 Verharde openbare ruimte	46.034	-26.151	19.884
05B102 Beheren openbaar water en riolering	9.432	-13.542	-4.110
05B201 Ontwikkelen beleid gebruik openbaar wate	35	0	35
05B202 Exploiteren havens en waterwegen	532	-618	-86
05B203 Behandelen ligplaatsvergunningen	230	-6	224
05B204 Handhaven gebruik openbaar water	377	0	377
05 Openbaar water	10.606	-14.167	-3.561
05C101 Ontw en uitv beleid sted. en regio groen	952	0	952
05C102 Renoveren en herinrichten parken	46	0	46
05C103 Beheren openbaar groen	8.148	-55	8.093
05C104 Behandelen kapvergunningen	151	0	150
05C105 Aanleggen Singelpark	909	0	909
05C106 Beheren Oostvlietpolder	209	0	209
05C201 Ontwikk en uitv beleid biodiversiteit	542	-2	541
05C301 Ontwikk en uitv beleid dierenwelzijn	110	0	110
05 Openbaar groen	11.067	-57	11.010
05D101 Milieubeheer algemeen	3.235	0	3.235
05D103 Uitvoeren bodemsanering	79	0	79
05D104 Uitvoeren duurzaamheidsbeleid	623	-20	602
05 Milieu en duurzaamheid	3.937	-20	3.917
05E101 Ontwikk en uitv beleid waterkwantit-kwal	1.115	0	1.115
05 Klimaatadaptatie	1.115	0	1.115
Totaal programma 05	72.759	-40.395	32.365

Programma 06	2024		
bedragen x € 1.000,-	lasten	baten	saldo
06A101 Opstellen kaderstellende visies RO	1.195	0	1.195
06A102 Stimuleren ruimtelijke kwaliteit	260	-645	-385
06A103 Opst. en act. ruimtelijk instrumentarium	525	0	525
06A104 Implementatie Omgevingswet	3.282	0	3.282
06A201 Behandeling verzoeken omgevingsvergunningen	2.767	-4.168	-1.401
06A202 Het voeren van vooroverleg	895	-3	891
06A301 Toezicht/hha op veilig bouwen/gebruiken	1.501	-73	1.428
06 Ruimtelijke planvorming en plantoetsing	10.425	-4.889	5.536
06B101 Voeren erfpachtbedrijf	2.260	-2.147	114
06B102 Opstellen MPG en Vermogensbeheer	7.851	-8.620	-769

Programma 06	2024		
bedragen x € 1.000,-	lasten	baten	saldo
06B103 Exploiteren van gemeentelijke gebouwen	9.539	-10.547	-1.008
06 Gemeentelijk vastgoed	19.650	-21.313	-1.663
06C101 Implementatie Woonvisie Leiden 2020-2030	264	0	264
06C104 (Laten) uitvoeren projecten incl student	31	0	31
06C102 Uitvoering prestatieafspraken 2020-2025	269	0	269
06C103 Regionale woonagenda en woonruimteverd.	62	0	62
06C201 Toezicht/hha op onrechtmatige bewoning	103	0	103
06 Wonen	729	0	729
06D101 Energiebesparing	2.866	-2.301	566
06D102 Opwek duurzame energie	630	0	630
06D103 Warmtetransitie	371	0	371
06 Energietransitie	3.867	-2.301	1.566
Totaal programma 06	34.671	-28.503	6.168

Programma 07	2024		
bedragen x € 1.000,-	lasten	baten	saldo
07A101 Betrekken jeugd via jeugdparticipatie	159	-43	115
07A102 Waarborgen kwal (openbare) speelruimte	777	0	777
07A103 Ondersteunen spelbevordering	39	0	39
07A201 Vanuit CJG uitv. Wet Publieke Gezondheid	72	0	72
07A202 Vanuit CJG org. informatie en opvoeding	1.065	0	1.065
07A203 Vanuit het CJG organiseren jeugdhulp	6.991	0	6.991
07A301 Doen organiseren specialistische hulp	33.780	-303	33.477
07 Jeugd	42.882	-346	42.536
07B101 Zorgdr. Vold. aanbod peuterspeelopvang	1.481	0	1.481
07B102 Waarborg kwali.kinderopv/peuterspeelopv.	450	-4	446
07 Peuterspeelopvang en kinderopvang	1.931	-4	1.927
07C101 Waarborg aanbod, kwaliteit, deelname VVE	1.964	0	1.964
07C102 Stim. Hoogwaardig taalaanbod	975	-2.774	-1.800
07C103 Bevord. ouderbetrokkenheid doelgroepkind	490	0	490
07C201 Onderst. zorg leerlingen spec. behoeften	1.354	-19	1.335
07C202 Stim. samenwerking voorzieningen onderw	1.929	-403	1.526
07C301 Stimul. aanbod leerlingen eigen talenten	186	0	186
07C303 Bevorderen toekomstgerichte talentontwik	421	-3	418
07C401 Sturing geven op uitvalcijfers met RMC	2.180	-1.492	688
07C402 Tegengaan verzuim leerplichtigen	43	0	43
07 Onderwijsbeleid	9.541	-4.691	4.850
07D101 Realisatie nieuwbouw, uitbreid lesgebouw	468	0	468
07D102 In stand houden bestaande gebouwenvoorrd	12.665	-136	12.529
07D103 Uitvoering van overige wettelijke taken	1.287	-180	1.107
07 Onderwijshuisvesting	14.420	-316	14.103
Totaal programma 07	68.774	-5.358	63.416

Programma 08	2024		
bedragen x € 1.000,-	lasten	baten	saldo
08A101 Ondersteunen voorstellingen-podiumaanbod	6.305	0	6.305
08A102 Ondersteunen museaal aanbod	2.848	0	2.848
08A103 Ondersteunen educatief aanbod	6.183	0	6.183
08A104 Ondersteunen beeldende kunst (in de OR)	82	0	82
08A105 Ondersteunen amateurkunstverenigingen	212	0	212
08A106 Ondersteunen lokale media	352	-8	344
08A107 Ondersteunen projecten voor diversiteit	53	0	53
08A108 Exploitatie museum De Lakenhal	2.943	-1.042	1.900
08A201 Stim. netwerkv.-kennisontw. cultuur-zorg	120	0	120
08A202 Stim. cultuur bijdragen integr. nieuwkom	67	0	67
08A301 Versterken kennis en cultuur Pilgrimjaar	261	0	261
08A302 Cultuureducatie icm natuur- en milieuedu	239	0	239
08 Cultuur	19.664	-1.050	18.613
08B101 Exploitatie en beheer Erfgoed Leiden eo	4.660	-687	3.973
08B102 Exploitatie en beheer Molen de Valk	326	-96	230
08B103 Toezicht en handhaven op monumenten	404	-3	402
08B104 Uitvoeren erfgoedbeleid met partners	707	0	707
08 Cultureel erfgoed	6.097	-785	5.312
08C101 Exploiteren gem sportaccommodaties	13.877	-4.457	9.420
08C102 Uitvoeren sportaccommodatieplan	36	0	36
08C201 Leidenaars bewegen voldoende	902	0	901
08C202 Leiden sterke toekomstbest. sportver	322	0	322
08C301 De openbare ruimte is beweegvriendelijk	72	0	72
08 Sport	15.208	-4.458	10.750
08D101 Beheer en expl Jeugdorp Zuid-west	28	-5	23
08D102 Beheer en exploitatie volkstuinten	65	-11	54
08D103 Verstrekken subsidies amateurtuinders	29	-1	28
08D201 Evenementencoördinatie	951	-4	947
08D202 Behandelen aanvragen evenementenverg.	138	-126	12
08D203 Ondersteunen 3 grote/overige evenementen	705	-57	648
08 Recreatie	1.916	-203	1.712
Totaal programma 08	42.885	-6.497	36.388

Programma 09	2024		
bedragen x € 1.000,-	lasten	baten	saldo
09A101 Organiseren voorzieningenaanbod	9.895	0	9.895
09A102 Organiseren act. maatschappelijke partic	2.514	-4	2.509
09A103 Bevorderen cliëntbetrokkenheid	327	-4	322
09A104 Uitv. Basisfuncties onderst vrijw.werk	149	-4	145
09 Sociale binding en participatie	12.884	-12	12.872
09B101 Organiseren samenhangend aanbd mtsch.wrk	857	-21	836
09B201 Uitv wettelijke tkn basisgezondheidszorg	7.558	-123	7.436

Programma 09	2024		
bedragen x € 1.000,-	lasten	baten	saldo
09B301 Leidenaars kennis gezonde actieve leefst	143	0	143
09B302 Leidenaars verantw. om met genotmiddelen	14	0	14
09B303 Leidenaars hebben een gezond gewicht	14	0	14
09 Preventie	8.587	-144	8.443
09C101 Organiseren toegang sociale wijkteams	5.238	-3	5.235
09C201 Organiseren aanbod standaard WMO voorz.	728	-5	722
09C202 Organiseren aanbod maatwerk WMO voorz.	33.207	-1.494	31.713
09 Ondersteuning	39.172	-1.502	37.670
09D101 Preventie verslaving, dak- en thuisloosh	2.964	0	2.964
09D102 Toel. zorg verslavings- en psychia. prob	1.134	-26	1.108
09D103 Uitv. opvang en huisvesting kwetsbare gr	24.236	0	24.236
09D104 Uitv. geven aan beschermd wonen	19.499	-603	18.896
09D201 Voorkomen geweld in huiselijke kring	7.602	0	7.602
09D202 Opvang slachtoffers geweld huisel. Kring	189	-3	186
09 Kwetsbare groepen	55.623	-631	54.991
Totaal programma 09	116.266	-2.289	113.976

Programma 10	2024		
bedragen x € 1.000,-	lasten	baten	saldo
10A101 Inz. re-integratie en participatievoorz.	2.555	-1.443	1.111
10A102 Aanbieden volwasseneneducatie	2.210	-1.643	567
10A103 Inzetten dienstverl jongeren en statush	1.348	-30	1.319
10A201 Inzetten sociale werkvoorziening	35.521	-12.761	22.759
10A202 Inzetten beschut werk	14	0	14
10A203 Inzetten loonkostensubsidie	107	0	107
10 Arbeidsparticipatie	41.755	-15.877	25.878
10B101 Onderst. mensen met bijstandsuitkering	72	0	72
10B201 Behandelen aanvragen bijzondere bijstand	5.614	-497	5.117
10B202 Verstr premie coll ziektekstverzek minim	36	0	36
10B203 Verstrekken kinderopv Soc Med Indicatie	917	-4	913
10B204 Kwijtschelding gemeentelijke heffingen	2.495	0	2.495
10B205 Subsidies minimabeleid	2.092	-2	2.090
10 Maatsch. participatie en onderst. minima	11.225	-503	10.722
10C101 Behandelen aanvragen part.wet, ioaw, ed	62.666	-56.264	6.402
10C102 Uitv. fraudeprev. en onsp. uitkeringsfr	445	-10	435
10C103 Uitvoeren terugvordering en verhaal	300	-11	289
10 Inkomensvoorzieningen	63.410	-56.285	7.125
10D101 Uitv vroegsignalering, preventie, budget	1.871	-200	1.671
10D201 Uitvoeren schuldhulpverlening	2.068	-471	1.596
10 Schuldhulpverlening	3.939	-672	3.267
Totaal programma 10	120.328	-73.337	46.992

Programma AD	2024		
bedragen x € 1.000,-	lasten	baten	saldo
11A001 Baten OZB-gebruikers	0	-18.462	-18.462
11A002 Baten OZB-eigenaren	0	-49.093	-49.093
11A005 Baten precariobelasting	0	-830	-830
LOK Lokale heffingen besteding niet gebonden	0	-68.385	-68.385
11A006 Algemene uitkering	1.617	-361.164	-359.548
ALG Algemene uitkering	1.617	-361.164	-359.548
11A007 Deelnemingen nutsbedrijven	82	-2.000	-1.918
11A008 Deelnemingen	8	-630	-622
DIV Dividend	90	-2.630	-2.540
11A009 Geldleningen	3.823	-376	3.447
FIN Saldo financieringsfunctie	3.823	-376	3.447
11A011 Stelposten concern	1.117	-168	949
11A013 Saldi kostenplaatsen bedrijfsvoering	-1.029	0	-1.029
11A014 Plankosten definitiefase	608	0	608
OVE Overige alg.dekkingsmiddelen	696	-168	528
Totaal programma AD	6.226	-432.723	-426.497

Programma OV	2024		
bedragen x € 1.000,-	lasten	baten	saldo
12A001 Overhead kostenplaatsen	54.644	-13.286	41.358
12A002 Overhead overige	1.760	-60	1.700
12A003 Overhead facilitaire zaken	4.565	-210	4.355
12A004 Overige personele lasten	3.933	0	3.933
12A006 Overhead huisvesting	4.667	-236	4.432
12A009 Overhead Bijdrage SP71	794	0	794
12A010 Overhead IDA	17.467	-1.700	15.767
H Overhead	87.830	-15.492	72.338
Totaal programma OV	87.830	-15.492	72.338

Programma VPB	2024		
bedragen x € 1.000,-	lasten	baten	saldo
12A008 Vennootschapsbelasting	113	0	113
VPB Vennootschapsbelasting	113	0	113
Totaal programma VPB	113	0	113

Programma ON	2024		
bedragen x € 1.000,-	lasten	baten	saldo
12A007 Onvoorzien	273	0	273
ONV Onvoorzien	273	0	273
Totaal programma ON	273	0	273

5.3 Mutaties kaderbrief 2023-2027

Prog	Nr.	Ontwikkeling	Onderwerp	L/B	I/S	2023	2024	2025	2026	2027
02	02.01	Mee/Tegenvaller	Hogere deelnemersbijdrage Veiligheidsregio Hollands Midden (VRHM)	L	S		350	350	350	350
	02.02	Nieuwe uitgave	Structureel dekken gemeentelijke aanpak BIBOB	L	S		94	94	94	94
Totaal 02							444	444	444	444
03	03.01	Nieuwe uitgave	Leiden International Centre	L	I			95		
Totaal 03								95		
04	04.01	Budgettair neutraal	Prijstijgingen herinrichting Vrijheidslaan en de Zoeterwoudseweg	L	S		-4	-3	-3	-3
							4	3	3	3
	04.02	Budgettair neutraal	Tijdelijke verkeersmaatregelen stationsgebied	L	S			-7	-7	-7
								7	7	7
	04.03	Budgettair neutraal	Fietsparkeren de Vink	L	S			-6	-6	-6
								6	6	6
	04.04	Budgettair neutraal	Verlagen onttrekking Parkeerreserve t.b.v. bereikbaarheidsprojecten	L	I				-4.000	
					S					-100
				B	I				4.000	
					S					100
	04.05	Mee/Tegenvaller	Aanvullend krediet project Herinrichting Hoge Rijndijk	L	S		-1	-1	-1	-4
							1	1	1	243
	04.06	Mee/Tegenvaller	Aanvullend krediet Leidse Ring Noord voor Plesmanlaan en Leiderdorpse tracédelen	L	S					550
	04.07	Mee/Tegenvaller	Knooppunt Leiden Centraal: indexering investeringsvolumes	L	S				23	23
	04.08	Nieuwe uitgave	Incidentele inzet verkeersregelaars	L	S		50	50	50	
	04.09	Nieuwe uitgave	Inwinning Verkeersgegevens	L	S	50	50	50	50	50
	04.10	Nieuwe uitgave	Programma organisatie LAB en LDB	L	S		300	300	300	
Totaal 04						50	400	400	423	863
05	05.01	Budgettair neutraal	Beheer- en onderhoudskosten diverse nieuwe ontwikkelingen	L	S	-101	-101	-101	-101	-101
						101	101	101	101	101
	05.02	Budgettair neutraal	Aanleg nieuwe volkstuinten Oostvlietpolder	L	I	791				
					S			20	20	20
				B	I	-791				
					S			-20	-20	-20
	05.03	Budgettair neutraal	Krediet herstel natuurwaarden Oostvlietpolder	L	I	750				
					S			30	30	30
				B	I	-750				
					S			-30	-30	-30

Prog	Nr.	Ontwikkeling	Onderwerp	L/B	I/S	2023	2024	2025	2026	2027
	05.04	Budgettair neutraal	Subsidie strategisch Plan Verkeersveiligheid 2020 voor Wijkvervangingsproject Professorenwijk-Oost	L	S		-8	-8	-8	-8
							8	8	8	8
	05.05	Mee/Tegenvaller	Stijging loon uitzendkrachten groenbeheer	L	S	16	16	16	16	16
	05.06	Mee/Tegenvaller	Stijging loon uitzendkrachten havenmeesters	L	S	10	10	10	10	10
	05.07	Mee/Tegenvaller	Bijdrage Omgevingsdienst West- Holland	L	S	93	116	116	116	116
	05.08	Mee/Tegenvaller	Internetabonnement t.b.v. machinerichtlijn	L	S	33	33	33	33	33
	05.09	Mee/Tegenvaller	Gestegen kosten voor het maaien van bermen	L	S	262	262	262	262	262
	05.10	Mee/Tegenvaller	Aanvullend krediet Poelgeestbrug	L	S				-25	-25
									35	35
	05.11	Bijsturing	Integraal Waterketenplan	B	S		-661	-898	-1.149	-1.894
		Mee/Tegenvaller	Integraal Waterketenplan	L	S		661	898	1.149	1.894
Totaal 05						413	437	437	447	447
06	06.01	Budgettair neutraal	Uitvoeringsmiddelen klimaat- en energiebeleid	L	I	0		0		
					S	2.667	2.687	2.708	2.321	2.321
				B	S	-2.667	-2.687	-2.708	-2.321	-2.321
	06.02	Budgettair neutraal	Aanjagen van de verstedelijkingsdoelen.	L	S	130				
				B	S	-130				
	06.03	Budgettair neutraal	Onttrekking uit de reserve Bomenfonds ten gunste van de reserve Grondexploitaties	L	I	66				
				B	I	-66				
	06.04	Mee/Tegenvaller	Verzoeken Wet open overheid	L	S	50	50	50	50	
	06.05	Nieuwe uitgave	verduurzaming gemeentelijk vastgoed fase 3	L	S				155	154
	06.06	Nieuwe uitgave	installatie Haagweg 6 Ins Blau	L	S			43	43	43
	06.07	Nieuwe uitgave	Plankosten gebiedsgerichte projectoverstijgende sturing Spoorzone	L	S	250	350	350		
	06.08	Nieuwe uitgave	Subsidie Rijnlants Architectuur Platform (RAP) 2024-2027	L	I		41	41	41	41
	06.09	Nieuwe uitgave	Overbelast elektriciteitsnetwerk	L	S	300	500	500		
Totaal 06						600	941	985	290	238
07	07.01	Mee/Tegenvaller	Herwaardering IHP Onderwijshuisvesting	L	I		315	440	610	575
					S		-219	-1.103	-287	85
	07.02	Mee/Tegenvaller	Hoger uitvallen contract voor beheer en onderhoud speeltuinen.	L	S	60	60	60	60	60
	07.03	Mee/Tegenvaller	Regionale Jeugdhulp begroting SOZ 2024 - 2027	L	S	0	-1.500	-1.500	0	0
						0	3.298	4.013	4.028	3.247
				B	I		-1.114	-1.829	-3.344	
Totaal 07						60	840	82	1.067	3.967

Prog	Nr.	Ontwikkeling	Onderwerp	L/B	I/S	2023	2024	2025	2026	2027	
08	08.01	Budgettair neutraal	Reserve sportstimulering Schaatsen	L	I	500					
					S	-500	-3	-3	-3	-3	
								40	40	40	40
					B	S		-37	-37	-37	-37
	08.02	Budgettair neutraal	Nieuwbouw/renovatie kleedkamergebouwen Sportpark Kikkerpolder I, Kikkerpolder II en Sportpark Noord	L	I	1.161					
					S			-91	-89	-89	
									155	154	154
				B	I	-1.161					
				S			-64	-64	-64		
	08.03	Mee/Tegenvaller	Aanleg ICT voorzieningen nieuwe sportaccommodaties	L	I	-141					
					S	381					
				B	I	-240	94	94	94	94	
	08.04	Mee/Tegenvaller	Uitbreiding huisvesting collectie met extra depotopslag	L	S	90	90	90	90	90	
	08.05	Mee/Tegenvaller	Energiecompensatie Culturele instellingen	L	I	555	278				
	08.06	Mee/Tegenvaller	Inflatiecompensatie culturele instellingen	L	S	370	370	370	370	370	
08.07	Mee/Tegenvaller	Vrijval krediet Jeugdorp	L	S			-20	-20	-20		
08.08	Nieuwe uitgave	Sportpark de Mors	L	I	-1.000	-1.000					
				S	1.000	1.000					
								-224	-221	-218	
			B	S			421	457	454		
						-123	-123	-123			
08.09	Nieuwe uitgave	Aanpassing viering en waarborgen veiligheid 3 oktober viering	L	S	410						
08.10	Nieuwe uitgave	Verduurzamen Morskwartier	L	S	19	19	19	19	19		
08.11	Nieuwe uitgave	Fair Practice Code	L	I	-55						
				S	55	225	225	225	225		
08.12	Nieuwe uitgave	Herhuisvesting Bibliotheek	L	I	200						
08.13	Nieuwe uitgave	Jubileumjaar Leidens ontzet 450 jaar	L	I		600					
08.14	Bijsturing	Ombuigingsvoorstel cultuur	L	S		-25	-125	-225	-225		
	08.15	Nieuwe uitgave	Amendement meer voor makers	L	S		50	50	50	50	
Totaal 08						1.644	1.700	776	716	716	
09	09.01	Budgettair neutraal	Gezond in de Stad (GIDS)	L	I	89	0	0	0	0	
				B	I	-89					
	09.02	Budgettair neutraal	Tijdelijke regionale opvanglocatie dakloze jongeren Maansteenpad	L	I	905	1.350	1.350	95		
				B	I	-905	-1.350	-1.350	-95		

Prog	Nr.	Ontwikkeling	Onderwerp	L/B	I/S	2023	2024	2025	2026	2027
	09.03	Budgettair neutraal	Programma Oekrainers, statushouders en asielzoekers (OSA) - voorstellen nieuw beleid en beleidsintensiveringen	L	I	300	300	450	375	
				B	I	-300	-300	-450	-375	
	09.04	Budgettair neutraal	Herijking programma Leiden Inclusief	L	I	275	275	275		
				B	I	-275	-275	-275		
	09.05	Budgettair neutraal	Social impact aanvulling 2023	L	I	495			0	
				B	I	-495			0	
	09.06	Budgettair neutraal	Studentenwelzijn	L	I		120	120		
				B	I		-120	-120		
	09.07	Budgettair neutraal	Taakstelling sociaal domein 2026	L	S				2.306	
				B	I				-2.306	
	09.08	Budgettair neutraal	Regionaal programmateam maatschappelijke zorg	L	I	355	355			
				B	I	-355	-355			
	09.09	Mee/Tegenvaller	Loon- en prijsontwikkeling sterke sociale basis	L	I	161				
					S	276	276	276	276	276
				B	I	-161				
	09.10	Mee/Tegenvaller	Loon- en prijsontwikkeling Wmo Woningaanpassingen	L	S	212	262	262	262	262
	09.11	Mee/Tegenvaller	Wmo-maatwerkvoorzieningen	L	I	1.600	800			
					S	-3.049	-2.249	-1.449	-1.449	
						1.449	1.449	1.449	1.449	1.449
	09.12	Bijsturing	Invulling taakstelling sociaal domein vanaf 2027	L	S				-2.223	-3.336
										1.114
Totaal 09						488	538	538	-1.685	-236
10	10.01	Budgettair neutraal	Eerste hulp bij geldzorgen	L	I	-434	360	360	360	
				B	I	434	-360	-360	-360	
	10.02	Budgettair neutraal	Armoedebeleid	L	I		420			
				B	I		-420			
	10.03	Mee/Tegenvaller	Kostenstijging DZB	L	S	2.238	1.612	988	990	993
				B	S	-568	-312	-219	-226	-232
Totaal 10						1.670	1.301	769	764	761
AD	AD.01	Autonoom	Ontwikkeling Algemene uitkering gemeentefonds	L	S	-2.900	-3.633	-4.010	-4.505	-4.505
				B	S	-6.604	-4.904	-5.070	-1.313	-10.566
	AD.02	Bijsturing	Financieringslasten	L	S		600	600	600	600
		Mee/Tegenvaller	Financieringslasten	L	S	-1.702	2.279	2.618	3.739	6.223
	AD.03	Mee/Tegenvaller	Kapitaallastenontwikkeling 2024 - 2027	L	S		-3.676	-3.343	-3.810	-3.610
	AD.04	Mee/Tegenvaller	Maximale kapitaallasten jaarschijf 2027	L	I					-4.500

Prog	Nr.	Ontwikkeling	Onderwerp	L/B	I/S	2023	2024	2025	2026	2027
					S					4.500
	AD.05	Mee/Tegenvaller	Onderuitputting kapitaallasten 2023	L	S	609				
	AD.06	Mee/Tegenvaller	Hogere kosten dienstverlening cluster PHV	L	S	448	397	378	382	395
	AD.07	Mee/Tegenvaller	Gevolgen groei van de stad voor de OZB	B	S	-500	-500	-500	-500	-850
	AD.08	Bijsturing	Bijsturing loon- en prijscompensatie	L	S					-300
	AD.09	Bijsturing	Kasschuif met marge concernreserve en reserve bouwleges	L	S					-500
	AD.10	Bijsturing	Nacalculatie indexering OZB	B	S		-2.400	-2.400	-2.400	-2.400
	AD.11	Bijsturing	Mutatie Concernreserve	L	I			2.443	1.128	4.358
				B	I	-2.231	-995			
Totaal AD						-12.881	-12.832	-9.284	-6.680	-11.156
OH	OH.01	Budgettair neutraal	Invoeringskosten nieuw financieel systeem	L	I		1.900			
				B	I		-1.900			
	OH.02	Budgettair neutraal	Audiovisuele middelen raadszalen (Centrumregeling)	L	S	5	-1	0	-1	-1
						66	65	65	56	56
				B	S	-71	-65	-65	-55	-55
	OH.03	Budgettair neutraal	Extra risicobijdrage door voorstellen Kaderbrief (Centrumregeling)	L	S	-67	-74	-66	-52	-46
						80	105	97	79	72
				B	S	-13	-31	-31	-27	-26
	OH.04	Mee/Tegenvaller	Prijstijgingen onderhoud locaties en terreinen cluster Beheer	L	S	89	89	64	64	
	OH.05	Mee/Tegenvaller	Vervanging functionaliteiten 'Polydoc' applicatie	L	S	-90				
						450				
				B	I	-90				
	OH.06	Bijsturing	Stijging loon uitzendkrachten inzameling en reiniging	B	S		-39	-39	-39	-39
		Mee/Tegenvaller	Stijging loon uitzendkrachten inzameling en reiniging	L	S	78	78	78	78	78
	OH.07	Mee/Tegenvaller	Stijging loon uitzendkrachten sportaccommodaties	L	S	77	77	77	77	77
	OH.08	Mee/Tegenvaller	Hogere brandstofkosten	L	S	78				
	OH.09	Bijsturing	Gevolgen nieuwe Cao (gemeentebreed)	B	S		-796	-796	-796	-796
		Mee/Tegenvaller	Gevolgen nieuwe Cao (gemeentebreed)	L	S	3.600	3.618	3.618	3.623	3.623
				B	S	-176	-176	-176	-176	-176
	OH.10	Mee/Tegenvaller	Ontwikkeling energiekosten (gemeentebreed)	L	S	2.439	1.000	0	0	0
				B	S	-635				
	OH.11	Mee/Tegenvaller	Cao-ontwikkeling cluster IDA (Centrumregeling)	L	S	1.162	1.489	1.489	1.489	1.489
				B	S	-283	-610	-610	-610	-610
	OH.12	Mee/Tegenvaller	Ontwikkeling energiekosten Tweelinghuis (Centrumregeling)	L	S	186	93			

Prog	Nr.	Ontwikkeling	Onderwerp	L/B	I/S	2023	2024	2025	2026	2027
	OH.13	Mee/Tegenvaller	Extra Woo-jurist	L	S	50	100	100	100	
	OH.14	Mee/Tegenvaller	Tekort financiële administratie	L	S		319	319		
				B	S		-77	-77		
	OH.15	Mee/Tegenvaller	Extra werkzaamheden jaarrekeningen	L	S		208	208		
				B	S		-50	-50		
	OH.16	Mee/Tegenvaller	Uitbreiding capaciteit gegevensbescherming (Privacy Officer)	L	S	47	94	94	94	
	OH.17	Mee/Tegenvaller	Europese richtlijn voor Cyber Security NIS2	L	S	160	160	0	0	0
				B	S	-39	-39			
	OH.18	Mee/Tegenvaller	Groei en krimp van aantal accounts	L	S	327	327	94	94	94
				B	S	-94	-94	-94	-94	-94
	OH.19	Mee/Tegenvaller	Hogere deelnemersbijdrage Belastingssamenwerking Gouwe Rijnland (BSGR)	L	S	169				
	OH.20	Mee/Tegenvaller	Prijsindexatie IDA centrumregeling 2023 en 2024 e.v.	L	S	409	563	563	563	563
				B	S	-110	-253	-253	-253	-253
	OH.21	Nieuwe uitgave	Verankering datagedreven werken	L	S	150	150	150		
Totaal OH						7.955	6.231	4.758	4.213	3.956
Totaal Kaderbrief 2023-2027						0	0	0	0	0

5.4 Raadsbesluit

(Het getekende raadsbesluit wordt na vaststelling door de gemeenteraad ingevoegd)

